بسم الله الرحمن الرحيم

د سرورِ کائنات ﷺ ژوند

تالیف

الحاج ملا عنایت الله علي ابن مولانا محمد انور رحمه الله

المکتبة العنایة

کانسی روڈ کوئٹہ

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حنفی شافعی

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

کفایت دینی کتب خانہ

کفایت اللہ ابن صدیق

واٹس ایپ گروپ ٹیلی گرام چینل

اس گروپ میں کتابیں اہل السنۃ والجماعت، حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی، دیوبند ، علماء حق کے عقائد کے مطابق ہوں گی مختلف زبانوں میں اسلامی کتابیں پشتو عربی اردو فارسی جیسے تفسیریں، فتاویٰ درسی کتب خارجی کتب و غیرہ۔

کفایت اللہ ابن صدیق

easypaisa

+923052488551
+923247442395

مالکی حنبلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

لا إله إلا الله محمد رسول الله

د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند

لومړی ټوک

اصلاح سوې نسخه

تألیف:

الحاج ملا عنایت الله "عِلمي" ابن مولانا محمد انور رحمة الله علیه

المکتبة الغفاریة ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول حقوق د ليکوال سره خوندي دي

د کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم	::	د سرور کائنات صلی الله علیه وسلم ژوند
تألیف	::	الحاج ملا عنایت الله "علمي"
		ابن مولانا محمّد انور رحمة الله علیه
خپروونکی	::	پخپله مؤلف.
کمپوزر	::	پخپله مؤلف.
اتم چاپ		۱۳۹۵

دغه کتاب او د ليکونکي نور کتابونه په پاکستان کي په لاندي ځایو کي تر لاسه کیږي:

- مکتبۀ رشیدیه: سرکي روډ کویټه.
- مکتبۀ محمّدیه: شاپ نمبر ۱۴ ګرو مندر بنوري ټاون کراچي.
- مکتبة القرآن والسّنة: محله جنګي پشاور.
-

المکتبةُ الغفّاریةُ ارګ بازار کندهار افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي توک فهرست

شمېر	سرليک	مخ
۱	په پښتو کي د (ي) تلفظ........	۱
۲	د دوهمي طبعي يا دوهم چاپ مقدمه........	۳
۳	د اولي طبعي يا اول چاپ مقدمه........	۱۱
۴	د سرور كائنات ﷺ ژوند........	۱۵
۵	يهوديت او نصرانيت جزيرة العرب ته څنګه داخل سوه...	۳۱
٦	د اول وار دپاره د كعبې شريفي پوښول........	۳۴
۷	نصرانيت او د حبشې حکم څنګه ويمن ته داخل سوه؟.......	۴۱
۸	د فيل كال او د اصحاب الفيل قصه........	۵۰
۹	يمن ته د فارس يا فارسيانو داخلېدل........	۵٦
۱۰	اسلام ته د يمن د خلقو داخلېدل........	٦۱
۱۱	د مکي مکرمې څخه د خزاعه ايستل او د قريشو تسلط.....	٦۳
۱۲	د عبدالمطلب په واسطه د زمزم د څا کنذل........	٦۸
۱۳	د عبدالله واده او د محمد ﷺ مبارک ميلاد........	۷۷
۱۴	د رسول الله ﷺ نسب او كورنۍ........	۸۱
۱۵	د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت........	۸۲
۱٦	د رسول الله ﷺ د مور وفات........	۸۹
۱۷	د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت........	۹۱
۱۸	د ابو طالب سره د رسول الله ﷺ تربيه........	۹۳
۱۹	د رسول الله ﷺ واده يا زواج........	۱۰۹
۲۰	د كعبې شريفي بيا جوړېدل........	۱۱۴
۲۱	د كعبې شريفي په نوې بناء کي د حجر اسود ايښوول.....	۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲	د رسول الله ﷺ خلوت او تنهايي خوښېدل........	۱۲٦
۲۳	د وحيو نازلېدل....................	۱۲۸
۲۴	د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت مکلفېدل........	۱۴۵
۲۵	د مکي دورې اوله مرحله، يا د سري دعوت درې کلونه...	۱۴۹
۲٦	د مکي دورې دوهمه مرحله، يا په ښکاره سره دعوت......	۱۵٦
۲۷	د دعوت د اورېدلو څخه د حاجيانو منعه کول..........	۱٦۲
۲۸	د دعوت د چپولو دپاره د قريشو قسم قسم طريقې.........	۱٦۳
۲۹	د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل............	۱٦٦
۳۰	د رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو آزارول..............	۱٦۷
۳۱	د ارقم بن ابي الأرقم کور.....................	۱۹۳
۳۲	حبشې ته د مسلمانانو اول هجرت..................	۱۹۴
۳۳	د حبشې مهاجرو مسلمانانو ته د قريشو چم او چېله.........	۲۰۲
۳۴	ابو طالب ته د قريشو دوهم وار ورتگ..................	۲۱۰
۳۵	ابو طالب ته د قريشو دريم وار ورتگ...................	۲۱۲
۳٦	د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره د ياغي قريشو مشوره.......	۲۱۳
۳۷	د حمزه بن عبد المطلب اسلام.......................	۲۲۰
۳۸	د عمر بن الخطاب اسلام........................	۲۲۲
۳۹	رسول الله ﷺ ته د دعوت پرېښوولو وړانديزونه.........	۲۳٦
۴۰	دوهم وار بياد رسول الله ﷺ سره د قريشو خبري........	۲۴۵
۴۱	ابو طالب د بني هاشم ټولنه جوړوي..................	۲۵۲
۴۲	د ظلم او عداوت عهد نامه ، مقاطعه او بنديز يا اقتصادي ..	۲۵۴
۴۳	درې کاله د ابو طالب په شعب کې..................	۲۵۵
۴۴	د تعهد نامې يا مقاطعې ماتول....................	۲۵۸
۴۵	ابو طالب ته د قريشو آخرنی ډله....................	۲٦۳
۴٦	عامُ الحُزن يا د غم کال........................	۲٦۵
۴۷	خاصه خبرتيا. يا تنبيه........................	۲٦۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	د حضرت خدیجه رضي الله عنها وفات	۲٦۹
۴۹	د اصحاب کرامو د دونه صبر او ثبات سبب څه وو؟	۲۷۲
۵۰	د مکې مکرمې دریمه مرحله، یا تر مکې دباندې دعوت ..	۲۸۳
۵۱	وطائف ته سفر	۲۸۴
۵۲	پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول	۲۹۷
۵۳	هغه قبائل چې اسلام پر عرض سوی دی	۲۹۸
۵۴	هغه کسان چې اهل مکه نه وه او مسلمانان سوي دي	۳۰۱
۵۵	د شق القمر معجزه	۳۱۳
۵٦	د اهلِ یثرِب څخه شپږ پاک روحه	۳۱٦
۵۷	د إسراء او معراج قصه	۳۱۹
۵۸	د عقبې سره اول بیعت	۳۴۳
۵۹	په مدینه منوره کې د اسلام اول سفیر	۳۴۵
٦۰	د عقبې سره د اهلِ یثرِب دوهم بیعت	۳۴۹
٦۱	دوولس نفره نقیبان	۳۵۷
٦۲	شیطان په دغه بیعت او معاهده خبرېږي	۳۵۸
٦۳	د هجرت شروع	۳٦۲
٦۴	په دار الندوه کې د قریشو پارلماني شوریٰ	۳٦۷
٦۵	د رسول الله ﷺ هجرت	۳۷۱
٦٦	د کور څخه تر غار ثور پورې	۳۷۷
٦۷	د غار ثور واقعې	۳۷۸
٦۸	د هجرت د لارې واقعات	۳۸۳
٦۹	مدینې منورې ته د رسول الله ﷺ رسېدل	۳۹٦
۷۰	د رسول الله ﷺ د هجرت مهمې او ښکاره نقطې	۴۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱	د مدينې منورې د ژوند اوله مرحله............	۴۱۷
۷۲	د نوي ټولني جوړول............	۴۳۰
۷۳	د مسلمانانو په مابين کي ورور ګلوي............	۴۳۳
۷۴	اولنئ اسلامي قانون............	۴۳٦
۷۵	په ټولنه کي د اسلامي قانون اثر او تاثير............	۴۳۹
۷٦	د مدينې منورې د يهودو سره معاهده............	۴۴۴
۷۷	تر هجرت وروسته د قريشو دسيسې............	۴۴٦
۷۸	کافر قريش، مهاجر مسلمانان تهديدوي............	۴۴۷
۷۹	په جنګ او قتال سره الهي اجازه............	۴۴۹
۸۰	هغه غزاوي او سريې چي تر بدر د مخه پيښي سوي دي...	۴۵۰

د دوهم ټوک فهرست

۸۱	د بدر لويه او عظيمه غزاء............	۴۷۰
۸۲	اسلامي لښکر د بدر پر طرف حرکت کوي............	۴۷۴
۸۳	د مکې مکرمې مشرکان د جنګ دپاره تياريږي............	۴۷٦
۸۴	د رسول الله ﷺ مشورتي مجلس............	۴۸۱
۸۵	د مبارزې شروع کېدل............	۴۹٦
۸٦	ابليس عليه لعنه د جنګ له ميدانه وزي............	۵۰۵
۸۷	د ابو جهل وژل کېدل............	۵۰٦
۸۸	په بدر کي د صادقه ايمان څو نمونې............	۵۱۲
۸۹	د جنګ بنديان............	۲۲۵
۹۰	هغه ځا ته د رسول الله ﷺ ورتګ چي د کفارو جسدونه...	۵۲٦
۹۱	پر ابو لهب د جنګ د بايللو تاثير............	۵۲۹
۹۲	مدينې منورې ته د مسلمانانو د نصرت خبر رسېدل......	۵۳۱
۹۳	نبوي لښکر مدينې منورې ته حرکت کوي............	۵۳۳
۹۴	قرآن مجيد د بدر د جنګ په باره کي بيان کوي........	۵۴۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۹۵	د بدر او اُحُد په منځ کي عسکري حرکتونه..........	۵۴۵
۹٦	په کُدر کي د بني سُليم غزاء..........	۵۴۷
۹۷	د رسول الله ﷺ د وژلو دسيسه..........	۵۴۷
۹۸	د بني قَينُقاع غزاء او سبب..........	۵۵۰
۹۹	د السويق غزاء..........	۵۵۹
۱۰۰	د ذي اَمَر غزاء..........	۵٦۰
۱۰۱	د کعب بن الاشرف يهودي وژل..........	۵٦۲
۱۰۲	د فُرُع يا بحران غزاء..........	۵٦۸
۱۰۳	د زيد بن حارثه ﷺ سريه يا ټولی..........	۵٦۹
۱۰۴	د اُحُد غزاء يا د يوه نيستي کوونکي جنګ دپاره..........	۵۷۱
۱۰۵	د مشرکانو د لښکر جوړېدل..........	۵۷۴
۱۰٦	د دفاع دپاره د مسلمانانو مشورتي غونډه..........	۵۷٦
۱۰۷	اسلامي لښکر جوړول او د جنګ ميدان ته وتل..........	۵۷۸
۱۰۸	د جنګ او دفاع دپاره نقشه..........	۵۸٦
۱۰۹	د مشرکانو د لښکر تياري..........	۵۹۲
۱۱۰	د قريشو له طرفه سياسي هلي ځلي..........	۵۹۲
۱۱۱	د مشرکانو د لښکر د احساساتو د لوړولو دپاره..........	۵۹۵
۱۱۲	د جنګ اور بلېدل..........	۵۹٦
۱۱۳	د اسد الله حمزه بن عبد المطلب ﷺ شهادت..........	٦۰۳
۱۱۴	په جنګ کي د غشي ويشتونکو کاميابه برخه..........	٦۰۵
۱۱۵	د غشي ويشتونکو رسوا کوونکې غلطي..........	٦۰۷
۱۱٦	د رسول الله ﷺ پر شا وخوا شديد جنګ..........	٦۱۴
۱۱۷	پر رسول الله ﷺ د مشرکانو د فشار ډېرېدل..........	٦۲۳
۱۱۸	د اُحُد د ورځي عجيبه او نادره قهرماني..........	٦۲۴
۱۱۹	د رسول الله ﷺ د وژل کېدلو آوازه..........	٦۲٦
۱۲۰	د اُبي بن خلف کافر وژل کېدل..........	٦۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲۱	د شهيدانو د پزو او غوږو پرېکول........	٦٣٢
۱۲۲	تر جنګ وروسته د عمر فاروق رضي الله عنه او ابو سفيان خبري......	٦٣۴
۱۲۳	د شهيدانو را ټولول او ښخول........	٦٣٩
۱۲۴	مدينې منورې ته رجوع، د حب او قرباني نادره حالات.	٦۴٣
۱۲۵	د اُحُد په جنګ کې د دواړو طرفو وژل سوي کسان........	٦۴۵
۱۲٦	د حمراءُ الاسد غزاء........	٦۴٦
۱۲۷	د اُحُد پر غزاء الٰهي تبصره........	٦۵۴
۱۲۸	د ابو سلمه رضي الله عنه سريه........	٦٦۵
۱۲۹	د خالد بن سفيان د وژلو دپاره دَ عبد الله لېږل........	٦٦٦
۱۳۰	د عمرو بن العاص اسلام........	٦٦٩
۱۳۱	د رجيع د او بو غمجنه واقعه........	٦۷۱
۱۳۲	د بئر معونه فاجعه........	٦۷۷
۱۳۳	د بني النضير د يهودو سره غزاء........	٦٨٣
۱۳۴	د ذاتُ الرِّقاع غزاء........	٦٩۱
۱۳۵	د بدر دوهمه غزاء........	٦٩۵
۱۳٦	د دومة الجندل غزاء........	٦٩۷
۱۳۷	د خندق يا احزابو غزاء........	٦٩٩
۱۳۸	د بني قُريظه د يهودو سره غزاء........	۷۴۴
۱۳۹	د سلام بن ابي الحُقيق يهودي وژل........	۷٦٢
۱۴۰	د محمد بن مسلمه رضي الله عنه سريه يا ټولى........	۷٦۵
۱۴۱	د بنو لحيان غزاء........	۷٦٩
۱۴۲	د عُکاشه رضي الله عنه سريه........	۷۷٢
۱۴۳	د محمد بن مسلمه رضي الله عنه سريه........	۷۷٣
۱۴۴	د ابو عبيده عامر بن الجراح رضي الله عنه سريه........	۷۷۵
۱۴۵	جموم ته د زيد بن الحارثه رضي الله عنه سريه........	۷۷۵
۱۴٦	عيص ته د زيد بن الحارثه رضي الله عنه سريه........	۷۷٦

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۷ د بني مصطلق غزاء........ ۷۷۸
۱۴۸ د بني مصطلق تر غزاء د مخه او په غزاء کې منافقان........ ۷۸۲
۱۴۹ د إفک یا لویو دروا غو حادثه........ ۷۹۴
۱۵۰ د عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه سریه........ ۸۱۰
۱۵۱ د علي بن ابي طالب رضي الله عنه سریه........ ۸۱۰
۱۵۲ د ابوبکر الصدیق رضي الله عنه سریه........ ۸۱۱
۱۵۳ د کرز بن جابر الفهري رضي الله عنه سریه........ ۸۱۲
۱۵۴ د حدیبیې پېښه او صلحه........ ۸۱۳
۱۵۵ مکې مکرمې ته د عثمان بن عفان رضي الله عنه لېږل........ ۸۳۱
۱۵۶ د مسلمانو ښځو هجرت........ ۸۴۳
۱۵۷ د حدیبیې پر صلحه تبصره........ ۸۴۴
۱۵۸ د مدینې منورې د ژوند دوهمه مرحله او نوې دوره........ ۸۶۱
۱۵۹ د حدیبیې تر صلحې وروسته عسکري حرکتونه........ ۸۶۲
۱۶۰ د خیبر د غزاء سبب........ ۸۶۸
۱۶۱ خیبر ته وتل........ ۸۶۹
۱۶۲ د خیبر دلارې واقعات........ ۸۸۵
۱۶۳ د صعب بن معاذ د قلا محاصره او فتحه کېدل........ ۹۰۶
۱۶۴ د زبیر د قلا فتحه کېدل........ ۹۱۲
۱۶۵ د اُبي د قلا فتحه کېدل........ ۹۱۴
۱۶۶ د نزار د قلا فتحه کېدل........ ۹۱۵

د دریم ټوک فهرست

۱۶۷ د خیبر د دوهمې حصې فتحه کېدل........ ۹۲۱
۱۶۸ د ابي الحُقیق یهودي د دوو زامنو وژل........ ۹۲۷
۱۶۹ په زهرو لړل سوی پُسه........ ۹۲۸
۱۷۰ د فدک د یهودو سره صلحه........ ۹۳۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۱	د واديُ القرٰی فتحه کېدل........	۹۳۲
۱۷۲	د تيماء د يهودو سره پر جزيه صلحه........	۹۳۳
۱۷۳	د جزيرةُ العرب څخه د يهودو ايستل........	۹۳۴
۱۷۴	د هجرت په اووم کال کي د ځينو توليو لېږل........	۹۳۸
۱۷۵	عمرة القضاء........	۹۴۸
۱۷٦	پاچهانو او آمرانو ته د رسول الله ﷺ رسالې........	۹۵٦
۱۷۷	د روم پاچا قيصر ته ليک........	۹۵۷
۱۷۸	د دمشق آمر حارث بن ابي شمر ته ليک........	۹۷۲
۱۷۹	د بُصرٰی آمر ته ليک........	۹۷۳
۱۸۰	د مصر پاچا مقوقس ته ليک........	۹۷۳
۱۸۱	د حبشې پاچا نجاشي ته ليک........	۹۷٦
۱۸۲	د فارس پاچا کسرٰی ته ليک........	۹۸۰
۱۸۳	د بحرين پاچا (منذر بن ساوي) ته ليک........	۹۸۳
۱۸۴	د يمن پاچا حارث الحَميَري ته ليک........	۹۸۴
۱۸۵	د يمامې رئيس هوذه بن علي ته ليک........	۹۸۵
۱۸٦	د عُمان پاچا ته ليک........	۹۸٦
۱۸۷	د ځينو سريو لېږل........	۹۹۱
۱۸۸	د مؤته جنګ........	۹۹۳
۱۸۹	د مؤته د جنګ انتهاء........	۱۰۰۸
۱۹۰	د مؤته د جنګ اثر او نتيجه........	۱۰۱۴
۱۹۱	د ذاتُ السلاسل سريه........	۱۰۱۷
۱۹۲	د خبَط سريه........	۱۰۲۴
۱۹۳	د مکې مکرمې د فتحې غزاء........	۱۰۲۷
۱۹۴	اسلامي لښکر د مکې مکرمې پر طرف حرکت کوي........	۱۰۴۹
۱۹۵	د ابو قحافه رضي الله عنه مسلمانېدل........	۱۰٦٦
۱۹٦	رسول الله ﷺ مسجد الحرام ته داخلېږي........	۱۰۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۷	حضرت بلال ﷺ پر کعبه شریفه آذان کوي........................	۱۰۷۶
۱۹۸	د بتانو ماتول..	۱۰۷۷
۱۹۹	د بیعت اخیستل..	۱۰۸۴
۲۰۰	د عبدالله بن سعد بن ابي سرح اسلام..........................	۱۰۸۷
۲۰۱	د عِکرمه بن ابي جهل اسلام..................................	۱۰۸۹
۲۰۲	د صفوان بن امیه اسلام.......................................	۱۰۹۱
۲۰۳	د مکې مکرمې څخه د سریو یا ټولیانو لېږل.....................	۱۰۹۳
۲۰۴	د مدینې منورې د ژوند درېیمه مرحله..........................	۱۱۰۶
۲۰۵	د حُنین غزاء...	۱۱۰۷
۲۰۶	دُرید بن الصِمّه..	۱۱۰۹
۲۰۷	د مکې مکرمې څخه د حُنین پر طرف حرکت......................	۱۱۱۲
۲۰۸	د حنین د غزاء غنیمتونه......................................	۱۱۲۸
۲۰۹	د رسول اللهﷺ رضعي خور شیما بنت الحارث....................	۱۱۲۹
۲۱۰	سُراقه بن مالک...	۱۱۳۰
۲۱۱	د طائف محاصره...	۱۱۳۱
۲۱۲	په جُعرانه کې د غنیمتو وېشل.................................	۱۱۴۰
۲۱۳	د انصارو په زړو کې نا اُمیدي.................................	۱۱۴۴
۲۱۴	د هوازن یوه ډله..	۱۱۴۷
۲۱۵	د مالک بن عوف اسلام...	۱۱۵۱
۲۱۶	د جُعرانې څخه عمره..	۱۱۵۲
۲۱۷	د عُروه بن مسعود الثقفي اسلام...............................	۱۱۵۹
۲۱۸	اهلِ طائف و اسلام ته داخلېږي...............................	۱۱۶۱
۲۱۹	د هجرت نهم کال..	۱۱۶۵
۲۲۰	د تبوک د غزاء سبب...	۱۱۶۹
۲۲۱	ابو عامر الفاسق..	۱۱۷۳
۲۲۲	د مسجد ضِرار نزول..	۱۱۷۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲۳ مسلمانان د روم د غزاء دپاره ځانونه تیاروي............ ۱۱۸۰
۲۲۴ په تبوک کې د اسلامي لښکر اړول............ ۱۲۰۱
۲۲۵ د دومة الجندل فتحه کېدل............ ۱۲۰۳
۲۲۶ د هرقل له طرفه قاصد............ ۱۲۰۶
۲۲۷ د تبوک څخه مدینې منورې ته رجوع............ ۱۲۱۰
۲۲۸ د تبوک د غزاء اثر او نتیجه............ ۱۲۲۹
۲۲۹ د مدینې منورې د منافقانو سره ښکاره مقابله............ ۱۲۴۱
۲۳۰ د رسول الله ﷺ د لور اُم کلثوم وفات............ ۱۲۴۷
۲۳۱ د ابو بکر الصدیق رضی الله عنه حج............ ۱۲۴۸
۲۳۲ خلق د الله جل جلاله دین ته په ډلو ډلو داخلیږي............ ۱۲۵۴
۲۳۳ د بنو تمیم وفد یا ډله............ ۱۲۵۴
۲۳۴ د بني عامر وفد یا ډله............ ۱۲۵۷
۲۳۵ د بني عبد القیس وفد یا ډله............ ۱۲۶۳
۲۳۶ د بنو حنیفه وفد یا ډله............ ۱۲۶۴
۲۳۷ د طَی د قبیلې وفد یا ډله............ ۱۲۷۰
۲۳۸ د بنو سعد بنو بکر وفد یا ډله............ ۱۲۷۷
۲۳۹ د دوو کوڅیو خاوند............ ۱۲۷۸
۲۴۰ د نجران وفد یا ډله............ ۱۲۷۹
۲۴۱ د فَروه بن عمرو الجُذامي قاصد............ ۱۲۸۴
۲۴۲ د حَمیَر وفد یا ډله............ ۱۲۸۵
۲۴۳ د بنو بُجیله وفد یا ډله............ ۱۲۸۵
۲۴۴ د بنو حارث بن کعب وفد یا ډله............ ۱۲۸۷
۲۴۵ هغه کسان چې د اسلام ښوولو دپاره لېږل سوي دي............ ۱۲۹۰
۲۴۶ تبصره او خلاصه............ ۱۲۹۳
۲۴۷ د مسلمانانو د شمېر او عدد محاسبه............ ۱۲۹۵
۲۴۸ حجة الوداع............ ۱۲۹۷

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۴۹	د رسول الله ﷺ آخرنۍ سریه	۱۳۲۲
۲۵۰	رفیق اعلیٰ ته رحلت	۱۳۲۵
۲۵۱	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ شروع	۱۳۲۷
۲۵۲	د رسول الله ﷺ د ناروغۍ آخره هفته	۱۳۳۰
۲۵۳	د چارشنبې ورځ تر رحلت پنځه ورځې د مخه	۱۳۳۱
۲۵۴	تر رحلت څلور ورځې د مخه	۱۳۳۶
۲۵۵	تر رحلت یوه یا دوې ورځې د مخه	۱۳۴۱
۲۵۶	تر رحلت یوه ورځ د مخه	۱۳۴۱
۲۵۷	د رسول الله ﷺ د ژوند آخرنۍ ورځ	۱۳۴۲
۲۵۸	د احتضار یا زکندن وخت	۱۳۴۹
۲۵۹	د رسول الله ﷺ د خلیفه د انتخابولو دپاره بحث	۱۳۵۸
۲۶۰	د رسول الله ﷺ د مبارک جسد تجهیز	۱۳۶۴
۲۶۱	د رسول الله ﷺ دپاره قبر کندل	۱۳۶۵
۲۶۲	د سیرة النبي ﷺ خلاصه	۱۳۷۳
۲۶۳	د کتاب آخرنۍ صفحه	۱۳۸۶
۲۶۴	د کتاب مراجع او مأخذونه	۱۳۸۷

پای

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پښتو کې د (ي) لیکل او تلفظ

د دغه کتاب د صحې ویلو دپاره بایدً د (ي) تلفظ د خپلې لیکنې د حاله سره سم وسي هغه دا سي: په پښتو کې (ي) یا د (ي) تلفظ او آواز پر پنځه قسمه دی، نو لکه څرنګه چې (ي) په تلفظ او آواز کې فرق لري دغه رنګه په خپل شکل او لیکنه کې هم فرق لري، خو متأسفانه نن ورځ ډیر لیکونکي په خپلو لیکونو کې د دغه فرق مراعت نه کوي، نو ځکه و لوستونکي ته په ویلو کې تکلیف پېښیږي، تر څو چې یوه جمله دوه درې واره تکرار نه کړي تر هغو یې صحې نه سي ویلای، خو په دغه کتاب کې د (ي) د تلفظ یا آواز سره سم د (ي) د صحې شکل د لیکلو مراعت سوی دی، که د لوستونکو له طرفه د کتاب د لوستلو په وخت کې د (ی) د خپل لیکل سوي شکل او حاله سره سم د تلفظ مراعت وسي، لوستونکي ته د کتاب د ویلو په وخت کې هیڅ تکلیف او مشکل نه پیښیږي او د هري جملې په مقصد ډیر ژر پوهېدلای سي.

اوس به د (ی) پنځه اقسام په تفصیل سره دروښوول سي:

لکه څرنګه چې مخ کې و ویل سوه: په پښتو کې (ی) پر پنځه قسمه لیکل کیږي او د هر قسم آواز له هغه بله قسمه څخه فرق لري، هغه داسي:

اول قسم (ي) دوه ټکي پر ښتګ لري.

دوهم قسم (ې) دوه ټکي سر پر سر لري.

دریم قسم (ئ) ټکي نه لري خو همزه پر سر لري.

څلورم قسم (ۍ) نه ټکي لري نه همزه خو په آخر کې لکۍ لري.

پنځم قسم (ی) نه ټکي لري نه همزه لري او نه لکۍ لري.

او د دغو مختلفو (ي) ګانو مختلف او یو د بل څخه جلا آوازونه دي چې تفصیل یې په لاندي ډول سره دی.

اول: هغه (ي) چې دوه ټکي پر ښتګ لري تلفظ یا آواز یې داسي دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوړي، کالي، غوايي، سړي، کوچي، بنګړي،او داسي نور.

دوهم: هغه (ې) چي دوه ټکي سرپر سر لري تلفظ يې داسي دی:

شيدې، مستې، پښې، خوړې، اوږدې، پايڅې، ګُلمې او داسي نور.

دريم: هغه (ئ) چي ټکي نه لري خو پر سر همزه لري تلفظ يې داسي دی:

سړئ، منګئ، لرګئ. سوتئ او داسي نور، دغه (ئ) د مذکر دپاره ده.

څلورم: هغه (ی) چي نه ټکي لري نه همزه خو په آخر کي لکۍ لري تلفظ يې داسي دی، هګۍ، هيلۍ، غالۍ، خولۍ، شړۍ، لکۍ، نرۍ،او داسي نور، دغه (ی) د مؤنث دپاره ده.

پنځم: هغه (ی) چي نه ټکي لري، نه همزه لري، نه لکۍ لري تلفظ يې داسي دی: هغه سپين دی، دا ترموس دی، دا رنګ ژړ دی، سهار دی او داسي نور، دغه (ی) د حکم کولو يا امر کولو دپاره هم ده.

که تاسي د دغه کتاب په ويلو او لوستلو کي د (ی) د دغسي تلفظ مراعت وکړی نو د کتاب ويل او فهمول به ډير درته آسانه سي، ما خود کتاب په ليکلو کي ستاسي د آسانتيا دپاره د (ی) د صحي ليکلو ډير مراعت کړی دی چي البته دغه کار زما دپاره د ستړيا خځه خالي نه ؤ خو ستاسي دپاره هوسايي ده او زما مقصد هم ستاسي خوشالي او هوسايي ده. په درنښت.

که څه هم د(ي) په ليکلو کي د پښتو د ليکوالانو او اديبانو اختلاف سته او ما ته را معلوم هم دی خو د(ي) په باره کي زما شخصي نظر دغه دی او خپلي ليکني تر دغه بيان سوي قانون لاندي ليکم.

والسلام عليکم و رحمة الله و برکاته

عنايت الله 'عِلمي'

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

أعوذ بالله من الشيطٰن الرّجيم

بسم الله الرّحمٰن الرّحيم

إنَّ الحمدَ لله تعالى، نحمده و نستعينه و نستغفره و نستهديه، من يهده الله فلا مُضلَّ لَه، ومَن يُضلِل فَلَن تَجِدَ له ولياً مرشِداً، و صلواةُ الله و سَلامُه على سـيّدِ المرسلين، رحمةً لّلعالمين، محمّدٍ و آله و أصحابه وأهلِ بيته أجمعين. أمَّا بعدُ:

ورونو! موږ مسلمانان حضرت محمّد ﷺ ته سرور کائنات او سرور عالم وایو چې په ساده او ښکاره ژبه سره د دغه القابو مقصد او مطلب، مفهوم او معنٰی: د ټولې دنیا سردار دی، خو اصلاً د سرور کائنات او سرور عالم ترجمه د ټولې دنیا قائد، رهبر او لار ښوونکی ده چې په انګریزي کې (لیډر اف د ورلډ) ورته ویل کیږي، په ظاهره دا لوی لقب او لوی خطاب دی.

مګر کوم چا ته چې دغه لقب ورکول سوی دی د هغه کار نامې واقعاً هم داسې دي چې د هغه دپاره دغه لقب مبالغه نه بلکه عینِ حقیقت دی.

تاسې ښه متوجه سی: ویو چا ته د ټولې دنیا د قائد او رهبر د لقب ورکولو دپاره څلور شرطه په کار دي، که د دغو څلورو شرطو څخه یو شرط نه وي موجود نو هغه چا ته هیڅکله سرور کائنات یا سرور عالم نه سي ویل کېدلای.

تر ټولو اول او لومړۍ شرط دا دی: چې هغه چا به د کوم خاص قوم، خاص نسل یا کومې خاصې طبقې د آرامۍ او سکون دپاره کار نه وي کړی، بلکه د تمامې دنیا د انسانانو د خوشبختۍ او آرامۍ دپاره به یې زحمت ایستلی وي.

هو! د یوه وطن پرسته یا قوم پرسته قائد او رهبر په دې سبب او حیثیت سره چې د خپل قوم یا خپل وطن دپاره یې ډېر لوی خدمتونه کړي دي څومره چې دې زړه غواړې قدر او عزت یې وکړه، مګر که ته د هغه د قوم یا د هغه د وطن څخه نه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه ستا دپاره په هیڅ حال کي قائد، لېډر، او رهبر نه سي کېدلای.

هر هغه څوک چي د هغه خدمت، محبت، خیر خواهي او کار نامې د چین دپاره وي، نو د یوه هندوستاني یا یوه مصري د هغه سره څه تعلق او رابطه سته؟ چي هغه دي د ځان قائد او رهنما وبولي، ځکه د ده دپاره یې هیڅ نه دي کړي.

بلکه که هغه قائد د خپل قوم د لوړ والي او ښه معیشت دپاره یو بل قوم خوار کړی او ذلیله کړی وي نو معلومه خبره ده چي دغه نور قومونه د هغه څخه نفرت هم کوي او په بده سترګه ورته ګوري، د ټولو قومو انسانان هغه وخت یو شخص د خپل قائد، رهبر او سردار په صفت سره مني چي د دغه شخص په نظر ټول قومونه او ملتونه، ټول انسانان او وطنونه یو ډول وي او دئ د ټولو دپاره یو قسم خیر غوښتونکی وي او په دغه خپله خیر خواهي او خدمت کي یوه ته تر بل هیڅ قسم ترجیح او فضیلت ور نه کړي.

د ټولي دنیا د سردار او رهنما کېدلو دپاره دوهم شرط دا دی: چي هغه لېډر داسي أصول او قوانین منځ ته را وړي چي د ټولي دنیا د انسانانو رهنمایي او رهبري کوي او په هغه کي به د انساني ژوند د ټولو مهمو مسئلو حل موجود وي، د قائد او لېډر معنٰی: رهنما او لار ښوونکی ده، و قائد او رهبر ته د دې دپاره ضرورت سته چي دئ و خلکو ته د کامیابۍ او بهترۍ لار وروښیي، نو ځکه د ټولي دنیا قائد هغه څوک کېدلای سي: چي د ټولي دنیا و انسانانو ته داسي لاري چاري وروښیي چي په هغه کي د ټولو انسانانو دپاره کامیابي او بهتري موجوده وي.

د ټولي دنیا د قائد او رهبر کېدلو دپاره دریېم حتمي او لازمي شرط دا دی: چي د هغه لار ښووني به د یوه خاص وخت او خاصي زمانې دپاره نه وي بلکه په هر عصر او هره زمانه کي به یو قسم فایده مني او ګټوري وي او په هر وخت کي به صحي، د متابعت او پیروۍ وړ او لایقي وي.

که د کوم رهبر، قائد او لېډر لار ښووني په یوه وخت کي ګټوري وي خو په بل وخت او زمانه کي بېکاره او بې فایدې وي، بیا هم و هغه ته د دنیا قائد او رهبر نه سي ویل کېدلای، د دنیا قائد او رهبر هغه څوک کېدلای سي: تر کومه وخته چي دنیا قائمه او موجوده وي د هغه قائد او رهبر لار ښووني به فایده مني او ګټوري وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا هم د ټولي دنیا د رهبر او قائد کېدلو دپاره څلورم مهم شرط دا دی: چي دغه قائد به یوازي د اصولو او قوانینو پر وړاندي کولو اکتفاء نه وي کړې بلکه هغه وړاندي کړي قوانین به یې د خلکو په ژوند کي عملاً جاري کړي هم وي او د هغه خپلو قوانینو پر اساس به یې یوه ویښه او کامیابه جامعه او ټولنه په وجود را وړې وي.

هغه څوک چي یوازي اصول او قوانین وړاندي کوي او د عمل جامه نه په واغوندي هغه ته فقط یو مفکّر ویلای سو، هغه هیڅکله قائد او رهبر نه سي کېدلای.

د قائد او رهبر کېدلو دپاره دا حتمي او ضروري ده: چي هغه خپلو وړاندي کړو اصولو او قوانینو ته به عملي جامه ور اغوندي او دنیا ته به یې ښکاره کوي، یا په بل عبارت: خپل قوانین به د صحي نتیجې سره په عملي شکل ښکاره کوي.

اوس نو راسی چي موږ او تاسي وګورو چي دغه څلور شرطه په هغه ذات کي ترکومه حده موجود وه او موجود دي چي موږ و هغه ته سرور کائنات یا سرور عالم ﷺ وایو.

اول هغه اولنۍ شرط را واخله، تاسي د محمّد مصطفٰی ﷺ ژوند او سیرت مطالعه او تر نظر وباسي، په یوه نظر به دا درته معلومه سي چي د رسول الله ﷺ ژوند د یوه قوم پرست، یا محبِّ وطن ژوند نه دی، بلکه د یوه محبِّ انسانیت، د یوې جهاني نظریې او د یوه جهاني قانون ایښوونکي انسان ژوند دی.

د رسول الله ﷺ په نظر ټول انسانان یو قسم وه، د کوم خاندان، کومي طبقې، کوم قوم، کوم نسل یا د کوم خاص مَلک یا وطن سره د هغه ﷺ دلچسپي یا د زړه اړیکي نه وه موجود، امیر او غریب، لوړ او کښته، تور او سپین، عرب او عجم، شرقي او غربي، سامي او آرین، دغه ټولو ته یې په یوه داسي نظر او حیثیت سره کتل چي دغه ټول د انساني نسل افراد دي، د رسول الله ﷺ د ژبې څخه په ټول عمر یو داسي لفظ، یا یوه داسي جمله نه ده را وتلې او نه یې په ټول عمر داسي یو کار کړی دی چي د هغې وینا، یا د هغه کار څخه دي داسي یوه شُبهه پیدا سي چي ده ﷺ د یوې خاصي انساني طبقې د ګټي او مصلحت سره ډېره علاقه درلودل، نو په همدې سبب د رسول الله ﷺ په ژوند کي حبشۍ او اېرانۍ، رومي او مصري، حتّٰی یهودي او نصراني په داسي ډول د ده ﷺ د کار او دعوت ملګري سوه لکه عرب چي یې ملګري وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د ده ﷺ تر رحلت وروسته د ځمکي په هر کونج کي د هر نسل او هر قوم انسانانو رسول الله ﷺ د خپلو ځانو دپاره پر هغه قسم قائد او رهبر وباله لکه د ده ﷺ قوم چي دئ خپل قائد او خپل لېډر باله، دا د هغه خالص انسانيت اثر او کرشمه ده چي نن ورځ د يوه هندوستاني يا افغاني څخه نه بلکه د هر قوم او هر ملت د اشخاصو څخه د هغه مبارک ذات تعريف او توصيف اورو چي په سلهاوو کلونه پخوا په يوه عربي ملک کي پيدا سوی ؤ.

اوس د قيادت او رهبرۍ د مهمو شرطو څخه دوهم او درېيم شرط يو ځای سره را واخله او د رسول الله ﷺ په ژوند کي وګوره، و به وينې چي رسول الله ﷺ د خاصو قومو او خاصو ملکو د وقتي او مقامي، د زمان او مکان، د مسائلو د حلولو پر بحث کولو خپل وخت نه دی ضائع کړی، بلکه خپل ټول قوت يې د انسانيت او بشريت د هغې لويي مسئلې د حلولو دپاره مصرف کړی دی چي د هغې مسئلې د حلولو په واسطه د ټولو انسانانو ټول کوچني کوچني مسائل په خپله حليږي.

اوس به تاسي پوښتنه کوی چي هغه لويه مسئله څه شي ده؟ چي رسول الله ﷺ د هغې د حلولو دپاره خپل ټول عمر او قوت مصرف کړی دی؟ او د هغې يوې مسئلې په حلولو سره د ژوندانه نور ټول مسائل حليږي؟

ښه متوجه سه: هغه لويه او مهمه مسئله دا ده:

څرنګه چي د ټول کون او کائناتو نظام په حقيقت او واقعيت کي پر کومو اُصولو اُو قوانينو قائم دی، د بشريت او انسانانو نظام هم بايد پر هغو اصولو موافق او برابر وي، ځکه چي انسان د دغه کائناتو څخه يو جزء دی او که د جزء حرکت د کُل د حرکت څخه مخالف وي دا د خرابۍ او بربادۍ سبب او موجب ګرځي، که تاسي په دغه خبره صحي پوهېدل غواړی؟ د هغه آسانه شکل او صورت دا دی:

يو څه کوښښ وکړه: خپل ليدل او کتل د زمان او مکان د قيد څخه آزاد کړه او د ځمکي پر ټوله کوره داسي نظر واچوه چي د دنيا د شروع څخه تر نن ورځي پوري او د آينده تر غير محدود وخته پوري ټول انسانان په يوه وخت کي ستا په حضور کي موجود او ولاړ دي، بيا نو وګوره چي د دغو ټولو انسانانو په ژوند کي د فساد او خرابيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څومره شکلونه او صورتونه پیدا دي، یا ممکن پیدا سي، د هغو ټولو خرابیو ریښه څه شي ده؟ یا څه شي یې ریښه کېدلای سي؟

پر دغه پوښتنه چي ته هرڅومره غور وکړې، هرڅومره پلټنه او تحقیق وکړې په نتیجه کي به دې جواب ته ورسېږې: چي (د الله جل جلاله څخه د انسان سرکښي او بغاوت د ټولو خرابیو ریښه او اساس دی) دا ولي؟ ځکه د الله جل جلاله څخه باغي او سرکښه انسان خامخا د دغو دوو حالتو څخه یو حال اختیاروي:

یا به هغه انسان خپل ځان خود مختاره او غیر مسئول بولي، هر څه چي یې زړه غواړي هغه به کوي، چي دغه کار د هغه انسان څخه ظالم او بې پروا انسان جوړوي.

یا به دغه سرکښه انسان بېله الله جل جلاله د بل چا و حکم ته سر کښته کوي او د بل چا تابع به وي، چي د دې شکله څخه هم په دنیا کي د فساد بېحسابه قسمونه او شکلونه پیدا کیږي.

اوس دا خبره د فکر وړ ده او دا پوښتنه پیدا کیږي: چي د الله جل جلاله څخه د بغاوت او سرکښۍ په نتیجه کي ولي دغه خرابۍ او بربادۍ په وجود راځي؟

د دې پوښتني صاف او روښانه جواب دا دی:

دغه سرکښي څرنګه چي د کائناتو له حقیقته خلاف او مخالفه کار دی نو خامخا نتیجه یې هم بده او مخالفه را وزي، ښه متوجه سه:

په حقیقت کي دغه ټول کون او کائنات د الله عزوجل ملک او سلطنت دی، مځکه او آسمانونه، لمر او سپوږمۍ، هوا او اوبه، نُور او روښنایي دغه ټول د الله جل جلاله ملک دي او انسان په دغه سلطنت کي د پیدایښي بنده یا خلق سوي مریي حیثیت لري، دغه ټول سلطنت چي پر کوم معین نظام چلیږي که انسان سره د دې چي د دغه کون او سلطنت یو جزء دی او بیا د دغه کون او سلطنت څخه مخالفه رویه او عمل اختیار کړي نو خامخا د انسان دغه مخالفه رویه بربادوونکي او خرابوونکي نتیجې په وجود را وړي.

د انسان دغه سوچ او فکر چي تر ما بل لوړ او مقتدر نسته چي د هغه په حضور کي دي زه د خپل عمل جواب و وایم، دا د حقیقت او واقعیته څخه مخالف کار دی، کوم وخت چي انسان خپل ځان خود مختاره او آزاد و بولي نو خود داسي کارونه کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي په هیڅ کار کي خپل ځان مسئوله نه بولي، نو بې مسئولیته ژوند او بې مسئولیته طریقه د ځان دپاره اختیار کړي او د خپل ژوند قانون په خپله جوړوي، نو خود بېله شکه او خامخا د دغي خود سرۍ نتیجه بده را وزي، ظلم او تجاوز، وژل او ترټل، د بل حق خوړل، دغه ټول کارونه بې مسئولیته انسان ته روا او جائز وي.

همدا رنګه که یو څوک بېله الله ﷻ بل څوک د اقتدار او اختیار خاوند وبولي او د هغه څخه وېرېږي او د هغه د باداري او اوامرو ته سر کښته کړي، دا هم د حقیقت څخه مخالف کار دی، ځکه په حقیقت کي په ټول کون او کائناتو کي بېله الله جل جلاله بل هیڅوک دغه حیثیت او مقام نه لري چي سر دي ور ته کښته سي، نو ځکه د دغه کار نتیجه هم بده را وزي.

د صحي نتیجې د را ایستلو او سالم ژوند کولو دپاره بېله دې څخه بل هیڅ شکل او صورت نسته چي په مځکه او آسمان کي چي کوم حقیقي او واقعي حکومت دی انسان باید و هغه حکومت ته تسلیم سي او د هغه حکومت و اوامرو ته سر کښته کړي، خپله آزادي او خود سري د هغه په حضور تسلیم کړي، خپل اطاعت او بندګي د مځکي او آسمانو و سلطان ته خاص کړي او د خپل ژوند قانون د دې پر ځای چي په خپله یې جوړ کړي یا یې د بل چا څخه واخلي، د هغه الله جل جلاله څخه یې واخلي چي د کون او کائناتو سلطان دی، دا د هغه اساسي اصلاح لار ښوونه ده چي محمّد ﷺ د انساني ژوند دپاره وړاندي کړې ده، دغه اصلاح د شرق او غرب، د زمان او مکان له قیده آزاده ده، د مځکي پر مخ چي هر چیري انسانان موجود وي او موجود وه، د هغو ټولو د ژوند د اصلاح کولو او سمبالولو دپاره دغه یو اصلاحي پېشنهاد یا وړاندیز کافي دی او د هغو ټولو ویران ژوند ور اصلاح کوي او دغه اصلاحي تجویز د ماضي او مستقبل له قیده هم آزاد دی، یو نیم زر کاله د مخه چي دغه قانون څومره صحي او مفید ؤ نن هم په هغه اندازه سره صحي او ګټور دی، بلکه لس زره کاله وروسته به هم په هغه اندازه سره صحي او ګټور وي.

اوس هغه آخري یا څلورم شرط پاته سو چي هغه دا سي ؤ:

د ټولي نړۍ او دنیا قائد به یوازي د اُصولو او قوانینو پر جوړولو یا وړاندي کولو

اکتفاء نه وي کړې، بلکه خپلو وړاندي کړو اصولو او قوانینو ته به یې عملي جامه هم ور اغوستې وي، هغه خپل وړاندي کړي اُصول به یې د انسانانو په ژوند کي جاري کړي وي او د هغو اصولو پر بنیاد او اساس به یې یوه ویښه او کامیابه، سالمه او خوشاله ټولنه هم په وجود را وړې وي.

او دا هم ټولو ته معلوم تاریخي حقیقت دی چي محمّد ﷺ یوازي فکري او خیالي اصول او قوانین نه دي وړاندي کړي، د هغه خپلو وړاندي کړو اُصولو او قوانینو مطابق یې یوه ژوندۍ او سالمه ټولنه هم تربیه کړې او په وجود را وړې ده.

رسول الله ﷺ د درویشت کلو په لنډه او کوتاه موده کي په لکو انسانان الٰهي حکومت ته په سر کښته کولو او اطاعت کولو تیار او آماده کړل، د هغو څخه یې ځان پرستي او ځان ځاني ایسته کړل او بېله الله جل جلاله بل د هر شي له بندګیه یې خلاص کړل او بیا یې دغه په لکو انسانان سره یو ځای کړل، یوازي د الله جل جلاله په بندګي کي یې د هغو دپاره نوی اخلاقي نظام، د نوي تمدن نظام، د نوي معیشت نظام، د نوي حکومت نظام جوړ کړی او د ټولي دنیا په حضور کي یې د دغه خبري عملي اظهار وکړی، یا په بل عبارت: ټولي دنیا ته یې دا عملي ور ښکاره کړه: کوم اصول او قوانین چي ما راوړي دي پر هغو اصولو یا د هغو اصولو مطابق څنګه آرامه او هوسا، کامیابه او بختوره ټولنه جوړېږي او جوړېدلای سي او د نورو قوانینو د عملي کولو د ژوند په مقابل کي دغه زما د قانون سره مطابق ژوند څومره ښه، څومره هوسا او څومره صالح ژوند دی.

نو دا هغه کارنامې دي چي د هغو پر بناء د محمّد ﷺ څخه د ټولي دنیا قائد او رهبر، زعیم او لېډر جوړوي او موږ هغه ته بېله شکه سرور کائنات او سرور عالم وایو، د رسول الله ﷺ دغه کار د یوه خاص قوم دپاره نه ؤ بلکه د ټولو انسانانو دپاره ؤ، د ده ﷺ اصول او قوانین د انسانیت مشترک میراث دی چي په هغه کي د یو چا حق د بل چا تر حق لږ یا زیات نه دی او هر څوک چي وغواړي د دغه میراث څخه کافي فایده اخیستلای سي، خو زه نه پوهېږم چي د دغو اصولو او قوانینو سره تعصب درلودل او د هغو څخه د مخالفت کولو دپاره څه شي سبب کېدلای سي؟

او د دغه مخالفت دپاره څه دلیل موجود دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ فرمايي: زما او ستاسي مثال داسي دی: لکه يوه سړي چي اور بل کړی وي، نو پتنګان او بورا ګاني و هغه اور ته ځانونه وراچوي او دغه سړئ يې د هغه اوره څخه را ګرځوي او دوی بيا هم ځانونه د ده څخه خطا کوي او اور ته ورلويږي، زه هم تاسي له اوره را ګرځوم او تاسي زما د لاسه څخه ځانونه خلاصوی يا ښويوی او اور ته لوېږی.

تاسي پوهېږی چي رسول الله ﷺ آسمان ته نه بلکه لوړ تر آسمانو وختی او تر سِدرةُ المُنتهیٰ پوري ولاړی، و اُفُقِ أعلیٰ ته وختی، په دغه سفر کي د کون تر انتهاء او آخر هم تېر سو، د قاب قوسين درجې ته ورسېدی او د خپل رب د ربوبيت او الوهيت لويي لويي علامې يې وليدلې، هلته يې د الله جل جلاله سره بېله واسطې خبري وکړې، هلته د الله جل جلاله له طرفه دا وروښوول سوه چي يو انسان د لمانځه په واسطه د خپل رب او خالق سره صِله او ارتباط پيدا کولای سي او له هغه ځايه بيرته سراج منير، بشير او نذير، رؤف او رحيم، هادي او مهدي مځکي ته را کښته سو، چي دلته د خپل رب دين نشر کړي او د اسلام لاري ته خلک دعوت کړي.

يو د صالحينو څخه وايي: سرور کائنات رسول الله ﷺ آسمان ته وختی او بيرته مځکي ته راغلی، نو وايي: زه په الله سره قسم يادوم که زه آسمان ته و خېژول سم، بيا به هيڅ په دې فکر کي نه سم چي بيرته دي مځکي ته ولاړ سم.

مګر سرور کائنات رسول الله ﷺ بيرته مځکي ته زما او ستا د لار ښوونې دپاره راغلی چي ما او تا د دوږخ له اوره خلاص کړي، خو افسوس، زر افسوس چي ځيني بد بخته انسانان دغه حق لار ښوونې نه قبلوي، د شيطان متابعت د رسول الله ﷺ تر متابعت خوښوي او د دوږخ پر اور په روڼو سترګو ور ځغلي.

الٰهي! زما او د ټولو ويونکو او اورېدونکو ستا د مبارک رسول ﷺ محبت او متابعت په نصيب کړې، إلٰهي! توفيق را کړې چي ستا د دين د نشرولو او تبليغولو دپاره په ځان او مال سره کوښښ وکړو، آمين يا رب العالمين!

وصلی الله تعالیٰ علیٰ خير خلقه محمّد وآله وأصحابه أجمعين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولي طبعي يا اول چاپ مقدمه:

أعوذ بالله من الشيطن الرّجيم

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

إن الحمدَ لله، نحمدُهُ ونستعينُهُ ونستغفِرُهُ ونتوبُ اليه، ونعوذُ بالله من شرورِ أنفسنا، ومن سيّئات أعمالنا، مَن يهده اللهُ فلا مضلّ لهُ، ومن يُضلل فلا هاديَ لهُ، وأشهدُ أن لا إله إلاّ الله وحده لا شريكَ له، وأشهد أن محمّداً عبدُهُ ورسولُهُ، صلى الله عليه وآله واصحابه وسلّم تسليمًا كثيرًا. امّا بعد:

څرنګه چې د رسول الله ﷺ مبارک سيرت د دنيا په هره ژبه سره موجود ؤ او موجود دی، هر عالِم د دغه مبارک تاريخ څخه ترخپله وسه يو څه ليکلي دي خو موږ پښتنو په پښتو ژبه سره داسي جامع کتاب نه درلودی چې په هغه کي دي د رسول الله ﷺ د ژوندحوادث او واقعات د تاريخ سره موافق او په پرله پسې ډول ليکل سوي وي، حال دا چې د رسول الله ﷺ پيژند ګلوي او د هغه ﷺ په ژوند خبرېدل زموږ ديني مسؤليت دی، ځکه که د رسول الله ﷺ په ژوند خبر نه سو متابعت يې څنګه وکړو؟ اوکه رسول الله ﷺ و نه پيژنو، ايمان څنګه پر راوړو؟

خو د نن څخه تقريبًا لس کاله د مخه ما د سيرت النبي ﷺ په نامه سره د ټيپ د فيتو په واسطه يو مضمون ثبت او نشرکړی، البته هغه وخت د ځوانۍ آخري وختونه وه آواز او د خبرو کولو توان او طاقت يوه اندازه د ځوانۍ پر قسم وه او اوس مي د دوهم وار دپاره د رسول الله ﷺ د ژوند حالات د سپين ږېرتيا او ضعف په حالت کي (*د سرور کائنات ﷺ ژوند*) په نامه سره وليکل چې هم مي د ټيپ په فيتو کي ثبت کړی او هم غواړم چې د کتاب په شکل سره يې وګرانو وطنوالو ته تقديم کړم، خو دا وار نه هغه د ځوانۍ آواز سته او نه د خبرو کولو توان او قدرت، مګر د هغه آواز او طاقت په عوض او بدل کي په دغه اوسني ليکل سوي مضمون کي معلومات زيات سوي او ډېر سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اول وار ثبتولو کې ما د خپل ځان و ناقص استعداد ته کتل، نو دا مې نه په خیال او نه تصور کې را ګرځېدل چې دغه نشر سوې سلسله دې دومره جهاني شهرت پیدا کړي لکه پیدا چې یې کړه او د خلکو به په دغه اندازه سره خوښه سي، لکه خوښه چې یې سول.

خو په حقیقت کې زه نه پوهېدم چې دغه بیان زما د ناقص استعداد سره تعلق نه لري بلکه دغه بیان د یوه کامل انسان د ژوندانه بیان دی، دا د رسول الله ﷺ د ژوند بیان دی، څرنګه چې رسول الله ﷺ و ټولو مسلمانانو ته محترم او مکرم، مرغوب او محبوب دی، نو خود د هغه محبوب ﷺ سیرة هم محبوب وګرځېدی او د مسلمان ورونو له طرفه یې تود هرکلی وسو، د اورېدونکو په زړو کې یې ځای ونیوی او باید ویې نیسي ځکه الله جل جلاله خپل رسول ته ډېره عظیمه درجه او لوړ مقام ورکړي دي، د ده ﷺ محبت یې په الٰهي قدرت د مسلمانانو په زړو کې ښخ کړی دی.

او الله جل جلاله د رسول الله ﷺ متابعت د الله جل جلاله سره محبت بللی دی.

الله جل جلاله د سورت آل عمران په (۳۱) نمبرآیات کې فرمایي:

﴿ قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ وَيَغۡفِرۡ لَكُمۡ ذُنُوبَكُمۡۚ وَٱللَّهُ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ۝٣١ ﴾. [آل عمران:۳۱]

یعني: اې محمّده! ﷺ دوی ته و وایه: که چیرې تاسې د الله عزوجل سره محبت لرئ او محبت کوئ نو زما متابعت وکړئ چې الله جل جلاله به ستاسې سره محبت وکړي، تاسې به خوښ ولري او تاسې ته به ستاسې ګنهونه دروبخښي.

چې هم دغه الٰهي تنبیه او خبرتیا یو د هغو سببو څخه وګرځېدل چې مسلمانانو د رسول الله ﷺ و محبت ته په خپلو زړو کې په پوره شوق او ذوق سره ډېر پراخه ځای ورکړی دی او مسلمانان په داسې لارو چارو پسې ګرځي چې د دوی او د رسول الله ﷺ په منځ کې محبت زیاتوي.

د اسلام د شروع څخه تر اوسه پورې علماء کرام د رسول الله ﷺ د سیرت او ښو خویو په بیانولو کې په مسابقه کې دي خو د هیڅ بشر په وسه نه ده پوره چې د هغه أکمل البشر، أعظم البشر، مکرم او مشرف ذات اخلاق او اوصاف لکه څرنګه چې ښایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغسې بیان کړي، هغه ذات چې الله ﷻ د هغه په باره کې فرمايي:

﴿وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ۝٤﴾.[القلم: ۴]

یعنې: اې محمّده! ﷺ بېشکه چې ته پر ډېرو لويو او عظيمو خويو يې، ستا افعال او اقوال، ستا اخلاق او معاملې ټول عظيم او کريم دي.

د أم المؤمنين حضرتِ عائشې رضي الله عنها څخه پوښتنه وسوه: چې د رسول الله ﷺ اخلاق او عادات څنګه وه؟ دې رضي الله عنها وويل: «كَانَ خُلُقُهُ القرآن»

یعنې: د ده ﷺ خويونه او اخلاق ټول د قرآن سره موافق او مطابق وه.

سبحان الله! هر هغه څوک چې دغسې وي، هغه تر ټولو خلکو او مخلوقاتو افضل او اکمل دی او د دې حقداره دی چې ټول مخلوقات محبت ور سره ولري، مګر زه او زما ناقص علم، زما ناقص فهم، زما ناقصه ژبه د دې څخه ډېر عاجزه دي چې د سيد الأولين و الآخرين ﷺ ژوند او اخلاق، افعال او اقوال دې داسې بيان کړي لکه څرنګه چې ښايي.

ندانم کدامین سخن گویمت — که والاتري زانکه من گویمت
ترا عز لولاک تمکین بس است — ثنای تو طٰه ویٰس بس است
چه وصفت کند سعدیِ ناتمام — علیک الصلوٰة ای نبی والسلام

خو فقط زه د ځان دپاره دا سعادت اوکاميابي بولم چې د رسول الله ﷺ د مبارک نور څخه دومره روښنايي حاصله کړم چې خپل ژوند په روښانه کړم او د جهل په تاريکو کندو او شېلو کې هلاک نه سم.

غواړم چې په ژوند کې د رسول الله ﷺ د اُمت څخه يم او په داسې حال کې مړ سم چې بيا هم د ده ﷺ د اُمت څخه يم، او الله جل جلاله د ده ﷺ په شفاعت ګنهونه را معاف کړي او د ده ﷺ د مبارک لاس څخه د حوض کوثر اوبه وڅښم.

نو ځکه بيا مې د دوهم وار دپاره د سيرت النبی ﷺ په ليکلو شروع وکړه او په دې وار کې مې ځينې تبصرې او نور ګټور معلومات هم پر زيات کړل او هم مې د اولي ليکنې ځينې روايتونه په قوي روايتو بدل کړه، په اول ځل ليکنه کې زما اعتماد فقط پر يوه منبع ؤ، هو! د موضوع د صحت او موجوديت دپاره مې د سيرت او تفسير

(c) ketabton.com: The Digital Library

مختلف کتابونه ورسره کتل خو د موضوع پر جزئیاتو مي ډير تاکيد نه کاوه.

مګر څرنګه چي دا وار د ځينو مسلمان ورونو په خواهش او غوښتنه سره غواړم چي دغه بحث او مضمون و خپلو پښتو ژبو مسلمان ورونو ته د کتاب پر قسم هم تقديم کړم، ځکه د ټيپ فيتي ډير ژر استهلاکيږي، شکيږي او ورکيږي مګر کتاب! که څه هم ويل يا مطالعه کول يې د وخت د نيستي والي يا د نورو عذرو په سبب د فيتو تر اوريدلو سخت او مشکل دي خو د کتاب عمر زيات دی.

نو په دغه اميد غواړم چي د دغه ليکني په سبب د دغه علمي خرمن د وږو ټولوونکو څخه سم او دا هم د يادوني وړ ده چي د سيرت النبي ﷺ په دا ځل ليکنه کي مي تر هغه اول وار چي د فيتو په واسطه نشرسوی ؤ ډير زياتوب کړی دی، ځکه د مختلفو کتابو څخه مي ډير مفيد او ګټور مضامين را نقل کړي دي او په د مخني نشر سوي سيرت کي چي کوم مضامين په اختصار سره ليکل سوي وه، دا وار په صحي شکل او پوره تفصيل سره ليکل سوي دي او په کومو ځايو کي چي د تقديم او تأخير په لحاظ د جملو د ترکيب سهوه پيښه سوې وه هغه هم د بشري توان او قدرت پر اندازه اصلاح سوې ده.

څرنګه چي دا وار د دې بحث څخه د کتاب جوړولو إراده لرم نو مي ځان ډير ستړی کړی د جملو ترکيب مي ترخپله وسه اصلاح کړی د واقعاتو تاريخ مي تر يوې اندازې روښانه کړی، ځيني هغه روايتونه چي د ضعيفه ګومان پر کېدی په قوي روايتو بدل کړل سوه، د مکرمو آياتو ترجمې بيان سوې، هيله ده چي د ويونکو او اوريدونکو د فايدې او خوښۍ سبب وګرځي.

سُبۡحَٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَٰمٌ عَلَى ٱلۡمُرۡسَلِينَ ﴿١٨١﴾

وَٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿١٨٢﴾

و آخرُ دعوانا ان الحمد لله رب العالمين، وصلى الله تعالى على خير خلقه محمّد وآله و اصحابه اجمعين.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سرور کائنات ﷺ ژوند

الحمد لله موفّقِ المؤمنين، و ناصرِالموحّدين، و مرسلِ خيرخلقه الى العالمين، اصطفاه من خَلقِه ورزَقَهُ خيرَ خِصالٍ و أتم الصفات من الحكمة، و الشّجاعة، و المروئة، و جامع الصفات القيادة فى امورالدّين و الدّنيا، والصّلوة و السّلام على سيدنا محمّد بنِ عبدِالله خاتَمِ الأنبياءِ والمرسلين، و قائد الغُرِّالميامين، النبي الكريم، الهادي، الأمين، الصّادق، المربِّي، القائد، فافضل الصلوةِ و السّلامِ عليه، و على آله و اصحابه، و ازواجه، وذرِّيّته، و مَن سار على نهجه الى يوم الدين. امّا بعد:

دغه کتاب چي (د سرورکائنات ﷺ ژوند) په نامه سره یادیږي د محمّد ﷺ د سیرت یعني: ژوند او اخلاقو، اقوالو او اعمالو په باره کي بیان کوي، دغه کتاب د سیّد البشر خاتَم الرُسل ﷺ د عظیم او مبارک ژوند تاریخ بیانوي، د دې بیان څخه یوازي دا نه دی مقصد چي مسلمانان د خپل پیغمبر محمّد مصطفیٰ ﷺ په مبارک حیات خبر سي بلکه په دې خبرتیا کي نوري ډیري مهمي فایدې هم سته چي په بنکاره سره چا ته نه معلومیږي.

د رسول الله ﷺ د سیرت د بیانولو او لیکلو، اوریدلو او زده کولو څخه دا غرض او مقصد نه دی چي د تېرتاریخ معلومات راته وسي یا دا چي عجیبي او غریبي قصې یا نادره معلومات بیان سي، نو ځکه موږ مسلمانانو ته دا نه ښایي چي د سیرت اوریدل او زده کول د تاریخ پر قسم واورو یا ځان په خبرکړو او سیرت ته هم په داسي سترګه وکتل سي لکه د یوه خلیفه ژوند یا د یوه پاچا تاریخ یا د تیري سوي زمانې معلومات، بلکه د سیرت د بیانولو، لیکلو، اوریدلو او زده کولو څخه مقصد او غرض دا دی چي یو مسلمان د اسلام د حقیقت تصور وکړي، هغه اسلام چي د رسول الله ﷺ د ژوند څخه یې مبادي او احکام، قواعد او اساس را وتلي او استنباط سوي دي.

زه به دلته د رسول الله ﷺ د سیرت د پوهېدلو او زده کولو لږ څه فایدې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اختصار سره درته بيان کړم.

اول: د رسول الله ﷺ نبوي شخصيت پېژندل، که څوک د رسول الله ﷺ د ژوند په هغو کيفيتو او حالاتو خبر سي چي پر رسول الله ﷺ تېر بدل دا به يې يقين سي چي رسول الله ﷺ يوازي عبقري يا نابغه نه ؤ چي د ده ﷺ نبوغ، دئ ﷺ په خپل قوم کي لوړ او دغه مقام ته ورساوه، بلکه تر نبوغ او عبقريت د مخه د الله جل جلاله رسول دی چي الله عزوجل يې په وحيو سره تائيد او تاکيد کاوه او الٰهي توفيق ور سره ملګری ؤ، نو موږ محمّد ﷺ د رسولُ الله ﷺ په صفت سره پيژنو او ايمان پر لرو.

دوهم: د سيرة د پوهېدلو دوهمه فايده دا ده: چي انسان په خپل حضور کي د کاميابه ژوند د ټولو امورو دپاره، بلکه د شرافت د ژوند دپاره يو اعلیٰ مثال و ويني، چي د هغه ﷺ ژوند د خپل ځان دپاره قانون او تګ لاره وګرځوي، په هغه پوري لاس ونيسي او په هغه پسي اقتداء وکړي، په دې کي هيڅ شک نسته که يو انسان هر څومره په يوه مَثَلِ أعلیٰ پسي وګرځي، په يوه داسي رهنما او لار ښوونکي پسي وګرځي چي د ژوند په ټولو چارو کي دي کامل او مثلِ أعلیٰ وي،

بېله شکه دغه پوره والی او کمال د رسول الله ﷺ په ژوند کي پيدا کولای سي، ځکه الله جل جلاله د ټولو هغو انسانانو دپاره چي د الله جل جلاله د رحمت او د آخرت د ورځي د کاميابۍ اميد لري قُدوه او لار ښوونکی ښللی دی، الله عزوجل فرمايي:

﴿لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ ٱللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُواْ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْءَاخِرَ وَذَكَرَ ٱللَّهَ كَثِيرًا ﴿٢١﴾﴾[الاحزاب/۲۱]

درېيم: د رسول الله ﷺ د سيرت د خبرېدلو او زده کولو په واسطه انسان د کتاب الله په مفاهمو او مقاصدو پوهېدلای سي، ځکه د قرآن مجيد د ډېرو آياتو ترجمه په هغو واقعاتو او حوادثو سره معلومېږي کوم چي دغه آياتونه د هغو واقعو او حادثو په وخت او باره کي نازل سوي دي، نو ترڅو چي چا ته د هغو واقعاتو حالات نه وي معلوم د قرآن مجيد په معنیٰ او مقصد هم نه سي پوهېدلای، ځکه د قرآن کريم ډېر آياتونه د يوې خاصي واقعې يا خاص بيان دپاره چي په هغه وخت پوري تعلق لري نازل سوي دي، نو ځکه ترجمه يې هم تر هغو نه سي معلومېدلای چي وخت د نزول

او سبب د نزول يې معلوم نه سي او د آياتو د نزول سببونه تر هغو نه سي معلومېدلای تر څو چي د محمّد مصطفٰی ﷺ ژوند او سيرت را معلوم نه سي.

څلورم: د سيرت په معلوماتو سره مسلمان د اسلامي صحي ثقافت او معرفت ډېره حصه يو ځای کولای سي، په دې کي هيڅ شک نسته چي د اسلام د مباديو د پوهېدلو دپاره که دين دی که عقيده، که احکام دي که اخلاق د رسول الله ﷺ ژوند يو روښانه مجسد تصوير دی.

پنځم: د رسول الله ﷺ په سيرت پوهېدل د يوه اسلامي معلّم او واعظ دپاره د تعليم او تربيې په باره کي يوه ژوندی نمونه او لارښوونه ده، ځکه رسول الله ﷺ يو فاضله معلّم، صادقه ناصح او مهربانه مربّي ؤ، د دعوت په مختلفو مرحلو کي يې د تعليم او تربيې ور او مناسب طريقې استعمالولې.

پر دې ټولو سربېره د رسول الله ﷺ په ژوند کي د انسانيت ټول اړخونه که اجتماعي دي که فردي داخل او شامل دي، يو انسان په هر حالت کي که يو مستقل فرد وي يا د ټولني يوه فعاله عضوه وي د خپلي پوره کاميابۍ دپاره د رسول الله ﷺ و متابعت ته اړ او محتاجه دی، ځکه د رسول الله ﷺ ژوند موږ ته د يوه مستقيم يا پر لار برابر ځوان د سلوک او اخلاقو بېمثاله نمونې راښيي چي د خپل قوم او ملګرو سره ځومره امين او څومره صادق ؤ.

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه واعظ په صفت يوه بېمثاله نمونه دی چي خلک يې د الله جل جلاله لاري ته په حکمت او موعظهٔ حسنه سره ور بلل او خپل ټول طاقت يې د رسالت د رسولو په لار کي مصرفاوه.

د رسول الله ﷺ ژوند د يوه دولت د رئيس او حاکم دپاره ښه لارښوونکی دی چي په څومره هوښياري او حکمت سره يې کارونه مخ ته بېول، د رسول الله ﷺ ژوند د يوه مثالي او حق پرسته مېړه دپاره لارښوونکی دی چي د خپلي ښځي سره بايد څنګه ژوند او ګذاره وکړي، د رسول الله ﷺ ژوند د يوه پلار دپاره په عاطفه او مهرباني کي لارښوونکی دی، رسول الله ﷺ د زوجاتو او اولادو په حقوقو او واجباتو کي دقيق عدل کاوه د هر چا حق يې د هغه د حاله سره سم او پوره ورکاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ ژوند د یوه حربي قومندان او صادقه آمر دپاره لار ښوونکی دی.

د رسول الله ﷺ ژوند د یوه جامع مسلمان دپاره هغه چي په خپل ژوند کي صحي تقسیم اوقات او په معاملو کي عدل و لري لار ښوونکی دی چي څومره د خپل رب عبادت وکړي او په عین وخت کي د خپلي کورنۍ او ملګرو سره لطیف او د ښه طبیعت خاوند هم وي.

داسي نور ډیر مثالونه سته، که غواړې چي بختور او کامیابه ژوند ولرې نو خامخا د رسول الله ﷺ په ژوند ځان خبر کړه او متابعت یې وکړه، ځکه د رسول الله ﷺ په ژوند خبرېدل بل څه نه دي بېله دغه انساني اخلاقو ښکاره کول، چي دغه ټول اخلاق په هغه بېمثله نمونه او کامل بشر کي سره یو ځای سوي وه او موږ یې خامخا و متابعت ته ضرورت لرو، که غواړې چي په دنیا او آخرت کي کامیابه او بختور ژوند ولرې د رسول الله ﷺ متابعت کوه.

اوس نو کېدلای سي چي دغه پاک تاریخ د محمّد مصطفٰی ﷺ د پیدایښت څخه را شروع کړو مګر ما دا ښه و بلل چي تر دغه پاک میلاد له دمخه را شروع سي دپاره د دې چي دا را معلومه سي چي د دغه لار ښوونکي نور تر را تګ د مخه د عربو ژوند او تاریخ څنګه او څه ډول ؤ او بیا د وحیو په راتګ سره څنګه سو؟ هغه تغیر چي د رسول الله ﷺ د رسالت په واسطه یوازي په جزیرةُ العرب کي نه بلکه په ټول عالَم کي راغلی دی لوی او مهم تغیر دی، خو انسان ته دا فرق تر هغو نه سي معلومېدلای ترڅو د دغه پاک سیرت معلومات ورته و نه سي.

او شروع هم ډېره سخته ده نه پوهېږم چي د کوم ځای څخه یې را شروع کړم ځکه تر اسلام د مخه د عربو تاریخ ډیر اوږد او لوی تاریخ دی، خو ما دا ښه وبلل چي د هغه ځای څخه شروع وکړم کوم چي الله عزّوجلّ خپل معزز پیغمبر ابراهیم علیه السلام امر کړی چي خپله ښځه هاجَر رضي الله عنها او د دې هغه کوچنۍ د تي رودلو زوی اسماعیل علیه السلام بوزه او په مکه مکرمه کي یې پرېږده چي هغه وخت دغه مکه بېله اوبو او بېله زراعته د تورو او لویو غرو په منځ کي یوه خالي ډبرینه شېله وه او هغه وخت کعبه شریفه هم نه وه جوړه سوې، ځکه کعبه شریفه بیا په وروسته کي ابراهیم علیه السلام او د ده زوی اسماعیل علیه السلام جوړه کړل.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

نو دغه شېله چي نوم یې مکّه یا بکّه دی یوه خالي شېله وه چي نه هلته انسانان وه او نه د انسانانو د ژوند کولو شرائط موجود وه، هلته نه اوبه وې نه زراعت. نه کلی ؤ نه کور فقط غرونه او ډبري دي، نو د الله جل جلاله په امر ابراهیم علیه السلام د خپلي ښځي او کوچني زوی سره د فلسطین څخه مکي مکرمې ته راغلی او هلته یې د بیتُ الله الحرام د مځکي سره خپله زوجه هاجَر او خپل کوچنئ زوی اسماعیل علیه السلام پر وچ دښت پرېښوول او دئ علیه السلام رهي سو، هاجر رضي الله عنها په تعجب کي سوه چي موږ څنګه دلته پرېږدي؟ دلته خو نه اوبه سته نه خورک، نه انسانان سته نه زراعت، نه کلی سته نه کور او زما سره دغه کوچنئ د تي هلک هم را سره دی، نو یې پسي ورېغ کړل: موږ څنګه دلته پرېږدې؟ ابراهیم علیه السلام هیڅ ږغ و نه کړی، دې بیا پوښتنه ځني وکړه او ده علیه السلام ږغ نه کاوه، خو په آخر کي دې پوښتنه ځني وکړه: آیا الله جل جلاله امر کړی یې چي موږ دلته پرېږده؟ ابراهیم علیه السلام و ویل: هو، دلته نو هاجر علیها السلام د هغه واقعي مسلماني پر قِسم چي اعتماد او توکل یې یوازي پر الله جل جلاله وي په پوره یقین سره و ویل: الله مو نه ضایع کوي، ځرنګه چي دا د الله جل جلاله امر دی او الله عزوجل پر خپلو بندګانو رؤف او رحیم دی نو بېله تشویشه او شکایته کښېنستل او ابراهیم علیه السلام رهي سو.

تاسي ته خو هغه مشهوره قصه در معلومه ده کله چي د هاجر علیها السلام سره هغه موجودي اوبه کومي چي ابراهیم علیه السلام ورپرې ایښي وې خلاصي سوې نو دا د اوبو د پیدا کولو دپاره ولاړه سوه چي یا به دلته اوبه پیدا کړم یا به یو څوک و وینم او خپل زوی یې د دغه اوسني زَمزَم د ځاه د منطقې سره پرېښاوه چي البته هغه وخت نه ځاه ؤ نه اوبه، خو دا د صفا غونډۍ ته وختل او بیا د مروا غونډۍ ته ولاړل، دغه د اوبو په طلب کي یې اووه واره د صفا او مروا په منځ کي تګ او را تګ وکړی.

دغه د دې تګ او را تګ زموږ په دین کي د حج کونکو او عمره کونکو دپاره دیني شعار وګرځېدی او دا د دغي مومني ښځي یاد دی، اسلام و مومني ښځي ته دغه اندازه شرف ورکړی دی چي د قیامت تر ورځي به نه هېرېږي، بي بي هاجر علیها السلام په دغه تګ او راتګ مشغوله وه چي هلته جبریل علیه السلام د اسماعیل علیه السلام د پښو سره د الله عزوجل په امر دغه مځکه چي اوس هلته د زَمزَم ځاه دی په خپل وزر و وهل

(c) ketabton.com: The Digital Library

مځکه وچاودل او اوبه ځني را ووتې.

دا د زَمزَم د ښکاره کېدلو شروع او ابتداء ده او دلته په دغو غرو کي د اول وار دپاره اوبه پیداسوې، خو دغه واقعه هغه وخت پیښه سوه چي په دغه وخت کي هلته په یمن کي د اوبو یو ډېر لوی بند چي (سدِّ مآرب) ورته ویل کیده نړېدلی ؤ.

تاسي ته معلومه ده چي انسانان همیشه په هغو ځایو کي اوسېږي کوم چي هلته اوبه وي او دغه سدِ مآرب، یا د اوبو بند په یمن کي ډېر لوی او عظیم بند ؤ او د دغه بند پر شا و خوا ډېر انسانان اوسېدل چي دغه انسانان هم ټول عرب وه، ځکه د عربو اصلي وطن او ځای یوازي او یوازي یمن دی بیله هغه کوچي عربو څخه چي یوې او بلي خوا ته به تلل نور نو ټول عرب یوازي په یمن کي وه بل ځای نه اوسېدل، نو ځکه د اصلي عربو اصلي وطن یوازي یمن دی.

او بیا د هغه ځای څخه د دغه بند د نړېدلو په سبب چي اوبه ورکي او نېستي سوې عربو یوې او بلي خوا ته کوچ وکړی او سره وپاشل سوه.

کله چي (سدِّ مآرب) ونړېدی عرب د رزق د پیدا کولو دپاره یوه او بل طرف ته ولاړل او هري قبیلې د ځان د اوسېدلو دپاره یوه منطقه اختیار کړل، د مثال پر ډول د ثقیف قبیله طائف ته ولاړل او طائف یې د ځان وطن وګرځاوه، د غساسنه قبیله د شام و شا وخوا ته ولاړل او د مناذره قبیله د عراق شا وخوا ته ورسېدل، دغه رنګه ټول عرب د لوږي او د رزق د پیدا کولو په سبب د خپل اصلي وطن څخه چي یمن دی یوې او بلي خوا ته و وېشل سوه.

اوس چي جبریل علیه السلام مځکه په وزر و وهل او د زَمزَم اوبه پیدا سوې نو بي بي هاجَر علیها السلام دلته د دغو اوبو سره اوسېږي، عادت داسي دی چیري چي اوبه وي هلته مرغان هم د دغو اوبو په سبب پیدا کېږي او را ټولېږي، نو د زَمزَم د اوبو په سبب په دغه منطقه کي مرغان هم په هوا ګرځېدل.

په دغه وخت کي د عربو یوه قبیله چي د جُرهُم قبیله نومېدل د یمن څخه کوچ کړی دی او رهي دي چي چیري به اوبه پیدا کړي او هلته و اوسېږي، دغه قبیله نژدې و دغي شېلې ته چي مکه نومېده تېرېدل، وې لیدل چي په هوا مرغان ګرځي

ویل دا مرغان له کومه دلته راغلي دي؟ دلته خو هیڅ وخت اوبه نه وې، نو یې نفر ولېږل چې ولاړ سی شا وخوا وګوري ښایي دلته اوبه پیدا سوي وي، نفر چې ولاړل اوبه یې و لیدلې او د قبیلې مشرانو ته یې خبر را وړی چې هو دلته اوبه سته، د قبیلې مشران اوبو ته ورغله هلته د اوبو سره یې بي بي هاجَر او اسماعیل علیهما السلام ولیدل چې فقط یوه ښځه او یو کوچنئ هلک دي او نور هیڅوک نسته، څرنګه چې دغه خلک د همت او مړانې خاوندان وه نو یې د زَمزَم اوبه د هغې څخه په زور قبضه نه کړې بلکه اجازه یې ځني وغوښتل چې موږ به دلته اوسیږو، اوبه خو ستا دي او موږ به ستا سره د دغو اوبو په عوض او بدل کي نوره مرسته کوو، د هاجَر علیها هم خوښه سوه او دوی ته یې د اوسېدلو اجازه ورکړل.

د الله عزوجل قدرت ته وګوره اوبه یې ورته پیدا کړې او د نور رزق سبب هم پیدا سو، ځکه د معیشت نور ضروریات یې هغه د جُرهم قبیلې پر ذمه ؤاخیستل، اوس نو دغه عربي قبیله چې د جُرهم قبیله نومېدل په مکه مکرمه کي یې سکونت شروع کړی او دغه ځای یې د ځان وطن وګرځاوه او د زَمزَم د اوبو دپاره یې یو حوض جوړ کړی، تر دغه وخته کعبه شریفه نه ده جوړه سوې او اسماعیل علیه السلام خو عرب نه دی او عربي ژبه یې هم نه ده زده ځکه ابراهیم علیه السلام دوی د فلسطین څخه دلته مکې مکرمې ته را وستلي وه نو عربي ژبه یې دغه د جُرهُم د قبیلې څخه زده کړل.

کله چې اسماعیل علیه السلام لوی سو ښځه یې هم د دغي عربي قبیلې څخه وغوښتل نو ځکه د اسماعیل علیه السلام اولادې ته عربِ مستعرَب ویل کیږي، یعني اصلاً عرب نه وه او بیا عرب سول، همدارنګه زموږ پاک پیغمبر محمّد مصطفی ﷺ د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه دی.

ابراهیم علیه السلام به کله نا کله څه موده تر منځ دلته را تلی د خپل زوی او خپلي ښځي بي بي هاجَر علیها السلام خبر به یې اخیستی او بیرته به ولاړی، تر څو چې د اسماعیل علیه السلام عمر (١٦) کلو ته ورسېدی د الله عزوجل له طرفه ابراهیم علیه السلام ته د کعبې شریفي د جوړولو امر وسو چې ته او ستا زوی اسماعیل علیه السلام کعبه شریفه جوړه کړی او دوی هم کعبه شریفه جوړه کړل، خو کله چې الله جل جلاله ابراهیم علیه السلام ته د کعبې شریفي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جوړولو امر کاوه ورته و ويل سوه چي د آدم علیہ السلام پربناء يې جوړه کړه، الله عزوجل د سورة آل عمران په (۹٦) نمبرآيات کي فرمايي:

﴿إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِّلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾﴾

يعني: خامخا د الله جل جلاله هغه اول کور چي د خلکو دپاره ايښوول سوی دی! هغه: هغه کور دی چي په بَکه کي واقع دی.

په يوه روايت کي راغلي دي چي اصلاً کعبه شريفه د آدم علیہ السلام يا شيث بن آدم علیہ السلام په زمانه کي جوړه سوې ده او بيا د نوح علیہ السلام په طوفان کي ونړېدل.

څرنګه چي کعبه شريفه د الله جل جلاله اولنئ کور دی نو خود د خلکو د عبادت دپاره د الله عزوجل اول کور بلل کېږي، کله چي ابراهيم علیہ السلام د کعبې شريفي اساس، بنسټ يا تاداو کِندی په مځکه کي يې هغه د آدم علیہ السلام اساس پيدا کړی او پر هغه اساس يې جوړه کړل، دا د کعبې شريفي د جوړولو ابتداء او شروع وه.

خو د جوړولو په وخت کي چي ابراهيم علیہ السلام يو دېوال آخر ته ورساوه او اوس هغه بل دېوال جوړوي دلته خو کُنج پيدا کېږي، چي د دغه کُنج څخه د بِناء او جوړولو اصل او اساس، نقشه او رَجه اخيستل کېږي او نوره بِناء له دغه کُنجه څخه سمه او صحي جوړېدلای سي نو ابراهيم علیہ السلام غوښتل چي په دغه کُنج کي يوه لويه، قوي او مناسبه ډبره کښېږدي، نو يې اسماعيل علیہ السلام ولېږی چي ولاړ سه شا وخوا وګوره چي د دغه کُنج دپاره يوه مناسبه ډبره پيدا کړې، اسماعيل علیہ السلام ولاړی په غرو کي ګرځي خو د دغه ځای دپاره يې د دوی د غوښتني سره سمه، وړ او مناسبه ډبره نه کړل پيدا او بيرته راغلی خو دلته يې و ليدل چي د پلار سره يې يوه ډېره مناسبه او هغه قسم ډبره چي دوی غوښتل پرته ده، اسماعيل علیہ السلام و ويل: دا ډبره دي د کومه کړل؟ ابراهيم علیہ السلام و ويل: دا د الله عزوجل له طرفه راغله.

ورونو! دغه ډبره هغه حجرِاسود دی چي د جنت څخه راغلی دی او د جنت د ډبرو څخه يوه ډبره ده چي د کعبې شريفي په بِناء کي کار سوې ده، کعبه شريفه د دغي ډبري څخه په صحي بِناء سره جوړه سوه، ابراهيم علیہ السلام چي به څه دېوال جوړ کړی نو به شا ته ولاړ او د څه ليري فاصلې څخه به يې دغه جوړ سوي دېواله ته کتل

چې آیا دېوال سم دی کوږ خو به نه وي؟ او دلته به د فکر کولو دپاره ښه وخت ولاړ ؤ نو ځکه دغه ځای ته مَقام ابراهیم ویل کیږي، الله عزوجل په سورة البقره کې فرمایي:

﴿وَٱتَّخِذُواْ مِن مَّقَامِ إِبۡرَٰهِـۧمَ مُصَلًّى﴾ [البقره: ۱۲۵]

یعني: اې مؤمنانو! د ابراهیم علیه السلام د درېدلو ځای د لمانځه، طواف او دعاء ځای وګرځوی.

دغه ځای د کعبې شریفې د صحې جوړولو دپاره د ابراهیم علیه السلام د فکر کولو ځای دی، څرنګه چې د لیرې څخه د دېوال برابري او کوږ والی معلومېږي نو ځکه دغه مَقام د کعبې شریفې څخه څه لیرې واقع دی.

همدارنګه مقام ابراهیم هغې ډبرې ته ویل کیږي: کومه چې د کعبې شریفې د جوړولو په وخت کې به ابراهیم علیه السلام پر درېدی، په دغه ډبره کې د ابراهیم علیه السلام د پښو نخښې او علامې هم سته او دغه ډبره هم د جنت څخه را وړل سوې ده.

کله چې کعبه شریفه جوړه سوه دا خو د ډبرو یوه خونه ده چې یوه انسان جوړه کړل نو خلک دلته د عبادت کولو دپاره ولې او څنګه ورته راسي؟

دلته بیا ابراهیم علیه السلام ته الٰهي امر وسو چې خلک بیت الله الحرام ته په حج کولو سره خبر کړه الله عزوجل د سورةالحج په (۲۷) نمبر آیات کې فرمایي:

﴿وَأَذِّن فِي ٱلنَّاسِ بِٱلۡحَجِّ يَأۡتُوكَ رِجَالٗا﴾ [الحج: ۲۷]

یعني: په خلکو کې د حج د آداء کولو دپاره ږغ وکړه چې تا ته به له هره ځایه څخه پیاده او پر پښو حاجیان راسي.

ابراهیم علیه السلام و ویل: الٰهي! زه څنګه کولای سم چې ټول خلک خبر کړم؟ زما آواز به ټولو خلکو ته څنګه ورسیږي؟ د الله عزوجل له طرفه ورته و ویل سوه:

یا ابراهیم! پر تا ناره کول دي او تر خلکو پورې رسول یې پر ما دي، ته فقط ږغ وکړه دا چې خلکو ته څنګه رسیږي دا زما کار دی ته فقط په آواز کولو سره امر یې.

نو ابراهیم علیه السلام د عرفات غره ته ولاړی او لوړ غره ته وختی او ناري یې کړل:

اې خلکو! د بیت الله شریفې حج پر تاسې لازم دی او دلته به د حج کولو دپاره راځې، نو له دې سببه عرفات د حج په شعائرو کې راغلی دی او د حج د ارکانو څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهم رکن دی ځکه عرفات د خلکو د حج کولو دپاره د اعلان او خبرتیا ځای دی.

په یوه بل روایت کي ویل کیږي چي ابراهیم علیه السلام د مَقام ابراهیم پر ډبره ودرېدی او دغه ږغ یې وکړی.

کله چي ابراهیم علیه السلام په حج کولو سره ږغ او اعلان وکړی الله عزوجل دغه د ده آواز تر مشرقه او مغربه و رساوه، دا د الله جل جلاله له طرفه یوه معجزه وه چي ټولو خلکو د ده آواز واورېدی، همدارنګه الله جل جلاله د ټولو انسانانو په زړو کي د کعبې شریفي حُب او محبت، تعظیم او تکریم ورواچاوه.

بیانو د دنیا له هره ځایه څخه د کعبې شریفي د عزت او حج کولو دپاره خلک راتله خاصتاً د جزیرةُ العرب څخه په ډلو ډلو خلک همېشه ورته را تلل، حج او د الله جل جلاله عبادت به یې کاوه هر کال حج کېدی د کعبې شریفي تعظیم او احترام کېدی.

دا د الله جل جلاله قدرت او معجزه ده که نه د هیڅ انسان په وسه نه ده پوره چي د ډبرو خوني ته دومره عزت او اعتبار ورکړي، اوس نو کعبه شریفه معززه سوه او د ابراهیم علیه السلام دین نشر سو، توحید او د یوه الله عزوجل عبادت په خلکو کي شروع سو، ټول عرب د ابراهیم علیه السلام پردین وه او د ټولو عربو عقیده د توحید او وحدانیت عقیده وه یوازي او یوازي د الله جل جلاله عبادت کېدی په ټوله جزیرةُ العرب کی هیڅ کافر او مشرک نه ؤ موجود خو عُمر دی تېرېږي، څه وخت او زمانه پر دغه حال تېر سوه تر څو چي د خُزاعه په قبیله کي د (عَمرو بن لُحی) په نامه سره یو نفر پیدا سو.

خُزاعه د عربو یوه بله قبیله ده او دغه عَمرو د دغي قبیلې رئیس او سردار ؤ، دغه عَمرو بن لُحی د جُرهم د قبیلې سره هغه چي پر مکه مکرمه آمران وه جنګونه شروع کړل غواړي چي د کعبې شریفي تصرف او د مکې مکرمې آمریت ځني واخلي او د دغو دوو قبیلو په منځ کي ډېر لوی جنګ پیښ سو څو په آخر کي د جُرهُم قبیلې شکست او ماته وخوړل او د مکې مکرمې تصرف او آمریت د خُزاعه د قبیلې لاس ته ورغلل، د دغو جنګو او ماتي په نتیجه کي د جُرهُم د قبیلې ډېر کسان د مکې مکرمې څخه دباندي و وتل او ځیني یې په مکه مکرمه کي پاته سول او دالته یې استوګنه کول مګر کارونه او آمریت ټول د خُزاعه د قبیلې په لاس کي وه، خو کله چي د جنګ په

وخت کي د جُرهم قبيله په خپله ماته او شکست پوه سوه نو يې غوښتل چي د خزاعه قبيلې ته په مکه مکرمه کي تکليف او مشکلات جوړ کړي او د دغي قبيلې ژوند ور تريخ کړي، غواړي چي دغه تکليف او زحمت د اوبو د نه درلودلو په سبب ورته پيدا کړي.

هو د مکې مکرمې د ښار عزت او عظمت، لويي او حُرمت په کعبه شريفه سره دي خو د خلکو ژوند يې د زَمزَم په اوبو سره ؤ، که اوبه نه وي هلته بيا ژوند تريخ دی، نو د جُرهم قبيلې د خزاعه د قبيلې د ژوند تريخولو دپاره د جنګ په وخت کي د زَمزَم څاه پټ کړی او هغه په کعبه شريفه کي پرتې خزانې يې هم ټوله دغه څاه ته ورواچولې چي يوه د سرو زرو اوسی هم پکښې وه او د څاه يې هيڅ نخښه او علامه نه پرېښودل، کله چي د خزاعه قبيلې د مکې مکرمې تصرف او آمريت په لاس کي واخيستی د زَمزَم د اوبو يې هيڅ اثر نه کړی پيدا نو مجبوره سوه اوبه به يې د مکې مکرمې د دباندي څخه راوړلې، د خُزاعه قبيلې د مکې مکرمې آمريت لاس ته را وړی خو زَمزَم نه سو ورپاته ځکه هغه پټ او ښخ کړل سو، زَمزَم تر هغه وخته ورک او پټ ؤ چي دوهم وار بيا زموږ د پاک پيغمبر سرور کائنات أشرف المخلوقات محمّد مصطفٰی ﷺ نيکه عبدالمطلب وکندی.

دا د زَمزَم د څاه د پټېدلو قصه وه چي پر مکه مکرمه د خزاعه د قبيلې د تسلط په سبب د جُرهُم د قبيلې له طرفه پټ کړل سو.

پر مکه مکرمه د خزاعه د قبيلې تسلط تر (۳۰۰) يا په بل روايت تر (۵۰۰) کلو پوري دوام کړی دی خو په شروع کي د خزاعه د قبيلې مشر او رئيس چي عَمرو بن لُحی نومېدئ د مکې مکرمې حاکمِ مطلق او عمومي رئيس وګرځېدی او د ده له امره هيچا سرکښي او نا فرماني نه کول، دغه عَمرو ډېر مالداره او سخي سړئ ؤ د حاجيانو خواړه يوازي ده له خپله ماله ورکول او د حاجيانو دپاره اوبه هم يوازي ده په خپل مصرف برابرولې.

او دا هم تاسي ته معلومه ده چي د زَمزَم د څاه د پټېدلو په سبب اوبه د مکې مکرمې د دباندي او د ليري ځايو څخه را وړل کېدې، خو دغه کارونه ده پر خپله غاړه اخيستي وه او دغه عَمرو بن لُحی دومره معتبره ؤ چي هر امر يې د خزاعه قبيلې، د مکې مکرمې اوسېدونکو او د مکې مکرمې حاجيانو داسي قبلاوه لکه ديني او شرعي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوامر، هیڅ‌چا د ده له امره نا فرماني او سرکښي نه کول.

﴿ یو وخت دغه عَمرو بن لُحی شام ته په سفر ولاړی او هلته د شام په حدودو کي یوه قبیله اوسېدل چي د عمالیق قبیله ورته ویل کېده او دغه قبیله بُت پرسته وه د بتانو عبادت یې کاوه، خو تر دغه وخته عربو نه بتان پېژندل او نه یې د بتانو عبادت کړی ؤ بلکه ټول عرب موحدین او د حضرتِ ابراهیم علیه السلام پر دین وه، دغه عَمرو بن لُحَی د عمالیق د قبیلې څخه پوښتنه وکړل چي دا څه شي دي؟ هغو ورته و ویل: دا آلهه او خدایان دي، کله چي پرموږ لوږه او کاختي راسي ډوډۍ را کوي، کله چي یو قوم پر موږ حمله وکړي او جنګ را سره کوي دوی زموږ مرسته کوي، بارانونه راباندي اوروي او بالآخره الله جل جلاله ته مو نژدې کوي، عَمرو بن لُحی ډېر په تعجب کي سو او دا خبري یې پر دماغ ښه ولګېدې ځکه دوی په مکه مکرمه کي اوبو ته ډېر ضرورت درلودی، نو ویل: ما ته هم یو بت را کړی ښایي چي زموږ مرسته هم وکړي موږ په مکه مکرمه کي اوبو ته ډېرضرورت لرو، د عمالیق د قبیلې بت پرستانو چي د ځان ملګري پیدا کړل ویل ښه دی، نو یې په ډېره خوشالي سره ده ته یو بت ورکړی چي (هُبل) نومېدی، دا هغه اول بت دی چي جزیرةُ العرب ته راوړل سو.

عَمرو بن لُحی دغه بت مکې مکرمې ته را وړی او په کعبه شریفه کي یې کښېښاوه خلک یې د دغه بت په عبادت کولو سره امر کړل، خلکو هم دغه د ده امر و مانه.

اوس نو عَمرو بن لُحی د شیطان په لار ښوونه نوي امرونه صادروي چي هغه امرونه یې د توحید او د ابراهیم علیه السلام له دینه مخالف وه او بیا عَمرو بن لُحی نور بتان هم جزیرةُ العرب ته را وړل چي دغه بتان یې آلهه او خدایان بلل.

عَمرو بن لُحی د عربو هره قبیله امر کړل چي د ځان دپاره به یو بت اختیاروي او په کعبه شریفه کي به د هغه بت عبادت کوي، بیا یې بل امر صادر کړی ویل: تاسي خو په خپلو کُلو او کورو کي هم عبادت کوی خو دا نه ده صحي چي بیله بتانو څخه د مکې مکرمې د بل شي عبادت وکړی، نو پر هر چا دا لازمه ده چي د مکې مکرمې د ډبرو څخه یوه ډبره ور سره واخلي او هلته په خپل کور او کلي کي به د هغې ډبري عبادت کوي، عربو هم دا امر و مانه او هر یوه د مکې مکرمې څخه یوه ډبره ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

واخیستل، هلته په خپل کورکي به يې هغې ډبري ته عبادت کاوه حتّٰی د هغې ډبري عبادت به يې کاوه چي دغه کار په عربو کي د توحيد پرځای د بتانو د عبادت شروع او ابتداء وه.

د عَمرو بن لحی په امر سره په جزيرةُ العرب کي بت پرستي شروع سوه. رسول الله ﷺ د دغه عَمرو بن لحی په باره کي فرمايي:

« رَأيْتُ عَمْرَو بْنَ عَامِرِ بْنِ لُحَيْ اَلخُزاعِي يَجُرُّ قُصْبَهُ فِی النَّارِ»

يعني: عَمرو بن عامر بن لُحی الخُزاعي مي وليدی چي خپلي کُلمې په اور کي کشوي.

دا ولي؟ ځکه دئ هغه څوک دی چي د عربو دين ته يې تغير ورکړی، تر دغه د مخه ټول عرب پر توحيد او د ابراهيم علیه السلام پر دين وه خو اول سړئ چي د دوی دين يې په شرک او بت پرستی ورواړاوه هغه دغه عَمرو بن لُحی خبيث ؤ.

او بيا يې د حج او عُمرې تلبيې ته تغير ورکړی، تر دغه د مخه عربو تلبيه داسي ويل:

«لَبَّيْکَ اللّهُمَّ لَبَّيْک، لَبَّيْکَ لاَشَرِيْکَ لَکَ لَبَّيْک، اِنَّ الحَمْدَ والنِّعْمَةَ لَکَ وَالمُلْک، لاَشَرِيْکَ لَکَ»

چي دا د اسلام او توحيد تلبيه ده، خو عَمرو بن لُحی خبيث په آخر کي دغه جمله پر زياته کړل چي (لاَشَرِيْکَ لَکَ اِلاَّ شَرِيْکاً هُوَ لَکَ، تَمْلِکُهُ وَمَا مَلَکَ) دا د شرک جمله ده، خو ده دغه د شرک جمله د توحيد پر تلبيې زياته کړل.

او بيا يې د حيواناتو په باره کي پر عربو نور نوي امرونه جاري کړل، هغه دا چي ځينو حيواناتو ته بايد د احترام په سترګه وکتل سي او مقدس وبلل سي، د هغو څخه بايد کار وانه خستل سي او د ځينو غوښي هم بايد و نه خوړل سي او د ځينو غوښي نارينه انسان خوړلای سي خو ښځو ته يې خوړل حرام دي او د ځينو حيواناتو غوښي ياشيدې بيله مېلمه بل چا ته حرامي دي.

چي د دغو حيواناتو د جملې څخه يوه ته (بَحِيره) ويل کېده، بل ته (حامي) ويل کېده، بل ته (سائبه) ويل کېده او بل ته (وصيله) ويل کېده او داسي نور نومونه يې ورته کښېښوول، مثلاً (سائبه) هغه اوښه وه چي لس لوني يا جونګياني يې پرله پسې زېږولي وای او په منځ کي يې نارينه جونګئ نه وای نو پر دغه اوښه نه څوک سپرېدل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه يې بار پر وړی، نه د هغې وړی شکول کېدې او نه د دغي اوښي شيدې ېله ميلمه څخه بل چا څښلې او که به يې تر لسمي جونګۍ وروسته بله ېوولسمه جونګۍ وزېږول هغې ته (بحيره) ويل کېدل، د هغې غوږ به يې ورچاک کړی او د خپلي مور سره به يې ايله کړل پر هغې هم نه څوک سپرېدل نه يې د وړيو څخه کار اخيستی او نه يې بيله مېلمه بل چا شيدې څښلې، دا هم داسي وه لکه د دې مور چي دې ته (بحيره) ويل کېدل او د (سائبې) لور وه او (وصيله) هغه مېږ وه چي پنځه واره به پرله پسې غبرګه لنګه سول او د هر وار دواړه بچيان به يې ښځې وُری وې، په پنځه سره واره کي به يې نارينه وُرئ نه ؤ زېږولی نو دوی به ويل: دا ورسېدل.

که به دغه (وصيلې) تر دغه وروسته بل بچئ و زېږاوه د هغه د غوښو خوړل د مشرکانو نارينه ته روا وه خو ښځو ته يې خوړل نه وه روا او که به بيا مردار سو يعني: په خپله به مړسو نو ښځو ته يې هم خوړل روا وه او (حامي) هغه څوان نر اوښ ؤ چي د ده د ختلو په واسطه به پرله پسې لس ښځې جونګياني و زېږېدلې نو د ده شا د بار او سپرېدلو څخه وساتل سوه او نه يې د وړيو څخه کار اخيستل کېدی، فقط په اوښانو کي به د ختلو دپاره ايله ؤ، الله عزوجل د مشرکانو د دغه کار په باره کي فرمايي:

﴿ مَا جَعَلَ ٱللَّهُ مِنۢ بَحِيرَةٖ وَلَا سَآئِبَةٖ وَلَا وَصِيلَةٖ وَلَا حَامٖ وَلَٰكِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يَفۡتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلۡكَذِبَۖ وَأَكۡثَرُهُمۡ لَا يَعۡقِلُونَ ﴿١٠٣﴾ ﴾ [المائده: ۱۰۳]

يعني: الله جل جلاله هيڅ يو د بَحيرې، د سائبې، د وصيلې او د حام څخه نه دي ګرځولي يا روا کړي، مګر هغه کسان چي کافران سوي دي پر الله افتراء کوي، له ځانه باطلي خبري پوري تړي يا جوړوي او ډېر د دوی په حق او باطل نه پوهيږي.

عَمرو بن لُحی داسي نور ډېر شيان دوی ته د دين او شريعت پر قسم کښېښوول او په دوی کي يې رواج کړل حتّٰی نور بتان يې هم کعبې شريفي ته د آلهه په نامه سره را وړل او نور لوی لوی بتان چي کعبې شريفي ته را وړل سوه په دغو نومو سره يادېدل:

لومړی: (وَد) چي د بني کلب د قبيلې دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.

دوهم: (سُواع) چي د هُذيل د قبيلې دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.

درېیم: (یغوث) چي د طئ د قبیلې او اهل جرش دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.
څلورم: (یعوق) چي د همدان د قبیلې دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.
پنځم: (نسر) چي د یمن دپاره ؤ او هغوی يې عبادت کاوه.
الله جل جلاله د سورة نوح په (٢٣) نمبر آیات کي فرمایي:
﴿وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ ءَالِهَتَكُمْ وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًا ﴿٢٣﴾

اصلاً دا د نوح علیه السلام د قوم د بتانو نومونه دي او مشرکانو هر بت د یوه خاص مقصد دپاره خاص کړی ؤ، خو دغه پخواني بتان بیا په عربو کي رواج او جوړ سول، *همدا رنګه په هندوستان کي د هنوانو دپاره د (بشنو) (برهما) (اندر) (شیو) (هنومان) او په نورو نوموسره مشهوره بتان سته.*

دا چي د دغو بتانو څخه هر یو د عربو په یوه قبیله پوري خاص سو دا کار هم د عَمرو بن لحی په امر سره وسو، مګر (هُبل) هغه بت چي اول را وړل سوی ؤ هغه د قریشو دپاره ؤ او هغه عجیب ترین د دغه آلهه یا خدایانو (د دوی په قول) إساف او نائله دي چي د دغو دوو بتانو قصه پخوا پېښه سوې وه هغه دا سي:

إساف د یوه سړي نوم ؤ او نائله د یوې پیغلي نوم ؤ چي دوی دواړه د یمن اوسېدونکي وه، دوی دواړو یو د بل سره مینه او محبت درلودی، إساف د نائلې د پلار څخه نائله وغوښتل خو د نائلې پلار دغه د ده غوښتنه نه کړه قبوله.

نو دوی دواړو د را تلونکي حج په موسم کي د ملاقات وعده سره وکړه چي حج ته به ځو او هلته به سره وینو، د وعدې سره سم دوی د حج په موسم کي سره یو ځای سوه او په یوه فارغه وخت کي يې د کعبې شریفي په شا وخوا کي زنا وکړه، اولاً خو زنا د لویو ګنهو څخه ده او بیا کعبې شریفي ته نژدې؟ نو الله عزوجل دوی دواړه په خپل قدرت دبري وګرځول چي د ډبرو انسانان پاته سول او دې ته هم بت ویل کیږي.

د هغه وخت د مکې مکرمې حاکمانو دغه دوه بتان د خلکو د عبرت دپاره پر صفا او مروا کښېښوول، إساف يې پر صفا او نائله يې پر مروا کښېښوول او قصه يې هر چا ته معلومه وه عبرت به يې په اخیستی چي دغو دوو نفرو کعبې شریفي ته نژدې فحشاء کړې ده او ډبره سول، خو پر دې قصه ډېر وخت تېرسوی ؤ هر څوک د دغو دوو ډبرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا بتانو په تاریخ نه وه خبر، د عَمرو بن لُحی په امر دغه دوه بتان: إساف او نائله د صفا او مروا څخه کعبې شریفې ته نژدې یووړل سوه او خلک د هغو په عبادت کولو امر کړل سوه، چې دغه دوه بتان هم د عَمرو بن لُحی په امر د آلهه یا خدایانو جملې ته ور داخل کړل سوه.

دا د عربو پخوانۍ ژوند ؤ او دا د دغو مشرکانو آلهه او خدایان وه، د عربو تر جاهلیت پورې یوه قصه ده: حضرتِ عمرؓ به د خپل خلافت په وختو کې په مجلس کې ناست ؤ او ځینې وخت به یې بیله سببه وخندل، خو یو وخت یو چا پوښتنه ځني وکړه، ویل: یا امیرَالمؤمنین! وینو دې چې کله کله بېله سببه خاندې دا ولې؟ سیدنا حضرتِ عمرؓ وویل: د جاهلیت په وختو کې عادت دا ؤ: کله چې به څوک د مکې مکرمې څخه دباندې وتی نو به یې د مکې مکرمې څخه یوه ډبره ور سره واخیستل او په سفر کې به یې د هغې ډبرې عبادت کاوه، خو زه هم یو وخت په سفر ولاړم او ډبره مې هیره سوه نه مې ږا سره واخیستل، کله چې د عبادت کولو وخت راغلی زما سره خو د مکې مکرمې ډبره نه وه را سره نو اوس څنګه عبادت وکړم؟ و مې کتل د مکې مکرمې خرما یا کجور را سره وه، د دغې خرما څخه مې بت جوړ کړی او دغه د خرما د بت عبادت مې کاوه، کله چې هغه نوره خرما را سره خلاصه سوه او د خوړلو دپاره شئ نه سو را پاته وږی سوم نو مې دغه خپل معبود او د خرما څخه هغه جوړ سوی إله وخوړی چې لږ مخکې یې ما عبادت کاوه، نو پر هغه خپل پخوانې جاهلیت او نا پوهې خندا راسې چې دا څنګه آلِهه او دا څنګه دین ؤ؟

دغه د جاهلیت د ژوند لږ حالات چې دغه اوس درته بیان سوه یا په وروسته کې بیانیږي د دغو ټولو حالاتو د بیانولو څخه مقصد دا دی چې موږ ته دا را معلومه سي او په دې پوه سو چې د اسلام دین په ټول عالَم خاصتاً په جزیرةُالعرب کې څومره فرق او تغیر راوستی. *دا خوبت پرستي وه چې په دغه ډول سره جزیرةُ العرب ته راغله.*

(c) ketabton.com: The Digital Library

یهودیت او نصرانیت وجزیرة العرب ته څنګه داخل سوه؟

اوس به هغه بیان درته وسي چي یهودیت او نصرانیت کله او څنګه جزیرةُ العرب ته داخل سوه؟ او بیا د فارس د مجوسیانو یا فارسیانو حکومت څنګه یمن ته راغلی؟

تاسي ته معلومه ده کله چي سرورکائنات محمّد مصطفٰی ﷺ په رسالت سره مبعوث کړل سو هغه وخت فارسیانو پر یمن حکومت کاوه او د نجران خلک نصارا وه، د یمن ځیني حصې یهودیان او ځیني حصې یې نصارا وه، دغه مختلف أدیان جزیرةُ العرب ته څنګه داخل سوه؟ په عربو کي خو دغه شیان نه وه موجود په پخوا کي ټول عرب مُوَحّدِین او د ابراهیم علیہ السلام پر دین وه، نو دغه نور ادیان څنګه دلته راغله؟

هغه داسي: چي د شام څخه ځیني یهود د یوه ظالم پاچا د ظلم په سبب یثرِب ته (چي په وروسته کي یې نوم مدینه منوره سو) او خیبر ته را مهاجر سول او دغه ځایونه یې د ځان وطن وګرځول، دا خو یثرِب او خیبر ته د یهودو راتګ سو مګر هلته په یمن کي هم ډیر یهود موجود وه نو دغه یهود کله او څنګه دلته یمن ته راغله؟

قصه ډیره اوږده ده مګر ډېر تاریخ پوهان یې د ربیع ابن نصر په قصه سره شروع کوي هغه داسي: ربیع ابن نصر چي د یمن پاچا ؤ ده یو خوب ولیدی چي دغه بیان او قصه د تاریخ ټولو علماوو لکه (طبري) (ابن کثیر) (ابن الأثیر) او تقریباً ټولو مؤرخینو ذکر کړې ده، کله چي پاچا خوب ولیدی (*څرنګه چي په هغه وختو کي نجوم ګران، جادوګران او کاهنان پر خلکو او د خلکو پر عقایدو او عباداتو مسلط وه، دا ولي مسلط وه؟ ځکه کوم وخت چي شرک او کفر په عالَم کي نشر سول او الٰهي دین پټ او ورک سو نو خیالات او اوهام په خلکو کي نشر سوه، په دغه سبب جادوا او جادوګران، منجمین او کوډګران د اعتبار خاوندان سوه او د خلکو د رجوع ځای دوی وګرځېدل*)

کله چي د یمن پاچا خوب ولیدی، نو یې د خوب د ترجمې دپاره جادوګرانو او منجمینو ته رجوع وکړه او د هغو څخه یې مرسته و غوښتل، قصه ډیره اوږده ده مقصد دا چي هغو ورته و ویل: ستا د خوب معنٰی دا ده: چي د حبشیانو حکومت به پر یمن ونیسي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچا وویل: دا به څه وخت پېښه سي؟ دوی ویل: شپېته یا اویا کاله وروسته.

پاچا د دغه خوب په لیدلو او د هغه په ترجمه پر خپلو اولادو او لمسیانو وبېرېدی چي تول اولاده به مي د حبشیانو په لاس وژل کېږي؟ نو یې إراده وکړه چي خپله کورنۍ او اولاده د یمن څخه عراق ته نقل کړي او په عراق کي یې (حِیره) چي د نجف او کوفې په منځ کي د یوې منطقې او ښار نوم دی د خپلي اولادې او کورنۍ د سکونت دپاره اختیار کړل او دئ بیا هم په یمن کی د یمن پاچا پاته دی.

(نعمان بن منذر د هغه وختو د عراق مشهوره پاچا د دغه ربیع ابن نصر د اولادې څخه دی، ځکه ربیع بن نصر خپله کورنۍ هلته نقل کړه او بیا د ده د اولادې پاچهي تر ډېره وخته هلته پاته وه، دغه نعمان بن منذر بیا په وروسته کي زموږ په قصه کي ذکر کېږي په یاد یې ولری).

څه موده وروسته دغه ربیع بن نصر پاچا مړ سو او د ده زوی د ده پر ځای کښېنستی او د یمن پاچهي د ده په اولاده کي پاته سوه تر څو د ده په اولاده کي یو نفر د تَبان بن اسعد په نامه سره پاچا سو او تُبّع ورته ویل کېدل.

اصلاً تُبّع د یمن د پاچهانو لقب ؤ یعني: په تیرو وختو کي د یمن هر پاچا ته تُبّع ویل کېده، د روم هر پاچا ته قیصر ویل کېده، د فارس هر پاچا ته کسریٰ ویل کېده، د حبشې و هر پاچا ته نجاشي ویل کېده او د مصر و هر پاچا ته فرعون ویل کېده، نو د هر ځای پاچا خاص لقب درلودی.

دغه د یمن پاچا تَبّانِ اسعد چي لقب یې تُبّع ؤ د یمن د مشهورو پاچهانو څخه دی ډېر لویْ شان او شوکت یې درلود ټول یمن د ده تر لاس لاندي ؤ، غني او سخي سړئ ؤ ده به همېشه سفرونه کول د یوه ځای څخه به بل ځای ته د سیاحت او تجارت دپاره تلی، یو وخت د یمن څخه شام ته رهي سو په لار کي یې خپل زوی په یثرِب کي (چي اوس مدینه منوره ورته ویل کېږي) د تجارت د ځینو کارو دپاره پرېښاوه او دئ شام ته ولاړی، خو دلته د تُبّع د زوی او اهلِ یثرِب په منځ کي داسي اختلاف پېښ سو چي تر جنګه سره ورسېدل او په دغه جنګ کي د تُبّع زوی و وژل سو، کله چي تُبّع ته دا خبر ورسېدی د شام څخه بیرته را وګرځېدی غواړي چي یوازي د خپل

زوی قاتلا نو ته نه بلکه ټول اهل یثرب ته جزاء ورکړي.
دلته نو د اهلِ یمن او اهلِ یثرب په منځ کې جنګ شروع سو او دغه جنګ ډېره موده دوام وکړی، مګر تُبّع په دې جنګ کې یو ډېر عجیب کار ولیدی، هغه دا چې د یثرِب خلکو به د ورځې د دوی سره جنګ کاوه خو کله چې به مابنام سو او دوه لښکره به سره لیري او جلا سوه د یثرِب خلکو به دوی ته خواړه او سترخانونه را لیږل او د میلمنو پر ډول به یې د دوی عزت کاوه، تُبّع ډېر په تعجب کې ؤ چې دا څنګه خلک دي؟ د خپلو دښمنانو عزت کوي او خواړه ورکوي څوک دومره سخا او کرم لري؟ مګر بیا هم تُبّع نیت کړی ؤ چې د خپل زوی بدله او انتقام واخلي.
جنګ دغسې دوام درلود ترڅو چې د یثرِب د یهودو د علماوو څخه دوه نفره تُبّع ته ورغلل او غوښتل یې چې د ده سره خبري وکړي، ده هم اجازه ورکړه او سره کښېنستل، یهودو ورته وویل: ته څه إراده لرې چې دومره جنګ کوې؟ تُبّع وویل: غواړم چې دغه یثرِب خراب کړم، دوی ویل: دا کار نه سې کولای قسم په الله چې الله جل جلاله به د مخه تر دې چې ته یثرِب خراب کړې تا هلاک کړي، تُبّع وویل: دا څنګه درته معلومه سوه؟ دوی وویل: دا وطن د نبي د هجرت ځای دی دغه ځای ته به را تلونکی نبي هجرت را کوي دا ښار نه خرابېږي او نه یې خرابولای سې، تُبّع پوښتنه وکړه چې تاسي په دې حال څه خبر یاست؟ د یهودو عالمانو وویل: دا زموږ په تورات کي راغلي دي.
دا دي تاسي ته معلومه وي چې د رسول الله ﷺ یوه علامه نه بلکه ډېري علامې د یهودو سره په تورات کې لیکلي او موجودي وې او د رسول الله ﷺ د وخت ټول یهود پوهېدل چې دا هغه وعده سوی نبي دی مګر د عناد او عداوت، حسد او غرور، ځاني ګټو او نفسي غوښتنو په سبب یې ایمان نه راوړی.
کله چې دغه د یهودو عالمانو تُبّع ته دغه خالات بیان کړل او تُبّع تر اوسه تورات نه پېژني نو یې د تورات په باره کې پوښتني ځني شروع کړې، یهودو هم د خپل دین، توحید او تورات په باره کې پوره معلومات ورکړل او ټول شیان یې په تفصیل سره ورته بیان کړل، دغه دیني او کتابي خبري د تُبّع پر طبیعت ښې او برابري ولګېدې ځکه یهودیت الٰهي او آسماني دین ؤ، تُبّع هم د یهودیت دین اختیار کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

يهودي سو، د يثرِب خرابول يې پرېښودل او مخ پر يمن رهي سو.

د اول وار د پاره د کعبې شريفې پوښول

تُبّع رهي سو خو د ده په لار کي مکې مکرمې ته نژدې يوه قبيله وه چي د هُذَيل قبيله نومېدل د دغې قبيلې او د قريشو په منځ کي پخوانۍ دښمني پرته وه څو واره يې جنګونه سره کړي وه او دغه رنګه د دغې قبيلې د يمن خلک هم نه وه خوښ، دغه د هُذيل قبيلې فکر وکړی چي داسي يوه حيله او چم جوړ کړي چي دواړو هغو قومو ته چي د دوی نه ده ور سره جوړه ضرر او تاوان و رسوي او په جنګ يې سره اخته کړي، نو د هذيل د قبيلې مشران تُبّع ته ورغلل او ورته ويې ويل: غواړې چي د جواهِراتو، سرو او سپينو زرو او خزانو خاوند سې؟ تُبّع ويل: هو، څوک دی چي جواهرات او خزانې يې نه وي خوښ؟ دوی و ويل: په دغه کلي کي يوه خونه ده چي خلک يې احترام او عزت کوي او دغه خونه په جواهراتو او سرو زرو ډکه ده.

حقيقتاً هم په کعبه شريفه کي هرڅه پراته وه خلکو د کعبې شريفې د احترام په سبب خزانې پکښې ښخولې، د تُبّع هم طمعه پيدا سوه او لښکر يې د جنګ د پاره تيار کړی غواړي چي پر مکه مکرمه حمله وکړي کعبه شريفه ونړوي او خزانې يې واخلي، هغه دوه نفره د يثرِب د يهودو عالمان هم په دې سفر کي د تُبّع ملګري وه څکه ده ورته ويلي وه چي تاسي زما سره يمن ته ولاړ سی او زما قوم ته يهوديت او د يهوديت احکام وروښوی، دغو عالمانو چي د جنګ د پاره د لښکر تياري وليدل تُبّع ته ورغله او ويل: څه کوې؟ او د څه إراده دي کړې ده؟ تُبّع و ويل: غواړم چي پر دغه کلي حمله وکړم او هغه شيان چي په دغه خونه کي پراته دي هغه واخلم دوی ورته و ويل: په والله د هذيل د قبيلې بل غرض او مقصد نسته بېله ستا د مرګ او هلاکت څخه تُبّع و ويل: څنګه؟ عالمانو ورته و ويل: دا بيت الله دی د ټولي مځکي پر مخ د الله جل جلاله بل کور او حرم نسته بيله دغه کوره، دغه قبيلې چم درته جوړ کړی دی او غواړي چي تا و وژني، تُبّع و ويل: څنګه وکړم؟ عالمانو و ويل: عزت يې وکړه او طواف پر وکړه، تُبّع ويل: تاسي يې ولي عزت نه کوی؟ او ولي طواف نه پر کوی؟ دوی و ويل: موږ يې عزت کوو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

طواف به مو هم پر کړی وای خو دغه د مکې خلکو کعبه شریفه په بتانو ډکه کړې ده خرنګه چې موږ موحّدین او عالمان یو موږ ته دا نه ښایي چې پر بتانو طواف وکړو. تُبّع د دوی خبره ومنل او مکې مکرمې ته ورغلی د کعبې شریفي عزت او احترام یې وکړی طواف یې پر وکړی بیا نو هلته بیده سو خوب یې ولیدی چې په کعبه شریفه پوښ اغوندي، تر دغه وخته کعبه شریفه لڅه وه چا پوښ نه ؤ په اغوستی تُبّع چې را ویښ سو امر یې وکړی چې د کعبې شریفي دپاره د یوه ښه پشمي ټوکره څخه پوښ جوړ کړی، پوښ جوړ کړل سو او په کعبه شریفه وا غوستل سو خو تُبّع بیا بل خوب ولیدی چې کعبې شریفي ته تر هغه اول پوښ بل ښه او بهتر پوښ ورکوي نو یې امر وکړی چې د ملائل د ټوکره څخه پوښ ور جوړ کړی چې دغه (ملائل) د هغه وخت د ټوکرانو هغه تر ټولو ښه او نازک ټوکر ؤ، دا نو د کعبې شریفي هغه اول پوښ ؤ او تُبّع اول سړئ دی چې په کعبه شریفه یې پوښ اغوستی دئ چې د دغه تُبّع نوم تَبّان بن اسعد دی او د یمن پاچا ؤ.

بیا نو عربو هرکال کعبې شریفي ته پوښ ورکاوه او نوی پوښ به یې پر هغه زاړه پوښ سر بېره په اغوستی او دغه طریقه چې پوښ سر بیره پر پوښ د عبدالمطلب تر زمانې پوري پاته وه، کله چې عربو ته دا فکر او احساس پیدا سو چې ښایي د کعبې شریفي بناء د دغو پوښو د دروند والي په سبب ونړېږي نو یې زاړه پوښونه ټول څني ایسته کړل او هرکال زوړ پوښ څني کاږي نوی پوښ په اغوندي.

دا د کعبې شریفي د پوښ په باره کې معلومات وه چې څنګه او ولې شروع سو او د اول وار دپاره چا شروع کړی.

کله چې تَبان ابن اسعد بیرته یمن ته ورسېدی خپل قوم یې یهودیت ته دعوت کړی، هغو د یهودیت څخه انکار وکړی ویل: خپل دین څنګه پرېږدو؟

هغه وخت د یمن خلکو او د تُبّع قوم مستقل دین نه درلودی د نورو عبادتو تر څنګ یې د اور عبادت هم کاوه، اور یې مقدس باله د اور یې عزت او احترام کاوه، حتّی اور د دوی قاضي هم ؤ، څنګه یې قاضي ؤ؟ هغه داسي: چې دوی د اور یوه خونه درلودل چې په هغه خونه کي به همېشه اور بل ؤ، که به یو وخت د دوی په منځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دعوه، اختلاف او خصومت پيښ سو نو به مدعي او مدعي عليه يعني: د دعوې دواړه طرفه دغه د اور خوني ته ورغلل او د خوني دروازې ته به ودرېدل، مخکي خو به دروازه بنده وه خو هغه د اور مؤظف مامور يا خادم به د اور دروازه په يوه وار پر را خلاصه کړه اور به له خپله زوره په يوه وار دباندي را و وتی او اول چي به د هر چا پر طرف ورغلی هغه ظالم ؤ او حق د هغه دوهم نفر پرطرف ؤ، دغه طريقه کاهنانو او جادوګرانو دوی ته اېښې وه.

اوس چي د پاچا او د ده د قوم په منځ کي د دين په سبب اختلاف پيدا سو نو يې و ويل: په اور سره به فيصله وکړو، د دغي فيصلې دپاره د يهودو عالمان چي د دعوې يو طرف بلل کېدل تورات په لاس کي ونيوی او وايي يې، د يمن کاهنان او نجوم ګران چي د دعوې بل طرف وه ټول د اور د خوني دروازې ته ودرېدل، د اور خادم دروازه پر را خلاصه کړه، اور د کاهنانو پر طرف ورغلی او دوی ځني وځغستل يا وتښتېدل، قوم يې ورته و ويل: ولي تښتی؟ دا حکم او قانون دی بايد ودرېږی کاهنان هم مجبوره سوه بيرته راغله، د اور خادم بيا دروازه پر خلاصه کړه دوهم وار بيا د اور لمبه د کاهنانو پر طرف ورغله کاهنانو دا وار ځانونه ټينګ کړه او ورته ودرېدل مګر اور د چا مراعت نه کوي کاهنان يې پاک وسوځل، د اهلِ يمن يا د يمن د خلکو په دين او عقېده کي دا معلومه سوه چي يهوديان پر حق دي، نو دغه د اور په فيصله د يمن خلکو يهوديت قبول کړی او ټول يهوديان سوه.

دا هغه معلومات وه چي يمن ته يهوديت څنګه داخل سو.

خير وختونه دي تېرېږي څو تُبّع د يمن پاچا تبّان بن اسعد مړ سو او پسله ده څخه د ده زوی حَسّان پاچا سو، حسّان خپله پاچهي نوره هم لويه او پراخه کړه، عزت او عظمت يې زيات سو، ډېر زيات غرور او خود خواهي پکښي پيدا سوه نو يې يو ډېر لوی لښکر جوړ کړی او و يل: قسم په الله که عرب يا عجم پرېږدم چي تر خپل حکم لاندي يې را نه ولم د ټولي مځکي پاچهي نيسم (دا ټول غرور ؤ) کله چي کبر او غرور پر انسان مسلط او غالبه سي نو عقل د لاسه ورکړي او هر څه يې هېر سي.

نن ورځ هم په جهان کي د حسّان پر قِسم دغسي مغروره او بې باکه حاکمان سته

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پیدا کیږي چې د ټولې مځکې پاچهي او حکمراني غواړي، د خپل بېځایه مقصد د حاصلولو دپاره انسانان وژني او ښارونه په خرابو بدلوي، خو پر دې کار نه څوک کامیابه سوي دي او نه کامیابه کېدلای سي فقط د تاریخ بد نامي یې په نصیب سي.

حَسّان هم د دغي جملې څخه یو نفر ؤ، متکبر او مغروره حَسّان پوښتنه وکړه چې په جهان کې لویه پاچهي د چا ده؟ خلکو ورته وویل: د فارس پاچهي هغه چې کسریٰ یې پاچا دی تر ټولو لویه پاچهي ده، فارس تر ټولو لوی او قوي ملک دی، حَسّان وویل: اول په هغه شروع کوم، لښکر یې ښه منظم او آماده کړی چې د هغه وخت د مځکې پر مخ تر ټولو لویه پاچهي ونیسي.

لښکر یې رهي کړی غواړي چې د هغه وخت د مځکې پر مخ پر هغه لوی دولت چې فارس دی حمله وکړي، خیر اوس پاچا او د ده لښکر د دغه لوی جنګ دپاره رهي دي خو په لار کې د ده له دغه کاره د قومو او قبیلو مشران نا راضه او نا خوښه دي ځکه هغه پوهېدل چې څوک نه سي کولای چې پر فارسیانو حمله وکړي، موږ څوک یو چې پر فارس حمله کوو او نیسو یې؟ مګر د پاچا څخه هم بیرېږي څه نه سي ورته ویلای، دوی پوهېدل چې پاچا مغروره دی او د چا خبره هم نه مني.

څرنګه چې حَسّان ته هم د خلکو نه رضائیت ور معلومېدی نو یې ډېر احتیاط کاوه هیڅوک حتّیٰ د قومو مشران، وزیران او د لښکر مشران د ده مجلس ته بېله تلاښې کولو نه سي ور تلای، خو یوا ځنۍ نفر چې د پاچا مجلس ته بېله تلاښیه ورځي هغه د پاچا ورور دی چې عَمرو بن تبان نومېدی، د قوم مشرانو سره وویل: په دې باره کې به د عَمرو سره خبري وکړو، د قوم مشران را ټول سوه او عَمرو ته ورغله ویل: یا عَمرو! د حَسّان څخه مو خلاص کړه او تر هغه وروسته ته زموږ پاچا یې، عَمرو هم د پاچهۍ په طمعه سو او د دوی سره یې د خپل ورور د وژلو نقشه جوړه کړه، مګر په دغه مشرانو کې یو نفر چې ذُو رُعَین نومېدی دغه فیصله نه کړه قبوله او عَمرو ته یې وویل: یا عَمرو! داسي څوک نسته چې خپل ورور دې یې وژلی وي او غمجن سوی، پښېمانه سوی دي نه وي نو خپل ورور مه وژنه، مګر عَمرو چې د پاچهۍ په طمعه ؤ د ورور پر وژلو یې ټینګار کاوه، دلته نو ذُو رُعَین یو لیک ولیکی او عَمرو ته ورغلی ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه لیک ستا سره د امانت پر قسم کښېږده کله چې ما در څخه وغوښتی بیا یې را وباسه، عَمرو هم دا قبوله کړه او خط یې د ځان سره کښېښاوه، تر دې وروسته عَمرو د خپل ورور حَسّان د وژلو دپاره د حَسّان مجلس ته په داسې حال کې ورغلی چې یو خنجر یې پټ ور سره وړی ؤ او په مناسب وخت کې یې خپل ورور و وژی، که څه هم د عَمرو د نورو مشرانو په ملګرتیا په وسه پوره وه چې حَسّان بیله وژلو د حکمه څخه لیرې کړي مګر د پاچهۍ په طمعه یې ورور و وژی.

د ورور تر وژلو وروسته عَمرو ډېر پښیمانه او ډېر غمجن سو حتّٰی خوب یې رد سو بیدبدلای نه سې، د دغې پرېشانۍ او بیدارخوابۍ په سبب عَمرو مریض او ناجوړه سو، طبیبان، منجّمین او کوډګران یې ورته راوستل هغو ټولو په اتفاق سره دا ورته و ویل: چې ستا ناروغې ستا د ورور د وژلو په سبب ده هرڅوک چې دغسې کار وکړي دغه حالت ورته پېښېږي، عَمرو و ویل: ښه د دغې مریضۍ او ناروغۍ چاره څه ده؟

طبیبانو او نجوم ګرانو و ویل: ستا د ناروغۍ دپاره بل علاج نسته بیله دې څخه چې ټول هغه کسان و وژنې کوم چې ستا د ورور د وژلو مشوره یې درکړې ده، عَمرو و ویل: دغه کار کوم، نو ټول هغه کسان چې د ورور د وژلو مشوره یې ورکړې وه او په دغه دسیسه کې یې د ده ملګرتیا کړې وه و وژل، اوس د ذو رُعین د وژلو نوبت راغلی ذو رعین و ویل: د مخه تر دې چې ما و وژنې ما ستا سره یو لیک د امانت پر قسم ایښی ؤ هغه را وباسه، عَمرو هم هغه لیک را وایستی، ذو رعین و ویل خلاص یې کړه او و وې وایه، پاچا لیک خلاص کړی چې په هغه کې فقط دغه دوه بیته لیکل سوي وه:

الا مَن یَشتَرِی سَــهَراً بنومِــه　　سعیدٌ من یبیــتُ قریــرَ عَینِــه

فَامّا حِمیَرَ غَــدَرت وخانــت　　فَمعذِرةً اِلٰــي لــذي رُعــینِ

یعني: څوک په خپل خوب سره ویښوالی رانیسي، خوښ او خوشاله، خوشبخته او بختور هغه څوک دی چې شپه یې په رضائیت او اطمینان سره تیریږي، هو اهلِ یمن خو غدر او خیانت در سره وکړی مګر در په یاد یې کړه چې ما درته و ویل: خپل ورور مه وژنه.

یعني: خوشبختي دا نه ده چې پیسې یا لوړه ګرسۍ و لرې، ته یو ډېر لوی پاچا

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې مګر بیدېدلای نه سې بلکه خوشبخته هغه څوک دی چې د هیڅ ظلم او تجاوز مسئوله نه وي، د هیچا آزارول او قتلول یې پرغاړه نه وي پاته. د شپې آرام او په فارغه زړه بیده سي. پاچا و ویل: هو صحي ده او ذورُعین ته یې عفوه وکړل نو دغه دوه بیته د ذورعین د خلاصېدلو او ژوندي پاته کېدلو سبب وګرځېدل.

کله چې عَمرو مړ سو د ربیع بن نصر د اولادې پر حکم او پاچهي اختلاف پیدا سو، د دغه اختلاف په سبب د یمن خلک پر ډلو وویشل سوه او د اهلِ یمن په منځ کي جنګونه او وژني شروع سوي، په دغه سیاسي بُحران کي چي ټول یمن یې نیولی ؤ یو سړئ پیدا سو چي نوم یې (لِخُنَیعه) ؤ، دغه لِخُنَیعه لار نیوونکی غل او مجرم ؤ د غلو ډله یې درلودل، د دغه سیاسي بحران په حالت کي یې وکولای سوای چي خپله ډله نوره هم ډېره کړي او ځان ته یې نور ملګري هم پیدا کړل تر داسي اندازې چي د هغو څخه یې پوره لښکر جوړ کړی او د یمن پر پایتخت یې حمله وکړه د پاچا قصر یې ونیوی او د یمن حاکم وګرځېدی.

دغه لِخُنَیعه فاجر، خبیث او ظالم سړئ ؤ ټول خلک ځني خپه او ناراضه وه قصه یې اوږده ده خو په مختصر ډول سره د تبان اسعد د زامنو څخه یو نفر چي نوم یې ذونواس ؤ وکولای سوای چي لِخُنَیعه ته ځان ور ورسوي او په خنجر سره یې و وژني، خو د بل وار دپاره د تُبّع تبّان اسعد زوی پر یمن مسلط سو او د یمن پاچهي بیرته د تُبّع اولادې په لاس ورغله، په دغه وختو کي چي ذو نواس د یمن پاچا ؤ په نجران کي یوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه مګر دغه کوچنۍ واقعه د نورو ډېرو لویو واقعو چي په وروسته کي یې په جزیرةُ العرب کي پیښي کړې سبب وګرځېدل، هغه واقعه دا سي وه:

یو نصراني سړئ چي د نصاراوو عابد او راهب ؤ، موحِّد او د خالص توحید عقیده یې درلودل، تاسي پوهېږئ چي ترنن ورځي پوري په نصاراوو کي موحِّدین موجود دي او سته؟

د نصارا وو په اقسامو کي یوه ډله ده چي موحِّدین دي، یعني: یوازې الله جل جلاله په الوهیت او ربوبیت سره مني او عیسیٰ علیه السلام د الله عزوجل رسول او پیغمبر بولي او دغې ډلې ته (یُونِیتَیرِینز) یعني: مُوحِّدِین ویل کیږي او دغه ډله ترنن ورځي پوري سته مګر

(c) ketabton.com: The Digital Library

شمېرېږي لږ دي.

دغه نصراني چې موحِّد، راهب او عابد سړی ؤ او نوم يې (فِيمُيُون) ؤ د شام څخه افريقا ته د توحيد د دعوت دپاره تلی، پرلاري د غلو يوه ډله پر پېښه سوه فيميون يې بندي ونيوی او بيا يې د نجران پر يوه سړي خرڅ کړی، د نجران سړي فِيمُيُون د خپل ځان سره جزيرةُ العرب او نجران ته بوتلی، اوس نو فِيمُيُون د دغه نجراني سره مريئ دی د ورځي به يې د خپل بادار خدمت کاوه د شپې او په فارغه وختو کي به يې د خپل رب عبادت کاوه، همېشه به په عبادت مشغوله ؤ مقصد دا چې نصراني فِيميون ډېر عابد او د کرامتو خاوند ؤ.

يوه شپه يې بادار د ده کوټې ته د يوه کار دپاره ورغلی وې ليده چې د مريي پر شا وخوا يې نُور او روښنايي ده، پوښتنه يې ځني وکړه چې ته څوک يې او ستا دين څه شي دی؟ فيميون هم د نصرانيت دين ورته تشريح کړی، سړئ په شک او تردّد کي سو د خپل مريي سره يې د دين په باره کي بحث او نقاش شروع کړی.

په دغه وختو کي د نجران خلکو د يوې درختي يا وُني عبادت کاوه دغه وَنَه يې د ځان إله او رب بلل، دلته نو فيميون د بحث په جريان کي خپل مالک ته و ويل: که زما رب! ستا رب هلاک کړي ته زما د رب عبادت کوې؟

نجراني و ويل: هو! والله که داسي پيښه سي چې ستا رب! زما رب مغلوبه او هلاک کړي معلومه خبره ده چې زه هم ستا د رب عبادت کوم، فيميون و ويل: ته د نجران خلک را ټول کړه بيا به و وينې چې زما رب ستا په رب څه کوي، سړي هم د نجران ټول خلک په يوه معينه ورځ و وُني ته را وبلل، خلک هم په هغه ورځ د وُني سره راټول سوه، فيميون کښېنستی عبادت او دعاء کوي خپل رب ﷻ ته يې ډېره دعاء وکړه ترڅو چې الله ﷻ د ده دعاء قبوله کړه او د آسمان څخه پر دغه ونه (تندره) ټکه يا (صاعقه) را ولوېدل او ونه ټوله وسوځل سوه، د نجران د خلکو رب او إله نيست او نابود سو نو خود د نجران ټول خلک و نصرانيت ته داخل سوه.

دا هغه معلومات وه چې جزيرةُ العرب ته نصرانيت څنګه داخل سو.

په وروسته کي دغه د نجران د نصاراوو څخه يو نفر چې نوم يې عبدالله بن ثامر ؤ

د خپلو څو نفرو ملګرو سره چې ځيني يې راهبان يا عابدان هم وه د نجران ښخه يمن ته هجرت وکړی، هلته په يمن کې اوسېدل او په پټه يې خپل عبادت کاوه، ځکه د يمن د خلکو ښخه چې يهود وه بېرېدل.

نصرانيت او د حبشې حکم څنګه يمن ته داخل سوه؟

اوس به هغه حالات درته بيان سي چې نصرانيت او د حبشيانو حکم و يمن ته څنګه راغله، دا خو مې درته وويل چې عبدالله بن ثامر او د ده څو ملګري چې نصارا وه او ځيني يې راهبان هم وه د نجران ښخه يمن ته هجرت وکړی او هلته په يمن کې يې د نصرانيت عبادت په پټه سره کاوه ځکه د يمن د يهودو ښخه بېرېدل.

د دغه وخت د يمن پاچا چې ذونواس نومېدی او يهودي ؤ ساحران يې درلودل او د هغو ښخه يې د پاچهۍ په کارو کې کار اخيستی، پاچا د هغه مشر ساحر په غوښتنه او مشوره دا قصد وکړی چې يوه ځوان هلک ته سحر ور زده کړي چې لوی ساحر ځنې جوړ سي او په وروسته کې د هغه ښخه د پاچهۍ په کارو کې کار واخلي، ځکه په سپين ږيرو مرګ پسې دی.

سبحان الله! خلکو ساحران تربيه کول نه يې غوښتل چې دغه ډله ورکه سي خو موږ علماء ورثة الانبياء وژنو.

خير پاچا يو ډير پوه او هوښيار هلک پيدا کړی او د هغه دپاره يې هغه لوی ساحر چې د ساحرانو مشر ؤ د استاذ په صفت اختيار کړی چې دغه هلک به د هغه استاذ ښخه سحر زده کوي، څرنګه چې دغه ساحر د غره په يوه لوړه حصه کې اوسېدی.

[اول خو يمن په خپله لوړ او کښته، غرونه او تپې دی او بل ساحرانو او عابدانو همېشه د خپلې استوګنې دپاره غرخوښاوه ځکه هلته به دوئ د خپل کار يا عبادت دپاره فارغه وه]

نو دغه هلک به هره ورځ و هغه لوی ساحِر ته چې په غره کې اوسېدی د سحر د زده کولو دپاره ورتلی خو په دغه غره او د هلک په لار کې د نصاراوو د راهبانو ښخه يو راهب هغه چې د نجران ښخه راغلي وه اوسېدی، هلک چې به تېرېدی د دغه راهب

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبادت به یې لیدې د هغه قرائت، تسبیحات او تمتمه به یې اورېدل او خوند یې ورکاوه نو به ورته کښېنستی او غوږ به یې ورته ونیوی ترڅو د راهب شخه یې د نصرانیت زده کړه او تعلیم شروع کړل، ساحر ته به هم د سحر د زده کولو دپاره ورتلی خو د سحر او الهي دین ډیر فرق ؤ د سحر شخه یې بد راغله او هیڅ یې نه غوښتل چې سحر زده کړي نو سحر او ساحر یې دواړه پرېښوول، و ساحر ته نه ورتلی فقط هغه راهب ته به ورتلی او د مسیحیت دین یې زده کاوه، ساحر و پاچا ذونواس ته خبر ورکړی چې هلک نه راځي، پاچا د هلک شخه پوښتنه وکړل چې ولي ساحر ته نه ورځې؟ هلک حال ځني پټ کړی، پاچا چې نور معلومات پسي وکړه معلومه سوه چې هلک راهب ته ورځي، پاچا اول د راهب شخه را شروع کړه هغه یې مجبوره کړی چې خپل دین نصرانیت پرېږدي مګر راهب انکار وکړی، پاچا راهب و وژی او بیا یې د هلک په موضوع شروع وکړه غوښتل یې چې دغه هلک ساحر سي مګر هلک سحر نه غواړي، پاچا چې هر څه کوښښ وکړی چې هلک د سحر و زده کولو ته تشویق کړي هلک نه منل، وهل، تکلیفونه او عذابونه یې ورکړل بیا هم هلک د سحر زده کول نه غواړي، پاچا امر وکړی چې هلک و وژنی، د پاچا عمله غواړي چې د پاچا په امر هلک په دریاب کي غرق کړي، هلک یې د عسکرو سره په یوه کښتۍ کي کښېناوه او ویل: بو یې زی د دریاب په منځ کي یې غرق کړی، کښتۍ چې یې بښه د دریاب منځ ته ور تېره کړل یو طوفاني باد راغلی او کښتۍ یې واړول، عسکر ټول غرق سوه خو هلک پاته سو.

پاچا امر وکړی چې هلک بوزی د غره شخه یې را واچوی او ویې وژنی، ټول خلک ورته ګوري اوله واقعه یې هم ولیدل او اوس هم د هلک د وژلو انتظار کوي، هلک یې غره ته وخېژاوه اوس عسکر غواړي چې هلک لاندي وغورځوي په دغه وخت کي یوه ډیره شدیده زلزله وسوه ټول عسکر لاندي ولوېده او مړه سوه مګر هلک د غره پر سر پاته سو، د یمن پاچا چې د هلک د وژلو دپاره هره لار جوړه کړي خو د لوی پاچا رب عزوجل د هلک د وژلو إراده نه وه، ذونواس په هیڅ طریقه سره هلک نه سي وژلای، په آخر کي هلک ورته و ویل: ته ما بېله یوې طریقې په ډول سره نه سې وژلای

(c) kotobpdf.com: The Digital Library

پاچا و ویل: هغه طریقه څنګه ده؟ هلک و ویل: د یمن ټول خلک راټول کړه او ما په یوه ونه پورې وتړه بیا به زما غشی او لیندۍ واخلې او وبه وایې: بسم الله د هلک د رب په إراده او وبه مې وُلې، نو زه وژل کېږم، پاچا خوشاله سو او اوس غواړي چي هلک په دغه طریقه سره و وژني، پاچا د یمن خلک را ټول کړه هلک یې په ونه پورې وتړی او د ده غشی او لیندۍ یې واخیستل ویل: بسم الله د هلک د رب په إراده، غشی پر هلک ومښتی او هلک شهید سو، دلته په خلکو کي غوغا او نارې شروع سوې، ویل په ټولو عسکرو، په ټول قوت او جبروت یې د هلک د رب بې إرادې هلک نه سوای وژلای نو ښکه چي هلک پر حقه لار او صحي دین دی، په دغه ورځ او د دغې واقعې په لیدلو سره د یمن د خلکو څخه شل زره نفره نصرانیت ته داخل سوه.

تاسي دغه صالح هلک ته وګوری چي د دین د دعوت دپاره یې خپل ځان قرباني کړی د خلکو د دعوت او بلنې په سبب یې مرګ او شهادت قبول کړه او نتیجه یې هم هغه سوه چي شل زره نفره په یوه وار نصرانیت ته داخل سوه، پاچا ذونواس ته ډیر قهر ورغلی چي څنګه او ولې دغه خلک د ده بې اجازې نصرانیت ته داخلیږي او د ده د امر مخالفت کوي؟ پاچا غوښتل چي یو هلک د نصرانیت څخه منعه کړي او اوس شل زره نفره په یوه وار نصارا سوه! پاچا امر وکړی چي په مځکه کي یو لوی خندق یا کَنده وکِنی د بوټو او لرګو یې ډکه کړی او اور ور واچوی، دا کارونه وسوه، پاچا هغو خلکو ته چي نصرانیت ته اوښتي وه و ویل: یا به دغه د نصرانیت دین پرېږدی یا مو دغه اور ته ور اچوم، خلکو د دین د پرېښوولو څخه انکار وکړی او پاچا هم یو یو اور ته ور اچوي.

دغه قصه مشهوره قصه ده د رسول الله ﷺ په احادیثو کي راغلې ده په بخاري شریف او د احادیثو په نورو کتابو کي موجوده ده خو دلته په اختصار سره بیان سوه.

رسول الله ﷺ فرمایي: په دغو نفرو کي چي اورته اچول کېدل یوه ښځه وه چي یو کوچنئ د تي زوی یې په غیږ کي ؤ، ښځه و بېرېدل چي څنګه خپل ځان او دغه کوچنئ زوی په اور کي واچوم؟ نو یې پښه ونیول په تردد کي ده چي آیا ځان او دغه کوچنئ اور ته ور واچوم که یا؟ هغه د غیږي کوچني زوی یې خبري وکړې او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: موري! مه بېرېږه ځان دغه اور ته ورواچوه ته جنت ته رهي یې.

دا د الله جل جلاله د قدرت معجزه وه چې د تې کوچنۍ خبري کوي او مور یې هم ماشوم په غیږ کښې ځان او کوچنۍ اور ته ورغورځول.

سبحان الله! خلکو د حق دین د اختیارولو دپاره او په آخرت کې د دوږخ له اوره د نجات او خلاصون دپاره په دنیا کې ځانونه او اولادونه اور ته ور غورځول، موږ ته څه پېښه ده چې د نفساني خواهشاتو د پوره کولو دپاره د څو ورځو فاني ژوند د راحت دپاره یا د موقتي کُرسۍ دپاره حق دین او حق ویل پرېږدو او د دوږخ اور په خپله خوښه اختیاروو؟

دغه لوی مشهد او عظیمه قصه الله جل جلاله په قرآن کریم کې هم ذکر کړې ده او فرمایي:

﴿ وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلۡبُرُوجِ ۝١ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡمَوۡعُودِ ۝٢ وَشَاهِدٖ وَمَشۡهُودٖ ۝٣ قُتِلَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡأُخۡدُودِ ۝٤ ٱلنَّارِ ذَاتِ ٱلۡوَقُودِ ۝٥ إِذۡ هُمۡ عَلَيۡهَا قُعُودٞ ۝٦ وَهُمۡ عَلَىٰ مَا يَفۡعَلُونَ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ شُهُودٞ ۝٧ وَمَا نَقَمُواْ مِنۡهُمۡ إِلَّآ أَن يُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡحَمِيدِ ۝٨ ﴾.

دغه شل زره نفره چې نصرانیت ته داخل سوي وه ټول دغه اور ته واچول سوه فقط یو نفر چې نوم یې (دَوس ذوثعلبه) ؤ په تېښته او ځغستا ځان خلاص کړی، بیا هم د ذونواس لښکر په پسې ؤ چې ویې نیسي خو ذوثعلبه یوې رېګښي ځمکې ته ننوتی او لښکر نه سوای کولای چې پسې ور ورسېږي، نو ذوثعلبه د دوی څخه خلاص سو.

اوس ذوثعلبه ناست دی او د ځان سره فکر وهي چې څه وکړي؟ او څنګه د خپل وژل سوي او سوځل سوي قوم د وژلو بدله واخلي؟

فکر وهي چې څوک کولای سي چې په دغه موضوع کې زما مرسته وکړي؟ په دغه وخت کې یې د روم پاچا قیصر ور په یاد سو چې هغه هم نصراني دی او تر کسرٰی وروسته لوی پاچا او د قدرت خاوند دی نو د روم پر طرف قیصر ته ور رهي سو خو ځان یې قیصر ته ورساوه او د هغه دربار ته ورغلی، قیصر ته یې وویل: زموږ مرسته او کومک وکړه د یمن پاچا ذونواس دغسې ظلم را سره وکړی شل زره نصارا یې په یوه ورځ په اور وسوځل او و وژل.

(c) kitabton.com: The Digital Library

قیصر چي متعصب نصراني ؤ په دغه کار ډیر خواشینی او ناراضه سو او ډیر قهر ورغلی مګر یمن ډیر لیري دی، نو یې ذوثعلبه ته وویل: څرنګه چي یمن زموږ څخه ډیر لیري دی نو زه به یو بل حل در پیدا کړم، هغه دا چي زه به د حبشې پر پاچا نجاشي لیک درکړم او نفر به در سره ولېږم چي هغه دې مرسته وکړي ځکه یو خو حبشه و یمن ته نژدې ده او بل نجاشي هم نصراني دی، د ذوثعلبه هم خوښه سوه، نو قیصر د ذوثعلبه په ملګرتیا خط او نفر و نجاشي ته ولېږل چي د ذوثعلبه مرسته وکړه، خط و نجاشي ته ورسېدی نجاشي هم ډیر په قهر سو چي ذونواس د ده د دین خلک وژلي دي.

نجاشي ډیر لوی لښکر چي شمېر یې اویا زرو نفرو ته رسېدی جوړ کړی چي په هغه وختو کي جزیرةُ العرب په دغه اندازه لښکر هیڅ نه ؤ لیدلی، د دې لښکر عمومي مشر او آمر (ارياط) نومېدی خو په لښکر کي یو بل نفر هم سته چي د یوې فرقې مشر دی او نوم یې (أبرَهَه) دی. (زموږ په قصه کي دغه ابرهه مهم سړئ دی په یاد یې لرئ)

لښکر تیار سو او د کښتیو په واسطه په بحر احمر کي تیر سوه څو یمن ته ورسېدل هلته د اهل یمن او د حبشې د لښکر په منځ کي ډیر لوی جنګ شروع سو.

د یمن د لښکر مشر ذونواس دی او د حبشې د لښکر مشر ارياط دی، د جنګ په آخر کي د یمن پاچا ماته وخوړل مګر تسلیم نه سو او وتښتېدی خو حبشیان په پسې وه نه یې پرېږدي، ذونواس د یوې کښتۍ په واسطه دریاب ته داخل سو خو حبشیان یې هلته هم نه پسي پرېږدي څو ذونواس په خپله ځان و وژی او ویل نه غواړم چي د دښمنانو په لاس ووژل سم، اوس نو حبشیان پر یمن مسلط سوه او د یمن حاکم ارياط دی چي نجاشي ته تابع دی او د هغه نائب بلل کیږي، ارياط ډیر ظالم سړئ ؤ یوازي دا نه چي پر اهل یمن یې ظلم کاوه بلکه پر هغو حبشیانو یې هم ظلم کاوه چي د ده ملګري وه، تر څو خلک د ده له ظلمه ډیر په تنګ او ناراضه سوه.

ابرهه چي د ارياط په لښکر کي یو فرقه مشر ؤ په دې ظلم او ستم نه ؤ راضي نو یې دننه په لښکر کي د ارياط مخالف نفر پیدا کړل او په اتفاق سره یې د ارياط پر ضد د جنګ اعلان وکړی، اوس د حبشې لښکر پر دوو حصو تقسیم سو، د ارياط او ابرهه لښکرو د جنګ دپاره ځانونه تیارکړه او دوه لښکره مخ په مخ د جنګ دپاره تیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او آماده ولاړ دي، په دغه وخت کې ابرهه و ارياط ته نفر ور ولېږی او ويل راسه چې اول زه او ته خبري سره وکړو يو وار به دواړه بيله اسلحې سره کښېنو او بحث به سره وکړو ښايي بېله جنګه بله د حل لار پيدا کړو، ارياط هم دغه بلنه قبوله کړه نو دوی دواړه د خبرو دپاره بېله اسلحې سره کښېنستل، ابرهه ورته و ويل: زموږ لښکر ټول حبشيان دي که دغه خپل لښکر سره و جنګوو حبش مړه کيږي او د يمن حکم بيرته د يمن خلکو ته پاته کيږي او دا جنګ د حبشې په ضرر تماميږي.

ارياط و ويل: مقصد دي څه دی؟ أبرهه و ويل: فقط زه او ته به جنګ سره وکړو هر يو چې غالبه سو حکم د هغه دی او هغه د يمن حاکم پاته کيږي، ارياط و ويل: خوښه مي ده، نو د لښکرو پرځای دوی دوو يو په يو جنګ سره شروع کړی، اوله حمله يا د توري واری ارياط وکړی هغه خطا سو خو فقط د ابرهه پر پزه توره و ښتل او د ابرهه پزه يې ورپرې کړه نو ځکه ابرهه ته (أبرهةِ أشرم) ويل کيږي، ځکه په عربي کې (أشرَم) هغه چا ته ويل کيږي چې پزه يې پرې سوې وي، خو دوهمه حمله يا د توري واری ابرهه وکړی ارياط يې په توره و واهه او ويې وژی، نو د يمن حاکميت ابرهه ته ورپاته سو او ابرهه د يمن پاچا سو، دا خبر د حبشې پاچا نجاشي ته ورسېدی، نجاشي ډېر په قهر او غضب سو او ويل: حبشيان څنګه په خپل منځ کي سره جنګيږي او ابرهه څنګه دا جرئت کاوه چې ارياط و وژني؟ نجاشي قسم ياد کړی چې د خپله لښکره سره به يمن ته ځم او د يمن خاوره به تر پښو لاندي کوم او د ابرهه سر به ور خروم.

[په هغه وختو کي د سر خرول د ذِلّت علامه وه نو ځکه د مړيانو سرونه به يې همېشه ورخرول]

دا خبر ابرهه ته ورسېدی چې نجاشي په قهر سوی دی او زما د ذِلّت دپاره يې قسم ياد کړی دی، خرنګه چې د ابرهه د نجاشي سره هيڅ په وسه نه وه پوره نو يې خپل سر په خپله وخراوه او د يمن څه خاوره يې په يوه کڅوړه کي واچول، دغه خاوره او خپل وربښتان يې د يوه ليک سره د نفر په لاس نجاشي ته ولېږل، په ليک کي يې نجاشي ته ليکلي وه: زه ستا تابع او ستا خادم يم ما چې ارياط و وژی د هغه سبب دا ؤ چې هغه ظالم ؤ ډېر ظلم يې کاوه او خلک يې ستا څخه متنفره يا بېزاره کول، ستا د قسم د آداء کولو دپاره ما خپل سر وخراوه دغه زما وربښتان دي او دغه هم د يمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوره ده د دې دپاره یې تر پښو لاندي کړه چي ستا قسم آداء سي، نجاشي هم راضي سو او ویل: څرنګه چي دئ زما تابع دی او زما له امره مخالفت نه کوي نو جنګ ولي ورسره کوم، د نجاشي سره خبره پای ته ورسېدل.

مګر ابرهه چي د نجاشي نائب بلل کیږي د هغه په زړه کي بیا هم د نجاشي بیره ورسره وه، د دې دپاره چي خپله وفاء او تابع والی نور هم نجاشي ته وښیي نو یې امر وکړی چي په یمن کي یوه ډېره لویه او ښایسته کنیسه جوړه کړی (کنیسه) د نصاراوو د عبادت ځای دی، څرنګه چي نجاشي نصراني او عابد سړئ ؤ ابرهه ویل په دې کار به نور هم نجاشي خوښ او راضي کړم، کله چي کنیسه جوړه سوه نو یې د (قُلَیس) نوم پرکنېښاوه او نجاشي ته یې حال ولېږی چي په یمن کي مي یوه ډېره لویه کنیسه ستا د عزت او خوشالولو دپاره جوړه کړل او ټول عرب به په دې سره امر او مکلف کړم چي دغي کنیسې ته د عبادت کولو دپاره راځي، بیا یې شا وخوا د عربو قبیلو ته نفر ولېږل چي عرب هم د کنیسې په جوړېدلو خبر او مکلف کړي چي د حج او عبادت دپاره قُلَیس ته راځي.

په دې جمله کي د ده نفر د عربو یوې قبیلې ته ورغله چي هلته (أهلِ نَسِئ) اوسېدل، اهلِ نَسِئ څوک وه؟ اود دې نامه څخه مقصد څه ؤ؟

د نسئ د لفظ ترجمه تاخیر او ځنډول دي، نَسَأَ شَئ، یعني: یو شئ یې وځنډاوه، الله جل جلاله د سورةُ التوبه په (۳۷) نمبر آیات کي فرمایي:

﴿إِنَّمَا ٱلنَّسِيٓءُ زِيَادَةٞ فِي ٱلۡكُفۡرِۖ﴾

یعني: بېشکه چي دغه ځنډول نور هم په کفر کي زیاتوالی دی.

نو دغه اهلِ نسیء څوک وه؟ او څه وظیفه یې درلودل؟ د دغو خلکو پېژندل څه نورو معلوماتو ته ضرورت لري هغه داسي: کله چي الله جل جلاله ټول عرب د ابراهیم علیه السلام پر دین کړل او په ټولو عربو کي بیله د ابراهیم علیه السلام له دینه بل دین نه ؤموجود ټول عرب موحدین وه، خو بیا کرار کرار د دین عالمان کمېدل او د دین صحي او اصلي احکام هم ور سره پټېدل په دین کي نور شیان د دین په نامه داخلېدل، خو بیا هم پر دې سر بیره

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ابراهیم علیه السلام د دین څه آثار پاته وه، لکه حج، عمره او څه نور شیان چې د هغې جملې څخه یو هم د حرامو میاشتو عزت ؤ، الله جل جلاله فرمایي:

﴿إِنَّ عِدَّةَ ٱلشُّهُورِ عِندَ ٱللَّهِ ٱثۡنَا عَشَرَ شَهۡرًا فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِ يَوۡمَ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضَ مِنۡهَآ أَرۡبَعَةٌ حُرُمٌۚ﴾ [التوبه: ۳۶]

یعني: بېشکه چې د الله جل جلاله په نیز په هغه ورځ چې ځمکه او آسمانونه یې پیدا کړي دي د میاشتو شمېر د الله جل جلاله په کتاب کې دوولس میاشتې دی چې د هغو دوولسو میاشتو څخه څلور میاشتې حرامي دي.

الله جل جلاله د خلکو د حساب دپاره دوولس میاشتې پیدا کړي دي چې د هغو میاشتو څخه الله جل جلاله د ابراهیم علیه السلام په دین کې په څلورو میاشتو کې جنګ او تجاوز منعه کړی دی، دغو څلورو میاشتو ته (أشهُرِحُرُم) ویل کیږي، یعني: حرامي میاشتې او هغه څلور حرامي میاشتې دا دي: رجب، ذوالقعده، ذوالحِجّه او محرم، اوس نو په دغو څلورو میاشتو کې جنګ او تجاوز حرام او ناروا ؤ.

مګر د خپله ځانه څخه دفاع جائزه او روا وه او په عربو کې چې په دغو حرامو میاشتو کې هر جنګ پېښ سوی دی هغه جنګ ته یې (حربُ الفُجار) وایه یعني: د فاجرانو جنګ، ځکه دا کار د الله جل جلاله پر حُرُماتو تجاوز ؤ او دا کار فاجرانو کاوه.

د فُجار جنګونه پنځه دي یعني: عربو په خپل ټول تاریخ کې په دغو حرامو میاشتو کې پنځه واره جنګونه کړي دي او د فُجار په پنځم جنګ کې رسول الله ﷺ هم ګډون یا اشتراک کړی دی، دغه جنګ هغه وخت پېښ سو چې د هوازن قبیلې په حرامو میاشتو کې پر مکه مکرمه حمله وکړه او قریشو د خپل ځان د دفاع دپاره د هغو سره جنګ کاوه او دفاع خو بیا جائزه او روا وه، څرنګه چې دغه جنګ د رسول الله ﷺ تر بعثت او رسالت د مخه ؤ او رسول الله ﷺ هم په عمر کم ؤ نو په دغه جنګ کې یې خپلو اکاګانو ته غشي ورکول په حدیث شریف کې را غلي دي چې رسول الله ﷺ فرمایي: ما د فجار په ورځ د هوازن په حمله کې خپلو اکاګانو ته غشي ورکول، نو عربو د ابراهیم علیه السلام د دین سره موافق په دغو څلورو میاشتو کې جنګ او تجاوز نه کاوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو له بله طرفه د عربو ژوند او کاروبار پر جنګو ولاړ ؤ که جنګ نه وای خواړه نه وه، یوې قبیلې به پر بلې قبیلې حمله کول د هغو خوراکي مواد، سامانونه او حیوانات به یې په غنیمت اخیستل او بندیان به یې ځني نیول چې هغه بندیان به یې بیا د مریانو پر قسم خرڅول، دغه جنګونه د دوی ژوند، تجارت او کاروبار ؤ، د ځنګله قانون ؤ، هر زورور به کمزوره خوړی، بیله جنګه د دوی ژوند په لوږه او مسکنت تېرېدی، ځرنګه چې په دیني لحاظ په دغو څلورو میاشتو کې پر دوی جنګ منعه ؤ او دوی بېله جنګه ژوند نه سوای کولای، خو بیا هم رجب یوازې یوه میاشت وه دوی د جنګ څخه صبر کولای سوای مګر هغه نورې درې میاشتې ذوالقعده، ذوالحِجّه او محرم سره پسې وې دغه درې میاشتې جنګ نه کول دوی ته سخت تمامېدل، نو یې د دغه مشکل د حل دپاره یوه لار وسنجول چې هغه د حل لار داسې وه:

عربو یوه قبیله وټاکل او هغې قبیلې ته یې د میاشتو د اړولو واک او اختیار ورکړی.

یعني: دغه قبیله کولای سي چې یوه میاشت په بله میاشت سره واړوي، مثلاً دوی کولای سوای چې د محرم میاشت چې جنګ پکښې حرام دی صفره و بولي نو جنګ جائز او روا سو او بیا د صفري میاشت د محرم میاشت و بولي یعني: حلاله میاشت و حرامې ته واړوي او بیا د هغې پر ځای هغه حلاله میاشت حرامه کړي، خو دغه د میاشتو اړول یوازې (أهل نَسِئ) کولای سوای دا د بل چا کار نه ؤ.

(اوس چې مو اهل نسئ وپېژندل، بیرته به هغه خپلې قصې ته راسو)

کله چې د ابرهه امر دغه د اهل نسئ قبیلې ته ورغلی چې تاسې به د حج او عبادت دپاره (قُلَیس) ته راځئ، یعني: هغه کنیسې ته چې ابرهه په یمن کې جوړه کړې ده، دغې قبیلې سره وویل: ابرهه قُلَیس جوړ کړی او غواړي چې دغه قُلَیس د کعبې شریفې په عوض د خلکو د حج او عبادت ځای وګرځوي خو دا کار هیڅ امکان نه لري.

نو د دغه اهل نسئ څخه یو نفر یمن ته ولاړ او قُلَیس ته ور ننوتی په هر قسم سره چې ؤ یو فارغه وخت یې پیدا کړی او په قُلَیس کې یې انساني ضرورت آداء کړی یعني: ګنګې او مرداري یې پکښې وکړه، په هغه مرداري سره یې د قُلَیس ټول دېوالونه ولړل ټوله کنیسه یې مرداره کړه او سړئ وتښتېدی، دا خبر شا وخوا نشر سو او په خپله ابرهه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی دغه ښایسته منظره یې ولیدل، ډیر قهر ورغلی او ویل: دا کاز چا کړی دی؟ خلکو و ویل: دا کار د اهل نسئ د قبیلې څخه یوه نفر کړی دی چې دغه قبیله د کعبې شریفې ډیر عزت کوي، ابرهه چې کعبه یې نه پیژندل ویل: کعبه څه شي ده؟ خلکو ویل: کعبه یوه د ډیرو خونه ده چې ټول عرب او نور خلک د حج دپاره ورته راځي، د یمن خلکو د کعبې شریفې په باره کې ابرهه ته نور معلومات هم ورکړل، ابرهه ته دا معلومه سوه چې ترڅو کعبه شریفه موجوده وي د ده قُلَیس ته څوک د حج او عبادت دپاره نه ورځي نویې د کعبې شریفې د نړولو نیت او إراده وکړه چې باید کعبه و نړوم.

د فیل کال او د اصحابُ الفیل قصه

اوس نو ابرهه د کعبې شریفې د نړولو دپاره د یوه لوی لښکر د جوړولو امر وکړی وایي غواړم چې کعبه ونړوم، لښکر تیار او آماده سو ابرهه د لښکره سره له یمنه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو او خپل زوی یې د ځان نایب او د یمن حاکم پرېښاوه، ابرهه په خپل لښکر کې پر نورو فیلانو سر بېره یو بل ډیر لوی فیل هم را رهي کړی چې پر دغه فیل یې د محمود نوم ایښی ؤ او دا یې إراده وه چې په دغه فیل سره به کعبه نړوم، په لار کې د عربو قبیلې د ابرهه مخ ته را ووتلې غواړي چې دئ له دغه کاره څخه منعه کړي ځکه د عربو قبیلې د ده تر حکم نه وې لاندي.

د عربو د مشرانو څخه یوه مشر چې نوم یې ذُونَفر ؤ یو لښکر جوړ کړی او د جنګ دپاره د ابرهه مخ ته ورووتی خو د ذونفر لښکر دومره نه ؤ چې د ابرهه سره وجنګیږي نو خود د ذو نفر قبیلې ماته وخوړل او په خپله ذونفر اسیر ونیول سو نو ابرهه دئ هم د خپله لښکره سره را رهي کړی، بیا په لار کې د خُثعُم قبیلې ته دا خبر ورسېدی چې ابرهه غواړي کعبه شریفه ونړوي، دوی هُم لښکر جوړ کړی چې مشر یې نُفَیل ابن حبیب ؤ خو تر لږ جنګ وروسته دې قبیلې هم ماته وخوړل او نفیل هم اسیر ونیول سو خیر ابرهه طائف ته ورسیدی، اهلِ طائف چې د ثقیف قبیله وه د ابرهه څخه وبېرېدل چې خلک به مو ووژل سي او طائف به په خرابه بدل کړل سي، نویې ابرهه ته نفر ور ولېږل چې موږ په دې موضوع کې هیڅ دخل نه لرو که ته کعبه نړوې ویې

نړوه او د دې دپاره چې دا درته ثابته سي چې موږ بې طرفه یو او ستا په کار کار نه لرو یو نفر به هم درسره ملګرۍ کړو چې تا ته لار در ښيي او کعبې ته دې ورسوي، د طائف د خلکو څخه یو نفر چې نوم یې ذُو رُغال ؤ په خپله خوښه د ابرهه ملګرۍ سو چې د ده لښکر ته لار وروښيي، *نور عرب کله په دې راضي وه او هیڅوک داسي نه وه چې د کعبې شریفي د نړوونکو سره دې کومک وکړي یا دې لار وروښيي خو دا یو لوی خیانت ؤ چې ذو رغال وکړی*، ذو رغال د ابرهه سره ملګرۍ سو او د مکې مکرمې لار وربښيي کله چې دوی مکې مکرمې ته نژدې سوه ذو رُغال په لار کي مړ سو او هلته د مکې مکرمې او طائف په منځ کي ښخ کړل سو او د ده قبر د عربو دپاره د ډبرو ویشتلو ځای وګرځېدی یعني: هر وخت چې به عرب دلته تېرېدل د ده قبر به یې په ډبرو ویشتی او ویل به یې: دا د خپل قوم خائن دی. حتّٰی که عرب تر اوسه پوري د یوه خائن دپاره مثال را وړي نو وایي: فلانئ ذو رغال دی چې خپل قوم ته یې خیانت وکړی او د ښمن ته یې لار ور ښوول.

زه نه پوهېږم چې نن ورځ به په موږ مسلمانانو کي هم د ذُورُغال پر قسم داسي خائنان موجود وي چې د څو پیسو د ګټلو دپاره دې دښمن ته د مسلمانانو د وژلو او نیولو لاري چاري ورښيي که یا؟ که دغسي کسان پیدا سي یوائحي دا نه چې قبر یې باید په ډبرو و ویشتل سي بلکه .... نوره سزاء به یې تاسي ته پرېږدم.

ابرهه د مکې مکرمې اطرافو ته ورسېدی او هلته د مکې مکرمې ساربانانو د قریشو اوښان څارل، د ابرهه لښکر دغه اوښان واخیستل او خپل د لښکر ځای ته یې بوتله، په دغو اوښانو کي (۲۰۰) اوښان د عبدالمطلب وه چې دغه عبدالمطلب زموږ د پیغمبرحضرت محمّد مصطفٰی ﷺ نیکه دی او په دغه وخت کي عبدالمطلب د مکې مکرمې عمومي مشر او رئیس ؤ.

دغه اخبار مکې مکرمې ته ورسېدل چې ابرهه راغلی دی غواړي چې کعبه شریفه ونړوي او د قریشو اوښان یې هم بوتله، عبدالمطلب ورغلی غواړي چې د ابرهه سره و ویني خو ابرهه انکار وکړی ویل: نه غواړم چې په عربو کي د هیچا سره و وینم، عبدالمطلب و هغه ذو نفر ته ورغلی چې د ابرهه سره بندي ؤ او ویل: کومه داسي لار

(c) ketabton.com: The Digital Library

او طريقه نسته چې زه د دغه پاچا سره و وينم؟ ذو نفر و ويل: لکه څرنګه چې ته مي وينې زه بندي يم خو بيا هم (اَنيس) چې د دغه محمود نومي فيل فيلوان او تربيه کونکی دی او ابرهه ته نژدې دی د هغه سره پيژنم.

هغه وخت فيلوانانو د پاچهانو په حضور دومره قدر او عزت درلود لکه نن ورځ چې د جنګي طيارو د ښه او تکړه پيلوټ قدر سته.

نو ذونفرِ و ويل: زما او د دغه (اَنيس) فيلوان په لار کي څه تعلق او شناخت پيدا سوی دی که دې خوښه وي زه به دغه انيس ته و وايم چې ابرهه ته دې ور ولي، د عبدالمطلب خوښه سوه او ويل: ښه دی ته ورته و وايه، ذو نفر و اُنيس ته و ويل: دغه عبدالمطلب د قريشو د قبيلې لوی سردار او رئيس دی که دې د خبرو دپاره د ابرهه سره مخامخ کړی احسان به دې وي، اُنيس يې واسطه سو او ابرهه هم عبدالمطلب ته د ملاقات اجازه ورکړه، عبدالمطلب چې ډير ښايسته او د دبدبې خاوند ؤ هيبت يې درلود هر چا چې به وليدی بېله اختياره د ده عزت ځني کېدی، نو کله چې دئ د ابرهه مجلس ته ور داخل سو د اولو ليدلو سره د ابرهه په زړه کي د عبدالمطلب عزت او هيبت پيدا سو، لوړ او عزتمن شخص ورته معلوم سو.

ابرهه پر يوه خاص او مخصوص تخت کښېنستی، کله چې يې عبدالمطلب وليدی زړه يې ورته و ويل چې عبدالمطلب هم پر دغه تخت ور سره کښېنوي خو د نورو حبشيانو څخه وشرمېدی نو ابرهه د خپل تخت څخه را کښته سو او د عبدالمطلب د عزت دپاره د ده سره پر ځمکه کښېنستی او پوښتنه يې ځني وکړه چې څنګه او څه لره راغلی يې؟ عبدالمطلب و ويل: ستا عسکرو زموږ اوښان بېولي دي او په هغه جمله کي زما هم (۲۰۰) اوښان سته زه راغلم چې دغه زموږ حيوانات بيرته موږ ته راکړې، د دې خبري په اورېدلو سره ابرهه ته ډير قهر ورغلی او ويل: کله چې ما ته وليدې ته مي تر دې لوی او لوړ وبللې، ستا عزت مي وکړی حتّی ستا د عزت دپاره پر ځمکه در سره کښېنستم خو تا چې خبري شروع کړې فقط اوښان غواړې، ما دا فکر کاوه چې ته به د کعبې په باره کي زما سره خبري وکړې، هغه کعبه چې ته او ستا قوم يې عبادت کوی او معزه يې بولی د الله جلّ جلاله کور يې بولی، ما فکر کاوه چې ته به

(c) ketabton.com: The Digital Library

و وایې: دغه کعبه مه نړوه مګر ته وایې زموږ اوښان راکړه، عبدالمطلب ورته و ویل: یا ابرهه! زه د اوښانو خاوند یم دغه د دنیا مال دی چې زه حکم پر لرم او تصرف پکښې کوم مګر کعبه! هغه خپل ځان ته مالک لري او خپل مالک یې ساتي، د کعبې په باره کې ته پوه سه او کار دي که دا د الله جل جلاله کور ؤ هغه الله جل جلاله یې ساتي، ابرهه ته دا خبره عجبه ښکاره سوه او امر یې وکړی چې د قریشو اوښان بیرته ورکړی، بیا یې عبدالمطلب ته و ویل: موږ د دې دپاره نه یو راغلي چې تا او ستا قوم ته آزار درو رسوو زموږ کار د دغې خونې سره دی غواړو چې دغه خونه و نړوو که ته د ځان او ستا د قوم دپاره نجات غواړې نو تاسي د مکې څخه ووزی چې زموږ له آزاره وساتل سی، کله چې موږ دغه خونه ونړول بیا تاسي بیر ته مکې ته راسی.

خیر عبدالمطلب د ابرهه څخه رهي سو او مکې مکرمې ته ولاړی، د مکې مکرمې خلک یې امر کړل چې د مکې څخه ووزي، د مکې مکرمې خلک هم د ښار او خپلو کورو څخه و وتل او پر هغه نژدې غرو ورته کښېنستل د هغه ځای څخه ورته ګوري چې څه پېښېږي، د مکې مکرمې ښار د خلکو څخه خالي پاته سو.

په هغه معینه ورځ چې ابرهه تاکلې وه د ابرهه په امر د حبشیانو لښکر سره د فیله د کعبې شریفې پر طرف حرکت وکړی غواړي چې کعبه شریفه ونړوي، فیل سره د لښکره د کعبې شریفې طرف ته رهي دي او د مکې مکرمې خلک د غرو څخه ورته ګوري، کله چې فیل او لښکر تر مزدلفې تیرسوه دلته یوه شېله ده چې (وادي مُحسِّر) ورته ویل کیږي او تر دغه شېلې وروسته منٰی شروع کیږي، یعني: دغه شېله د منٰی او مزدلفې په منځ کې واقع ده، فیل او لښکر چې دغې شېلې ته ورسیدل په دغه وخت کې هغه نُفَیل ابن حبیب چې د ابرهه سره بندي ؤ ځان خلاص کړی او په ځغستا د فیل و طرف ته ورغلی د فیل په غوږ وځړېدی او پر ناري یې کړه: پرېوزه محموده! پرېوزه، دا د الله جل جلاله کور دی، فیل هم زنګون کت کړی او پرېوتی، دلته نو د ابرهه نفر راغله چې فیل ولاړ کي خو فیل چې هر څه ولاړوي نه ولاړیږي، کشوي یې، وهي یې فیل حرکت نه کوي، څو هغه اُنیس فیلوان راغلی د فیل مخ یې بل طرف ته واړاوه فیل ولاړ سو او ځي، فیل چپه او راسته طرف ته، د شا پرطرف، هر طرف ته چې دوی وغواړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځي، خو مخ پر کعبه شریفه هیڅ حرکت نه کوي. خلک په تعجب کې دي دوی په فیل مشغوله دي مخ یې یوه طرف او بل طرف ته اړوي چې هلته لیرې په آسمان کې د مرغانو سېلونه را ښکاره سول چې د آسمان مخ یې ټول نیولی دی. خلک په تعجب کې سوه چې دا څه شي دي؟ کله چې را نژدې سوه معلوم سول چې دا کوچني کوچني مرغان دي، د غه مرغان دومره کوچني وه لکه چوغکې. لوی او غټ مرغان نه ول او د هر مرغه سره درې د ختو څخه جوړې سوې لوټې یا ډبرې ورسره دي دغه ډبرې دومره کوچنۍ کوچنۍ وې لکه د نخودو یا ماشو دانې. هر مرغه یوه ډبره په مشوکه کې نیولې ده او دوې ډبرې یې په پښو کې نیولې دي، کله چې دغه مرغان د ابرهه لښکر ته را ورسېدل نو یې د ډبرو په ویشتلو شروع وکړه. د دغه لښکر څخه چې هر یوه ته ډبره ور ورسېږې سبحان الله! لکه یو میکروبي مرض چې یې بدن ته داخل سي غوښې یې تویېږې، ویلېږې او لوېږې ترڅو چې مړ به سو. د ابرهه د لښکر افراد یو په بل پسې وژل کېده. ابرهه چې دا حال ولیدی په ځغستا سو غواړې چې وتښتي مګر د الهي لښکر څخه خلاصیدل نسته الله جل جلاله پر ده یو مرض مسلطه کړی چې د هغه په واسطه یې د لاس ګوتې و لوېدې او ډنګرېدی، یمن ته په داسې حال کې ورسېدی چې دومره سوی ؤ لکه یو چیچی او هلته مړ او هلاک سو.

دغه واقعه د محرم په میاشت کې پېښه سوه چې د رسول الله ﷺ تر مبارک میلاد پنځوس ورځې د مخه وه، دغه د فیل او ابابیل واقعه الله جل جلاله په قرآن کریم کې موږ ته بیان کړې ده او په سورة الفیل کې فرمایي:

﴿أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ ۝١ أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ ۝٢ وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ ۝٣ تَرْمِيهِم بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ ۝٤ فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ ۝٥﴾.

دغه واقعه د الله جل جلاله د قدرت معجزه وه، د دې واقعې خبر د هغه وخت په متمدینو او لویو مملکتو کې لکه فارس او روم نشر سو ځکه ابرهه د نجاشي له طرفه په یمن کې والي او نائب ؤ او حبشې بیا د روم د حکومت سره ټینګ او نژدې تعلقات درلودل، نو روم د حبشې د لارې په دغه واقعه خبر سو او فارس چې همیشه به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د روم او د هغه د حلفاوو یا متعاهدینو خبرونه د جاسوسۍ د لارې لاس ته را وړل او هغو ته به همیشه په خزه کې ناست وه دا خبر ور و رسېدی او د هغه وخت د ځکې د مخ هغه لوی او پر مخ تللي مملکتونه هم دغه دوه وه، نو دغه واقعې ټول عالَم ځان ته متوجه کړی او عالَم یې د بیت الله په شرف پوه او خبر کړی، عالَم ته دا معلومه سوه چې الله جل جلاله دغه ځای مقدس کړی دی لکه دا چې د دغه ځای شخصه د رسول الله ﷺ د راتګ مقدمه وه او عالَم ته یې دا ور ښکاره کړه که د دغه ځای د أهله شخصه یو څوک د نبوت دعوه وکړي دا به عیناً هغه شئ وي چې د دغې واقعې تقاضاء او غوښتنه ده او د دغه ځای شخصه به د نبي را وتل د دغه پټ حِکمت تفسیر او بیان وي چې الله جل جلاله ولي د مکې مکرمې مشرکان د هغه وخت پر اهل ایمان چې نصارا وه په داسي طریقه کامیابه کړل چې د اسبابو تر قدرت لوړه خبره وه، تاسي پوهېږی چې د ابرهه لښکر څو نفره وُ؟ شپېته زره نفره د ابرهه د لښکر تعداد او شمېر وُ او دغه ټول لښکر په کوچنیو مرغانو هلاک کړل سو، نو خود دغه واقعه د دغه ځای شخصه د نبي د را وتلو مقدمه وه.

سبحان الله! الله جل جلاله د کعبې شریفي ظاهري بِناء د ابرهه د لښکره په کوچنیو مرغانو وساتل او د کعبې شریفي باطني او روحاني عظمت یې د رسول الله ﷺ په مبارک میلاد سره ور وساتی چې د بت پرستانو د بتانو شخصه یې پاکه او خالي کړه.

د دغې واقعې په لیدلو سره نور هم د عربو په زړوکې د کعبې شریفي عزت زیات سو.

څرنګه چې عربو جنتري نه درلودل نو دوی به د یوې لویې واقعې په پېښېدلو سره خپل تاریخونه پېژندل یا بیانول، مثلاً داسي به ویل کېده: فلانئ کار د حربُ الفُجار د مخه یا وروسته پېښ سو، د غسي یوه لویه واقعه چې به د دوی په ژوند کې پېښه سوې وه په هغه سره به یې نور تاریخونه ښوول، نو دغه د فیل واقعه هم د عربو دپاره تاریخ وګرځېدی، مثلاً داسي به یې ویل: فلانئ کار د فیل تر کال یو کال د مخه وسو، یا فلانئ کار د فیل تر کال دوه کاله وروسته وسو.

اصلاً د دنیا ټول تاریخونه همداسي دي چې په یوه لویه واقعه سره شروع کېږي، مثلاً میلادي تاریخ د حضرت عیسیٰ علیه السلام په زېږېدلو سره شروع سوی دی او زموږ مسلمانانو تاریخ هغه چې هجري تاریخ ورته ویل کېږي د رسول الله ﷺ په هجرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره شروع سوی دی، زموږ په وطن کي به هم داسي ویل کېدل: فلانئ کار د وباء په کال وسو، یا فلانئ کار د بلوا په کال وسو، د سکاوی په کال یا د ترکي په کال داسي وسوه، مقصد دا چي د فیل کال هم د عربو دپاره تاریخ وګرځېدی او رسول الله ﷺ د فیل په کال او د فیل تر واقعې پنځوس ورځي وروسته د نیا ته تشریف را وړی دی.

یمن ته د فارس یا فارسیانو داخلېدل:

اوس خو ابرهه مړ سو مګر بیا هم د یمن حکم د حبشیانو په لاس کي ؤ ځکه ابرهه خپل زوی چي (یَکسوم) نومېدی په یمن کي د خپل ځان پر ځای پاچا ګرځولی ؤ او تر یکسوم وروسته د ابرهه بل زوی چي (مسروق) نومېدی د یمن پاچا سو، د مسروق په وختو کي یو نفر پیدا سو چي عرب او د یمن د اصلي اوسېدونکو څخه ؤ، یوازي دا نه چي عرب ؤ بلکه د ربیعه بن نصر د اولادې څخه هم ؤ، هغه ربیعه چي زموږ په قصه کي د یمن اول پاچا ؤ هغه چي خوب یې لیدلی ؤ، د دغه یمني عرب نوم (سیف بن ذي یزن) ؤ، دغه سیف چي اصلي عرب او د پخواني پاچا ربیعه د کورنۍ څخه هم ؤ همیشه به په فکر کي ؤ چي د یمن د اصلي عربو حکم د حبشیانو په لاس کي دی او دغه تجاوز ګرانو څنګه د عربو مځکه په خپل قدرت کي را وستلې ده او د ده د نیکه ګانو پاچهي یې غصب کړې ده، نو یې نیت وکړی چي داسي یو کار وکړي چي د حبشیانو څخه بیرته پاچهي واخلي مګر د ده په خپله د حبشیانو سره هیڅ په وسه نه وه پوره نو همېشه به په فکر کي ؤ او په چاره پسي ګرځېدی څو دې نتیجې ته ورسیدی چي دئ باید د روم د پاچا قیصر څخه مرسته وغواړي، د دغه مقصد دپاره شام ته ولاړی او د قیصر ملاقات ته ورغلی، قیصر چي د ده غوښتنه واوریدل د ده یې سوږ هر کلئ وکړی او د مرستې وعده یې نه ور سره وکړه، دا ځکه چي قیصر نصراني ؤ او حبشیان هم نصارا وه، قیصر نه غوښتل چي د نصاراوو په مقابل کي د اهل یمن مرسته وکړي، کله چي سیف ولیدل چي د قیصر څخه یې شئ لاس ته نه ورځي نو یې فکر وکړی چي د یوه عرب پاچا څخه مرسته وغواړي، په دغه وخت کي یې نعمان بن منذر چي په عراق کي قدرتمن پاچا ؤ ور په یاد سو او دغه پاچا هم د (ربیع بن نصر)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اولادې څخه ؤ، هغه ربيع بن نصر چي خوب يې ليدلى ؤ او خپله پاچهي او اولاده يې د يمن څخه عراق ته نقل کړي وه، د سيف بن ذي يزن په فکر کي دغه نعمان بن منذر پاچا ور وګرځېدى او د روم څخه مخ پر عراق رهي سو څو نعمان بن منذر پاچا ته ورغلى او هغه ته يې خپل او د يمن حال و وايه، نعمان بن منذر ورته و ويل: د حبشيانو حکومت ډېر قوي دى او زما زور نه په رسيږي خو که ستا خوښه وي د حَل يوه بله لار سته، هغه دا چي زه په کال کي يو وار کسرٰى ته چي د فارس پاچا دى ورځم او د هغه په حضور مشرفه کيږم که ستا خوښه وي ته دلې زما سره و اوسېږه کله چي زما د تګ وخت راغلى ته به هم زما سره د کسرٰى ملاقات ته ولاړ سې او هلته به کسرٰى ته خپله غوښتنه او شکايت بيان کړې، سيف بن ذي يزن چي بله لار او چاره نه درلودل ويل: ښه دى، سيف دلته په حِيره کي د نعمان بن منذر پاچا سره تر هغو پاته سو چي د هغه د تګ وخت راغلى، بيانو نعمان بن منذر سيف هم د ځان ملګرى کړى او فارس ته د کسرٰى د ملاقات دپاره ولاړل.

اوس به د کسرٰى د دربار او مجلس شکل او عادت درته بيان سي:

کله چي به خلک هغه صالون ته ور داخل سوه کوم چي د کسرٰى ملاقات پکښي کېدى خلک به په ولاړي ولاړ وه نه به کښېنستل او پر هغه ځاى چي کسرٰى کښېنستى د هغه مخ ته پرده وه او هغه ځاى نسبت دغه نور صالون ته لوړ ؤ، پر دغه لوړ ځاى بيا د کسرٰى تخت چي په رنګارنګ جواهراتو ښايسته سوى ؤ پروت ؤ او پر دغه تخت سر ببره د سرو زرو د پاچهي تاج ځړېدى چي دغه تاج تر اندازې زيات لوى ؤ، ويل کيږي چي د دغه تاج وزن (۹۰) کېلو ؤ او دغه تاج د سرو زرو په ځنځيرانو لوړ په چت پوري تړل سوى ؤ، تر دغه تاج لاندي د کسرٰى تخت او د ناستي ځاى ؤ، د ده او د خلکو په منځ کي پرده وه دغه پرده به تر هغو نه ايسته کېدل ترڅو چي کسرٰى به راغلى او پر هغه خپل خاص د جواهراتو پر تخت به کښېنستى هغه تاج چي د درونه والي په سبب ده پر سر نه سواى ايښوولاى نو به دئ تر هغه لاندي کښېنستى او هغه به يې پر سر برابر کړى بيا به هغه پرده چي د کسرٰى او د خلکو په منځ کي وه کش کړل سوه خلک خو به په ولاړي ولاړ وه، خو کله چي به خلکو د کسرٰى دغه عجيب او

(c) ketabton.com: The Digital Library

شانداره شکل او منظر وليدی نو به ټولو سجده ورته وکړه (العياذ بالله) حتّٰی پاچهانو هم سجده ورته کول، دغه نعمان بن منذر هم سجده ورته کول.

اوس نو سيف بن ذي يزن په دغه مجلس کې د کسرٰی د ملاقات په انتظار ولاړ دی ځو چې پرده پورته سوه او ټول خلک پرسجده پرېوتل بېله سيف څخه، ده سجده و نه کړه فقط سر يې وښوراوه، کسرٰی ته ډېر قهر ورغلی ويل: دا احمق څوک دی چې ما ته سجده نه کوې؟ سبحان الله! کبر او غرور د انسان څخه هر څه هېروي، که يو څه فکر وکړو آيا هغه څوک چې خواړه خوري او بيا د هغو د ايستلو ضرورت ورته پېښيږي د دې وړ او لايق دی چې عبادت دي يې وسي؟ يا دي هغه رب او إله وبلل سي؟

خير فوراً سيف ورته را وستل سو کسرٰی و ويل: ولي دي سجده ونه کړه؟ سيف و ويل: هغه غمونه چې زما سره سته هغو د کسرٰی د سجدې څخه مشغوله کړم، کسرٰی و ويل: څه غمونه لرې؟ ده خپل بيان ورته وکړی چې حبشيانو د يمن مځکه اشغال کړې ده، د ده د پلرو او نيکه ګانو ملک او پاچهي يې ځني غصب کړي دي زه راغلی يم او ستا څخه مرسته غواړم چې يمن د حبشيانو څخه راخلاص کړې، کسرٰی خپلو مشاورينو او وزيرانو ته مخ ور واړاوه او ويل: څه واياست؟ هغو ورته و ويل: دا يې موږ يمن د حبشي څخه خلاص کړی او ده ته مو ور تسليم کړی نو موږ څه فايده وکړه؟ د عزبو په مځکه کي کوم د فايدې شئ نسته چې موږ د هغه دپاره د کسرٰی لښکر يمن ته وليږو، کله چې زموږ ګټه او فايده نه وي نو د لښکر لېږل بې فايدې دي، تر دې مشورې وروسته کسرٰی د سيف د مرستي او کومک کولو څخه انکار وکړی.

نن ورځ هم د دنيا د لويو او قوي مملکتو دا قانون او عادت دی: په کوم ملک کي چې خپلي خاصي ګټي او فايدې و نه لري هغه ښه و نه څيري حساب ورته و نه کړي هيڅکله خپل عسکر او فوجونه هلته نه ليږي، خو دا چې ځيني کسان د هغو په هدف او مقصد نه پوهيږي يا ځان نه پوهوي دا د هغو جهالت دی، که نه هيڅوک خپل عسکر د بل په ملک کي زما او ستا دپاره نه وژني.

خير: څرنګه چې کسرٰی پاچا ؤ او نه يې غوښتل چې څوک په خالي لاس پرېږدي نو يې امر وکړی چې ده ته د سپينو زرو لس زره درهمه او يوه ښه جوړه کالي

(c) kitabton.com: The Digital Library

ورکړی، فوراً دا پیسې او کالي ورکړل سوه، مګر سیف د دې دپاره نه ؤ راغلی چي پیسې واخلي بلکه هغه د یمن پاچهي غوښتل، کله چي سیف د کسرٰی له قصره ووتی د دغه ورکړل سوو پیسو په وېشلو یې شروع وکړه خلک پر راټول دي او دئ پیسې ورکوي، دا خبر کسرٰی ته ورسېدی چي هغه نفر پیسې و نورو خلکو ته ورکوي کسرٰی و ویل: دا ځوان د یوه حاله خالي نه دی بیرته یې را ولی، سیف چي یې را وستی کسرٰی ویل: ولي؟ ما تا ته هدیه درکړه او تا هغه خلکو ته تقسیم کړه د دې سبب څه دی؟ سیف و ویل: اې شاهنشاه! زه د سرو او سپینو زرو سره علاقه نه لرم زه د داسي مځکي څخه راغلی یم چي غرونه یې سره او سپین زر دي (*اصلاً ده په دغه خبره سره غوښته چي په کسرٰی کي طمعه پیدا کړي او د ده مرسته وکړي*) نو ویل زه د بل غرض دپاره راغلی وم زما زر نه دي په کار، په دغه خبره سره په کسرٰی کي هم طمعه پیدا سوه بیا یې د مشاورینو سره مشوره وکړه هغو ورته و ویل: موږ خو تر اوسه پوري نه ؤ خبر چي په یمن کي سره او سپین زر سته دا نوی خبر دی، کسرٰی و ویل: تاسي نه ولیدی چي دراهم یې خلکو ته ور غورځول؟ دا د دې علامه ده چي دئ دراهمو یا پیسو ته اړ او محتاجه نه دی، اوس نو کسرٰی او د ده مشاورین په تردد کي دي چي د سیف مرسته او کومک وکړي که یا؟ هلته خو په دوی کي طمعه هم پیدا سوې ده، په آخر کي یې پر دې فیصله وکړه چي موږ په بندیخانو کي داسي خلک لرو چي پر هغو د وژلو امر سوی دی چي باید اعدام کړل سي دغه خلک به را وباسو او لښکر به ځني جوړ کړو د سیف بن ذي یزن سره به یې ولېږو، که دوی پر حبشه کامیابه سوه یمن ستا سو او که مړه سول دا هغه شئ دی چي موږ یې د هغو دپاره غواړو، کسرٰی و ویل: دا ښه فکر دی نو یې د بندیخانو څخه داسي خلک را ټول کړه چي د وژلو امر پر سوی ؤ، په دغو خلکو کي غله، مجرمان، قاتلان او سیاسي بندیان موجود وه، د دغو ټولو نفرو شمیر اتو سوو نفرو ته ورسېدی کسرٰی د خپل لښکر د مشرانو څخه یو نفر چي نوم یې (أخرُز) ؤ د دغه لښکر مشر مقرره کړی.

نن ورځ هم استعماري حکومتونه د نورو ملکو د نیولو او جنګو دپاره هغه کسان (که نارینه وي که ښځي) لیږي چي بې موره او بې پلاره وي یعني د زنا د لاري پیدا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي وي او بيا يې دوی اول په مرستونو کې او بيا په عسکري فرقو کې د جنګ دپاره وروزي، نو د هغو په وژل کېدلو د دغه استعماري ملک هيڅ باک او پروا نه کېږي.

اُخرُز په جنګ پوه، قوي او تجربه کاره سړئ ؤ، د دغو اتو سوو نفرو څخه يې لښکر جوړ کړی او د سيف بن ذي يزن په ملګرتيا يمن ته رهي سو، دغه نفر په اتو کښتيو کې سپاره سوه، اول فُرات ته ور داخل سوه او بيا خليج العرب ته او بيا بحرُ العرب ته تر څو چې عدن ته ورسيدل، هلته حبشيانو ته هم دا خبر و رسيدی چې د کسرٰی لښکر را رهي دی هغو هم د لښکر په جوړولو شروع وکړه، سيف بن ذي يزن هم په يمن کي د خپلو طرفدارانو چې عرب وه او د حبشيانو په حکم نه وه راضي په را ټولولو شروع وکړه چې د دغه فارسيانو د لښکر مرسته وکړي، څو په آخر کي د دغو دوو لښکرو په منځ کي جنګ شروع سو چې يو د حبشي لښکر ؤ او بل د فارسيانو او يمني عربو لښکر ؤ.

د حبشي د لښکر مشر په خپله مسروق د يمن پاچا ؤ او د فارسيانو د لښکر مشر اُخرُز ؤ، اُخرُز ډېر قوي او شديد سړئ ؤ ويل کيږي: د ده غشی او ليندی د ډېر قوت په سبب بېله ده څخه بل چا نه سوای استعمالولای، اوس چې جنګ شروع دی اُخرُز ولاړ دی د جنګ حالاتو ته ګوري او څارنه يې کوي د جنګ نقشه جوړوي، اُخرُز پوښتنه وکړه ويل: د حبشيانو پاچا پيژني؟ سيف ويل هو هغه سړئ وينې چې وربښمين کالي يې اغوستي دي پر فيل سپور دی او پر تندي يې سور ياقوت دی؟ اُخرُز ويل هو، سيف ويل: دغه نفر يې پاچا دی، اُخرُز ويل: اوس يې پرېږده تر څو چې له فيله کښته کيږي، بيا اُخرُز ته و ويل سوه چې د فيل څخه کښته سو پر آس سپور سو، ويل اوس يې هم پرېږدی څه وخت وروسته اُخرُز ته و ويل سوه چې اوس پر غاطره يا قچره سپور سو، ويل: ها د خره پر لور؟ اوس يې حال ګوری، اُخرُز د خپل لښکر شا ته ولاړ ؤ د هغه ځايه څخه يې غشی ورته برابر کړی مسروق يې د دوو سترګو په منځ کي هغه د ياقوت پرځای و ويشتی او غشی د مسروق د سر تر هغه بل طرف و وتی، د ابرهه زوی مسروق و وژل سو او د ده په مرګ د حبشي لښکر ماته وخوړل او د فارسيانو لښکر پر يمن مسلط سو، کله چې فارسيان کاميابه سوه نو يې د يمن حکومت او اختيار سيف بن ذي يزن ته ور نه کړی بلکه دوی په خپله حکومت جوړ کړی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیف په نامه سره پاچا ؤ، او دغه خبره تر اوسه پوري په یمن کي متل ده چي وایي:
دا غوټه د سیف بن ذي یزن غوټه ده خلاصېدل نه لري.
د یمن د خلکو دا عادت ؤ کله چي به دوی ته داخلي مشکلات پېښ سوه نو به یې د خارجیانو څخه کومک و غوښتی خو کله چي به هغه خارجیان راغله د دوی مشکل به تر هغه اول هم زیات سو، هو د یمن خلک اوس د حبشې له حکومته څخه خلاص سوه مګر د فارسیانو تر تسلط لاندي سوه.
بیا نو کسرٰی د خپله طرفه یو والي پر یمن مقرره کړی چي نوم یې مُرزُبان ؤ، کله چي مُرزُبان مړ سو بیا د هغه زوی تَوبُو جان د یمن والي مقرره سو، څه موده وروسته د کسرٰی له طرفه دغه تَوبُو جان ایسته سو او د هغه پر ځای یې باذان د یمن والي مقره کړی چي د یمن دغه والیان ټول فارسیان او کسرٰی ته تابع وه.

اسلام ته د یمن د خلکو داخلېدل

د رسول اکرم محمّد مصطفٰی ﷺ بعثت او د نبوت شهرت په هغه وخت کي وه چي د یمن حاکم باذان ؤ چي هغه قصه داسي ده:
په دغه وخت کي چي د کسرٰی له طرفه باذان پر یمن والي ؤ رسول الله ﷺ د فارس پاچا کسرٰی ته یو لیک یا رساله ولېږل چي اسلام ته یې دعوتاوه، خو کسرٰی بیله دې څخه چي د رسول الله ﷺ لیک و وایي هغه یې شیري او ټوک ټوک کړی او د قاصد په باره کي یې د وژلو إراده وکړه، کله چي رسول الله ﷺ ته د کسرٰی او د هغه د دغه ناوړه عمل خبر و رسېدی نو رسول الله ﷺ و فرمایل: ده زما لیک ټوک ټوک کړی الله جل جلاله دي د ده پاچهي ټوک ټوک کړي.
کسرٰی چي د رسول الله ﷺ د لیک په لیدلو او اورېدلو سره په قهر سوی ؤ نو یې وویل: دا څوک دی؟ یو صحرایي عرب غواړي چي زه د ده متابعت وکړم؟ د کسرٰی متکبر دماغ هیڅکله دا نه قبلول، د دې مثال د مغرور او متکبر کسرٰی دپاره داسي ؤ لکه نن ورځ چي په یوه ډیره لیري صحراء کي یو کوچنئ کلی واقع وي او د دغه کلي یو نفر د امریکا د حکومته څخه و غواړي چي د ده د دین متابعت دي وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسرٰی هم په هغه وخت کې د مځکې د مخ لوی پاچا ؤ او دا خبره ډیره عجبه ورته ښکاره سوه، دې موضوع ته یې په ډیره سپکه وکتل نو یې د سرور کائنات رسول الله ﷺ د نیولو او راوستلو دپاره لښکر و نه لیږی بلکه د یمن والي باذان ته یې حال ولیږی چي هلته په جزیرة العرب کي یو نفر پیدا سوی دی او غواړي چي زه د ده متابعت وکړم دغه نفر ما ته را ولیږه، باذان هم د جزیرة العرب خلک ضعیفه وبلل فقط دوه نفره یې مدینې منورې ته ولیږل ویل ورسی او دغه نفر ته و وایاست چي د لښکر و لیږلو او جنګ کولو ته ضرورت نسته بیله ځنډه او بیله عذره ځان تسلیم کړه.

مسلمانان ډیر ضعیفه ورته ښکاره کېدل او دوی خپل ځان د دنیا لوی قدرت باله.

دغه دوه نفره مدینې منورې ته ورسېدل رسول الله ﷺ ته ورغله او ورته ویې ویل: زموږ سره باذان ته ولاړسه او هغه دي بیا کسرٰی ته لیږي ځکه کسرٰی ته غوښتی یې، رسول الله ﷺ و فرمایل: تاسي نن شپه استراحت وکړی او ستاسي جواب به سبا درکړم، خلک چي سبا د جواب اخیستلو دپاره رسول الله ﷺ ته ورغله، رسول الله ﷺ و فرمایل: باذان ته و وایاست چي زما رب نن شپه ستا رب کسرٰی و وژی، نفرو و ویل: که کسرٰی نن شپه وژل سوی وي نو دغه خبر تا ته چا را وړی؟ د فارس څخه تر مدینې پوري تقریباً په یوه میاشت کي خبر را رسیږي ته څنګه خبرسوې؟

رسول الله ﷺ و فرمایل: د الله جل جلاله له طرفه وحيِ راته راغلې، نفرو و ویل: موږ ته ستا جواب دغه دی؟ رسول الله ﷺ وفرمایل: هو، ولاړ سی او باذان ته دغه حال و وایاست، دوی هم رهي سوه تر څو یمن ته ورسېدل او باذان ته یې دا بیان وکړی چي موږ ویل: ځان تسلیم کړه ده و ویل: چي کسرٰی و وژل سو، تر دغه وخته د کسرٰی د وژل کېدلو خبر د فارس څخه یمن ته نه ؤ رسېدلی، باذان پوښتنه وکړه چي دا کومه شپه وه چي ده ویل: کسرٰی و وژل سو؟ هغه شپه یې ور وښوول چي فلانۍ شپه وه، باذان و ویل: انتظار وکړی، پسله څوارلس ورځو یمن ته خبر را ورسېدی چي کسرٰی په فلانۍ شپه د خپل زوی له طرفه و وژل سو، دا عیناً هغه شپه وه چي رسول الله ﷺ ورته ویلي وه چي نن شپه، نو باذان و ویل: په والله دغه معلومات بیله نبي څخه بل چا ته نه کیږي، باذان ایمان راوړی او مسلمان سو، هغه نور فارسیان چي په یمن کي موجود

(c) Ketabton.com: The Digital Library

وه هغه ټول د باذان د مسلمانېدلو په سبب د باذان سره مسلمانان سوه او باذان و ويل: تر دې وروسته موږ د مديني د حکم تابع يو نه د فارس، نو تر دغه وروسته يمن او د هغه حکومت د رسول الله ﷺ او مسلمانانو د حکم تابع وه نه د کسرٰی.

د باذان الفارسي رضي الله عنه په مسلمانېدلو سره اسلام يمن ته داخل سو او رسول الله ﷺ هم دغه باذان د ده د وفات تر وخته پر يمن حاکم پرېښاوه، کله چي باذان وفات سو د ده زوی شَهر د يمن حاکم سو او رسول الله ﷺ هم پر دغه حکومت پرېښاوه، ترڅو چي (اَلأَسوَد العَنسِي) په يمن کي پيدا سو او د نبوت دعوه يې وکړه، بيا يې د باذان زوی شِهر و وژی او د يمن حکومت يې ونيوی دغه واقعه د رسول الله ﷺ د حيات په آخرو وختو کي پيښه سوه چي وروسته به په تفصيل سره درته بيان سي.

او د رسول الله ﷺ عادت دا ؤ: کوم پاچهان چي به په اسلام مشرفه کېدل هغه يې پر هغه خپل حکومت پرېښوول.

دا هغه معلومات وه چي يمن څنګه د فارس په حکم کي داخل سو او بيا څنګه د فارس د حکمه څخه ووتی او په اسلام کي داخل سو.

اوس به يوه بله قصه درته بيان سي چي دغه قصه هم د سرور کائنات محمّد مصطفٰی ﷺ په ژوند پوري تعلق لري او دا قصه د قُصَی بن کِلاب قصه ده چي دغه قُصَی بن کلاب د رسول الله ﷺ څلورم نيکه دی.

د مکې مکرمې څخه د خزاعه د قبيلې ايستل

ستاسي به هغه د مخه بيان په ياد وي چي د جُرهم قبيله څنګه د يمن څخه مکې مکرمې ته راغله او اسماعيل عليه السلام چي د ابراهيم عليه السلام زوی ؤ د دوی د قبيلې څخه ښځه وغوښتل او اوس دغه موجوده عربِ مستعرَب د اسماعيل عليه السلام او د جُرهم لمسيان دي او د مکې مکرمې آمريت او اداره د دوی په لاس کي وه او بيا د خزاعه قبيلې د جُرهم پر قبيله او د اسماعيل عليه السلام پر لمسيانو حمله وکړه چي په جنګ او زور يې د مکې مکرمې حکم څني واخيست، که څه هم د اسماعيل عليه السلام لمسيان دالته په مکه مکرمه کي اوسېدل خو قدرت او د شي اختيار يې نه درلودی بلکه حکم او آمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول د خزاعه د قبیلې وه او دا بیان مو هم درته وکړی چې د خزاعه د قبیلې مشر عَمرو بن لُحی څنګه د دوی دین ته تغیر ورکړی او شرک یې پکښې داخل کړی، دغه د خزاعه قبیلې تقریباً پنځه سوه کاله پر مکه مکرمه حاکمیت درلودی خو په دغه موده کې د اسماعیل علیه السلام د اولادې بیا هم زړه غوښتی چې قدرت خپل لاس ته راوړي ځکه چې مکه مکرمه اصلاً د دوی وه او حکم یې هم د دوی په لاس کې ؤ مګر دا کار یې نه سوای کولای ځکه دوی جنګي قدرت نه درلودی، ترڅو چې د اسماعیل علیه السلام په اولاده او په قریشو کې د قُصَی بن کِلاب په نامه سره یو نفر پیدا سو.

د اسماعیل علیه السلام په اولاده کې یو نفر د (فِهر) په نامه سره یادیږي چې د دغه نفر لقب قریش ؤ او د ده ټولې اولادې ته قریش ویل کیږي، کله چې قریش ذکر او یاد سي مقصد یې د دغه فهر اولاده ده او فِهر د اسماعیل علیه السلام د نژدې لمسیانو څخه دی، نو ټول قریش د دغه فِهر اولاده ده او قُصی بن کلاب هم د فِهر د اولادې څخه دی.

دغه قصی ابن کلاب ته الله جل جلاله ډیر مال او غنٰی ورکړي وه په خپل قوم کې مشر او سردار ؤ او بیا یې د (حُلَیل) د لور سره واده وکړی چې دغه حُلیل په دغه وخت کې د خزاعه د قبیلې او مکې مکرمې عمومي مشر او رئیس ؤ، دې واده نور هم د قصی بن کلاب شرف ور زیات کړی ځکه یو خو دئ د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه ؤ او بل د ده ښځه د خزاعه د قبیلې او د مکې مکرمې د رئیس لور وه او په عین وخت کې غني او مالداره هم ؤ په خپل قوم کې مشر او د عزت خاوند ؤ، کله چې د دغه قُصی اولادونه زیات سوه نسل یې ډیر سو نور یې هم عزت او دبدبه پیدا کړه نو دا فکر ور سره پیدا سو چې د خپلو پلرو مَلک او حُکم بیرته لاس ته را وړي، په دغه وختو کې د ده خُسر چې حُلیل نومېدی او د خزاعه د قبیلې رئیس ؤ مړ سو، قُصی بن کلاب اعلان وکړی چې دئ د مکې مکرمې مشر او سردار دی، د دې کار دپاره یې د خپلو ورونو، د اکا د زامنو او خپل قوم څخه مرسته وغوښتل هغو یې هم مرسته وکړه او خلک د ده د مرستې او کومک کولو دپاره ورته را ټول سوه.

اوس نو په مکه مکرمه کې د جنګ دپاره دوه لښکره جوړ سوه چې یو د قریشو د قُصی بن کلاب لښکر دی او بل د خزاعه د قبیلې لښکر دی، جنګ پر شرف او د مکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکرمې پر حکم دی، کله چې جنګ شروع سو د دواړو طرفو څخه ډېر کسان و وژل سول، خلکو چې دا قتل او وژنه ولیدل نو عادل او پوهو خلکو د صلحې دپاره د دوی په منځ کې مداخله وکړه او ویل تاسې باید بیله جنګه د منصفانو په حکم فیصله وکړی، بیانو دواړو طرفو د درېیم یا د منصف پر حکم اتفاق وکړی او یو داسې سپین ږیری سړئ یې چې ډېر هوښیار او د عربو د پوهانو څخه ؤ د منصف او فیصله کوونکي په صفت سره وټاکی چې د دغه سړي نوم یَعمُر بن عوف ؤ، دواړو قبیلو پر دې اتفاق وکړی چې یعمر بن عوف مو منصف دی او دواړو طرفو ډېر شدید قسمونه یاد کړه چې دغه یعمر بن عوف چې هره فیصله وکړه بیله کم دلیله یې منو، هیڅوک د ده پر حکم اعتراض نه سي کولای پر دغه اتفاق او قسمو یې شاهدان هم و درول، اوس نو ټول خلک دغه یعمُر ته را ټول سوه او د مدعیانو څخه هر یو غواړي چې خپل دلائل و وایي، اول قُصی بن کلاب و ویل: مکه زما د پلرو مَلک دی اسماعیل علیه السلام زما نیکه دی او هغه اول سړئ دی چې په مکه کې اوسېدلی دی زَمزَم هم الله جل جلاله د هغه دپاره پیدا کړی، کعبه شریفه هم هغه جوړه کړې ده د خزاعه قبیلې دا مَلک په زور لاندې کړی دی، هو دا صحي ده چې دوی پنځه سوه کاله دلته حکم کړی دی خو دوی په اوله ورځ د زور څخه کار اخیستی دی او د بل حق یې خوړلی دی او دغه کعبه شریفه هم زما نیکه جوړه کړې ده او ویل: اوس دې نو دوی خپل دلیل و وایي، مګر د خزاعه د قبیلې سره د یادولو وړ هیڅ دلیل نه ؤ موجود ځکه رښتیا هم دوی ټول شیان په زور غصب کړي وه.

اوس یعمُر حکم کوي ټول خلک د حکم د اورېدلو په انتظار او چپه خوله دي.

یعمر و ویل: د مکې مکرمې ټول شیان د قصی بن کلاب دي.

چې هغه شیان: رِفاده، سِقایه، سِدانه، حِجابه، کِسوه او نَدوه، دي، هر امر او د هري واقعې فیصله په قُصَی بن کَلاب پوري تعلَق لري او خزاعه لره په مکه مکرمه کې هیڅ اختیار او تصرف نسته.

په دې فیصله سره ټول شیان د خزاعه د لاسه ووتل او هر څه د قصی بن کلاب په تصرف کې سوه د ټولو عربو ټول شرف د ده لاس ته ورغلی، اوس نو قصی بن کلاب بیله اختلافه د مکې مکرمې عمومي رئیس او سردار سو او خزاعه هم د مکې مکرمې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول تصرفات ده ته تسلیم کړه ځکه وعده یې کړې وه او قسمونه یې یاد کړي وه.

قُصی بن کلاب چې ډیر سخي سړئ ؤ د حاجیانو ټول مصرف یې له خپله ماله ځخه کاوه د حاجیانو دپاره اوبه او خواړه دئ برابروي، په دغه سخا سره یې نور هم د خلکو په زړو کې محبت زیات سو، قصی بن کلاب کعبې شریفي ته نژدې د قریشو د ټولنو او مشورو دپاره یوه ډیره لویه خونه یاصالون جوړ کړی چې نوم یې (دارُالنّدوه) پر کښښاوه، نو دارالندوه یو تعمیر ؤ چې په هغه کي د قوم اجتماع، مجلس او مشورې کېدلې، دغه دارالندوه داسي ځای ؤ چې د اهلِ مکې ټولي فیصلې په دغه ځای کي کېدلې د قریشو په منځ کي هیڅ عهد او اتفاق بیله دغه دارالندوه بل ځای نه کېدی، حتّی د نورو قبائلو سره هم هر قِسم وعدې او فیصلې، قراردادونه او عهدونه په دغه دارالندوه کي کېدل، هیڅ مشوره، د جنګ او صلحي فیصله بل ځای نه کېده بیله دغه ځایه ځخه، دا کار نور هم مخ ته ولاړی هغه دا چې په مکه مکرمه کي هیچا بل ځای واده نه کاوه مګر په دارالندوه کي چې دارِ قُصی بن کلاب هم ورته ویل کېده، دا هغه دارالندوه ده چې د رسول الله ﷺ د هجرت په ورځ د قریشو مشران په دغه ځای کي سره جمعه سوه او د رسول الله ﷺ د وژلو فیصله یې وکړه او دا هغه کور دی چې دلته د مسلمانانو په مقابل کي د جنګ فیصلې سوي دي، مقصد دا چې د عربو او قریشو ټول حکم او شرف په دارالندوه کي ؤ، ټولي فیصلې یې په دغه ځای کي کېدلې او د دغه کور مؤسس قُصی بن کلاب ؤ چې دغه قُصی د رسول الله ﷺ څلورم نیکه دی.

کله چې قصی بن کلاب سپین ږیری او ضعیفه سو دا ور معلومه سوه چې اوس مي مرګ را نژدې دی نو یې په خپلو اولادو کي وکتل وې لیدل چې ټول په مکه مکرمه کي د خپلو اخلاقو او پوهي په سبب قدر، عزت، او شرف لري بېله عبدالدار ځخه، د ځان سره یې دا فکر وکړی چې نور ټول اولادونه مي په خپله د عزت خاوندان دي او عبدالدار چې تر ټولو مشر هم دی په خلکو کي عزت نه لري، نو راسه د مکې مکرمې مشرتوب ده ته ورکړه چې دئ هم په دغه مشرتوب د عزت خاوند سي، قُصی بن کلاب وصیت وکړی چې تر ما وروسته د مکې مکرمې ټول مشرتوب د عبدالدار دی.

کله چې قُصی بن کلاب مړ سو زامنو یې هم ټول منصبونه عبدالدار ته پرېښوول

(c) Ketabton.com: The Digital Library

مګر کله چې بیا عبدالدار مړ سو بیا نو د قُصی زامنو د مشرتابه وظیفې په خپل منځ کي سره تقسیم کړې، د عبدالدار اولادې ته يې سِدانه او حِجابه ورپرېښوول، عبد مناف او د ده اولادې ته چې بني هاشم دي سقايه ور ورسپېدل، په دغه تقسیم سره د قریشو ټولو ښاخو ته چې د قُصی بن کلاب اولاده وه خاصه خاصه وظیفه ورکول سوه.

د قُصی بن کلاب یو زوی عبد مناف نومېدی چې د دغه عبد مناف بیا هاشم او مطلب زامن وه، د هاشم د اولادې ښځه یو هم (شیبه) دی.

د شیبه پلار هاشم تر مکې مکرمې د دباندې عربو ښځه یا په بل عبارت د مدینې منورې د بني عدي بن النجار ښځه یوه ښځه چې د شرف او عزت خاونده وه په نکاح کړه ځرنګه چې دې ښځې په خپل قوم کي ډېر لوړ مقام او عزت درلودی نو دا هلته د خپل قوم سره په مدینه منوره کي اوسېدل او هاشم به هلته ورتلی، د واده د شرطو ښځه يې یو شرط دا ؤ چې طلاق د دې په اختیار ؤ ځکه دا شریفه، مالداره او د عزت خاونده وه، د دغې ښځې ښځه د هاشم بن عبدمناف زوی پیدا سو او د دغه زوی نوم يې شیبه کېښښاوه څه موده وروسته هاشم مړ سو او شیبه د خپلې مور سره تر مکې مکرمې دباندې اوسېدی، کله چې د هاشم زوی شیبه د بلوغ سِن یا عمر ته ورسېدی د ده اکا چې مطلب نومېدی او د هاشم ورور ؤ د شیبه مور ته ورغلی او ویل: زه هلک را سره بیایم، هغې ویل: ښنګه يې بیايې دا زما زوی دی؟ دئ باید زما سره وي، مطلِب و ویل: زوی دي اوس غټ سو او د سړيانو درجې ته ورسېدی دئ په خپل قوم کي د سردارانو او اشرافو ښځه دی، دئ د قُصی ابن کلاب د زامنو ښځه دی د ده دپاره دا نه ښايي چې بیله مکې په بل ځای کي و اوسيږي ځکه هلته د ده شرف او عزت، احترام او مقام سته.

ښځې چې د شرف او سرداری نوم واورېدی نو يې و ویل: اختیار به ده ته پرېږدو چې ستا سره ځي او که زما سره پاتېږي، کوم وخت چې يې اختیار و شیبه ته ورکړی ده و ویل: د اکا سره ځم ځکه دئ پوهېدی چې هلته شرف او عزت سته او ده ته هم دغه شرف ډېر اعتبار درلودی، که څه هم د ده عمر لږ ؤ خو د شرف په قدر پوهېدی.

اوس نو شیبه د خپل اکا سره د هغه پر اوښ تر شا ور سره سپور سو، هغه وخت عادت داسې ؤ چې خلکو به همېشه نوي نوي مریان را نیول، نو کله چې دوی مکې

(c) ketabton.com: The Digital Library

مکرمې ته داخل سوه او خلکو شیبه د مطلب سره ولیدی چي د ده تر شا پر اوښ سپور دی د خلکو دا خیال سو چي مطلب نوی مریئ را نیولی دی نو یې شیبه ته عبد المطلب ویل، یعني: د مطلب مریئ، که څه هم وروسته خلکو ته دا معلومه سوه چي دا د هاشم زوی شیبه دی او د مطلب وراره دی خو شهرت یې په عبدالمطلب سره پیدا کړی.

دغه عبدالمطلب چي اصلي نوم یې شیبه دی او د هاشم زوی دی او هاشم د عبد مناف زوی دی او عبد مناف د قُصی ابن کلاب زوی دی زموږ د نبي محمّد رسول الله ﷺ نیکه یعني د پلار پلار دی، خیر عبدالمطلب ځوان سو او واده یې وکړی، د عبدالمطلب اول اولاد چي زوی ؤ حارث نومېدی چي د ده تر ټولو اولادو مشر ؤ، کله چي دغه حارِث لوی او ځوان سو په دغه وخت کي عبدالمطلب خوب ولیدی.

(البته عبدالمطلب نور اولادونه هم درلودل خو هغه کوچنیان وه)

د عبدالمطلب خوب داسي ؤ: دئ بیده ؤ او یو چا پر ږغ کړه (طِیبَه) وکِنده، ده وویل: طِیبه څه شي ده؟ خو هغه ناره کوونکی ولاړی، دئ په تعجب کي سو چي دا څنګه خوب ؤ؟ دوهمه شپه بیا بیده دی چي یو څوک ورته وایي: (بره) وکِنده، ده ورته و ویل: بره څه شي ده؟ ناره کوونکی بیا ولاړی، د عبدالمطلب په زړه کي ور وګرځېدل چي یوه قصه سته ځکه داسي تکراري خوب بې څه نه وي.

درېیمه شپه بیا په خوب کي هغه ناره کوونکی ورته راغلی او ویل: (مضمونه) وکِنده، ده ویل: مضمونه څه شي ده؟ هغه ناره کوونکی بیا ولاړی، اوس نو بالکل د ده یقین سو چي یو لوی او مهم کار سته چي د هغه په باره کي درې ورځي پرله پسې خوب وینم، دغسي مکرر خوب په عادي ژوند کي څوک نه ویني.

د عبدالمطلب په واسطه
دوهم وار د زَمزَم د څاه کِندل

څلورمه شپه بیا عبدالمطلب خوب ویني چي یو څوک ورته وایي: (زَمزَم) وکِنه، ده ورته و ویل: زَمزَم څه شي دی؟ دا وار ناره کوونکی نه ولاړی او ورته وېې ویل: هیڅکله نه وچیږي او نه بهیږي، حاجیان به په اوبه وي او دغه زَمزَم د وینو او لرشین په

(c) Ketabton.com: The Digital Library

منځ کي پر هغه ځای دی چي سپین وزری کارګه مشوکه وهي، د مېږیانو د کلي سره (چي په پښتو مېږتون ورته وایي) دا خبري د عبدالمطلب په زړه کي حفظ او یاد سوې، عبدالمطلب پوه سو چي ده ته د زَمزَم د کندلو وظیفه ورکول سوه دئ باید زَمزَم وکِني.

زَمزَم په اهلِ مکه کي مشهور ؤ، اوربدلی یې ؤ مګر ځای یې چا ته نه ؤ معلوم چي چیري دی او دا هم د دوی دپاره مشکله او نا ممکنه وه چي د کعبې شریفي ټول اطراف د زَمزَم د پیدا کولو دپاره وکِني، مګر اوس عبدالمطلب ته د زَمزَم په کندلو سره امر وسو.

دغه اشارات او علامات هم ورته و ویل سوه نو ځای هم تقریباً معلوم سو خو عبدالمطلب ته یو بل تکلیف پیښ دی هغه دا چي نور قریش کله ده ته اجازه ورکوي چي دئ د کعبې شریفي پر شا وخوا کِندل وکړي او دئ هم بېله دغه یوه زویه چي ځوان دی بل مدافع او مرسته کوونکی نه لري، خو په دا سبا سهار دئ او د ده زوی حارث دواړه له کوره را و وتل او کعبې شریفي ته ورغله چي زَمزَم پیدا کړي او ویې کِني اوس په هغو علامو پسي ګرځي چي ده ته په خوب کي ویلي سوي وې.

اوله علامه داوه: چي د وینو او لړي په منځ کي،

دوهمه علامه: پر هغه ځای چي سپین وزری کارګه مشوکه وهي،

درېیمه علامه: د مېږتون سره،

دئ د کعبې شریفي پرشا وخوا په دغو علامو پسي ګرځي مګر علامې هیڅ نسته، دئ پر دغه حال ؤ چي څو نفره راغله غواړي چي یوه غوا د هغه بت سره حلاله کړي چي إساف نومیږي، دا بیان خو مو د مخه درته کړی دی چي إساف او نائله څوک وه او څنګه بتان سوه، نو دغو نفرو هغه غوا د إساف سره حلاله کړل،

د غوا ویني د إساف سره توی سوې مګر دغه حلاله سوې غوا د حلالېدلو د ځای څخه وغورځېدل ویني څني بهېږي او غوا ځغلي څو بل ځای غځاره سوه، نفر پسي ورغله د غوا پاته کارېې هَلَته وروکړی لری او ګُلمې یې هَلَته څني را وایستل، اوس نو عبدالمطلب ته اوله علامه ور معلومه سوه چي دا یې ویني او هغه یې لری یا لرشین، د دغو دوو په منځ کي د زَمزَم ځاه دی خو بیا هم دغه منطقه ډېره لویه او پراخه منطقه ده دئ نه سي کولای چي دغه ټوله منطقه وکِني، نو په دغه ځای کي ګرځي چي پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېږتون پيښ سو، دا هم دوهمه علامه سوه مګر دغه د مېږيانو ښار هم يوه لويه منطقه ده او د عبدالمطلب دپاره دا سخته ده چي دغه ټوله منطقه وکِني، په فکر کي دی چي څه وکړي؟ په دغه وخت کي يو کارګه يا ټپوس راغلی چي په وزرو کي يې سپيني ښکي وې، کارګه عادتاً ټول تور وي خو ده ته په خوب کي ويل سوي وه چي (غُرابِ أعصَم) او غراب أعصم په عربي کي هغه کارګه ته ويل کيږي چي په وزرو کي يې سپيني ښي وي، دغه کارګه نژدې و هغه مېږتون ته مځکه په مشوکه وهل، عبدالمطلب پوه سو چي دا هغه د مقصد ځای دی او د هغه ځای په کِندلو يې شروع وکړه.

قريش پر را ټول سوه او ويل: دا څه کوې د إساف او نائلې په منځ کي مځکه کِنې؟ موږ هيڅکله اجازه نه درکوو چي ته کعبې ته نژدې مځکه وکنې، عبدالمطلب پر خپل زوی حارث ږغ کړه چي دوی را څخه ګرځوه او په خپله عبدالمطلب په کندلو مشغول دی، قريش له يوه طرفه او حارث له بله طرفه سره اخته دي، قريش يې د کندلو څخه منعه کوي او حارث د هغو مخنيوئ کوي، عبدالمطلب په خپل کار مشغول دی کِندل کوي.

دغه شخړه او کشمکش تر ډېره دوام درلودی خو عبدالمطلب پر هغو ډېرو پيښ سو چي عادتاً د څاه پر خوله اينبوول کېدې او په لوړ آواز يې ناري کړه (الله اکبر) قريش پوه سوه چي عبدالمطلب د خپل مقصد شئ پيدا کړی، قريشو پوښتنه ځني وکړه چي ته څه شي کندې؟ ده و ويل: زَمزَم، عبدالمطلب نور هم خپلو کندلو ته دوام ورکړی او حقيقتاً يې د زَمزَم څاه پيدا کړی، اوس نو قريش ورته وايي: موږ دي په دغه څاه کي شريکان يو عبدالمطلب ويل: د څه شي شريکان؟ تر اوسه پوري مو زه کِندلو ته نه پرېښودلم ما وکندی اوس چي اوبه پيدا سوې تاسي مي شريکان ياست؟

واقعاً هم په مکه مکرمه کي د اوبو مِلکيت ډير لوی شرف ؤ، اوبه! په مکه کي؟ تر اوسه پوري دوی خپلي لوبه د مکې مکرمې د دباندي څخه را وړلې او اوس په خپله په مکه مکرمه کي زَمزَم ورته پيدا سو! خو عبدالمطلب پر دې ټينګ سو چي اوبه زما دي او نور قريش بيا وايي: موږ حتماً در سره شريکان يو څو خبره ترجنګه ورسېدل، په آخر کي پر دې فيصله وسوه چي درېيم طرف دي زموږ په منځ کي حُکم او فيصله وکړي.

ويل: دغه درېيم به څوک وي؟ هغه هم پردې اتفاق وسو چي د بني سعد پر

کاهن به فیصله کوو چې دغه کاهن په یثرِب کې اوسېدی، خلک یثرِب ته رهي سول (چې اوس مدینه منوره ورته ویل کیږي) هلته چې ورسېدل د بني سعد کاهن خیبر ته تللی ؤ، دوی خیبر ته پسې رهي سوه.

تاسي وګوری: کله چې په انسانانو کې الٰهي دین او الٰهي قانون نه وي جهالت او بې علمي وي نو سحر او جادوګري، کوډې او کاهني ځومره پر خلکو او د دوی پر عقیده مسلط وه او ځومره یې ځانونه پسې ستړي کول، د مکې مکرمې ځخه ترمدینې منورې پوري د کاهن یا کوډګر فیصلې ته ورځي بیا د مدینې منورې ځخه خیبر ته هغه هم پیاده یا پر اوښانو په کوډګر او کاهن پسې د فیصلې دپاره ځي.

نن ورځ زموږ په ملک او وطن کې هم ډیر داسي خلک سته چې د الله جل جلاله او د رسول الله ﷺ حکمونه هیروي په هره لویه او کوچنی معامله کې کوډګر ته ورځغلي چې دغه کار یوازي دا نه چې د بې علمیه کیږي بلکه حرام او ناروا هم دی.

خیر دوی د کاهن د حکم او فیصلې دپاره خیبر ته رهي دي خو په لار کې چې توله رېګ او غرونه دي د عبدالمطلب او د ده د ملګرو اوبه خلاصي سوې، د هغه نورو قریشو سره هم لږ اوبه پاته دي خو عبدالمطلب اود ده ملګري د تندي د لاسه مرګ ته قریب او نژدې سوه د هغو نورو قریشو ځخه یې اوبه وغوښتې هغو ویل: زموږ سره دومره اوبه پاته دي چې فقط موږ ژوندي په پاته سو او اوبه یې ور نه کړې، عبدالمطلب او د ده ملګرو د مجبوریه ځانونه پر مرګ وسپارل.

ویل: وچ دښت دی اوبه نه لرو او د مقصد ځای هم ډیر لیري دی بیله مرګه بل شئ نه دی پاته نو ویل: باید ځه وکړو؟ ویل: باید د خپلو ځانو دپاره قبرونه جوړ کړو، په مرګ کې خو مو هیڅ شک نسته حتمًا مرو مګر دا چې تول پر دښت پراته یو او حیوانان مو خوري تر دې دا ښه دی چې ښخ کړل سو، قبرونه به جوړ کړو هر یو چې د مخه مړ کېدی دا نور به هغه ښخوي فقط هغه آخري نفر به بېله ښخېدلو پاته سي او هغه نور به ښخ سوي وي، ویل: ښه فکر دی نو یې د قبرو په کندلو شروع وکړه، د قریشو هغه بله ډله ورته ګوري دوی قبرونه وکندل او د مرګ په انتظار کښېنستل خو بیا د عبدالمطلب زړه طاقت و نه کړی، ویل: دا نه ده صحي چې موږ ناست یو او د مرګ

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتظار باسو دا عُجز او تسلیمېدل دي تر څو چي ژوندي يو بايد په اوبو پسي وګرځو، دوی بيا د اوبو د پيدا کولو دپاره ولاړ سوه، په دغه وخت کي د عبدالمطلب اوښ ځکه په پښه و وهل او د ځکي څخه اوبه را و وتلې دوی په تلوار پر راټول سوه اوبه يې وڅښلې، کله چي د دوی ضرورت پوره سو هغه نورو قريشو ته يې ور بږغ کړه ويل راسی اوبه وڅښی، هغه هم راغله اوبه يې وڅښلې او خپل لوښي يې ډک کړه، دلته نو هغه نورو قريشو عبدالمطلب ته و ويل: څرنګه چي تا ته الله جل جلاله په دغه وچ دښت کي اوبه درکړې نو زَمزَم هم ستا دی او الله جل جلاله تا ته درکړی دی، دوی پوه سوه چي دا د الله جل جلاله له طرفه اشاره ده چي زَمزَم د عبدالمطلب دی زَمزَم يې ده ته پريښاوه او د کاهن له طرفه بيرته را وګرځېدل، چي په دغه فيصله سره (سِقايه) يعني: د حاجيانو اوبول او د زَمزَم د څاه ملکيت بېله اختلافه د عبدالمطلب سوه او د زَمزَم تصرف د عبدالمطلب او د هغه د اولادې سو.

الله جل جلاله عبدالمطلب ته پرله پسې اولادونه ورکول لس يې زامن ورکړل او شپږ يې لوڼي ورکړې، د عبدالمطلب په لسو زامنو کي څلورو د اسلام وخت نيولی دی چي هغه: عبّاس، حمزه، ابوطالب او ابولهب دي، په دغو څلورو کي دوه په اسلام مشرفه سوي دي او دوو يې اسلام نه دی قبول کړی، د عبدالمطلب هغه دوه زامن چي د اسلام وخت يې نيولی دی او په اسلام مشرفه سوي دي عبّاس او حمزه رضي الله عنهما دي او هغه دوه چي د اسلام وخت يې نيولی دی او اسلام يې نه دی قبول کړی ابوطالب چي اصلي نوم يې عبدمناف دی او ابولهب چي اصلي نوم يې عبدالعزیٰ دی، دغو دوو د اسلام عصر نيولی دی او اسلام يې نه دی قبول کړی او د عبدالمطلب هغه زامن چي د اسلام عصر يې نه دی نيولی او د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وفات سوي دي هغه عبدالله چي د رسول الله ﷺ پلار دی او (حِجل) (ضِرار) (مُقدّم) (زُبَير) او (حارث) دي، دا د عبدالمطلب هغه شپږ زامن دي چي تر اسلام او بعثت د مخه وفات سوي دي او د عبدالمطلب لوڼي (صفيه) (اُمِ حَکَم) (عاطفه) (اُميمَه) (اَروَه) (بَره) دي.

د رسول الله ﷺ شپږ عمه ګاني او نه اکاګان او لسم د ده ﷺ پلار دا د عبدالمطلب اولادونه وه، مګر کله چي عبدالمطلب د زَمزَم څاه کِندی او څوک يې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلودل چي د ده څخه دفاع وکړي نو يې د ضعف او بې کسۍ احساس وکړی چي خپل اولادونه نه لرم او د قوم په مقابل کي ضعيفه يم نو په هغه وخت کي يې داسي نذر کنبښناوه: که الله جل جلاله ما ته لس زامن را کړل يو به يې د الله جل جلاله د رضاء دپاره حلالوم، کله چي الله عزوجل ده ته لسم زوی ورکړی او هغه هم ځوان سو نو عبدالمطلب به رهي ؤ او لس ځوانان زامن به ترشا په پسې وه، اوس نو عبدالمطلب إراده وکړه چي هغه خپل نذر آداء کړي، د نذر د آداء کولو دپاره د کعبې شريفي کاهن ته ورغلی او د کاهن سره به أقداح پراته وه چي أزلام هم ورته وايي.

أقداح يا أزلام څه شي دي؟ کاهن او منجم چا ته ويل کيږي؟

اول: کاهن هغه چا ته ويل کيږي چي خلکو ته به يې د مستقبل يا را تلونکي وخت حالات او اخبار بيانول او دا دعوه به يې کول چي زه په اسرارو او پټو حالاتو خبر يم او پوهېږم، خو منجّم بيا هغه چا ته ويل کيږي چي ستورو ته ګوري د هغو پر د هغو پر مواقيتو د هغو پر راختلو او لوېدلو حساب کوي چي په حقيقت کي دا کارپر ستورو ايمان درلودل دي.

او أزلام يا أقداح: هغو غشو ته ويل کيږي چي پر هغو بنکي نه وي تړل سوي فقط ساده غشي وي.

د مشرکانو سره أزلام پرڅو قسمه وه، يو قسم يې هغه وه چي پر ځينو به (هو) ليکل سوي وه او پر ځينو به (يا) ليکل سوي وه او دغه غشي به سره ګډ وه، عربو چي به د يوه کار إراده وکړه مثلاً د سفر، يا واده، يا د يوه شي د رانيولو اراده به يې سوه نو کاهن ته به ورغله او هغه به د دغو غشو د جعبې څخه يو غشی را وايستی، که به د (هو) غشی را و وتی هغه کار يې کاوه او که به د (يا) غشی را و وتی هغه کار به يې دغه کال معطله کړی، په دغو أزلامو کي نور قسمونه هم وه مقصد دا چي د مشرکانو د ژوند ټول کارونه او معاملات پر فال، کاهن او منجم ولاړ وه دا د مشرکانو دين او عقيده وه.

بد بختانه نن ورځ زموږ په وطن کي هم ډير انسانان د کوډګرانو او ساحرانو سره تعلق او د هغو سره تګ او را تګ لري چي دا کارونه د کفر او شرک کارونه دي، د دينِ مبينِ اسلام څخه وتلي او مخالف دي قطعاً حرام او ناروا دي. *خير خپلې قصې ته به راسو:*

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمطلب چي د کعبې شريفي کاهن ته ورغلی د هر زوی نوم يې جلا جلا پر يوه يوه غشي وليکی، لس غشي يې جوړ کړل او کاهن ته يې و ويل: چي اوس نو دغه غشي سره ګډ کړه او بيا يو ځني را وباسه، د هر زوی غشی چي را و وتی هغه د خپل نذر د آداء کولو دپاره حلالوم، څرنګه چي د عبدالمطلب په زامنو کي عبدالله پر عبدالمطلب ډير ګران ؤ نو عبدالمطلب په دغه وخت کي د ځانه سره و ويل: که عبدالله د دغه حلاليدلو څخه ځېږ او خلاص سو نو مسئله په خير ده يعني: که بېله عبدالله بل د هر يوه نوم را ووزي مسئله ډېره درنه نه ده ځکه عبدالله تر ټولو زامنو پرګران ؤ، کاهن د غشو په ګډولو مشغول سو او عبدالمطلب په کعبه شريفه کي ولاړ دی دعاء کوي چي د عبدالله نوم را و نه وزي، خو کله چي کاهن غشي سره ګډ کړل او يو يې ځني را پورته کړی هغه د عبدالله غشی ؤ، څرنګه چي عبدالمطلب پر خپله وعده ولاړ ؤ نو يې عبدالله ترلاس ونيوی او د إساف طرف ته رهي سو غواړي چي عبدالله حلال کړي، قريش دا حال ويني چي عبدالمطلب زوی ترلاس نيولی دی او چاړه يې په لاس کي ده غواړي چي خپل زوی حلال کړي، قريشو پوښتنه ځني وکړه ويل: يا عبدالمطلب! دا څه کوې؟

ده و ويل: نذر مي اينبي ؤ اوس يې آدا کوم، قريشو زوی ځني را کش کړی ويل: زوی ولي حلالوې؟ دوی يې دې طرف ته کشوي او عبدالمطلب يې د ځان طرف ته کشوي په دغه کش مکش کي د عبدالله سر په هغه چاړه زخمي سو چي د پلار په لاس کي يې وه، په دغه سبب عبدالله ته (عبدالله أشَجّ) ويل کېده، ځکه چي پر سر يې زخم ؤ او أشج په عربي کي هغه چا ته ويل کيږي چي سر يې زخمي وي.

اوس قريش ورته ټينګ دي چي قسم دی که زوی حلال کړې که تا دا کار وکړی دا به په عربو کي عادت او طريقه پاته سي چي د هر چا لس.زامن پيدا سوه يو به حلالوي؟ هلته به نو د ژوند څه خوند او څه مزه وي؟ عبدالمطلب د زوی پر حلالولو ټينګ دی او قريش يې منعه کوي، په آخر کي يې و ويل: چاره څه ده؟ دوی ويل: د کاهنانو څخه به پوښتنه وکړو، بيا يې هغه د بني سعد کاهن اختيار کړی چي پر هغه به فيصله کوو، د دغه مشکل د حلولو دپاره د بني سعد کاهن ته ورغله دا وار هغه کاهن

پرځای ؤ، دوی د کاهن څخه پوښتنه وکړه چي په دې مسئله کي څه وایې؟ کاهن و ویل: په تاسي کي د یوه نفر د وژلو دیت څه شي او څومره دی؟ دوی ویل: لس اوښه.

دیت څه ته وایي؟

جواب: که د یو چا څخه بل انسان په سهوه او خطا کي ووژل سي د دغه قاتل یا وژونکي څخه د دغه قتل او وژلو په بدل کي څه مال اخیستل کیږي او د وژل سوي نفر کورنۍ ته ورکول کیږي چي دغه ته دیت وایي.

نو کاهن و ویل: په تاسي کي د یوه نفر د وژلو دیت څه شي دی؟ دوی ویل: لس اوښه، کاهن و ویل: تاسي بیا غشي سره ګډ کړئ پر یوه غشي عبدالله ولیکئ پر بل غشي لس اوښه، که د اوښانو غشی را ووتی اوښان به حلال کړئ عبدالله خلاص سو او که د عبدالله غشی را و وتی نو لس اوښه به شل اوښه کړئ بیا به یې د عبدالله سره واچوئ، په هر وار چي اوښان را و وتل پر هغه اندازه اوښان به حلال کړئ او که د عبدالله غشی را وتی لس لس اوښه به نور پر زیاتوئ تر څو چي د اوښانو غشی را وزي او عبدالله د حلالېدلو څخه خلاصیږي، د دوی هم دغه فیصله خوښه سوه او بیرته مکې مکرمې ته راغله، بیا د کعبې شریفي کاهن ته ورغله چي د عبدالله او لسو اوښانو په منځ کي غشي سره واچوي، د غشو تر ګډولو او را ایستلو وروسته د عبدالله غشی را و وتی، لس اوښان یې نور پر زیات کړه چي شل اوښه او عبدالله سوه بیا د عبدالله غشی را ووتی، لس اوښه یې نور پر زیات کړه چي دیرش اوښه سوه، بیا د عبدالله غشی را ووتی، دغسي لس لس اوښان زیاتوي او د عبدالله غشی را وزي څو د اوښانو شمېر سلو ته ورسېدی، لس واره غشي سره ګډ سوه خو هر وار به د عبدالله غشی را وتی کله چي د اوښانو شمېر سلو ته ورسېدی او غشي سره ګډ کړل سوه دا وار د اوښانو غشی را و وتی، یعني: اوښان باید حلال کړل سي او عبدالله خلاص سو، خو عبدالمطلب و ویل: یا! دا مي نه ده قبوله بل واریې بیا سره ګډ کړئ، بیا یې غشي سره ګډ کړل بیا د اوښانو غشی را و وتی، عبدالمطلب ویل: یا! درېیم واریې بیا سره ګډ کړئ غواړي چي په دې کار کي چم او حیله نه سي جوړ او پوره تاکید وسي، درېیم وار بیا غشي ګډ سوه چي یوه طرف ته عبدالله او بل طرف ته سل اوښان دي بیا د اوښانو غشی را و وتی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالمطلب هم د عبدالله په عوض او فديه کي سل اوښه حلال کړه او د هغو غوښو د خوړلو او وړلو څخه يې نه انسانان منعه کول نه حيوانان او رسول الله ﷺ فرمايي (أَنَا إبنُ ذَبِيحَينِ) يعني: زه د دوو حلال کړل سوو زوی يم، چې مقصد يې عبدالله او اسماعيل عليه السلام دي او دوی دواړو ته الله جل جلاله نجات ورکړی.

دا د عبدالله د حلالولو قصه وه، خو الله جل جلاله په دغه طريقه سره خلاص کړی.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

د عبدالله بن عبدالمطلب واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد

اوس نو عبدالله ځوان دی او پلار یې غواړي چي واده ور وکړي نو یې یوه د عزت او شرف خاونده ښځه چي دا هم د عبد مناف بن زهره بن کلاب د اولادې څخه وه ور وغوښتل او د دې ښځي نوم آمنه بنت وهب ؤ، چي د رسول الله ﷺ سره په نسب کي شریکه او د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه ده، چي په دې ډول رسول الله ﷺ د مور او پلار له طرفه د ډېر مشرف او معزز نسب خاوند دی، د رسول الله ﷺ ماما ګانو په یثرب کي ژوند کاوه او آمنه هم هلته اوسېدل، عبدالمطلب هلته په یثرب کي د عبدالله واده وکړی او بیا مکې مکرمې ته راغله، په دغه موده کي آمنه حامله سوه او د دې تر حمل څو میاشتي وروسته عبدالله وفات سو، نو رسول الله ﷺ د مخه تر دې چي دنیا ته تشریف را وړي د پلار له طرفه یتیم سو.

کله چي د محمد مصطفی ﷺ د ولادت وخت رانژدې سو مور یې خوب ولیدی چي د دې یو ماشوم پیدا کیږي او د دغه ماشوم سره یو نوریا روښنایي او ځلا ملکرې وي چي د مځکي مخ ډکوي او دغه نور تر شامه ورسیږي او دا په دغه خوب کي وایي (أعیذهُ بالله الواحد، من شرّ کلِّ حاسِد) یعني: ده لره په یوه الله سره د هر حسد کوونکي څخه ساتنه غواړم، سره د دې چي دوی مشرکان وه خو بیا یې هم دغسي خوب ولیدی چي پناه او ساتنه یې په یوه الله جل جلاله سره غوښتل.

د فیل په کال او د فیل تر واقعې پنځوس ورځي وروسته د ربیع الأول د میاشتي په دوولسمه بلکه په راجحه روایت کي د ربیع الأول د میاشتي پر نهمه د دوشنبې په ورځ سرورِ کائنات، اشرف المخلوقات، رحمةٌ للعالمین، محمد مصطفی ﷺ دنیا ته تشریف را وړی چي دغه مبارکه ورځ د میلادي سنې د (۵۷۱) کال د اپرېل د میاشتي د (۲۰) یا (۲۲) تاریخ سره موافق او برابره ده او دا چي موږ (۲۰) یا (۲۲) تاریخ وایو دا د هغه وخت په جنتریو کي فرق ؤ، د یوې جنترۍ یا کلنډر په حساب (۲۰) تاریخ ؤ او د بلي جنترۍ په حساب (۲۲) تاریخ ؤ، او د ده ﷺ د ولادت په وخت کي ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

عجيب او له عادته مخالف واقعات. پېښ سوه چي اوس به د هغو واقعاتو څخه ځيني درته بيان سي خو دا بيان يې په دې سبب نه دی چي د ده ﷺ شرف او عظمت په دغو واقعاتو کي دی چي د ده ﷺ د ولادت سره پېښي سوې، يا! بلکه دا هغه علامې دي چي د ده ﷺ د را تګ زيري پکښې دي که نه اصلاً د رسول الله ﷺ عظمت او لويي په هغه رسالت او منهج کي دي چي ده ﷺ مور ته را وړي دي، دغه شيان صرف د ده ﷺ د را تګ زيري او علامې دي.

د رسول الله ﷺ د حضور شاعر حَسّان بن ثابت رضي الله عنه چي د مديني منورې د انصارو څخه دی وايي: زما عمر اوه کاله ؤ او په دغه ورځ چي رسول الله ﷺ دنيا ته تشريف را وړی زه په مدينه منوره کي د يهودو په منطقه کي د يهودو سره وم چي د يهودو يو راهب پر قلا ختلی ؤ او داسي نارې يې وهلې: اې يهوديانو! نن د احمد ستوری ښکاره سو، هغه ستوری ښکاره سو چي نه ښکاره کېدي مګر د احمد ﷺ په پيدا کېدلو سره.

يعني: يو ستوری دی چي تر هغو نه راخېژي ترڅو چي خاتمُ الأنبياء محمد ﷺ پيدا نه سي او هغه ستوری نن راختلی دی، حَسّان بن ثابت رضي الله عنه دا شاهدي آداء کوي چي ده دغه خَبَره د يهودو څخه واورېدل او د دې څخه دا هم معلومه سوه چي حَسّان رضي الله عنه تر رسول الله ﷺ اوه کاله په عمر زيات دی.

د رسول الله ﷺ د مبارک ميلاد د زيرو او بشارتو څخه يو هم دا دی: کله چي د ده ﷺ مور حامله سوه دغه د دې حمل ښېله دردو او ښېله تکليفه ؤ، که څه هم تاسي ته معلومه ده چي حمل يا د ښځي د پاره حامله کېدل همېشه د تکاليفو او دردو سره وي خو د رسول الله ﷺ مور د دغو دردو څخه آرامه او فارغه وه.

د رسول الله ﷺ د ولادت د عجائبو څخه يوه هم دا ده: کله چي دئ ﷺ پيدا سو پر دواړو لاسو يې تکيه کړې وه او سر يې لوړ نيولی ؤ لکه آسمان ته چي ګوري بل دا چي دئ ﷺ مختون و زېږېدی يعني: سنت کړل سوی ؤ او مسرور و زېږېدی يعني: نُويې هم پرې سوی ؤ، زموږ د ماشومانو نُو خو د مور څخه ور پرې کړي او هغه پاته حصه بيا څو ورځي وروسته لوېږي خو رسول الله ﷺ د دغو شيانو څخه فارغه پيدا سو او کله چي پر عبدالمطلب د ده ﷺ د ولادت زيری وسو هغه ډېر په خوشاله سو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې بیا دغه حالات هم ورته بیان سوه چې مختون دی، مسرور دی او پر خپلو لاسو یې تکیه کړې وه نور هم خوشاله سو او ویل: والله دغه زوی لره مي یوه درجه او مقام سته څنګه په دغه عجیبه طریقه سره پیدا کېږي؟ دغه زوی مي بې څه نه دی او د ډېري خوشالیه یې محمّد ﷺ په غېږ کي واخیستی کعبې شریفي ته یې دننه ور وستی او هلته یې د ده پر زېږېدلو د الله جل جلاله شکر آداء کړی، که څه هم تر دغه وخته لا نوم نه دی پر اېښوول سوی مګر چې بیا یې د محمّد نوم پر کېښوده په دې کي هم یو سِر او راز ؤ هغه دا چې: یو وخت عبدالمطلب شام ته په سفر تللی ؤ په دې سفر کي یې درې نفره نور هم ملګري وه او هلته یې د یهودو د یوه حَبره سره ولیدل (حَبر) لوی عالم ته ویل کیږي، حبر پوښتنه ځني وکړه چې تاسي دکوم ځای یاست؟ دوی ویل: موږ د مکې یو، حبر ورته و ویل: ستاسي په جزیرةُ العرب کي آخري نبي پیدا کیږي، قصه ډېره اوږده ده خلاصه دا چې دوی پوښتنه ځني وکړه چې د دغه نبي نوم به څه شي وي، حَبر و ویل: محمّد.

تر دغه د مخه په عربو کي د محمّد نوم هیڅ نه ؤ اېښوول سوی که تاسي د عربو په ټول تاریخ کي وګوری تر رسول الله ﷺ د مخه د هیچا نوم محمّد نه دی تیر سوی.

کله چې دغه څلور نفره چې یو یې عبدالمطلب او درې یې ملګري دي بیرته له شامه څخه راغله هر یوه دا قصد او إراده درلودل چې زوی یې پیدا سي نوم به یې محمّد ایږدي، ځرنګه چې د عبدالمطلب د عمر په حساب د اولاد امید نه ؤ، نو ده دا نیت درلودی چې د ده په زامنو کي که د هر یوه زوی پیدا سو نوم به یې محمّد ایږدم نو ځکه یې د رسول الله ﷺ نوم محمّد کېښوده او هغه درې نفره د عبدالمطلب ملګري دغه کسان وه:

اول: (سلیمان بن مُجاشِع) چې د زوی نوم یې محمّد کېښوده چې دغه محمّد د عربو د مشهوره شاعر فرزدق نیکه دی.

دوهم: (أحَیحَب بن حلاج) چې هغه هم د خپل زوی نوم محمّد کېښوده.

دریم: (عِمران بن ربیعه) چې د زوی نوم یې محمّد کېښوده.

په ټولو عربو کي دغه څلور نفره د اول وار دپاره په محمّد سره مسمّٰی سوي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د رسول الله ﷺ د نامه سراو سبب ؤچي د ده نیکه عبدالمطلب ولي د ده ﷺ نوم محمّد کښېښاوه.

نور هغه حوادث یا علامې چې د رسول الله ﷺ د پیدایښت په وخت کې پېښې سوي دي د هغو څخه یوه دا ده: چې د رسول الله ﷺ د ولادت په وخت کې د کسرٰی قصر او مانۍ وربږدېدل او د کسرٰی له قصره څخه څوارلس برجه ونړېدل.

همدارنګه د مجوسیانو اور مړ سو او دا درمعلومه ده چې د آتش پرستانو اور د همېش دپاره بلیږي څکه دوی یې عبادت کوي او خپل اور هیڅکله مړ کېدلو ته نه پرېږدي خو د رسول الله ﷺ د ولادت په وخت کې دغه د مجوسیانو اور مړ سو.

د کسرٰی په قصر کې یوه کوچنۍ دریاچه وه چې (بحَیرِءسا وا) ورته ویل کېده د دغې دریاچې یا بُحیرې لاندي مځکه وچاودل او اوبه یې وچې سوې، د دغو واقعو څخه کسرٰی و بېرېدی چې دا څه قصه ده نو یې کاهنان او منجّمین را وغوښتل.

ورونو! ځیني کاهنان او کوډګران د جِن او پیرانانو سره تعلق او ارتباط لري او جِن هم ځیني اخبار د آسمان څخه اورېدل او بیا به یې دغه خبرونه کاهنانو ته د دې دپاره ویل چې خلک ګمراه کړي او په فتنو کې یې واچوي او دغه خبره چې جن له آسمانه اخبار اورېدل موږ ته الله جلّ جلاله په قرآن کریم کې بیانوي او فرمایي:

﴿وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ﴾ [الجن: ۹]

الله جلّ جلاله د پیرانانو دغه خبره موږ ته بیانوي چې دوی به ویل: موږ به پخوا کې دغه آسمان ته د ناستي په ځایو کې د دې دپاره کښېنستلو چې یو خبر واورو.

خو د رسول الله ﷺ په بعثت سره پر پیرانانو دغه د غوږ نیولو او اورېدلو لار بنده سوه.

نو کله چې کسرٰی د کاهنانو څخه پوښتنه وکړه چې دا څه قصه ده؟ ځینو کاهنانو ورته وویل: چې دغه واقعې د نبي د ولادت په سبب پېښې سوې، کسرٰی پوښتنه وکړه چې دغه څوارلس برجه ولې ونړېدل؟ کاهنانو وویل: د دې مقصد دا دی چې د فارس د حکومت به څوارلس پاچهان نور هم تېرېږي بیا نو د فارس پاچهي زائلېږي، کسرٰی و ویل: څوارلس پاچهان به نور هم راځي بیا نو د فارس پاچهي ختمیږي دا ډېر اوږد

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت دی، خو د ده تر مرګ وروسته د فارس پر حکم مقابله شروع سوه په ځلورو کلو کي لس پاچهان رَد او بدل سوه چي دغه ټوله د فارس د حکم د زائلېدلو علامې وې.

د رسول الله ﷺ نسب او کورنۍ

د رسول الله ﷺ نسب یا شجره درې حصې لري چي اوله حصه یې تر عدنان پوري رسېږي او پر دغه حصه یې د سیرت او أنسابو ټول علماء اتفاق لري او هغه داسي ده: محمّد بن عبدالله، بن عبدالمطلب: چي اصلي نوم یې شیبه دی، بن هاشم: چي اصلي نوم یې عَمرو دی، بن عبدمناف: چي اصلي نوم یې مغیره دی، بن قُصَی: چي اصلي نوم یې زید دی، بن کلاب، بن مره، بن کعب، بن لؤي، بن غالب، بن فِهر: او دغه فهر هغه څوک دی چي قریش یې لقب ؤ او د قریشو د قبیلې نسبت هم ده ته کېږي او بیا نو دغه فِهر بن مالک، بن النضر، بن کنانه، بن خُزیمه، بن مُدرکه، بن الیاس، بن مُضر، بن نزار، بن مُعد، بن عدنان.

او د رسول الله ﷺ د نسب دوهمه حصه: کوم چي تر عدنان لوړ دي او بیا تر ابراهیم علیه السلام پوري رسېږي په هغه کي اختلاف سته څوک یې قبلوي او تائیدوي او څوک څه نه ېکښي وایي چپ پاته دي خو په دې کي شک نسته چي عدنان د ابراهیم علیه السلام د اولادې څخه دی او د هغه نسب داسي دی: عدنان بن أد، بن هُمَیسِع، بن سلامان، بن عُوص، بن بوز، بن قَموال، بن أبيُ، بن عوام، بن ناشِد، بن حزا، بن بلداس، بن یدلاف، بن طابخ، بن جاحم، بن ناحش، بن ماخي، بن عِیض، بن عبقر، بن عبید، بن الدعا، بن حمدان، بن سنبر، بن یثربِي، بن یحزن، بن یلحن، بن ارعوي، بن عِیض، بن دیشان، بن عَیصر، بن افناد، بن ایهام، بن مقصر، بن ناحث، بن زارح، بن سَمي، بن مزي، بن عوضه، بن عرام، بن قیدار، بن اسماعیل، بن ابراهیم علیه السلام.

او د رسول الله ﷺ د نسب درېیمه حصه: چي د ابراهیم علیه السلام څخه لوړ بیا تر آدم علیه السلام پوري رسېږي او دا هغه حصه ده چي بیله شکه ځیني غیر صحي شیانْ ېکښي داخل سوي دي او هغه داسي ده: ابراهیم علیه السلام بن تارح: چي نوم یې آزر دی، بن ناحور، بن ساروغ، بن راعو، بن فالخ، بن عابر، بن شالخ، بن ارفخشد، بن سام بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوح علیه السلام بن لامک، بن متوشلخ، بن اَخنوخ. ویل کیږي چي دغه اخنوخ ادریس علیه السلام دی، بن یرد، بن مهلائیل، بن قینان، بن آنوشه، بن شیث، بن آدم علیه السلام.

د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت

اوس به د رسول الله ﷺ د تي رودلو او پرورښت په باره کي څه معلومات درته بیان سي هغه داسي: کله چي به د قریشو نارینه اولاد پیدا سو هغه به یې په مکه مکرمه کي نه لویاوه او د دې کار دپاره څو سببه وه، یو سبب دا ؤ چي مکې مکرمې ته له هره ځایه خلک راتله او ځیني خلک به د ډیري مو دې دپاره په مکه مکرمه کي پاته کېدل لکه دغه اوس چي هم دغسي ده او د قریشو سره به یې راکړه ورکړه او راشه درشه درلودل نو کوم هلکان چي به په مکه مکرمه کي لویېدل د هغو ژبه به د دغه ګډون او اختلاط په سبب په سل کي سل خالصه او فصیحه عربي نه وه، د هغه بېګانه خلکو د اخلاقو او ژبې تر تاثیر لاندي کېدل، نو د دې جهته قریشو دا ښه بلل چي د دوی اولادونه ترمکې مکرمې دباندي لوی سي، دا د دې دپاره چي ژبه یې پر فصیحه عربي واوړي، کله چي به د دغو ماشومانو د ژبې د زده کولو عمر تېرسو بیا به یې بیرته مکې مکرمې ته راوستل ځکه بیا به د دغو نورو خلکو د ژبې تر تاثیر نه لاندي کېدل.

او بل سبب دا ؤ چي قریشو غوښتل چي د دوی اولادونه سخت سري د تکالیفو او مشکلاتو زغم او تحمل ولري د سختیو او تکالیفو سره عادت ولري ځکه د دوی په مخ کي جنګونه او سفرونه وه دوی نه غوښتل چي اولادونه یې په ښار کي نازک او پاسته لوی سي، ځکه کوم کسان چي په ښارو کي لوی سي هغه نرم، پاسته او نازک طبیعته وي د تکالیفو او مشکلاتو زغم او تحمل نه سي کولای نو سختۍ او تکالیف په صحراء کي وه، دا معلومه خبره ده چي د صحراء خلک سخت سري او متحمّل وي.

دریم سبب دا ؤ: چي مکه مکرمه ښار او دیني مرکز ؤ له هره ځایه قِسم قِسم خلک ورته راتله او دغو خلکو د خپلو ځانو سره رنګارنګ مرضونه را وړل، مګر صَحراء د مرضو څخه پاکه وي که د اطرافو او صحراء خلک د ښاري خلکو سره مقایسه کړل سي په هغو کي مرض لږ او نادره پیدا کیږي، په دغو څو سببو د قریشو دا خوښه وه چي اولادونه یې

(c) kitabtoh.com: The Digital Library

تر مکې مکرمې دباندې لوی سي، نو ځکه خپل کوچني اولادونه يې د صحراء خاصتًا د بني سعد دايګانو ته ورکول چي هغه يې صحرا ته بوزي او هلته يې لوی کړي. بيا چي به دغه هلکان لوی سوه بيرته به يې مکې مکرمې خپل مور او پلار ته راوستل.

د صحراء خلکو بيا دغه کار د رزق د پيدا کولو دپاره کاوه، خو دايګانو پر دې کار تنخواه او معلومه مزدوري نه اخيستل دا يې عيب باله چي د شيدو قيمت واخلي د ماشوم د اخيستلو په وخت کي پرکوم مبلغ، تنخواه، يا د شيدو پر بدل هيڅ اتفاق نه کېدی، خو بيا څه موده ترمنځ او په آخر کي د کوچني د مور او پلار له طرفه دايې ته هديې او سوغاتونه ورکول کېدل چي په هغو هديو سره به دايګانو خپل ضرورتونه پوره کول.

دغه د صحراء دايګاني به څه موده ترمنځ مکې مکرمې ته راتلې او هغه نوي پيدا سوي ماشومان به يې ور سره بېول، په دغه وخت کي چي رسول الله ﷺ دنيا ته تشريف را وړی د بني سعد ځيني دايګاني راغلې چي په مکه مکرمه کي نوي پيدا سوي ماشومان ور سره بوزي، د دوی په جمله کي يوه ښځه يا دايي وه چي نوم يې حليمه ؤ او د مېړه نوم يې حارث ؤ.

د بني سعد قبيله ټول غريبان وه خاصتاً په دغه کال چي بارانونه هم نه وه او وچ کالي وه، په دوی کي بيا حليمه ډېره غريبه وه، حليمې خپل کوچنۍ د تي زوی هم درلودی او په قريشو کي ګرځې چي يو بل کوچنۍ هم پيدا کړي او د دغه خپل زوی سره تئ ورکړي، خو حليمه په خپله وايي چي د ډيري لوږي او غريبۍ په سبب مي دومره شيدې نه درلو دې چي دغه خپل زوی په موړ کړم، نو دا بل کوچنۍ به څنګه ور سره مړوم؟ مګر احتياج او مسکنت دې کار ته مجبوره کړې وم، حليمه چي د خپلې قبيلې ځينو راتله پر يوې خرې سپره وه چي دغه خره يې هم ډيره ډنګره او ضعيفه وه پر لاري به د ضعف په سبب تر ټولې قافلې وروسته رهي وه، نورو ښځو به نارې پر وهلې چي حليمې ژر سه و دي ځنډولو، خو حليمې چي به هرڅه کوښښ وکړی چي خره يې چابکه سي هغه نه سوای تلای، خير! په ډير تکليف يې ځان مکې مکرمې ته ورساوه، اوس نو دايګاني په مکه مکرمه کي کور په کور په ماشومانو پسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګرځي، خو هره دايي چي د رسول الله ﷺ مور آمنې ته ورسي او په دې پوه سي چي هلک يتيم دی په پټه خوله يې پرېږدي او دا ولاړه سي، دا ځکه چي دايګانو په اول کي د تنخوا يا مزدورۍ خبري نه کولې او ټول اميد به يې هغو هدیو او سوغاتو ته ؤ چي په وروسته کي ورکول کېده، نو دايګانو ته چي به دا معلومات وسوه چي هلک يتيم دی پلار نه لري د ځان سره به يې و ويل: د هلک مور به مور ته څه هديه او سوغاتونه راکړي، نو په پټه خوله به له کوره و وتلې او هلک به يې پرېښاوه، دايګانو داسي فکر کاوه چي نيکه دومره غمخور نه دی لکه پلار، او مور د مال او پيسو خاونده نه ده مور ته څه نه سي را کولای، نو خود ټولو دايي ګانو محمّد ﷺ پرېښاوه.

راسی چي قصه په خپله حليمې ته پرېږدو چي دا يې په تفصيل سره راته بيان کړي.

حليمه السعديه وايي: زه د خپل وطن ښځه د خپل مېړه او د تي رودلو د زوی سره د بني سعد د ښځو په ملګرتيا را و وتم چي مور ټولو نور د تي ماشومان غوښتل او دا داسي وچ کال ؤ چي مور ته د خوړلو دپاره هيڅ شئ نه ؤ را پاته، زه پر يوې خرې سپره وم او زموږ سره يوه زړه اوښه د لوشلو دپاره راسره وه چي د دې شيدې به زموږ او زموږ د ماشوم زوی دپاره غذاء وه، خو هغې اوښي هم په والله د لوږي په سبب يو څاڅکی شيدې نه کولې او موږ ټوله شپه د خپل ماشوم زوی د ژړا له لاسه خوب نه سوای کولای چي د لوږي به يې ژړل، نه زما په تي کي څه وه چي دئ په موړ سي او نه زموږ اوښي شيدې کولې چي ده ته يې ورکړو، موږ ټول د باران په اميد ؤ چي بارانونه وسي اوکال آباد سي، خير: زه پر دغه خپله خره را و وتم چي د خپلو ټولو ملګرو دپاره تکليف او د سر درد وم ځکه زما خره ډنګره او د ضعف د لاسه پر لار نه سواء تلای، د ملګرو به مي دغه نارې وې چي حليمې ژر سه او ژر سه، خو مکې مکرمې ته را ورسېدلو او موږ ټوله د قريشو په کورو کي په ماشومانو پسي ګرځېدلو، په موږ ټولو کي داسي ښځه نه وه چي هغې ته دي د محمّد ﷺ د اخيستلو نه وي ويل سوي، خو چي دا به ورته و ويل سوه چي هلک يتيم دی هري ښځي به پرېښاوه ځکه موږ د کوچني د پلار څخه د هديو او تحفو اميد درلودی، خو کله چي به دا راته و ويل سوه چي هلک يتيم دی موږ به ويل چي مور اونيکه به يې څه را کړي، نو موږ ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه يتيم والي په سبب نه اخيستى، په آخر کي په موږ ټولو کي يوه ښځه هم نه سوه پاته چي يو کوچنئ دي نه کړي پيدا بېله ما څخه، اوس چي موږ بيرته تر مکې مکرمې دباندي خپل د اړولو ځاى ته راغلو او بني سعد ته مو د تللو إراده سوه ما خپل خاوند ته و ويل: په والله زما دا نه ده خوښه چي زما ټولو ملګرو ښځو دي ماشومان پيدا کړي وي او زه دي بېله کوچني ولاړه سم، زه هغه يتيم کوچني ته ورځم او هغه اخلم، مېړه مي و ويل: ښه دى ورسه وايې خله ممکن دغه يتيم زموږ دپاره د برکت سبب وګرځي، نو وايي: ورغلم او محمّد ﷺ مي را واخيستى او د ده د اخيستلو بل هيڅ سبب نه وُ بيله دې چي ما بل ماشوم نه کړى پيدا، کله چي مي دئ ﷺ را واخيستى او خپل ځاى ته راغلم تي ته مي واچاوه، تي مي زما د غوښتني پر اندازه شيدې پر را ايله کړې، ده تر هغو رودلې چي مړېدى او د ده ورور چي زما زوى وُ هغه هم تر مړېدو و رودلې او بيا دواړه بيده سوه، حال دا چي زموږ کوچنئ تر دغه د مخه د لوږي په سبب نه سواى بيدېدلاى، بيا مي مېړه و هغي زړې اوښي ته ور ولاړ سو چي ويې لوشي، د اوښي څخه يې دومره شيدې ولوشلې چي ما او ده تر مړېدلو وچښلې.

دغه شپه ښه په خير را باندي تېره سوه، حليمه وايي: په سهار کي زما ملګرو ښځو راته و ويل: يا حليمه! په والله مبارک او د برکته ډک ماشوم دي اخيستى دى. ما ويل: زما هم دغه اميد دى.

حليمه وايي: په سهار کي زه پر هغه خپلي خرې سپره سوم محمّد مي هم را سره واخيستى او د خپل کلي پر طرف رهي سوو، په والله خرَه مي زما تر ملګرو دومره د مخه سوه چي د هغو خره نه سواى پسي رسيدلاى، ترڅو چي ملګرو به مي راته ويل: يا حليمه! څه صبر وکه آيا دغه ستا خره هغه خره نه ده چي د ها خوا پر راغلې؟ ما ويل: په والله هغه هغه ده، دوى ويل: په والله يو څه ورته پېښه ده، حليمه وايي: بيا نو موږ بني سعد او خپلو کورو ته ورسېدلو او د الله تعالٰی په مځکو کي د باران د نه کېدلو په سبب زموږ تر ځاى وچ ځاى نه وُ، خو بيا هم زما پسونه چي به راغله ماړه او غلانځي به يې د شيدو ډکي وې موږ به خپلي مېږي لوشلې او شيدې به مو چښلې خو بل چا د خپلو مېږو څخه يو څاڅکى شيدې نه سواى لوشلاى او نه يې د مېږو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ګُلانځو کي څه وه، تر داسي اندازې چي زموږ د کلي خلکو به خپلو شپنیانو ته په قهر او غضب سره ویل: تاسي پسونه وښو ته نه بیایاست، پسونه هلته بیایاست چیري چي د حلیمې پسونه پیول کیږي، چوپانانو به ورته ویل: په والله زموږ او د حلیمې پسونه یو ځای ګرځي، خو بیا به هم د دوی پسونه وږي راغله او یو ځاڅکی شیدې به یې نه کولې خو زموږ پسونه به ماړه او د میږو غلانځي به د شیدو ډکي وې، زموږ دغه حال ؤ د الله جل جلاله له طرفه خیر او برکتونه را باندي اوریدل څو دوه کاله تېر سوه.

حلیمه وایي: د محمّد ﷺ جسم او بدن نسبت و نورو ماشومانو ته مخالفه وَدَه او پرورښت کاوه، د عمر یې دوه کاله لا نه وه پوره سوي داسي معلومېدی لکه د پنځو شپږو کالو هلک، صحت او عافیت یې کامل او سالم وه، په خبرو کي یې فصاحت ؤ، خبري یې سمي او پوره کولې، کله چي د ده ﷺ دوه کاله پوره سوه مور ته مو ور وستی او عادت هم دا ؤ چي دایګانو به هلکان پسله دوو کلو خپل مور او پلار ته ور وستل، خو ځینو پلرو به د دوهم وار دپاره بیا دغه ماشوم و دایي ته ورکړی چي څه موده دي نوره هم په صحراء کي تېره کړي او ځینو خلکو به پر دغه دوو کلو بس کړل، اوس حلیمې هم محمّد ﷺ مکې مکرمې او خپلي مور ته ور وستی، خو کوښښ کوي چي بیرته یې د ځانه سره بوزي، د رسول الله ﷺ مور آمنه ورته وایي: بسته دلې دي وي او حلیمه ورته وایي: دلته ګرمي ده مرضونه دي، دئ تر اوسه بنه نه دی لوی سوی څه موده به یې نور هم را سره بوزم. حلیمه وایي: مور دا کوښښ کاوه چي محمّد ﷺ بیرته را سره بوزو، ځکه موږ په ده کي هغه ذکر سوي برکتونه لیدلي وه، څو په آخر کي مو د محمّد ﷺ مور راضي کړه چي محمّد ﷺ بیا را سره بوزو او دوهم وار مو بیا بني سعد ته راوستی.

دلته به ستاسي د معلوماتو د زیات والي دپاره د رسول الله ﷺ رضاعت، رضعي ورونه او رضعي خوندي در وښوول سي،

اول: هغه ښوک چي رسول الله ﷺ ته یې پسله د ده د موره تئ ورکړی دی هغه (ثُوَیبه) ده چي د ابولهب آزاده سوې مینځه وه، هغې د خپل زوی سره چي مسروح نومېدی تئ ورکړی او دغه ثویبې تر رسول الله ﷺ د مخه حمزه رضي الله عنه ته هم تئ ورکړی ؤ، په دې حساب حمزه رضي الله عنه چي د رسول الله ﷺ اکا ؤ رضعي ورور یې هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو او دغه ثویبې په وروسته کې ابوسلمه رضي الله عنه ته هم تئ ورکړی دی، نو ابوسلمه رضي الله عنه هم د رسول الله ﷺ رضعي ورور دی او د رسول الله ﷺ هغه رضعي ورونه یا خوندي چې د حلیمې او حارث اولادونه وه داسي دي: عبدالله بن حارث، انیسه بنت حارث، حُذافه بنت حارث چې په شیما سره مشهوره ده او دغه حلیمه د ابوسفیان بن حارث بن عبدالمطلب دایي هم وه، چې ابوسفیان بن حارث د رسول الله ﷺ د اکا زوی ؤ او رضعي ورور یې هم سو، همدارنګه حلیمه السعدیه وحمزه رضي الله عنه ته هم تئ ورکړی دی، چې حمزه رضي الله عنه د رسول الله ﷺ د دوو طرفو رضعي ورور سو، یو د ثُویبه له طرفه او بل د حلیمه السعدیه له طرفه. *(اوس به بیرته خپلې قصې ته راسو)*

حلیمه وايي: د محمّد ﷺ تر دوهم وار را وستلو څه موده وروسته د محمّد ﷺ د تي یا رضعي ورور وارخطا او په ځغستا خپلې مور او پلار ته راغلی او ویل یې: هغه زما قریشي ورور بېرېږي، دوی ورته ویل: څه ورته پیښه ده؟ هلک ویل: دوه نفره چې سپین کالي یې اغوستي وه راغله او محمّد ﷺ یې بې سده کړی، حلیمه او حارث د دې خبر په اورېدلو سره ډېر وبېرېدل او د محمّد ﷺ طرف ته په تلوار او وارخطایي سره ورغله، که ګوري د محمّد ﷺ د مخ رنګ بل قسم اوښتی دی، دوی ورته ویل: څه درته پېښه ده؟ محمّد ﷺ و ویل: دوه نفره چې سپین کالي یې اغوستي وه راغله زه یې و وهلم او پر مځکه ولوېدم، بیا یې زما ځیګر را څیري کړی او زما زړه یې راوایستی.

دغه واقعه په هغه حدیث شریف کې بیان سوې ده چې امام مسلم یې د انس رضي الله عنه څخه روایتوي او وایي:

«أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَتَاهُ جِبْرِيلُ وَهُوَ يَلْعَبُ مَعَ الْغِلْمَانِ فَأَخَذَهُ فَصَرَعَهُ فَشَقَّ عَنْ قَلْبِهِ فَاسْتَخْرَجَ الْقَلْبَ فَاسْتَخْرَجَ مِنْهُ عَلَقَةً فَقَالَ هَذَا حَظُّ الشَّيْطَانِ مِنْكَ. ثُمَّ غَسَلَهُ فِي طَسْتٍ مِنْ ذَهَبٍ بِمَاءِ زَمْزَمَ ثُمَّ لأَمَهُ ثُمَّ أَعَادَهُ فِي مَكَانِهِ وَجَاءَ الْغِلْمَانُ يَسْعَوْنَ إِلَى أُمِّهِ - يَعْنِي ظِئْرَهُ - فَقَالُوا إِنَّ مُحَمَّدًا قَدْ قُتِلَ. فَاسْتَقْبَلُوهُ وَهُوَ مُنْتَقِعُ اللَّوْنِ. قَالَ أَنَسٌ وَقَدْ كُنْتُ أَرَى أَثَرَ ذَلِكَ الْمِخْيَطِ فِي صَدْرِهِ.[رواه: مسلم]

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني: رسول الله ﷺ د ماشومانو سره لوبې کولې چې جبریل علیه السلام ورته راغلی، دئ ﷺ یې واخیستی او بې سده یې کړی او د ده ﷺ سینه یې ور څیرې کړه او زړه یې را وایستی او د هغه څخه یې یوه ټوټه ایسته کړل او ویل: دا ستا څخه د شیطان برخه ده، بیا یې دغه زما زړه د سرو زرو په طشت کې د زَمزَم په اوبو پریولی او بیا یې بیرته د ده ﷺ زړه په هغه خپل ځای کې کېښېناوه اوسینه یې ور وګنډل او ماشومان د ده ﷺ مور یعني: دایې ته په ځغستا ورغله چې محمّد ﷺ و وژل سو، دوی ژر هلته ورغله او وې لیده چې د ده ﷺ د رنګ بنه اوښتې ده.

انس رضي الله عنه وایي: ما د دغه ګنډلو اثر د رسول الله ﷺ په سینه کې لیدی.

دلته د دغې واقعې په لیدلو حلیمه ډېره وېرېدل او خپل مېړه حارث ته یې و ویل: ښایي دغه نفر د پېرانانو څخه وي مور باید دغه هلک د مخه تر دې چې څه ورته پېښه سي خپلې مورته ورولو، نو یې محمّد ﷺ مکې مکرمې او خپلې مور ته ور وستی ویل دا دی ستا زوی مو جوړ روغ، صحي او سالم درته را وستی.

د ده ﷺ مور په تعجب کې سوه ویل: سبب څه دی چې را مو وستی؟ تاسې خو په هغه بل وار ډېر کوښښ کاوه چې در سره بوېې زی او اوس مو په خپله را وستی؟

حلیمې و ویل: نه ویل کېږي د دنیا ښې او بدې دې سبا به یو تکلیف ورته پېښ سوی وي او ته به مور ملامتوې خو اوس مو دا دی صحي سالم درته را وستی.

آمنې ویل: یا یو سبب سته او حال به را ته وایاست.

حلیمه آخر مجبوره سوه او د هغه نفر قصه یې ورته وکړه.

آمنې و ویل: تاسې پر ده د جن یا پیري څخه و بېرېدلاست؟

دوی ویل: هو، آمنې ویل: یا! هیڅکله ده ته جن ته سي ور رسېدلای ځکه ما د ده د ولادت په وخت کې خوب ولیدی چې یو څوک را ته وایي و وایه:

(اُعیذُکَ بِاللهِ الوَاحد، مِن شرّ کلِ حاسِد)

قسم دی چې ده ته جن او شیطان نه سي ور رسېدلای.

خیر حلیمه بیرته بني سعد ته ولاړل او محمّد ﷺ د خپلې مور سره پاته سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ د مور وفات

کله چې د محمّد ﷺ عمر شپږو کلو ته و رسېدی د رسول الله ﷺ مور د خپل وفات سوي مېړه سره د وفاء په سبب دا خوښه وبلل چې د هغه د قبر زیارت ته چې په یثرِب کې ؤ ورسي، نو د مکې مکرمې څخه رهي سوه او پنځه سوه کیلو متره لاریې مزل وکړی څو یثرِب ته ورسېدل، د دې سره په دې سفر کې د دې کوچنۍ زوی محمّد ﷺ او د دې خادمه ام ایمن او د دې خسر عبدالمطلب ملګري وه، یوه میاشت یې په مدینه منوره کې تېره کړه د ها خوا څخه چې بیرته مکې مکرمې ته راتلل د لارې په شروع کې د رسول الله ﷺ مور ناروغه سوه او په ابواء کې وفات سوه، ابواء د مکې مکرمې او مدینې منورې تر منځ په لار کې د یوه ځای نوم دی او په دغه وخت کې د رسول الله ﷺ عمر شپږ کاله ؤ او د عبدالمطلب سره بیله موره مکې مکرمې ته راغلی.

اوس نو محمّد ﷺ د مور او پلار د دواړو له طرفه یتیم سو، د ده ﷺ تربیه او روزنه د ده نیکه عبدالمطلب پر غاړه واخیستل، دلته نو د رسول الله ﷺ په ژوند کې نوې مرحله شروع سوه.

په تیرو سوو بحثو کې مو دا وویل: چې عربو د مخه تر اسلام د جاهلیت په وختو کې څومره ناوړه کارونه کول تر داسې اندازې چې ژوندي انسانان یې ښخول او بیا مو د رسول الله ﷺ معزز او مشرف نسب درته بیان کړی چې د شریف او محترم نسب خاوند ؤ ځکه چې د الله جل جلاله اراده همداسې وه چې د ده ﷺ نسب باید لوړ او شریف وي دا د دې دپاره چې څوک د نسب پیغور ورنه کړي او خلک په ده ﷺ باور او اعتماد ولري او دئ ﷺ باید قوي قوم د دې دپاره ولري چې دغه قوم یې د دښمنانو او تجاوزګرانو له ظلمه او تېري څخه وساتي او همېشه پیغمبران همداسې وي چې په قوي او معززه قوم کې پیدا کیږي او په هغه خپل قوم کې د رسالت وظیفه ورکول کیږي، چې د دې څخه مقصد همدا دی چې په خپل قوم وساتل سي لکه څرنګه چې الله عزوجل فرمایي: ﴿وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ﴾ هود: ۹۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي دا د شعیب علیه السلام قوم ؤ او شعیب علیه السلام ته وایي: که چیرې ستا قوم نه وای موږ به ته رجم کړی وای. یعنې: د ډبرو په ویشتلو به مو وژلی وای.

نوکه یو پیغمبر د یوه عادي نسب څخه وي یا قوم و نه لري د هغه نبي آزارول د خلکو دپاره ډیر آسانه وي او تاسي به په را تلونکي بحث او بیان کي و وینی چي دغه د نسب شرافت د دې سبب وګرځېدی چي له یوه طرفه خلکو د رسول الله ﷺ احترام کاوه او اعتماد يې پر درلودی او له بله طرفه يې خلک د ده ﷺ له آزاره منعه کول.

او بیا مو د رسول الله ﷺ د ولادت بیان درته وکړی چي کومي معجزې او کرامتونه د ده ﷺ د ولادت سره یو ځای وه، دا هم د دې دپاره چي خلکو ته د ده ﷺ د راتګ زیري ور معلوم سي که څه هم د ده ﷺ د را تګ علامې په پخوانیو آسماني کتابو کي ډیري موجودي وې خو پر هغو سربېره کوم حوادث چي د ده ﷺ د ولادت سره یو ځای پېښ سول په هغو ټولو کي د خاتم النبیین ﷺ د را تګ اشارې موجودي وې.

او بیا مو د ده ﷺ د یتیم کېدلو حال بیان کړی، د مخه تر دې چي دنیا ته تشریف را وړي د پلار له طرفه یتیم سو او کله چي يې عمر شپږو کلو ته ورسېدی د مور له طرفه هم یتیم سو، دا ټوله د الله جل جلاله إراده وه، علماء کرام د ده ﷺ د یتیم کېدلو دپاره ډیر سببونه بیانوي چي یو د هغو څخه دا دی چي په ده ﷺ کي رحمت، شفقت او مهرباني پیدا سي، ځکه که څوک په خپله د یتیم والي په حالت کي ژوند وکړي هغه داسي نه وي لکه اورېدلي چي يې وي، په عربي کي مثال دی چي وایي (لَیسَ الخَبَرُ کَالمُعَایِنَة) اورېدل داسي نه دي لکه لیدل یا په فارسي کي وایي (شنیده کی بود مانند دیده) دا چي یو سړی فقط د یتیم پر سر لاس تېر کړي یا د یتیم سره مرسته وکړي، هغه داسي نه دی لکه خپل ژوند چي په یتیم والي پر تېر سوی وي، د دې دوو په منځ کي ډیر زیات فرق او توپیر سته، نو الله جل جلاله په دغه یتیم والي سره دئ ﷺ رحیم او مهربانه تربیه کړی، لکه څرنګه چي په حدیث شریف کي رسول الله ﷺ فرمایي « أَدَّبَنِی رَبِّی فَأَحسَنَ تَأدِیبِی» یعنې: زما رب ادب او تربیه راکړل او په ښه ادب سره يې مؤدبه کړم، نو د رسول الله ﷺ تربیه الهی تربیه وه او الله جل جلاله ښه ادب او ښه اخلاق ورکړل او د ده ﷺ د ژوند دغه حالات تصادفي او د ژوند پیښي نه دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکه د دې شیانو د ښېښدلو ترشا لوی لوی مقصدونه پراته وه، علماء کرام د ده ﷺ د یتیم والي نور سببونه هم وایي، خو د دې دپاره چې بحث مو اوږد نه سي د هغو تر بیانولو تېرېږم او دا بیان مو هم درته وکړی چې رسول الله ﷺ په صحراء کي تربیه سو او د صحراء د تربیې فایدې مو هم بیان کړې چې اول صحت او عافیت دی او بل د مشکلاتو تحمل دی، رسول الله ﷺ په ناز او نعمتو کي نه دی لوی سوی دا د دې دپاره چې د سختیو او مشکلاتو د زغملو قدرت ولري، که تاسي د رسول الله ﷺ را تلونکي ژوند اوحالاتو ته وګورئ و به وینئ چې د ده ﷺ ټول عمر په جهاد، عبادت، تکالیفو او آزارو تېرسوی دی او بل د صحراء د ژوند ښخه د ژبي فصاحت او بلاغت حاصلېږي، د ښاري خلکو ژبه ګډه وډه وي او رسول الله ﷺ تر ټولو خلکو فصیح ؤ چې دا هم د بني سعد د ژوند په سبب وه، ځکه رسول الله ﷺ په خپله د دغه فصاحت په باره کي فرمایي، کله چې ابوبکر صدیق رضی الله عنه رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! تر تا فصیح مي نه دی لیدلی، رسول الله ﷺ و فرمایل: ښنګه به داسي نه وي یا ابا بکر! زه د قریشو ښخه یم او په بني سعد کي تربیه سوی یم.

اول قریش په خپله فصیح وه او بل بني سعد هم په فصاحت کي شهرت درلودی.

د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت

رسول الله ﷺ غریب او مسکین لوی سو مال یې نه درلودی، هو محمّد ﷺ په نسب مشرف او معزز دی خو د مال خاوند نه ؤ او د دې سبب چې د ده کورنۍ مال نه درلودی دا ؤ: چې د عبدالمطلب کورنۍ د حاجیانو د خوړکې او اوبو مسئوله وه، یعني: د حاجیانو د خوړلو او ښښلو برابرول چې رِفاده او سِقایه ورته ویل کېده د دوی پرغاړه وه نو ځکه زیات مال نه ور سره پاته کېدی، د سخا او ډوډۍ ورکولو په سببْ د دوی سره هیڅ مال نه ؤ او سخیان همیشه غریبان وي چې یو مثال یې حاتمِ الطایي دی هغه چې په عربو کي ډېر مشهوره سخي تېر سوی دی خو دئ د سخا په واسطه ډېر غریب ؤ ځکه په لاس کي یې شئ نه پاته کېدی، د عبدالمطلب او د ده د کورنۍ هم دغه حال ؤ چې د سخا او ورکړې په سبب یې ښه نه درلودل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا چې محمّد ﷺ غریب او مسکین لوی سو په دې کې هم الهي مقصدونه وه چې د هغو مقصدو څخه یو دا ؤ چې د مسکین او محتاجه په حال خبر وي، د رسول الله ﷺ ژوند د غنیانو او مال دارانو پر قسم نه ؤ چې د غریبانو او مسکینانو له حاله بې خبره وي، هو غني به له خپله ماله څخه یوه غریب ته څه ور کړي خو بیا هم د ده ژوند هوسا او آسوده وي د غریبانو هغه حقیقي درد او احتیاج نه ور معلومیږي نو ځکه الله جل جلاله محمّد ﷺ د کوچني والي څخه په یتیم والي او مسکنت کې تربیه کړی، دا ټول الهي حکمتونه دي چې الله جل جلاله خپل رسول د رسالت د رسولو دپاره آماده کوي.

کله چې د رسول الله ﷺ مور وفات سوه د ده ﷺ تربیه د ده نیکه عبدالمطلب پر غاړه واخیستل او دا چې د ده ﷺ تربیه د عبدالمطلب پر لاس سوه په دې کې هم لوی حکمت ؤ، هغه دا چې عبدالمطلب د قریشو سردار او د مکې مکرمې رئیس دی، همېشه به د قریشو او نورو قبائلو مشران او سرداران د ده په مجلس کې ناست او حاضر وه، په دې مجلس کې به د لویو لویو کارو تصمیمونه نیول کېدل او د خلکو په منځ کې به فیصلې کېدې، په دغه وخت کې د محمّد ﷺ عمر شپږ کاله ؤ نو د ده ﷺ د تعلیمي ژوند شروع په دې سره وسوه چې و ویني د خلکو سره څه قسم ګذاره او معامله، راشه درشه کیږي، او د لویو لویو کارو فیصلې څه قسم کیږي، طبیعتاً د دغه عمر هلکان په دغسې مجلسو کې نه کښیني او د لوبو دپاره ولاړیږي خو رسول الله ﷺ به همېشه په دغه مجلس کې ناست ؤ او نه به ولاړېدی، دا د الله جل جلاله إراده وه چې محمّد ﷺ پوه سي چې د خلکو سره باید څنګه ژوند وسي، یوازي دا نه چې د غریبانو او صحرایي عربو سره یې د ژوند کولو طریقه زده وي بلکه د سردارانو او د قومو د مشرانو سره هم باید په ژوند پوه وي، نو دئ ﷺ به همېشه د عبدالمطلب په مجلس کې حاضر ؤ.

د تاریخ په کتابو کې ذکر سوي دي چې د عبدالمطلب د ناستي دپاره کعبې شریفي ته نژدې او د کعبې شریفي په سایه کې ځای سمېدی، هلته به د عبدالمطلب زامنو د ده دپاره فرش آوار کړی نو د عبدالمطلب زامن او نور قریش به هلته په انتظار ولاړ وه هیڅوک به نه کښېنستی تر څو چې عبدالمطلب به راغلی هغه به کښېنستی بیا به دا نور کښېنستل، ځکه عبدالمطلب د مکې مکرمې عمومي مشر او رئیس ؤ، مګر رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي په عمر هم لږ او کوچنۍ ؤ تر عبدالمطلب د مخه به راغلی او هلته به پر هغه فرش کښېنستی، اکاګانو به يې کوښښ کاوه چي دیٔ ﷺ د دغه کاره څخه منعه کړي او د دغه فرش څخه يې ولاړ کړي مګر عبدالمطلب چي به راغلی ويل به يې: پرېږ يې ږدی په ده کار مه لری په والله دغه زوی لره مي يوه درجه او مقام سته.

نو رسول الله ﷺ به همېشه د عبدالمطلب په مجلس کي ناست او حاضر ؤ او تاسي پوهېږی چي دغه مجلس ته به همېشه مشران، مخور او د نورو ځايو څخه ډلي راتلې او رسول الله ﷺ دوه کاله په دغه مجلس کي کښېنستی او دا يې هم زده کړل چي د قومو د مشرانو سره څه قسم معامله او خبري کيږي.

کله چي د رسول الله ﷺ عمر اته کاله سو عبدالمطلب هم وفات سو چي دا د محمّد ﷺ دپاره بل واریتيم والی ؤ، د مخه خو دیٔ ﷺ د پلار له طرفه يتيم ؤ، مګر هغه وخت په نامه يتيم ؤ ځکه ده ﷺ خپل پلار نه ؤ ليدلی مګر د عبدالمطلب په وفات سره د ده ﷺ يتيم والی حقيقي، ډير سخت او مشکل ؤ ځکه دا د خپل مهربانه نيکه نېستي والی ؤ، هغه نيکه چي د کعبې شريفي د دېواله سره به ناست ؤ او د ده ﷺ سره به يې شفقت او مهرباني کول، ناز به يې ورکاوه او ده ﷺ د نيکه په وجود کي د پلار نه درلودل نه حِسول، هغه نيکه يې وفات سو چي د ده ﷺ دپاره پلار ؤ او دغه اوسنۍ يتيم والی ده ﷺ په سترګو وليدی، چي دغه يتيم کېدل تر هغه اول يتيم والي ډيرسخت وه، عبدالمطلب د مرګ په وخت کي وصيت وکړی چي د محمّد ﷺ تربيه او روزنه دي ابوطالب کوي او دا يې هم ورته و ويل: چي د ده د روزني او تربيې دپاره به ډيره خاصه توجه کوې.

د ابوطالب سره د رسول الله ﷺ تربيه

د عبدالمطلب تر وفات وروسته د محمّد ﷺ تربيه د ده اکا ابوطالب پر غاړه واخيستل ځکه ابوطالب د محمّد ﷺ د پلار عبدالله سکه ورور ؤ، هو د ابوطالب او عبدالله پلار خو عبدالمطلب ؤ بلکه مور يې هم يوه وه، اوس نو ابوطالب د رسول الله ﷺ دريم تربيه کوونکی سو، اول مور، دوهم نيکه، دريم اکا او د عبدالمطلب

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر وفات وروسته د مکې مکرمې مشرتوب هم د ابوطالب پر غاړه سو، مګر ابوطالب تر عبدالمطلب ډېر غریب ؤ، د ابوطالب اولادو به د خپل پلار سره د خرڅ او مصرف په پیدا کولو کي مرسته او کومک کاوه.

کله چي محمّد ﷺ ولیدل چي ابوطالب غریب دی حتّی د خپلو اولادو نفقه نه سي پیدا کولای نو محمّد ﷺ هم په کار کولو شروع وکړه چي هغه کار د پسو چوپاني وه او دا معلومه خبره ده چي چوپاني تر ښار د باندي وي، نو رسول الله ﷺ به د شپې او ورځي تر مکې مکرمې دباندي پاته کېدی چي په دغه چوپاني کي له یوه طرفه هغه د صحراء ژوند شروع سو چي د هغه ژوند ځیني فایدې مو د مخه درته بیان کړي دي او له بله طرفه په خپله چوپاني هم ډېري فایدې لري چي علماء کرام یې داسي بیانوي:

اول: پر حیواناتو رحم او مهرباني چي دغه خوی په رسول الله ﷺ کي موجود ؤ، رسول الله ﷺ یوازي دا نه چي پر انسانانو مهربانه ؤ بلکه حیواناتو هم د ده ﷺ د رحمت او مهربانیه ښخه حصه حاصله کړې ده چي دغه رحم په شرعي احکامو کي ډېر واضح او ښکاره دی، مثلاً د حیوان د حلالولو دپاره به چاړه تېره وي، یو حیوان به د بل حیوان مخ ته نه حلالیږي، پر حیوان به ظلم نه کوې، حیوان به نه وږی کوې او نه به یې تږی کوې، پر حیوان به د ده تر طاقت زیات بار نه باروې او داسي نور.

دوهم: په چوپاني کي حلم او صبر حاصلیږي، پسونه شا و خوا پاشل کیږي د هغو د را ټولولو او یو ځای کولو طریقه زده کیږي، پسونه باید له دښمنه وساتل سي، چي دا ټوله د امت د یو ځای کولو او ساتلو دپاره تجربې وې او رسول الله ﷺ دا هم زده کړه چي خپل مصرف په خپل لاس پیدا کړي، تر اوسه خو یې اعتماد د مور یا نیکه پر نفقه ؤ خو اوس یې په خپله په کار کولو او په خپل لاس د مصرف په پیدا کولو شروع وکړه، نو ده ﷺ د اته کلنی ښخه په چوپاني شروع وکړه او تر هغو یې دا کار کاوه چي عمر یې تقریباً یو ویشت کلو ته ورسېدی او دغه چوپانی د ده ﷺ د عمر ډېره موده په بر کي ونیول، رسول الله ﷺ فرمایي: « مَامِنْ نَبِیٍّ إلاَّ وَرَعَی الغَنَمَ » یعني: داسي نبي نسته چي د پسو چوپاني دي یې نه وي کړې، نو دغه وظیفه ټولو انبیاء علیهم السلام پر ځای کړې ده، علماء کرام د چوپانی په ګټو او فایدو کي یوه دا هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيانوي او وايي: کوم څوک چي په دښت کي د پسو په پېولو مشغول وي نو دئ تنها وي او تنهايي سړئ و چرت او فکر کولو ته پرېږدي، په آسمانو، ستورو، لمر او سپوږمۍ کي فکر کوي، دغه برابر نظام او الٰهي قدرتو ته ګوري چي دغه افکار د انسان د روح د صفايي او پاک والي سبب ګرځي، مګر کوم کسان چي په ښارو کي اوسيږي هغه په تګ او را تګ مشغوله وي، دا ولاړی هغه راغلی، نوي نوي خبري او حوادث اوري فکر يې ګډوډ وي، انسان د الله ﷻ په قدرتو کي فکر کولو ته نه فارغه کيږي، نو دا هم د دښت او صحراء فايده وه چي رسول الله ﷺ يې فکر کولو ته فارغه کړی.

په دغه وخت کي چي رسول الله ﷺ په چوپاني مشغول ؤ ابوطالب د تجارت په کار مشغول ؤ، کله چي د رسول الله ﷺ عمر دوولسو کلو ته ورسېدی په دغه وخت کي ابوطالب قصد درلودی چي شام ته په تجارت ولاړ سي، قافله تياره سوه، کله چي ابوطالب د تللو إراده وکړه رسول الله ﷺ ورته ټينګ سو چي ما هم در سره بوزه، ابوطالب نه غوښتل چي محمّد ﷺ يې په دغه سفر کي ملګری وي مګر رسول الله ﷺ ترکالو ټينګ ونيوی او ويل: خامخا به مي در سره بيا يې، څرنګه چي محمّد ﷺ پر ابوطالب ډير ګران ؤ آخر راضي سو او دئ ﷺ يې د ځان ملګری کړی، دا نو تر مکې مکرمې دباندي او شام ته د رسول الله ﷺ اول سفر ؤ چي په دغه وخت کي د رسول الله ﷺ عمر دوولس کاله ؤ، خير قافلې حرکت وکړی کله چي قافله د شام حدودو ته ورسېدل نو يې نژدې و يوه (دير) يا صَومعې ته واړول (دير) يا صَومعه د نصاراوو د عبادت ځاي ته ويل کيږي او د دوی راهب هلته په کلو کلو ناست وي نه راوزي، خواړه او اوبه يې هلته ورته پراته وي او راهب په عبادت مشغوله وي، د قريشو تجارتي قافلې به همېشه پر دغه لار د دغي صومعې سره تېرېدلې خو نه به قريش دغي صومعې ته ورتلل او نه به هغه راهبان ورته را وتل مګر نن ورځ چي قافلې دغي صومعې ته نژدې واړول د صومعې د راهبانو مشر چي بُحَيرا ورته ويل کېده د مخه لا تر صومعې دباندي ولاړ ؤ او د ليري څخه يې قافلې ته کتل په دغه قافله کي يې ډير عجب او نادره کارونه وليدل، وې ليده چي د قافلې پر سر اوريځ ور سره رهي ده، بُحيرا په تعجب کي سو او پوه سو چي په دې قافله کي يو سِر او راز سته، کله چي قافلې

(c) ketabton.com: The Digital Library

و صومعې ته نژدې وا ړول، بحيرا خپلو ملګرو ته و ويل چې نن خواړه ډېر پاخه کړی او يو نفر يې قافلې ته هم ولېږی چې ورسه او ورته و وايه: تاسي نن زموږ میلمانه یاست او په قافله کې به څوک نه پرېږدی ټول راسی، د قافلې خلکو هم دا دعوت قبول کړی او ټول ورغله، يوازي محمّد ﷺ يې د قافلې سره پرېښاوه چې د قافلې د سامانو ساتنه وکړي، اوس نو د قافلې ټول نفر ناست دي خواړه راغله او په خوړلو يې شروع وکړه، بحيرا ورته ګوري او د قافلې يو يو نفر تر نظر باسي، په دې خلکو کې يې کوم داسي شئ و نه ليدی چې هغه دي عجب او د دې وړ وي چې اوريځ دي پر سر ور سره ولاړه سي *(د نصاراوو علماوو ته دا معلومه وه چې د آخري نبي د راتګ وخت او زمانه را نژدې دي نو ځکه دوی په علامو او اشارو پسي ګرځېدل)* مګر بحيرا په دې خلکو کې د توجه وړ شئ و نه ليدی نو يې پوښتنه ځني وکړه چې تاسي ټول راغلاست؟ څوک مو نه دی پاته سوی؟ دوی ويل: هو، ټول راغلو فقط يو کوچنئ مو د قافلې سره پرې ايښی دی چې زموږ د سامانو ساتنه کوي.

د قافلې د خلکو څخه يوه نفر و ويل: والله موږ بد خلک يو موږ راغلو خواړه خورو او يتيم مو پرېښاوه، نو يې يو نفر ولېږی چې ورسه محمّد ﷺ هم راوله، نفر ولاړی او محمّد ﷺ يې د ځانه سره راوستی، بحيرا چې په اول وار وليدی پوه سو چې په دغه هلک کې غيرِ طبيعي شئ سته، نو ور ته ګوري او فکر پکښې وهي، محمّد ﷺ کښېنستی او خواړه خوري، بُحيرا يې مخ ته ناست دی او ورته ګوري، بيا نو بحيرا د محمّد ﷺ څخه په پوښتنو شروع وکړه او ويل: ستا دي په لات او عُزٰی سره قَسم وي.

لات او عُزٰی د مشرکانو دوه بتان وه او دا قَسم هم د مشرکانو قَسم ؤ، که څه هم بحيرا لات او عُزٰی ته عقيده نه درلودل خو ده ليدل چې دغه قوم يو و بل ته په لات او عُزٰی سره قَسم ور کوي نو بحيرا هم د دوی پر ډول په لات او عُزٰی سره محمّد ﷺ ته قَسم ورکړی او ورته وايي: ستا دي په لات او عُزٰی سره قَسم وي، رسول الله ﷺ ورته و ويل: په لات او عزٰی قسم مه را کوه قسم په الله چې ما هيڅکله د هغو عبادت نه دی کړی او د هيڅ شي څخه مي دومره بد نه راځي لکه د لات او عزٰی څخه.

د تاريخ او سيرت په ټولو کتابو کي دا ثابته ده چې رسول الله ﷺ د ژوند د شروع

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه هیڅکله د بت عبادت نه ؤ کړی که څه هم د ده ﷺ قوم او کورنۍ ټول بت پرستان وه خو ده ﷺ هیڅکله نه بت ته سجده کړې ده او نه یې بت مشرف بللی دی چي دا د الله جل جلاله له طرفه ساتنه وه، هوا ممکن یوڅوک د خپلي کورنۍ په لار نبوونه یا د سالمي تربیې په سبب د ځینو بدو کارو څخه بېزاره وي مګر د رسول الله ﷺ د بتانو څخه نفرت اولیري والی د خپلي کورنۍ د تربیې په سبب نه ؤ ځکه د ده ﷺ پر شا وخوا ټول خلک بت پرستان وه نو معلومه خبره ده چي دا د الله جل جلاله له طرفه الهي ساتنه او الهي تربیه وه.

راهب ورته و ویل: بنه ستا دي په الله سره قسم وي چي حق او حقیقت به راته وایې، رسول الله ﷺ و ویل: هو، په الله سره قسم راکړه، راهب بُحیرا په پوښتنو شروع وکړه څه فکر وهې؟ په خوب کي څه شي وینې؟ څنګه حالات درته پیښیږي؟ داسي ډیري پوښتني یې ځني وکړې او رسول الله ﷺ جوابونه ورته وایي.

بحیرا خو عالم ؤ او په آسماني کتابو کي د آخري نبي علامې ذکر سوي وې او اوس بحیرا هغه ټولي علامې په محمّد ﷺ کي ولیدلې نو یې ورته و ویل: ته دي شا یا مَلا را ته لڅه کړه، پرېږده چي ملا دي و وینم، رسول الله ﷺ هم خپله ملا لڅه کړه، بحیرا ولیدل چي پر ملا یې د نبوت مُهر هم سته، هغه مُهر چي په ډیرو صحي احادیثو سره یې موجودیت ثابت دی، علماء کرام د نبوت د مُهر داسي تعریف او بیان کوي: چي (خَاتَمُ النَّبُوَّة) د رسول الله ﷺ د دوو مبارکو اوږو په منځ کي د کوتري د هګۍ پر اندازه یو تور داغ دی او په هغه داغ کي داسي وربښتان دي لکه د چرګ د سر کاکُل او د دغه تور داغ پر شا وخوا نور ډیر تور خالونه هم سته چي دغه علامه د نبوت مُهر دی او بحیرا دغه علامه ولیدل او وېې پېژندل نو یې ابوطالب ته مخ ور واړاوه او ویل: دا هلک دي څه دی؟ ابوطالب ویل: دا مي زوی دی، بحیرا و ویل: د ده پلار باید نه وي ژوندئ ځکه بحیرا ته دا معلومه وه چي د آخرالأنبیاء علیه السلام د علامو څخه یوه هم دا ده چي یتیم به وي او اوس یې ولیدل چي ټولي علامې په دغه هلک کي موجودي دي او دغه یوه علامه مخالفه ده دا نه سره لګیږي نو ځکه یې ابوطالب ته و ویل: دئ باید پلار و نه لري، ابوطالب و ویل: هو، دئ زما وراره دی، بحیرا د ځان سره و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس صحي سوه، نو يې ابوطالب ته وويل: وراره دي بيرته مکې مکرمې ته بوزه که دئ شام ته درسره ولاړ سي هلته يې يهود پيژني او که يې وپيژندی ضرور ورسوي.

ابوطالب هم پرخپل وراره وبېرېدی، نو ابوطالب په خپله نه ورسره راوګرځېدی بلکه يو بل نفر يې ورسره ملګری کړی او محمّد ﷺ يې بيرته مکې مکرمې ته را وستی او دغه اولنۍ سفر يې نه سو پوره.

دغه د بحيرا قصه هم د رسول الله ﷺ د نبوت د علامو څخه يوه لويه او روښانه علامه ده.

د رسول الله ﷺ د نبوت يوه بله علامه دا ده: چې ځيني وختونه به مکې مکرمې ته ځيني خلک راتلل چې دغه خلکو ته أهلُ الفَراسة ويل کېده او دغو خلکو يو علم حاصل کړی ؤ چې هغه علم ته هم عِلمُ الفَراسة ويل کيږي، د دغه علم عالمانو چې به يو چا ته وکتل د هغه علم په واسطه به يې د هغه نفر د مستقبل يا را تلونکي ژوند ځيني حالات ورته بيانول او دغه حالات به تر ډيري اندازې صحي او رشتيا را وتل، ځکه دا علم دی چې د هغه تعليم کيږي او غيب ويل نه دي، حتّی امام شافعي رحمه الله هم پنځه کاله د دغه علم تعليم کړی دی او دغه علم ته زموږ او ستاسي په اصطلاح کي د (قيافه شناسي يا قيافې پيژندلو علم) ويل کيږي، نو دغه اهلُ الفراسة دغه علم درلودی او دوی چې به هر ځای ته ولاړل خلکو به خپل هلکان ورته راوستل چې د هغو د ژوند راتلونکي حالات ورته و وايي، لکه زموږ په وطن کي فال بينان چې د خلکو فال به يې کتی، که څه هم هغه فال کتونکي بې علمه او ناپوه خلک وه فقط د پيسو د ګټلو دپاره به يې خلک په بې ځايه او بې معنی خبرو خطايستل.

نو يو وخت د دغه اهلُ الفَراسه څخه يو نفر مکې مکرمې ته راغلی او خلکو خپل هلکان ورته را وستل چې د ژوند را تلونکي حالات يې ورته و وايي، په دې جمله کي ابوطالب هم خپل وراره محمّد ﷺ ورته را وستی او دغه واقعه هم هغه د شام تر سفر وروسته وه، محمّد ﷺ يې ورته را وستی او د هلکانو په قطار کي يې د ده مخ ته کښېناوه، دغه د علمُ الفراسه عالِم تر اوسه د هلکانو په ليدلو او کتلو شروع نه ده کړې، خو محمّد ﷺ ته په ډير ځير او دقت سره ګوري او دغه کتل يې هم غير عادي او غير طبيعي وه، مخ ته يې ګوري، لوړ ورته ګوري، کښته ورته ګوري دغه کتل يې ډير

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدید او حیرانوونکي وه، حتّی ابوطالب د دغه کتلو څخه وبېرېدی، بیا نو سړي له یوه طرفه د هلکانو په کتلو شروع وکړه په خپل کار مشغول سو، په دغه وخت کي ابوطالب محمّد ﷺ تر لاس ونیوی له دغه منځه څخه یې وایستی او ګوښه یې کړی، سړئ چي د نورو هلکانو د لیدلو او کتلو څخه فارغه سو هرڅه چي ګوري محمّد ﷺ نسته، نو ویل: څه سو هغه ځوان چي دغه اوس زما مخ ته ناست ؤ؟ چا جواب نه ورکاوه، سړي په لوړ آواز ناري کړل: څه سو هغه هلک چي زما مخ ته ناست ؤ رایې ولی په والله هغه لره شان او شوکت، درجه او عظمت سته. ابوطالب خو د مخه لا بېرېدلی ؤ محمّد ﷺ یې نه راوستی.

دا هم د رسول الله ﷺ د لوړي درجې او عالي مقام یوه نښانه او علامه وه.

همدارنګه رسول الله ﷺ تر نبوت او رسالت د مخه د ځوانۍ په وخت او موده کي د الله ﷻ په ساتنه د هر شر او هر ناوړه کاره څخه ساتل سوی ؤ، یوازي دا نه چي د شرک، د بتانو د عبادت او ګنهو څخه ساتل سوی ؤ بلکه د هر هغه عادي او کوچني شیانو څخه چي فقط یوه اخلاقي کمزوري به پکښې موجوده وه یا به هغه کار د انساني فطرت څخه مخالفه ؤ د هغو ټولو څخه رب ﷻ ساتلی ؤ، هغه کارونه چي په اهلِ مکه کي هیڅ عیب نه بلل کېده او د ژوند عادي کارونه وه بیا هم الله ﷻ خپل رسول ﷺ د هغو کارو څخه ساتلی ؤ چي د هغې جملې څخه به څو شیه درته بیان سي:

اول: رسول الله ﷺ هیڅکله د فسق او فجور ځای ته نه دی حاضر سوی، د رقص او غنا، موسیقۍ او عیاشۍ مجلس ته هیڅکله نه دی ورغلی.

یو وخت رسول الله ﷺ او د ده د چوپانۍ ملګري تر مکې مکرمې دباندي پسونه پېول، رسول الله ﷺ د لیري څخه د واده ساز او آواز واورېدی او په ټول عمر یې دغسي محفل نه ؤ لیدلی نو یې هغه خپل ملګري ته وویل: ما تر اوسه واده نه دی لیدلی نو نن شپه ته زما پسونه ګوره او زه به ولاړ سم چي دغه وادهووینم، هغه ویل ښه دی، ملګری یې د پسو سره پاته سو او محمّد ﷺ ور رهي سو چي واده او د هغه ساز و ویني، خو کله چي په دغه مجلس کي کښېنستی سمدستي خوب پر غالبه سو او بیده سو، رسول الله ﷺ فرمایي: بل شي نه کړم را ویښ مګر د لمر حرارت او ګرمۍ، سهار

(c) ketabton.com: The Digital Library

لمر راختلی را وینې سوا و ټول خلک تللي وه، د دغه واده یې هیڅ و نه لیدل.

بله ورځ بیا واده دی بیا یې هغه خپل ملګري ته و ویل: چې هغه شپه خو ما هیڅ و نه لیدل او نه مي واورېدل ځکه بیده سوم نن به ولاړ سم او ته زما پسونه ګوره، هغه ویل: ښه دی ولاړ سه، بیا چې راغلی د اول کښېنستلو سره خوب پر غالبه سو او بیده سو، سهار د لمر تر راختلو وروسته را وینې سو، نو رسول الله ﷺ پوه سو چې دغه ودونه او مجلسونه زما دپاره نه دي، ځکه هلته د فسق او فساد کارونه کېدل.

خو د ډیر افسوس ځای دی چې تر نن ورځې پوري په ودو او ښادیو کي دغه د فسق او فساد کارونه دوام لري، فلمونه او عکسونه، ساز او رقص، اسراف او سیالي، لڅ کالي او کفري موډونه، دغه حرام کارونه د ودو شرطونه ګرځېدلي دي، نوی کور او نوی فامیل جوړېږي خو متأسفانه اساس او بنسټ یې په ګنهو او د الله ﷻ په نافرمانیو ایښوول کیږي او بیا وایي: اولاد مي صالح او زما په خوله نه دی، د ښځي سره مي ژوند تریخ دی، پوروړی او دربدره یم، په ژوند کي مي خوشالي نسته.

وروره! دا ته یې چې دغه ژوند دي د ځان دپاره خوښ او اختیار کړی دی، دا ستا د هغو ګنهو او نا فرمانیو نتیجه ده چې د دغه کور د جوړولو په شروع کي دي کولې، ته نه وینې؟ کله چې آدم علیه السلام د هغه منعه سوي وُني څخه څه خواړه وخوړل څه ورته پېښه سوه؟ د جنت څخه وایستل سو، د خپلي زوجې څخه په کلو کلو جلا سو، دا فقط یوه کوچنۍ نا فرماني وه او موږ په یوه واده کي سل نا فرمانۍ کوو.

نن ورځ خلک د واده د نېک او مبارک نامه څخه بده استفاده کوي د ګنهو او ناجائزه کارو وسیله یې ګرځوي، هر هغه واده چې په هغه کي حرام کارونه و نه سي واده یې نه بولي، هو! مسلمانان د روا او جائزه خوشالیو څخه نه دي منعه، په واده کي د نکاح د اعلانولو دپاره نجونو ته دا روا ده چې څه وخت دریې وټکوي (نه داسي لکه موږ چې په هفتو هفتو مو سازونه او رقصونه شپه تر سهاره دوام لري) په واده کي خوشالي مطلوب او جائزه ده، زموږ دین د غم او مصیبت دین نه دی مګر هغه حرام مظاهر او مناظر، دغه لڅ کالي او بېر سرونه، هغه ساز او رقصونه، بلکه ټول هغه کارونه او عملونه چې د فسق او فساد، د اسراف او سیالیو څخه خالي نه دي! باید پرېږدو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو رسول الله ﷺ د دغسې مجالسو څخه په الهي ساتنه سره وساتل سو.

دوهم: د هغو کارو د جملې څخه چې رسول الله ﷺ ځني ساتل سوی دی یو بل بد عادت ؤ چې د اهلِ مکې او مشرکانو په رواج او اصطلاح کې عادي او معمولي کار ؤ چې هغه د عورت لڅ والی ؤ، که به یو سړئ لڅ پڅ ګرځېدی هم یې پروا نه کول او د دغه عادت د رواجولو دپاره څو سببه موجود وه، یو دا چې په پخوا کې د قریشو له طرفه ځیني امرونه صادر سوي وه چې خلک د هغو اوامرو په عملي کولو مکلف وه، چې یو د هغو اوامرو څخه دا ؤ: چې پر کعبه شریفه څوک په خپلو کالو کې طواف نه سي کولای ځکه په هغو کالو کې یې ګنهونه کړي دي نو د قریشو یو خاص قسم کالي وه چې خلکو به هغه کالي د قریشو څخه رانیول او بیا به یې په هغو کالو کې طواف کاوه.

طبعاً په دې کار کې د قریشو دپاره اقتصادي او تجارتي ګټه وه چې قریشو به خپل مال خرڅاوه نو کوم څوک چې به د مکې مکرمې د دباندې څخه راغلی او هغه د قریشو کالي به نه وه ور سره نو رانیولو ته به یې مجبوره ؤ او بیا به یې هغه د قریشو په کالو کې پر کعبه شریفه طواف کاوه، خو هغه څوک چې د کالو د رانیولو دپاره به یې پیسې نه درلودې لڅ طواف به یې کاوه، په دې لڅوالي کې نارینه او ښځو فرق نه درلودی، خو صرف ښځو به د شپې طواف کاوه، د ډېر جهالت څخه د حیوانیت درجې ته رسېدلي وه.

د لڅوالي دپاره بل سبب دا ؤ چې د جزیرةُ العرب خلک عموماً تېول غریبان وه هر چا پوره کالي نه درلودل، نو په مکه مکرمه او عربو کې د عورت لڅوالی یو عادي او طبیعي کار ګرځېدلی ؤ، خو پر دغه سر بېره رسول الله ﷺ هیڅکله نه لڅ طواف کړی دی او نه لڅ ګرځېدلی دی، الله جل جلاله له دغي بې ستریه ساتلی ؤ، په عربو کې دغه لڅوالی او بې ستري د هجرت تر نهم کال پوري دوام درلودی تر څو چې مکه مکرمه فتحه سوه او تر حجة الوداع یو کال د مخه د حج په موسم کې رسول الله ﷺ حضرتِ ابوبکرِ الصدّیق رضي الله عنه مکې مکرمې ته د حج د آداء کولو دپاره او د حج آمر ولېږی او ور ته ویې فرمایل: خلک خبر کړه چې تر نن ورځي وروسته به هیڅوک لڅ طواف نه کوي.

څرنګه چې د تېول بدن لڅول په مکه مکرمه کې یو عادي او طبیعي کار ؤ او هیڅ عیب نه بلل کېدی، نو کله چې به خلکو کارونه کول خاصتاً څه درانه او مشکل کارونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لکه ځيني د ختو او بناء کارونه، يا د ډبرو نقلول نو به يې ځانونه لڅول، بالکل به يې کالي وکښل او کار به يې کاوه، يو خو به د ګرمۍ تاثير څه لږ سو او بل به يې کالي نه خيرېدل او د دوی لباس يا کالي څه شي وه؟ فقط يو د اوږو پټو چي د کميس کار يې ځني اخيستی او بل لنګ چي لاندي بدن به يې په پټاوه.

يوه ورځ رسول اللهﷺ د خپلو ملګرو سره کار کاوه او د يوه ځای څخه يې بل ځای ته ډبري نقلولې، ويل کيږي چي دغه کار د کعبې شريفې د بناء او جوړولو کارؤ او د کار ټولو ملګرو يې ځانونه لڅ کړي وه څکه دوی کالي لږ درلودل، نو کله چي به يې ډبري نقلولې لنګ به يې خلاص کړی او هغه به يې پر اوږه کښېښاوه او ډبره به يې پر هغه لنګ کښېښوول، چي په دغه ډول سره به يې اوږه د زخمي کېدلو څخه وساتل سوه، رسول اللهﷺ هم د دغو خپلو ملګرو سره ډبري نقلولې خو هغه ډبره به يې پر لڅه اوږه اېښوول څکه ځان يې نه ؤ لڅ کړی، په دغه وخت کي د رسول اللهﷺ د اکاګانو څخه يوه اکا ورته و ويل: اې وراره! که دغه لنګ خلاص کړې او پر اوږه يې کښېږدې د دغو ډبرو له آزاره به دي وساتي، خو کله چي رسول اللهﷺ د لنګ د خلاصولو إراده وکړه يو دم بېهوشي پر راغله او سترګي يې آسمان ته شخي پاته سوې، نو کار او د لنګ خلاصول دواړه پاته سوه. *د الله جل جلاله په ساتنه پټ او مستور پاته سو.*

مقصد دا چي رسول اللهﷺ هيڅ وخت نه دی لڅ سوی، که څه هم يوازي په مکه مکرمه کي نه بلکه په ټوله جزيرة العرب کي د ځان لڅول عادي او طبيعي کارؤ.

دريم: رسول اللهﷺ ته د الله جل جلاله له طرفه ډېر لوی ادب ورکول سوی دی، کله چي رسول اللهﷺ کوچنۍ او د ابوطالب په کور کي ؤ، ابوطالب ډېر غريب او عيال داره ؤ نو کله چي به خواړه را وړل سوه خواړه به لږ او خوړونکي به ډېر وه، د ابوطالب لس اولاده وه نو به څه پېښېدل؟ معلومه خبره ده چي پر خوړو به چور او حملې سوې، خو رسول اللهﷺ د دغو نورو هلکانو پر ډول نه پر خوړو چور جوړاوه او نه يې حملې وهلې په انتظار به ناست ؤ، کله چي به د ابوطالب عيال او اولاده د ډوډۍ خوړلو څخه فارغه سوه محمّدﷺ به وکتل: که به کوم شئ پاته ؤ هغه به يې وخوړی او که به نه ؤ پاته دغسي وږی به ګرځېدی او داسي ډېر پېښېدل چي څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځې به ورې ګرځېدې ځکه اصلاً د هغو څخه شئ نه پاته کېدی، رسول الله ﷺ د دغه خپلو ښو اخلاقو په سبب که څه هم ورې به ؤ خو د نورو هلکانو پر ډول يې پر خوړو او ډوډی نه چور جوړاوه او نه يې حملې وهلې.

خو يوه ورځ په خپله ابوطالب دغه حالت ته متوجه سو چې دغه نور هلکان خواړه ځني خلاصوي او محمّد ﷺ ته شئ نه پاته کيږي، نو يې خپله کورنۍ امر کړه چې محمّد ﷺ ته خواړه جلا ورکوی ځکه دئ ﷺ د نورو هلکانو پر قسم پر ډوډۍ تلوار نه کوي او ورې پاته کيږي، چې دا کار د رسول الله ﷺ د ادبه څخه ؤ.

څلورم: د رسول الله ﷺ د اخلاقو څخه يو هم رشتيا ويل وه په ټول عمر يې هيڅ خلاف يا د حقيقته څخه مخالفه خبره نه ده کړې که څه هم د کوچنيوالي او وړکتوب په حالت کي ؤ، دا هم هغه ادب دی چې د الله جل جلاله له طرفه ورکول سوی ؤ.

کله چې د رسول الله ﷺ عمر پنځلس يا په بل روايت شلو کلو ته ورسېدی د فجار جنګ پيښ سو او رسول الله ﷺ په هغه جنګ کي ګډون او اشتراک وکړی، د جنګ فجار يا حربُ الفُجّار بيان خو مي مخ کي درته کړی دی چې حرب الفجار هغه جنګ ته ويل کيږي: کوم چې په حرامو مياشتو کي پيښ سي او حرامي مياشتي څلور دي (رجب) چې دا يوازي مياشت ده او نوري درې مياشتي چې سره پسې دي: چې هغه ذوالقعده، ذوالحجه او محرم دي، نو د ابراهيم عليه السلام په دين کي په دغو څلورو مياشتو کي جنګ شروع کول او تجاوز کول حرام او ناروا وه خو د خپل ځان څخه دفاع کول جائزه او روا وه.

ځرنګه چې د هوازن قبيلې په دغو حرامو مياشتو کي پر قريشو حمله وکړه نو قريشو ته دا جائزه او روا وه چې د ځان دفاع وکړي، په دغه جنګ کي چې حربُ الفُجّار ورته ويل کيږي رسول الله ﷺ د خپلي کورنۍ او اکاګانو په ملګرتيا د مکې مکرمې څخه دفاع کول او رسول الله ﷺ فرمايي: «كُنتُ أنبلُ لِأعمَامِى فِى يَومِ الفُجَارِ» يعني: ما د فُجار په ورځ خپلو اکاګانو ته غشي ورکول او څوک وايي: د فجار په ورځ يې د خپلو اکاګانو څخه غشي ګرځول او هغو جنګ کاوه، ځرنګه چې دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګ د ډېري مودې دپاره ؤ نو په دغه جنګ کي رسول الله ﷺ د جنګ کولو طریقه هم زده کړه ځکه جنګ یې ولیدی او اشتراک یا ګډون یې هم پکښې وکړی.

همدارنګه رسول الله ﷺ په حِلفُ الفُضول کي ګډون او اشتراک کړی دی، حلف الفضول (یعني: د مظلوم د حقوقو د اخیستلو دپاره قسم) د حِلفُ الفُضول جوړېدل یوه قصه لري، هغه دا چي: د اهلِ یمن څخه یوه نفر مکې مکرمې ته د تجارت دپاره څه مال را وړی ؤ او دغه مال یې پر عاص بن وائل په پور خرڅ کړی، عاص بن وائل د مشهوره صحابي عَمرو بن العاص رضي الله عنه پلار دی او عاص بن وائل د مکې مکرمې او قریشو د سردارانو څخه دی، عاص د دغه یمني څخه مال د پور پر قسم اخیستی ؤ او پیسې یې نه وې ور کړې کله چي یمني غوښته چي خپل وطن ته ولاړ سي نو عاص ته ورغلی چي زما پیسې راکړه غواړم چي خپل وطن ته ولاړ سم، مګر عاص بن وائل د سبا او بل سبا وعده ورکوي او معطله کوي یې، خو د یمني صبر پای ته ورسېدی او د آخر وار دپاره عاص ته ورغلی ویل: پیسې مي را کوې که یا؟ عاص ویل: یا! ورځه هر څه چي دي په وسه پوره وي هغه وکه. (زموږ د وطن ځیني کسان هم داسي وه چي د غریبانو حق یې نه ورکاوه)

موږ مخ کي ویلي وه چي هلته د ځنګله قانون ؤ هر زورور به کمزوری خوړی اوس هم عاص ظلم کوي، یمنۍ مسافر او بې چاره دی نه یې قوم سته نه قبیله، څوک نه لري چي د ده مرسته وکړي، اوس په حیرت کي دی چي څه وکړي؟ آخر هغه دارالندوه ته ورغلی کوم چي د قریشو د ټولنو ځای ؤ، هلته قریش سره را ټول وه او یمني په شعر او بیتو سره له ظلمه څخه شکایت شروع کړی خاصتاً د قریشو له ظلمه او ویل: که تاسي پر دغه ظلم خوله پټه کړی نو تاسي هم د ده ملګري یاست او په الله سره قسم چي په ټولو عربو کي به ستاسي نوم در بد کړم، څرنګه چي د قریشو نور مشران په دې کار نه وه راضي، ځکه دوی د مکې مکرمې او قریشو مشران دي او د عربو سرداران دي او که د دوی له ظلمه خلک شکایت وکړي دا د دوی دپاره شرم او پیغور دی او په عربو کي د دوی نوم بدیږي.

نو د قریشو څو نفره سره یو ځای سوه او پر دې یې عهد او قسم وکړی چي د هر مظلوم مرسته به کوو او د ظالم څخه به یې حق ور اخلو که څه هم دغه ظالم هر څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي، دغه کار په اول کې درو نفرو شروع کړی چې د هر یوه نوم فَضل ؤ، نو ځکه دغه قَسم ته حِلف الفُضول ویل کیږي او ځوک بیا وایي: چې دغه قسم ته په دې سبب حلفُ الفَضول ویل کیږي: چې فُضُول په عربي کې حقوقو ته وایي، نو (حِلفُ الفضول) یعني: د حقوقو د اخیستلو دپاره قسم، د مظلوم او د هغه د حقوقو د دفاع دپاره قسم، نو دغو درو نفرو په الله سره قسم یاد کړی چې هر مظلوم چې په مکه مکرمه کې وي که د اهلِ مکې څخه وي یا د بل ځای وي د هغه دفاع به کوو او د ظالم څخه به یې حق ور اخلو که څه هم دغه دفاع زموږ په وینو او زموږ په مرګ سره وي، خو د مظلوم حق به د توري په زور ورته راګرځوو او بیا یې اهلِ مکه سره یو ځای کړل ویل: څوک زموږ سره په دې قسم کې ملګري کیږي؟ د مکې مکرمې ډیر خلک د دوی سره په دغه قسم کې ملګري او یو ځای سوه چې د هغو د جملې څخه یو هم محمّد مصطفٰی ﷺ ؤ، البته دغه قصه د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وه، بیا نو دغه نفر ټول سره یو ځای سوه توري او اسلحه یې واخیستل د عاص بن وائل کور ته ورغله او عاص بن وائل ته یې وویل: موږ قسم کړی دی چې د هر مظلوم سره به مرسته او کومک کوو نو د دغه سړي حق ورکړه که یې نه ورکوې موږ دي وژنو.

دا هم مړانه، همت او غیرت ؤ، غواړي چې د مکې مکرمې د سردارانو او د دوی له قومه څخه یو نفر د ظلم د لیري کولو دپاره و وژني، عاص چې دا د دوی عزم او اجتماع ولیدل، د دوی اتحاد او اتفاق یې ولیدی، د دوی خبره یې قبوله کړه او د هغه یمني حق یې ورکړی.

دغه حلف یا قَسم په جاهلیت او اسلام کې دوام پیدا کړی او باقي پاته سو، رسول الله ﷺ په صحې حدیث کې فرمایي: «قَد دُعیتُ فِی الجَاهِلیَةِ اِلی حِلفٍ لَو دُعیتُ اِلَیهِ فِی الإسلاَمِ لأجَبتُ» یعني: د جاهلیت په عصر او زمانه کې یوه حِلف او اتفاق، یوه عهد او وعدې ته وبلل سوم، چې هغه داسې حِلف دی که چیري هغَه ته په اسلام کې بلل سوی وای هم به مي دغه بلنه او دعوت قبول کړي وای.

نو دغه حلفُ الفضول یوازې دا نه چې د هغه وخت په اسلام کې باقي پاته سو بلکه د رسول الله ﷺ تر رحلت وروسته هم پاته ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وروسته کې بیا د یزید بن معاویه د خلافت په وخت کې د مدینې منورې والي چې ولید نومېدی د سیدنا حسین بن علي رضي الله عنه په یوه حق کې ظلم وکړی او د حسین رضي الله عنه حق یې نه ورکاوه، نو حسین رضي الله عنه ورته وویل: که ته زما حق را نه کړې زه به حلفِ الفضول ته ور ناري کړم، عبدالله بن زبیر رضي الله عنه هم په دغه وخت کې حاضر ؤ نو عبدالله رضي الله عنه وايي: که حسین رضي الله عنه حلفُ الفضول ته ناري کړي وای قسم په الله ما به خپله توره را ایستلې وای او تر هغو به مې پوښ ته نه وای اچولې چې یا مې د ده حق ور اخیستی وای یا زه وژل سوی وای، خو هغه د مدینې منورې والي د حضرت حسین رضي الله عنه حق د حلفُ الفضول د بیرې څخه ورکړی.

دغه ډول عهد او قسم، اتحاد او اتفاق ډېر ښه کار دی، په داسي اتحاد کې لوی او مهم مقصدونه سته که نن ورځ اسلامي حکومتونه دغسي اتحادیو او اتفاقیو ته ور داخل سي چې په هغه کې د ضعیفه او مظلوم دفاع کیږي دا جائز او ښه کار دی حتّی که مظلوم د مسلمانانو څخه هم نه وي، ځکه د اسلام د اهدافو څخه یو هم د ظلم ایسته کول او نیستي کول دي، نو دغه حلفُ الفضول په اسلام کې باقي پاته سو او رسول الله ﷺ هم په دغه حلف کې اشتراک کړی دی.

پسله څه وخته یوه کوچنۍ واقعه پیښه سوه چې د رسول الله ﷺ ژوند ته یې تغیر ورکړی، هغه دا چې خدیجه بنت خوَیلد رضي الله عنها چې د عبد العُزٰی بن قُصَی بن کلاب د اولادې څخه وه او د رسول الله ﷺ سره په قصی بن کلاب کې یو ځای کیږي، یعني: دا هم د شریفه نسبه څخه وه، دغه خدیجه رضي الله عنها ډېره غني او مالداره ښځه وه د دې د غنا په باره کې داسي ویل کیږي: چې د دې تجارت د ټولو قریشو د تجارت سره برابر او مساوي ؤ، یعني: یوه طرف ته د ټولو قریشو تجارت او بل طرف ته یوازي د دې تجارت سره مساوي او برابر وه، څرنګه چې دا ښځه وه په خپله یې تجارت نه سوای کولای نو به یې څه کول؟ خپل مالونه به یې قِسم قِسم او مختلفو خلکو ته ورکول، چا ته په شراکت، چا ته په مزدوري، حتّی یوه نفر ته یې هم خپل ټول مال او دارایي په لاس نه ورکول ځکه دا ممکنه وه چې هغه څوک خیانت ور سره وکړي او ټول مالونه ځني غصب کړي، نو یې مختلفو خلکو ته څه، څه مالونه ورکول، بل دا چې دا ښځه وه د بازار د قېمتو معلومات هم نه ورته کېدی امکان یې درلودی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک حقیقت ورته ونه وایي مالونه او پیسې ځني وخوري نو د غلا او خیانت د مخنیوي دپاره په أمین او صادقه خلکو پسي ګرځېدل.

کله چي دې د محمّد ﷺ د صدق او امانت تعریف او توصیف د هر چا څخه اورېدی او په عین حال کي د دې قریب هم ؤ نو یې د محمّد ﷺ څخه وغوښتل چي د دې د تجارت څه مالونه شام ته یوسي، رسول الله ﷺ هم موافق سو، قافله جوړه سوه او مالونه یې بار کړل، مَیسَره چي د خدیجې رضي الله عنها مریئ ؤ هغه یې هم په دغه سفر کي د رسول الله ﷺ ملګری کړی چي په لار کي به د محمّد ﷺ خدمت کوي، اوس نو محمّد ﷺ د میسره په ملګرتیا شام ته رهي سو، په لار کي میسره د محمّد ﷺ څخه عجیب او د عادته مخالف کارونه ولیدل.

اول او تر هر څه د مخه ادب او ښه اخلاق، میسره اصلاً مریئ دی او د خلکو دا عادت ؤ چي د مریانو سره به یې سخته او آمرانه ګذاره کول.

خو رسول الله ﷺ ده ته د یوه ملګري په سترګه ګوري د ادب او مهربانۍ ژوند ور سره کوي، نو میسره ډیر په تعجب کي پاته ؤ چي دا څنګه اخلاق دي!

تر دې وروسته یې نور شیان هم ولیدل، هغه دا چي دوی پر لاري رهي وي پر دوی لمر نه وي بلکه پر سر یې اوریځ وي، دوی د شام په لار کي بیا و هغي صومعې ته نژدې واړول کوم چي د مخه هغه بحیرا راهب پکښې ؤ خو دا وار بحیرا وفات سوی ؤ او بل راهب د بحیرا پر ځای درېدلی ؤ، کله چي دغه بل راهب دغه کوچنۍ قافله ولیدل چي فقط دوه نفره ور سره دي په تعجب کي سو، خیر قافلې واړول محمّد ﷺ ولاړی هلته ګوښه د قافلې څخه لیري یوه ونه وه تر هغې وُني لاندي کښېنستی، راهب ورته ګوري چي د وُني ښاخونه را کږېږي اُو پر رسول الله ﷺ سایه جوړوي، راهب میسره ته ورغلی او د هغه څخه پوښتني کوي چي دغه نفر څوک دی؟

میسره ویل: دا محمّد بن عبدالله دی، راهب د محمّد ﷺ د نسب پوښتنه وکړل او نوري پوښتني یې وکړې، میسره جوابونه ورته وایي، آخر میسره ورته وویل: سړیه! ستا مقصد څه دی؟ راهب هغي وُني ته اشاره وکړه کومه چي محمّد ﷺ تر لاندي ناست ؤ او ویل: دغه اوس تر دغه ونه یا درختي لاندي بل څوک نه دی ناست بیله

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبي، يعني: دغه نفر چې تر دغه ونه لاندې ناست دی نبي دی ټولې علامې يې د نبوت دي، ميسره نور هم په تعجب کې سو چې نبي او نبوت څه معنیٰ؟ خير دوی شام ته ورسېدل او ميسره هلته نور هم د ده ﷺ د اخلاقو په باره کې عجب شيان وليدل، د خلکو سره ادب او احترام، په بيع او شراء کې رشتيا ويل او امانت، رحم پر غريبانو، د خلکو سره خوش طبعي، غريبانو ته د ده ﷺ ورکړه او عطاء او خلکو هم د معاملې يا رانيولو او خرڅولو دپاره ده ﷺ ته رجوع کول.

د قريشو د تجارو دا عادت ؤ کله چې به يې خپل مالونه خرڅ کړل نو به را رهي سوه خو رسول الله ﷺ داسې و نه کړل، هغه خپل ورسره مالونه چې يې په شام کې خرڅ کړل د هغو مالو په قېمت يې د هغه ځای څخه نور مالونه را نيول او مکې مکرمې ته يې راوړل يعني: د مکې مکرمې مالونه يې په شام کې په ګټه خرڅ کړل او د شام مالونه چې يې را وړل په مکه مکرمه کې يې په ګټه خرڅ کړل چې په دې حساب يې دوه واره ګټه وکړه، په نتيجه کې يې ښه او مناسبه ګټه خديجې رضي الله عنها ته را وړل چې بل چا دومره ګټه نه وه ورته را وړې.

په تېر بيان کې موږ وليدل چې رسول الله ﷺ د غريبۍ په حالت کې څنګه ژوند کاوه او کله چې بيا غني او تاجر سو څنګه اخلاق او معامله يې وه، د مشرانو او سردارانو سره يې هم ژوند وکړی، په جنګ هم پوه سو څکه ده ﷺ په خپله اشتراک پکښې وکړی او اوس مو بيا وليدل چې په تجارت کې يې څنګه معامله وه، ټول هغه شيان چې د خلکو په ژوند پورې تعلق لري د هغو ټولو دوره او تجربه پر تېره سوه.

کله چې خديجې رضي الله عنها دغه د ده ګټه او پوهې، صداقت او امانت، وليدل ډېره خوشاله سوه، بيا نو خديجې رضي الله عنها د ميسره څخه د محمّد ﷺ د اخلاقو او معاملې پوښتنه وکړه، ميسره هم د اورېځې څخه رانيولې بيا د راهب خبري او د ده ﷺ اخلاق، رحم، شفقت، عقل او په کاروبار پوهېدل ټول يو يو ورته بيان کړل، خديجه رضي الله عنها هم د ده ﷺ د اخلاقو او صداقت، د کار او امانت څخه ډېره راضي وه.

په دغه وخت کې د محمّد ﷺ عمر پنځه ويشت کاله ؤ

او د خديجې رضي الله عنها عمر څلوېښت کاله ؤ او کونډه هم وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ واده یا زواج

خدیجې رضي الله عنها تر دغه وخته دوه واره واده کړی ؤ او دواړه واره یې خاوند وفات سوی ؤ، څرنګه چې اوس یې د رسول الله ﷺ اخلاق او ادب، امانت او صداقت ډیر خوښ سوه نو یې إراده وکړه چې د ده ﷺ سره واده وکړي، تر دغه وخته چې به هر چا مرکه ورته وکړه (یعني د دې سره به یې د واده کولو غوښتنه وکړه) هغه ته به یې د (یا) جواب ورکاوه، حتّی د مکې مکرمې او د قریشو سردارانو مرکې ورته کولې او دې به منفي جواب ورکاوه ځکه دې رضي الله عنها د مخه دوه واره واده کړی ؤ او اوس یې نوره د واده کولو تقاضا او إراده نه درلودل، خو خلکو بیا مرکې په دې سبب ورته کولې چې یو خو خدیجه رضي الله عنها غني او مالداره وه، بل د عقل او جمال خاونده وه، پر دې سر بېره د شریف نسبه ښځه وه، ټول هغه اوصاف چې د هغه په سبب ښځه غوښتل کیږي په دې کې موجود او سره یو ځای سوي وه نو ځکه خلکو ډیر میل ورته کاوه مګر دې به همېشه انکار کاوه، خو کله چې یې د رسول الله ﷺ دغه ښه اخلاق او عالي صفات ولیدل نو یې د ده ﷺ سره د واده کولو إراده وکړه.

هلته د دې په ملګرو کې یوه ښځه وه چې نوم یې نفیسه ؤ دغه ښځه یې رسول الله ﷺ ته ور ولېږل چې د ده ﷺ سره د واده کولو په باره کې خبري وکړي، نفیسه هم رسول الله ﷺ ته ورغله او ورته ویې ویل: یا محمّد! ته ولي واده نه کوې؟

محمّد ﷺ ورته و ویل: مال نه لرم غریب یم.

نفیسې ورته و ویل: آیا د یوې داسي ښځې سره د واده کولو إراده لرې چې مال، جمال او نسب ولري او د دغو ټولو طرفو څخه پوره وي؟

رسول الله ﷺ و ویل: دا به څوک وي؟

نفیسې ویل: خدیجه بنت خُوَیلِد.

محمّد ﷺ و ویل: زما او د خدیجې یې سره څه، خدیجه د مکې و اشرافو او سردارانو ته منفي او د نه قبلولو جواب ورکوي نو په ما به څنګه راضي سي، نفیسې و ویل: هغه یې پرما هغه به زه راضي کړم ستا قبوله ده؟ رسول الله ﷺ ویل: هو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو د دغه زِواج یا واده لاري چارې نفیسې سره مرتبې او برابرې کړې او د نکاح ترلو دپاره ورځ وټاکل سوه، په هغه معینه ورځ محمّدﷺ د خپلوآکا ګانو سره د خدیجېؓ کور ته ورغلی د خدیجې د نکاح طلب یې د دې د پلاره څخه چې خویلد نومېدی وکړی او څوک وایي د دې د اکا څخه یې وکړی.

دغه دوه روایته دي مقصد دا چې نکاح وتړل سوه او د نکاح خطبه هم د رسول اللهﷺ اکا ابوطالب و ویل او دې نکاح ترلو ته ټول بني هاشم او د مُضر د قبیلې مشران او رئیسان حاضر سوي وه، د خدیجېؓ مَهَر شل (دایر) ؤ چې رسول اللهﷺ په خپله او د اکاګانو په مرسته برابر کړی او د خدیجېؓ سره یې واده وکړی، دا نو هغه ډېر مشرف او مبارک زِواج یا واده ؤ او دغه واده د شام څخه تر بیرته را تګ دوې میاشتې وروسته ترتیب سو، بیانو د رسول اللهﷺ او خدیجېؓ ګډ ژوند پنځه ویشت کاله دوام وکړی او په دغه پنځه ویشت کلو کې رسول اللهﷺ بل واده نه دی کړی، د رسول اللهﷺ په دغه پنځه ویشت کاله ژوند کې چې د ځوانۍ وخت او موسم یې هم ؤ په یوه واده سره قناعت کول پر هغو کسانو رَد دی چې پر رسول اللهﷺ د کثرتِ زِواج یا د ډېرو ودو تهمت وایي چې اصلاً دغه خبره د اسلام د دښمنانو څخه را پورته کیږي.

دلته د څه تبصرې ضرورت وینم هغه دا چې: هغه اول شئ چې انسان یې د دغه زواج یا واده څخه تر هر څه د مخه فهم او ادراک کولای سي هغه دا دی: چې رسول اللهﷺ د جسدي خوندو او نفساني خواهشاتو د پوره کولو په فکر او اهتمام کې نه ؤ، ځکه که دیﷺ لکه د هغه وخت یا اوسنۍ زمانې د نورو ځوانانو پر قسم د جسد د خواهشاتو د پوره کولو په فکر کې وای نو به یې د داسې چا سره واده کولای چې هغه څوک تر دهﷺ په عمر لږ وای، یا لږ تر لږه د ده سره یې عمر برابر وای.

او دا چې رسول اللهﷺ د خدیجېؓ سره د واده کولو میل ښکاره کړی د هغه څخه په ښکاره او واضحه ډول معلومیږي چې دغه میل او رُغبت د دېؓ د شرف په سبب ؤ ځکه دا په خپل قوم او خاندان کې په ښو اخلاقو سره تر داسې اندازې مشهوره وه، چې د جاهلیت په زمانه کې د (العفیفه الطاهره) په نامه سره یادېدل او دغه واده د خدیجېؓ تر وفاته پورې دوام درلودی چې د وفات په وخت کې د خدیجېؓ عمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځه شپیته کلو ته رسېدلی او د رسول الله ﷺ عمر پنځوسو کلو ته قریب ؤ، په دغه ټوله موده کي رسول الله ﷺ د بلي ښځي یا بلي پیغلي سره د واده کولو په فکر کي نه سو، حال دا چي د انسان د عمر د شل کلنۍ او پنځوس کلنۍ په منځ کي هغه وخت دی چي په دغه موده کي یې د ښځو د ډېرولو و طرف ته میل او رُغبت زیات وي او د شهواني قوت د زیات والي په سبب یې د زوجاتو و تعدُد ته میل وي، مګر رسول الله ﷺ د عمر دغه ټوله موده ببله دې شخه تېره کړه چي د بلي ښځي یا واده په باره کي دي فقط فکر هم وکړي، د خدیجې رضي الله عنها سره یې نه بله ښځه او نه مینځه یو ځای کړل، حال دا که رسول الله ﷺ غوښتلای هم به یې بله زوجه پیدا کړې وای هم ډېري مینځیاني او دا کار په هغه وخت کي نه د عادت او نه د رواجه څخه مخالف کارؤ بلکه ډېرو خلکو همداسي کول مګر رسول الله ﷺ یوازي د خدیجې رضي الله عنها سره په واده غاړه وایستل، حال دا چي هغه کونده وه او هم تر رسول الله ﷺ تقریباً د ده د عمر په اندازه تر ده مشره وه، دا هغه حقیقت دی چي د دغه حقیقت په بیانولو سره د هغو کسانو خولو ته لَجام او قیزه وراچول کیږي چي د دوی زړونه د اسلام سره د حقد او حسد په اور کي سوځي، ځیني مبشرین او مستشرقین او د دوی جاهل متابعین داسي ګمان کوي چي دوی د رسول الله ﷺ د زوجاتو د تعدد په سبب داسي موضوع پیدا کړې ده چي په هغه سره دي اسلام ته ضرر ورسوي، یا دي د رسول الله ﷺ په رسالت کي یوه خدشه پیدا کړي، دوی دا ګمان کوي چي د رسول الله ﷺ د زوجاتو د تعدّد په بیانولو سره دي رسول الله ﷺ د خلکو په نظر یو شهواني انسان ښکاره کړي چي په جسدي لَذّاتو کي غرق ؤ خو دا معلومه خبره ده چي مبشرین او اکثره مستشرقین د اسلام سرسخته دښمنان دي دا ځکه چي د دغه دین دښمني د دوی کسب دی او په دغه دښمني سره ځان ته سرمایې پیدا کوي، مګر هغه جاهل خلک چي بیا د دوی تر شا رهي دي هغه فقط تقلیدي د اسلام دښمني کوي، خپل فکرونه او عقلونه د بحث او فهم دپاره نه خلاصوي، که نه یو شهواني انسان! په داسي محیط کي لکه د هغه وخت د عربو او بیا د جاهلیت په زمانه کي پنځه ویشت کاله پاک او عفیف نه ګرځي، خامخا یې د فساد یو موج ور کشوي، شهواني انسان دا نه قبلوي چي د کونډي سره دي واده

(c) ketabton.com: The Digital Library

وکړي، يوازي کونډه نه بلکه عمر دي يې هم د ده د عمر دوه چنده وي او بيا دي هم د هغې زوجې سره تر هغه وخته ژوند کوي چې حتّٰی عمر يې د ځوانۍ تر دورې تېر سوا و د شيخوخت درجې ته ور داخل سو.

مګر دا چې بيا رسول الله ﷺ تر دغه وروسته د حضرت عائشې رضي الله عنها او د نورو زوجاتو سره واده کړی دی، هغه ودونه هر يو ځان ته قصه او ځان ته حکمت لري چې د رسول الله ﷺ پر عظمت د مسلمان ايمان ور زياتوي او په دې سره اقرار کوي: چې د رسول الله ﷺ شان لوړ او اخلاق يې کامل وه، که رشتيا هم رسول الله ﷺ د ډيرو ودو سره علاقه درلودلای نو به يې په دغه ځواني کي يو بل واده هم کړی وای.

رسول الله ﷺ پر خديجې رضي الله عنها بله ښځه نه کړه په نکاح که څه هم دا کونډه او تر ده ﷺ پنځلس کاله مشره وه او بيا د دې د وفات په وخت کي د رسول الله ﷺ عمر پنځوس کاله ؤ، نو معلومه خبره ده چې د رسول الله ﷺ د ودو سره علاقه نه وه، خو دا چې بيا په وروسته کي رسول الله ﷺ نور ودونه کړي دي د هغو دپاره لوړ اخلاقي او اسلامي سببونه سته، يا دا چې د خپلو اصحابِ کرامو څخه يې د يوه شخص د درجې اظهار کاوه، لکه د حضرتِ عائشې رضي الله عنها سره واده چې د حضرتِ ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه لور وه، يا د حضرتِ حفصه رضي الله عنها سره واده چې د حضرتِ عمرِ فاروق رضي الله عنه لور وه، چې په دې ودو کي د دوی مقام او درجه معلومېدل او لوړېدل، يا د اُم سلمه رضي الله عنها سره واده چې په دې واده کي د رسول الله ﷺ د وفات سوي ملګري او صاحب حتّٰی رضعي ورور د زوجې مراعت ؤ، که څه هم په دغه وخت کي ام سلمه رضي الله عنها سپين سرې او په عمر زياته وه، نو که رسول الله ﷺ د ودو يا ښځو سره علاقه درلودلای خو يوه ځوانه ښځه به يې په نکاح کړې وای، يا! خبره د علاقې نه ده بلکه د ابو سلمه رضي الله عنه سره د وفاء په سبب او د اُم سلمه رضي الله عنها د رضائيت او د هغې د سرپرستۍ په سبب يې د هغې سره واده وکړی.

يا دا چې د ده ﷺ واده به د يوې پوره قبيلې د راجلبولو او جذبولو دپاره ؤ چې مثال يې د حضرتِ صفيه بنت حُيَی بن أخطب رضي الله عنها سره واده دی، او په دغه دوستي سره يې د ټولو يهودو هغه عداوت او دښمني چې د مسلمانانو سره يې درلودل تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډیري اندازې لږ او کمه کړل، مقصد دا چي د رسول الله ﷺ د هر واده دپاره خاص خاص سببونه موجود وه چي په راتلونکو قصو کي به تر یوې اندازې را ته معلوم سي، نو د محمّد ﷺ په ودو کي نور لوی او عمده مقصدونه پراته وه نه په ښځو سره مشغوله کېدل، که چیري د دغو ودو څخه مقصد په ښځو سره اشتغال وای رسول الله ﷺ به هغه وخت ودونه کولای چي دئ ﷺ ځوان ؤ.

مقصد دا چي رسول الله ﷺ پر حضرت خدیجې رضی الله عنها د دې تر وفاته بله ښځه و نه غوښتل او الله جل جلاله رسول الله ﷺ ته د حضرت خدیجې رضی الله عنها څخه اولادونه ورکړل چي د هغې جملې څخه یو قاسم دی، قاسم د رسول الله ﷺ اول اولاد دی، ویل کیږي چي قاسم د دوو یا څلوروکلو ؤ چي وفات سو، خو صحي روایت دا دی چي قاسم لوی سو حتّی داسي اندازې ته ورسیدی چي پر آس سپرېدلای سوای، یعني: د اوو کلو په شا وخوا کي ؤ چي وفات سو، همدارنګه د خدیجې رضی الله عنها څخه د رسول الله ﷺ بل زوی عبدالله ؤ چي د دغه عبدالله یو لقب طاهر ؤ او بل لقب یې طیب ؤ، ځیني خلک په دې کي خطاوزي او وایي: د رسول الله ﷺ زامن: قاسم، عبدالله، طاهر او طیب دي، خو په حقیقت کي طاهر او طیب دواړه د دغه عبدالله لقبونه دي او عبدالله هم په کوچنیوالي وفات سو، قاسم د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه وفات سوی دی او عبدالله په کوچنیوالي پسله بعثته وفات سوی دی او د رسول الله ﷺ دریم زوی چي ابراهیم نومېدی د حضرتِ ماریه القبطي رضی الله عنها څخه دی چي د هغه ولادت بیا وروسته په مدینه منوره کي ؤ، کله چي مقوقس د مصر پاچا و رسول الله ﷺ ته دغه ماریه رضی الله عنها په هدیه کي راولیږل او رسول الله ﷺ نکاح ور سره وکړه الله جل جلاله د هغې څخه زوی ورکړی چي نوم یې ابراهیم ؤ او ابراهیم هم د رِضاعت یعني: تي رودلو په وخت کي وفات سوی دی، د عمر یې دوه کاله نه وه پوره سوي چي وفات سو، په حدیث شریف کي راغلي دي چي رسول الله ﷺ فرمایي: ابراهیم لره په جنت کي دایي سته او ده ته هلته تئ ورکوي، دا د رسول الله ﷺ زامن وه چي دوه یې د حضرتِ خدیجې رضی الله عنها څخه وه، چي قاسم او عبدالله دي او یو زوی یې د ماریه القبطي رضی الله عنها څخه ؤ چي ابراهیم دی، مګر د رسول الله ﷺ لوڼي: زینب، رُقیه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

اُم کُلثوم او فاطمه رضي الله عنهن دي چي ټولي لوی سوي دي او د اسلام وخت یې نیولی دی او ټولو هم ایمان راوړی دی او په اسلام مشرفه سوي دي او د رسول الله ﷺ ټولي لوني د حضرت خدیجې رضي الله عنها څخه دي.

اوس نو د رسول الله ﷺ وخت او ژوند تر واده کولو وروسته تر بعثته پوري چي پنځلس کاله دی په عادي ډول سره تېرېدی ځکه کله چي ده ﷺ واده وکړی عمر یې پنځه ویشت کاله ؤ او پر څلوېښتم کال وحیي ورته نازلي سوې، په دغو پنځلسو کلو کي څه عادي واقعې پېښي سوي دي چي د هغو واقعو د جملې څخه یوه واقعه د کعبې شریفي د بِناء او تعمیر نوی والی او بیا جوړول دي.

د کعبې شریفي بیا جوړېدل

د کعبې شریفي په تعمیر کي چاکونه او درزونه پیدا سوه چي تاریخ وایي دغه درزونه د سیل او سېلاب په واسطه وه، اصلاً مکې مکرمې ډېر زیات او شدید سېلابونه درلودل ځکه غرنی او شیله لرونکې مځکه وه او دغه سېلابونه بیا خاصتاً د کعبې شریفي سره جمعه کېدل، نو د یوه شدید سېلاب په سبب د کعبې شریفي بناء او تعمیر که څه هم و نه نړېدی مګر ضعیفه سو او وښورېدی او د دې ډېر امکان ؤ چي ودي نړېږي ځکه د دېواله ډبري یې د خپله ځایه څخه ښورېدلي وې، دا یو روایت دی.

او بل روایت وایي: چي یوې ښځي کعبې شریفي ته خوشبویي دودول او غوښتل یې چي د کعبې شریفي پوښونه خوشبویه کړي خو په دغه حالت کي د کعبې شریفي پوښ اور واخیست او ټول پوښونه وسوځل سوه او د دغه اور په سبب د کعبې شریفي بِناء وښورېدل او د نړېدلو امکان یې ؤ.

د کعبې شریفي د دېوالو د ضعیفه کېدلو په باره کي دغه دوه روایته دي خو په هرحال دا واضحه وه چي ممکن کعبه شریفه ونړېږي او بېله دې څخه چي د کعبې شریفي بِناء نوې جوړه کړل سي بله چاره نه وه، نو د قریشو مشران او سرداران په دارالندوه کي سره را ټول سوه او پر دې یې اتفاق وکړی چي کعبه شریفه باید نوې او له سره څخه جوړه سي اوس په دې فکر کي سوه چي څنګه یې بیرته جوړه کړي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د جوړېدلو دپاره ډبرې په کار دي او د چت دپاره لوی لوی لرګي په کار دي او بل دوی د ډبرو په بِناء هم نه پوهېږي ځکه د دوی ټولي بناوي د ختو څخه جوړي سوي وې او په هغه بنه پوهېدل خو د ډبرو بِناء یې نه ده زده ځکه د کعبې شریفې هغه اوله او د مخنۍ بِناء ابراهیم علیه السلام جوړه کړې وه او هغه د شام ؤ او په شام کي د ډبرو بِناء معروفه او مشهوره وه خو اهلِ مکه د ډبرو په کار نه پوهېږي.

او بل د چت دپاره ډېرو اوږدو لرګیو یا تیرانو ته هم ضرورت لري او هغه هم د دوی سره نسته، اوس نو قریش په فکر او حیرت کي دي چي څه وکړي؟

سبحان الله! الٰهي کارونه دي په دغو ورځو کي خبر راغلی چي د جدې په سمندر کي یوه کښتۍ د ډبرو سره جنګېدلې او ماته سوې ده، د دغې کښتۍ لوی او اوږده لرګي د سمندر څپو ساحل یا د دریاب غاړي ته را غورځولي دي او خلکو هغه لرګي د خرڅولو دپاره مکې مکرمې ته را وړي دي، قریشو وویل: دا یې اوله آساني، اوږده لرګي په خپله را ورسېدل او څو ورځي وروسته د مکې مکرمې په بازار کي یو مریئ خرڅېدی چي نوم یې عامرُ القُدسي ؤ او د ډبرو بِناء او تعمیر یې زده وه ویل: دا یې بله آسانتیا، اوس بَناء او مُعلّم هم پیدا سو چي د ډبرو بِناء را و ښیي چي کعبه شریفه باید څنګه جوړه کړو، نو قریشو د مال په ټولولو شروع وکړه چي د کعبې شریفې د بِناء او جوړېدلو دپاره پیسې ټولي کړي مګر دلته یې د پیسو د ټولولو دپاره پر خپلو ځانو شرطونه کښېښوول، ویل: دا د الله جل جلاله کور دی دا نه ښایي چي موږ یې بیله پاک او حلال مال څخه په بل شي جوړ کړو، نو یې پاک مال معلوم کړی چي پاک مال څه شي دی؟ اول یې د زنا مال ځني وایستی، ویل: د زنا مال باید نه سي پکښي داخل.

ځکه هغه وخت هم ځینو کسانو په زنا سره تجارت کاوه، یعني: مینځیاني یې درلودې او په هغو به یې پیسې برابرولې نو قریشو وویل: هر هغه څوک چي مال یې د دغه قسمه څخه وي زموږ سره دي د دغه بِناء په کار کي حصه نه اخلي او بل باید د ظلم مال نه سي پکښي داخل، د تجارو څخه چي هر څوک په ظلم سره مشهوره دی هغه به زموږ سره په دې کار کي حصه نه اخلي او بل د رِبا مال به څوک نه راوړي، رِبا و سُد ته ویل کیږي، که څه هم په دوی کي رِبا معمولي او رواجي کار ؤ او ډېري

(c) ketabton.com: The Digital Library

معاملې یې په رِبا سره کولې خو پوهېدل چې دا یو خبیث کار دی، د مخه تر دې چې اسلام سُد او رِبا حرام کړي دوی ته معلومه وه چې دا ښه کار نه دی مګر کاوه یې.

او بیا یې د مال په ټولولو شروع وکړه، په دغه وخت کې یې د کعبې شریفې د نړولو إراده هم وکړه، خو ټول قریش بیرېږي چې د کعبې شریفې په نړولو څنګه شروع وکړي، ځکه دوی ټولو د ابرهه قصه په خپلو سترګو لیدلې وه، هغه صرف د نړولو إراده کړې وه رب ﷻ څه په وکړه؟ او اوس دوی په خپله دا کار کوي، ډیر بېرېږي او د کعبې شریفې پر نړولو جرئت او اقدام نه سي کولای، هر یو و هغه بل ته وایي چې ته یې ونړوه خو ټولو د دې کار څخه انکار کاوه، دوی غواړي چې ویې نړوي مګر بېرېږي، په آخر کې ولید بن مغیره چې د خالد بن ولید پلار دی هغه وویل: زه یې نړوم، نویې یُوم او کُلنګ را واخیستل او د هغه دېوال په نړولو یې شروع وکړه کوم چې د رُکنِ یماني او حجرِاسود په منځ کې دی په کُلنګ یې وهي او ډبري زا لوېږي، هغه دېوال چې یې څه ونړاوه نو یې پر دا نورو قریشو ږغ وکړی چې اوس نو مرسته را سره وکړی، هغه نور وایي: یا! تر سبا پوري درته ګورو چې په تا څه کیږي؟ که تر سبا پوري څه نه در وسوه نو بیا مرسته او کومک در سره کوو او که په تا یو څه وسوه موږ به دغه نړېدلې ډبري بیرته پر خپلو ځایو کښېږدو، پوره ورځ دغه نورو قریشو کار نه ور سره وکړی او د ده د حال انتظار کوي، خیر شپه تېره سوه او سبا سهاړ بیا ولید د خپلو اولادو سره راغلی کُلنګان ورځخه دي کار یې شروع کړی او نورو قریشو یې هم په مرسته کولو شروع وکړه خو په عین حال کې دعاوي هم کوي او وایي: الٰهي! زموږ إراده د خیر ده، موږ یې د دې دپاره نړوو چې بیرته یې جوړه کړو، د شَر إراده نه لرو، (*دغه ټولې خبرې د بیرې څخه کوي*) خو بالآخره یې کعبه شریفه ونړول، مګر د کعبې شریفې د هغه وخت بِناء او تعمیر داسي نه وُ لکه دغه اوسنی بِناء، د دغه څخه یې فرق درلودی، هغه دا چې دغه (حِجرِ اسماعیل) دغه ګول او ګردئ ځای چې د کعبې شریفې بغل ته دېوال پر را ګرځېدلی دی او (حَطِیم) هم ورته ویل کیږي دا هم په کعبه شریفه کې داخل وُ، ټوله یوه خونه وه او بل کعبې شریفې دوې دروازې درلو دې چې یوه یې دغه اوسنۍ دروازه وه او یوه بله دروازه یې د دغې دروازې پر برابري په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مقابل طرف کي درلودل او دواړي دروازې یې کښته پر ځمکه وې او خلاصي به وې خلک به له یوه طرفه ور ننوتل او له هغه بله طرفه څخه به وتل، لکه څرنګه چي په بخاري شریف کي حدیث دی چي رسول الله ﷺ د مکې مکرمې تر فتحه کولو وروسته حضرت عائشې رضي الله عنها ته فرمایي: یا عائشه! که چیري ستا قوم یعني: قریش د کفر وخت ته نژدې نه وای ما به کعبه نړولې وای او د ابراهیم علیه السلام پر اساس به مي جوړه کړې وای او دغه حِجر به مي پکښې داخل کړی وای او دوې دروازې به مي ورکړې وای چي د یوې څخه خلک ور ننوزي او پر هغه بله وزي، دا په صحیح البخاري کي د کعبې شریفي د پخوانی بِناء کومه چي ابراهیم علیه السلام جوړه کړې وه صفت او بیان دی.

اوس چي قریشو د کعبې شریفي په بِناء شروع وکړه هغه مال چي دوی را ټول کړی ؤ د کعبې شریفي د پوره جوړولو دپاره لږ ؤ، قریشو وویل: دومره به جوړه کړو چي په دغه را ټولو سوو پیسو جوړیدلای سي ځکه اوس د دوی دپاره دوې لاري وې چي د هغو څخه به یوه اختیاروي، هغه داچي: یا به نوري پیسې ټولوي پر حلالو او حرامو به یې نه کیږي یا به کعبه شریفه د پیسو د نېستي والي په سبب کمه او ناقصه جوړوي، قریشو دغه دوهمه لار خوښه کړه، که څه هم دوی کولای سوای چي نوري پیسې ټولي کړي مګر هغه پیسې به د ظلم، ربا، یا داسي نور حرام مال څخه وای، نو یې دا ښه او بهتره وبلل چي کعبه شریفه به دومره جوړه کړو څومره چي په حلال مال جوړیږي، خو نجس او حرام مال به نه په ګډوو، پسله دغي فیصلې یې د ډبرو په ایسته کولو شروع وکړه، دغه د دېوال ډبري ایسته کوي یوه طرف ته یې ایږدي.

کله چي د دېوالو د نړېدلو څخه فارغه سوه غواړي چي اساس او تاداو یې هم وکَني او د هغه تاداو څخه یې نوې جوړه کړي، نو یې تر دېواله لاندي حصه دننه په ځمکه کي هم وکندل، کله چي ځمکه څه کښته سوه، وې لیدل چي په ځمکه کي زرغوني ډبري دي او دغه ډبري د اوښانو د بوکو پر اندازه دي، یوه ډبره د بلي څنګ ته اوډل سوي پرتې دي، دوی ډیر په تعجب کي سوه نو د دوی څخه یوه نفر دا إراده وکړه چي دغه ډبري هم را وکاږي، کله چي یې کُلنګ تر یوه ډبره لاندي کړی او ډبره یې لږ را پورته کړه د ډبري د کښته یا لاندي څخه یو شدید نُور او روښنایي را ښکاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه، دومره قوي رڼا وه چي قريبه وه دغه سړئ د دغي رڼا په سبب ړوند سي، کُلنګ يې د لاسه ولوېدی او ډبره بيرته پر هغه خپل ځاي ولوېدل، قريشو چي دا حالت وليدی ويل: په زرغونو ډبرو کار مه لرئ پر دغو ډبرو دېوال پورته کړئ. نو يې شا و خوا تول دېوال تر دغه زرغونو ډبرو پوري ايسته کړی او د دغه زرغونو ډبرو څخه يې نوې بِناء شروع کړه، دېوال پورته سو ترڅو چي د حجر اسود حد او اندازې ته ورسېدی.

د کعبې شريفي په نوې بناء کي د حجر اسود ايښوول

اوس د کعبې شريفي په بِناء کي حجر اَسود ايښوول کېږي او بيا نور دېوال پر پورته کېږي دلته د قريشو هر مشر غواړي چي حجراسود دئ پر دغه خپل ځای کښېږدي او حجر اسود خو در معلوم دی چي هغه مشرفه او مبارکه ډبره ده چي د کعبې شريفي په بِناء کي کار سوې ده، بلکه د مځکي پر مخ هغه ډېره مشرفه ډبره ده او د هغې په باره کي زموږ عقيده دا ده چي دا يوه ډبره ده چي نه ضرر رسوي او نه فايده، لکه څرنګه چي په حديث شريف کي راغلي دي وايي کله چي حضرتِ عمرِ فاروقرضي الله عنه راغلی او غوښتل يې چي حجر اسود مچ کړي نو يې په داسي لوړ آواز چي خلک يې واوري و ويل: والله زه پوهېږم چي ته ډبره يې نه فايده رسولای سې نه تاوان خو که ما رسول اللهﷺ نه وای ليدلی چي ته يې مچولې ما به نه وای مچ کړې، نو اوس هم موږ دغه ډبره مچوو، نه په دې سبب چي چا ته نفعه يا ضرر رسوي او نه په دغه ډبره کي د اُلوهيت او خدايي کوم شئ سته بلکه صرف د رسول اللهﷺ متابعت دی که هغهﷺ نه وای مچ کړې موږ به هم نه مچولای، زموږ دپاره د حجراسود مچول سنت دي او رسول اللهﷺ ولي حجراسود مچ کړی؟ ځکه دا د جنت د ډبرو څخه يوه ډبره ده، دا خو مومخ کي په تفصيل سره وويل: چي حجر اسود د ابراهيمعليه السلام او د کعبې شريفي دپاره له جنته را وړل سوا او دغه ډبره د مځکي د ډبرو څخه نه ده.

د حجر اسود قصه اوږده ده موږ يې مخ کي هم څه بيان درته کړی دی چي ابراهيمعليه السلام خپل زوی اسماعيلعليه السلام ولېږی چي د دغه کُنج دپاره يوه مناسبه ډبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیدا کړي، هغه ولاړی او وګرځېدی خو د خپلې خوښۍ یا ضرورت ډبره یې نه کړه پیدا بیرته چې راغلی د پلار سره یې دغه ډبره پرته وه، ویل: دا ډبره دې له کومه کړل؟ پلار یې و ویل: دا د الله جل جلاله له طرفه را ته راغله او په یوه روایت کې ویل کیږي چې حجر اسود په اول کې سپینه ډبره وه مګر په وروسته کې د انسانانو د ګنهو په سبب توره سوه.

د حجراسود په تاریخ او قصه کې دا هم راغلي دي: چې په مسلمانانو کې د قرامطه په نامه سره یوه ډله پیدا سوه چې د اسلام څخه منحرف او اوښتي وه او دې ډلې د حجاز پر منطقه قدرت او تسلط پیدا کړی، دا چې دوی د اسلام څخه ډیر منحرف وه نو دوی قصد وکړی چې یوه بله کعبه جوړه کړي او رشتیا یې هم په حَجَر کې یوه بله بناء او خونه جوړه کړه چې اوس دغه حِجَر د أحساء په نامه سره یادیږي او څوک وایي بحرین دی او د دې دپاره چې خلک د حج او زیارت دپاره دغه د دوی کعبې ته ورسي نو یې دغه حجر اسود د کعبې شریفې څخه وکښی او حِجَر ته یې نقل کړی د هغه خپلې کعبې په بناء کې یې کښېښاوه او دغه حجر اسود د قرامطه په کعبه کې شپېته کاله پاته سو (په بل روایت کې وایي شل کاله پاته سو) ترڅو چې بیرته په واقعي مسلمانانو کې طاقت او قوت پیدا سو او حجر اسود یې بیرته د هغه ځای څخه را نقل کړی، مګر د قرامطه ډلې مات کړی او ټوټه ټوټه کړی ؤ، که چا حجر اسود لیدلی وي په هغه کې یوه ټوټه اصلي حجر اسود دی او نور په خپله حجر اسود نه دی بلکه د عقیق د ډبرې اوړه دي چې د حجر اسود هغه کوچنۍ ټوټې یې را ټولې کړي دي او دغه د عقیقو په اوړو کې یې د دې دپاره سره جمعه کړي او یو ځای کړي دي چې سره یو ځای سي، خو واقعي حجراسود فقط هغه یو تور داغ دی چې په دغه ځای کې معلومیږي، دغه کار چې حجر اسود یې مات کړی د قرامطه لعنة الله علیهم د ډلې په واسطه وسو. *(بیرته قصې ته راسی)*

کله چې قریش د کعبې شریفې په جوړولو کې د حجر اسود د ایښوولو ځای ته ورسېدل دلته نو د قریشو د مشرانو څخه هر یو غواړي چې دئ دغه ډبره پر هغه خپل ځای کښیږدي او دغه شرف یې په نصیب سي، ځکه د حجر اسود ایښوول داسې شرف او عزت دی چې په ټول ژوند کې د یوه وار دپاره دوی ته حاصلیږي، د حاجیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سِقایه یا رِفاده داسي شرف دی چي هر کال مکررېږي او په هر کال کي سته مګر د حجر اسود شرف په عمر کي د یوه وار دپاره دی، نو خود د قریشو هر ښاخ غواړي چي دغه د حجر اسود د ایښوولو شرف د دوی په نصیب سي نه غواړي چي هغه بل ښاخ یې کښېږدي، د قریشو په ښاخو کي د حجراسود پر ایښوولو مقابله او نزاع شروع سوه، د عبدالدار اولاده چي دکعبې شریفي د حِجابې یا پوښولو مسئول وه هغو و ویل: د کعبې شریفي پوښول زموږ وظیفه ده نو حجراسود هم په والله که بیله موږه بل څوک کښېږدي، د دغه قَسم د تائید او تاکید دپاره یې د وینو ډک لوښی را وړی او لاسونه یې په دغه وینو ولړل او بیا یې قسم وکړی چي حجر اسود به بېله موږه بل څوک نه کښېږدي مګر زموږ د وینو په تویولو سره، یعني: زموږ بې مرګه یې بل څوک نه سي ایښوولای، بني مخزوم چي دا حال ولیدی هغو هم د وینو ډک لوښی را وړی او لاسونه یې په ولړل او عیناً دغه قَسم یې یاد کړی، بني عدي بن کعب چي د حضرتِ عمر فاروق رضي الله عنه قوم دی هغو هم د وینو لوښی را وړی او عیناً دغه قَسم یې یاد کړی مسئله ډېره خطرناکه سوه قریبه ده چي دا فتنه اور واخلي او په خپله قریش سره ووژني، د قریشو هر ښاخ ځانونه د جنګ دپاره تیار او آماده کړي دي، ټولو قَسم کړی دی چي حجر اسود به بیله موږه بل څوک نه کښېږدي او نه یې ایښوولای سي.

دا د قریشو ژوند او حال ؤ، هره مسئله چي په هغه کي شرف او عزت وي دوی تیار او آماده دي چي د هغه شرف د حاصلولو دپاره خپل ځانونه قتل او قرباني کړي، کله چي نورو خلکو د پیسو دپاره، د ښځو دپاره، د دینار او درهم دپاره جنګونه کول خو د قریشو جنګ پر شرف او عزت ؤ، په دغه خطرناکه حالت کي د دوی په منځ کي یو هوښیار سړئ پیدا سو چي تر ټولو قریشو په عمر زیات ؤ، ویل کیږي چي په دغه وخت کي د ده عمر یو سل او شل کاله ؤ او د دغه سړي نوم ابو اُمیه بن مغیره ؤ، ابو اُمیه و ویل: اې قومه! خپل ځانونه پر څه بربادوی؟ که تاسي قریش په خپل منځ کي سره و جنګېږی نو د قریشو څخه به څوک پاته سي؟ تاسي د مکې سرداران یاست که تاسي یو د بله سره و وژنی مکه به څوک إداره کوي؟ آیا د مکې د إدارې دپاره به د دباندي څخه نور خلک راځي؟ (*کشکي زموږ وطنوال هم دغسي فکر وکړي*) خلکو هم د ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبره قبوله کړه او وعده یې وکړه چې د درېیم په فیصله به قناعت کوو، بیا یې د ابواُمیه څخه پوښتنه وکړه چې قاضي او فیصله کوونکی څوک و ټاکو؟ ابو اُمیه و ویل: ستاسي فیصله به هغه څوک در کوي کوم چې دغه د بني شیبه له دروازې څخه اول را داخل سو، یعني: کوم سړی چې له دغي دروازې څخه اول حرم ته راغلی حُکم او فیصله هغه ته پرېږدی هر څه چې هغه نفر و ویل هغه به قبلوی، ټول قریش په دغه خبره راضي سوه او په انتظار دي چې څوک به له دغي دروازې څخه راسي.

الهي حکمت ته وګوری: په دغه وخت کي خیر البشر سرورکائنات اشرف المخلوقات محمّد مصطفیٰ ﷺ د بني شیبه د دروازې څخه حَرم ته ور داخل سو، ټولو نارې کړې: (الصّادق الأمین) راضي یو، راضي یو، یعني: دا څومره ښه کار وسو چې صادق الأمین راغلی هو موږ ټوله د ده په حکم او فیصله خوښ او راضي یو.

اوس نو یو لوی عقل په کار دی چې دغه فتنه پای ته و رسوي، عقل او حکمت، دانایي او هوښیاري په کار دي چې د خلکو له منځه خصومت او عداوت پورته کړي، په دغه مسئله کي حکم کول آسانه کار نه دی، د دغه قاضي هره خطا امکان لري چې د قریشو د جنګ او تباهی سبب وګرځي، دلته باید سړی له حکمته کار واخلي او تاسي د رسول الله ﷺ لوی حکمت ته وګوری، کله چې رسول الله ﷺ ته حال و ویل سو او د دوی د نزاع سبب خو مخ کي ورته معلوم ؤ نو یې خپل مبارک پټو د اوږو څخه ایسته کړی او د کعبې شریفي څخه یې لیري پر مځکه آوار کړی حجرِ اسود یې په خپلو مبارکو لاسو پر دغه پټو کښېښاوه بیا یې د قریشو رئیسانو ته ور بغ کړه ویل: اوس نو په ټولو دغه پټو در پورته کړی، په دې پورته کولو کي د قریشو د هر ښاخ مشر حصه واخیستل او حجر اسود چې د کعبې شریفي څخه لیري پروت ؤ هغه خپل ځای ته یې ورساوه، د قریشو د مشرانو څخه هر یوه دا فکر کاوه چې ما یو څه وکړه، بیا نو په خپله رسول الله ﷺ حجر اسود د هغه پټو څخه واخیستی او د کعبې شریفي په بِناء کي یې په خپلو مبارکو لاسو پر هغه خپل ځای کښېښاوه.

اوس نو هغه څوک چې حجراسود یې پر دغه ځای کښېښاوه هغه سرورکائنات محمّد مصطفیٰ ﷺ ؤ او د ده ﷺ په حِکمت سره هغه د اور لګېدلو پُلیته ایسته سوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریش په داسي ډول د قتل او قتال څخه وساتل سوه چي هر يو خوشاله ؤ، دا هغه مهمه واقعه وه چي د محمّد ﷺ په ژوند کي تر واده کولو وروسته او تر بعثت د مخه پېښه سوې ده چي په دغه وختو کي د رسول الله ﷺ عمر پنځه دیرش کاله ؤ، نور نو رسول الله ﷺ په عادي ډول سره ژوند کاوه او کومه خاصه واقعه نه ده پېښه سوې.

اوس به د کعبې شریفي د بناء او جوړېدلو څه تاریخ درته بیان سي:

کعبه شریفه په ټول تاریخ او زمانه کي په یقیني ډول سره فقط څلور واره جوړه سوې ده او تر دغه څلور واره په د مخه جوړېدلو کي يې د علماء کرامو شک او اختلاف سته، خو اول وار جوړېدل يې هغه دي چي ابراهیم علیه السلام د خپل زوی اسماعیل علیه السلام په مرسته او ملګرتیا جوړه کړه چي دغه جوړېدل د الله عزوجل د امر پر ځای کول وه او دغه جوړېدل يې په قرآن مجید او صحي احادیثو سره ثابت دي، الله عزوجل فرمایي:

﴿ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَٰهِـۧمُ ٱلْقَوَاعِدَ مِنَ ٱلْبَيْتِ وَإِسْمَٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ ﴾. [البقره: ۱۲۷]

ژباړه: اې محمّده ﷺ هغه وخت یاد کړه چي ابراهیم علیه السلام او اسماعیل علیه السلام د کعبې شریفي تاداوونه او بنسټونه پورته کړل او دواړو به ویل: اې زموږ ربه ته دغه کار زموږ څخه قبول کړه، بېشکه چي ته ښه اوریدونکی او ښه پوهېدونکی يې.

یعني: الهي! ته دغه د کعبې شریفي جوړول زموږ څخه قبول کړه او ته د ټولو دعاوي اورې او د ټولو په نیتو پوهېږې، په دغه باره کي صحي احادیث هم خورا ډېر دي چي په را نقلولو سره يې بحث اوږدېږي او د دغي اولنۍ بناء په باره کي د تاریخ کتابونه او علماء کرام وايي: د ابراهیم علیه السلام د کعبې شریفي د دېوالو لوړ والی (۹) ذراعه ؤ او اوږد والی يې (۳۰) ذراعه ؤ او د کعبې شریفي بر یا عرض (۲۲) ذراعه ؤ او بېله چته وه یعني: چت او بام يې نه درلودی.

او د کعبې شریفي دوهم وار جوړول دغه دي چي قریشو تر بعثت او اسلام د مخه جوړه کړه او د دغه وار په جوړولو کي رسول الله ﷺ هم اشتراک کړی دی او په دې وار کي يې د کعبې شریفي د دېوالو لوړ والی (۱۸) ذراعه کړی خو د اوږد واله څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې (٦) ذراعه او د ذراع څه حصه د مال د کمبودۍ په سبب پرېښوول چې دا هغه ځای دی چې (حِجَر) يا (حَطِيم) ورته ويل کيږي او د کعبې شريفې شمالي طرف ته دی او د کعبې شريفې دروازه يې د مځکې څخه لوړه کړه، دا هم د دې دپاره چې بېله اجازې څخه د قريشو څوک دننه ور نه سي.

په دغه باره کې رسول الله ﷺ د مکې مکرمې تر فتحې وروسته حضرت عائشې رضي الله عنها ته فرمايي: يا عائشه! که ستا قوم يعني: قريش د جاهليت وختو ته نژدې نه وای ما به د کعبې شريفې د نړولو امر کړی وای، خو په نوي جوړولو کې به مې هغه حصه پکښې داخله کړې وای کومه چې څني ايستل سوې ده او د مځکې سره به مې برابره کړې وای، يعني: د کعبې شريفې دننه مځکه به مې دومره کښته کړې وای چې د مځکې سره برابره وای او يوه دروازه به مې د شرق طرف ته ورکړې وای او بله د غرب طرف ته، نو به دغه جوړ والی هغه د ابراهيم ﵇ پر اساس وای.

او د کعبې شريفې دريم وار جوړېدل هغه دي: کله چې کعبه شريفه د يزيد بن معاويه په زمانه کې د ده د لښکرو له طرفه وسوځل سوه،

چې د هغې واقعې خُلاصه داسې ده: د (٣٦) سنې په آخر کې د يزيد لښکرو د (حُصين ابن نُمَير السکوني) په قومنداني عبدالله ابن زُبير ﵁ چې د مسلمانانو خليفه او اميرالمؤمنين ؤ د يزيد په امر په مکه مکرمه کې محاصره کړی او بيا يې کعبه شريفه په منجنيق و ويشتل، کعبه شريفه د دغه ويشتلو په سبب ونړېده، عبدالله بن زُبير ﵁ د حج تر موسمه انتظار وکړی څو چې له هره ځايه خلک د حج کولو دپاره راغله او عبدالله بن زُبير ﵁ مشوره ورسره وکړه ويل: اې خلکو! ما ته د کعبې شريفې په باره کې مشوره راکړی، تو له و نړوم او بيرته يې له سره جوړه کړم؟ که يې دغه نړېدلي ځايونه ور ترميم کړم؟ عبدالله ابن عبّاس ﵁ و ويل: زما نظر دا دی چې نړېدلي ځايونه يې په دغه خپلو ډبرو ور جوړ کړې او نوره کعبه شريفه پر خپل حال پرېږدې ‐ځکه دا هغه کعبه ده چې خلک پر دې مسلمانان سوي دي او دا هغه ډبري دي چې خلک پر هغو مسلمانان سوي دي، يعني: هر څه دي پر خپل حال پاته وي فقط نړېدلي ځايونه يې ور جوړ کړه، عبدالله بن زُبير ﵁ و ويل: که ستاسي څخه د هر چا کور نړېدلی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوځېدلی وای تر هغو نه راضي کېدی چي کوريې بیرته له سره نه وای جوړ سوی، نو د خپل رب عزوجل د کور په باره کي ځنګه فکر کوی؟ عبدالله بن زُبیر رضی الله عنه و ویل: زه له خپله ربه څخه درې ورځي استخاره کوم بیا پر هغه کار اقدام کوم یا هغه کار کوم چي خیر پکښي و وینم، پسله درو ورځو یې د کعبې شریفي په نړولو شروع وکړه ترڅو تر مځکي یې ورسول او بیا یې شا و خوا پَردې پر را وګرځولې او د کعبې شریفي په نوې بِناء یې شروع وکړه او هغه شپږ ذراعه خالي مځکه چي د حِجَر په نامه دغسي پرېښوول سوې وه هغه یې هم پکښي داخله کړه او د کعبې شریفي د دېوالو په لوړ واله یا جګواله کي یې تر پخوا لس ذراعه نور هم زیات کړل او دوې دروازې یې ورکړې چي پر یوه دروازه به خلک ورننوتل او پر هغه بله به وتل، خو دغه زیاتوب یا تغیرات یې د هغه حدیث شریف په جرئت سره وکړل کوم چي حضرتِ عائشې رضی الله عنها د رسول الله ﷺ څخه روایت کړي دی او د مخه درته بیان سو.

د کعبې شریفي څلورم وار بناء یا جوړول هغه دي چي د عبدالله بن زبیر رضی الله عنه تر شهادت وروسته وسوه، چي واقعه یې امام مسلم رحمة الله علیه د عطاء رضی الله عنه څخه روایتوي او وایي:

کله چي عبدالله بن زبیر رضی الله عنه د حجاج بن یوسف الثقفي له طرفه شهید کړل سو او په دغه جنګ کي د حجاج له طرفه کعبه شریفه په منجنیق ونړول سوه، نو حجاج بن یوسف و عبد الملک بن مروان ته چي د وخت خلیفه وُ د عبدالله بن زبیر رضی الله عنه د وژلو خبر او دا و لیکل: چي ابن زبیر کعبه شریفه د اهلِ مکې له نظره مخالفه جوړه کړې ده، عبدالملک بن مروان ورته ولیکل: موږ د ابن زُبیر د کارو د مخالفت إراده نه لرو، کوم چي په لوړ واله کي یې زیاتوب کړی دی پرهغه اندازه یې جوړه کړه، مګر دا چي حِجَر یې د کعبې شریفي په بناء کي داخل کړی دی بیرته یې ځني وباسه پر پخواني شکل یې کړه او دغه دوهمه دروازه چي یې ورکړې ده هغه هم بنده کړه، نو بیا کعبه شریفه ونړول سوه او بیرته د قریشو پر هغه پخواني شکل جوړه سوه.

د تاریخ په کتابو کي ذکر سوي دي: کله چي رشید هغه چي د عبّاسي خُلفاوو څخه دی خلیفه سو نو یې دا إراده وکړه چي کعبه شریفه ونړوي او بیرته یې د عبدالله بن زبیر رضی الله عنه د بناء پر قسم جوړه کړي، مګر امام مالک بن انس رحمة الله علیه ورته و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

يا اميرَالمؤمنين! د الله روی ته وګوره کعبه شريفه د وروستنيو پاچهانو د لاس لوبه مه ګرځوه (يعني: د هر چا چې إراده سوه چې تغير پکښې را ولي، را ولي به يې) او په دې ډول د کعبې شريفې هيبت د خلکو د زړو څخه پورته کيږي، نو رشيد هم د خپلې رأيې څخه واوښت او د کعبې شريفې نړول او جوړول يې پرېښوول.

دا هغه څلور واره وه چې په يقيني ډول سره کعبه شريفه جوړه سوې ده.

مګر پنځم وار جوړېدل يې هغه دي چې په هغه کي شک او اختلاف سته او دا هغه جوړول دي چې د ابراهيم عليه السلام تر جوړولو د مخه دي چې آيا د ابراهيم عليه السلام تر جوړولو د مخه هم کعبه شريفه جوړه سوې ده که يا؟ په ځينو آثارو او رواياتو کي راغلي دي چې اوڼ هغه څوک چې کعبه شريفه يې جوړه کړې ده هغه آدم عليه السلام ؤ او د دغه جوړېدلو دپاره دليل هغه حديث شريف دی چې امام بيهقي يې د عبدالله بن عَمرو رضي الله عنه څخه روايتوي، عبدالله بن عَمرو رضي الله عنه وايي چې رسول الله ﷺ و فرمايل: الله عزوجل و آدم او حواء عليهما السلام ته و فرمايل: زما دپاره کور جوړ کړی او جبريل عليه السلام د کعبې شريفې خط او نقشه ور واچول، نو آدم عليه السلام مځکه کَندل او حواء عليها السلام يې خاورې او ډبرې نقلولې، ترڅو چې اوبو ته و رسېدل، د کښته څخه ږغ پر وسو: يا آدم! بسته او بيا چې يې کعبه شريفه جوړه کړه د الله عزوجل له طرفه وحي ورته وسوې چې طواف پر وکړی او ورته و ويل سوه: ته اول انسان يې او دا اول بيت دی، بيا نو وختونه تېرېدل ترڅو چې نوح عليه السلام د کعبې شريفې حج وکړی، بيا وختونه او قرنونه تېر سوه څو چې ابراهيم عليه السلام يې دوهم وار دېوالونه پورته کړل.

خو امام بيهقي د حديث شريف په آخر کي وايي: د دغه حديث په اِسناد کي يوازې ابن لَهِيعه سته او ابن لهيعه ضعيف دی په ده سره حجت او دليل نه سِي ويل کېدلای.

او هلته نور روايات هم سته چې په معنٰی کي دغه د بيهقي و روايت ته نژدې دي خو هغه ټول روايتونه له ضعف خالي نه دي.

داسي يو روايت هم سته چې وايي: اول هغه څوک چې کعبه شريفه يې جوړه کړې ده شيث بن آدم عليه السلام ؤ، اوس نو که دغه ضعيفه روايتو ته اعتبار ورکړل سي نو کعبه شريفه په ټول تاريخ او زمانه کي پنځه واره جوړه سوې ده، خو ښه او بهتره خبره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا ده: چې پر هغه اعتماد وکړو چې په یقین سره ثابت دي، هغه دا چې کعبه شریفه څلور واره جوړه سوې ده لکه د مخه چې په وضاحت سره بیان سوه او بیله دغه څلور واره جوړېدلو څخه به یې علم الله ﷻ ته پرېږدو. هو په وروستنیو مختلفو وختو کې څو ځلې د کعبې شریفې د تعمیر قسم قسم ترمیمات او اصلاحات سوي دي.

د رسول الله ﷺ خلوت او تنهایي خوښېدل

څه موده وروسته او تر بعثت درې کاله د مخه رسول الله ﷺ د خلکو د دباندني ژوند څخه په تنګ ؤ، هلته فسق او فساد، فجور او د بتانو عبادت ؤ نو خود د رسول الله ﷺ او د ده د قوم په منځ کې ډېر فرق او لیري والی موجود ؤ، ځکه نو رسول الله ﷺ ته تنهایي او فکر کول او د الله ﷻ عبادت ډېر خوښ وګرځېدل، دا یې عادت ؤ چې څه موده ترمنځ به د څو ورځو او شپو دپاره غارِ حراء ته تلی (غارِ حراء په جبل نور کې یو کوچنۍ غار دی) د غرو ځیني غارونه ډېر لوی وي مګر غار حراء کوچنۍ غار دی چې فقط یو یا دوه نفره پکښې ځاییږي او د غره په لوړه حصه کې دی چې څوک بېله تکلیفه او ستړیا څخه نه سي ورختلای، رسول الله ﷺ دغه لیري او ګوښه غار د خپل خلوت او تنهایي دپاره انتخاب کړی ؤ ځکه د ده ﷺ نه وه خوښه چې بل څوک ور سره ملګری وي او مقصد یې هم یوازي والی او د الله ﷻ عبادت ؤ چې په دغه تنهایي کې به یې د کون په موجوداتو کې فکر کاوه او په دې کې به یې فکر کاوه چې د دې کون تر شا یو إداره کوونکی قدرت سته او رسول الله ﷺ په هغه څه نه ؤ راضي چې د ده ﷺ قوم د هغه عقیده درلودل چې هغه شرک او باطل افکار وه، خو بیا هم رسول الله ﷺ ته یوه واضحه لار او معین شریعت نه ؤ ور معلوم چې په هغه سره مطمئن او راضي وي.

د رسول الله ﷺ دغه تنهایي اختیارول د الله جل جلاله په إراده سره وه چې د رسالت و لوی امانت ته آماده سي او په هغه رسالت سره د مځکي په مخ کې تغیر را ولي، رسول الله ﷺ ته تر بعثت درې کاله د مخه دغه تنهایي خوښه وګرځېدل او دغه کوچنۍ غار یې د خپل فکر او عبادت دپاره خلوت ګاه وګرځول او دغه کوچنۍ غار!

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوې خولې لري چې په يوه ورننوزي او بله خوله يې دکعبې شريفې طرف ته ده (لکه يوکلکين داسي ده) او د هغې خولې څخه کعبه شريفه معلوميږي.

نوکوم څوک چې غار حراء ته داخل سي کولای سي چې د دغه غار د داخل څخه کعبه شريفه و ويني، سبحان الله! دغه غار چې د کعبې شريفې څخه درې ميله ليري دی او د غره په ډيره لوړه حصه کي دی چې تقريبًا په يوه نيم ساعت کي څوک ورختلای سي، نو تاسي فکر وکړی چې رسول اللهﷺ به څومره ګرځېدلی وي چې د ځان او عبادت کولو دپاره دي دغسي ليري او ګوښه ځای پيدا کړي چې د هغه ځای څخه دي کعبه شريفه هم معلومېږي.

رسول اللهﷺ به په دغه غار کي د تَفَکُر عبادت کاوه او کعبې شريفې ته به يې کتل، هر وخت به دغه غار ته د څو ورځو او شپو دپاره ورتلی او دا يې خوښه وه چې د رمضان په مياشت کي هلته ډير واوسيږي، خو په هغه کال چې تر بعثت د مخه ؤ رسول اللهﷺ په دغه غار کي پوره يوه مياشت تيره کړه، په پخوا کي به پوره يوه مياشت هلته نه پاته کېدی مګر د بعثت په کال پوره يوه مياشت هلته پاته سو ځکه د اللهﷻ عبادت ډير خوښ ورته ګرځېدلی ؤ، هو! يو وخت به د خوړو يا اوبو را وړلو دپاره، يا دکور د خبر اخيستلو دپاره را کښته سو خو بيرته به هغه غره او هغه غار ته ولاړ.

په دغه آخري کال چې تر بعثت د مخه کال ؤ رسول اللهﷺ چې به پرلار رهي ؤ يا دغه غار ته به تلی يو آواز به يې اورېدی چې ويل کېدل به: السّلام عليکَ يا رسولَ الله! او دهﷺ به شا وخوا وکتل هيڅوک به يې نه ليدل، په حيرت او فکر کي به سو چې دا څه آوازونه دي، رسول اللهﷺ فرمايي: چې بيا مي د وحيو تر نزول وروسته د جبريلعليه‌السلام څخه پوښتنه وکړه چې يا جبريل! تر بعثت د مخه چې به پرلاري تلم اورېدل به مي چې يو څوک راته وايي: السّلام عليکَ يا رسولَ الله! ما به شا وخوا وکتل څوک به نه وه، دغه ږغ چا کاوه؟ او دا څوک وه؟

جبريلعليه‌السلام وويل: يا رسولَ الله! دغه وُنو او ډبرو سلام درباندي وايه.

محترمه وروره او خوري! آيا نن ورځ پر رسول اللهﷺ درود ويل د ځان سعادت او خوشبختي نه بولې؟ رسول اللهﷺ چې په الهي دربار کي کوم لوړ مقام او عزت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري زما او ستا درود ويلو ته ضرورت نه لري، الله جل جلاله او په آسمانو کي ملائکې، په هوا کي مرغان، په دښتو کي حيوانات، په اوبو کي ماهيان حتّٰى وُني او ډبري درود او سلام پر وايي، خو زما او ستا دپاره درود ويل هغه شئ دي چي ګټه او فايده يې موږ ته را رسيږي، د رسول اللهﷺ سره زموږ محبت په زياتيږي، د متابعت شوق يې را پکښي پيدا کيږي، درود ويل زموږ د ښه او بختور ژوند سبب ګرځي، حتّٰى د درود ويلو په برکت به مو إن شاء الله تعالیٰ د رسول اللهﷺ شفاعت هم په نصيب سي.

نو وروره! په خپل ژوند کي درود ويل ډير کړه او د ځان عادت يې وګرځوه، نتيجه به يې په يقيني ډول سره په دنيا او آخرت کي و وينې.

د وحيو نازليدل

کله چي د رسول اللهﷺ د عمر خلويښت کاله پوره سوه د رسول اللهﷺ د ژوند په آفاقو کي د نبوت آثار او علامې ښکاره سوې، چي د هغو علامو څخه يو هم رشتيا خوب ؤ، رسول اللهﷺ به هيڅ خوب نه ليدی مګر هغه کار به عيناً په هغه شکل سره وسو چي په خوب کي به يې ليدلی ؤ، امام المحدثين امام بخاري رحمة الله عليه د أم المؤمنين حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روايت کوي چي فرمايي:

اول هغه شئ چي په هغه سره رسول اللهﷺ ته وحي شروع سوې هغه الرؤيا الصّالحه الصّادقه وه، يعني: صالحه او صادقه خوب ؤ، هيڅ خوب به يې نه ليدی مګر هغه به داسي پيښ او واقع سو لکه روښانه سهار، نو رشتيا خوب د نبوت د علامو او حصو څخه دی، خو پر دغه کيفيت شپږ مياشتي تيري سوې.

تاسي ته معلومه ده چي د نبوت ټوله موده او زمانه درويشت کاله ده، نو دغه صادقه خوب د نبوت شپږ خلويښتم جز دی او الله جل جلاله يې هغه چا ته ورکوي چي د ده جل جلاله خوښه وي، کله چي په غار حراء کي د رسول اللهﷺ د خلوت او تنهائی دريم کال او د رمضان المبارک مياشت وه د الله جل جلاله دا خوښه او إراده سوه چي د مځکي پر خلکو خپل رحمت نازل کړي او رسول اللهﷺ په نبوت او رسالت سره مکرم کړي، څو هغه معينه ورځ راغله چي يوازي د مسلمانانو تاريخ ته نه بلکه د بشر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاریخ ته او د ټولي مځکي د مخ تاریخ ته يې تغیر ورکړی، که موږ دغي ورځي ته فکر او حساب وکړو په دلائلو او قرائنو سره دا ممکنه ده چي دغه مبارکه ورځ معلومه او معینه کړو، دغه ورځ د دوشنبې ورځ او د روژې د میاشتي یو ویشتم تاریخ ؤ چي دا د (٦١٠) میلادي کال د اګست د میاشتي لسمه ورځ وه او د رسول الله صلی الله علیه وسلم عمر په دغه وخت کي په قمري حساب سره پوره څلوېښت کاله شپږ میاشتي او دوولس ورځي ؤ او په شمسي حساب سره نه دیرش کاله درې میاشتي او دوه ویشت ورځي ؤ، دغه د دوشنبې ورځ د بعثت او رسالت اوله ورځ ده، رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: زه په غار حراء کي ناست وم چي ناڅاپه (دفعتاً) یو سړی را ته راغلی.

دغه سړی جبریل علیه السلام ؤ او د یوه انسان په شکل او قیافه ورته راغلی نه د ملائکې په شکل، نو رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: ناڅاپه یو سړی راغلی چي سپین کالي يې اغوستي وه او د ده سره د دېباج یو لوښی یا ټوکر ور سره ؤ (دېباج وربښمین ټوکر دی) او په هغه کي یو کتاب ؤ، څرنګه چي دغه نفر په یوه وار او ناڅاپه را ښکاره سو وې بېرولم (بې رڼغه، بې خبره په نیمه شپه توره تاریکه او په غره کي ناڅاپه او یو دم سړی پیدا سو) سړی را نژدې سو کتاب يې را ته ونیوی او ویل: یا محمّد! إقرأ، اې محمّده! و وایه، رسول الله صلی الله علیه وسلم د بېري په حالت کي ورته و ویل: زه ویونکی نه یم (یعني: لیک او لوست مي نه دي زده) نه شئ ویلای سم او نه يې لیکلای سم.

تاسي ته معلومه ده چي رسول الله صلی الله علیه وسلم اُمّي ؤ، ویل او لیکل يې نه وه زده، که چیري د ده صلی الله علیه وسلم ویل او نوشته کول زده وای کفارو به دا تهمت پر ویلای چي دا قرآن تا جوړ کړی او لیکلی دی، خو اوس د ده صلی الله علیه وسلم قوم او ټولو قریشو ته دا معلومه وه چي محمّد صلی الله علیه وسلم اُمّي دی.

نو رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي: دغه سړي زه په غېږ کي ونیولم او کښې يې کښېم، قریبه وه چي د دغه کښېکښلو سره مي روح وتلی وای، د رسول الله صلی الله علیه وسلم بېره نوره هم زیاته سوه او دغه نفر بیا را ته و ویل: یا محمّد! إقرأ، رسول الله صلی الله علیه وسلم بیا ورته و ویل: زه ویونکی نه یم، وایي: بیا يې زه په غېږ کي ونیولم او کښې يې کښېم او وې ویل: یا محمّد! إقرأ، د درېیم وار دپاره محمّد صلی الله علیه وسلم و ویل: زه ویونکی نه یم، نو وایي: درېیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

وار يې بيا دومره په قوت سره کښېکښښم قريبه وه چې نفس مې وخېژي او بيا يې وويل: يا محمدّ! ووايه، رسول اللهﷺ ورته وويل: څه شي ووايم؟ جبريل علیه السلام وويل:

﴿اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ الْإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ اقْرَأْ وَرَبُّكَ الْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ الْإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾﴾. [العلق]

فقط د سورةُالعلق دغه اولنۍ پنځه آياته يې ور ته تلاوت کړه، دغه پنځه آياته هغه اولني آياتونه دي چې د آسمان څخه په ليلة القدر کې نازل سوي دي الله عزّوجلّ فرمايي:

﴿إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴿١﴾﴾.

يعني: موږ دغه قرآن مجيد په ليلة القدر کي نازل کړی دی.

او د روژې په مياشت کي نازل سوی دي، ځکه بيا هم الله جلّ جلاله فرمايي:

﴿شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ﴾. [بقره: ۱۸۵]

د روژې مياشت هغه مياشت ده چې په هغه کي قرآن مجيد نازل کړل سوی دی.

رسول اللهﷺ فرمايي: کله چې مي دغه آياتونه وويل، دغه سړی غائب سو او ولاړی، رسول اللهﷺ ډېر زيات په ببره کي ؤ چې دا څه کيفيت او حالت دی؟ په دغه وخت کي د رسول اللهﷺ صادقه او مخلصه زوجه حضرت خديجه رضي الله عنها چې هلته په خپل کور کي وه، په زړه کي يې ور وګرځېدل: چې محمّدﷺ ته يو څه ور پېښه سوې ده، نو يې خپل يو مريئ غار حراء ته ولېږی چې ولاړ سه وګوره چې محمّدﷺ ته څه پېښه ده؟ ځکه دې ته معلومه وه چې رسول اللهﷺ هلته دی، دلته بيا رسول اللهﷺ د غار حراء څخه را وتلی دی او په ډېر تلوار د کور و طرف ته رهي دی، د ډېري بيري په سبب د ځغستا پر قِسم په تلوار او چابکي سره د کور پر طرف رهي دی، مريئ چې غار ته راغلی وې ليدل چې رسول اللهﷺ نسته نو مريئ دې خوا ها خوا ته د رسول اللهﷺ په پلټنه او پيدا کولو مشغول سو او رسول اللهﷺ د مکې مکرمې پر طرف په تلوار رهي دی، رسول اللهﷺ د بيري او خوف په حالت کي خپل کور ته ولاړ، خديجې رضي الله عنها چې دئﷺ وليدی پوه سوه چې رسول اللهﷺ ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېرېدلی دی او اوس هم د بېرې په حالت کې دی او له ډېرې بېرې څخه رېږدي او وايي: زَمّلُونِي زَمِّلُونِي، يعني: پټ مې کړی، پټ مې کړی، لکه د چا چې يخ کيږي او رېږدي، خديجې رضي الله عنها هم په يوه کالي پټ کړی تر څو چې بېره ځنې ولاړه او آرام سو.

نو بيې خديجې رضي الله عنها ته هغه ټينګه سوې قصه وکړه، ټول هغه واقعات چې ورته پېښ سوي وه ورته بيان يې کړه او ويل: زه پر ځان و بېرېدم، خديجې رضي الله عنها ورته و ويل: ښايي ته داسي فکر کوې چې دا د جن او پيري اثر وي؟ رسول الله ﷺ ويل: هو، خديجې رضي الله عنها وويل: يا والله تا ته هيڅکله د جن او پيري شر او آزار نه در رسيږي او الله تا نه خرابوي، ځکه ته صلهٔ رحمي وصلوې، يعني: د دوستانو او اقرباوو حقوق پر ځای کوې، په خبرو کې رشتيا وايې، د ضعيفانو مرسته کوې، د محتاجو ضرورت او اړتيا رفعه کوې، د مېلمه عزت کوې، د حق مرسته او طرفداري کوې، ټول اخلاق دې ښه او کريم دي، جن تا ته تکليف نه سي در رسولای، نو بيې هم رسول الله ﷺ پر ښاوه چې ښه آرام سو بيا يې نو وَرَقَه بن نَوفَل ته چې د خديجې رضي الله عنها د اکا زوی ؤ ور وستی، دغه ورقه چې عرب او قريش ؤ نصراني سوی ؤ او دا قصه به په وروسته کې درته وکړو چې څنګه او ولې نصراني سو، مقصد ورقه بن نوفل د خديجې رضي الله عنها اکا زوی نصراني ؤ، څرنګه چې ده د يهودو او نصاراوو کتابونه لوستل او انجيل يې د عِبراني څخه په عربي ډېر ليکلی ؤ، نو د ډېرو معلوماتو خاوند ؤ، په عمر ډېر او په سترګو ړوند سوی ؤ، د انبياء عليهم السلام د ژوند معلومات ورته وه او دا هم ورته معلومه وه چې د را تلونکي نبي وخت او زمانه را نژدې سوې ده.

کله چې دوی وَرَقه ته ورغله خديجې رضي الله عنها ورته و ويل: يا ابن عم! اې د اکا زوا! د وراره څخه دې د ده حال واوره، ورقه و ويل: اې وراره! څه دې ليدلي او اورېدلي دي؟ رسول الله ﷺ هغه خپل حال ورته بيانوي او ورقه په ډېر تعجب غوږ ورته نيولی دی او اوري يې، ورقه ته چې د آسماني کتابو څخه د آخري او راتلونکي نبي په باره کې کومې علامې ور معلومې وې هغه ټولې په محمّد ﷺ کې موجودې وې، نو يې په آخر کې په لوړ آواز و ويل: الله اکبر والله ناموس اکبر درته راغلی دی هغه چې الله جل جلاله و موسی عليه السلام ته را استولی ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ناموس اکبر څخه مقصد جبریل عَلَیهِالسَّلَام دی او د ناموس معنٰی؟ یعني: د سِر او پټ راز ساتونکی، مګر هو هغه د خیر او مصلحت راز او د جاسوس معنٰی: د شر او بد راز ساتونکی، نو د جبریل عَلَیهِالسَّلَام یو نوم ناموس اکبر دی او بل نوم یې روح یا روح القُدُس دی، لکه څرنګه چي الله جَلَّ جَلَالُهُ په قرآن کریم کي فرمایي:

﴿ فَأَرۡسَلۡنَآ إِلَيۡهَا رُوحَنَا ﴾. [مریم: ۱۷]

یعني: موږ و مریم عَلَیهَاالسَّلَام ته زموږ روح ور واستاوه، د روحنا څخه مقصد جبریل عَلَیهِالسَّلَام دی او بیا هم الله جَلَّ جَلَالُهُ فرمایي:

﴿ تَنَزَّلُ ٱلۡمَلَـٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ فِيهَا ﴾.

یعني: په لیلة القدر کي ملائکې او جبریل عَلَیهِالسَّلَام را کښته کیږي.

دلته هم د روح څخه مقصد جبریل عَلَیهِالسَّلَام دی، خیر ورقه بن نوفل و ویل: والله ناموس اکبر درته راغلی دی، هغه چي موسٰی ته راغلی ؤ او عیسٰی عَلَیهِالسَّلَام یې نه کړی یاد دا ولې؟ ځکه د ورقه دا عقیده نه وه چي عیسٰی عَلَیهِالسَّلَام نبي دی.

ورونو! نصارا پر درې قسمه دي، یوه ډله یې وایي: عیسٰی عَلَیهِالسَّلَام په خپله رب او إله دی (العیاذ بالله) او د نصاراوو بله ډله بیا وایي: چي مرتبې او درجې درې دي، یوه د الله درجه ده او یوه د نبي درجه ده او د دغو دوو درجو په منځ کي یوه بله درجه سته چي تر الله کښته او تر نبي لوړه ده او عیسٰی عَلَیهِالسَّلَام په دغه درجه کي دی، د ورقه بن نوفل عقیده هم داسي وه، چي دغه عقیده نه پوره شرک دی او نه پوره توحید دی، نو ځکه ورقه بن نوفل عیسٰی عَلَیهِالسَّلَام نه کړی یاد، بلکه ویل: دا هغه ناموس اکبر دی چي موسٰی عَلَیهِالسَّلَام ته راتلی او بیا دغه ورقه یوه عجیبه خبره وکړه، ویل: کشکي زه په هغه وخت کي ځوان وای چي ستا قوم تا د مکې څخه باسي او ما ستا مرسته کړې وای، رسول اللهﷺ په تعجب سره و ویل: ما د مکې له ښاره باسي؟ ما شړي؟ ورقه بن نوفل و ویل: هو! هر چا چه دغسي شئ را وړی دی لکه تا ته چي راغلی دی هغه څوک د خپل قوم له طرفه آزار سوی دی او دغه عمل همېشه د نبیانو سره کېدی، څرنګه چي ته هم نبي او رسول یې خامخا آزارېږې او که زه په دغه ورځ ژوندئ وم مرسته او کومک به دي وکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا نو د وحیو او بعثت شروع وه، اوس نو محمّد ﷺ د ځینو علماوو په قول د سورة العلق د دغو آیاتو په نزول سره نبي سو مګر رسول نه دی، ځکه ځیني علماء د نبي او رسول فرق داسي بیانوي: نبي هغه دی چي وحي ورته نازلیږي خو په تبلیغ نه وي امر کړه سوی او رسول هغه دی چي هم وحي ورته راځي او هم د دین په تبلیغ سره مامور او مکلف وي، نو د دغو علماوو په قول محمّد ﷺ د سورة العلق په نزول سره نبي سو، څرنګه چي په تبلیغ نه سو امر نو رسول نه سو، خو بیا د سورة المدثر په نزول سره رسول هم سو، ځکه هلته بیا په تبلیغ هم امر کړل سو (دا د علماوو یو قول ؤ)

پسله دغه غار حراء د واقعې څخه رسول الله ﷺ ته نور څه نه سوه پېښ او وحيِ هم نه نازلیږي چي دغي مودې ته علماء کرام (فترةُ الوحي) وایي، یعني: وحيِ قطعه سوې او دا موده په هغه صحي روایتو کي شپږو میاشتو ته ورسېدل، که څه هم ځینو علماوو دا موده درې کاله بللې ده خو دا مطلقاً خطا ده او هغه راجحه روایت دا دی چي دغه د وحیو د قطعه کېدلو موده شپږ میاشتيٰ وه، پوره نیم کال وحيِ قطعه دي هیڅ شئ نسته، نو له دغه جهته علماء کرام رشتیا او صادقه خوب د نبوت شپږ څلويښتمه حصه بولي، ځکه نبوت یا رسالت ټوله درویشت کاله ؤ، که دغه درویشت کلونه و شپږو میاشتو ته واړوو نو شپږ څلوېښت واره (٦) میاشتي ځني جوړېږي.

او په دغه موده کي چي وحيِ نه وې رؤیا الصادقه موجوده وه، نو ځکه رؤیا الصادقه د نبوت شپږ څلويښتمه حصه سوه، خیر په دغو شپږو میاشتو کي ورقه بن نوفل هم وفات سو او رسول الله ﷺ فرمایي: ورقه بن نوفل مي په جنت کي ولیدی، ځکه د هغه د اسلام إراده وه، په خپل نیت جنت ته داخل سو او د ورقه د ژوند په وخت کي رسول الله ﷺ هم څوک و اسلام ته نه دي دعوت کړي او د هیچا څخه یې د ایمان را وړلو طلب او غوښتنه نه وه کړې، نو ورقه بن نوفل په هغه خپل نیت چي ویل کشکي زه ځوان وای او ستا مرسته مي کړې وای جنت ته داخل سو، دا هم د الله جل جلاله الهي رحمت او احسان دی چي د ورقه پر نیت یې معامله ور سره وکړه که څه هم دئ تر رسالت د مخه وفات سو خو جنت ته داخل سو.

اوس نو په دغو شپږو میاشتو کي چي وحيِ قطعه دي که څه هم رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په اولو ورځو کي ببرېدی او په ببره کي ؤ، خو څه موده وروسته يې زړه غوښتی چي بيا جبريل عليه السلام ورته راسي او وحې ورته را وړي شوق او علاقه يې پيدا سوه تر داسي اندازې چي دښت او صحرا ته به وَوَتی، غرو ته به ولاړی او هلته به په انتظار ؤ چي ښايي جبريل عليه السلام ورته راسي.

د وحيو د قطعه کېدلو څخه مقصد هم دا ؤ چي د رسول الله ﷺ د جبريل عليه السلام و ملاقات او د وحيو و نزول ته شوق او علاقه پيدا سي چي واقعاً هم داسي سوه، رسول الله ﷺ د هغه د مخنۍ بيړي پر ځای اوس دښت او غرو ته وزي او د دې انتظار کوي چي د جبريل عليه السلام سره ملاقي سي، دا ورځي د رسول الله ﷺ دپاره ډيري درنې او له خواشينيه ډکي ورځي وې چي آيا زما څخه خو به داسي يو کار نه وي پېښ سوی چي زما رب را څخه ناراضه سوی وي، حتّی ځيني وختونه به يې دا إراده وکړه چي د غره څخه ځان را وغورځوي، خو يوه ورځ يې ناڅاپه د آسمان له طرفه ږغ واورېدی چي ويل: يا محمّد! رسول الله ﷺ فرمايي: سر مي را پورته کړی چي يو عجبه منظر دی، انسان ته هيڅکله داسي حالت نه پيښيږي، و مي ليدل چي جبريل عليه السلام په هوا کي پر يو عرش ناست دی او شپږ سوه وزرونه يې دي چي د مشرق او مغرب منځ يې ټول ډک کړی ؤ، ټول آسمان يې نيولی ؤ، وايي د آسمان هر طرف ته چي به مي کتل دغه جبريل مي ليدی او دغه ږغ کوي:

يا محمّد! أنتَ رسُولُ اللهِ وَ أنَا جبريل.

يعني: يا محمّد! ﷺ ته رسول الله يې او زه جبريل يم او رسول الله ﷺ د ډيري بيري څخه پرخپل ځای ولاړ دی، له بيري او وَهمه حرکت نهِ سي کولای، د دغه منظر او مشهد بيان الله جلّ جلاله په قرآن مجيد کي کړی دی او فرمايي:

﴿وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۝ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝ وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ۝ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ۝ عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوَىٰ ۝﴾. [النجم]

يعني: قسم دی په ستورو سره چي غروب يا طلوع وکړي چي نه دی ګمراه سوی ملګری ستاسي چي مقصد رسول الله ﷺ دی، يعني: رسول الله ﷺ نه د غلط فهميه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صحي لاري اوښتی دی او نه په خپل قصد او اختيار سره د لاري اوښتی دی، بلکه لکه د آسمان ستوري چي په ختلو او لوېدلو کي پر يوه معينه او مقرره سوې لار ځي، همدارنګه رسول الله ﷺ د الله ﷻ له طرفه پر معينه سوې لار برابر ځي او دا امکان نه لري چي مخالفت ځني وکړي او نه محمّد ﷺ د خپلي غوښتني او خواهش مطابق خبري کوي او نه دی دغه قرآن مګر وحيِ دي چي و ده ته لېږل سوي دي، ده ته شديد القوٰی: د ډېرو شديدو قوتو خاوند (چي جبريل عليه السلام دی) ښوولي دي.

ورونو! جبريل عليه السلام د ملائکو رئيس او قائد دی او انبياء عليهم السلام ته د رسالت او وحيو په رسولو تر نورو ملائکو غوره کړه سوی او اختيار سوی دی، د ملائکو څخه بل داسي څوک نسته چي رسولانو ته دي وحيِ راوړي بيله جبريل عليه السلام څخه او جبريل عليه السلام شديدُ القوٰی دی، د ده د قوت څخه يو دا دی چي پوره او کامل ښاريې د وزر په يوه طرف چپه واړاوه، د دغه لوی ښار چي د لوط عليه السلام د قوم ښارؤ لوړه حصه يې کښته کړل او کښته حصه يې لوړه کړه، دا د جبريل عليه السلام قوت دی.

﴿ ذُو مِرَّةٍ فَٱسْتَوَىٰ ۝٦ وَهُوَ بِٱلْأُفُقِ ٱلْأَعْلَىٰ ۝٧ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝٨ فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ أَوْ أَدْنَىٰ ۝٩ فَأَوْحَىٰٓ إِلَىٰ عَبْدِهِۦ مَآ أَوْحَىٰ ۝١٠ مَا كَذَبَ ٱلْفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ۝١١ ﴾
[النجم]

الله جل جلاله فرمايي: چي دا واقعي ليدل دي، خيال او تصور نه دی، بلکه حقيقتاً يې جبريل عليه السلام وليدی.

ورونو! رسول الله ﷺ د خپل رسالت په ټوله موده کي جبريل عليه السلام پر خپل واقعي شکل فقط دوه واره ليدلی دی، بشر دا نه سي تحمل کولای چي ملائکې و ويني نو ځکه جبريل عليه السلام به د وحيو راوړلو په وخت کي رسول الله ﷺ ته په قِسم قِسم صورتو او شکلو سره راتلی.

د مخه تردې چي د رسول الله ﷺ د رسالت او نبوت د ژوند په تفصيلاتو شروع وسي دا ښه او لازمه ده چي د وحيو اقسام او اشکال در وښوول سي ځکه وحيِ د رسالت اساس او د دعوت رېښه او اصل بلل کيږي، نو وحيِ يا نزول د وحيو پر شپږ قسمه دي، يعني: رسول الله ﷺ ته وحيِ پر شپږ قسمه نازلي سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: د خوب لیدل دي، علماء کرام وایي چې د أنبياء عليهم السلام خوب وحې دی. ځکه ابراهیم علیه السلام خپل زوی ته وویل:

﴿يَٰبُنَيَّ إِنِّيٓ أَرَىٰ فِي ٱلۡمَنَامِ أَنِّيٓ أَذۡبَحُكَ﴾. [الصافات: ۱۰۲]

یعني: اې زما زویه زه پرله پسې په خوب کې وینم چې تا حلالوم.

نو دغه خوب وحې وې.

دوهم: دا چه جبریل علیه السلام به د رسول الله ﷺ په زړه کې هغه د مقصد شئ ور واچاوه، بېله دې ځخه چې رسول الله ﷺ ملائکه و ویني په زړه کې به یې یو احساس پیدا سو، لکه څرنګه چې رسول الله ﷺ فرمایي:

« إِنَّ الرُّوحَ الأَمِينَ نَفَثَ فِي رَوْعِي أَنَّهُ لَيسَ مِنْ نَفْسٍ تَموتُ حَتَّى تَسْتَوفِيَ رِزْقَها، فَاتَّقُوا اللهَ وَأَجْمِلُوا فِي الطَّلَبِ، وَلا يَحْمِلُكُم إِسْتِبْطاءُ الرِّزْقِ على أن تَطلُبُوهُ بِمَعاصِي اللهِ فَإِنَّهُ لا يَنالُ ما عِنْدَهُ إِلاَّ بِطاعَتِه ». [رواه: ابن أبي شيبه]

یعني: روحُ الأمین چې جَبریل علیه السلام دی زما په زړه کې را واچول (چې موږ و دغه ته الهام وایو) رسول الله ﷺ فرمایي: الهام را ته وسو چې هیڅ نفس یا هیڅ ژوندئ مخلوق تر هغو پوري نه مري چې رزق یې پوره نه سي، نو د الله جل جلاله ځخه وبیرېږئ او د رزق په طلبولو کې سمه لار اختیار کړئ او د رزق طلبول باید تاسې دې ته مجبوره نه کړي چې د الله جل جلاله په معصیت او ګناه یې طلب کړئ، ځکه هر هغه ځه چې د الله جل جلاله سره دي بېله اطاعته د الله په بل شي سره نه حاصلېږي.

خو د دې حدیث په بیانولو سره زموږ مقصد الهام ؤ چې دا هم د وحیو یو قسم دی.

د وحیو درېیم قسم دا دی: چې رسول الله ﷺ ته به جبریل علیه السلام د یوه سړي په شکل سره راغلی او په دغه قسم وحیو کې به اصحاب کرامو هم دغه سړئ لیدی او دا د دوو نفرو د تفاهم او پوهېدلو دپاره د وحیو هغه تر ټولو آسانه طریقه ده، ځکه دلته د دواړو طرفو په منځ کې تجانُس او یو شئ والی موجود وي او ډېر ځله جبریل علیه السلام و رسول الله ﷺ ته د دِحیَةُ الکَلبي رضي الله عنه په شکل راغلی دی.

د وحیو څلورم قسم داسې ؤ: چې د زنګ یا زنګولې د شرنګهاري په شکل سره به یو آواز ؤ، چې د وحیو په اقسامو کې دغه قسم وحې د رسول الله ﷺ دپاره هغه تر ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سخته طريقه او مشکل قسم د وحيوؤ، تر داسي اندازې چي په ډېر شديد يخ کي به پر رسول الله ﷺ خولې را بهېدلې او که به پرکوم حيوان سپورؤ د هغه حيوان ځنګنونه به پر مځکه کت سوه، يو وخت و رسول الله ﷺ ته دغه قسم وحيِ نازلېدې او د رسول ﷺ مبارک ځنګون د زيد بن ثابت رضي الله عنه پر ځنګانه پروت ؤ، زيد رضي الله عنه وايي: قريبه وه چي د رسول الله ﷺ د ځنګانه د دروند والي په سبب مي ځنګون په مځکه ننوزي.

د وحيو پنځم قسم دا دی: چي رسول الله ﷺ به د وحيو راوړونکې ملائکه يعني جبريل عليه السلام په هغه خپل واقعي شکل کوم چي الله جل جلاله پر هغه شکل خلق کړی او پيدا کړی ؤ وليدی او دغه قسم وحيِ و رسول الله ﷺ ته د ټول رسالت په موده کي دوه واره پيښي سوي دي، لکه الله جل جلاله چي په سورة النجم کي ذکر کړي دي.

د وحيو شپږم قسم هغه دی: کوم چي الله جل جلاله د معراج په شپه لوړ تر آسمانو پر رسول الله ﷺ لمنځونه فرض کړل، بيله واسطې بيله ملائکې د پردې تر شا خطاب او خبري کول وه او لکه د موسیٰ عليه السلام سره چي په جبل طور کي څو واره داسي وسوه، چي د الله جل جلاله خبري به يې اورېدلې او هغه عزوجل به يې نه ليدی او دا د وحيو هغه کاملترين شکل او صورت دی. *بيرته قصې ته راسو:*

نو جبريل عليه السلام و رسول الله ﷺ ته په خپل واقعي شکل او حقيقي صورت فقط دوه واره ښکاره سوی دی چي اول وارېې دغه د بعثت په شروع کي ؤ او دوهم وار د إسراء او معراج په شپه ؤ او د دغه اول او دوهم وار په باره کي الله جل جلاله په سورة النجم کي فرمايي:

﴿ مَا كَذَبَ ٱلْفُؤَادُ مَا رَأَىٰٓ ﴿١١﴾ أَفَتُمَـٰرُونَهُۥ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾

يعني: د محمّد ﷺ زړه خلاف نه وه ورته ويلي، هغه چي جبريل عليه السلام يې په سترګو ليدلی ؤ، آيا تاسي د محمّد ﷺ سره په دغه شي کي چي ده ليدلی دی بحث او جنجال کوی؟ او خامخا محمّد ﷺ بل وار بيا جبريل عليه السلام ليدلی دی، چيري يې ليدلی دی؟ ﴿عِندَ سِدْرَةِ ٱلْمُنتَهَىٰ﴾ دا هغه دوهم وار ليدل دي چي د معراج په شپه د سدرةُ المُنتهیٰ د ونې يا درختې سره وسوه، چي د دغه تفصيلي بيان به إن شاء الله تعالی د معراج په قصه کي درته راسي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو دغه اوسنئ منظر او مشهد چي رسول الله ﷺ د اول وار دپاره جبریل علیه السلام په خپل واقعي شکل او صورت سره ويني ډير عجيب او نادره حالت ؤ، رسول الله ﷺ له ډيره خوفه پرخپل ځای حيران ولاړ دی هيڅ حرکت نه کوي هري خوا ته چي ګوري آسمان په جبريل علیه السلام ډک دی او دغه ورته وايي:

يا محمّد! أنتَ رسولُ الله وَأنا جبريل.

څه وخت دغه حالت ؤ چي بيا جبريل علیه السلام د ده ﷺ له نظر او ليدلو څخه غايب شو او رسول الله ﷺ د ډيري بيري او خوف په حالت کي کور ته راغلی او ربړدي او وايي: زَمّلوني زَمِّلوني، پټ مي کړی، پټ مي کړی.

رسول الله ﷺ په بستر کي ځان پېچلی ؤ چي جبريل علیه السلام وحيِ ورته را وړې او دا وار يې د الله جل جلاله له طرفه رسالت ورته را وړی چي هغه وحيِ د سورةُ المدثر دغه آياتونه وه:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمُدَّثِّرُ ۝١ قُمْ فَأَنذِرْ ۝٢﴾.

يعني: اې هغه څوک چي د وحيو له بيري دي ځان په کالو کي پېچلی دی! د خوب له بستره ولاړ سه او خلک د الهي عذاب څخه يا په الهي عذاب سره وېروه.

چي دا د خلکو په بېرولو او إنذار سره الهي امر دی او د رسالت درنه وظيفه د رسول الله ﷺ پر غاړه ورولوېدل او نور هم ورته فرمايي:

﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ۝٣ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ۝٤ وَٱلرُّجْزَ فَٱهْجُرْ ۝٥ وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ۝٦﴾.

يعني: او خپل رب په لويي سره يادوه او خپل کالي دي پاک وساته، ګناه او بتان پريږده، يعني: ظاهر او باطن دي بايد پاک وي او داسي احسان او نيکي مه کوه چي بدل يې ډير غواړې.

الله جل جلاله مور ته لوړ همت را ښيي چي هر شئ که مال وي که دولت، که علم وي که خلکو ته لار ښوونه هر څه چي چا ته ورکوې دا نه ښايي چي د هغه عوض او بدل وغواړې بلکه ته بايد د دغه شکر آداء کړې چي الله جل جلاله تا ته دغه نعمتونه درکړي دي.

او فرمايي: ﴿وَلِرَبِّكَ فَٱصْبِرْ ۝٧﴾.

او خپل رب ته صبر کوه، يعني: اوس نو ستا آزارېدل شروع سوه، خلک دي بېله

(c) ketabton.com: The Digital Library

آزارولو نه پرېږدي ته باید صبر وکړې.

دغه ټول الهي امرونه یوازې رسول الله ﷺ ته نه بلکه ټول محمدي امت ته لار ښوونه ده، نو مسلمان وروره! کوم زحمتونه او تکلیفونه چې د دعوت په لار کې تا ته پېښېږي د هغه په مقابل کې د صبر او تحمله ښخه کار اخله او پوه سه چې دغه د تبلیغ او دعوت عظیم الشانه وظیفه بیله زړه ورتیا او حوصلې، صبر او استقامته ښخه پای ته نه رسیږي.

تر دغه وروسته د وحیو نزول پرله پسې سو او همېشه وحي نازلېدلې او بیا د سورةُ المزمل دغه آیاتونه نازل سوه:

﴿یَـٰٓأَیُّهَا ٱلْمُزَّمِّلُ ۝١ قُمِ ٱلَّیْلَ إِلَّا قَلِیلًا ۝٢﴾.

یعني: اې هغه څوکه چې ځان دي په کالو کې پېچلی دی! په شپه کې لمانځه ته ولاړ سه، بیله لږې حصې ښخه، یعني: شپه په عبادت تیره وه، څوکه د شپې څه حصه آرام کوې کومه مضائقه نسته، پروا نه لري.

دا نو ورسول الله ﷺ ته په عبادت کولو سره امر وُ. او بیا سورةُ الضحی نازل سو:

﴿وَٱلضُّحَىٰ ۝١ وَٱلَّیْلِ إِذَا سَجَىٰ ۝٢ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ۝٣﴾.

یعني: قسم په څاښت چې روښانه دی او قسم په شپه چې تاریکه سي او ټول شیان په خپله تاریکه کې پټ کړي چې ستا رب ته نه یې پرې ایښی.

یعني: دا چې وحي نه نازلېدې دا د الله جل جلاله له طرفه ستا پرېښوول او مهجوره کېدل نه دي چې ته یې پرېښوولې بلکه د دې انقطاع ښخه مقصد دا وُ چې ته مستعد سې، د وحیو د نزول دپاره شوق او استعداد پیدا کړې او پرله پسې آیاتونه نازلېدل او بیا هم الله جل جلاله هغه نعمتونه ذکر کړل چې رسول الله ﷺ ته یې ورکړي وه او فرمایي:

﴿وَلَلْـَٔاخِرَةُ خَیْرٌ لَّكَ مِنَ ٱلْأُولَىٰ ۝٤ وَلَسَوْفَ یُعْطِیكَ رَبُّكَ فَتَرْضَىٰٓ ۝٥﴾.

او اې محمده! ﷺ خامخا تا لره آخرت تر دنیا ښه او بهتر دی او ژر ده چې ستا رب به تا ته لویه برخه درکړي پس ته به راضي سې، الله عزوجل نور هم هغه نعمتونه ورته بیانوي چې ده ﷺ ته یې پرله پسې ورکړي دي او فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَآوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَىٰ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ عَائِلًا فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾﴾

آیا ته يې يتيم نه وې پيدا کړی؟ بې پلاره يې پيدا کړې او بيا يې د پناه ځای درکړی او ته يې داسي پيدا کړی وې چي په شرعه او شرعي احکامو نه پوهېدې او تا ته يې شرعي احکام در وښوول او نبوت يې درکړی (دلته ضلالت د انحراف او دلاري ځخه د اوښتلو په معنٰی نه دی بلکه د ضلال معنٰی: د عبادت په طريقه نه پوهېدل او د هغې طريقې نه پېژندل دي، چي ځوک بايد څنګه د الله جل جلاله عبادت وکړي) او ته يې فقير يا مسکين پيدا کړې او بيا يې غني کړې، نو الله جل جلاله د دغه سورت په نزول سره و رسول الله ﷺ ته اطمينان ورکړی او هغه خپل نعمتونه او احسانونه يې ورياد کړل چي ستا رب هيڅکله تا نه پرېږدي او نه دي مهجوروي بلکه احسان يې هم درباندي کړی دی او نور يې هم درباندي کوي.

ورونو! په جزيرةُ العرب کي تر رسول الله ﷺ او د هغه تر مبارک بعثت د مخه نور خلک هم موجود وه چي د الله جل جلاله پر وحدانيت او يو والي يې عقيده درلودل، مګر دغه خلک چي الله جل جلاله هدايت ورته کړی ؤ شمېر يې کم او لږ ؤ، د دغو لږو خلکو ځخه يو زيد بن عَمرو بن نُفَيل ؤ، بل عثمان بن حارث او بل ورقه بن نوفل ؤ، دغه درې نفره د بتانو له عبادته بېزاره وه او بد يې ځني راتله، د مشرکانو د کارو ځخه په تنګ وه، دغه درې نفره سره کښېنستل او مشوره يې سره وکړه، ويل: دغه د بتانو عبادت خو عبث او بيهوده، غلط او باطل کار دی موږ بايد د صحي او حق دين پوښتنه او پلټنه وکړو، نو په اتفاق سره دې خوا او ها خوا ته ګرځي، د لوی عالم پوښتنه کوي چي هغه و دوی ته حق دين او سمه لار ور وښيي، د دغه حق په تلاښ کي عثمان او ورقه بن نوفل نصارا سوه، مګر زيد بن عَمرو بيا هم ګرځي غواړي چي پوره اطمينان حاصل کړي، خلکو يو نفر ور وښاوه چي دغه سړئ لوی عالم دی او هغه عالم يهودي ؤ، زيد بن عَمرو هغه عالم ته ورغلی او ويل: ستا د دين بيان را ته وکړه چي څنګه دين دي دی؟ هغه عالم هم د خپل دين يهوديت په باره کي معلومات ورکړه د يهوديت عقائد او احکام يې ورته بيان کړه، زيد ورته و ويل: دغه دين حق او الٰهي دين دی؟

هغه و ويل: هو دا هغه حق دين دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيد بن عَمرو ورته وويل: زه څنګه يهودي کېدلای سم؟

عالم و ويل: تر څو چه د الله عزوجل څه غضب درباندي و نه سي ته نه سې يهودي کېدلای ځکه الله عزوجل پر يهودو په غضب سوی دی، که ته غواړې چي يهودي سې د الله جل جلاله غضب به قبلوې بيانو يهودي کېدلای سې.

زيد و ويل: زما تيښته د الله جل جلاله له قهره او غضبه څخه ده زه د هغه رضا غواړم او ته مي د الله جل جلاله په غضب اخته کوې، يا! زه تر دې دين تيريم مګر بل څوک يا بله لار را وښيه.

عالم و ويل: بل شئ نه دی را معلوم مګر دا چي حنيف سې.

زيد ويل: حنيف څه شي دی؟

عالم و ويل: هغه دا چي مُوَحِّد اوسې.

زيد ويل: مُوَحِّد څه شي دی؟

عالم و ويل: د ابراهيم عليه السلام دين حنيف او د توحيد دين دی.

زيد ويل: د ابراهيم عليه السلام دين څنګه دين دی؟

يهودي و ويل: هغه دين نه دی را معلوم خو يو پخوانئ آسماني دين دی چي اوس بالکل له منځه تللی دی، عالمان يې ټول مړه سوي دي اوس د هغه دين احکام چا ته نه دي معلوم فقط دومره خبر يم چي الٰهي او د توحيد دين دی، خو احکام او تفصيل يې نه دي را معلوم.

زيد ويل: چي دا هم نه دی در معلوم نو يو بل دين را وښيه.

عالم و ويل: زه تر دغه زيات نه پوهېږم ته و فلاني نفر ته ورسه هغه لوی عالم دی.

زيد رهي سو هغه نفر ته ورغلی او ويل: ما ته حق دين را وښيه، څرنګه چي هغه عالم نصراني ؤ نو هغه و ويل: دغه د مسيح عليه السلام دين حق دين دی، د دين عقائد او احکام يې ورته بيان کړه، دغه عالم چي نصراني ؤ د نصرانيت دين يې په تفصيل ور وښووی.

زيد ويل: زه څنګه نصراني کېدلای سم؟

عالم ورته و ويل: ته بېله ضلالته نه سې نصراني کېدلای ځکه نصارا ګمراه سوي دي، که ته غواړې چي نصراني سې څه ضلالت به قبلوې او بيا حساب پر الله دی.

زيد ويل: زه له ګمراهيه او ضلالته تښتم او ته مي ګمراهۍ ته کشوې، زه مستقيمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ثابته لار غواړم.

عالم وويل: زموږ دين دغه دى نور نو ته اختيار لرې.

ورونو! الله جل جلاله په سورة الفاتحه کې فرمايي:

﴿غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ۝٧﴾.

يعني: الهي ما ته د هغو کسانو لار مه راښيې چې پر دوی غضب سوی دی چې يهود دي او د ګمراهانو لار مه راښيې، چې نصارا دي. *(بيرته به خپلې قصې ته راسو)*

نو زيد هغه نصراني عالم ته و ويل: ښه يوه بله صحي لار او حق دين را وښيه،

راهب وويل: بله لار او حق دين نه دي را معلوم، مګر حنيف سې.

زيد ويل: حنيف څه شي دی؟

راهب ويل: هغه د ابراهيم عليه السلام دين دی آسماني او د توحيد دين دی مګر څرنګه چې د هغه دين عالمان مړه سوي دي چا ته يې د احکامو صحي معلومات نسته.

زيد ويل: بيله دغه څخه بل دين را وښيه، عالم و ويل: نور نو د صحي دين معلومات را ته نسته، نور ټول اديان منحرف او خطا دي زيد بن عَمرو په حيرت کي پاته سو چې څه وکړي؟ بيرته مکې مکرمې ته رهي سو او پرلاري د ځان سره وايي: الهي! ته شاهد يې چې زه د ابراهيم عليه السلام پر دين يم، زه حنيف يم، ټول را ته وايي: چې دغه دين حق دی، څرنګه چې زه يې په نور تفصيل او احکامو نه يم خبر نو دومره وايم چې زه موحِّد او د ابراهيم عليه السلام پر دين يم، بيله يوه الله بل د هيڅ شي عبادت نه کوم، مګر په دې هم نه پوهېږم چې څنګه لمونځ او عبادت وکړم خو د ابراهيم عليه السلام پر دين يم، کله چې به زيد بن عَمرو غوښتل چې لمونځ او عبادت وکړي نو به يې بيله حسابه رکوع او سجدې کولې، ځکه د عبادت هيڅ طريقه نه وه ور معلومه، د خپله ځانه څخه يې اجتهاد او عبادت کاوه، کله چې مکې مکرمې ته راغلی نور مشرکان هم توحيد ته ور بولي او د بتانو له عبادته يې منعه کوي، او وايي: يوازې د الله جل جلاله عبادت کوی، د مکې مکرمې نورو خلکو پرده بد ويل، ناپوه او بيعقل يې بلی خو دئ پر دغه خپل توحيد ټينګ ؤ، رسول الله ﷺ فرمايي: زيد بن عَمرو بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

نُفیل مي ولیدی چي کعبې شریفي ته یې تکیه کړې وه خلکو چي به طواف کاوه د شرک تلبیه به یې ویل، هغو به ویل:

« لَبَّیک اللّهُمَّ لَبَّیْک، لَبَّیْکَ لاَ شَرِیْکَ لَکَ لَبَّیک، اِنَّ الحَمْدَ والنِّعمَةَ لَکَ وَالْمُلْک، لاَ شَرِیکَ لَک »

پر دغه ځای به زید پرناري کړه بس بس نور مه وایه، مګر هغو به دغه الفاظ هم پر زیاتول:

{الاَّ شَرِیکاً هُوَ لَک، تَمْلِکُهُ وَ ما مَلَک}

چي دغه الفاظ د شرک الفاظ دي، مګر زید دوی د شرک د تلبیې د ویلو څخه منعه کول.

بل دا چي زید نور مشرکان د مړه سوي حیوان د غوښو د خوړلو څخه منعه کول، ویل هغه حیوان چي په خپله مړ سوی وي غوښي یې مه خورئ او مشرکان یې د بتانو د تَقَرُب یا نژدې والي دپاره د حیواناتو د حلالولو څخه منعه کول.

یعني: کفارو چي به کوم حیوانات د بتانو پر نامه حلالول او دا یې عقیده وه چي دغه قرباني موږ دغو بتانو ته ور نژدې کوي، زید بن عَمرو له دغه کاره منعه کول او ویل به یې: حیوانات د بتانو پر نامه مه حلالوئ، خلکو چي به پوښتنه ځني وکړه چي د تقرب دپاره د حیواناتو حلالول ولي منعه کوې؟ ده به ویل: حیوانات الله ﷻ پیدا کړي دي او تاسي یې بل چا ته یا د بل چا پر نامه حلالوئ عقل دا نه قبلوي.

د دغسي کارو غلطیا په عقل سره هم ثابتیږي، حیوانات الله ﷻ پیدا کړي دي، خالق او رازق یې الله دی او مشرکانو به د بت پر نامه یا هغوته د نژدیکت دپاره حلالول.

مقصد دا چي زید بن عَمرو مشرکان د شرک د بدو او ناوړو کارو څخه منعه کول او دغه زید بن عَمرو تر بعثت پنځه کاله د مخه وفات سو رحمه الله د رسول الله ﷺ سره یې لیدلي دي صحبت یې ور سره کړی دی، مګر د رسول الله ﷺ د بعثت او رسالت وخت یې نه دی نیولی، رسول الله ﷺ د دغه زید بن عَمرو په باره کي فرمایي:

«یُبعَثُ یومَ القِیَامَة اُمَّةً وَحدَهُ »

یعني: دغه زید به د قیامت په ورځ یوازي دئ یو امت را پاځول کیږي، نور خلک به په مجموعي شکل سره امتونه وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د ابراهیم علیه السلام امت دی، دا د موسٰی علیه السلام امت دی، دا د عیسٰی علیه السلام امت دی، دغه رنګه ټول خلک امت امت دي، مګر زید بن عَمرو به یوازي د خپل ځان دپاره امت وي او رسول الله ﷺ فرمایي:

« رَأَيتُهُ يَجُرُّ أثوَابَهُ فِي الجَنَّةِ »

ژباړه: زید مي ولیدی چي په جنت کي خپل کالي کشوي، یعني: په جنت کي اوسیږي، دغه زید بېله نبي بېله رسوله په خپل عقل او خپل کوښښ هدایت او سمي لاري ته ورسېدی. *دا د ورقه بن نوفل د نصرانیت او د زید بن عَمرو د توحید قصه وه.*

په جزیرةُ العرب کي د موحدینو څخه یو بل نفر هم ؤ چي قَس بن ساعده نومېدی، دغه قس د ډېر عمر سړئ ؤ ځیني مؤرخین د ده په عمر کي مبالغه کوي او وايي: عمر يې شپږ سوه کلو ته ورسېدی خو زموږ مقصد يې عمر نه دی بلکه دا مو مقصد دی چي قَس د هغو خلکو څخه ؤ چي دئ په خپله پر توحید ؤ او هم يې نور خلک توحید ته ور بلل او پسله مرګه يې پر را ژوندي کېدلو ایمان درلودی، پر بتانو يې بد ویل او خلک يې دغه خپلي د توحید عقیدې ته ور بلل، څرنګه چي قریشو د ده دغه د توحید عقیده نه زغمله او نه قبلولای سوای نو قَس يې د مکې مکرمې څخه وایستی (فِراره يې کړی) ده په دښت او صحرا کي ژوند کاوه، څرنګه چي دئ پوه، هوښیار او حکیم سړئ ؤ خلک به هلته د ده د ملاقات او مشورو دپاره ورتله، حتّٰی دئ په وعظو او نصیحتو کي یو نثر هم لري او د ده په حکمتو به عربو مثالونه تېرول، د قَس د حِکمتو څخه یو څه داسي دي: دئ وايي:

{مَنْ عَاشَ مَاتَ، وَمَنْ مَاتَ فَاتَ، وَكُلُّ مَاهُوَ آتٍ آتَ}.

او بیا وايي:

« أيُّهَا النَّاسُ استَمِعُوا وَعُوا، إنَّ فِي السَّمَاءِ لَخَبَراً، وَإنَّ فِي الأرضِ لَعِبَراً، بَحْرٌ يَغُورُ، وَنُجُومٌ تَغُورُ، وَسَقفٌ مَرفُوعٌ، وَمِهَادٌ مَوضُوعٌ ».

او داسي نور حکمتونه هم لري، څرنګه چي قَس هلته په غرو او دښتو کي یوازي اوسېدی نو وحشي او ځیرونکو حیواناتو الفت ور سره نیولی ؤ، ده ته به راتله او ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ور سره کاږه، تر داسي اندازې چي يو نفر وايي: زه يو وخت قُس بن ساعده ته د مشورې دپاره ورغلم، دئ د اوبو د حوض پر غاړه ناست ؤ او دغه حوض ته د اوبو د څښلو دپاره زمريان هم راتله، خو يوه به د اوبو په څښلو کي تر هغه بل ځان د مخه کاوه، قُس به هغه په لکړه و واهه او ورته ويل به يې: صبر وکړه چي ملګرى دي اوبه وڅښي، او دغه قس هم تر بعثت د مخه وفات سو.

مقصد دا چي په جزيرةُ العرب کي د رسول اللهﷺ تر بعثت د مخه هم څو نفره موحِّدين موجود وه او خلک به يې توحيد ته ور بلل، مګر ويښ زړونه او اورېدونکي غوږونه نه وه چي د دوى آواز واوري، تر څو چي د الله جل جلاله له طرفه محمّدﷺ په رسالت سره اختيار کړل سو او خلکو ته يې آخري رسالت را وړى او د الله جل جلاله له طرفه وحيِ ورته نازلي سوې، د مخه هغه نور موحِّدين موجود وه مګر اثر او نتيجه يې يا هيڅ نه وه، يا خو لږ او کمه وه، خو د رسول اللهﷺ د رسالت اثر لوى او ابدي اثر ؤ، چي ټوله جزيرةُ العرب او نور ډېر مِلکونه يې له شِرکه خلاصه کړل او جهان يې د توحيد او وحدانيت په نور ډک کړى.

د رسول اللهﷺ رسالت او په دعوت سره مکلف کېدل

د الله جل جلاله له طرفه و رسول اللهﷺ ته د سورةُ المدثر د اولو آياتو په نزول سره يو شمېر الٰهي امرونه صادر سوه چي دغه امرونه په ښکاره او ظاهره سره ډېر بسيط او آسانه اوامر دي خو په حقيقت کي يې مقصد ډېر لوړ او اثر يې ډېر قوي دى، په دغه نازل سوي آياتو کي رب عزوجل خپل رسول محمدﷺ ته فرمايي:

اول: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْمُدَّثِّرُ ۝١ قُمْ فَأَنذِرْ ۝٢﴾.

اې هغه څوک چي د وحيو د هيبته څخه دي ځان په کالو کي پېچلى دى! د خوب له بستره ولاړ سه او خلک د الله جل جلاله له عذابه وېروه.

دلته د هر هغه چا انذار او بيرول مقصد دي چي د الله عزوجل د رضاء او اوامرو څخه مخالفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي، هر هغه څوک چي په عالَم کي موجود وي هغه باید د خپلو مخالفو اعمالو په بده نتیجه او جزاء داسي وبیرول سي چي په زړه کي یې رېږد او وارخطایي پیدا سي.

دوهم: ﴿وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ ﴿٣﴾﴾.

او خپل رب په لویي سره یادوه.

د دې مقصد دا دی: چي په مځکه کي باید د هیچا دپاره کبریاء او لویي نه سي پاته، د هر متکبر او مغرور شان او شوکت مات سي، لویي یوازي او یوازي یوه الله جل جلاله لره ده، بېله الله جل جلاله بل لوی او قوي، عظیم او متکبر نسته.

دریم: ﴿وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ﴿٤﴾ وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ ﴿٥﴾﴾.

او خپل کالي یا لباس پاک وساته، بد کارونه، ګناه او بتان پرېږده.

مقصد دا چي هر څوک باید په خپله ظاهري او باطني پاکي کي ډېر کوښښ وکړي، خپل نفس باید د ګنهوله نجاسته تر داسي اندازې پاک کړي چي د ده نفس د الٰهي رحمت، هدایت او نُور قابل وګرځي او په بشري ټولنه کي یو مثال او نمونه سي، سالم زړونه و ده ته میلان پیدا کړي او ور جذب سي او هغه مشکوک زړونه د ده په هیبت او فخامت ثابت او سالم وګرځي.

څلورم: ﴿وَلَا تَمْنُن تَسْتَكْثِرُ ﴿٦﴾﴾.

او داسي لږ احسان مه کوه چي بدل یې ډېر غواړې.

د دې آیات څخه مقصد او هدف دا دی: چي یو څوک خپل کوښښ او فعالیت ډېر عظیم و نه بولي، بلکه نور هم همېشه په جِد او جُهد کي وي، د یوه کار تر خلاصولو وروسته د بل کار پر شروع کولو اقدام کوي، د حق د ثابتولو دپاره ډېر جُهد، ډېره تضحیه او قرباني ښندي او بیا هم دغه خپل کوښښونه تر داسي اندازې هیروي لکه هیڅ چي یې نه وي کړي.

او په آخرني آیات کي فرمایي:

﴿وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ ﴿٧﴾﴾.

او خپل رب لره دي صبر کوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلته و دې ته اشاره ده چې د معاندینو له طرفه څخه به مخالفتونه او آزارونه، پسخندونه او سپکوالی وینې، تر داسې اندازې چې ستا او ستا د اصحابو د وژلو کوښښونه به کیږي او غواړي به چې ټول هغه کسان چې پر تا را ګرځېدلي دي نیست او نا بود کړي، خو الله جل جلاله ورته فرمایي: چې پر دې ټولو به په پوره قوت او اطمینان، په ډاډ او ثُبات صبر کوې، د خپل نفس د نفساني خوندو او لَذّاتو څخه به د یوه لذت په طمعه نه یې، بلکه د خپل رب عزوجل د رضاء په حاصلولو کي به کوښښ کوې.

الله اکبر! دغه امرونه په ظاهره څومره آسانه او بسیط دي، مګر په عمل کي څومره عظیم او فخیم دي، په خپله په دغو آیاتو کي دعوت او تبلیغ سته، اول دا چه: د انذار خپله معنیٰ او مفهوم دا دی: چې په دنیا کي داسي اعمال سته چې نتیجه یې بده او کوونکي ته یې جزاء ورکول کیږي، حال دا چې هر څوک په دې پوهیږي چې په دې دنیا کي د انسان د اعمالو جزاء نسته، نو د انذار څخه مقصد دا سو چې بیله دې دنیا د ورځو څخه یوه بله داسي ورځ هم سته چې په هغه کي د اعمالو جزاء ورکول کیږي، چې هغه د قیامت ورځ ده او د دې څخه دا معلومه سوه چې بیله دغه دنیوي ژونده یو بل ژوند هم سته، چې هغه د آخرت ژوند دی.

دغه ټول تلاوت سوي آیاتونه د بندګانو څخه خالص او صریح توحید غواړي، هر مسلمان باید د خپل ځان او خپل نفس رضائیت، د نورو بندګانو رضائیت د الله عزوجل تر رضائیت پوري پریږدې، چې د دغو تلاوت سوو آیاتو نتیجه داسي ویلای سو:

اول: توحید.

دوهم: د قیامت پر ورځ ایمان.

دریم: د نفس پاکوالی، چې د دغه پاکۍ دپاره دوه شیه په کار دي، یو د ګنهو او فواحشو پرېښوول او بل د خیر او فضائلو د اعمالو ډېرول.

څلورم: ټول کارونه به د الله عزوجل د رضاء دپاره وي.

پنځم: دغه ذکر سوي شیان به ټول پسله هغه څخه وي چې د محمّد ﷺ پر رسالت ایمان ولري، د هغه ﷺ تر قیادت او لارښوونو به لاندي وي.

او بیا نو رسول الله ﷺ د دغو اوامرو د پوره کولو دپاره تر شل کاله زیات جد او

(c) ketabton.com: The Digital Library

جُهد وکړي، نه یې بیا استراحت کړې دی نه آرام، نه یې بیا د خپل ځان دپاره ژوند کړی دی نه د خپلي کورنۍ دپاره، پاته ټول عمر یې په دعوت إلی الله او جهاد في سبیل الله کي تیر کړي.

د رسالت درووند بار یې پر اوږو اخیستی ؤ د ټولي مځکي لوی امانت یې په غاړه کي ؤ د ټولي عقیدې اصلاح یې وظیفه وه او د دغه کار دپاره یې خو قسمه جهاد کړی دی، د رسالت په درویشت کلنۍ موده کي همیشه په معرکه کي ولاړ ؤ، له کمه وخته چي یې دغه الٰهي امر واوریدی د دغي وظیفې څخه هیڅ شي مشغوله نه کړی، الله دي زموږ او د ټول بشریت له طرفه د خیر بدله او عوض ورکړي.

زموږ را تلونکی بحث ټول د رسول الله ﷺ د اوږده او د مشکلاتو څخه ډک جهاد نمونه ده چي په دغه ټوله موده کي بیا رسول الله ﷺ نه آرام کړی دی نه استراحت او خدیجه رضی الله عنها ته به یې ویل: یا خدیجه! د خوب او آرام، راحت او استراحت وخت تېر سو، د دعوت او جهاد وخت شروع سو.

اوس نو موږ کولای سو چي د رسول الله ﷺ د دعوت موده و دوو زمانو ته و وېشو، چي یوه یې د مکې مکرمې زمانه ده چي تقریباً دیارلس کاله یې په بر کي ونیول.

او بله یې د مدینې منورې زمانه ده چي پوره لس کاله یې دوام وکړی.

او بیا دغه هره زمانه ځان ته خاصي مرحلې لري چي هره مرحله یې د هغي بلي مرحلې څخه په خاصو خصوصیاتو سره فرق او امتیاز لري، نو په دغه اساس موږ کولای سو چي د مکې مکرمې زمانه و درو مرحلو ته و وېشو.

اوله مرحله یې: پټ او سِري دعوت ؤ چي درې کاله یې دوام درلود.

دوهمه مرحله یې: په اهلِ مکه کي ښکاره دعوت ؤ، چي د بعثت د څلورم کال څخه شروع سو او د بعثت د لسم کال تر آخره یې دوام وکړی.

درېیمه مرحله: تر مکې مکرمې دباندي دعوت دی چي د بعثت د لسم کال د آخره څخه شروع سو او بیا یې تر هجرته پوري دوام درلودی.

خو د مدینې منورې د وخت او زمانې مرحلې به بیا پر هغه خپل ځای د تفصیله سره درته بیان سي إن شاء الله تعالیٰ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکې دورې اوله مرحله
یا د سرې دعوت درې کلونه

دا معلومه خبره ده چې مکه مکرمه د عربو ديني مرکز ؤ او کعبه شريفه د ټولو عربو دپاره (د دوی د باطل دین) په مقدسه بتانو یا خدایانو ډکه وه، په دغه ځای کې د اصلاح و مقصد ته رسېدل نسبت و هغه لیري ځایو ته سخت او مشکل کار ؤ، دلته او په دغسې ځای کې و داسې فولادي عزم ته احتیاج او ضرورت ؤ چې مشکلات او تکالیف تاثیر نه سي پر کولای او په داسې ځای کې هنر او حکمت دا دی چې په ابتدایي مرحله کې دعوت پټ او سري وي، دا د دې دپاره چې ټول اهل مکې ته ناڅاپه د یوه داسې کار و نه ویل سي چې د دوی هیجان او احساسات را وپاروي.

نو د عقل تقاضاء دا وه چې رسول الله ﷺ په شروع کې اسلام پر داسې چا عرض کړي چې هغه د ده کورنی. یا په ده پوري منتي خلک وي یا د ده آشنایان وي او هر هغه څوک اسلام ته را وبولي چې په هغو کې د خیر علامې موجودي وي او داسې څوک دعوت کړي چې دئ ﷺ دوی پیژني او دوی دئ ﷺ پیژني، یعني: ده ته دا معلومه وي چې دغه خلک حق او خیر خوښوي او هغو ته بیا دئ ﷺ د صدق او اصلاح په صفت ورمعلوم وي او د هغو څخه بیا هغو کسانو د رسول الله ﷺ دعوت قبول کړی چې هغو ته د رسول الله ﷺ په عظمت، د نفس په پاکي او د خبرو په صداقت کې هیڅ شک نه ؤ موجود، چې هغو کسانو ته په اسلامي تاریخ کې د السّابقينُ الأوّلين په نامه سره ویل کیږي، چې د هغو ټولو په مقدمه کې څلور نفره دي:

اول: ام المؤمنين حضرتِ خدیجه بنت خویلد رضي الله عنها د رسول الله ﷺ صادقه او مخلصه زوجه.

دوهم: د رسول الله ﷺ آزاد کړه سوی مریئ (زید بن الحارثه بن شرحبیل رضي الله عنه) چې زید بن محمّد ورته ویل کېده.

دریم: د رسول الله ﷺ د اکا زوی حضرتِ علي بن أبي طالب رضي الله عنه چې په دغه وخت کې ماشوم او هلک ؤ او د رسول الله ﷺ په کور کې اوسیدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم: د رسول الله ﷺ خور او صادقه ملګرې ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه.

دغه څلورو نفرو د دعوت په اولو ورځو کې ایمان را وړی دی، اوس به دغه څلور نفره په تفصیل سره درته معرفي سي:

اول: خدیجه بنت خُوَیلد رضي الله عنها د رسول الله ﷺ زوجه چې د مخه معرفي سوې ده و تکرارولو ته یې حاجت نسته.

دوهم: زید بن الحارثه رضي الله عنه چې زید بن محمّد ورته ویل کېده او دا چې رسول الله ﷺ زید رضي الله عنه په زوی واله نیولی ؤ هغه لره یوه قصه سته، هغه دا چې:

دغه زید کوچنئ ؤ او په خپله قبیله او کورنۍ کې د خپل مور او پلار سره اوسېدی.

د عربو د قبیلو خو دا عادت او تجارت ؤ چې همېشه به یوې قبیلې پر بلې قبیلې تیرئ او تجاوز کاوه حیوانات او انسانان به یې څنې بیول، نو یو وخت د دغه زید پر قبیله یوې بلې قبیلې حمله وکړه چې په دغه وخت کې د زید عُمر اته کاله ؤ او زید یې هم د بندیانو په جمله کې بوتلی او بیا یې د مریي په شکل خرڅ کړی.

او په بل روایت کې وایي: زید د اتو کالو ؤ چې مور یې د خپلو دوستانو د لیدلو دپاره د یوې قبیلې څخه بلې قبیلې ته تله او زید یې هم د ځان سره ملګری کړی ؤ، په لار کې د بني القَین قبیله پر پېښه سوه او زید یې څنې بوتلی. بیا یې د مریي په ډول د حَباشه په بازار کې خرڅ کړی او حکیم بن حزام چې د مکې مکرمې د قریشو څخه ؤ د نورو مریانو سره دغه زید هم را نیوی او بیا یې خدیجې رضي الله عنها ته په هدیه کې ورکړی، او خدیجې رضي الله عنها بیا د رسول الله ﷺ سره تر واده کولو وروسته و رسول الله ﷺ ته په هدیه کې ورکړی، د زید پلار چې حارثه نومېدی په زید پسې ډیر غمجن ؤ او همېشه د هغه په تلاښ کې ؤ چې چیري به یې پیدا کړي، په دې کې کلونه تیر سوه چې پلار په زوی پسې ګرځي څو په آخر کې دا معلومات ورته وسوه چې زوی یې په مکه مکرمه کې دی نو د خپله وروره سره را رهي سو او مکې مکرمې ته راغلی، زوی یې پیدا کړی او د هغه مالک ته چې محمّد ﷺ دی ورغلی (*البته دا قصه د مخه تربعثت وه*) ویل: یا محمّد! دغه زید زما زوی دی او دئ مریی نه بلکه حُر دی خو دښمنانو خرڅ کړی دی، زه اوس راغلی یم او غواړم چې دغه خپل زوی ستا څخه را نیسم، رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته و ویل: یا! خرخوم یې نه مګر یو کار به وکړم هغه دا چي په خپله زید ته به اختیار ورکړم که ستا سره ځي در سره ولاړ دي سي او زما له طرفه بېله قیمته آزاد دی او که زما سره پاتېږي پاته دي سي د زید خوښه او اختیار دی، د زید پلار حارثه په دې خبره ډېر خوشاله سو چي دا ډېر ښه اختیار دی ځکه حارثه پوهېدی که یو چا ته اختیار ورکړل سي چي مریۍ پاته کیږې که د پلار سره ځې؟ هغه حتماً د پلاره سره ځي.

رسول الله ﷺ زید را وغوښتی او پوښتنه یې ځني وکړه چي دغه نفر پیژنې؟

زید ویل: هو دا زما پلار دی او دغه بل مي اکا دی (*خبره داسي نه وه چي زید خپل پلار نه پېژندی*) نو پلار خپل زوی زید ته و ویل: زویه! محمّد ﷺ تا ته اختیار درکړی دی دلته د ده سره مریۍ پاته کیږې او که زما سره ځې؟

زید و ویل: والله تر محمّد ﷺ هیڅوک نه خوښوم او نه ځوک اختیاروم.

دا تر بعثت د مخه د رسول الله ﷺ اخلاق وه، له دغه ځایه د رسول الله ﷺ اخلاق او ګذاره معلومیږي چي حتّی د مریي سره یې څنګه ښه ژوند، د مهرباني او محبته څخه ډکه ګذاره کول.

او زید نور هم و ویل: والله زه ګمان نه کوم چي مور او پلار دي داسي ښه او د محبت ژوند را سره وکړي لکه محمّد ﷺ چي یې را سره کوي.

تاسي دې رحمت، مهرباني او حسن معاشرت ته وګوری چي خیر البشر ﷺ د یوه مریي سره کول، تر داسي اندازې چي هغه مریۍ دي دئ ﷺ تر مور او پلار خوښ او اختیار کړي او دغه اخلاق یې د مخه تردې وه چي وحيِ ورته نازلي او د الله جل جلاله له طرفه په رسالت سره اختیار کړل سي، نو ځکه به خلکو صادق الأمین ورته ویل او زید پر دې تینګار کاوه چي د محمّد ﷺ سره پاته کېږم.

د زید پلار حارثه په تعجب کي سو چي دا څنګه کېدلای سي چي یو چا لره دي مالک تر پلار خوښ وي؟ بیا نو رسول الله ﷺ د دې دپاره چي د حارثه زړه مطمئن سي زید یې تر لاس ونیوی او د قریشو په حضور کي یې دا اعلان وکړی چي دغه زید آزاد او حُر دی او بیا یې دا هم ورسره و ویل: چي زید زما زوی دی.

تر اسلام د مخه او د جاهلیت په وختو کي په عربو کي داسي وه چي یو چا به

(c) ketabton.com: The Digital Library

پردئ څوک خپل زوی وګرځاوه او هغه به په ټولو احکامو او معاملاتو کي داسي سړ لکه د ده نسبي او واقعي زوی، يعني: په ميراث، د نکاح په حراموالي او داسي نورو مسائلو کي به واقعي زوی او د فاميل جزء وګرځېدی، نو خود تر دغه ورځي وروسته و زيد ته (زيد بن محمّد) ويل کېده، ترڅو چي دغه (تَبَنّي) يعني د بل چا زوی د ځان زوی ګرځول په اسلام کي منعه سوه.

څرنګه چي پسله بعثته رسول الله ﷺ په دعوت او تبليغ امر کړل سو او دغه زيد د رسول الله ﷺ په کور کي اوسېدی او رسول الله ﷺ اسلام ته دعوت کړی نو زيد هم مسلمان سو.

دريم: او دريم نفر چي په اسلام مشرفه سوی دی هغه هم د رسول الله ﷺ په کور کي اوسېدی او هغه حضرت علي بن أبي طالب رضي الله عنه ؤ.

د رسول الله ﷺ په کور کي د حضرت علي رضي الله عنه د اوسېدلو سبب دا ؤ چي ابوطالب ډېر غريب سو او دا واقعه هم تر بعثت د مخه وه، ابوطالب دومره غريب او مسکين ؤ چي د خپلو اولادو نفقه پر تکليف وه، خپل اولادونه يې نه سوای مړولای، نو رسول الله ﷺ خپل اکا عبّاس رضي الله عنه ته ورغلی او ويل: اې اکا! ته د ابوطالب په غريبي او مسکنت خبر يې؟ حتّی د خپلو اولادو خواړه او نفقه هم نه لري، که دي خوښه وي ور به سو او موږ به هر يو د ده د اولادو څخه يو يو واخلو چي زموږ سره به اوسيږي، د هغو کفالت به وکړو، يعني: خواړه او مصرف به يې پر خپل ځان کړو، پر ابوطالب به دغه غريبي څه سپکه سي، عبّاس رضي الله عنه و ويل: دا ډېر ښه فکر دی، نو د عبدالمطلب له کورنيه څخه څو نفره سره يو ځای سوه او ابوطالب ته ورغله ويل موږ دا سره جوړه کړې ده چي موږ به هر يو ستا د زامنو څخه يو يو اخلو او زموږ سره به وي، ابوطالب و ويل: که يو عُقَيل را پرېږدی په نورو کي ستاسي خوښه ده، عُقَيل د ابوطالب مشر زوی ؤ ويل دئ را پرېږدی چي زما سره د ژوند په کارو کي مرسته کوي، دوی هم عقيل ور پرېښاوه او هر يوه د ابوطالب يو يو اولاد د ځانه سره بوتلی، رسول الله ﷺ علي بن أبي طالب رضي الله عنه را وستی، ځکه علي رضي الله عنه هغه وخت هم پر رسول الله ﷺ ګران ؤ نو ځکه حضرتِ علي رضي الله عنه د رسول الله ﷺ په کور کي تربيه سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت علي رضي الله عنه هیڅ وخت د بت عبادت یا بت ته سجده نه ده کړې ځکه دئ د رسول الله ﷺ په کور کي لوی او تربیه سو او دا چه مور وایو: علي کَرَّمَ اللّٰهُ وَجهَهُ. د هغه مقصد هم دا دی چي الله جل جلاله د ده مخ مکرم کړی دی، په څه سبب یې مکرم کړی دی؟ ځکه د ده مخ یې د بتانو له عبادته څخه ساتلی دی، دا د دغي جملې د ویلو سبب دی چي مور د علي رضي الله عنه د نامه سره (کَرَّمَ اللّٰهُ وَجهَهُ) وایو.

نو علي رضي الله عنه هم مسلمان سو، چي دا د رسول الله ﷺ د کورنۍ څخه دریم نفر دی او بیا د رسول الله ﷺ لونو رُقَیّه، زینب، ام کلثوم او فاطمه رضي الله عنهن اجمعین ایمان را وړی، دا د رسول الله ﷺ په کورنۍ کي دننه د ایمان را وړلو ترتیب ؤ.

خو د رسول الله ﷺ تر کورنۍ دباندي هغه اول نفر چي اسلام ته دعوت سوی دی او هغه هم بیله پوښتني او دلیله څخه اسلام او ایمان قبول کړي دي، هغه ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه دی، رسول الله ﷺ فرمایي: هرڅوک چي مي اسلام ته را بللی دی د اسلام په باره کي یې بحث او نقاش را سره کړی دی، پوښتني او معلومات یې را څخه کړي دي، بیله ابوبکره، فقط رسول الله ﷺ ورته و ویل: زه د الله جل جلاله له طرفه رسول یم، ابوبکر رضي الله عنه و ویل: أشهدُ أنکَ رسولُ الله. شاهدي آداء کوم چي ته رسول الله یې، بېله نقاشه، بېله بحثه، بېله پوښتني، چي کله او څنګه؟ او دا یې هم و نه پوښتل چي څنګه دین دی او د کومه راغلی دی، هیڅ پوښتنه یې و نه کړه.

صدیق اکبر د اولي لحظې څخه صدِیق ؤ، دا ولي؟ ځکه ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ته د رسول الله ﷺ اخلاق او امانت، صدق او صداقت، پوره ور معلوم وه او رسول الله ﷺ یې پوره پېژندی او دئ پوهېدی چي محمّد ﷺ هیڅکله د حقیقته مخالفه خبره نه کوي او نه یې کړې ده، پسله هغه څخه چي ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه په اسلام مشرفه سو سمدستي یې په تبلیغ او دعوت شروع وکړه، څرنګه چي ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د الفت او محبت خاوند ؤ، پوست او نرم سړئ ؤ، ښه اخلاق یې درلودل، د ده د قوم خلک به د ده د علم او تجارت، د ده د ښو اخلاقو او پوهي په سبب ورته را تله نو ده هم د هغو کسانو په دعوت شروع وکړه چي د ده ملګري او مجلسیان وه، د ده رضي الله عنه په دعوت سره په اولو ورځو کي دغه کسان مسلمانان سوي دي: عثمان بن عفان الأموي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

زبیر بن العوام الأسدي، چې ځوان او د (۱٦) کلو ؤ، عبدالرّحمٰن بن عوف، سعد بن ابی وقاص، چې د قوم په اساس د رسول الله ﷺ د ماما زوی بلل کېږي، طلحه بن عبیدالله، دغه ټول د حضرتِ ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د دعوت په واسطه مسلمانان سوي دي، دغه اته نفره د اسلام اوله ډله او د محمّدي دعوت اول ګلان دي.

دغه کار د واقعي او صادقه مسلمان کار دی، کله چې یې ایمان را وړی په هغه لحظه یې په دعوت شروع وکړه، چې دا د ابوبکر رضی الله عنه صدق او تصدیق دی او دئ رضی الله عنه تر ټول امت غوره او بهتر دی، رسول الله ﷺ د ده په باره کې فرمایي:

«لَو وُزِنَ إِيْمَانُ الأُمَّة بإِيْمَانِ أَبِي بَكرٍ لَرَجَحَ إِيْمَانُ أَبِي بَكر».

یعني: که د ابوبکر ایمان د ټول امت د ایمان سره وتلل سي د ابوبکر ایمان به پر دروند سي او رسول الله ﷺ فرمایي:

« وَاللهِ مَا وَطِئَ الأَرضَ بَعدَ الأَنبِيَاءِ خَيرٌ مِّن أَبِي بَكرٍ»

یعني: والله پسله انبیاوو تر ابوبکر ښه او بهتر پر مځکه نه دی ګرځېدلی.

نو د رسول الله ﷺ په شاهدي سره پسله انبیاوو ښخه ښه او بهترین د خلکو ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه دی، دا د صدیق اکبر مقام او درجه ده او دا یې فدا کاري وه چې د اسلام په شروع او ابتداء کې یې یوازي د دعوت دپاره دغه خدمت کړی دی چې د عشرهٔ مبشره ښخه پنځو نفرو د ده رضی الله عنه پر لاس اسلام را وړی دی.

او د هغو کسانو ښخه چې په اول او شروع کې په اسلام مشرفه سوي دي د ځینو نومونه په داسي ډول سره دي: بلال بن رباح الحبشي، د دې امت امین ابو عبیده عامر بن الجراح، ابو سلمه بن عبدالأسد، أرقم بن ابی الأرقم، عثمان بن مظعون او د ده دوه ورونه (قدامه) او (عبدالله) عبیده بن الحارث بن المطلب، سعید بن زید او د ده ښځه فاطمه بنت الخطاب، چې د عمر بن الخطاب رضی الله عنه خور ده، خَباب بن الأرت، عبدالله بن مسعود او ځیني نور خلک رضی الله عنهم اجمعین، چې دغو نفرو ته السّابقون الأوّلون ویل کېږي، دغه ذکر سوي خلک په پټه مسلمانان سوي وه او رسول الله ﷺ به د تعلیم او ښوونې دپاره په پټه سره یو ځای کول او دین به یې ور ښاوه، ځکه تر اوسه پوري دعوت سِرِي او فردي ؤ، کله چې به د دغو مسلمانانو ښخه یوه نفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عبادت کولو إراده وکړه، نو به يې د مکې مکرمې په شېلو کې د قريشو د سترګو او ليدلو څخه ځان پټ او غائب کړی، هلته به يې په پټه سره د خپل رب عبادت کاوه او بيا چې د دغو مسلمانانو شمېر ديرشو نفرو ته ورسېدی چې په دې عدد کې نارينه او ښځې دواړه داخل وه، بيا نو رسول الله ﷺ د دوی د اجتماع او تعليم دپاره د دوی څخه د يوه نفر کور اختيار کړی چې دغه کور د أرقم بن ابی الأرقم ﷺ کور ؤ، ويل: دلته به د تعليم او ديني لار ښوونو دپاره سره يو ځای کيږو.

د سورةُ المدثر تر نزول وروسته پرله پسې وحيِ نازلېدې چې د دغه وخت نازل سوي آياتونه د نفس پر پاکي او د ګنهو پر پرهېزوولو مشتمل وه، د اور او جنت بيان به پکښې موجود ؤ، مومنان يې په داسي فضاء کې تربيه کول چې د مشرکانو د موجوده ټولني سره يې ډېر فرق درلودی.

د دغې مرحلې دعوت که څه هم سِرّي او فردي ؤ خو بيا هم قريشو ته ځيني اخبار رسيدل، خو د قريشو کومه خاصه پروا نه په کېدل، امام غزالي رحمه الله وايي: د اسلام او اسلامي دعوت ځيني معلومات قريشو ته و رسېدل خو سر يې نه په ګرځاوه، ښايي دوی دا فکر کاوه چې محمّد ﷺ به هم يو د هغو کسانو څخه وي چې د مخه پيدا سوي وه، چې په الوهيت او د الله جل جلاله په حقوقو کې يې خبري کولې، لکه قُس بن ساعده او زيد بن عَمرو بن نُفيل او داسي نور، خو بيا هم د رسول الله ﷺ د اخبار د نشريدلو څخه او د هغه د تاثيره څخه د قريشو په زړو کې بېره پيدا سوه او د ده ﷺ د دعوت مراقبت يې شروع کړی، پر دغه حال درې کاله تير سوه، بيا هم دعوت سِرّي او فردي دی، په دغه موده کې د مسلمانانو يوه کوچنۍ ډله جوړه سوه چې د دوی په منځ کې مطلق د ورور ګلوی او تعاون ژوند ؤ او بيا داسي وحيِ نازلي سوې چې رسول الله ﷺ يې په دې سره مکلف کړی چې خپل قوم ته د اسلام اعلان وکړه او د دوی د باطل دين په مقابل کې و دريږه او د دوی د بتانو ماهيت او اهميت بيان کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکي دورې دوهمه مرحله یا په ښکاره سره دعوت

کله چي د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمایي:

﴿فَٱصۡدَعۡ بِمَا تُؤۡمَرُ وَأَعۡرِضۡ عَنِ ٱلۡمُشۡرِكِينَ ۝٩٤﴾. [الحجر: ٩٤]

یعني: اې محمده! ﷺ جهر او ښکاره کړه هغه شئ چي ته په امر سوی یې او مخ واړوه له مشرکانو څخه یعني: د دوی د خبرو او ویناوو هیڅ پروا مه کوه، په ښکاره ډول سره خپل تبلیغ کوه، دوی په تا هیڅ نه سي کولای.

د دغه آیات په نزول سره رسول الله ﷺ امر کړل سو چي اسلام ته دعوت عام کړه، یوازي دا نه چي خپل اقارب، دوستان او هغه څوک چي ستا پر شا وخوا دي هغه اسلام ته دعوت کړه، یا! بلکه عام او ټولو خلکو ته د توحید او اسلام دعوت شروع کړه، نو د دغې ورځي په سهار رسول الله ﷺ د أبي قُبَیس غره ته وختی.

د أبی قبیس غر هغه کعبې شریفي ته تر ټولو نژدې غر دی کوم چي اوس پر هغه غره قصر جوړ سوی دی او د صفا د غونډۍ سره منتهی غر دی، دغه غر کعبې شریفي او د قریشو د ناستي ځایو ته ډېر نژدې ؤ او هر څوک چي د کعبې شریفي طرف ته وي د غره شا، یعني: د غره هغه بل طرف نه ویني، نو رسول الله ﷺ دغه د أبي قُبَیس غره ته وختی او په لوړ آوازیې ناري کړه: (وَا صَبَاحَا، وَا صَبَاحَا)

دغه ناره د قریشو د خطر ناره وه، کله چي به د دښمن لښکر پر راغلی، یا به بل عمومي شر او خطر پیښ سو قریشو به دغه ناره کول، نو قریش د دغي نارې په اورېدلو سره پوه سوه چي خطر دی، پوښتنه یې وکړه چي ناره کوونکی څوک دی؟ ویل صادق الأمین، خلکو په خپل منځ کي سره نارې کړې: هلی ژر سی صادق الأمین درواغ نه وایي خامخا یو خطر سته، نو ټول قریش د أبي قُبیس د غره سره و رسول الله ﷺ ته را ټول سوه، رسول الله ﷺ ورته و ویل: که زه درته و وایم چي د دغه غره تر شا یو مسلح لښکر ولاړ دی او غواړي چي پر تاسي حمله وکړي تاسي یې منی؟ قریشو ویل: هو! موږ هیڅکله ستا څخه خلاف او درواغ نه دي اورېدلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ و فرمايل: زه تاسي د الله جل جلاله له سخت عذابه بېروم او زه تاسي ته د الله جل جلاله له طرفه رسول يم، دلته نو د رسول الله ﷺ اکا چي نوم يې عبدالعزیٰ او لقب يې ابولهب دی و ويل: (تَبّاً لکَ) تا لره دي هلاک وي د دغه دپاره دي موږ راوغوښتلو، خپل ټول کارونه مو پرېښوول چي ستا دغه خبري واورو او ابولهب نورو خلکو ته و ويل: ځی ځی خپلو کارو ته مو ولاړ سی او خلک بيرته د رسول الله ﷺ څخه رهي سوه او ولاړل، خلک چا په بيرته تلو سره امر کړه؟ د رسول الله ﷺ اکا ابولهب، نو ځکه د ده په باره کي دغه آياتونه نازل سوي دي:

﴿ تَبَّتْ يَدَآ أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ۝١ مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُۥ وَمَا كَسَبَ ۝٢ سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ۝٣ وَٱمْرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ۝٤ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍۭ ۝٥ ﴾.

دا خو ابولهب ؤ چي د اولي ورځي څخه يې خپل ټول عمر د اسلام په دښمني کي تير کړی دی چي قصې به يې په وروسته کي درته راسي، همدارنګه د ده ښځه چي ام جميل ورته ويل کېده او د ابوسفيان بن حرب خور وه د اسلام او رسول الله ﷺ سر سخته دښمنه وه، دې به هميشه زوزان لرونکي لرګي يا ښاخلې را وړلې او د هغو زوزان به يې د رسول الله ﷺ په لار کي اېښوول، کتل به يې چي رسول الله ﷺ پر کومه لار تيرېږي په هغه لار کي به يې دغه زوزان کښېښوول، چي دغه زوزان د رسول الله ﷺ په مبارکو پښو ننوزي او آزار ورکړي، نو ځکه الله جل جلاله و فرمايل:

﴿وَٱمْرَأَتُهُۥ حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ۝٤﴾

يعني: د ده ښځه به د دوږخ د اور لمبو ته په داسي حال کي ننوزي چي دوږخ ته به د لرګو د بار وړونکې وي.

﴿فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍۭ ۝٥﴾

ژباړه: د دې په غاړه کي به د اور رسۍ وي.

د دغه آيات شريف په ترجمه کي ډېر مفسرين وايي: چي په دوږخ کي به د دې په غاړه کي د اور امېل يا غاړګۍ وي ځکه دې يوه ډېره قيمت بها غاړګۍ يا امېل درلودی او دې به په لات او عزیٰ سره قسم ياداوه چي زه به دغه خپل امېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د محمّد ﷺ په دښمني کي مصروفوم، نو الله جل جلاله به د دغه عمل په عوض او پر ځای په دوږخ کي د اور اميل يا غاړکۍ ورپه غاړه کړي او د دې بد بختي مرګ په ډير عجب شکل سره پېښ سو، هغه دا چي دې يو وخت د بوټو يا لرګيو بار را اخيستی ؤ، پړلاري سټرې سوه نو يې دغه بار پر يوه لويه ډبره کښېښاوه چي ځان هوسا کړي، د الله جل جلاله په امر سره د بار رسۍ د دې په غاړه کي غوټه سوه او بار د ډبري شا ته ولوېدی.

نو څه پيښه سوه؟ د ډبري يوه طرف ته بار ځړېږي او بل طرف ته د ابولهب ښځه ځړېږي، دواړه په يوه رسۍ تړلي دي او رسۍ د دې په غاړه کي غوټه ده ترڅو چي هغه خبيث روح او نَفَس يې وخوت.

دا د ابولهب د ښځي مرګ ؤ او د ابولهب د مرګ قصه به په وروسته کي واورى.

او بيا د سورةُ الشعراء د (۲۱۴) نمبر آيات په نازلېدلو سره چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَأَنذِرْ عَشِيرَتَكَ ٱلْأَقْرَبِينَ ﴿٢١٤﴾﴾

يعني: اې محمّده! ﷺ د الله جل جلاله له عذابه څخه ستا نژدې خپلوان و بېروه.

نو رسول الله ﷺ بني هاشم، بني عبدالمطلب او خپل قريبان په خپل کورکي سره را ټول کړه چي د مُطلّب بن عبد مناف د اولادې څخه هم څو نفره پکښي موجود وه او د ټولو نفرو شمير (۴۵) نفرو ته رسېدی، کله چي رسول الله ﷺ د خبرو کولو إراده وکړه د مخه تردې چي رسول الله ﷺ خبري شروع کړي ابولهب په خبرو شروع وکړه او ويل: يا محمّد! ﷺ که تا موږ د دې دپاره را ټول کړي يو چي ستا د دين بيان راته وکړې نو خبري مه کوه موږ يې نه اورو او پوه سه چي ستا قوم د ټولو عربو قوت او طاقت نه لري، رسول الله ﷺ وليدل چي وخت او موقع د خبرو کولو دپاره نه دي مناسب نو چپ سو او څه يې و نه ويل، څو ورځي وروسته يې بيا خپل اقرباء سره را ټول کړه، مهماني يې ورته جوړه کړه، پسله عزته او احترامه، پسله خوړلو او څښلو رسول الله ﷺ په خبرو شروع وکړه او وې فرمايل:

« الحمد لله أحْمَدُهُ، وأستعينُهُ، وأُومنُ بِهِ، وَأتوَكّلُ علَيه، وأشهدُ أن لا إله إلا الله وحده لاشريکَ لَهُ »

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بیا یې وفرمایل: هیڅ رائد او قائد خپل قوم ته درواغ نه وایي، زما دي قسم په هغه الله وي چې بېله ده څخه بل الله نسته چې زه تاسي ته خاص رسول الله یم او نورو ټولو خلکو ته عام رسول الله یم، په والله تاسي داسي مرئ لکه چې بیدېږئ او بیا داسي را ژوندي کېږئ لکه چې را ویښېږئ او ستاسي سره ستاسي د عملو حساب کېږي او تر حساب وروسته یا ابدي جنت دی یا ابدي اور.

ابوطالب وویل: مور ستا نصیحت واورېدی او ستا د خبرو پوره تصدیق کوو او ستا سره مرسته او معاونت کول زمونږ ډېر خوښ دي، دغه حاضر نفر ستا د پلرو زامن دي او زه د دوی څخه یو نفر یم، خو زه تر دوی ټولو د مخه و هغه کار ته حاضریم چې ستا خوښ وي، په هرڅه چې امر کړه سوی یې پر هغه اقدام وکړه په والله زه به همیشه ستا څخه دفاع کوم، خو دا بیا بله خبره ده چې زما زړه دا نه خوښوي چې د عبدالمطلب دین پرېږدم.

ابولهب وویل: والله دا بد کار دی د مخه تر دې چې نور خلک یې منعه کوي تاسي یې منعه کړئ، ابوطالب وویل: یا! والله ترڅو چې ژوندي یو د ده دفاع به کوو.

او بیا رسول الله ﷺ د اسلام او توحید په باره کي خبري وکړې او هر یوه ته یې د هغه په نامه سره خطاب کاوه او وې فرمایل:

یا بني کعب بن لؤی! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

یا بنی مُرّه بن کعب! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

یا بني عبد شمس! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

یا بني عبد مناف! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

یا بني عبدالمطلب! خپل ځانونه له اوره خلاص کړئ.

هر یوه ته یې د هغه په نامه سره جلا جلا خطاب کاوه، حتّی خپلو عمه ګانو ته یې د هغو په نامه سره خطاب کاوه، او ویل: یا صفیه بنت عبدالمطلب! د الله له طرفه هیڅ نه سم در سره کولای زه مو د الله جل جلاله له عذابه نه سم خلاصولای، خپل ځانونه په خپله خلاص کړئ، یا فلان، یا فلان، هر یو په نامه یادوي، تر څو خپلې لور حضرت فاطمه رضی الله عنها ته یې وویل: یا فاطمه! د دنیا د مال څخه چې ستا خوښ وي هغه را څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغواړه، مګر د الله جل جلاله له عذابه دي نه سم خلاصولای، هر یو یې جلا جلا په خپل دین او اسلام خبر کړی او ټوله یې د الله جل جلاله له عذابه و بېرول.

اوس نو د دغو اقرباوو څخه خوک اسلام ته داخل سوه او خوک نه سوه داخل، د هغي جملې څخه چي په اسلام مشرفه سوه یوه هم صفیه بنت عبدالمطلب د رسول اللهﷺ عمه وه، چي د زبیر بن العوام رضي الله عنه مور ده او رسول اللهﷺ نور هم په ښکاره سره خپل دعوت او تبلیغ ته دوام ورکړی، خو د قریشو عکس العمل د دغه دعوت په مقابل کي دا ؤ چي رسول اللهﷺ ته یې شا ور وګرځول او د دهﷺ دعوت یې نه قبلاوه او ویل یې: موږ هغه دین نه سو پرېښوولای چي د پلرو او نیکه ګانو څخه را پاته دی او اوس زموږ د ژوند عادت او رواج ګرځېدلی دی.

دلته نو رسول اللهﷺ دوی دې ته متوجه کړه چي تاسي باید خپل فکرونه او عقلونه د ړانده تقلید او بې سنجولو متابعت له قیده آزاد کړی، د عقل او منطق څخه کار واخلی او ویل: دغه بتان چي تاسي د هغو عبادت کوی نه ګټه در رسولای سي نه ضرر او دا چي ستاسي پلرو او نیکه ګانو د هغو عبادت کاوه دا عذر نه دی دا فقط ړوند تقلید دی.

کله چي رسول اللهﷺ د دوی پر آلهه یا خدایانو عیبونه و ویل، ضعیفه او بې وسه یې وبلل او ویل: دا چي ستاسي پلرو او نیکه ګانو د هغو عبادت کاوه ستاسي پلرو د عقله څخه کار نه دی اخیستی، دغه خبري پر کفارو ډیري درنې سوې، قریش ټول په قهر او غضب سوه ځکه اوس په لوړ آواز سره اوري چي مشرکان او د بتانو عبادت کوونکي ګمراه دي، دغه خبري لکه یوه صاعقه یا ټکه چي پر را ولوېدل، د مکې مکرمې په آرامه فضاء کي زلزلې شروع سوې، قریش سره یو ځای سوه چي د دغه طوفاني انقلاب مخه ونیسي، بیربړي چي زموږ رواجونه او موروثات به له منځه ولاړ سي مګر اوس د داسي چا په مقابل کي چي په صادق الأمین سره مشهوره دی څه وکړي؟ هغه داسي څوک دی چي د بشریت او ښو اخلاقو یو اعلیٰ مثال دی، د ده په مثل سره یې نه په خپل او نه د خپلو پلرو په عصر کي څوک لیدلی ؤ اوس حیران پاته دي چي څه وکړي؟

نو قریشو سره و ویل: دا څوک دی چي محمّدﷺ د هغه په قوت او ساتنه دومره

(c) ketabton.com: The Digital Library

قدرت پیدا کړی چې زموږ خدایان بې قدرته او عبث وبولي؟

دا معلومه خبره وه: هغه څوک چې د محمّد ﷺ ساتنه او حفاظت یې کاوه هغه ابوطالب ؤ، قریشو پسله ډیرو مشورو بله لار نه کړه پیدا بیله دې څخه چې د رسول الله ﷺ اکا ابو طالب ته ورسي او د هغه څخه دا غوښتنه وکړي چې خپل وراره دي د دعوت له کاره منعه کړه او ورته و وایي چې دغه د ده ﷺ دعوت چې وایي: خپل آلهه یا خدایان پریږدی او هغه تاسي ته د نفعي یا ضرر رسولو قدرت نه لري، دا زموږ خدایانو ته بد ویل او ښکنځل دي او په عین حال کي په دغو خبرو کي زموږ د پلرو هغه چې پر دغه دین وه ګمراهي او نا پوهي هم بیانیږي.

د قریشو دا فکر خوښ سو او ژر یې د هغه په عملي کولو شروع وکړه، د قریشو د اشرافو څخه یوه ډله ابوطالب ته ورغله او ورته ویې ویل: یا ابا طالب! دغه ستا وراره زموږ آلهه په بده سره یادوي او زموږ دین غلط بولي، زموږ عقیده باطله بولي، زموږ پلرونه چې پر دغه دین وه ګمراهان بولي او موږ پوهیږو چې هغه ستا په ساتنه کي دی، یا دئ زموږ څخه منعه کړه چپ یې کړه چې زموږ خدایانو او دین ته بد نه وایي یا موږ او دئ سره پریږده څکه ته هم دغه زموږ پر دین او د ده مخالف یې.

ابوطالب د دوی ښه پوست او نرم جواب وکړی او دوی هم څني ولاړل، خو رسول الله ﷺ پر هغه خپل حال ؤ د الله جل جلاله د دین اظهار او بیان یې کاوه او خلک یې دعوتول، خو د قریشو څخه یې په ظاهري شکل د ده اکا ابوطالب او د عبدالمطلب اولاده ساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دعوت د اورېدلو څخه
د حاجیانو د منعه کولو دپاره د قریشو مشورې

په دغه موده کې قریشو ته یو بل مهم کار پیدا سو، هغه دا چې د دعوت پر ښکاره کېدلو فقط څو میاشتې تیرې سوې وې چې د حج موسم را نژدې سو او قریش پوهېدل چې د عربو مختلفې ډلې د مختلفو ځایو څخه مکې مکرمې ته راځي نو دوی و ویل: موږ باید خامخا داسې یوه خبره ولرو چې د محمّدﷺ په باره کې یې نورو عربو ته وایو، دا د دې دپاره چې د محمّدﷺ دعوت د نورو عربو پر زړو تاثیر و نه کړي، نو د قریشو مشران و ولید بن مغیره ته را ټول سوه او په دغه باره کې مشوره ور سره کوې چې موږ باید خلکو ته د محمّدﷺ په باره کې څه و وایو؟

ولید و ویل: هو په اتفاق سره باید یوه خبره جوړه کړی او ټوله به هغه یوه خبره کوی، مختلفې خبرې به نه کوی ځکه په مختلفو خبرو کې یوه ډله هغه بله ډله درواغجنه کوې او د یوې ډلې خبرې د هغې بلې ډلې په خبرو رَدېږي، قریشو ویل: نو ته و وایه چې خلکو ته به څه وایو؟ ولید ویل: یا! تاسې و وایاست زه به غوږ درته ونیسم، قریشو و ویل: خلکو ته به وایو چې کاهن دی، ولید و ویل: یا والله کاهن نه دی، موږ کاهنان لیدلې دي د ده په خبرو کې نه دکاهنانو سجعه سته نه زَمزَمه، قریشو ویل: داسې به وایو چې لیونئ دی، ولید ویل: لېونئ هم نه دی، موږ لېونتوب لیدلی دی او را معلوم دی، نه د لېونتوب وسوسه پکښې سته نه یې خُرافات، قریشو ویل: نو به وایو چې شاعر دی، ولید ویل: شاعر هم نه دی، موږ د شعر ټول اقسام پیژنو، رِجز او هَجز، قُریض او مَقبوض، مبسوط او د شعر نور ټول اقسام را معلوم دي، د ده خبرې شعر نه دی، قریشو ویل: نو به وایو چې ساحر دی، ولید و ویل: ساحر هم نه دی، موږ ساحران او د هغو سحر لیدلی دی، نه د هغو پوکل پکښې سته او نه د هغو غوټه کول.

قریشو ویل: نو څه و وایو؟ ولید و ویل: والله د ده خبرې خوږې دي، د خبرو رېښې یې خوشبویه دي او ښاخونه یې مېوه لرونکې دي، د ده په باره کې چې تاسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه هرڅه و ویل، معلومیږي چې ټول ناحقه او باطل وایاست، قریشو و ویل: نو هغه ستا سره او روښانه نظر را ته و وایه، ولید و ویل وخت راکړی چې فکر پکښې وکړم، ولید فکر واهه، واهه خو په آخر کې یې و ویل: معقوله خبره دا ده: چې و وایاست ساحر دی، داسې خبرې کوي چې په هغه سره زوی او پلار جلا کوي، ورور او ورور جلا کوي، ښځه او خاوند جلا کوي، سړئ او خپله قبیله جلا کوي، پسله هغه چې د قریشو پر دغه خبره اتفاق او مصلحت وسو نو یې د هغې پر عملي کولو اقدام وکړی.

د حج د موسم په وخت کې قریشو د مکې مکرمې پرلارو نفر کښېنول، هرڅوک چې به مکې مکرمې ته را تله هغه به یې ېېرول او ورته ویل به یې چې په موږ کې یو داسې ساحر پیدا سوی دی چې په خپلو خبرو پلار او زوی سره جلا کوي، ورور او ورور سره جلا کوي، ښځه او خپل خاوند سره جلا کوي، پام کوی چې خبرې یې وانه وری او د دې کار مشرتوب ابولهب پر غاړه واخیستی، کله چې به رسول الله ﷺ د حج د موسم په وخت کې خلک ویوه الله ﷻ او وحدانیت ته دعوتول ابولهب به په پسې ؤ او دغه به یې ویل: د ده خبرې مه منی دا د دینه اوښتی او کذاب دی (العیاذ بالله) او د دې کار نتیجه دا سوه چې د دغه موسم راغلو عربو د ځانه سره دغه خبر خپلو وطنو ته یو وړی او د رسول الله ﷺ د دعوت خبر د عربو په ټولو وطنو او قبیلو کې نشر سو.

د دعوت د چپولو دپاره د قریشو قِسم قِسم طریقې

کله چې قریشو ولیدل چې محمّد ﷺ د خپله دعوته څخه لاس نه اخلي نو بیا سره کښېنستل او په دې باره کې یې فکر وکړی، د دعوت د منعه کولو دپاره یې ډیرې خبرې وکړې او ډیرې لارې چارې یې وسنجولې او د هغو د عملي کولو دپاره یې فیصلې وکړې چې د هغو فیصلو خلاصه به درته بیان سي:

لومړئ: په مسلمانانو پسخند او ملنډې وهل، مسلمانان خوار او ضعیفه بلل، پر هغو مسخرې کول، پر هغو خندل او درواغجنان بلل، چې په دې کارو سره یې د مسلمانانو ښوَیَوَل مقصد وه او د دوی معنوي قواوې یې ور ضعیفه کولې، پر رسول الله ﷺ یې بېځایه تهمتونه ویل، سپکې او نالایقې خبرې یې ورته کولې، د مجنون او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليوني په نامه سره به يې نارې ورو هلې، الله جل جلاله په سورة الحجر کي فرمايي:

﴿وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾﴾. [الحجر: ٦]

يعني: دغو کفارو به محمّدﷺ ته ويل: اې هغه څوک چي پر هغه قرآن نازل سوی دی، بيشکه ته خامخا ليونئ يې.

او ځيني وختونه به يې ورته ويل: ته ساحر او کاذب يې (العياذ بالله) الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَعَجِبُوا أَن جَاءَهُم مُّنذِرٌ مِّنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾﴾.[ص: ۴]

يعني: کفار د دې څخه تعجب کوي چي د دوی له جنسه او د دوی له قومه دوی ته بېرووونکی (رسول) راغلی دی او دغه کافران وايي: چي دغه بېرووونکی (رسول) ساحر کوډګر درواغجن دی.

کله چي به رسول اللهﷺ يو ځای کښېنستی او د ده پر شا و خوا به د دهﷺ هغه ضعيفه اصحاب ناست وه، کفارو به پسخندونه په وهل او ويل به يې: دغه خوار او ضعيفه خلک د ده مجلسيان دي؟

دوهم: د رسول اللهﷺ پر تعاليمو او لار ښوونو شُبهات پيدا کول او د حقيقت څخه ليري درواغ پوري ترل او پر اسلامي تعليماتو بېځايه ايرادونه نشرول، حتّی د رسول اللهﷺ پر شخصيت د شُبهاتو او ايراداتو نشرول او دا نشريات دومره ډېر وه چي عامو خلکو د رسول اللهﷺ د دعوت په حقيقت کي د فکر کولو وخت او مجال نه درلودی او قرآن مجيد ته يې اساطير الأولين (پخوانی قصې) ويل او ويل به يې چي دغه قرآن يو انسان ور ښيي او ويل به يې دا څنګه رسول دی چي خواړه خوري او په بازارو کي ګرځي، خو په قرآن مجيد کي د کفارو د دغه ټولو ايراداتو رَد موجود دی.

درېيم: د قرآن مجيد سره په پخوانيو قصو معارضه کول، چي خلک به يې د قرآن مجيد د اورېدلو څخه په هغو قصو مشغوله کول او داکار يې د نضر بن الحارث په واسطه سره کاوه چي تفصيل به يې په وروسته کي درته راسي.

څلورم: مساومات، يعني: د رسول اللهﷺ سره داسي خبري وکړي چي څه راکړه او څه واخله، د دې څخه مقصد دا دی چي شرک او اسلام سره ګډ کړي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

يعني: مشركان د خپل شرك څه كارونه پرېږدي، او رسول الله ﷺ د خپل دين او دعوت څه كارونه پرېږدي. دا خو د كفارو فيصلې او عمل ؤ.

خو پر دغه سربېره مشركانو وليدل چې دعوت نور هم نشرېږي او د خلكو توجه ور اوړي، قريش په بېره كې سوه چې دا قصه نوره هم پسې اوږدېږي او دوی يې مخ نيوی نه سي كولای، قريبه ده چې د اسلام او مسلمانانو د دعوت مسئله پر ټوله مكه غالبه سي، نو د قريشو مشرانو دا مشوره او اتفاق وكړی چې داسې يوه كار ته به محمّد ﷺ را وبولو چې تراوسه مو هغه پيشنهاد نه دی ورته كړی، نوې خبره ده ښايي دا را سره ومني.

د قريشو ټولو مشرانو دغه خبره خوښه كړه او رسول الله ﷺ يې د قريشو د مشرانو سره د ملاقات دپاره ور وغوښتی، سرور كائنات ﷺ هم ورغلی، قريش ورته كښېنستل او ويل: يا محمّد! هر پيشنهاد چې مو درته وكړی تا نه كړی قبول اوس يوه نوې طريقه درته وايو او دا دي هم تا ته معلومه وي چې دغه نوې طريقه موږ ته ډېره سخته او مشكله ده، رسول الله ﷺ وفرمايل: واياست دغه نوې خبره مو څه شي ده؟

قريشو و ويل: موږ وينو چې ته پرخپله خبره ټينګ يې، نو به يو بل اتفاق وكړو، هغه دا چې يوه ورځ ته زموږ د آلهه يا خدايانو عبادت كوه او يوه ورځ به موږ ستا د الله عبادت كوو سره برابر به يو، يوه ورځ ته زموږ پر دين سه او يوه ورځ به موږ ستا پر دين يو (چې دغه هغه مساومات دي) رسول الله ﷺ و فرمايل: دا د دين كار دی دا اختياري معامله نه ده، داسې نه سي كېدلای، قريشو ويل: موږ به يوه هفته ستا د الله عبادت كوو او ته يوه ورځ زموږ د خدايانو عبادت كوه، بيا هم رسول الله ﷺ نه كړه قبوله او ويل: دا څه بې معنٰی خبري دي، دا لوبې او مسخرې دي؟ آلهه يا خدايان داسې وي چې يوه ورځ يې تابع او بله ورځ يې منكره ياست؟

ابن اسحاق رحمه الله وايي: رسول الله ﷺ پر كعبه شريفه طواف كاوه چې اسود بن مطلب، وليد بن مغيره، اميه بن خلف، عاص بن وائل، چې دغه ټول د قريشو لوی لوی مشران دي و رسول الله ﷺ ته ودرېدل او ويل: يا محمّد! ﷺ راسه موږ به د هغه چا عبادت كوو چې ته يې عبادت كوې او ته د هغه چا عبادت كوه چې موږ يې عبادت كوو، كه ستا معبود زموږ تر معبود ښه او بهتر ؤ موږ به هم په هغه كي خپله حصه اخيستې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي او که زموږ معبود ستا تر معبود ښه او بهتر ؤ تا به هم د هغه څخه خپله حصه اخیستې وي، الله جل جلاله د دوی په باره کې سورة الکافرون نازل کړی چې رب عزوجل فرمایي:

﴿قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْكَٰفِرُونَ ۝١ لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ۝٢ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ۝٣ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ۝٤ وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ۝٥ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ۝٦﴾.

الله عزوجل دغه د مشرکانو مساومات یا مفاوضات په دغه قاطعه او جازمه فیصله سره ور رَد کړل، خو دغه مساومات د یوه یا دوو وارو دپاره نه دي سوي بلکه دغه خبري د مشرکانو له طرفه څو واره او تکراراً سوي دي خو په هر وار کې به بې فایدې وې ځکه دا امکان نه لري چې هلته مشترک عبادت موجود وي چې هم دي الله جل جلاله منم او هم د ډبرو بتان او د الله جل جلاله دا قول هم په دغه باره کې نازل سو چې فرمایي:

﴿وَدُّوا۟ لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ۝٩﴾. [قلم/ ۹]

یعني: که ته د دوی طرف ته لږ ورواوړې دوی تیار او آماده دي چې ستا طرف ته ورواوړي، مګر یا! دا د عقیدې مسئله ده په عقیده کې هیڅ نرمتیا او مراعت امکان نه لري، د عقیدې کار باید خامخا واضح، صریح او ښکاره وي، د عقیدې په کار کې بېره، نرمي، غوړه مالي، د یو چا لحاظ او مراعت هیڅ او بالکل نه ځاییږي.

د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل

د بعثت د څلورم کال په شروع کې مشرکانو د دعوت د چپولو او منعه کولو دپاره دغه ذکر سوي طریقې یوه پسله بلې عملي کولې، پر دې کار څو میاشتې تیرې سوې چې فقط دوی د خولې د خبرو څخه کار اخیستی، د مسلمانانو په آزارولو او عذاب ورکولو یې شروع نه وه کړې، خو دوی ولیدل چې دغه طریقې د اسلامي دعوت په منعه کولو او چپولو کې بې فایدې دي او هیڅ نتیجه نه ورکوي، نو د بل وار دپاره بیا د قریشو سرداران او مشران سره را ټول سوه چې د دې مجلس او شورٰی د اعضاوو شمېر پنځه ویشت نفره ؤ او د دې مجلس رئیس ابولهب د رسول الله ﷺ اکا ؤ، پسله ډېره فکره او پسله ډېرو مشورو دې مجلس د رسول الله ﷺ او د ده د اصحابِ کرامو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرضد ډیر جازم او قاطع تصامیم ونیول، ویل: هرڅوک به د اسلام او مسلمانانو سره په مقابله او جنګېدلو کي خپل ټول قدرت او پوره طاقت استعمالوي، د محمّد ﷺ په آزارولو کي به هیڅ دریغ او کوتاهي نه کوي او هغه کسان چي اسلام ته داخل سوي دي یا نوي داخلیږي هغو ته به سخت سخت عذابونه او تکلیفونه ورکول کیږي، دغه مادې تصویب سوې او د هغو د عملي کولو دپاره تصمیمونه ونیول سوه.

اوس خو د نورو مسلمانانو سره خاصتاً د هغه ضعیفي طبقې سره د دغو مقرراتو عملي کول آسانه کارؤ مګر رسول الله ﷺ چي د ډیر وقار او دبدبې خاوند دی، خوږ شخصیت یې دی، د دوستانو او دښمنانو په سترګو کي لوی او محترم دی، د داسي چا سره څوک بیله عزته او احترامه نه سي مخامخ کېدلای، د داسي چا په مقابل کي بې ادبي او سپکي خبري کول بېله رذیل او بې شرفه خلکو بل څوک نه سي کولای او پر دې ټولو سر بېره محمّد ﷺ د ابوطالب په ساتنه کي دی او ابوطالب د مکې مکرمې د خاصو مشرانو څخه دی، هیڅوک د هغه یوه هګۍ ځان ته حلاله نه سي بللای او محمّد ﷺ د هغه وراره دی، دغه کیفیت قریش په تردُد کي واچول مګر بیا هم ترکومه وخته د دغه دعوت په مقابل کي چي د دوی دیني زعامت او مشرتوب، دنیوي صدارت او آمریت یې په خطر کي اچولي دي صبر وکړي؟.

د رسول الله ﷺ او اصحابِ کرامو آزارول

اوس نو د مشرکانو له طرفه د رسول الله ﷺ آزارونه شروع سوه چي د دغه آزاروونکو مشري د ابولهب پرغاړه وه، ابولهب خو هغه څوک دی چي د رسول الله ﷺ سره یې د اولي ورځي څخه د مخه تردې چي قریش د هغه د عداوت په باره کي فکر وکړي دښمني شروع کړې وه، د صفا د غونډۍ د نارې په ورځ دئ ؤ چي رسول الله ﷺ ته یې ناوړه جواب وویه او خلکو ته یې د بیرته تللو امر وکړی، په ځینو روایاتو کي راغلي دي: کله چي رسول الله ﷺ د صفا پر غونډۍ د خپل رسالت اعلان وکړی ابولهب یوه ډبره واخیستل غوښتل یې چي په هغه سره رسول الله ﷺ وولي.

همدارنګه د بني هاشم په مجلس کي ابولهب ؤ چي رسول الله ﷺ یې د اسلام ·

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دعوت او بيانولو څخه منعه کړي، دغه ابولهب تر بعثت د مخه د خپلو دوو زامنو دپاره چي عُتبه او عُتيبه نومېدل د رسول الله ﷺ دوې لوڼي رُقَيّه او ام کُلثوم په نکاح کړي وې، کله چي رسول الله ﷺ په رسالت سره مبعوث کړل سو ابولهب خپل زامن د رسول الله ﷺ د لوڼو په طلاقولو سره جبراً او قهراً امر کړل، ترڅو چي هغو هم تر واده کولو د مخه طلاقي کړې او کله چي د رسول الله ﷺ دوهم زوی عبدالله وفات سو ابولهب په څغستا خپلو نورو مشرک ملګرو ته ورغلی او دا زېری يې پر کاوه چي محمّد ﷺ ابتر يعني: (بې زويه) سو، او دا مو مخ کي درته و ويل کله چي به رسول الله ﷺ د حج په موسم کي نوري قبيلې اسلام ته دعوتولې ابولهب به تر شا په پسې ؤ او خلکوته به يې ويل: د ده خبري مه منی دا د دينه اوښتی او درواغجن دی (العياذ بالله) په يوه روايت کي راغلي دي چي يوازي پر دغو خبرو يې کفايت نه کاوه بلکه رسول الله ﷺ به يې په ډبرو هم ويشتی ترڅو چي د رسول الله ﷺ تر پښو بهويني بهېدې.

د ابولهب ښځه چي ام جميل ورته ويل کېده او نوم يې اروٰی بنت حرب بن اميه ؤ او د ابوسفيان خور وه د رسول الله ﷺ په دښمني کي تر خپل مېړه ابولهب کمه او پاته نه وه، د شپې به يې زوزان را وړل او د رسول الله ﷺ په لار او د کور په دروازه کي به يې د دې دپاره ورته اېښوول چي د ده ﷺ په مبارکو پښو ننوزي.

د ابولهب ښځه يوه بد خولې او د اوږدې ژبې خاونده وه، پر رسول الله ﷺ به يې تهمتونه ويل او بې ځايه خبري به يې پر کولې، د فتنې اور ته به يې پکه وهل، د رسول الله ﷺ پرضد چي هرڅه پرخوله ورتله هغه به يې ويل، نو ځکه قرآن مجيد دا د حمّالةُ الحطب په نامه سره ياده کړې ده.

کله چي دې واورېدل چي د دې او د دې د مېړه په باره کي قرآن نازل سوی دی چي هغه د تبت يدا سورة دی نو رسول الله ﷺ ته ورغله چي هغه د کعبې شريفي سره ناست ؤ او ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه هم ورسره ؤ، د دې په لاس کي يو موټ شګي هم ور سره وې غوارې چي په دغه شګو رسول الله ﷺ و وَلي، کله چي دا ورته و درېدل الله جل جلاله د دې پر سترګو د رسول الله ﷺ ليدل منعه کړه، نو دې و ويل: يا ابا بکر! ملګری دي چيري دی؟ زه خبره سوې يم چي ده پر موږ بد ويلي دي، په والله که

(c) ketabton.com: The Digital Library

مي وليدی په دغو شكو به يې پرخوله وُولم او والله زه شاعره يم.

او بيا يې وويل:

(مُذَمَّمًا عَصَيْنا * وَاَمرُهُ اَبَيْنَا * وَدِينُهُ قَلَيْنا)

يعني: موږ د مذمّم نافرماني کړې ده او د ده امر نه قبلوو او د ده د دين سره مو مقاطعه کړې ده.

د محمّد پر ځای يې مذمّم و وايه او بيا رهي سوه، ابوبكر الصدّيق رضي الله عنه د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ويل: يا رسولَ الله! آيا ته يې نه ليدلې؟

رسول الله ﷺ و فرمايل: هو زه يې نه ليدلم، الله عزوجل دا پر ما ړنده کړل.

هغه د رسول الله ﷺ اکا ابولهب ؤ چي هغه ناوړه کارونه يې کول او دغه يې ښځه وه او په عين وخت کي دوی د رسول الله ﷺ همسايګان هم وه، کور يې د رسول الله ﷺ د کوره سره مښتی ؤ، رسول الله ﷺ پر دوی سربېره نور همسايګان هم درلودل چي دوی ټولو رسول الله ﷺ دنه په خپل کور کي ډېر آزارا وه، د رسول الله ﷺ همسايګان هغه چي ده ﷺ ته يې په کور کي آزار او تکليف ورکاوه دغه کسان وه: ابولهب، حکم بن ابی العاص، عُقبه بن أبي مُعيط، عُدَی بن حمراء الثّقفي، ابن الأصداء الهُذلي، دغه څو نفره د رسول الله ﷺ همسايګان وه، وعده او اتفاق يې سره کړی ؤ چي هميشه به محمّد ﷺ ته آزار ورکوو، رسول الله ﷺ به په خپل کور کي پر لمانځه ولاړ ؤ د دغو همسايګانو څخه به يوه د پسه د نس مردار شيان پر ورغورځول، ترڅو چي رسول الله ﷺ د دغه آزارو په سبب دې ته مجبوره سو چي لمونځ د هغي لوېي ډبري شا ته وکړي کومه چي د ده ﷺ په کور کي موجوده وه.

او ځينو همسايګانو چي به يې پُسه يا اوښ حلال کړی د هغه د نس چټل او خراب شيان به يې د رسول الله ﷺ دکور غولي يا ميداني ته ور غورځول يا به يې د ده ﷺ د کور په دروازه کي ورته کښېښوول، رسول الله ﷺ به هغه چټلي او مرداري، لَرَی او کلمې په يوه لرګي را پورته کړه او د خپل کور په دروازه کي به ودرېدی فقط دومره به يې و ويل: يا بني عبد مناف! دا څنګه همسايتوب دی؟ آيا د همسايه حق دغه دی؟ تر دغه جملې زيات به يې نور څه نه ويل او بيا به يې هغه چټلي ليري

(c) ketabton.com: The Digital Library

وغورځول، دغه آزارونه همېشه و رسول الله ﷺ ته ور رسېدل، هره ورځ به دغو همسايګانو خپل انبار او کچره د رسول الله ﷺ د کور مخ ته غورځول او رسول الله ﷺ به ايسته کول.

اوس نو ته فکر وکړه: که د يو چا يو همسايه بد وي، هغه څومره په تکليف وي؟ مګر که ستا ټول همسايګان بد سي او ستا د تکليف او آزارولو نيت يې هم کړی وي نو بيا به دي څه حال وي؟ خو زموږ پيشوا او پيغمبر سرور کائنات ﷺ د خپلو همسايګانو څخه دغسي آزارونه او تکاليف ليدل او د هغو لاسه څخه يې دغسي تريخ ژوند تېراوه.

عُقبه بن أبي معيط په خپل خباثت او شقاوت کي نور هم زياتوب کاوه، امام بخاري د عبدالله بن مسعود ﷺ څخه روايت کوي: چي يوه ورځ رسول الله ﷺ د کعبې شريفي سره لمونځ کاوه، ابوجهل او د قريشو نور مشران هم هلته ناست وه او ورته ګوري، زړونه يې له قهره او غضبه ورته ايشي، په دغه وخت کي نور خلک راغله او کعبې شريفي ته نژدې يې يوه اوښه حلاله کړه، نس يې ورخيري کړی کُلمې او لړمون يې څني را وايستل، قريش ورته ګوري او په خپل منځ کي يې سره و ويل: څوک دغه کُلمې اخلي او د محمّد ﷺ پر سر يې د ده د سجدې په وخت کي ور ايږدي؟

قريش خاندي او ملنډې وهي غواړي چي يو څوک دغه ناوړه کار وکړي، خو عُقبه بن أبي مُعَيط ملعون و ويل: دا کار زه کوم، قريش خاندي او عقبه ته وايي ونيسه ولاړ سه يو له يوه طرفه او بل له بله طرفه دئ په دغه کار امر کوي، څو عقبه لعنة الله عليه ولاړ سو او هغه د اوښي د نس مردار شيان يې ور سره واخيستل، کله چي رسول الله ﷺ پر سجده سو د هغه پرسر يې ور کښېښوول، ويني، مرداري، غوړزګي، د رسول الله ﷺ پر مبارک سر پراته دي او ده ﷺ خپل رب ته سر پر سجده ايښی دی، عقبه ملعون بيرته د قريشو پر طرف ور رهي سو او خاندي، شين شين د خندا کيږي، هغه نور قريش هم ورته ګوري او پر دغه خپل رذيل او خبيث عمل خاندي، رسول الله ﷺ خپل رب ته سر پر سجده ايښی دی او دغه چټل، غوړ او مردار شيان يې پر سر پراته دي او هلته قريش پر خاندي.

هغه څوک چي د دغي قصې روايت کوي وايي: قريشو دومره وخندل چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډېري خندا څخه پر یوه او بل طرف کږېدل، یوه به پر بل ځان تکیه کاوه، د ډېري خندا څخه یې ځانونه نه سوای تکیه کولای او دغه خندا یې ټوله د رسول الله ﷺ پر دغه حالت وه او رسول الله ﷺ بې حرکته خپل رب ته سر پر سجده ایښی دی او د سجدې څخه نه را پورته کېږي، څو د رسول الله ﷺ کوچنۍ لور حضرتِ فاطمه رضي الله عنها راغله او په ژړا یې دغه کُلمې د رسول الله ﷺ له سره ایسته کړې.

فکر وکړئ: دغه قسم معامله د مکې مکرمې د یوه سردار سره د صادق الأمین سره کېدل، بیله دې څخه چې نبي، پیغمبر او رسول الله ﷺ ورته و وایو، خو د قریشو ژوند او اخلاق د هغه چا سره چې خلک یې د یوه رب ﷻ عبادت ته رابلل او د بتانو د عبادت څخه یې خلاصول دغې اندازې ته رسېدلي وه.

کله چې رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو او د هغو مردارو کُلمو وینې، خیرې، غوږګې پر پراته وه نو یې دوی ته کتل او ښراوې یې ورته کولې او ویل: اللّهم علیکَ بقُریش، درې واره یې دغه جمله تکرار کړل او بیا یې د دوی نومونه یادول:

(اللّهم علیک بأبي جهل، اللّهم علیک بعُتبه بن ربیعه، و شیبه بن ربیعه، و الولید بن عتبه، و امیه بن خلف، و عُقبه بن أبي مُعیط).

د دغو ناستو خلکو نومونه یې یادول، یو یو یې په نامه سره یاد کړی، راوي د حدیث وایي: ټول هغه کسان چې رسول الله ﷺ یې نومونه یاد کړل په والله ټوله مې د بدر د غزا په ورځ مړه او مردار سوي ولیدل، ټول هغه کسان چې د رسول الله ﷺ په مقابل کې یې دغه بد عمل او ناوړه کار کړی وُ ټول د بدر په ورځ مردار کړل سوه او د دوی نا پاکه جسدونه یوه وچ څاه ته ورواچول سوه.

ورونو او خوندو! تاسي ولیده چې رسول الله ﷺ څه وخت ښرا وکړه او څه وخت قبوله سوه؟ پسله کلو ټول و وژل سوه، په دې کې و ټولو مسلمانانو ته اشاره او لارښوونه ده، کله چې دعاء کوی او د رب ﷻ څخه یو شئ غواړی تلوار به نه کوی، دعاء مو قبلیږي مګر وخت یې په الله جل جلاله پوري تعلق لري، رسول الله ﷺ فرمایي:

« لاَ یَزَالُ یُسْتَجَابُ لِلْعَبْدِ ما لَمْ یَدْعُ | ژباړه: همېشه د بنده دعاء قبلیږي تر څو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةِ رَحِمٍ مَالَمْ يَسْتَعْجِلْ » قِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الاسْتِعْجَالُ قَالَ « يَقُولُ قَدْ دَعَوْتُ وَقَدْ دَعَوْتُ فَلَمْ أَرَ يَسْتَجِيبُ لِي فَيَسْتَحْسِرُ عِنْدَ ذَلِكَ وَيَدَعُ الدُّعَاءَ » [رواه: مسلم]

چې په ګناه یا د صلهٔ رحمي په پرې کولو دعاء و نه کړي او تر څو چې تلوار ونه کړي، یو چا پوښتنه وکړه او ویل: یا رسولَ الله! تلوار څنګه او څه شي دی ؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه داسې چې یو څوک وایي دعاء مي وکړه، دعاء مي وکړه او قبوله نه سوه، دلته نو د دعاء څخه لاس واخلي او دعاء کول پرېږدي.

قبلېدل داسې نه دي چې پسله یوې ورځې یا یوې میاشتې یا باید نن او سبا زما کار وسي، قبلېدل ښايي پسله کلو وسي لکه د رسول الله ﷺ سره چې په دغه حالت کي وسوه، پسله کلو یې دغه دعاء یا ښرا قبوله سوه، نو کله چې د رسول الله ﷺ دعاء کلونه په بېرکي نیسي د نورو خلکو په باره کي څه فکر کوې؟

مقصد دا چې دعاوي کوی، هرڅه چې د الله جل جلاله څخه غواړی و یې غواړی مګر تلوار مه کوی، که چا تلوار کاوه دعاء یې نه قبلیږي، ځکه د حدیث شریف لفظ هم داسې دی چې فرمایي:

«يُستَجَابُ للْعَبْدِ مَا لَم يَستَعجِل»

یعني: ستاسي څخه د هریوه دعاء قبلیږي تر څو چې تلوار و نه کړي.

مورخ کې د هغو آزارو بیان کاوه چې د مشرکانو له طرفه و رسول الله ﷺ ته ور کول کېدل او س هغه بحث پسې پوره کوم.

اُمیه بن خلف چې دئ هم د قریشو د رئیسانو څخه ؤ د رسول الله ﷺ په غیاب کي چې به یې پر هغه ﷺ هر بد ویل هغه خوښې ویل، خو کله چې به یې رسول الله ﷺ ولیدی په ښکاره سره به یې هم بد او پوچ ورته ویل، د الله جل جلاله دغه قول چې فرمایي:

﴿ وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ۝١ ﴾

د دغه اُمیه بن خلف په باره کي نازل سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن هشام وايي: هُمزه هغه څوک دی چي په ښکاره سره يو چا ته پوچ او فحش وايي او په سترګو هم کړې وړې اشارې ورسره کوي، چشمکان وهي او لُمزه هغه څوک دی چي د يو چا په غياب کي يعني: د هغه تر شا پر هغه عيبونه وايي او په خبرو يې آزاروي، نو دغو کسانو لره دي (که اُميه بن خلف يا بل څوک وي) ويل او هلاک وي.

مګر د اُميه بن خلف ورور اُبئ بن خلف د کفارو د هغې جملې څخه ؤ چي د مسلمانانو سره يې ډېر زيات عداوت او دښمني درلودل، يوه ورځ رسول الله ﷺ ته ورغلی او يو زوړ پخوانئ هډوکی يې په لاس کي ؤ، داسي زوړ هډوکی ؤ چي بالکل وروست او شوړېدلی ؤ، دغه هډوکی يې مات کړی او په اورغوي کي يې سره و موږ څو داسي سو لکه اوړه، بيا يې دغه اوړه د رسول الله ﷺ پر مخ ور وپاشل او رسول الله ﷺ ته يې و ويل: ته وايې: الله موږ د دغو اوړو يا ايرو څخه بيا را ژوندي کوي؟ څوک پسله مرګه موږ بيرته را ژوندي کولای سي؟

پسله دغه څخه چي موږ دغسي ايرې سو لکه دغه هډوکی بيا را ژوندي کېدلای سو؟ په دغه باره کي د الله جَلَّ جَلَالُهُ دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ خَلْقَهُۥ قَالَ مَن يُحْيِ ٱلْعِظَٰمَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ ﴾.

[يٰسين، ۷۸]

يعني: موږ ته يې د وراسته شوړېدلي هډوکي مثال را وړی او خپل پيدايښت يې هير کړی دی دئ وايي: څوک به دغه هډوکي ژوندي کړي؟ حال دا چه دغه هډوکي وراسته او شوړېدلي دي.

﴿ قُلْ يُحْيِيهَا ٱلَّذِىٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ ﴾. [يٰسين/ ۷۹]

يا محمّد! ﷺ ده ته و وايه چي بيا يې هغه قادر مطلق ذات ژوندي کوي چي اول وار يې پيدا کړي دي او بېشکه دغه الله پر هر قسم پيدايښت ښه عالم دی.

(که نوي پيدا کول وي که زاړه) سبحان الله! هغه ذات چي اول وار يې د هيڅ څخه پيدا کړي دي، دوهم وار يې هم هغه ذات پيدا کوي.

دغه آياتونه د دغه اُبئ بن خلف کافر د دغه عمل په باره کي نازل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عُقبه بن أبي مُعیط چې دئ هم د قریشو او مشرکانو د مشرانو څخه ؤ د دې دپاره چې د مسلمانانو او مشرکانو په منځ کې دغه له دښمنیه ډکه معامله او ګذاره لږ څه آرامه سي یوه ورځ یې رسول الله ﷺ میلمه کړی، کله چې خواړه را وړل سوه، رسول الله ﷺ د خوړو د خوړلو څخه انکار وکړی، دکور خاوند عقبه بن أبي مُعیط ور ته ټینګ دی چې خواړه وخوره، خو رسول الله ﷺ و ویل یا! تر هغو به ستا خواړه ونه خورم چې ته و نه وایې:

«أشهَدُ أن لا إله إلاّ الله وَأنّي رسولُ الله»

عقبه چې هرڅه کوښښ وکړی چې رسول الله ﷺ خواړه وخوري مګر رسول الله ﷺ د ډوډۍ خوړلو دپاره دغه شرط کېښباوه، دا ځکه چې د رسول الله ﷺ امید ؤ که عقبه دغه د شهادت کلمې مراعتاً هم و وایي په نتیجه کې به یې مسلمان سي، لکه حمزه ﷺ چې ابوجهل ته و ویل: ته محمّد ته بښکنځل کوې او زه د هغه پر دین یم، دا خبره د حمزه تر خولې بېله ارادې را ووتل، خو بیا دَ دغه خپلې خبرې په واسطه مسلمان سو. *(د حمزه ﷺ د اسلام قصه به په وروسته کې درته بیان سي)*

اوس هم د رسول الله ﷺ دا امید ؤ که چیري عُقبه مراعتًا د رسول الله ﷺ د ډوډۍ خوړلو دپاره د شهادت کلمې و وایي، خو بنایي آخر مسلمان سي، عقبه چې هر څه ځان یوې او بلې خوا ته کړی رسول الله ﷺ پرخپله خبره ټینګ ؤ، عقبه فکر وکړی چې میلمه دی دا امکان نه لري چې خواړه و نه خوري او ولاړ سي دا عیب دی نو عقبه د عقیدې په سبب نه بلکه په دې سبب چې رسول الله ﷺ خواړه وخوري د شهادت کلمې وویلې او ویل:

«أشهدأن لا إله إلاّ الله وأشهد أنّکَ رسولُ الله»

او رسول الله ﷺ هم خواړه وخوړل، مګر وروسته په قریشو کې دا خبر نشر سو چې عُقبه بن أبي معیط د شهادت کلمې و ویلې، قریش په دې خبره ډیر خواشیني او ناراضه سوه او هغه چې ډیر زیات خواشیني سو هغه اُبئ بن خلف ؤ، ځکه اُبئ د دغه عقبه ډیر نژدې آشنای او مجلسي ؤ، نو اُبئ و عُقبه ته ورغلی او ویل: زما مخ پرتا حرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی نه خبري در سره کوم او نه دي آشنای یم ترڅو چي د محمّد ﷺ پر مخ ور تُوف نه کړې، د هغه دپاره دي د شهادت کلمې و ویلې خو زما شرط بیا دا دی چي پر مخ به یې ور تُو کې، که تا دغه کار وکړی هغه وخت بیا خبري در سره کوم.

اوس عقبه په حیرت او تردد کي دی چي څه وکړم؟ هر څه کوښښ یې وکړی چي اُبیٔ بیله دغه شرطه راضي او خوشاله کړي او له دغه شرطه څخه دئ خلاص سي فایده یې نه کول اُبیٔ پر خپله خبره ټینګ ولاړ دی، د عقبه په مخ کي دوې لاري دي یا به د محمّد ﷺ په مقابل کي دغه ناوړه عمل کوي یا به د قریشو مشران د لاسه ورکوي، آخر یې دا ښه وبلل چي محمّد ﷺ خپه او نا راضه کړي، نو ورغلی د رسول الله ﷺ پر مبارک مخ یې توف کړل، رسول الله ﷺ چپ او پټه خوله ؤ هیڅ یې و نه ویل.

مسلمانانو! ښه فکر وکړی: دا هم یو د هغو آزارو او إهانتو څخه دی چي سرور کائنات رسول الله ﷺ د دین د نشرولو دپاره او د دعوت په لار کي قبول کړي دي، که نن ورځ د هغه چا په مقابل کي چي خلکو ته اسلامي احکام بیانوي یا د اسلام لاري ته خلک را بولي، یا د ټولني انحرافات او خطاوي بیانوي، د ځینو کسانو له طرفه ناوړه الفاظ ویل کیږي، یا ځیني تهمتونه پر تړل کیږي، یا د اخلاقو څخه لیري حرکتونه ور سره کیږي، هغه باید په دې سره نه زهیر سي او نه ناراضه، دئ باید دغه اعمال ور په یاد کړي چي د رسول الله ﷺ اشرف المخلوقات په مقابل کي کېدل.

اې د محمّدي دین بیانوونکې! نن ورځ هم دوې ډلې ستا سره حسد او عناد لري، اوله هغه ډله ده چي په ډاګه سره د اسلام دښمنان دي حق ویل او حق اورېدل یې نه دي خوښ، او دوهمه هغه ډله ده چي په ښکاره سره حاجي، ملا او آخندزاده دی خو د دعوت او تبلیغ فضیلت د دوی نه دی په برخه سوی، نو ځکه د حسد په سبب یې یوازي دا نه چي ستا وعظ او دعوت نه وي خوښ بلکه پر تا هم د دې دپاره عیبونه وایي چي خلک در څخه متنفره کړي او هغه د ده شیطان راضي او د حسد اور یې مړ سي.

مګر د یوه واعظ او عالم مقصد باید د الله ﷻ رضاء او د دین نشرول وي که څه هم په دغه لار کي تکلیفونه او آزارونه ورکول سي، یو مسلمان باید د دین د نشرولو په لار کي تهمتونه او آزارونه په پراخه سینه سره قبول کړي، ځکه د هغه معامله د الله ﷻ سره ده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک د پیسو د ګټلو دپاره تکلیفونه او آزارونه قبلوي، ته یې د الله جل جلاله د رضاء او جنت دپاره نه قبلوې؟ خو دا دي هم درته معلومه وي چې د دغو حاسدانو په مقابل کي هلته نور ډیر داسي خلک سته چې ستا د وعظ کولو او دین نشرولو څخه ډیر خوښ دي او الله جل جلاله ستا په وعظ او نصیحت سره سمي لاري ته راوستلي دي او د نېه عمل کولو توفیق یې هم ورکړی دی، هغه خلک باید له فکره ونه باسې.

د دغه عقبه بن أبي معَیط او د هغه د ملګري أبيّ بن خلف په باره کي د سورة الفرقان دغه آیاتونه نازل سوه چې رب عزوجل فرمایي:

﴿وَيَوْمَ يَعَضُّ ٱلظَّالِمُ عَلَىٰ يَدَيْهِ يَقُولُ يَٰلَيْتَنِي ٱتَّخَذْتُ مَعَ ٱلرَّسُولِ سَبِيلًا ﴿٢٧﴾﴾.

یعني: یا محمّد! ﷺ هغه د قیامت ورځ در په یاد کړه چې دغه ظالم به د پښېمانۍ په سبب له ډیره غمه او افسوسه په خپلو لاسو خولې لګوي او وایي به: کشکي د رسول الله ﷺ سره د هغه پر لار تللی وای.

﴿يَٰوَيْلَتَىٰ لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ﴿٢٨﴾﴾.

او وایي به: ما لره دي وَیل هلاک او خرابي وي کشکي مي فُلانئ چې دغه (أبيّ بن خلف) دی د ځان دوست او خلیل نه وای ګرځولی.

﴿لَّقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ ٱلذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَآءَنِي﴾.

په تحقیق پسله هغه څخه چې د قرآن ذکر او نصیحت ما ته راغلی، ده زه ګمراه کړم، بیانو الله عزوجل فرمایي:

﴿وَكَانَ ٱلشَّيْطَٰنُ لِلْإِنسَٰنِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾﴾.

او شیطان د انسان دپاره بنَوَیُوونکی او خطایستونکی دی.

عُقبه بن ابی مُعَیط به د قیامت په ورځ وایي: ډیر افسوس! قریبه وه چې زه اسلام ته داخل سوی وای، مګر أبيّ بن خلف کافر را ته راغلی او ګمراه یې کړم، نو به د قیامت په ورځ له پښېمانیه په خپلو لاسو غاښونه لګوي چې ایمان او اسلام مي له لاسه ووتل، سره د دې چې دئ ور نژدې سوی ؤ.

ابوجهل ملعون به ځیني وختونه و رسول الله ﷺ ته کښېنستی، قرآن مجید به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې اوريدی او بيا به ولاړ سو نه يې ايمان را وړی او نه يې د رسول الله ﷺ اطاعت کاوه، خو پردې سربيره به يې رسول الله ﷺ په خبرو هم آزاراوه، د عبادت او لمانځه څخه به يې منعه کاوه او بيا به يې دغه خپل د شر په عمل فخر هم کاوه، لکه يو لوی کار چي يې کړی وي او د ده ملعون په باره کي د سورة القيامه دغه آياتونه نازل سوه چي رب عزوجل فرمايي:

﴿فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ۝ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ۝ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰ أَهْلِهِۦ يَتَمَطَّىٰٓ ۝﴾

يعني: نه يې د دغه قرآن تصديق وکړی او نه يې پر هغه يقين وکړی او نه يې لمونځ وکړی، مګر قرآن يې دروغ وباله او له ايمانه يې مخ وګرځاوه او بيا به له دغه مجلسه خپل اهل يا کورنۍ ته په تکبر سره ولاړ ی.

ابوجهل ملعون چي د اولي ورځي څخه رسول الله ﷺ وليدی چي په حرم شريف کي لمونځ کوي د دغه لمانځه څخه يې منعه کاوه، يوه ورځ رسول الله ﷺ د مقام ابراهيم سره لمونځ کاوه ابوجهل ورته راغلی او ويل: يا محمّد! ما ته له دغه کاره نه يې منعه کړی؟ که دي بيا دلته لمونځ کړی ؤ زه به در سره جوړ سم، رسول الله ﷺ په مقابل کي ورته و درېدی، ابوجهل ويل: يا محمّد! ته په څه شي سره زما مقابله کولای سې؟ په والله زه په دغه ښارکي تر ټولو خلکو ډېر نفر لرم، په يوه روايت کي راغلي دي چي رسول الله ﷺ ابوجهل تر ګرېوانه ونيوی وې ښوراوه او دغه آيات شريف يې تلاوت کړی:

﴿أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰ ۝ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰٓ ۝﴾ [قيامه /۳۴، ۳۵]

د الله دښمن ابوجهل و ويل: آيا ته ما ته په عذاب سره وعده را کوې؟ يا محمّد! په والله نه ته او نه ستا رب په ما څه کولای سی او زه تر هغو ټولو خلکو معززيم کوم چي په مکه کي يې ژوند کړی دی، ابوجهل يوازي په دغو ويناوو سره کفايت نه کاوه، بلکه ورځ په ورځ يې دښمني او عناد زياتېدل.

امام مسلم د ابو هريره رضي الله عنه څخه روايت کوي چي ابوجهل و قريشو ته و ويل: محمّد ستاسي په حضور سر پر سجده ايږدي؟ دوی ويل: هو، ابوجهل و ويل: زما دي په لات

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عزّی سره قسم وي: که ما ولیدی پر غاړه به یې پښه ورکښیږدم او مخ به یې په مځکه پوري ورو موږم، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ راغلی او په لمانځه یې شروع وکړه. ابوجهل په دغه نیت ور رهي سو چي پر غاړه یې پښه ورکښیږدي او هغه خپل شوم نیت عملي کړي، قریش ورته ګوري چي ناڅاپه ابوجهل د شا پر طرف ځغلي او لاسونه داسي ښوروي لکه څوک چي د ځانه څخه یو شئ منعه کوي، قریش ورته را ولاړ سوه او ویل: څه درته پیښه سوه یا ابا الحکم؟ ابوجهل ویل: زما او د ده په منځ کي د اور خندق ؤ او مخ ته مي د مرغانو وزرونه وه لکه ما چي په چپلاخو یا څپېړو وهي، رسول الله ﷺ فرمایي: که دئ ما ته را نژدې سوی وای ملائکو به اندام اندام کړی وای.

دا د هغو تکالیفو او آزارو څه بیان ؤ چي رسول الله ﷺ ته ورکول کېدل، سره د دې چي رسول الله ﷺ د لوړ او خواږه شخصیت خاوند ؤ، د عامو او خاصو خلکو په زړو کي یې وِقار او دبدبه درلودل، او پر دې سر بیره د هغه ابوطالب چي په مکه مکرمه کي ډېر عظیم او محترم سړئ ؤ په ساتنه کي هم ؤ دغه یې حال ؤ.

مګر هغه نور مسلمانان خاصتاً هغه کسان چي ضعیفه وه، د هغو په مقابل کي دغه آزارونه ډېر شدید او ډېر ترخه وه او په عین حال کي هري قبیلې و هغه چا ته د عذاب ورکولو وظیفه پر غاړه واخیستل کوم چي د دوی د قبیلې څخه مسلمانان سوي وه یا نوي اسلام ته داخلېدل او هر هغه څوک چي قبیله به یې نه درلودل هغو ته به یې لچک او اوباش خلک ور ګمارل، هم به د قبیلو رئیسانو خپل زړه په سړاوه او هم به اوباشانو داسي سخت او قِسم قِسم عذابونه ورکول چي په اوریدلو یې د انسان زړه ټوک ټوک کیږي، راسی چي د دغو عذابو او آزارو څخه لږ څه د دې دپاره واورو چي دا رامعلومه سي چي اسلام په څومره تکالیفو نشر سوی دی او بیا تر ما او تا را رسېدلی دی، خو بد بختانه چي نن ورځ موږ د اسلام او د هغه د احکامو څخه بې پروا یو.

ابوجهل چي به د هر چا د اسلام را وړلو واوریدل که به هغه سړئ د قوم او شرف خاوند ؤ نو به یې خبر کړی (یا په اوسنی اصطلاح اخطار به یې ورکړی) ورته و به یې ویل: سړیه! خبر اوسه چي په مال او عزت کي به دومره تاوانونه در و رسوم چي ته به یې توان او طاقت و نه لرې او که به هغه سړئ ضعیفه ؤ نو به یې وهل او ټکول ورکول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عثمان بن عفان رضي الله عنه چي مسلمان سو د ده اکا به په هغه بوریا کي وپېچی چي د خرما د وُني د پاڼو څخه جوړه سوې وه او بیا به یې د کښته څخه دود ورته جوړ کړی، دئ رضي الله عنه به په بوریا کي پېچلی ؤ او دغه دوده به ورکول کېده.

مصعب بن عمیر رضي الله عنه چي ډېر نازولی او ډېر پیشني ځوان ؤ په ناز او نعمت کي لوی سوی ؤ کله چي د ده مور د ده په اسلام خبره سوه خواړه یې ځني منعه کړه او له کوره یې وایستی، دغه نازولي مصعَب د تکالیفو او زحمتو څخه داسي پوست واچاوه لکه مار چي پوست اچوي.

ورونړو! لږ څه په دقت سره دغو آزارو، دغه صبر او تحمل ته متوجه سی!

یو هم د هغو کسانو څخه چي سخت آزارونه او تکلیفونه ورکول سوي دي حضرت بلال رضي الله عنه دی چي د اُمیه بن خلف مریئ ؤ، اُمیه به د ده په غاړه کي رسۍ ور واچول او بیا به یې د هلکانو په لاس ورکړی چي د مکې مکرمې په غرو او شېلو کي یې وګرځوی، تر هغو به یې ګرځاوه چي ټول هلکان به ستړي سوه او د بلال رضي الله عنه په غاړه کي به د دغي رسۍ زخمونه پاته وه، امیه به دغه رسۍ ونیول او بلال رضي الله عنه به یې په ډېر زور او شدت سره د ځان طرف ته ور کش کړی او دلته به یې بنه ټینګ لرګئ و واهه، بلال رضي الله عنه به یې په زور او جبر د دوبي د غرمې ولمر ته کښېناوه، اوبه او خواړه به یې هم نه ورکول او تر دې ټولو اشد عذاب دا ؤ چي بلال رضي الله عنه به یې تر مکې مکرمې دباندي غرو او شېلو ته وایستی پر هغه مځکه چي د لمر په حرارت به دومره توده سوې وه چي غوښي به پر کبابېدې (*دا خبره هغه چا ته معلومېږي چي د مکې مکرمې ګرمي یې لیدلې وي*) نو به یې پر دغه ګرمه او سوځوونکې مځکه لغ بیله کالو پرې ایستی او بیا به یې یوه لویه او درنه ډبره چي په څو نفرو به یې پورته کول د بلال رضي الله عنه پر ځیګر کښېښوول او بیا به یې ورته و ویل: په والله تر هغو به دغسي یې چي یا به مرې یا به د محمّد ﷺ له دینه انکار کوې دلات او عزٰی عبادت به کوې.

خو حضرت بلال رضي الله عنه به په دغه حال کي فقط دغه ویل: اَحَدٌ احد، احدٌ احد،

په وروسته کي د بلال رضي الله عنه څخه پوښتنه وسوه چي د دغي جملې سِر او سبب څه ؤ؟ تا ولي دغه یوه جمله اختیار کړې وه چي احدٌ احد؟ بلال رضي الله عنه و ویل: ما په اول کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

قِسم قِسم جملې ویلې خو په ټولو کې دغې جملې کفارو ته ډیر تکلیف ورکاوه او دغې جملې ډیر قهر وروستی او زما زړه غوښتل چې دوی زهیر کړم. نو ځکه مې یوازې دغه جمله و دوی ته د عذاب ورکولو په سبب اختیار کړه، د حضرت بلال رضي الله عنه دغه حال وُ ترڅو چې یوه ورځ ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه تېرېدی او کفارو و بلال رضي الله عنه ته دغه عذابونه ورکول نو ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه دَئَ د خپل مالک اُمیه څخه رانیوی. بلکه خپل تکړه مریئ یې د بلال رضي الله عنه په بدل کې ورکړی او څوک وایې د سپینو زرو په پنځه یا اوه اوقیه یې رانیوی او بیا یې آزاد کړی، نو ځکه عمر رضي الله عنه به ویل:

(ابوبکر سیِّدُنا وَ أطلَقَ سیِّدَنا)

یعنې: ابوبکر زموږ سردار دی او زموږ سردار بلال یې آزاد کړی.

عمّار بن یاسر رضي الله عنه چې د بني مخزوم د آزاد سوو مریانو څخه وُ، دئَ او د ده کورنۍ د هغو کسانو څخه دي چې ډیر تکلیفونه او زحمتونه یې لیدلي دي، عمّار، د ده پلار چې یاسِر نومېدی او د ده مور چې سُمَیّه نومېدل مسلمانان سوه، مشرکانو به د ابوجهل په مشرۍ د ګرمۍ په شدید موسم کې دښت ته وایستل او هلته به یې سخت سخت عذابونه ورکول، د دوی په مثل عذابونه لږو کسانو لیدلي دي.

رسول الله ﷺ چې به تېرېدی او دغه د دوی عذابونه به یې لیدل نو به یې ورته و فرمایل:

« صَبراً آلَ یَاسِر فَإنَّ مَوعِدَکُمُ الْجَنَّة »

یعنې: د یاسر کورنۍ یا اولادې صبر کوی ستاسي دپاره وعده سوی ځای یا د ورتګ ځای جنت دی.

او دوی همېشه په دغه عذاب کې وه، ترڅو چې یوه ورځ ابوجهل نور هم د دوی عذاب ور ډیر کړی او د عذاب ورکولو په وخت کې یې رسول الله ﷺ ته پوچ او فحش ویل، سُمَیّه رضي الله عنها د ده د یوې خبرې جواب ورکړی او په دغه وخت کې یې د شهادت کلمې و ویلې، ابوجهل ملعون له ډیره قهره د پښو په منځ کې (د عفت په ځای کې) په نېزه و وهل او وې وژل، سُمَیه رضي الله عنها په اسلام کې اوله شهیده ده او بیا ابوجهل پر یاسر رضي الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

را واچول او وهي يې، ياسرﷺ چي سپين ږيرى او ضعيفه سړئ ؤ خو بيا هم پر دين ټينګ ؤ، ويل: هيڅکله دغه دين نه پريږدم، نو ياسرﷺ هم په دغه وهلو کي د ابوجهل ملعون له طرفه ووژل سو او شهيد سو، بيا يې پر عمّار چي د دوى زوى ؤ را واچول، پسله هغه ښځه چي د ده مور او د ده پلار يې د ده په حضور شهيدان کړه و ده ته يې هم قسم قسم وهل او عذابونه ورکړه، يو وار به يې پرګرمو ډبرو پرې ايستى، يو وار به يې لويه درنه ډبره د ده پرځيګر ورکښېښوول، يو وار به يې په اوبو کي غوټه کړى، دغه وهل او عذابونه داسي اندازې ته ورسېدل چي د تحَمّل او زغملو امکان يې نه ؤ او ابوجهل به ورته ويل: په والله تر هغو دي نه پريږدم چي محمّد ته بد و نه وايې، پر لات او عُزٰى ښه و نه وايې، معلومه خبره ده چي عمّارﷺ دومره ځان ټينګ کړى چي په وسه يې پوره وه، مګر وهل او عذابونه داسي اندازې ته ورسېدل چي ده يې نه طاقت درلودى او نه يې زغملاى سواى نو مجبوره سو رسول الله ﷺ يې په بدو سره ياد کړى، ابوجهل په دې سره هم کفايت و نه کړى ويل يا! نو ريې هم واهه او ويل تر هغو دي وهم (پرمځکه يوه توره خزدکه رهي وه) چي و نه وايې: دغه خزدکه زما رب دى.

عمّارﷺ د عذاب له سختيه او شدته د ابوجهل د غوښتني خبري وکړې، بيا يې نو پرېښاوه، اوس نو عمّارﷺ ډير غمجن او خواشينى دى چي ولي مي پر وهلو صبر و نه کړى او ولي دا خبري را ښځه و ويل سوې، د پښېمانۍ په حالت کي په عذر او ژړا رسول الله ﷺ ته ورغلى او ويل: يا رسولَ الله! والله نه يې پرېښوولم، مور يې را ووژل، پلار يې را ووژى او زه يې هم تر هغو وهلم ترڅو چي تا ته مي بد و ويل او بيا مي و ويل: دغه خزدکه زما رب دى، رسول الله ﷺ و فرمايل: ستا زړه څه ويل؟ يعني: په زړه کي دي څه ويل؟ عمّارﷺ و ويل: زړه مي پر ايمان مطمئن ؤ، يعني: زړه مي پر ايمان ټينګ او ثابت ؤ، رسول الله ﷺ و فرمايل:

«يا عمّار! إن عَادُوا فعُد»

يعني: که دوى بيا ستا د وهلو دپاره راغله بيا د دې د خوښي خبري وکړه.

د ظالم له ظلمه د ځان خلاصولو دپاره دغسي خبري معاف دي او په دغه باره کي د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ مَن كَفَرَ بِٱللَّهِ مِنۢ بَعۡدِ إِيمَٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنۡ أُكۡرِهَ وَقَلۡبُهُۥ مُطۡمَئِنُّۢ بِٱلۡإِيمَٰنِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِٱلۡكُفۡرِ صَدۡرٗا فَعَلَيۡهِمۡ غَضَبٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَلَهُمۡ عَذَابٌ عَظِيمٞ ١٠٦ ﴾
[النحل: ۱۰۶]

یعني: هر هغه څوک چې پسله ایمان را وړلو پر الله جل جلاله کافر سي پر هغه د الله غضب دی، بېله هغه چا څخه چې زور پر وسي (او د مجبوریه د کفر کلمه و وایي) او په داسي حال کي یې و وایي چي د ده زړه په ایمان سره مطمئن او آرام وي، مګر هغه څوک چې سینه یې کفر ته پراخه وي (اعتقاداً دغه د کفر په کلمه راضي وي) نو پر دوی د الله جل جلاله له طرفه غضب دی او دوی ته په آخرت کي ډېر لوی عذاب سته.

دغسي چا ته مرتد ویل کیږي. نو عمّار رضی الله عنه یا د عمّار په مثل که پر یو چا زور ورسي او زړه یې پر ایمان ثابت وي خو په ظلم او جبر سره د کفر کلمه په و ویل سي هغه معاف دی.

بل هغه څوک چې عذابونه ورکول سوي دي ابو فُکَیهه رضی الله عنه دی چي نوم یې اَفلح ؤ او د بني عبدالدار مریئ ؤ، د ده پښې به یې په رسۍ وروتړلې او پر ډبرینه مځکه به یې کشاوه.

بل هغه څوک چې د اسلام او ایمان په لار کي یې ډېر وهل او ټکول زغملي دي خَباب بن الأرت رضی الله عنه دی، چي د اُم أنمار بنت سِباع الخزاعي مریئ ؤ، مشرکانو په ده د ډېرو سختو عذابو خوند کتلی دی، دئ رضی الله عنه به یې تر وریښتانو نیولی ؤ او کشاوه به یې، غاړه به یې ډېره سخته ورپېچل، څو واره یې پر داسي ډبرو پرې ایستلی دی چي پر هغو به یې اور بل کړی ؤ او بیا به یې پر ده یوه لویه ډبره کېښوول چي د هغو ګرمو ډبرو څخه بنور و نه خوري، خباب بن الأرت رضی الله عنه به یې پر سره رېګ لڅ پڅ پرې ایستی یا به یې پر ډبرو اور بل کړی چي هغه ډبري به داسي سوې لکه اور، پر دغو ګرمو سوو او سرو سوو ډبرو به یې پرې ایستی او پر کشاوه به یې.

د حضرتِ عمر رضی الله عنه د خلافت په وخت کي حضرت عمر رضی الله عنه او نور اصحابِ کرام ناست وه خباب رضی الله عنه هم حاضر ؤ، حضرت عمر رضی الله عنه پوښتنه څني وکړه ویل: یا خباب! په هغو عذابو کي چي پر تا تېر سوي دي کوم عذاب ډېر سخت ؤ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

خباب و ویل: یا امیرَالمؤمنین! د دغه په مثل مې بل عذاب نه دی لیدلی او شا یا ملا یې لخه کړه، حاضرین ورته ګوري چې په ملا کې یې یو لوی تورکدئ یا واله ده چې د اوږو څخه نیولې بیا د ملا تر لاندې حصې پورې رسېدلې ده، د ده رضی الله عنه په ملا کې توره سوځل سوې واله وه، حضرت عمر رضی الله عنه په تعجب کې سو ملا کندل سوې او سوځل سوې؟ ویل: والله داسې عجیب او غریب زخم مې نه دی لیدلی، دا یې څه در وکړه چې دغه زخم درپکښې جوړ سو؟ خباب و ویل: یا امیرَالمؤمنین! کفارو پر ډېرو اور بل کړی او په دغه اور کې یې نورې ډېرې هم کښېښوولې څو دغه ډېرې تکې سرې سوې، داسې وګرځېدې لکه اور او بیا یې زما څخه کالي وکښل او تر پښو یې ونیولم پر دغو ډېرو یې پرې ایستم او پر کشولم یې، د هغو ډېرو اثر دغه دی چې ته یې وینې.

پسله هغه چې کفارو خباب رضی الله عنه ته دغه عذاب او د اسلام را وړلو سزا ورکړه، خباب رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته ورغلی او له ډېره درده یې ژړل، په دغه وخت کې رسول الله ﷺ د کعبې شریفې تر پوښو لاندې یا د کعبې شریفې د دیواله و سایې ته ناست ؤ، خباب رضی الله عنه ورته کښېنستی او ویل: یا رسولَ الله! قریشو ډېر عذاب راکړی او ډېر یې آزار کړو، خپله ملا یې و رسول الله ﷺ ته ور ښکاره کړه چې دغه حال مې دی او دغه یې را سره وکړه، تر دغه نو زیات عذاب څومره او څه شي وي؟ آیا ته الله جل جلاله ته دعاء نه کوې؟ آیا ته د الله څخه زموږ نصرت نه طلبوې؟

د خباب مقصد دا دی چې د مسلمانانو ډېر ژر نصرت او برئ په نصیب سي او له دغو عذابو څخه خلاص سي، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا خباب! هغه کسان چې تر تاسې د مخه وه، یو مسلمان به یې راوستی او غار به یې وکِندی په دغه غار کې به یې دغه مسلمان و دراوه او غار به یې په خاورو ډک کړی، بیا به یې د اوسپنې اَرّه د مسلمان پر سر ورکښېښوول پر منځ به یې اَرّه کړی دوې حصې به یې کړی.

بل مسلمان به یې راوستی د اوسپنې تېرې ږمونځې به یې ورته ونیولې د دغه نفر غوښې او رګونه به یې ور ږمونځول، بیا هم دغو عذابو هغه خلک له دینه څخه نه اړول، یا خباب! والله! الله جل جلاله به دغه دین پوره او کامیابه کړي، تر داسې اندازې چې یو نفر به د حضرموت څخه ترصنعاء پورې یوازې ځي او بېله یوه الله د بل چا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځخه به نه بيربږي (صنعاء او حضرموت په يمن کې د دوو ښارونو نومونه دي) مګر تاسې تلوار کوی، نصر، مرسته او کاميابي را تلونکي دي، مګر د آزار د قبلولو ځخه چاره نسته دا امتحان دی صبر غواړي بايد صبر وکړی، دا هغه امتحان دی چې مجاهد د منافق ځخه په پيژندل کيږي او خامخا بايد صابر د بې صبره ځخه جلا سي او خلک بيله الٰهي امتحانه نه پيژندل کيږي او نه معلوميږي.

ورونړو! د الله جل جلاله دغه قول چې فرمايي:

﴿أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ۝٢﴾. [عنکبوت/ ۲]

ژباړه: خلک دا ګمان کوي چې دوی به پر دغه پرېښوول سي چې فقط دومره ووايي: موږ ايمان راوړی دی او دوی به امتحان نه کړل سي؟

د دغه آيات شريف مقصد هم دا دی چې خلک دي دا ګمان نه کوي چې فقط دومره ووايي: موږ مسلمانان يو بس پر دغه به پرېښوول سي او امتحان دي نه کړل سي؟

يا والله! د هر مسلمان د اسلام او مسلمانۍ د معلومولو دپاره امتحان او ازمايښت ضروري دی.

د ايمان دعوه کول آسانه کار نه دی هرڅوک چې د ايمان دعوه کوي ابتلاء او امتحان ته دي هم تيار سي ځکه امتحان دی چې صادق او کاذب سره جلا کوي، که دغسې امتحانونه نه وي او نه وای خلکو صادق او کاذب، واقعي مسلمان او منافق نه سوای سره پيژندلای او جلا کولای.

بل هغه څوک چې ډير عذاب ورکول سوی دی: زِنيره رضي الله عنها ده، دومره عذاب ورکول سو چې د سترګو ديد يې د لاسه ورکړی (يعني ړنده سوه) کفارو به ويل: لات او عُزٰی ړنده کړه، ځرنګه چې دې لات او عزٰی پرېښوول او دا د هغو ځخه منکره سوه عبادت يې نه کوي نو هغو ړنده کړه، مګر الله جل جلاله د دې د سترګو ليدل بيرته ورکړه، سترګي يې بينا سوې، چې دا هم يوه الٰهي معجزه وه او کفار وشرمول سوه.

د هغو کسانو ځخه چې ډير عذابونه ورکول سوي دي يوه ښځه وه چې نوم يې نَهديه ؤ او يوه لور هم ور سره وه، دوی دواړو ايمان راوړی او د دوی مالکه چې يوه ښځه وه دوی ته عذابونه ورکول، ابوبکرالصدِّيق رضي الله عنه ورغلی ويل ولي عذاب ورکوې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځي ویل: والله دوی بل څه دلاري نه دي ایستلي پرته له دې، قسم په الله هیڅکله به یې پرې نه ږدم. ابوبکر ﷺ ویل: قسم مه یادوه، ښځي ویل: نو یې را څخه را نیسه. ابوبکر الصدیق ﷺ هم دواړې رانیولې او آزادي یې کړې او په مسلمانانو کې دغه طریقه شروع سوه چې قوي او غني مسلمانانو به مسلمان مریان او مسلماني مینځیاني د هغو د مالکانو څخه رانیول او بیا به یې آزادول، خاصتاً د ابوبکر الصدیق ﷺ دغه کار سو هر چیري چې به یې ضعیفه او مظلوم مسلمان مریئ یا مسلمانه مینځه ولیدل هغه به یې رانیول او آزاد به یې کړه، څو چه اوه یا اته نفره یې آزاد کړل، د ابوبکر ﷺ پلار ابو قحافه چې نوم یې عثمان ؤ ورته و ویل: زویه! ته پر دغه دین یې او مریان آزادوې که قوي نفر آزاد کړې مرسته به دي وکړي، د ضعیفه د آزادولو څخه به څه فایده واخلې، دئ په خپله ضعیفه دی تا ته فایده نه سي در رسولای. حضرت ابوبکر الصدیق ﷺ ورته و ویل: پلاره! زه دوی د دې دپاره نه آزادوم چې زما مرسته وکړي، بلکه زه یې د الله ﷻ د رضاء دپاره آزادوم.

نو د حضرت ابوبکر الصدیق ﷺ په باره کې د سورة اللیل دغه آیاتونه نازل سوه چې رب عزوجل فرمایي:

﴿ٱلَّذِى يُؤْتِى مَالَهُۥ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾﴾.

یعني: هغه څوک چې خپل مال د دې دپاره ورکوي او مصرفوي چې پاک سي،

﴿وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰٓ ﴿١٩﴾﴾

او د ده سره یا پر ده باندي د هیچا هیڅ نعمت او هیڅ احسان نه وي چې دئ د هغه بدله او عوض ورکوي،

﴿إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾﴾

بېله د خپل لوړ او اعلیٰ رب د رضاء غوښتلو څخه بل مقصد نه لري، دغه د ده ورکړه فقط د خپل لوړ او لوی رب د رضاء دپاره وي.

﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾﴾

او ژر ده چې خامخا به دئ د الله ﷻ له طرفه راضي سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه آیاتونه د حضرتِ ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه په باره کې نازل سوي دي، دا چې ده دغه ضعیفه مینځې او مریان فقط د هغو د ضعف او مظلومیت په سبب د الله جل جلاله د رضاء دپاره آزاد ول او خپل یې هیڅ مقصد او غرض نه درلودی، نو الله جل جلاله فرمایي: ډیر ژر به دئ د الله جل جلاله له طرفه په جنت او د الله جل جلاله په لقاء راضي سي، خو د آیاتو مضمون عام دی که نن ورځ هم یو څوک بیله خپل شخصي مقصده د الله جل جلاله د رضاء دپاره خپل مال د خیر په کارو کې مصرفوي هغه څوک دې مطمئن اوسي چې الله جل جلاله خامخا هغه په جنت سره راضي کوي.

﴿وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾﴾

د دغه نیک عمل په مقابل کې چې دئ یې خاص د الله جل جلاله د رضاء دپاره کوي او د هغه تر شا یې خپله فایده نه وي سنجولې، الله جل جلاله به یې په آخرت کې راضي کړي.

ورونړو! د زړو مالک الله جل جلاله دی او د انسان د زړه په هر حال خبر دی، موږ باید په خپلو عملو کې د صدق او اخلاص څخه کار واخلو، د دین په کارو کې باید دنیوي ګټې او فایدې، ریاء او ځان ښکاره کول په نظر کې و نه نیسو، دا د دې دپاره چې هغه ښه عمل موضائع او عبث نه سي، د خیر هر کار مو باید د الله جل جلاله دپاره وي، نه د نامه، سیالیو او ځان ښکاره کولو دپاره.

د هغو مسلمانانو د جملې څخه چې د اسلام په سبب وهل سوي او آزار سوي دي یوه هم د بني مُؤمّل یوه مینځه ده او دې ته چا عذاب ورکاوه؟ عمر بن الخطاب، حضرتِ عمر رضی الله عنه چې هغه وخت نه ؤ مسلمان سوی دغه کار یې په خپله خوښه او د ثواب دپاره کاوه، ځکه نه دئ د دې مالک ؤ او نه دا د ده د قومه څخه وه، کله چې به عمر رضی الله عنه د خپلو کارو څخه فارغه سو نو به ورغلی او دې ته به یې وهل او عذابونه ورکول، دا به په صبر وه، تر هغو به یې وهل چې قوي او جبّار عمر به ستړی سو او بیا به یې ورته و ویل: زه معذرت غواړم چې ستا وهل را څخه پاته سوه او په دې سبب مي پرېښوولې چې زه ستړی سوم که نه دا مي خوښه وه چې نوره دې هم و وهم.

هغې مسلمانې مینځې به ورته و ویل: دا هم د الله جل جلاله کار دی چې ته یې ستړی کړې، نو په دغه ورځ به یې پرېښوول او سبا به بیا د دې د وهلو دپاره ورغلی او وهل به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ورکول، عمر رضي الله عنه د مسلمانانو هغه ډیر شدید دښمن ؤ، په ټولو قریشو کې د مسلمانانو سخت او شدید دښمنان دغه دوه نفره وه چي يو يې: ابوجهل او بل يې: عمر بن الخطاب ؤ او دغه مینځه هم ابوبکر رضي الله عنه رانیول او آزاده يې کړل.

مشرکانو به ځیني اصحابِ کرام د اوښ یا غوایې په پوست کي و پېچل او بیا به يې د غرمې په شدیده ګرمي کي پر سره رېګ واچول او په ځینو به يې د اوسپني زغره واغوستل بیا به يې د دې دپاره پر تودو ډبرو پرې ایستل چي بدنونه يې داغ سي.

هغه کسان چي د الله جل جلاله په لار کي عذابونه ورکول سوي دي ډیر زیات دي او د دوی قصې زړه دردوونکي دي (که نه يو ځوک دي د دغو عذابو تصور پر خپل ځان وکړي) قریش چي به د هر چا په اسلام خبر سوه هغه به يې د مسلمانېدلو څخه منعه کاوه او عذابونه به يې ورکول.

دا خو درته معلومه ده چي حضرتِ ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه د خپل اسلام روړلو د اولي ورځي څخه و اسلام ته په دعوت شروع وکړه او همیشه به يې د اسلام اظهار او اسلام ته دعوت کاوه، مګر قریشو له دې کاره منعه کاوه، قریشو هیڅوک نه پرېښاوه چي اسلام ته دعوت او بلنه وکړي خو ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه عزم کړی ؤ چي همیشه به د الله جل جلاله دین او اسلام ته بلنه کوي او په هره واسطه سره چي وي اسلام باید نشر او ښکاره کړي، نو یوه ورځ يې د کعبې شریفي سره په لوړ آواز د قرآن مجید په ویلو شروع وکړه او وایي يې، قریشو بیا د ده په وهلو شروع وکړه؛ ډیر سخت او شدید وهل يې ورکړه، سره د دې چي ابوبکر رضي الله عنه د قریشو د اشرافو څخه هم ؤ، خو قریشو صبر نه ورته وکړی او دومره يې و واهه چي ویني پر بهېدلې، له سره يې پر مخ او شا دومره ویني را وبهېدې چي مخ يې د خټ څخه نه معلومېدی، چا چي به ورته کتل نه پوهېدی چي دا يې مخ دی که خټ؟

بل هغه څوک چي د اسلام او دعوت اظهار يې کاوه عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ؤ، عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ډیر ضعیفه، ډنګر او کوچنۍ سړۍ ؤ، دومره ډنګر ؤ چي خلکو به د ده پر ډنګرتیا او نریو پښو خندل (د ده تر ډنګرتیا پوري یوه قصه ده) یو وخت (دا بیا وروسته په مدینه منوره کي) عبدالله بن مسعود رضي الله عنه د خرما د رختي ته وختی، رسول الله ﷺ او اصحابِ کرام هم ناست وه، د ختلو په وخت کي دِ عبدالله رضي الله عنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو پنډۍ ښکاره سوې، اصحابِ کرامو چې دغه د ده وچې او نرۍ پنډۍ ولیدې وېې خندل، رسول الله ﷺ وفرمایل: آیا تاسي د عبدالله پر ډنګرتیا خاندی؟ په والله د ابن مسعود پښې په ترازوکي د اُحُد تر غره درنې دي.

نو دغه کوچني، ډنګر او ضعیفه عبدالله بن مسعود رضی الله عنه هم په ښکاره سره خپل اسلام اعلاناوه، یوه ورځ یې د کعبې شریفي سره سورةُ الرّحمان په لوړ آواز وایه. قریش پر را ټول سوه او د ده په وهلو یې شروع وکړه، دئ قرآن مجید وایي او قریش یې وهي چې چپ سه بسته، مګر ده رضی الله عنه وایه، په دغو وهلو او ټکولو کي یې هم د قرآن مجید تلاوت نه پرېښاوه، ترڅو چي سورةُ الرّحمان یې پوره و وایه او هغو هم ډیر وهل ورکړه، بیا نو رسول الله ﷺ ته ورغلی، رسول الله ﷺ ورته و ویل: دا دي په ځان څه وکړه؟ ده ویل: یا رسولَ الله! که دي خوښه وي سبا یې بیا وایم.

د اصحابِ کرامو زړو ته ایمان ننوتلی ؤ، او دا یې هغه ایماني جوش او جذبه وه چي په هر حالت کي یې خپل اسلام ښکاره کاوه.

ورونو او خوندو! هرڅوک چي د رسول الله ﷺ او د ده د اصحابِ کرامو رِضوان الله علیهم اجمعین، دغه قِسم قسم عذابونه او شدید تکالیف واوري د هغه سره دا سوال او پوښتنه پیداکیږي چي رسول الله ﷺ او د ده ملګرو ته دغه عذابونه او آزارونه ولي ورکول کېده؟ حال دا چي دوی پر حق وه او الله عزوجل ولي دوی د دغو عذابو څخه نه ساتل؟ حال دا چي دوی د الله عزوجل لښکر ؤ او په دوی کي رسول الله ﷺ موجود ؤ او دوی د الله جل جلاله د دین تبلیغ کاوه، دین ته یې دعوت کاوه او د خپل رب عزوجل او د هغه جل جلاله د دین د لوړلو په لار کي یې جهاد کاوه.

جواب: په دې دنیا کي د انسان اول صفت دا دی چي دئ مکلف دی، یعني: د الله جل جلاله له طرفه څخه په ځینو کارو سره امر کړه سوی دی، د ده څخه غوښتل کیږي چي داسي شیان تحمّل کړي یا و زغمي چي په هغو کي مشقت او زحمت وي، نو اسلام ته دعوت او في سبیل الله جهاد د دغه مکلفیت تر ټولو مهم جز دی.

او دا چي موږ وایو: (موږ د الله جل جلاله بندګان یو) د دغي بندګۍ سره لازمي او تړلی، حتمي او ضروري شئ دا دی چي موږ به دغه الٰهي مکلفیت منو، ځکه که زموږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر غاړه الٰهي اوامر او مکلفیتونه نه وي پراته، بیا نو بندګي او عبودیت معنٰی نه لري، او د الله عزّوجلّ دپاره د انسان بندګي او عبودیت، د الله جلّ جلاله د اُلوهیت د ضروریاتو څخه یو ضرورت دی، که موږ په خپلو ځانو کي عُبودیت حِس نه کړو نو پر الله جلّ جلاله مو ایمان کومه معنٰی نه لري.

د دغو ټولو ذکر سوو خبرو مقصد او معنٰی دا سوه: کله چي یو انسان مومن سو هغه باید خپل ځان عبد او بنده و بولي، کله چي بیا عبد او بنده سو هغه باید خپل ځان په یوه شي سره مکلف و بولي، کله چي مکلف سو نو د مکلفیت سره د مشکلاتو تحمل کول او د نفسي خواهشاتو سره جهاد او مقابله کول ترلي او ضروري دي، نو د دغه مقصد دپاره په دې دنیا کي د الله جلّ جلاله پر بندګانو د دوو کارو عملي کول واجب او ضروري دي.

اول: د اسلامي دین ټینګول او د واقعي اسلامي ټولني جوړول.

دوهم: د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره: د سختیو، مشکلاتو او خطرو قبلول، حتّٰی د دغه مقصد د پوره کولو دپاره د مال او سر ښندل.

ښه متوجه سه! الله جلّ جلاله موږ په ایمان مکلفه کړي یو او د ایمان تر څنګ یې موږ د هغو مشکلاتو په زغملو هم مکلف کړي یو چي موږ د دغه ایمان و مقصد ته رسوي، که څه هم دغه تکالیف او مشکلات ډیر خطرناکه او درانه وي، که د الله جلّ جلاله إراده وای پسله ایمانه به یې د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره لاري چاري آسانه کړي وای.

مګر یا! په داسي کېدلو کي و الٰهي دربار ته زموږ عبودیت نه معلومېدی او نه ثابتېدی، موږ دا نه سوای ثابتولای چي موږ د ایمان د اعلان د شروع څخه خپل ژوند او مال پر الله عزّوجلّ خرڅ کړي دي او زموږ ټولي غوښتني او خواهشات د هغه څه تابع او پیرَو دي کوم چي رسول اللهﷺ را وړي دي، که دغه تکالیف او مشکلات نه وای بیا نو مومن او منافق، صادق او کاذب پر دغه لاریو قسم تله او یو له بله نه پېژندل کېده، نو ځکه هر هغه څه چي اسلامي علماوو، د دین مبلغینو او مجاهدینو ته د اسلامي ټولني د قائمولو په لارکي پېښېږي، دا د تاریخ د شروع څخه په کون کي الٰهي قانون او الٰهي طریقه ده، چي دغه درې شیه د هغه غوښتنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اول: د الله جل جلاله دپاره د انسان د بندګی او عبودیت لازم والی، لکه څرنګه چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ ﴾.

دوهم: د عبوديت سره مکلفيت تړلی دی، يعني: کله چي بنده سوې نو په يو شخه مکلف هم يې، هيڅ نارينه او ښځه نسته چي دوی دي د بلوغ سن ته ورسيږي او د الله جل جلاله له طرفه دي مکلف نه وي، چي هغه مکلفيت يې دا دی: اول به په خپل ځان کي اسلامي قوانين عملي کوي او بيا به د اسلامي ټولني د جوړولو کوښښ کوي او د دغه هدف د حاصلولو په لار کي به ډير تکاليف او آزارونه قبلوي، ترڅو چي د مکلفيت معنٰی ښکاره او موجوده سي.

دريم: د صادق او کاذب ښکاره کېدل او معلومېدل: که خلک يوازي پر داسي حال پرېښوول سي چي فقط په ژبه سره د اسلام او د الله جل جلاله د محبت دعوه وکړي نو صادق او کاذب سره يو شئ سوه، مګر يا! ابتلاء او امتحان هغه ترازو دی چي صادق د کاذب څخه جلا کوي، لکه څرنګه چي الله جل جلاله د سورةُ العنکبوت په اولو آياتو کي فرمايي:

﴿ الٓمٓ ﴿١﴾ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتْرَكُوٓا۟ أَن يَقُولُوٓا۟ ءَامَنَّا وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ ۖ فَلَيَعْلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُوا۟ وَلَيَعْلَمَنَّ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٣﴾ ﴾. [العنكبوت]

يعني: آيا خلک دا ګمان کوي چي دوی به پر دغه پرېښوول سي چي فقط په خوله سره و وايي: موږ ايمان را وړی دی؟ او دوی به امتحان نه کړل سي؟ او خامخا هغه کسان چي تر دوی د مخه وه موږ امتحان کړي دي او خامخا به الله جل جلاله په علم ظاهري سره هغه کسان معلوم کړي چي صادقه دي او خامخا به هغه کسان معلوم کړي چي درواغجنان دي.

همدارنګه رب عزوجل د سورة آل عمران په (۱۴۲) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿ أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا۟ ٱلْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ جَٰهَدُوا۟ مِنكُمْ وَيَعْلَمَ ٱلصَّٰبِرِينَ ﴿١٤٢﴾ ﴾

ژباړه: آيا تاسي دا ګمان کوی چي جنت ته به ننوزی؟ حال دا چي: الله جل جلاله به ستاسي څخه هغه کسان نه وي معلوم کړي چي جهاد يې کړی دی او هغه کسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه وي معلوم کړي چې پر سختیو یې صبر کړی دی؟ هیڅکله داسې نه ده بلکه الله جل جلاله په ظاهري علم سره صادق او کاذب معلوموي، مجاهد او تښتېدونکی معلوموي.

لوړو درجو او نعمتو ته هغه کسان رسېدلای سي چې د الله جل جلاله په لار کې هر قسم ستړیا او تکالیف قبول کړي، د ځان او مال د قربانولو دپاره همیشه تیار او آماده وي، دا د بندګانو دپاره الهي قانون دی او په الهي قانون کې حتّی د أنبياء علیهم السلام او صدّیقینو سره تغیر او تبدیل نسته.

﴿ وَلَن تَجِدَ لِسُنَّةِ ٱللَّهِ تَبۡدِيلاً ﴿٢٣﴾ ﴾. [الفتح / ۲۳]

نو د همدغه مقصد دپاره رسول الله ﷺ او تر ده ﷺ د مخه ټول انبياء علیهم السلام آزار سوي او زهیر سوي دي او د همدغه مقصد دپاره د رسول الله ﷺ اصحابِ کرام زهیر سوي دي، تر داسې اندازې چې ځیني یې تر عذابو لاندې شهیدان سوي او ځیني یې رانده سوي دي، سره د دې چې دوی د الله عزوجل په حضور د ډېر فضیلت او لوړ مقام خاوندان وه.

نو د دغو معلوماتو په نتیجه کې دا را معلومه سوه چې دغه عذابونه او آزارونه، تکالیف او مشقات هغه طبیعي لار ده چې الله عزوجل د مسلمان او د ده د مقصد په منځ کې ورته ایښې ده، یعني: مسلمانان خپل مقصد ته (هغه چې دوی په مکلف دي) په هغه اندازه ور نژدې کیږي، کوم چې دوی په هغه اندازه په دغه لار کې تکلیفونه او زحمتونه ویني او په دغه لار کې شهیدان ورکوي، نو څکه که مسلمانان د دین او اسلام په لار کې تکلیفونه او زحمتونه و ویني، بند او شهادتونه و ویني، دوی ته دا نه ښایي چې نا امیده سي، بلکه بر عکس دا هغه کار دی چې د دغه دین د طبیعته سره برابر او موافق دی، دا هغه لار ده چې دوی هغه د دوی مقصد ته رسوي.

یعني: که مسلمانانو د الله جل جلاله د اوامرو د اطاعت په لار کې د اسلامي ټولنې د جوړولو په لار کې هر څومره تکلیفونه او ضررونه ولیدل، دوی باید یو او بل ته د نصرت زیري ورکړي، څکه دوی په دغه قربانیوو بري او نصرت ته ور نژدې کیږي او د دغه خبرې دلیل د خَباب بن الأرت رضی الله عنه په قصه کې واضحه او روښانه دی، کله چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خَباب بن الأرت رضي الله عنه د ډیر عذاب تر لیدلو وروسته هغه چي د بدن ډیره حصه یې په سرو اَو تودو ډبرو ور داغ کړې یا اُوتو کړې وه او رسول الله ﷺ ته ورغلی او د دغو عذابو شکایت یې ورته کاوه، د رسول الله ﷺ څخه یې وغوښتل چي د مسلمانانو دپاره د نصرت دعاء وکړي، د رسول الله ﷺ جواب هم په دغه معنٰی سره ؤ (که تا ته د الله جل جلاله په لار کي دغه آزارونه او تکلیفونه عجب معلومیږي، نو پوه سه چي مقصد ته د رسېدلو لار. دغه ده) او د تولو هغو کسانو دپاره چي ایمان یې را وړی دی دغه الٰهي قانون دی، ډیر کسان د دین په لار کي د سر څخه تر پښو پوري د اوسپني په ږمونځو ږمونځ سوي دي، د اوسپني په اره اره سوي دي، خو دغو عذابو د الٰهي دینه څخه نه دي منعه کړي، که ته په دغو عذابو کي د بري او نصرت څخه د نا امیدۍ دلائل یا علامې وینې ته خطا وتلی یې. بلکه حق او ثابته خبره دا ده چي ته په دغو عذابو او دردو کي پر هغه لار رهي یې چي بري ته دي ور نژدې کوي او په والله! الله عزوجل به دغه دین ډېر ژر تر داسي اندازې کامیابه کړي چي یو سړئ به د صنعاء څخه تر حضرموت پوري ځي او بیله الله جل جلاله د بل شي یا بل چا څخه به نه بیریږي.

ورونو او خویندو! د دغه مقصد د اثبات دپاره ډیر دلائل او مثالونه سته خو زه د مضمون د اوږد والي د بیري تر نور څه ویلو تېرېږم او فقط د الله عزوجل په هغه قول سره کفایت کوم کوم چي د سورةُ التوبه په (۱۱۱) نمبر آیات کي فرمایي:

﴿ إِنَّ ٱللَّهَ ٱشْتَرَىٰ مِنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَٰلَهُم بِأَنَّ لَهُمُ ٱلْجَنَّةَ ۚ يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ ﴾. [التوبه: ۱۱۱]

یعني: بیشکه چي الله جل جلاله د مومنانو څخه د دوی ځانونه او د دوی مالونه رانیولي دي (چي خپل ځان او مال په في سبیلِ الله جهاد کي قرباني کړي) په څه شي یې را نیولي دي؟ چي دوی لره جنت دی، مسلمانان د الله جل جلاله په لار کي جنګونه کوي، تکلیفونه او زحمتونه زغمي، نو کله مسلمانان کفار وژني او کله بیا کفار مسلمانان شهیدانوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د أرقم بن ابی الأرقم کور..

د دغو عذابو او آزارو په وخت او مقابل کي د پوهي او حکمت کار دا ؤ چي رسول الله ﷺ مسلمانان د اسلام د اعلانولو او ښکاره کولو څخه منعه کړي، که په خبرو سره وي که په عمل سره مسلمانان باید خپل اسلام ښکاره او اظهار نه کړي او د رسول الله ﷺ سره باید په سِري ډول یا په پټه یو ځای سي، ځکه که رسول الله ﷺ د مسلمانانو سره په ښکاره او د مشرکانو په حضور ټولنه او اجتماع وکړي په دې کي هیڅ شک نسته چي کفار به په هره وسیله سره چي وي د دوی په منځ کي لیري والی را ولي او د دې امکانات سته چي د مسلمانانو او مشرکانو په منځ کي جنګونه وسي او داسي هم یو وار پیښه سوه، هغه دا چي: د رسول الله ﷺ اصحاب د لمانځه او عبادت دپاره د مکې مکرمې په شېلو کي سره یو ځای کېدل، د کفارو څخه څو نفرو دوی دغه د عبادت په حال کی ولیدل نو کفارو بدي او ناوړه خبري ورته وکړې چي په نتیجه کي جنګ ته سره ورسېدل، سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه د کفارو څخه یو سړئ داسي وواهه چيویني یې ورو بهولې او دا هغه اولي ویني دي چي په اسلام کي بهول سوي دي او دا معلومه خبره ده که دغه جنګونه اوږده سوي او تکرار سوي وای د مسلمانانو د بربادۍ او هلاکت سبب ګرځېدل، نو د عقل او حکمت کار دا ؤ چي د غسي ټولني په پټه او سِري ډول سره وسي، اکثره اصحابِ کرامو خپل اسلام پټاوه، عبادت، دعوت او ټولني یې په پټه کولې، مګر رسول الله ﷺ په ښکاره سره دعوت کاوه، خپل عبادت یې د مشرکانو په حضور او د هغو په منځ کي کاوه، هیچا او هیڅ شي د دې کاره څخه نه سوای منعه کولای، فقط د مسلمانانو سره یې یو ځای کېدل او ټولنه، تعلیم او تبلیغ په پټه وه، دا هم د دوی او د اسلام د مصلحت دپاره.

نو د أرقم بن ابی الأرقم کور چي د صفا پر غونډۍ ؤ او د مشرکانو د سترګو او د مجلس له ځایه ګوښه او نهام ؤ، رسول الله ﷺ دغه کور د دعوت مرکز او د مسلمانانو د اجتماع، تعلیم او ټولنو ځای ګرځولی ؤ، أرقم بن ابی الأرقم رضی الله عنه چي نوم یې عبد مناف بن أسد دی او قریش دی لسم نفر دی چي مسلمان سوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حبشې ته اول هجرت

مسلمانانو ته د کفارو له طرفه د عذابو او آزارو ور کول د بعثت د څلورم کال په منځ یا په آخر کې شروع سوه، خو په شروع کې دغه عذابونه سپک او خفیف وه، مګر ورځ په ورځ او میاشت په میاشت سختېدل او زیاتېدل، تر څو چې د بعثت د پنځم کال په نیمايي کې دومره ډېر شدید او ډېر سخت سوه چې تر تحمّل او زغملو و وتل، مسلمانان دې ته مجبوره سوه چې یوه داسې حیله وسنجوي چې له دغه دردناکه عذابو څخه خلاص سي، په دغه سختو حالاتو کې سورةُ الکهف نازل سو چې په هغه کې د داسې سوالو جوابونه موجود وه چې مشرکانو د رسول الله ﷺ څخه کړي وه، مګر په دغه سورة کې درې قصې هم وې چې په هغو قصو کې د الله جل جلاله له طرفه و خپلو مومنو بندګانو ته واضحه اشارې وې.

اول: د اصحاب کهف قصه وه چې په دغه قصه کې دا لار ښوونه وه: که کوم وخت څوک پر خپل دین و بیرېږي نو دې د کفر او ظلم له ځایه هجرت وکړي، الله جل جلاله په سورةُ الکهف کې فرمايي:

﴿وَإِذِ ٱعۡتَزَلۡتُمُوهُمۡ وَمَا يَعۡبُدُونَ إِلَّا ٱللَّهَ فَأۡوُۥٓاْ إِلَى ٱلۡكَهۡفِ يَنشُرۡ لَكُمۡ رَبُّكُم مِّن رَّحۡمَتِهِۦ وَيُهَيِّئۡ لَكُم مِّنۡ أَمۡرِكُم مِّرۡفَقٗا ۝١٦﴾. [الكهف:١٦]

یعني: کله چې تاسې د دغو مشرکانو څخه او د هغو بتانو څخه چې دوی یې عبادت کوي ګوښه او پر یوه طرف سواست، یعني: تعلق نه ور سره لرئ، دوی مشرکان دي او تاسې مسلمانان یاست، نو تاسې په هغه غار کې ځای ونیسئ، ستاسې رب به تاسې ته خپل رحمت نشر کړي او ستاسې د کار جوړولو او ګذارې کولو او خوشالئ اسباب به درته مهیا او آماده کړي.

دغه خبره اصحابِ کهف په خپل منځ کې سره وکړه، ویل: څرنګه چې موږ د مشرکانو له دینه بیل او جلا یو نو په ګذاره کولو کې هم باید له دوی څخه جلا سو او څرنګه چې د دوی د باطلو معبودانو څخه جلا یو نو باید له هره طرفه خپل تعلقات او روابط د مشرکانو سره وشکوو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم: د موسیٰ او خضر علیهما السلام قصه پکښې موجوده وه، چې د هغې قصې څخه بيا دا معلومېدل چې د حالاتو نتيجه همېشه پر ظاهري قسم نه وي بلکه ډېرځله کار د هغه څه پر عکس وي چې ته يې په ظاهره سره وينې، په دې کې دا نرمه او لطيفه اشاره وه چې کوم جنګونه چې نن ستاسي پر ضد روان دی ډېر ژر به سر چپه او پر عکس واوړي او دغه مشرکان که ايمان را نه وړي ستاسي د لاسه به شپې پر آرامه نه سي تېرولای.

درېيم: د ذي القرنين قصه وه چې د قصې نتيجه دا وه: چې مځکه د الله جل جلاله ده، حاکميت او خلافت يې هغه چا ته ورکوي چې د ده عزوجل خوښه وي او کاميابي د ايمان په لار کې ده نه د کفر، او د مځکي د خلافت هغه څوک حقداره دي چې د الله جل جلاله صالحه بندګان وي.

او بيا سورة الزُمر نازل سو چې په هغه کې و هجرت ته اشاره وه، الله جل جلاله فرمايي:

﴿لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ ۗ وَأَرْضُ اللَّهِ وَاسِعَةٌ ۗ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُم بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾﴾. [الزُمر/۱۰]

يعني: هغو کسانو ته چې په دې دنيا کې يې په طاعت سره نيکي کړې ده په آخرت کې نيکي سته (چې جنت او د الله جل جلاله رضاء ده) او د الله جل جلاله مځکه پراخه ده، او بې شکه چې صابرانو ته به بې حسابه اجر او ثواب ورکول سي.

رسول الله ﷺ ته دا ورمعلومه وه چې هلته په حبشه کې يو عادل سړئ پاچا دی چې نوم يې اَصحَمه النجاشي ؤ او د هغه په ملک کې څوک پر چا ظلم نه سي کولای، اوس چې رسول الله ﷺ دغه تکليفونه او آزارونه کوم چې قريشو مسلمانانو ته ورکول وليدل حتّى کفارو اوس د زبير بن العوام، د سعد بن ابی وقاص، عثمان بن عفان رضي الله عنه په آزارولو شروع وکړه، تر داسي اندازې چې ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ته هم تکليف او آزار ورکوي چې دا ټوله د قريشو د محترمو کورنيو او سردارانو څخه وه، مسلمانان په ډېر تکليف کې دي او ژوند يې ډېر سخت سو او وې ليدل چې عذاب ورځ په ورځ نور هم زياتيږي، اصحابِ کرام په سختو عذابو او آزارو کې شپې تېروي، نو رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصحاب کرامو ته و فرمایل: که له ستاسي څخه څوک غواړي چي د مکې مکرمې څخه ووزي او حبشې ته هجرت وکړي ولاړ دي سي، ځکه هلته په حبشه کي یو پاچا دی چي د هغه په پاچهي کي پر چا ظلم نه کیږي.

نو د بعثت په پنځم کال او د رجب په میاشت کي د اصحاب کرامو اولي ډلي حبشې ته هجرت وکړی چي دغه ډله دوولس سړي او څلور ښځي وې، د دغي ډلي مشر عثمان بن عفان رضی الله عنه ؤ او د ده سره د ده زوجه د رسول الله ﷺ لور رُقَیه رضی الله عنها ور سره وه، او رسول الله ﷺ د دوی په باره کي فرمایي: پسله ابراهیم او لوط علیهما السلام څخه دوی هغه اوله کورنۍ ده چي في سبیل الله یې هجرت کړی دی او د رسول الله ﷺ د اصحابو څخه ابو حُذَیفه او د هغه ښځه، زبیر بن العوام، مُصعَب بن عُمَیر، عبدالرّحمٰن بن عوف، ابو سلمه او د ده ښځه ام سلمه، عثمان بن مظعون، مقصد ټوله دوولس نفره وه چي هجرت یې وکړی، دغه خلک د قریشو د بیري د شپې په تاریکه کي د مکې مکرمې له ښاره و وتل څو سمندر یا دریاب ته ورسېدل او هلته په کښتۍ کي سپاره سوه او بیا حبشې ته ورسېدل، قریش چي د دوی په هجرت خبر سوه پسي ور و وتل، قریش چي د سمندر غاړي ته ور ورسېدل دوی تللي وه او مسلمانانو هلته په حبشه کي د نجاشي په ښه همسایتوب کي په فارغه زړه د خپل رب عزوجل عبادت کاوه.

ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه هم حبشې ته هجرت وکړی خو دا هجرت یې پای ته و نه رسېدی ځکه په لار کي پسله دوې ورځي تګ او سفره د اَحابیش قبیلې ته ورسېدی، دا قبیله د حبشیانو قبیله وه چي دغه خلک عرب نه وه بلکه دا هغه خلک وه چي اصلاً حبشیان او په جزیرةُ العرب کي مریان وه او بیا د وخت په تیریدلو سره آزاد سوي وه او یوه حصه یې د حبشې څخه راغلي وه، دغه ټول په یوه ځای کي سره راټول سوي وه او ځان ته یې خاص کلی او منطقه جوړه کړې وه او (قبیلةُ الأحابیش) ورته ویل کېده یعني: د حبشیانو قبیله، دغه قبیله لویه او قوي قبیله وه، د دې قبیلې مشر او رئیس یو نفر ؤ چي (ابن دُغُنّه) ورته ویل کېده، ابن دُغنّه چي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ولیدی ویل: د خیره چیري ځې؟ یا ابا بکر! ده ویل: حبشې ته ځم، ابن دُغُنّه و ویل: ولي او د څه شي دپاره؟ ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه و ویل: هجرت کوم ځکه زموږ قوم آزار او تکلیف را کوي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن دُغنه و ويل: يا! ستا په مثل سړئ بايد هجرت ته نه سي مجبوره ته د خپل قوم د سردارانو څخه يې ته پر خپل قوم مهربانه يې، غريبانو ته خواړه ورکوې، د ضعيفه مرسته کوې، د ميلمه عزت کوې، دوى څنګه تا ته تکليف او آزار درکوي؟ ته بايد هجرت و نه کړې بيرته راځه چي دواړه مکې ته ولاړسو او زه تا ته جِوار او امان درکوم.

د جِوار کلمه زموږ په وروسته بيان کي ډيره ذکر کيږي، د دې دپاره چي ويونکو او اورېدونکو ته د دغي کلمې د معنٰی په سبب مشکلات نه سي پيښ، نو به اوس د دغه لفظ مفصله ترجمه وکړو او بيا يې ورا ګرځولو ته ضرورت نسته، تاسي يې هم په ياد ولری.

په عربو کي د ژوند طريقه د څنګله قانون ؤ هر زورور به کمزوره خوړی، هر هغه څوک چي بې قومه او بې قبيلې به ؤ هغه نفر هلته په تنهايي کي ژوند نه سوای کولای، هر چا به د خپلي قبيلې په منځ کي ژوند کاوه، که څه هم يوې قبيلې به په خپل منځ کي داخلي اختلافات درلودل خو نورو دباندنيو قبيلو ته په اتفاق وه، که چيري د نورو ځايو څخه يو څوک راغلی وای هغه چا په عربو کي انفرادي يا تنها ژوند نه سوای کولای ترڅو چي يوې قبيلې هغه ته جِوار او امان نه وای ورکړی، يعني: د دغه بې قومه سړي ساتنه يو چا پر ذمه نه وای اخيستې او هغه ذمه يې داسي اخيستل کېده:

يوې قبيلې به په ښکاره او واضحه ډول په عام مجلس او د خلکو په حضور کي اعلان وکړی چي دغه فلانئ نفر زموږ په جِوار او ساتنه کي دی، بيا نو نورو قبيلو تعارض نه پر کاوه، دا يو قسم جوار ؤ.

او بل قسم جوار بيا داسي ؤ چي يو نفر به په خپله قبيله کي بې کسه ؤ، ورونه يا اولادونه به يې نه درلودل نو د خپلي قبيلې څخه په امان نه سوای پاته کېدلای، نو به دغه نفر په خپله قبيله کي د يوه قوي نفر څخه جِوار وغوښتی او که به هغه قوي نفر دغه د ده غوښتنه قبوله کړه نو به يې په قبيله کي اعلان وکړی چي فلانئ زما په جِوار کي دی، بيا به پر دغه ضعيفه سړي چا تجاوز نه کاوه ځکه داسي به وګرځېدی لکه د هغه قوي سړي د کورنۍ غړی، نو خلک به يا د هغه قوي نفره څخه بېرېدل يا به يې د هغه مراعت کاوه، هغه ضعيفه نفر به د هغه قوي نفر په سايه کي په امن او امان ژوند کاوه او دغه ساتني ته جِوار ويل کېده چي موږ په خپله ژبه او اصطلاح کي د دغه جوار

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر ځای پناه استعمالوو او وایو (پناه یې ورکړه)

نو ابن دُغُنه و حضرتِ ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه ته و ویل: راځه بیرته مکې ته ځو او زه تا ته جوار او امان درکوم، دوی دواړه مکې مکرمې ته راغله او ابن دُغُنه د کعبې شریفي سره و درېدی او د قریشو په منځ کې یې په لوړ آواز ناري کړه: ابوبکر زما په جوار کې دی که څوک آزار او تکلیف ورکړي هغه د حبشیانو د قبیلې څخه پر آرامه نه سي پاته کېدلای، دا خبر ټولو قریشو ته ورسېدی او حضرتِ ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د ابن دُغُنه په ساتنه او جوار کې سو څوک آزار نه ورکوي.

ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د خپل کور سره یو ځای جوړ کړی ؤ چې هلته به یې لمونځ کاوه او قرآن مجید به یې وایه، حتّی د کعبې شریفي سره به یې قرآن کریم وایه، ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه چې د نرم زړه خاوند ؤ او د قرآن مجید د ویلو سره به یې ژړل، هلکان به ورته ولاړ وه د ده ژړا ته به یې کتل، په عین وخت کې به دغو هلکانو قرآن مجید هم ځني زده کاوه او بیا به یې دغه آیاتونه په لارو او کوڅو کې ویل، پر قریشو دا کار ډېر درووند سو او ډېر په عذاب سوه خو منعه کولای یې هم نه سي ځکه دئ د ابن دُغُنه په جوار کې دی او قریش د قرآن مجید ویل او اورېدل هم نه سي زغملای، نو څو نفره قریش ابن دغنه ته ورغله او ویل: تا ابوبکر ته جوار او امان ورکړی موږ څه و نه ویل، مګر دا چې دئ د کعبې سره ناست وي او زموږ خدایانو ته بښکنځل او بد ویل کوي پر دې صبر نه سو کولای، ابن دُغنه چې په خپله هم کافر او مشرک ؤ ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ته ورغلی او ویل: ما تا ته جوار او پناه د دې دپاره درکړل چې د قریشو له آزاره څخه دي وساتم نه د دې دپاره چې ته دوی او د دوی خدایانو ته بد و وایي، ابوبکر رضی الله عنه و ویل: ما نه بښکنځل او نه بد ویل کړي دي، زه فقط قرآن وایم، ابن دُغُنه ویل: یا! زما په جوار کې چې یې قرآن به نه وایي، حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ورته و ویل: ما ستا جوار بیرته تا ته در رد کړی دی او زما دا خوښه ده چې د نورو مسلمانانو په مثل په تکلیف او آزارو کې و اوسم نه ستا په جوار کې، ابن دغنه بیرته خپلې قبیلې ته ولاړی او ابوبکر رضی الله عنه په مکه مکرمه کې بېله جواره پاته سو، دا د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه د نه هجرت کولو سبب ؤ که نه دئ رضی الله عنه هم په شروع کې د هجرت دپاره رهي سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وختو کي چي رسول الله ﷺ او د ده اصحاب کرامو ته تکليفونه او آزارونه ورکول کيږي نور هم د مسلمانانو هجرت و حبشې ته زياتېدی، د مسلمانانو ډير نفر حبشې ته تله او د نجاشي په پاچهي کي يې ژوند کاوه تر څو چي يوه کوچنۍ واقعه پېښه سوه او په حبشه کي يې د مهاجر مسلمانانو پر ژوند تاثير وکړی.

هغه واقعه داسي وه: په مکه مکرمه کي پر رسول الله ﷺ د سورهٔ النّجم آخري آياتونه نازل سوه، نو دغه د بعثت د پنځم کال د روژې په مياشت کي رسول الله ﷺ حرم شريف ته را و وتی او هلته د قريشو ډيره لويه ډله ناسته وه چي په دوی کي د قريشو مشران او سرداران هم وه، رسول الله ﷺ ورته و درېدی او د سورهٔ النجم په ويلو يې شروع وکړه، کفارو چي کلام الله تر دغه د مخه په صحي شکل نه ؤ اورېدلی ځکه د قريشو پرله پسې کوښښ دا ؤ چي څوک قرآن کريم وا نه وري او همېشه به ځينو و ځينو نورو ته ويل: قرآن مه اوری بلکه د محمّد ﷺ د قرآن ويلو په وخت کي غالمغال ښور ماښور جوړوی، چي نه يې تاسي واوری او نه يې بل څوک واوري، لکه څرنګه چي الله جلّ جلاله د سورهٔ حٰمٓ السجده يا فصلت په (۲۶) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَا تَسۡمَعُواْ لِهَٰذَا ٱلۡقُرۡءَانِ وَٱلۡغَوۡاْ فِيهِ لَعَلَّكُمۡ تَغۡلِبُونَ ﴿٢٦﴾﴾

يعني: هغه کسان چي کافران سوي دي وايي: کله چي محمّد ﷺ قرآن وايي غوږ مه ورته نيسی او غالمغال، شخول ښور ماښور جوړوی، ښايي چي په دغه طريقه سره تاسي پر محمّد غالبه سی.

اوس چي کفارو الهي کلام د رسول الله ﷺ د مبارکي خولې څخه واورېدی هغه خپله دښمني يې هېره سوه د خپله ځانه بې خبره دي، هر يوه په دقت غوږ ورته نيولی دی او رسول الله ﷺ د سورهٔ النّجم آخرني آياتونه ورته تلاوتوي:

أعوذ بالله من الشّيطٰن الرّجيم ط

﴿بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿١﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَضۡحَكَ وَأَبۡكَىٰ ﴿٤٣﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَمَاتَ وَأَحۡيَا ﴿٤٤﴾ وَأَنَّهُۥ خَلَقَ ٱلزَّوۡجَيۡنِ ٱلذَّكَرَ وَٱلۡأُنثَىٰ ﴿٤٥﴾ مِن نُّطۡفَةٍ إِذَا تُمۡنَىٰ ﴿٤٦﴾ وَأَنَّ عَلَيۡهِ ٱلنَّشۡأَةَ ٱلۡأُخۡرَىٰ ﴿٤٧﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ أَغۡنَىٰ وَأَقۡنَىٰ ﴿٤٨﴾ وَأَنَّهُۥ هُوَ رَبُّ ٱلشِّعۡرَىٰ ﴿٤٩﴾

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَأَنَّهُۥٓ أَهۡلَكَ عَادًا ٱلۡأُولَىٰ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَاْ فَمَآ أَبۡقَىٰ ﴿٥١﴾ وَقَوۡمَ نُوحٖ مِّن قَبۡلُۖ إِنَّهُمۡ كَانُواْ هُمۡ
أَظۡلَمَ وَأَطۡغَىٰ ﴿٥٢﴾ وَٱلۡمُؤۡتَفِكَةَ أَهۡوَىٰ ﴿٥٣﴾ فَغَشَّىٰهَا مَا غَشَّىٰ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكَ
تَتَمَارَىٰ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نَذِيرٞ مِّنَ ٱلنُّذُرِ ٱلۡأُولَىٰٓ ﴿٥٦﴾ أَزِفَتِ ٱلۡأٓزِفَةُ ﴿٥٧﴾ لَيۡسَ لَهَا مِن دُونِ
ٱللَّهِ كَاشِفَةٌ ﴿٥٨﴾ أَفَمِنۡ هَٰذَا ٱلۡحَدِيثِ تَعۡجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضۡحَكُونَ وَلَا تَبۡكُونَ ﴿٦٠﴾ وَأَنتُمۡ
سَٰمِدُونَ ﴿٦١﴾ فَٱسۡجُدُواْۤ لِلَّهِۤ وَٱعۡبُدُواْ۩ ﴿٦٢﴾ ﴾.

د دغه آخري آيات تر ويلو وروسته چې د سجدې آيات دی رسول الله ﷺ سجده وکړه، کفار چې د دغو آياتو تر تاثير لاندې راغلي وه د ټولو ځخه بېله اختیاره سجده وسوه، کفار د دغو آياتو د عظمت او بلاغت تر تاثير لاندې سوه، حق او بليغ کلام الله يې واورېدی نو د قريشو ټول سرداران او اهلِ مکه چې دلته حاضر وه ټولو سجده وکړه، بېله يوه بد بخته، ضعيفه او سپين ږيري سړي ځخه چې هغه سجده و نه کړه فقط د مځکې ځخه يې خاوري را پورته کړې پر سر يې واچولې يا يې په تندي پورې ومښلې او ويل: ما لره دغه بس او کافي دي، مګر د قريشو سردارانو سجده وکړه، هغه کار ځني پېښ سو چې دوی د هغه د منعه کولو دپاره په کلو کلو ډېر کوښښونه کړي وه، چې هغه کار د قرآن مجيد اورېدل وه.

کله چې قريشو وليدل چې د محمّد ﷺ خبري دومره تاثير لري چې حتّی دوی هم د هغه تر تاثير لاندې راغله او خبره تر داسې ځايه ورسېدل چې دوی هم سجده وکړه، دا کار پر قريشو ډېر درونډ سو تر اوسه دوی خلک منعه کول چې د محمّد ﷺ د خبرو تر تاثير لاندې نه سي او اوس په خپله دوی سجده وکړه! قريش ډېر غمجن وه.

دغه خبر په خلکو کې نشر سو چې قريشو د محمّد ﷺ خبرو ته يا د محمّد ﷺ د خبرو په واسطه سجده وکړه خو د حبشې مهاجر مسلمانانو ته دا خبر داسې ورسېدی چې قريش ټول اسلام ته داخل سوه، سجده په اسلام بدله سوه، هغو کسانو چې دغه خبر و منی چې رشتيا هم قريش اسلام ته داخل سوي دي نو د دغه کال د شوال په مياشت کې بيرته د حبشې ځخه مکې مکرمې ته را رهي سوه، ځکه دوی ويل: قوم مو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ايمان را وړی او تر دې وروسته موږ ته آزار نه را کوي نو موږ ولې ژوند په هجرت او د رسول اللهﷺ څخه ليري تېروو.

تاسي پوهېږی؟ چي هجرت په خپله د عذابو او دردو د اقسامو څخه يو قسم درد اوعذاب دی چي د دين په لار کي دغه مهاجرينو قبول کړی ؤ، اسلامي هجرت د آزارو څخه تيښته او د راحت طلبول نه دي، بلکه يو تکليف په بل تکليف سره تر هغه وخته بدليږي ترڅو چي د اللهﷻ له طرفه نصر او بریٔ راځي او ته پوهېږې؟ چي په هغه وخت کي مکه مکرمه هم دار الإِسلام يا اسلامي ملک نه ؤ چي څوک و وايي: اصحاب کرامو څنګه دار الإسلام پرېښاوه او د خپلو اروحو د ساتني دپاره د کفر ملک ته ولاړل، په هغه وخت کي مکه مکرمه او حبشه او نور ملکونه ټول سره يو شئ او د کفر ملکونه وه او په دغه ملکو کي چي په هر يوه کي د اصحاب کرامو د دين او دعوت دپاره آسانتيا موجوده وه هغه د دوی د استوګني دپاره ډير وړ او لائق ؤ.

او دا چي څوک د يوه اسلامي ملک څخه بل اسلامي ملک ته هجرت کوي په هغه کي درې حکمه دي:

يا دا چي: دغه هجرت واجب دی.

يا دا چي: دغه هجرت مباح دی.

يا دا چي: دغه هجرت حرام دی.

اول: د خپل ملک او وطن څخه بل اسلامي ملک ته (*نبه متوجه سه اسلامي ملک ته نه د کفر ملک او نبار ته*) هغه وخت هجرت واجب دی چي مسلمان په دغه خپل ملک کي اسلامي شعاير لکه لمونځ، روژه، آذان او حج نه سي آداء کولای.

دوهم: د خپل وطن څخه بيا هغه وخت بل اسلامي ملک ته هجرت مباح او جائز دی چي په دغه خپل ملک کي داسي تکاليف ور رسيږي چي د ده ژوند ور تريخوي، نو ده ته دا جائزه او روا ده چي له دغه خپله ملکه بل اسلامي ملک ته هجرت وکړي. (*نه دا چي د نبه او مستريح ژوند دپاره کفري ملکو ته ځي او بيا وايي ما هجرت وکړی*)

درېيم: هغه وخت بيا له خپله ملکه هجرت کول حرام دي چي د ده په هجرت کولو سره د ده په ملک کي د اسلامي واجباتو څخه يو واجب پاته کيږي او بيله ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

بل څوک هغه دیني واجب نه سي پرځای کولای.

(دا د هجرت کولو په باره کي فقهي احکام وه بیرته خپلي قصي ته راګرځم)

نو مهاجر اصحاب کرام د دې خبر په اورېدلو سره چي ټول قریش اسلام ته داخل سوه د حبشې څخه د مکې مکرمې پر طرف رهي سوه، کله چي مکې مکرمې ته دومره نژدې سوه چي د یوه یا دوو ساعتو لار پاته وه دوی ته د هغه اورېدلي خبر واقعیت ور معلوم سو او پوه سوه چي هغه د آیاتو د عظمت تاثیر ؤ چي قریشو سجده وکړه، په حقیقت کي نه قریشو ایمان راوړی دی او نه مسلمانان سوي دي، نو څوک بیرته له هغه ځایه حبشې ته وګرځېدل او ځیني یې په پټه یا د قریشو څخه د یو چا په جِوار کي مکې مکرمې ته داخل سوه او دلته په مکه مکرمه کي پر دغو راغلو کسانو او نورو عامو مسلمانانو عذابونه او آزارونه نور هم زیات سوه، قریشو ته دې خبر ډېر زور ورکړی ؤ چي مسلمانان د نجاشي په همسایتوب کي آرام او هوسا ژوند کوي او رسول الله ﷺ د مسلمانانو دپاره بله چاره نه لیدل بېله دې څخه چي دوهم وار بیا د حبشې د تګ مشوره ورکړي او دغه دوهم وارِ هجرت تر اول وار ډېر سخت او مشکل ؤ، ځکه دا وار قریش ورته ویښ او بیداره وه او دا یې إراده وه چي مسلمانان به هجرت ته نه پرېږدو، خو بخت د مسلمانانو ملګری ؤ او الله جل جلاله دغه سفر ورته آسانه کړی، د مخه تر دې چي قریش پسي ورورسېږي مسلمانان حبشې او نجاشي ته رسېدلي وه، په دغه دوهم هجرت کي د نارینه وو شمېر (۸۳) نفره ؤ او (۱۸) یا (۱۹) ښځي هم ورسره ملګري وې.

د حبشې مهاجر
مسلمانانو ته د قریشو چم او حیله

د مکې مکرمې مشرکان په دې ډېر خواشیني او ناراضه وه چي مهاجر مسلمانانو د خپل دین او خپلو ځانو دپاره د أمان ځای پیدا کړی دی، نو غوارې چي هغه مهاجر مسلمانان هم په یوه طریقه سره مکې مکرمې ته راولي ځکه چي هغه مسلمانان د دوی له آزاره فارغه وه او قریش په دې نه وه خوښ چي څه مسلمانان بېله تکلیفه او بېله آزاره پاته سي نو قریشو د خپلو سردارانو څخه دوه پوه، قوي او هوښیار نفر اختیار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه چې دا به حبشې ته ځي او هلته به نجاشي په دې راضي کوي چې دغه مهاجر مسلمانان بېرته مکې مکرمې ته ولېږي، دغه دوه نفره چې يو يې عَمرو بن العاص ؤ او بل يې عبدالله بن أبي ربيعه ؤ، که څه هم دغه دوه نفره په وروسته کې مسلمانان سوي دي.

قريشو په خپل منځ کې مشوره سره وکړه چې موږ بايد کومه هديه او سوغات نجاشي او د هغه درباريانو ته ولېږو چې هغه په خوشاله سي او دغه زموږ غوښتنه قبوله کړي؟

ځينو وويل: د نجاشي د څرمني څخه جوړ سوي شيان ډېر خوښ دي او قريشو هم دغه د څرمني څخه جوړ سوي شيان د شام څخه را وړي وه، ښه ښايسته چرمي شيان يې درلودل، نو يې له دغو چرمي شيانو څخه ډېر سوغاتونه د نجاشي او د هغه وزيرانو او درباريانو دپاره سره يو ځاى کړه.

څرنګه چې نجاشي نصراني ؤ او حبشه هم د نصرانيت پر دين وه، نو يې د نصاراوو علماوو ته هم هديې او سوغاتونه ورسره واخيستل، دغه دوه نفره د هديو او سوغاتو سره حبشې ته ورسېدل، د مخه تردې چې نجاشي ته ورسي د هغه په درباريانو، وزيرانو او حاضر باشانو يې شروع وکړه، هغو ته يې هديې او سوغاتونه ورکړه، معلومه خبره ده چې هغه هم په دغو سوغاتو ډېر خوشاله سوه او بيا يې و دغو درباريانو ته وويل: دلته په حبشه کې زموږ د قوم خلک اوسيږي چې د مکې څخه يې هجرت را کړى دى او يو نوى دين يې را وړى دى چې نه زموږ په دين دي او نه ستاسي په دين دي (د دې *خبرو څخه يې مقصد دا ؤ چې دغه درباريان د مسلمانانو څخه ناراضه او ورته په قهر سي)* او ويل: موږ غواړو چې د نجاشي سره په دغه باره کې و وينو او خبري ور سره وکړو، درباريانو ويل: هو بالکل کولاى سى، څرنګه چې دغه خلک ستاسي قوم دى تاسي حق لرى چې د هغو په باره کې د نجاشي سره خبري وکړى، درباريانو وعده ور سره وکړه چې د دغه ملاقات په وخت کې به د دوى مرسته هم کوي، نو دغه دوه نفره د قريشو نمايندګان د نجاشي دربارته ورغله، هغه را وړي سوغاتونه يې نجاشي ته ورکړه، نجاشي هم ډېر په خوشاله سو او بيا دغو دوو نفرو د مهاجرو مسلمانانو په باره کې خبري شروع کړې، ويل: أيّها الملِک! زموږ د مَلک او وطنه ستا وطن ته څو نفره بيعقل ځوانان راغلي دي چې د خپل قوم له دينه اوښتي دي او ستا په دين کې هم نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل سوي، يو بل نوی دين يې له ځانه جوړ کړی دی چي نه يې موږ پېژنو نه ته، او د دوی د قوم مشرانو چي د دوی پلرونه او اکاګان دي موږ و تا ته د دوی په باره کي را لېږلي يو چي ته يې بېرته هغه خپلو مشرانو ته ور ولېږې، ځکه هغه قوم د دوی ښه څارنه کولای سي او د دوی په غلطياوو ښه خبر دي.

درباريانو هم په خپل نوبت سره وويل: دوی حق او صحي وايي هغه راغلي کسان بايد دوی ته ور تسليم کړل سي چي خپل وطن او قوم ته يې بوزي، نجاشي وويل:

زه ظلم نه کوم ستاسي خبري مي د هغو په باره کي واورېدې خو غواړم چي د هغو خبري هم واورم بيا وروسته حکم کولای سم، درباريانو بيا وويل: موږ دوی پېژنو، دوی په خپل قوم کي معتبره او د عزت خاوندان دي، دوی حق او رشتيا وايي، نجاشي وويل: يا! دا ظلم دی چي د يوه طرف په خبرو پر هغه بل طرف حکم وکړم حتماً بايد د هغه بل طرف خبري هم واورم.

واقعاً نجاشي عادل ؤ او رسول الله ﷺ مخ کي د هغه په باره کي مسلمانانو ته فرمايلي وه چي حبشې ته هجرت وکړی ځکه هلته يو پاچا دی چي د هغه په مُلک کي ظلم نه کيږي، که څه هم نجاشي مسلمان نه ؤ مګر ظالم هم نه ؤ.

نجاشي پردې تينګار وکړی چي تر هغو حکم نه سم کولای څو د هغه بل طرف خبري وا نه ورم او په حديث شريف کي راغلي دي: که يو سړئ په داسي حال کي درته راغلی چي يوه ستر ګه يې د لاسه ورکړې وه او له يوه نفره څخه يې شکايت کاوه چي هغه دغسي را سره وکړه، ته به د ده په فايده حکم نه کوې ترڅو چه هغه بل نفر و نه وينې، ښايي چي د هغه دواړي ستر ګي له منځه تللي وي، بيا نو څوک ظالم دی؟ د دې حديث شريف مقصد دا دی چي پرحکم کولو تلوار مه کوه بلکه ځان صحي او پوره په موضوع خبروه.

نو نجاشي هم پر خپله خبره ټينګ سو او ويل: زه بايد د هغو خبري هم واورم، درباريانو هر څه کوښښ وکړی چي نجاشي د دغو دوو نفرو د غوښتني سره سم حکم وکړي، مګر نجاشي وايي: تر هغو چي زه د مسلمانانو خبري وانه ورم دا امکان نه لري چي حکم وکړم، نجاشي امر وکړی چي مسلمانان راولی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمانانو ته و ويل سوه چي نجاشي غوښتي یاست، مسلمانانو په خپل منځ کي سره و ويل: هرڅه چي پيښيږي خو موږ بايد پاچا ته رښتيا و وايو او د خبرو کولو دپاره يې د رسول الله ﷺ د اکا زوی جعفر بن أبي طالب رضي الله عنه خپل مشر وټاکی.

اوس چي مسلمانان د نجاشي دربار ته ورغله نجاشي ورته و ويل: دا څنګه دين دی چي تاسي په هغه کي د خپله قومه جلاسوي ياست؟ نه زما په دين کي داخل سوي ياست او نه په بل داسي دين کي چي هغه دي د مځکي پرمخ موجود وي.

جعفر بن أبي طالب رضي الله عنه چي د مسلمانانو له طرفه خبري کوونکی ؤ و ويل:

ايّها الملک! موږ يو جاهل قوم ؤ چي د بتانو عبادت مو کاوه، د مړه سوي حيوان غوښي مو خوړلې، بد او فاحش کارونه مو کول، صلهٔ رحمي مو قطعه کول، يعني: پر دوستانو مو رحم او شفقت نه کاوه د همسايه سره مو بد کول، په موږ کي قوي ضعيفه خوړی، زموږ دغه حال ؤ چي الله جل جلاله موږ ته زموږ له قومه يو رسول را ولېږی چي موږ ته د هغه نسب، صداقت، امانت او پاکي را معلوم وه، دغه رسول موږ و يوه الله او د هغه جل جلاله عبادت ته وبللو او ويل: هغه شيان چي تاسي او ستاسي پلرو يې عبادت کاوه بېله الله عزوجل څخه هغه نور پرېږدی، چي هغه د ډبرو بتان وه.

او دغه رسول موږ په رښتيا ويلو، د امانت په بيرته ورکولو، په صلهٔ رحمي، په ښه همسايتوب، امر کړو، د آزار او وينو بهولو، د فواحش او دروا‌غ ويلو، د يتيم د مال د خوړلو څخه يې منعه کړو او موږ يې امر کړو چي يوازي د يوه الله جل جلاله عبادت وکړو، هيڅ شريک ورته و نه نيسو، موږ يې د لمانځه په آداء کولو، صدقه ورکولو او په روژه نيولو امر کړو، جعفررضي الله عنه هغه کارونه چي اسلام په امر کړي وه يو يو ورته بيان کړل او ويل: موږ د ده تصديق وکړی او پر ده ﷺ مو ايمان را وړی، د ده او د هغو شيانو متابعت مو وکړی چي د الله عزوجل له طرفه يې را ته را وړي وه، نو يوازي د يوه الله عبادت کوو او هيڅ شئ د الله شريک نه بولو، هغه شيان حرام بولو چي پرموږ حرام کړل سوي دي او هغه شيان حلال بولو چي راته حلال سوي دي، زموږ قوم پر موږ تېرئ او تجاوز وکړی، عذابونه يې را کړل، په خپل دين کي يې په تکليف کړو، غواړي چي موږ بيرته د الله جل جلاله له عبادته د ډبرو د بتانو عبادت ته ورکش کړي او هغه خبيث شيان چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ حلال بلل بیا حلال وبولو، نوکله چي یې ظلمونه راباندي وکړه، عذابونه یې راکړه، ځکه یې راباندي تنګه کړه او کوښښ کوي چي زموږ او زموږ د دین په منځ کي جلا والی را ولي نو موږ ستا مملکت ته راغلو، ته مو تر نورو خوښ او اختیار کړې، ستا جوار مو زړه وغوښتی او دا مو امید دی چي ستا په مَلک کي ظلم را باندي و نه سي.

نجاشي پوښتنه وکړه ویل: آیا ستا سره د هغه څه څخه یو شئ سته چي دغه رسول د الله عزوجل له طرفه را وړي دي؟ جعفر رضی الله عنه و ویل: هو، نجاشي ویل: را ته ویې وایه، جعفر رضی الله عنه د سورة مریم هغه آیاتونه تلاوت کړه چي د زکریا او یحیٰی علیهما السلام قصه پکښي بیان سوې ده، نجاشي دومره و ژړل چي ږیره یې په اوښکو لنده سوه او د نصاراوو علماوو چي اساقفه ورته ویل کیږي هم د قرآن مجید په اوریدلو سره وژړل، بیا نو نجاشي دوی ته و ویل: والله دغه کلام او هغه کلام چي عیسیٰ علیه السلام را وړی دی دواړه د یوه طاقه یا کلکینه څخه را وتلي دي.

دغه د زکریا او یحیٰی علیهما السلام قصه د نصاراوو سره موجوده وه مګر د قرآن مجید الفاظ او د بیان طریقه معجزه ده پر نجاشي یې ډیر تاثیر وکړی.

نجاشي د عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه طرف ته مخ ورواړاوه او ویل:

یا! والله هیڅکله به دوی تاسي ته در تسلیم نه کړم، نجاشي مسلمانانو ته و ویل: ورځی بېغمه کښېنی والله قریشو ته مو هیڅکله نه ور تسلیموم.

وروسته عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه د نجاشي له درباره ناکامه و وتل، مګر عَمرو بن العاص چي ذکي او هوښیار سړئ ؤ په دغه یو وار ورتګ نه ؤ قانع او فکر وهي چي یوه حیله او چم جوړ کړي، پسله فکره یې دا فیصله وکړه چي دوهم وار بیا نجاشي ته ورسي، که څه هم عبدالله بن ربیعه ورته و ویل: دا کار مه کوه دغه مسلمانان که څه هم زموږ مخالفه دي خو زموږ قوم او أقرباء دي، مګر عَمرو بن العاص بیا هم پر هغه خپل فکر ټینګ دی.

عَمرو بن العاص سبا سهار بیا د نجاشي دربار ته ورغلی او ویل: ایها الملک! دغه کسان چي تا په خپله ځکه کي د سکونت اجازه ورکړې ده دوی د عیسیٰ علیه السلام په باره کي ډیري لویي خبري کوي، نجاشي و ویل: د هغه په باره کي څه وایي؟ عَمرو و ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په خپله دوی را وغواړه پوښتنه ځني وکړه چي دوی د عیسیٰ علیه السلام په باره کي څه وایي.

نجاشي دوهم وار بیا مسلمانان را وغوښتل، مسلمانان پوه سوه چي قریشو بیا چم او حیله جوړ کړي دي، مسلمانانو په خپل منځ کي مشوره سره وکړه او پر دې یې فیصله وکړه چي د نجاشي د هري پوښتني جواب به په رشتیا او حق ویلو سره ورکوو، ځکه: حق همیشه کامیابه کیږي.

کله چي مسلمانان د نجاشي دربار ته ورغله، نجاشي پوښتنه ځني وکړه چي تاسي د عیسیٰ علیه السلام په باره کي څه وایاست؟ جعفر رضی الله عنه و ویل: موږ د عیسیٰ علیه السلام په باره کي هغه څه وایو چي زموږ نبي ﷺ را ته را وړي دي چي هغه عبدُالله، رسولُ الله، روحُ الله، کلمةُ الله دی هغه چي د مریمُ العذراء البتول په نس کي یې بېله پلاره اچولی دی او بیا یې د سورةُ المریم د (۱٦) نمبر آیات څخه تر (۳۴) نمبر آیاته پوري ورته تلاوت کړل چي په دغو آیاتو سره جعفر رضی الله عنه د عیسیٰ علیه السلام قصه پای ته ورسول.

او په دغو آیاتو کي دا واضحه او ښکاره ده چي د عیسیٰ علیه السلام پیدا کېدل فقط یوه الٰهي معجزه ده چي بېله پلاره د مور څخه پیداسو او عیسیٰ علیه السلام په خپله الله نه دی او کوم اختلاف چي نصارا د ده په باره کي کوي چي خوک یې په خپله الله یا د الله زوی بولي (العیاذ بالله) دا ټول بشري او د انسانانو اختلاف دی خو په حقیقت کي عیسیٰ علیه السلام هغه انسان او بشر دی چي الله عزوجل په خپل کتاب کي ذکر کړی دی چي عبدالله او رسول الله دی او له موره بېله پلاره پیدا سوی دی، کله چي جعفر رضی الله عنه د آیاتو د ویلو څخه فارغه سو نجاشي و ویل: (صدق الله العظیم) او د مځکي څخه یې یوه خاشه را پورته کړه ویل: والله عیسیٰ علیه السلام تر دغه چي تا و ویل، دغه یوه خاشه فرق نه درلودی، یعني: عیسیٰ علیه السلام بنده او د الله رسول دی او پیدایښت یې په دغه مُعجِزِ ډول سره ؤ.

هغه درباریان چي د نجاشي په مجلس کي حاضر وه او د هغو عقېده دا وه چي عیسیٰ په خپله الله دی هغو مخالفت ښکاره کړی، نجاشي ورته و ویل: که څه هم تاسي مخالفت کوی بیا هم والله عیسیٰ علیه السلام د دوی له بیانه څخه یوه خاشه فرق نه لري او نه یې درلودی.

نجاشي امر وکړی چي مسلمانان دي ولاړ سي په أمن او ببغمي کي دي ژوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوي او هيڅوک به آزار نه ور رسوي او خپلو درباريانو ته يې و ويل: د دوی دوو هديې بيرته ورکړی زه هغه ته ضرورت نه لرم، الله جل جلاله زما څخه رشوت نه دی اخيستی چې زما پاچهي يې بيرته ما ته را کړل او زه اوس په خپله پاچهي کې رشوت واخلم؟ ام سلمه رضي الله عنها چې د دغې قصې روايت کوي وايي: بيا نو دغه دوه نفره د نجاشي له درباره په بد مخ و وتل او هغه هديې چې دوی را وړي وې بيرته ورکول سوې او موږ د نجاشي سره په ښه همسايتوب کې وخت تېراوه.

اوس به اول په حبشه کې د نجاشي سره وروستني واقعات درته بيان سي او بيا به د قريشو ترناکامه سفر وروسته په مکه مکرمه کې د قريشو نوري فيصلې او اقدامات درته بيان سي.

په دغه خبرو سره د نجاشي او د هغه د درباريانو په عقيده کې اختلاف ښکاره او پيدا سو، ځکه نجاشي عيسىٰ عليه السلام د الله بنده او رسول وباله او درباريانو عيسىٰ عليه السلام په خپله رب باله. العياذ بالله.

(درباريان د قومو او قبيلو هغه مشران دي چې همېشه به د نجاشي په دربار کې حاضر وه)

نو د پاچا او درباريانو د عقيدې د اختلاف په سبب په حبشه کې فتنه شروع سوه، درباريان په دې واقعه ډېرناراضه دي چې نجاشي ولې د دوی د عقيدې څخه مخالفه خبري کوي مګر نجاشي عالم ؤ، يوازې پاچا او امير نه ؤ بلکه د نصاراوو ډېر لوی عالم هم ؤ، هغه په انجيل کې معلومات درلودل او د هغه سره د عيسىٰ عليه السلام په باره کې صحي معلومات وه، نو خود د پاچا او درباريانو په منځ کې ورځ په ورځ اختلاف زياتېدی.

په دغه وختو کې به نجاشي د جعفر رضي الله عنه سره ملاقاتونه کول او جعفر رضي الله عنه به اسلام او د هغه احکام ور ښوول، څو نجاشي په پټه مسلمان سو او پر رسول الله ﷺ يې ايمان را وړی او د قرآن مجيد ليکني يې د جعفر رضي الله عنه څخه د زده کولو دپاره اخيستې.

په دغه موده کې د پاچا او درباريانو اختلاف نور هم شديد سو، نجاشي وليدل چې د درباريانو د اختلاف په سبب يې پاچهي ضعيفه کيږي نو يې يوه ورقه چې قرآن مجيد پرليکل سوی ؤ ترخپلو کالو لاندي پر ځيګر کښېښوول او بيا يې ټول درباريان را ټول کړه او ورته ويې ويل: تاسي ته څه پېښه ده؟ وينم مو چې په فتنه او بې اتفاقي اخته کېږی، درباريانو و ويل: ته د عيسىٰ عليه السلام په باره کې داسي خبري کوې چې هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبري زموږ د عقیدې څخه فرق لري، نجاشي و ویل: تاسي د عیسٰی علیه السلام په باره کي څه وایاست؟ درباریانو و ویل: موږ وایو: عیسٰی علیه السلام د الله زوی دی (العیاذ بالله) نجاشي لاس پرځیګر کښېښاوه او ویل: زه پر دغه یم، مقصد یې هغه قرآن ؤ چي ده ترکالو لاندي ایښی ؤ، مګر په ظاهره هغو ته داسي ښکاره سوه چي زه ستاسي سره پر دغه خبره یم او قسم یې یاد کړی چي زه هم پر دغه یم، موضوع لږ څه سړه سوه مګر بیا هم ځیني درباریان په شک او تردد کي دي او وضعه پوره نه آرامېږي.

څو د حبشیانو یو قومي مشر د څو نفرو درباریانو سره یو ځای سو او د لښکر د مشرانو څخه یې هم څو نفره د ځان ملګري کړه د نجاشي پر ضد یې جنګ اعلان کړی، د نجاشي لښکر پر دوې حصې و ویشل سو یوه ډله د مخالفینو وه او بله ډله د نجاشي ملګري وه، د نجاشي او مخالفینو په منځ کي جنګ شروع سو، د جنګ میدان د یوې لویې او برداره ولې پر غاړه ؤ چي (نهر) ورته وایي او مسلمانان د دغه نهر پر هغه بله غاړه اوسېدل، جنګ یې لیدی مګر د جنګ نتیجه یا د یوه طرف کامیابي نه ورته معلومېدل، نو مسلمانانو و ویل: څوک به د جنګ خبر او نتیجه موږ ته راوړي چي څوک کامیابه کیږي او څوک ماته خوري؟ که نجاشي کامیابه سو موضوع په خیر ده ځکه هغه زموږ پر طرف دی او که مخالفین کامیابه سي نو زموږ ژوند په خطر کي دی.

زبیر بن العوام رضی الله عنه چي په دغه وخت کي قوي ځوان ؤ هغه و ویل: دا خبر به زه درته راوړم، مګر واله ډېره لویه او برداره ده څوک وایي: دغه واله بحر نیل ؤ، زبیر بن العوام رضی الله عنه د اوبو یو ژئ خالي کړی او بیا یې په هوا ډک کړی (وې پړساوه) اوبو ته یې ور واچاوه لاسونه یې پوري ونیول په اوبازي یې شروع وکړه څو د ولې هغه بل طرف ته ورسېدی او هلته د جنګ حالاتو ته ګوري، د جنګ په نتیجه کي د نجاشي لښکر کامیابه سو او مخالفینو ماته وخوړل، زبیر بن العوام رضی الله عنه د هغه ژي په مرسته بیرته په دغه لوی نهر کي راغلی او مسلمانانو ته یې د نجاشي د کامیابۍ زېری راوړی.

نجاشي د مرګ تر وخته پر اسلام پاته سو، کله چي بیا په وروسته کي نجاشي رضی الله عنه وفات سو جبریل علیه السلام د هغه د وفات خبر و رسول الله ﷺ ته راوړی او رسول الله ﷺ پر هغه د غائب د جنازې لمونځ آداء کړی، صلوٰةُ الغائب پر هغه چا کیږي چي پر هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جنازې لمونځ نه وي سوی، مګر هغه څوک چي پر هغه د جنازې لمونځ سوی وي پر هغه مړي د غائب د جنازې لمونځ نه کیږي او پر نجاشي رضی الله عنه د جنازې لمونځ نه ؤ سوی ځکه هغه په نصاراوو کي ؤ او خپل اسلام يې پټاوه، نو رسول الله ﷺ او اصحابِ کرامو پر نجاشي د غائب د جنازې لمونځ آداء کړی.

دا د نجاشي د اسلام قصه او هغه واقعې وې چي مهاجر مسلمانانو ته په حبشه کي پېښي سوي وې. *(اوس به بیرته مکې مکرمې ته ولاړ سو)*

کله چي عَمرو بن العاص او عبدالله بن ربیعه د حبشې له ناکامه سفره مکې مکرمې ته راغله او د قریشو هغه چم او حیله کوم چي د مهاجر مسلمانانو دپاره يې جوړ کړي وه بې فايدې او بې معنٰی وګرځېدل، قریش پوه سوه چي دوی تر خپلو حدودو دباندي څه نه سي کولای او دلته په مکه مکرمه کي هم د دوی ژوند تریخ دی دا حال نور نه سي زغملای، نو يې یوه ډېره خطرناکه مشوره وکړه ویل: موږ له دې شره تر هغو نه سو خلاصېدلای ترڅو چي محمّد ﷺ په تمامه معنٰی له دعوته څخه منعه نه کړو یا دا چي وې وژنو، خو دا کار د دوی په وسه نه ؤ پوره ځکه ابوطالب د قریشو او د رسول الله ﷺ په منځ کي ولاړ دی او د محمّد ﷺ پوره ساتنه کوي، نو قریشو دا خوښه وبلل چي په دغه باره کي د ابوطالب سره جِدّي خبري وکړي.

ابوطالب ته د قریشو دوهم وار ورتګ

د قریشو مشران او سرداران د دوهم وار دپاره ابوطالب ته ورغله او ویل: یا ابا طالب! ته په موږ کي مشر د شرف او مقام خاوند يې موږ د مخه ستا څخه وغوښتل چي ورارہ دي له دعوته او دغه بېځایه خبرو څخه منعه کړه خو تا نه کړی منعه، نور نو د قریشو په منځ کي فتنه مه جوړوه، په والله موږ پر دغه حال نور صبر نه سو کولای چي زموږ پلرو ته بد ویل کیږي، پر آلِهه یا خدایانو مو عیبونه ویل کیږي، دین مو عبث او بېکاره بلل کیږي،یا دي ورارہ زموږ څخه منعه کړه یا دا چي ته او دئ دواړه زموږ مقابل طرف یاست، نور نو موږ تر هغو آرام نه کښېنو چي یوه له دغو دوو ډلو څخه هلاکه نه سي (یعني: یا موږ و نه وژل سو یا تاسي و نه وژنو) دغه وعدې او تهدیدونه و ابوطالب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوی او خطرناکه معلوم سوه او پوه سو چې د نورو قریشو او د عبدالمطلب د اولادې په منځ کې فتنه جوړېږي، نو یې رسول الله ﷺ را وغوښتی او ورته ویې ویل:

اې وراره! ستا قوم ستا څخه شکایت لري او ما ته راغله دغسې او دغسې یې را ته وویل، نو زما او د خپل ځان د ساتني فکر وکړه او پر ما دومره بار مه ایږده چې زه یې د وړلو طاقت نه لرم دغه موضوع باید حل سي یا دا چې ته چپ سې یا بله لار وسنجوو، دا نه ده صحې چې خبره دغسې پاته وي او په آخر کې لویه فتنه ځنې جوړه سي، د رسول الله ﷺ دا خیال او ګمان سو چې اکا مې زما د مرستې څخه لاس اخلي او اوس زما د کومک کولو څخه عاجزه سو، نو یې وویل:

اې اکا! په والله که کفار زما په راسته لاس کې لمر او په چپه لاس کې سپوږمۍ کښېږدي او را ته ووایي چې دغه کار یعني: د دین تبلیغ او اسلام ته دعوت پرېږده، تر هغو به یې پرې نږدم چې یا دغه دین ښکاره او ظاهره نه سي یا زه هلاک نه سم.

بیا نو رسول الله ﷺ وژړل او د اکا څخه په خواشیني سره ولاړ سو، ابوطالب چې مهربانه اکا ؤ او د رسول الله ﷺ د خواشینه کېدلو طاقت یې نه درلودی پسې ور رغ کړه، رسول الله ﷺ چې مخ ورته را واړاوه اکا یې ورته وویل:

اې وراره! ورځه هر څه چې دې خوښه وي هغه وایه په والله هیڅ شي او هیچا ته به دې هیڅکله تسلیم نه کړم او بیا یې دغه شعر ووایه:

والله لن يَصلوا إليکَ بجمعهم — حتّى أُوسدُ في التراب دفينا
فَاصدع بأمرک ما عليک غضاضه — و أبشر و قَر بذاک منک عيونا

یعني: په والله ټول قریش به په خپل ټول قوت او طاقت سره تا ته در و نه رسیږي او په تا به هیڅ و نه کړي ترڅو چې زه په خاورو کې نه یم ښخ سوی، په عزم او همت سره دې خپل د دعوت کار کوه پر تا هیڅ خطر او ملامتیا نسته او زه په خپله دغه وعده سره تا ته زېری درکوم چې ستا سترګې به یخې سي، یعني: د زړه مراد به دې حاصل او خوشاله به سې.

دا هغه قومي اتحاد او اتفاق ؤ چې د هغه په سبب یې د رسول الله ﷺ ملا تړ او تایید کاوه، چې هم دغه د ابوطالب ملا تړ او مرسته د رسول الله ﷺ د دعوت او

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دین د اظهار دپاره د قوت او طاقت مصدر او منبع وه، رسول الله ﷺ نور هم د دعوت په نشرولو کي زیاتوالی وکړی، و ډلو ته، و حاجیانو ته، و افرادو ته، هر چا ته بېله تردد او بېله بیري د توحید او اسلامي دین بیان کوي، قریشو ولیدل چي محمّد ﷺ نور هم خپل دعوت نشروي نو پوه سوه چي ابوطالب نه غواړي چي محمّد ﷺ منعه کړي یا د ده ﷺ د ساتني څخه لاس واخلي او همدغه ابوطالب دی چي د قریشو د تفرقې او دښمنۍ سبب دی.

ابوطالب ته د قریشو درېیم وار ورتګ

درېیم وار بیا قریش سره را ټول سوه او ابوطالب ته ورغله دا وار یې یو عجیبه وړاندیز یا پیشنهاد ور سره را وړی ؤ، هغه دا چي د قریشو د ځوانانو څخه یې یو ښایسته ځوان ور سره را وستلی ؤ چي عمّار بن ولید بن المغیره نومېدی او د خالد بن ولید رضی الله عنه ورور ؤ، دغه ځوان د نامه، شرف او نسب، خاوند ؤ، ښایسته او مالداره ځوان ؤ، نو قریشو و ویل: یا ابا طالب! دغه ځوان عمّار بن الولید واخله د ځان زوی یې وګرځوه ستا سره دي اوسیږي، د ده عقل او قوت یې ستا او مور به یې هم نسبت تا ته کوو ستا زوی به یې بولو او په عوض یا بدل کي یې ستا وراره هغه چي ستا او ستا د پلرو له دینه مخالف دی او قوم یې سره پاشلی دی را تسلیم کړه چي مور یې و وژنو نو سړئ په سړي سو، ابوطالب و ویل: والله دا ډېره بده سودا ده، ستاسي زوی را کوی چي در ویې ساتم او زما زوی درکړم چي تاسي یې و وژنئ؟ په والله دا سي به هیڅکله پېښه نه سي.

مُطعِم بن عدي و ویل: یا ابا طالب! والله ستا قوم انصاف در سره وکړی خو زه تا وینم چي هیڅ شئ نه قبلوې، ابوطالب و ویل: والله انصاف مو نه دی را سره کړی مګر ته غواړې چي قوم پر ما را پورته کړې ورځه هر څه چي دي په وسه پوره وي هغه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول اللهﷺ د وژلو د پاره د یاغي او سرکښه قریشو مشوره

اوس چې د قریشو لاس ته څه نه ورغله او دوه درې واره د ابوطالب څخه نا امیده ولاړ سوه نو یې خپل آزارونه او تکالیف تر هغه پخوا ډېر زیات کړه او په دغه ورځو کې د طاغي قریشو سره د محمّدﷺ د وژلو فکر په بله طریقه سره پیدا سو، مګر د قریشو دغه د رسول اللهﷺ د وژلو فکر او دغه د آزارو شدت او ډېر والی د اسلام د تقویې سبب وګرځېدل، هغه دا چې د مکې مکرمې دوه نامتو پهلوانان او قهرمانان د اسلام دین ته داخل سوه چې یو یې حمزه بن عبدالمطلب ؤ او بل یې عمر بن الخطاب ؤ، خو د دوی د اسلام را وړلو تر قصې د مخه به لږ څه هغه سخت آزارونه درته بیان کړم چې رسول اللهﷺ ته ورکول کېده.

عُتیبه بن أبي لهب چې د رسول اللهﷺ د اکا ابولهب زوی دی یوه ورځ و رسول اللهﷺ ته ورغلی او ویل: زه د:

﴿ وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلَّىٰ ۝٨ ﴾.

د آیاتو او مفهومه څخه منکره یم، یعني: کوم شئ چې د دغو آیاتو څخه مقصد دی هغه نه منم او بیا یې د رسول اللهﷺ په آزارولو شروع وکړه کالي یې پر خیري کړه او د رسول اللهﷺ پر مخ یې ور تُوف کړه، مګر د ده نارې پر رسول اللهﷺ نه ومبنتې، دلته نو رسول اللهﷺ ښرا ورته وکړه، ویل: الٰهي ستا د سپو څخه یو سپئ پر مسلطه کړې، د رسول اللهﷺ دغه ښرا قبوله سوه، هغه داسې چې یو وخت دغه عُتیبه د قریشو د څو نفرو سره شام ته په سفر تللی ؤ او هلته یې په یوه ځای کې واړول چې هغه ځای ته (الزرقاء) ویل کېږي، د شپې یو زمرئ پر راغلی، عُتَیبه نارې کړې ویل: ما لره دي ویل او هلاک وي لکه څرنګه چې محمّدﷺ ما ته ښرا کړې ده په والله دغه زمرئ ما وژني او زه محمّدﷺ په داسې حال کې و وژلم چې دئ په مکه کې دی او زه په شام کې یم، زمرئ ور نژدې سو او د ټولو خلکو له منځه یې پر دغه عُتیبه حمله وکړه او سره خیري یې کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قریشو د قاتلانه اعمالو څخه یو هم هغه دی چي رسول الله ﷺ په حرم شریف کي لمونځ کاوه، د سجدې په وخت کي عُقبه بن أبي مُعیط کافر د ده ﷺ پر مبارکه غاړه پښه کښېښوول او تر دومره وخته یې کښېکښېل چي قریبه وه د رسول الله ﷺ نفس وخېژي.

د هغو کارو څخه چي پردې دلالت کوي چي قریشو د رسول الله ﷺ د وژلو اراده درلودل یو هم هغه دی چي ابن اسحاق یې په یوه اوږده حدیث کي روایتوي او وایي: ابوجهل د قریشو د مشورو په یوه مجلس کي وویل: یا معشرَ القریش!

یعني: اې د قریشو قومه یا ډلې! تاسي وینی چي محمّد ﷺ ته بل کار نه دی پاته بېله دې څخه چي زموږ پر دین بد و وایي، پلرونه مو بیعقلان او ناپوهان و بولي، زموږ آلهه یا خدایان په بدو نومو سره یاد کړي، زه خو نور صبر نه سم ورته کولای، کومي لاري چي د حَل او صلحې دپاره موجودي وې هغه مو ټولي عملي کړې خو هیڅ فایده یې و نه کړه او اوس ما یوه چاره سنجولې ده چي بېله هغه بله لار نه لرو، قریشو و ویل: هغه چاره څه شي ده؟ ابوجهل علیه لعائن الله و ویل: زه محمّد ﷺ وژنم، زما د الله سره وعده ده چي یوه دومره ډبره اخلم چي تر هغې لویه ډبره نه سم اخیستلای، کله چي محمّد ﷺ په لمانځه کي سر پرسجده کښېباوه، په هغه ډبره یې پر سر وهم او د هغه په وژلو سره به د هغه څخه خلاص سو، بیا نو ستاسي خوښه او اختیار دی چي ما د عبد مناف اولادې ته ورتسلیموی او که مي دفاع کوی، حتّیٰ که د عبدالمطلب اولاده ما مړ هم کړي خو زه دغه کار کوم، ابوجهل د دې امت فرعون او دا یې شیطاني اعمال.

قریشو و ویل: یا! والله هیڅکله دي هیچا ته نه تسلیموو، موږ ټول ستا دفاع کوو هر څه چي دي زړه غواړي هغه وکړه.

سبا ورځ هغه ده چي ابوجهل باید خپله شیطاني نقشه عملي کړي، په سبا سهار کي قریش د خپل مجلس په ځای کي ناست دي او په دې انتظار دي چي اوس ابوجهل څه کوي؟ ابوجهل یوه لویه ډبره ور سره کښېښوول او د رسول الله ﷺ د راتګ انتظار کوي، رسول الله ﷺ د خپل عادته سره سم په خپل کور کي اودس تازه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی ؤ او راغلی د کعبې شریفي سره لمونځ کوي، د رسول اللهﷺ دا عادت ؤ چي ډېره اوږده سجده به يې کول، کله چي رسول اللهﷺ خپل رب ته سر پر سجده کښېښاوه ابوجهل هغه خپله ډبره واخيستل او د رسول اللهﷺ پر طرف ور رهي سو، کله چي رسول اللهﷺ ته ور نژدې سو ډبره يې وغورځول مخ پر قريشو را ځغلي، د بيري څخه يې د مخ رنګ او بڼه بل قسم اوښتې ده، قريش د ده مخ ته ور ولاړ سوه ويل: څه درته پيښه سوه؟ يا ابا الحكم!

ده وويل: آيا تاسي نه وليدی؟

قريشو ويل: څه شي مو نه وليدی؟

ابوجهل وايي: هغه چي ما وليدی تاسي نه وليدی؟

قريش وايي: څه شي دي وليدل؟ حال ووايه.

ابوجهل ويل: و مي ليده چي ځوان او غټ، قوي او مست اوښ زما پرطرف را رهي دی خوله يې خلاصه کړې ده غواړي چي پر ما حمله وکړي.

قريشو ويل: ته پرتي وايې؟ موږ هيڅ شئ نه دی ليدلی.

ده ويل: قريبه وه چي ما ووژني او تاسي و نه ليدی.

دا د ابوجهل د هغه خبيثي نقشې څخه د رسول اللهﷺ د نجات او خلاصون دپاره الهي معجزه وه.

اوس چي د قريشو دا کار هم د ناکامۍ سره مخامخ سو خو بيا هم د رسول اللهﷺ د وژلو نقشې او دسيسې په خپل فکر او دماغ کي سنجوي، مګر په دغه وختو کي يې يو بل چم او حيله هم وسنجول چي داسي يو کار وکړي چي هيڅوک د محمّدﷺ خبرو ته غوږ و نه نيسي، ويل: نضر بن الحارث را وغواړی، نضر بن الحارث د قريشو څخه يو نفر ؤ چي په طائف کي اوسېدی د دې سړي ژوند په سفرو تېر سوی ؤ، په دغه سفرو کي يې ډيري قصې زده کړي وې، د ډيرو ملکو تاريخ او قسم قسم حوادث يا واقعات ور معلوم وه، د خبرو ډک سړئ ؤ، زړې قصې او نوي واقعات، عجائب او غرائب، درواغ او رشتيا يې زده وه، قريشو دا سړئ را وستی او ويل: ته به دلته اوسېږې، هر وخت چي دي محمّدﷺ وليدی چي يو ځای کښيني ته به هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلته ورته کښېني دئ ﷺ به خبرو ته نه پرېږدې، هغه ستا مزه داره او خوندوري قصې به شروع کړې (لکه نن ورځ چي کفار په دوش او کېبل مسلمانان د ديني معلوماتو د حاصلولو او اذکارو د ويلو څخه منعه کوي او منعه کړي يې هم دي) نضر بن الحارث هم دغه خپله وظيفه شروع کړه او هميشه به يې داسي کول چي چيري به رسول الله ﷺ کښېنستی او قرآن مجيد به يې وايه يا به يې د دعوت خبري کولې نضر به هم هلته ورغلی او خپلي قصې به يې شروع کړې، په اولو وختو کي د قريشو دغه حيله تر يوې اندازې کاميابه سوه خلکو به د دغه نضر عجائبو او غرائبو ته غوږ نيوی، د رسول الله ﷺ مجلس به يې پرېښاوه او نضر ته به ناست وه، کله چي به نضر خپلي خبري خلاصي کړې نو به يې و ويل: ښوک وايي چي محمّد ﷺ تر ما ښه او بهتر دی؟ هغه زړې او پخوانۍ قصې کوي زه هم زړې او پخوانۍ قصې کوم، د هغه دا هم ټول خُرافات دي او زما دا هم ټول خُرافات دي دواړه يو شئ يو، څو ورځي پر دغه قسم تيري سوې او خلک د نضر بن الحارث په قصو ماړه سوه، چيري د ده خبري او قصې او چيري قرآن کلامُ الله، خلکو بيرته دئ او د ده مجلس پرېښوول او هلته به رسول الله ﷺ ته ناست وه.

د نضر بن الحارث د دغه عمل او وينا په باره کي چي ده او نورو کفارو به ويل: قرآن مجيد پخوانۍ قصې دي د قرآن مجيد په مختلفو سورتو او ځايو کي (۹) آياته نازل سوي دي چي هغه ټول آياتونه د کفارو د دغي خبري رَد کوي چي وايي: قرآن پخوانۍ قصې دي، چي يو د هغو آياتو څخه د سورةُ الأنعام (۲۵) نمبرآيات دی چي رب عَزَّوَجَلَّ فرمايي:

﴿يَقُولُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٢٥﴾﴾. [الأنعام: ۲۵]

يعني: هغه کسان چي کافران سوي دي هغه وايي: نه دی دا قرآن مګر د پخوانيو خلکو باطلي قصې.

نو په هر آيات کي چي د اساطير لفظ ذکر سوی دی په هغه کي پر نضر بن الحارث رَد دی، چي قرآن کريم اساطيرالأولين نه دی بلکه دا کلام الله تَنذِيرٌ مِنَ الرَّحمٰن الرّحيم دی، په دې کلام کي ببره، وعظ، نصيحت او لارښوونه موجود دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داهم د دعوت د منعه کولو او د هغه د اثر د خُنثٰی کولو دپاره د قریشو له طرفه یوه طریقه وه، خو په عین وخت کې د قریشو په زړو کې د رسول الله ﷺ د وژلو فکر هم ور سره دی، ابن اسحاق د عبدالله بن عَمرو بن العاص رضي الله عنه څخه روایت کوي چې وایي: یوه ورځ کعبې شریفې ته نژدې قریش ناست وه او زه هم ورغلم هلته کښېنستم، رسول الله ﷺ له کوره را و وتی د کعبې شریفې پرطرف رهي دی څو حجر اسود یې مسحه کړی او بیا یې په طواف شروع وکړه، په طواف کې چې د قریشو پر محاذاة یا برابري ورغلی قریشو ځیني داسي بدي او ناوړه خبري ورته وکړې چې د هغو خبرو اثر د رسول الله ﷺ پر مخ ښکاره سو او څه یې و نه ویل، دوهم وار چې بیا د دوی پر برابري ورغلی قریش بیا پُچ او رَد وایي، رسول الله ﷺ پته خوله دی هیڅ نه وایي خو د قهر علامې یې پر مخ ښکاره دي، بل وار بیا دغه حال دی، د طواف په هر شوط کې چې پر دوی راسي قریش دغه سپک ویل کوي، رسول الله ﷺ حلیم دی او هیڅ نه ورته وایي، خو د طواف په آخري شوط کې قریشو ډېر شنیع او بد الفاظ د ده ﷺ په مقابل کې استعمالول، رسول الله ﷺ ورته و درېدی په ډېر قهر او غضب سره یې و ویل:

«اَتَسْمَعُونَ یَا مَعشَرَ القُریش! أمّا وَالَّذي نَفْسِي بِیَدِه لَقَدْ جِئتُکُم بالذّبح».

یعني: اې د قریشو ډلې! تاسي یې اورئ؟ زما دې قَسم په هغه ذات وي چې زما د نفس اختیار د هغه په قدرت کې دی زه به تاسي ته حلالول را وړم، یعني: تاسي به ټول حلال کړم، قریش د دغي لهجې او د دې الفاظو په اورېدلو وارخطا او په بېره کې سوه ټول چپ او پرخپلو ځایو ناست دي، په دوی کې هغه قوي نفر دومره وکولای سوای چې رسول الله ﷺ ته ور ولاړ سو په ډېره نرمه او د عذر په لهجه ورته وایي: یا ابا القاسم! و مو بخښه ته کریم او حلیم یې موږ ستا په حق کې غلطیا وکړه، عذر وایي، دغه ټول عذرونه یې د رسول الله ﷺ د قهرمني لهجې او شدیدي ځبري د بیري څخه وه، رسول الله ﷺ رهي سو او دوی یې پرېښوول.

قریش چې بیرته پرخپلو ځایو کښېنستل اوس ځانونه ملامتوي او یو د بل سره وایي: دا مو څه وکړه؟ موږ د ده د آزارولو او تکلیف ورکولو نیت کړی دی او اوس موږ ټول د ده په یوه خبره و بېرېدلو دا څه راوسوه؟ ژر مو بیا بخښنه ځني وغوښتل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

زارۍ مو ورته کولې، هغه هم د ده په یوه خبره؟ قریشو قصد وکړی چې سبا به یې ډېر آزاروو، دوهمه ورځ بیا قریش کعبې شریفې ته نژدې ناست دي رسول الله ﷺ راغلی غواړي چې طواف وکړي، قریش ټول په یوه وار ورته را ولاړ سوه او پر را وګرځېدل، دا یې یوې خوا ته کشوي هغه بل یې بلې خوا ته کشوي، یو سوک ور سره کړي او هغه بل چپلاخه او ورته وایي: ته مورږ په حلالولو بېروې؟ او مورږ حلالوې؟ له هره طرفه پر رسول الله ﷺ د چپلاخو او سکانو باران دی، رسول الله ﷺ د دوی په منځ کې ورک دی د کومې خوا دفاع وکړي، کار یې د قدرته وتلی دی او نور هم پر رسول الله ﷺ وهل زیاتیږي، حضرت فاطمه رضي الله عنها راغله او دا حال یې ولیدی غواړي چې په چغارو او بغارو خپل پلار خلاص کړي خو په وسه یې نه سوه پوره، نو یې د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه د کور و طرف ته ور وځغستل او هغه یې خبر کړی، هغه هم په ځغستا راغلی او د خلکو په منځ ور ننوتی یوه او بل طرف ته خلک پوري وهي څو ځان یې رسول الله ﷺ ته ور ورساوه او رسول الله ﷺ یې د قریشو له منځه را وایستی، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه ژاړي او وایي: تاسي یو سړئ پر دغه وژنی چې وایي زما رب الله دی؟ بس دغه یې ګناه ده؟ او رسول الله ﷺ یې له دغه وهلو څخه خلاص کړی ، دا هغه درد، هغه تکلیف او هغه عذاب دی چې رسول الله ﷺ ته له خپله قومه ور رسېدی.

امام بخاري د عُروه بن زبیر رضي الله عنه څخه روایت کوي چې وایي: د عبدالله بن عَمرو بن العاص رضي الله عنه څخه مې پوښتنه وکړه چې په هغه ډېر سخت او شدید عذاب مې خبر کړه چې مشرکانو ورسول الله ﷺ ته ورکړی دی، عبدالله بن عَمرو رضي الله عنه و ویل:

رسول الله ﷺ د کعبې شریفې په حِجر یا حطیم کې لمونځ کاوه چې عُقبه بن أبي مُعَیط راغلی او خپل پټو یا کالئ یې د رسول الله ﷺ په غاړه کې ور واچاوه او ډېر شدید یې خپه کړی ترڅو چې ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه راغلی او عُقبه یې تر اوږو ونیوی او ځنې کش یې کړی او ویل: تاسي پر دغه یو سړئ وژنی چې وایي رب مې الله دی؟

په هغه حدیث کې چې د ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه لور اَسماء رضي الله عنها یې روایتوي وایي: ابوبکرالصدّیق رضي الله عنه ته ورناري کړل سوه چې هله ملګري ته دي ځان ور و رسوه، وایي: ابوبکر چې زمورږ څخه یا له خپله کوره وتی ده څلور کوڅې درلو دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

(يعني د خپلو وربښتانو څخه يې څلور کوڅې اودلي وې) او د کوره څخه د وتلو په وخت کي يې دغه ويل: آيا تاسي يو سړئ پر دغه وژنی چي وايي زما رب الله دی؟ هلته چي ور ورسېدی مشرکانو رسول الله ﷺ پرېښاوه پر ابوبکرالصديق رضی الله عنه يې را واچول، اسماء رضی الله عنها وايي: کله چي ابوبکر الصديق رضی الله عنه بيرته خپل کور ته راغلی هري کوڅې ته چي به مو لاس ور وړی هغه به زموږ په لاسو کي راغله، يعني: د سر وربښتان يې ټول ور شکولي وه.

❦

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حمزه بن عبدالمطلب رضي الله عنه اسلام

تردې وروسته پر رسول الله ﷺ نور هم آزارونه زیاتېدل او قریش پر دلاوره کېدل، قریشو جُرئت پیدا کړی، څرنګه چې رسول الله ﷺ حلیم ؤ د بد ویلو او ښکنځلو جواب یې چا ته نه ورکاوه او تر پټه خوله زیات یې نور څه هم نه سوای کولای، فقط دعوت کوي او تحمّل، هغه آیات شریف خو مو د مخه درته بیان کړی چې رب عزوجل ورته و فرمایل:

﴿وَلِرَبِّكَ فَٱصۡبِرۡ﴾ او خپل رب ته دي صبر کوه.

رسول الله ﷺ هم په صبر دی او قریش هره ورځ آزارونه ورکوي او په آزار ورکولو کي ورځ په ورځ زیاتوب او شدت کوي، دغه د ظلم او طغیان د تورو اوریځو په فضاء کي د ضعیفه خلکو دپاره یو نور او روښنایي وځلیدل چې هغه د حمزه بن عبدالمطلب اسلام ؤ، حمزه رضي الله عنه د بعثت د شپږم کال په آخر کي مسلمان سو او ډیر داسي ګمان کیږي چې د ده اسلام د ذي الحجه په میاشت کي ؤ.

د حمزه رضي الله عنه د اسلام سبب دا ؤ چې یوه ورځ قریش د کعبې شریفي سره ناست وه او رسول الله ﷺ طواف کاوه، ابوجهل چې هم دلته حاضر ؤ رسول الله ﷺ ته یې په ښکنځلو او بد ویلو شروع وکړه داسي شدید او غلیظ الفاظ یې ورته و ویل چې تر دغه وخته چا دغسي بد الفاظ نه وه ورته ویلي، د رسول الله ﷺ د مخ رنګ له ډیره قهره تغیر کاوه مګر په وسه یې څه نه وه پوره، په یوه روایت کي وایي چې ابوجهل په یوه ډبره هم پر سر و واهه او د رسول الله ﷺ له سره څخه ویني را توی سوې، بیا نو ابوجهل ولاړی هلته د قریشو سره د هغو په مجلس کي په فخر کښېنستی.

یوه ښځه چې د عبدالله بن جدعان مینځه وه هغې دغه حال ولیدی چې ابوجهل پوچ او رَد وایي او رسول الله ﷺ پټه خوله دی، ښځه د دغه ظلم په لیدلو نه وه خوښه خو رهي سوه، په لار کي حمزه رضي الله عنه په مخه ورغلی چې له ښکاره را رهي ؤ او هغه خپل غشي او لیندی ور سره وه، د حمزه رضي الله عنه ښکار خوښ ؤ او ښکار یې کاوه، خاصتاً د زمریانو ښکار چې دا د حمزه رضي الله عنه د قوت او شجاعت علامه ده خو تر دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخته پر هغه خپل شرک ؤ، اول چي مکې مکرمې ته داخل سو هغه ښځي ورته و ویل: که چیري تا لیدلي وای؟ چي ابو الحکم (یعني: ابوجهل) ستا وراره ته څه و ویل، حمزه رضی الله عنه ویل: څه یې ورته و ویل؟ ښځي ویل ښکنځل بد ویل هرڅه چي وه هغه یې ټول ورته و ویل، حمزه رضی الله عنه و ویل: چا د دغو خبرو جواب ورنه کړی؟ ښځي ویل یا والله هیڅا جواب ورنه کړی، حمزه رضی الله عنه چي په قریشو کي شجاع او قوي ځوان ؤ ډیر قهر ورغلی د خپل کور پر ځای د دارالندوه طرف ته رهي سو، په لارکي هیڅا ته نه دریږي فقط ابوجهل یې په کار دی چي وې ویني او ورحمله کړي، مستقیم هغه د قریشو ټولني ته ورغلی هلته ابوجهل د قریشو په منځ کي ناست دی او حمزه رضی الله عنه ورته و دریږي هغه لیندۍ چي د ښکار دپاره ورسره وه په هغه یې پر سر و واهه، د ابوجهل له سره ویني را ایله سوې، حمزه رضی الله عنه ورته و ویل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د ده پر دین یم (خُذهَا وأنَا إبنُ الأکرَمِین) واخله دغه زما واری او زه د اشرافو زوی یم او په هغه لیندۍ یې بل واری پر وکړی او ږغ یې کړه: څوک زما جواب وایي؟

د ابوجهل قوم چي بني مخزوم وه هغه ولاړ سوه غواړي چي د ابوجهل پر طرف و جنګیږي لوی جنګ او فتنه جوړه سي، ابوجهل ږغ پر وکړی چي پرې یې ږدی خطاء زما وه ځکه ما د ده وراره ته ډیر بد و ویل، زه یم چي تجاوز مي کړی دی.

دلته نو حمزه رضی الله عنه د رسول الله ﷺ بدله او انتقام واخیستل، مګر ده یوه جمله و ویل، دئ وایي زه نه پوهېږم چي دغه جمله څنګه زما تر خوله و وتل؟ هغه دا چه ما و ویل: ته محمّد ته ښکنځل کوې او زه د ده پر دین یم، دا جمله مي بې اختیاره له خولې و وتل حال دا چه زه د ده پر دین هم نه وم، حمزه رضی الله عنه وایي: کورته ولاړم او په دغه جمله کي چي بې اختیاره زما تر خولې وتلې وه فکر کوم او ډیر په حیرت کي پاته سوم چي زه خو د محمّد ﷺ پر دین نه یم او اوس به ټول خلک دا فکر کوي چي زه د هغه پر دین یم ځکه دا جُمله د قریشو د مجلس په منځ کي زما تر خوله و وتل او اوس په حیرت کي یم چي د هغه خپلي خبري په سبب د محمّد ﷺ دین ته ورواوړم او که سبا هغه مجلس او اجتماع ته ورسم او ورته و وایم: زه د محمّد ﷺ پر دین نه یم او دا هم په عربو کي عیب دی چي سړئ د خپلي خبري څخه واوړي، حمزه رضی الله عنه وایي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټوله شپه په دغه فکر راباندي تېره سوه او نه پوهېږم چي څه وکړم؟ په آخر کي مي په دعاء شروع وکړه، ما ويل: الٰهي که دغه د محمّد ﷺ دين خير او بهتر وي د هغه تصديق زما په زړه کي را واچوې اوکه د دغه څخه غير او مخالف وي له دغه تشويشي حالته چي زه پکښي مترددِ او حيران يم ته مي وباسې، حمزه ﷺ وايي: د محمّد ﷺ تصديق مي په زړه کي ټينګ سو، سبحان الله! د قهر او غضب په وخت کي يې بېله إرادې يوه خبره تر خوله وتلې وه هغې خبري سمي لاري ته را وستی، نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او د شهادت کلمې يې و ويلې، حمزه ﷺ اسلام ته داخل سو او رسول الله ﷺ د ده په اسلام ډېر زيات خوشاله سو.

د عمر بن الخطاب ﷺ اسلام

بيا هم د مسلمانانو په دغه ضعيفه او مظلوم حال کي چي څوک يې په هجرت او څوک يې په عذابو او آزارو کي ژوند تېروي يو بل نور او روښنايي و ځلېدل چي تر هغه اول نور او روښنايي يې ځلا زياته او ډيره وه چي هغه د عمر بن الخطاب ﷺ اسلام ؤ.

حضرتِ عمر بن الخطاب ﷺ د بعثت د شپږم کال د ذي الحجه په مياشت کي د حضرت حمزه ﷺ تر اسلام را وړلو درې ورځي وروسته په اسلام مشرفه سو او رسول الله ﷺ د ده د اسلام را وړلو دعاء کړې وه.

امام ترمذي د عبدالله بن عمر ﷺ څخه روايت کوي او امام طبراني د عبدالله بن مسعود ﷺ او انس ﷺ څخه روايت کوي چي رسول الله ﷺ وفرمايل:

« اللّٰهُمَّ أَعِزَّ الإِسْلاَمَ بِأَحَبِّ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ إِلَيْكَ بِأَبِي جَهْلٍ أَوْ بِعُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ».

يعني: الٰهي! په دغو دوو نفرو کي چي هر يو تا ته خوښ وي چي يو يې ابوجهل بن هشام دی او بل يې عمر بن الخطاب دی په هغه سره اسلام معززه کړې.

نو د دغو دوو څخه په الٰهي دربار کي عمر بن الخطاب ﷺ خوښ ؤ او د رسول الله ﷺ دعاء د ده په باره کي قبوله سوه.

لکه څرنګه چي د مخه درته و ويل سوه چي په قريشو کي هغه څوک چي د مسلمانانو سره يې ډېر عداوت او دښمني درلودل يا په بل عبارت د مسلمانانو هغه ډير

(c) ketabton.com: The Digital Library

شدید دښمن عمر بن الخطاب ؤ، مګر په عین وخت کي پوه، عاقل، هوښیار، خطیب، قوي او قوال سړئ هم ؤ، د همت او عزم خاوند ؤ، د هر کار إراده چي به یې وکړه هغه به یې تر آخره رساوه او همدارنګه عَمرو بن هشام چي ابو الحکم ورته ویل کېده او په مسلمانانو کي یې نوم ابوجهل ؤ هغه هم د مسلمانانو ډېر شدید دښمن او د عزم خاوند، خطیب او د قریشو د مشرانو څخه ؤ، معلومه خبره ده چي په مسلمانانو کي د دغسي چا وجود لکه عمر بن الخطاب یا عَمرو بن هشام اسلام ته ډیره مرسته او کومک رسولای سوای، نو ځکه رسول اللهﷺ په دعاء کول چي الٰهي په یوه د عمرینو اسلام معززه کړې، که یو د دوی څخه مسلمان سي اسلام په قوي کیږي.

ځکه اسلام تر دغه وخته په خپل ابتدایي او د شروع په حالت کي ؤ نو خود ضعیفه ؤ، او یوه داسي شدید او عزم درلودونکي سړي ته یې ضرورت درلودی، مګر د رسول اللهﷺ دعاء د عمر بن الخطاب رضی الله عنه په نصیب سوه او د حضرت عمر رضی الله عنه د اسلام را وړلو په تولو روایاتو کي چي وګورې دا معلومیږي چي د ده زړه ته د اسلام نوتل په تدریج سره وه، د مخه تر دې چي د ده رضی الله عنه د اسلام را وړلو قصه بیان کړو دا ښه او بهتره ده چي د ده رضی الله عنه هغه د ننه عواطفو او مشاعرو ته څه اشاره وکړو.

حضرت عمر رضی الله عنه د طبیعت په تېزۍ او تُندۍ سره مشهور او معروف ؤ، قهرمن او شدید سړئ ؤ او ډیر ځله مسلمانانو د ده څخه قِسم قسم آزارونه لیدلي دي او دا معلومه ده چي د ده په د ننه زړه کي ضِد او نقیض مشاعر موجود وه، له یوه طرفه یې د هغو عاداتو او تقالیدو احترام کاوه کوم چي د ده پلرو او نیکه ګانو ورپرې ایښي وه او له بله طرفه یې ځان هغه لهو او لعب، خواهشاتو او شهواتو ته ور ایله کړی ؤ کوم چي ده او د ده ماحول عادت ور سره درلودی، خو بالمقابل د مسلمانانو لمونځ او دا چي دوی د خپلي عقیدې په لار کي دغه سخت آزارونه قبلوي ښه ورته ایسېدل او بیا د ده په عاقل زړه کي شک او تردد ؤ چي ممکن دغه شئ چي اسلام هغه ته بلنه کوي تر دغه نورو کارو ښه او بهتر وي، په فکر او دماغ کي به یې دغه ضِد افکار پرله اوښتل او بیا به خاموشه سوه، خو د ده د اسلام په باره کي چي روایتونه سره را ټول کړو خلاصه یې داسي را وزي: یوه شپه ده غوښتل چي تر کور د باندي شپه تېره کړي نو حرم شریف

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته ورغلی او د کعبې شریفي په پوښ ننوتی، هلته رسول الله ﷺ هم ولاړ ؤ او لمونځ يې کاوه، رسول الله ﷺ په لمانځه کي سورۃُ الحاقه شروع کړی، عمر رضي الله عنه قرآن مجيد ته غوږ ونيوی او د هغه ترکيب او تأليف يې ډير خوښ سو، نو وايي: ما د خپله ځانه سره وويل: لکه څرنګه چي قريش وايي په والله دئ شاعر دی، خو رسول الله ﷺ په دغه وخت کي دغه آياتونه تلاوت کړه:

﴿إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ۝٤٠ وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ ۝٤١﴾.

يعني: بېشکه خامخا دغه قرآن د مکرم عزتمن رسول قول دی او دا قول دکوم شاعر قول نه دی، تاسي ډير لږ ايمان راوړی (بلکه نه مومنان کېږی)

عمر رضي الله عنه وايي ما د ځان سره وويل: چي شاعر نه دی نو کاهن دی او بيا رسول الله ﷺ دغه آيات شريف تلاوت کړی:

﴿وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ۝٤٢﴾.

. او دغه قرآن دکاهن قول نه دی لکه تاسي چي ګمان کوی، تاسي لږ پند اخلی (بلکه هيڅ پند نه اخلی)

﴿تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ۝٤٣﴾.

دغه قرآن د رب العالمين له طرفه نازل سوی دی او رسول الله ﷺ سورة تر آخره و وايه، عمر رضي الله عنه وايي: څه نا څه تر تاثير لاندي سوم اسلام مي زړه ته را نژدې سو.

دا هغه د اسلام تخم ؤ چي د حضرتِ عمر رضي الله عنه په زړه کي کښېښوول سو مګر هغه د جاهليت آثار او تقليدي قوميت، د پلرو او نيکه ګانو د دين لوی والی او د هغه دين سره علاقه، بيا هم پر دغه حقيقت چي د ده پر زړه يې رِغ کاوه غالبه وه، بيا هم په خپل عمل کي د اسلام ضِد او د مسلمانانو دښمن ؤ، د هغه خپل زړه په پټ شعور لا نه ؤ قانع، خو بيا هم چي د ده په دباندني ژوند کي هغه اول نرم والی په ده کي وليدل سو، هغه و حبشې ته د مسلمانانو د هجرت په وخت کي ؤ.

مسلمانانو خو يوه په بل پسي هجرت کاوه، نو د مسلمانانو څخه يوه ښځه وه چي اُمِ عبدالله ورته ويل کېده دغي ښځي غوښته چي هجرت وکړي، نو يې د خپل زوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله سره داسي اتفاق وکړی چي ته جلا رهي سه او زه به جلا رهي سم او د فلاني غره تر شا به سره یو ځای سو او بیا به په ګډه سره ځو، مسلمانانو هجرت په پټه کاوه ځکه کفارو هجرت ته هم نه پرېښوول، نو عبدالله تر مور د مخه د هغه وعده سوي غره شا ته ولاړی او اُمِ عبدالله د شپې نا وخته پر خره سپره سوه د لاري د ضرورت شیان ور سره دي پسي را رهي سوه، د مکې مکرمې څخه چي ووتل عمر بن الخطاب په مخه ورغلی، وې لیدل چي ښځه د سفر دپاره تیاره او آماده ده، ویل: یا اُم عبدالله! چیري ځې؟ مسلمانان خو د سفر کولو څخه منعه دي.

ښځي ورته و ویل: یا عمر! آزارونه مو را کړل، مځکه مو را باندي تنګه کړه، پرېږ مو ږدی چي درڅخه ولاړ سو نه تاسي مو ږ غواړی نه مو ږ تاسي غواړو نو مي پرېږده چي هجرت درڅخه وکړم، تا ته څه تاوان رسیږي که دي پرېښوولم او ولاړم، عمر ﷺ د دغو خبرو په اورېدلو سره نرم سو او ښځي ته یې و ویل: دا نو جلا والی دی یا اُم عبدالله؟ (اُمِ عبدالله او عمر ﷺ په نسب سره نژدې او شریک وه) ښځي و ویل: هو! فراق او جدایي ده، عمر ﷺ و ویل: په مخه دي ښه او سلامتیا دي ملګرې سه.

د اول وار دپاره عمر نرمیږي او څه نه وایي، ښځه په تعجب کي سوه او ولاړل، پر هغه وعده سوي ځای د خپل زوی سره یو ځای سوه، زوی یې پوښتنه ځني وکړه چي چا خو و نه لیدې؟ ښځي ویل یا! بل چا نه یم لیدلې یوازي عمر ولیدم، زوی یې ویل عمـــــر؟ دا لوی مصیبت دی او ته یې څنګه پرېښوولې؟ ښځي قصه ورته وکړه او ویل تر دغه سوال او جواب زیات شئ نه دی پېښ سوی او په آخر کي یې دا هم راته و ویل: په مخه دي ښه سه، زوی یې ورته و ویل: مورا! ستا لکه چي د دغي جملې د ویلو په سبب د عمر اسلام راوړلو ته امید پیدا سوی دی؟ ښځي ویل: هو داسي را ته معلومیږي، عبدالله و ویل: والله د خَطاب خر به د شهادت کلمې و وایي خو عمر به یې و نه وایي.

دا هغه اوله نرمي وه چي د عمر ﷺ څخه ښکاره سوه مګر دغه نرمي مَیل و اسلام ته نه ؤ بلکه دا فقط د دغي ښځي سره نرمي وه، عمر ﷺ چي کور ته راغلی په چرت او فکر کي دی چي دغه تفرقه او د قوم پاشل ولي پېښیږي؟ دغه ښځه د ده د قوم څخه ده او حبشې ته هجرت کوي، د دې ټولو مصائبو او مشکلاتو سبب څه شي دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پسله فکره دې نتیجې ته ورسېدی چې د دغو ټولو اختلافاتو سبب محمّد ﷺ دی. نو یې نیت او عزم وکړی چې رسول الله ﷺ و وژني که څه هم دئ د هغه په بدله کي و وژل سي مهمه نه ده مکه خو به د دغو مشکلاتو څخه خلاصه کړم.

نو یې د رسول الله ﷺ د وژلو إراده د ځان سره پخه کړه، سهار یې توره واخیستل او له کوره څخه د رسول الله ﷺ د وژلو په نیت و وتی، په لار کي یوه صحابي ولیدی چې نوم یې نعیم بن عبدالله ؤ او په پټه مسلمان سوی ؤ، د ده په اسلام څوک نه وه خبر، کله چې دغه نعیم ولیدل چې د عمر له مخه د شر علامې پورته کیږي توره ور سره ده او د جنګ دپاره تیار دی ویل: د خیره یا عمر! چیري ځې؟

عمر ﷺ ویل: غواړم چې هغه څوک و وژنم کوم چې زموږ قوم یې سره متفرق کړی او پاشلی دی، زموږ پلرونه بیعقلان بولي او زموږ آلهه یا خدایان په بده سره یادوي، نعیم د دې خبرو په اوریدلو سره و بېرېدی ځکه عمر جبّار، شدید او قهرمن سړئ دی، د یوه شي إراده چې وکړي هغه تر سره کوي.

نعیم غواړي چې عمر د دغه کاره څخه را وګرځوي، نو یې ورته و ویل: که ته محمّد و وژنې آیا ته به د عبدالمطلب د اولادې څخه خلاص سې؟ عمر ویل: داسي را معلومیږي چې ته هم له خپله دینه اوښتی یې او ویل: که څه هم د عبدالمطلب اولاده ما و وژني زه دغه کار کوم، نعیم ولیدل چې عمر د رسول الله ﷺ د وژلو ټینګ عزم او إراده کړې ده حتّی خپل مرګ یې هم فرض کړی او منلی دی.

هو! هلته داسي نور خلک هم وه چې د رسول الله ﷺ د وژلو تقاضاء او آرزو یې درلودل، مګر دا کار یې نه سوای کولای ځکه هغه د عبدالمطلب د اولادې څخه پر خپل مرګ بېرېدل.

هر چا ته دا معلومه وه که څوک رسول الله ﷺ و وژني د عبدالمطلب کورنۍ هیڅکله هغه سړئ بېله مرګه نه پرېږدي مګر عمر چې دا کار کوي د خپل ځان مرګ یې فرض کړی دی، نعیم فکر وکړی چې یوه داسي حیله جوړه کړي چې لږ تر لږه دومره وخت پیدا کړي چې رسول الله ﷺ یا اصحاب کرامو ته خبر ورکړي، نو یې عمر ﷺ ته و ویل: چې داسي ده نو ته یې باید اول د خپلي کورنۍ څخه را شروع

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړي (اصلاً د نعیم مقصد دا دی چي عمر په یوه بل کار مشغوله کړي او دئ رسول الله ﷺ ته خبر ورسوي) عمر ویل: مقصد دي څوک دی؟ نعیم ویل: خور دي: فاطمه بنت الخطاب او د دې مېړه د دینه اوښتي دي او هغه دین یې پرې ایښی دی چي ته پر هغه دین یې، عمر نه ؤ خبر چي خور او اخښی یې مسلمانان سوي دي، ځکه اسلام ته دعوت پټ او سرّي ؤ، اسلام نه ؤ پټ، رسول الله ﷺ په ښکاره سره اسلام بیاناوه او په ښکاره سره یې عبادت کاوه، مګر ځیني کسان چي اسلام ته داخلېدل یا داخل سوي وه هغو خپل اسلام نه ښکاره کاوه، هر چا د خپل اجتماعي حال او مقام سره عمل کاوه، چا په پټه ایمان راوړی چا په ښکاره، فاطمه بنت الخطاب رضي الله عنها د عمر خور د هغي جملې ښځه وه چي خپل اسلام یې پټ ساتلی ؤ، نو ځکه عمر رضي الله عنه له نعیمه ښځه پوښتنه وکړه چي آیا زما خور خپل دین پرې ایښی دی؟ نعیم ویل هو، عمر رضي الله عنه د رسول الله ﷺ له طرفه را وګرځېدی د اخښي او خور د کور پر طرف رهي سو.

د فاطمې رضي الله عنها مېړه د عمر بن الخطاب اخښی سعید بن زید بن عَمرو بن نُفَیل دی دغه سعید د هغه زید زوی دی چي د مخه یې بیان درته وسو چي مُوَحّد، حنیف او د ابراهیم علیه السلام پر دین ؤ او سعید بن زید رضي الله عنه د اولو مسلمانانو ښځه دی او د هغه عشرهٔ مبشره ښځه دی چي رسول الله ﷺ د جنت زېری ورکړی دی.

په دغه وخت کي چي عمر رضي الله عنه د خپلي خور فاطمې کور ته ورځي سعید رضي الله عنه د فاطمې خاوند هم په کور کي دی، خَباب بن الأرت رضي الله عنه هم د دوی سره دی او قرآن مجید ورته وایي ځکه رسول الله ﷺ هغو کسانو ته چي نوي په اسلام مشرفه کېدل هغه کسان ور استول چي مخ کي یې ایمان را وړی ؤ چي قرآن او اسلام ور وښیي.

نو دوی درې نفره سره ناست دي قرآن کریم وایي چي عمر کور ته ور داخل سو او دننه په خونه کي یې د قرآن مجید د ویلو آواز واورېدی، پوره یې نه اوري فقط یوه همهمه او ږوږ اوري، غوږ یې ور ته ونیوی بیا هم نه پر ښلېږي نو یې دروازه ورپوري وهل.

عمر جبّار! تاسي فکر کوی چي د عمر به څومره قوت او طاقت ؤ؟ عمر په بدن ډېر لوی سړئ ؤ، د هغو ډېرو غټو خلکو ښځه ؤ ډېر لوی او قوي بدن یې ؤ، کله چي به پر آس سپور سو پښې یې مځکي ته رسېدې، د ده په مثل غټ سړئ په ټولو مسلمانانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي نه ؤ ښېله خالد بن وليد رضي الله عنه څخه، د دوی دوو د غښ واله په باره کي وايي: کله چي به ډېر مسلمانان سره يو ځای سوه د ټولو له منځه به خالد او عمررضي الله عنهما معلومېدل، د عمررضي الله عنه ډېر لوی او برداره ځيګر ؤ د ده په ليدلو څوک ببرېدی، هيبت او دبدبه يې درلودل.

دغه جبّار عمر دروازه ور پوري وهل خور يې وببرېدل ژر يې خَباب رضي الله عنه په پَستو کي پټ کړی (پَستو په پښتو کي هغي کوچنۍ خوني ته وايي چي د استوګني د خوني په آخر کي د ګدام يا مخزن په شکل سره وي او په عربي کي مَخدَع ورته ويل کيږي) خبابرضي الله عنه يې هلته پټ کړی فاطميرضي الله عنها هغه د قرآن مجيد ورقه پټه کړه او بيا يې دروازه خلاصه کړه، عمر ورننوتی او ويل: تاسي څه شي وايه؟ هغو ويل: هيڅ شئ نه ؤ مورږ په خپل منځ کي خبري سره کولې، عمر ويل: يا! ما يو څه واورېدل آيا دا هغه د محمّد خبري وې؟ سعيد رضي الله عنه و ويل: يا عمر! که حق ښېله ستا له دينه په بل دين کي ؤ؟ عمر پر سعيد رضي الله عنه ناري کړه: اَصبأتَ؟ آيا له دينه اوښتی يې؟ سعيد و ويل: بَل اَسلَمتُ، يا! له دينه نه يم اوښتی بلکه مسلمان سوی يم، عمر هغه خپل اخښی سعيد را چپه کړی او وهي يې، د عمر خور فاطميرضي الله عنها عمر ځني را پورته کړی او خپل خاوند خلاصوي، عمر خپله خور فاطمه هم پرمخ په چپلاخه يا څپېړه و وهل، د هغې شونډه پرې سوه او ويني ځني را ايله سوې، عمر جبّار او شديد دی رحم او شفقت يې هېر دي خور يې په ژړا سوه او ويل: هو مورږ مسلمانان سوي يو پر الله او د هغه پر رسول مو ايمان راوړی دی: ﴿أشهَدُ أن لاَ إلَهَ إلا اللهُ وَأشهَدُ أنّ محمّداً رسولُ الله﴾.

عمر نا اميده سو او وې ليدل چي خور يې ژاړي او د خولې څخه يې ويني بهيږي وشرمېدی او پرخپل عمل پښېمانه سو، په زړه کي يې رحم او شفقت پيدا سو چي څنګه خپله خور وهي او دا هم اول وار ؤ چي خور يې و وهل نو يې په نرمه لهجه ورته و ويل: هغه ورقه چي تاسي ويل هغه را ښکاره کړی چي زه يې و وايم، خور يې ويل: يا! نه يې درښکاره کوم، عمر ويل: قسم په لات او عزٰی په بد نيت لاس نه وروړم فقط رايې کړه چي وېې ګورم او تاوان هم نه ور رسوم، خور يې پوه سوه چي عمر نرم سو نو يې ورته و ويل: يا عمر! دا کلام الله دی او ته مشرک او نجس يې که دي د هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ویلو اراده وي یو وار غسل وکړه بیا به ورقه درکړم چي ویې وایې.

د عمر فکر او چرت په هغه ورقه کي بند سو چي دا به څه شي وي او څه به پکښې لیکلي وي نو له ډېره شوقه موافق سو غسل خانې یا تشناب ته ننوتی او غسل یې وکړی کله چي را و وتی خور یې هغه ورقه ورکړه چي قرآن مجید پرلیکل سوی ؤ، د حضرت عمر ﷺ لیک او لوست زده وه او د ورقي په ویلویې شروع وکړه په ورقه کي لیکل سوي وه:

﴿بسم الله الرّحمٰن الرحیم﴾.

عمر ﷺ و ویل: الرّحمٰن او الرّحیم څومره ښه پاک او طیب، نېک او مبارک نومونه دي، بیا لیکل سوي وه:

﴿طه ۞ مَآ أَنزَلْنَا عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ لِتَشْقَىٰٓ ۞﴾.

یعني: اې محمّده! موږ د دې دپاره دا قرآن پر تا نه دی نازل کړی چي ته ځان په محنت او مشقت کي واچوې.

﴿إِلَّا تَذْكِرَةً لِّمَن يَخْشَىٰ ۞﴾.

بلکه موږ د هغه چا دپاره پند او نصیحت نازل کړی دی چي د الله جل جلاله څخه بیریږي.

﴿تَنزِيلًا مِّمَّنْ خَلَقَ ٱلْأَرْضَ وَٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلْعُلَى ۞﴾.

نازل سوی دی د هغه چا له طرفه چي پیدا کړي یې دي ځمکه او لوړ لوړ آسمانونه.

﴿ٱلرَّحْمَٰنُ عَلَى ٱلْعَرْشِ ٱسْتَوَىٰ ۞﴾.

دغه د ځمکو او آسمانو خالق ډېر مهربان (رحمان) پرعرش مستولي او غالبه دی.

﴿لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ ٱلثَّرَىٰ ۞﴾.

خاص ده لره دي (یوازي دئ یې مالک دی) د هغو شیانو چي په آسمانو کي دي او د هغو شیانو چي په ځمکه کي دي او د هغو شیانو چي د ځمکي او آسمانو په منځ کي دي او د هغو شیانو چي تر ځمکه لاندي دي دغه ټول موجودات په پیداکولو، په ملکیت په فرمان برداري کي یوازي د ده جل جلاله دي بل هیڅوک نه دی ورسره شریک.

﴿وَإِن تَجْهَرْ بِٱلْقَوْلِ فَإِنَّهُۥ يَعْلَمُ ٱلسِّرَّ وَأَخْفَى ۞﴾.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوکه په خبرو یا ذکر کولو سره جَهَر په زورَوالی کوې، دې ته ضرورت نسته ځکه چې بېشکه دغه الله خبر او عالم دی په پټه خبره او تر هغې هم په پټه چې د زړه حال دی (الله عَزَّوَجَلَّ ته په زوره خبرې، کوارې خبرې بلکه پټ د زړه حال تول یو شئ دی، په ټولو حالاتو عالم او خبر دی)

﴿ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ﴿٨﴾﴾.

الله نسته بل معبود بر حق مګر یوازې هم دئ جَلَّ جَلَالُهُ دی، خاص ده لره دې ښه نومونه او صفتونه.

دغه د سورة طٰه آیاتونه وایې ترخودې آیات شریف ته ورسېدی چې الله عَزَّوَجَلَّ فرمایې:

﴿إِنَّنِىٓ أَنَا ٱللَّهُ لَآ إِلَـٰهَ إِلَّآ أَنَا۠ فَٱعْبُدْنِى وَأَقِمِ ٱلصَّلَوٰةَ لِذِكْرِىٓ ﴿١٤﴾﴾.

بېشکه چې زه الله یم، بېله ما بل هیڅوک د عبادت وړ او لائق نسته، نو زما عبادت کوه او زما د یادولو دپاره لمونځ آداء کوه.

﴿إِنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ أَكَادُ أُخْفِيهَا﴾.

بېشکه چې قیامت را تلونکی دی زه إراده لرم چې د هغه د راتللو وخت پټ او مخفي وساتم.

﴿لِتُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا تَسْعَىٰ ﴿١٥﴾﴾.

دپاره د دې چې هر چا ته د هغو عملو جزا ورکړل سي چې دوی یې کوي.

داسې آیاتونه دې چې تول د الله جَلَّ جَلَالُهُ او د قیامت په باره کې خبرې کوي، حضرتِ عمر رضی الله عنه د دغو آیاتو په تلاوت سره نرم سو د کلام الله تر تاثیر لاندې راغلی د مسلمانېدلو إراده یې سوه نو یې وویل: دا څومره ښه او مکرم کلام دی محمّد ﷺ را وښوی چې ور سم.

خباب بن الأرت رضی الله عنه خو پټ ؤ او دا خبرې اورې، دلته چې عمر رضی الله عنه دا خبره وکړه خباب بن الأرت رضی الله عنه را وغورځېدی ویل: زیری درکوم یا عمر! زه دا آرزو لرم چې د رسول الله ﷺ د جمعې د شپې دعاء ستا دپاره سي هغه چې ویې فرمایل: الٰهي په عمر بن الخطاب یا ابوجهل بن هشام سره اسلام معزه کړې او درځه رسول الله ﷺ به زه در وښیم، نو یې حضرت عمر رضی الله عنه د أرقم بن ابی الأرقم کور ته ور رهي کړی، هغه کور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د مسلمانانو د اجتماع او تعليم ځای ؤ، کله چې دوی د أرقم کور ته ورسېدل، د عمرﷺ سره تر اوسه هغه توره ور سره وه او د جنګ دپاره آماده معلومېږي او هلته بیا هغه نعيم رسول الله ﷺ ته خبر ورورې ؤ چې عمر ستا د وژلو په نيت را رهي دی.

اصحاب کرامو ته ټول اخبار داسي رسېدلي دي چې عمر را رهي دی او غواړي چې رسول الله ﷺ و وژني، په هغه نوره قصه چې د فاطمې بنت الخطاب او سعيد بن زيد ﷺ په کور کي پېښه سوه نه دي خبر، نو خود اصحاب کرام دلته د دغه راتلونکي خطر د مقابلې دپاره تيار او آماده دي، کله چې عمرﷺ د أرقم بن ابی الأرقم کور ته ور ورسېدی او د کور دروازه يې وټکول يو د اصحاب کرامو څخه ور ولاړ سو د دروازې تر چاک يې ورته وکتل، وې ليدل چې عمر توره په لاس ولاړ دی رسول الله ﷺ چې دننه په خونه کي ؤ هغه ته يې حال و وايه او دلته اصحاب کرام د سرای په ميداني کي سره را ټول دي، حمزهﷺ پوښتنه وکړه چې څه پېښه ده؟ دوی ويل: عمر دی، حمزهﷺ ويل: عمر؟ دروازه ور خلاصه کړی که د ده راتګ د خير په نيت ؤ خير به وويني او که د شر په نيت راغلی ؤ د ده په توره به يې و وژنو.

هو! دا صحي ده چې عمر غټ او ډير قوي دی مګر سيّدنا حمزهﷺ جنګي پهلوان او فارِس دی داسي پهلوان دی چې په قريشو کي يې مثل نسته، په دغه وخت کي رسول الله ﷺ د خوني يا کوټې څخه را ووتی، حمزهﷺ و ويل: پرې يې ږدی چې کور ته راسي زه يې د ده په توره وژنم، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا حمزه! ته ننوزه، حمزه هم د رسول الله ﷺ په امر خوني ته ننوتی او رسول الله ﷺ و فرمايل: عمر ته دروازه ور خلاصه کړی، اوس خلک په حيرت کي دي! چې عمر د ده ﷺ د وژلو دپاره راغلی دی او رسول الله ﷺ وايي: دروازه ور خلاصه کړی حال دا چې د رسول الله ﷺ سره کوم ساتونکی هم نسته او حمزه ﷺ چې په مسلمانانو کي قوي او پهلوان دی هغه ته يې هم و ويل: ته خوني ته ننوزه، مګر چاره نسته د رسول الله ﷺ اطاعت حتمي دی، عمر ته يې دروازه ور خلاصه کړه او عمر کور ته ور ننوتی، غټ، قوي، جابر، شديد سړۍ توره هم ور څخه ده، رسول الله ﷺ ور نژدې سو عمرﷺ يې تر ګرېوانه ونيوی او شديد تکان يې ورکړه په دومره قوت سره يې وښوراوه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر پرځنګنو کښېنستی او رسول الله ﷺ و فرمایل: «أَمَا اٰنَ لَکَ یَابنَ الخطاب أن تُسلِمِ». یعني: اې د خطاب زویه! د دې وخت نه دی راغلی چې مسلمان سې؟ او نور یې هم پسي و فرمایل: او ته تر هغو نه مسلمانېږې چې الٰهي غضب درباندي نازل نه سي؟ لکه پر ولید بن المغیره چې نازل سو او وې فرمایل:

«اللّهم هذا عمر بن الخطاب اللّهم أعِزَّ الإسلامَ بِعمر بن الخطاب»

عمر ﷺ و ویل:

« أشهد أن لا إله إلا الله، و أشهد أنّکَ رسولُ الله »

رسول الله ﷺ تکبیر و وایه او کوم اصحاب کرام چې دلته موجود وه هغو هم په لوړ آواز ناري کړه: الله اکبر، دا تکبیر په دومره لوړ آواز ؤ چې تولي مکې واورېدی.

قریشو و ویل: والله یوه حادثه پېښه ده او لویه حادثه ده، رسول الله ﷺ پوه سو چې خبره ښکاره او واضحه سوه او خلک خبر سوه، نو یې اصحاب کرام امر کړه چې خپلو کورو ته ولاړ سی، ټول مسلمانان د أرقم ﷺ له کوره په تلوار و وتل او هر یو پر خپله لار ولاړی.

عمر ﷺ وایي: کله چې ما اسلام را وړی د ځانه سره مي فکر وکړی چې د اهلِ مکې څخه څوک د رسول الله ﷺ سره ډېر عداوت لري؟ خپل زړه راته و ویل: ابوجهل، نو ورغلم او د ابوجهل دروازه مي ور وټکول، ابوجهل را و وتی ویل:

أهلاً و سهلاً مرحباً بِابنِ أخي!

او ویل: څنګه راغلی یې؟ ما ویل: غواړم چې خبر دي کړم چې ما پر الله او د هغه پر رسول محمّد ﷺ ایمان را وړی او ټول هغه شیان منم چې محمّد ﷺ را وړي دي، ابوجهل د کور دروازه په زوره بنده کړه او ویل: (تَبًّا لکَ) تا لره دي مرګ یا هلاکت وي، زما دي ټوله ورځ را خرابه کړه په شنه سهار دي دا زېری را باندي وکړی دا څه خبر ؤ چې تا ما ته راوړی.

تاسي پوهېږی چې عمر د همت او مړانې، د قصد او عزم خاوند ؤ، د ده اسلام ټولو مشرکانو ته ذِلّت او سپکاوی ؤ او مسلمانانو ته عزت، شرف او خوشالي وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حضرت عمرؓ وايي: کله چې به يو څوک مسلمان سو کفار به پر را وګرځېدل وهل او ټکول به يې ورکول، خو کله چې زه مسلمان سوم زما ماما ته ورغلم چې عاصي بن هاشم ؤ او په خپل اسلام مي خبر کړی، هغه په کور ننوتی او دروازه يې را ته وتړل او بيا د قريشو يوه بل لوی سړي ته ورغلم (چې ښايي دغه ابوجهل وي) هغه مي هم په خپل اسلام خبر کړی، هغه هم دروازه را ته بنده کړه او په کور ننوتی، بيا عمرؓ پوښتنه وکړه چې څوک سِر او پټ راز نه ساتي؟ خبر ژر نشروي او هر ځای يې بيانوي، عمرؓ غواړي چې د ده د مسلمانېدلو خبر ژر نشر سي او ټول قريش په خبر سي، خلکو ورته وويل: د خبر د نشرولو دپاره تر جَميل بن مُعَمّر بل مناسب څوک نسته، نن خبر ورته و وايه په دغه ورځ د مکې ټول ښار در خبروي د هغه وخت د بي بي سي راډيو ؤ، عمرؓ د جميل پر طرف ور رهي سو، د دغي قصې روايت عبدالله بن عمرؓ کوي، او وايي: زه په خپل پلار پسې وم چې پلار مي جميل بن مُعَمّر ته ورغلی جميل د کعبې شريفي سره ناست ؤ، عمرؓ ور سره کښېنستی او ور ته وېې ويل: يا جميل! آيا ته نه يې خبر؟ هغه ويل: په څه شي؟ ويل: ته نه سوې خبر چې زه وايم:

﴿ أشهد أن لا إله إلا الله، و أن محمّداً رسولُ الله﴾

عبدالله بن عمرؓ وايي: والله زما پلار ته يې هيڅ جواب ورنه کړی او نه يې پوښتنه ځني وکړه چې کله يا څنګه بس ولاړ سو او ناري يې کړه: يا معشرَ القريش! عمر له دينه واوښتی، عمر ؓ تر شا په پسې دی او وايي: دیٔ دروغ وايي بلکه زه مسلمان سوم او وايم:

﴿أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أن محمّداً رسولُ الله﴾

عمرؓ خپل اسلام د ټولو قريشو په حضور ښکاره کړی، قريشو د حضرت عمرؓ په وهلو شروع وکړه دوی دیٔ وهي او دیٔ دوی وهي، دې وهلو له ماپښينه تر ماښامه دوام درلودی، خو په آخر کي عمرؓ ستړی سو، قريش ډير ډير ځيني يې ځان هوسا کوي او ځيني يې وهل کوي، خو عمرؓ يوازي دی او پر له پسې وهل کوي.

قريش يو نفر نه دی پر عمرؓ له هره طرفه وارونه کيږي او وهل کيږي، عمرؓ

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوه سو چي نور نه سم جنګېدلای، نو یې په دوی کي وکتل هغه د دوی شریف او معتبره چي عُتبه بن ربیعه ؤ هغه یې ونیوی او پر مځکه یې غځار کړي او د هغه پر ځیګر کښېنستی، نور قریش دئ وهي خو دئ د عتبه پر ځیګر ناست دی او دوې ګوتي د هغه پر سترګو ورموړي او ورته وایي: دغه خلک را څخه لیري کوې او که دي سترګي در وچاودم؟ عتبه نارې کړې چي ځني لیري سی پرې یې ږدی والله رندوي مي، قریش هم لیري سوه عمرﷺ یې پرېښاوه، ده هم عتبه ایله کړی، قریشو بیا حمله پر وکړه عمرﷺ بیا عتبه ونیوی عتبه بیا نارې کړې، دوی دغه د ونیسه ایله که په حال کي وه څو عاص بن وائل د عَمرو بن العاصﷺ پلار چي د قریشو د لویو مشرانو څخه ؤ راغلی، ویل: څه قصه ده؟ حال ورته وویل سو، هغه پوهېدی چي عمر شدید او د عزم خاوند دی او که دا مسئله نوره هم اوږده سي په خپله د قریشو په منځ کي فتنه جوړېږي نو ویل: یوه سړي د خپل ځان دپاره یو دین اختیار کړی پرې یې ږدی هغو هم پرېښاوه او عمرﷺ خپل کورته ولاړی.

امام بخاري د عبدالله بن عمرﷺ څخه روایت کوي او وایي: کله چي عمرﷺ په کور کي ؤ دا بېره ور سره وه چي قریش به کورته پسي راسي، په دغه وخت کي عاص بن وائل السهمي ور ته راغلی او دغه عاص په جاهلیت کي زموږ د حلفاوو څخه ؤ او عمرﷺ ته یې وویل: څه درته پیښه ده؟ عمرﷺ ویل: ستا قوم دا إراده کړې ده که زه مسلمان سوم ما و وژني، عاص بن وائل و ویل: څوک نه سي در نژدې کېدلای، عمرﷺ وایي: پسله دغه چي عاص دا را ته و ویل نو زه په امان سوم، عاص چي له کوره ور ووتی وې لیدل چي شپله په خلکو ډکه ده ویل چیري ځی؟ خلکو ویل: دغه عمر ته ورځو چي له دینه اوښتی دی ، عاص ویل: هغه ته څوک نه سي ورتلای، یعني: زما په جوار او ساتنه کي دی، بیا نو خلک سره وپاشل سوه، اوس نو عمرﷺ هره ورځ د کعبې شریفي سره قرآن مجید وایي خو څوک د بیري نه سي ور نژدې کېدلای، دا خو نسبت ومشرکانو ته د عمرﷺ ایمان را وړل وه مګر د مسلمانانو دپاره د عمر ﷺ اسلام څه فایده ورسول؟ د هغه په باره کي عبدالله بن مسعودﷺ وایي: موږ مسلمانانو د کعبې شریفي سره لمونځ نه سوای کولای ترڅو چي عمر اسلام را وړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صُهیب بن سنان الرومي رضي الله عنه وایي: کله چې عمر رضي الله عنه اسلام را وړی اسلام ښکاره سو او اسلام ته دعوت هم په ښکاره سره کېدی او موږ مسلمانان دکعبې شریفې پر شا وخوا ډله ډله کښېنستلای سوای پر کعبه شریفه مو طواف کولای سوای او که چا بد او نا لائق را ته ویلي وای تر یوې اندازې مو د هغه جواب هم ورکولای سوای.

عبدالله بن مسعود رضي الله عنه وایي له کومه وخته چې عمر اسلام را وړی موږ په عزت سوو.

د مسلمانانو په حال کې دغه ټول تغیر د هغې ورځې څخه راغلی چې عمر رضي الله عنه د أرقم بن ابی الأرقم کورته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! آیا موږ مسلمانان که مړه سو او که ژوندي پاته سو پرحق نه یو؟ رسول اللهﷺ و فرمایل: هو قسم مې دې په هغه ذات وي چې زما د نفس اختیار د هغه په قدرت کې دی که مړه سی او که ژوندي پاته سی تاسي پرحق یاست، عمر رضي الله عنه وویل: نو موږ ولې خپل دین او اسلام پټوو؟ قسم مې دې په هغه ذات وي چې ته یې په حق سره را لېږلی یې چې موږ دباندې ور وزو، رسول اللهﷺ هم هغه اصحابِ کرام چې په دار الأرقم کې موجود وه د وتلو دپاره تیار او آماده کړل، مګر هو! هغه حُر او آزاد اصحاب چې د قریشو د ساداتو او اشرافو څخه وه، مریان او هغه ضعیفه خلک یې پرېښوول چې دغه نفر ټول څلوېښت نفره سوه، نو رسول اللهﷺ دوه لینه یا دوه قطاره څني جوړ کړه او ټول نفر په خپله اسلحه مسلح دي د یوه قطار په مخ کې حمزه بن عبدالمطلب رضي الله عنه دی او د بل قطار په مخ کې عمر بن الخطاب رضي الله عنه دی او د دوو قطارو په منځ کې سرورکائنات حضرتِ رسول اللهﷺ رهي دی، ټول مسلمانان د دار الأرقم څخه مسلح او منظم را و وتل او د کعبې شریفې طرف ته رهي دي پرلارې تهلیل او تکبیر وایي: لا إلٰه إلاّ اللّٰهُ محمّدٌ رسولُ الله او الله اکبر وایي، قریش ور ته ګوري او هیڅ یې په وسه و نه سوه نه یې آزار ورکړی او نه یې جنګ ور سره وکړی، د قریشو د ساداتو او اشرافو څخه څلوېښت نفره مسلمانان دي، په دغه طریقه سره د الله عزّوجلّ دین ښکاره او روښانه سو، و اسلام ته دعوت او اسلامي عبادت د هغه پټ حاله څخه و اظهار او اعلان ته را و وتی او د دغې ورځې څخه د رسول اللهﷺ له طرفه و عمر رضي الله عنه ته د فاروق لقب ورکړل سو.

اوس چې عمر رضي الله عنه اسلام ته داخل سو او دعوت ښکاره سو د قریشو ژوند ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

تريخ سوا و حيران دي چي څه وکړي؟ نو يې د مسلمانانو و اشد عذاب ته ملا وتړل، حتّى په خپله د رسول الله ﷺ او د هغه د اصحابو آزار يې شديد کړی، ابوجهل و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ويل يا محمّدا ﷺ که دي تر دې وروسته زموږ خدايان په سپکه سره ياد کړل، بېکاره او بې قدرته دي وبلل موږ بيا ستا رب ته بښکنځل او بد ويل کوو، که څه هم قريشو الله ﷻ په ربوبيت سره مانه او د هغه ﷻ عبادت يې هم د بتانو د عبادت سره کاوه او ويل به يې: دغه بتان موږ و الله ته نژدې کوي، مګر نن ورځ يې د حسد او عناد په سبب دا جرئت وکړی او ويل: که تا بتانو ته بد و ويل، موږ و الله ﷻ ته بد وايو، نو په دغه باره کي د الله ﷻ دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ﴾. [الانعام/۱۰۸]

يعني: اې مومنانو! هغو معبودانو ته بښکنځل او بد ويل مه کوی چي دغه کفار د هغو عبادت کوي، نو دوی به د خپله جهالته څخه الله ﷻ ته په ناحقه سره بښکنځل وکړي.

په دغه آيات شريف سره مسلمانان د بتانو د بد ويلو څخه منعه سوه، که څه هم د بتانو په بد ويلو کي د اسلام مصلحت او فايده سته مګر لوی ضرر هم ور سره ملګری دی چي هغه پر الله ﷻ بد ويل دي، نو مسلمانان هم د بتانو د بد ويلو څخه چپ او پټه خوله سوه، دا د دې دپاره چي هغه لويه او بده ګناه منعه کړل سي کومه چي پر الله ﷻ بد ويل دي.

رسول الله ﷺ ته د دعوت د پرېښوولو دپاره د قريشو ړانديزونه

د دغو دوو مشهوره او معروفه پهلوانانو او قهرمانانو: حمزه بن عبدالمطلب او عمر بن الخطاب رضي الله عنهما ترايمان او اسلام را وړلو وروسته هغه د ظلم توري پردې څيري سوې او قريش د هغه عذاب ورکولو د نشې څخه پُر سد سوه، اوسويني چي مسلمانان ورځ په ورځ ډېرېږي، نو غواړي چي د رسول الله ﷺ سره د خبرو د لاري د دعوت په پرې ښوولو کي کومي فيصلې ته ورسيږي او د دې کار په مقابل کي چي رسول الله ﷺ هرڅه وغواړي دوی يې ورکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دوی بېچاره‌ګان په دې نه پوهېدل چې ټول هغه شیان چې لمر پر راخیژي و رسول الله ﷺ ته د دعوت په مقابل کې د ځماشي د وزر قدر او قیمت نه لري او دوی په دغه خپلو وړاندیزونو کې ناکامه او نا امیده سوه.

هغه داسي: قریشو مشوره سره وکړه ویل اوس نو موږ ته دوې لارې پاته دي چې د هغو ځخه به یوه عملي کوو، یو دا چې په خپله د محمّد ﷺ سره بحث او خبري وکړو قانع به یې کړو چې دغه د دعوت له کاره ځخه لاس واخلي، که یې دا نه کړه قبوله نو دوهمه لار پاته ده چې هغه مخامخ مواجهه او مقابله ده، نو ویل څوک باید د خبرو دپاره ورسي چې خبري ور سره وکړي؟ د قریشو یو خاص مشر یې د دغه کار دپاره انتخاب کړی چې څوک وایي: ولید بن مغیره ؤ او څوک وایي عُتبه بن ربیعه ؤ، په هر صورت یوه ورځ قریش د خپل مجلس په ځای کې سره ناست دي، وې لیدل چې رسول الله ﷺ په مسجد کې یوازي ناست دی، ولید یا عتبه و ویل: یا معشرَ القریش! آیا محمّد ته ور نه سم؟ او خبري ور سره و نه کړم؟ ښایي زموږ د وړاندیزونو ځخه یو شئ قبول کړي او موږ پرېږدي، قریشو ویل: هو ورسه او خبري ور سره وکړه، ولید هم ور ولاړ سو و رسول الله ﷺ ته کښېنستی او ویل: اې وراره! تا ته معلومه ده چې ته په قوم کې د لوړي مرتبې او ښه نسب خاوند یې او تا دغه خپل قوم ته داسي لوی شئ را وړی چې په هغه سره دي دوی وپاشل، د دوی پر دین او خدایانو دي عیبونه و ویل او د دوی تېر سوي پلرونه دي کافران وبلل، اوس زما ځخه څه خبري واوره او په هغو کې ښه فکر وکړه ښایي د هغو ځخه ځیني خبري قبولي کړې، رسول الله ﷺ و فرمایل: وایه یا ولید! زه یې اورم، هغه ویل: اې وراره که ته په دغه کار سره پیسې غواړې؟ دومره مال او پیسې به درته را ټولي کړو چې تر موږ ټولو مالداره او غني سې.

رسول الله ﷺ د کعبې شریفي سره ناست دی او غوږ یې ورته نیولی دی، دا د خبرو کولو او خبرو اورېدلو ادب دی (*موږ یې هم باید زده کړو*) که څه هم د ولید ټولي خبري پوچي او بې معنٰی دي مګر ادب دا نه ایجابوي چې هر ګړئ د هغه خبري ور پرې کړي او خپلي خبري شروع کړي نو یې غوږ ورته نیولی دی.

ولید نور هم خپلو خبري پسي پوره کړې او ویل: که دي د دې کاره ځخه شرف،

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشري او سرداري مقصد وي، د مکې عمومي سردار او رئیس به دي کړو، هیڅ فیصله به ستا د رأیې څخه مخالفه نه کوو او که پاچهي غواړې زموږ پاچا به دي کړو او که دي د دې کاره څخه مقصد ښځه وي هره پېغله چي ته لاس پر ایږدې در په نکاح به يې کړو او که دغه شئ تا ته یو خیال او تصور راځي یعني: سودا او وسوسه وي او ته يې د ځان څخه نه سې لیري کولای طبیب به درته را وغواړو او په دې لار کي به تر هغه وخته پیسې خرڅي کړو ترڅو چي ته جوړ پړې.

که چیري رسول الله ﷺ د دین او دعوت خبري پرېږدي قریش تیار او آماده دي چي د هغه په بدله کي هر څه ورکړي او هر څه وکړي، قریش وایي: هرڅه چي ته وایې زموږ قبول دي پرتا ویل او پر موږ يې کول دي، خو د دین او دعوت خبري پرېږده، قریش تر دغې اندازې له اسلامي دعوته په تکلیف وه او د دعوت د نشرېدلو څخه په بېره کي وه، رسول الله ﷺ غوږ ورته نیولی دی.

کله چي ولید د خپلو خبرو څخه فارغه سو، رسول الله ﷺ ورته و ویل: ستا خبري خلاصي سوې؟ ولید ویل: هو، رسول الله ﷺ و ویل: اوس نو ما ته غوږ ونیسه.

اخلاق دغه دي: تر کومه وخته چي هغه خبري کولې دئ ﷺ چپ او خاموشه ؤ فقط غوږ يې نیولی ؤ، کله چي ولید د خبرو کولو څخه فارغه سو رسول الله ﷺ و ویل: اوس نو غوږ ونیسه، هغه ویل: ښه وایه، رسول الله د دغو ټولو خبرو په جواب کي د سورة حٰمٓ السجده څو آیاته ورته تلاوت کړل، په نورو خبرو سره يې هیڅ جواب ورنه کړی، د هغه دپاره فقط قرآن مجید کافي ؤ، رسول الله ﷺ و ویل:

﴿ بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝ حمٓ ۝ تَنزِيلٌ مِّنَ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ۝ كِتَٰبٌ فُصِّلَتْ ءَايَٰتُهُۥ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ۝ بَشِيرًا وَنَذِيرًا فَأَعْرَضَ أَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ۝ وَقَالُوا۟ قُلُوبُنَا فِىٓ أَكِنَّةٍ مِّمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ وَفِىٓ ءَاذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنۢ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَٱعْمَلْ إِنَّنَا عَٰمِلُونَ ۝ ﴾.

ژباړه: دغه قرآن د هغه الله له طرفه را لېږل سوی دی چي ډېر مهربانه او ډېر رحم کوونکی دی، قرآن داسي کتاب دی چي آیاتونه يې په تفصیل سره بیان سوي دي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

قرآن دی چې په عربي ژبه لوستل سوی دی، د هغه قوم دپاره چې پوهیږي، مومنانو ته په جنت سره زېرې ورکوونکی دی او کفارو ته له دوږخه بېرووونکی دی، نو د دغو کفارو څخه ډېرو مخ وګرځاوه، دوی حق نه اوري او دغه کفار محمّد ﷺ ته وايي زموږ زړونه په پردو کي دي، په هغه څه نه پوهیږو چي ته موږ هغه ته دعوتوې (چي توحید او قرآن دی) او زموږ په غوږو کي دروند والی دی (ستا خبري نه اورو) زموږ او ستا په منځ کي د مخالفت پرده ده، نو ته په خپل دین عمل کوه او موږ په خپل دین عمل کوونکي یو.

رسول الله ﷺ دغه آیاتونه ور ته تلاوتول تر څو د الله ﷻ دې قول ته ورسېدی:

﴿فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِّثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ وَثَمُودَ ﴿١٣﴾﴾.

ژباړه: که چیري دغو کفارو د حقه څخه مخ واړاوه، نو ته دوی ته و وایه: زه تاسي د سخت عذابه څخه بېروم په مثل د سخت عذاب د عادیانو او ثمودیانو، چي پر عادیانو باد صَر صَر مقرره سو او پر ثمودیانو جبریل علیه السلام چغه او ناره وکړه.

ولید د صاعقې د نامه په اورېدلو سره ډېر زیات وبېرېدی له خپله ځایه ور ولاړ سو د رسول الله ﷺ پر مبارکه خوله یې لاس ور کښېښاوه چي چپ سي او نوري د عذاب خبري و نه کړي او وېل: د الله روی مي در وړی دی رَحم، د الله روی مي در وړی دی رَحم، ولید له ډېري بیري وارخطا سو چي پر دوی به هم داسي صاعقه نازله سي لکه د عاد او ثمود صاعقه او بیرته راغلی پر خپل ځای کښېنستی، رسول الله ﷺ نور آیاتونه هم پسي تلاوت کړه تر څو د سجدې و آیات ته ورسېدی د سجدې آیات چي یې تلاوت کړی رسول الله ﷺ سجده وکړه او بیا یې ورته و وېل: یا ولید! وادې ورېدل؟ اوس نو ته او دغه آیاتونه، زما له طرفه ستا جواب دغه دی.

نه بحث ؤ نه مناقشه او نه نور دلائل وه، فقط او فقط د ده د خبرو جواب د قرآن مجید آیاتونه وه، ولید له خپله ځایه لکه بېهوښه ولاړ سو، دا د قرآن مجید سحر او اعجاز دی، دا د قرآن کریم تأثیر دی، ولیډ د اول وار دپاره قرآن مجید مفصل او بې رِغه رِوغه واورېدی، داسي یې واورېدی چي غوږ یې ورته نیولی ؤ، فکر او پام یې پر کاوه، د قرآن مجید تر تاثیر لاندي راغلی دی ولاړ سو او بیرته قریشو ته ورغلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټول قریش په دارالندوه کې د ده په انتظار ناست وه، دئ یې د بحث او پیشنهاد دپاره لیږلی ؤ او اوس ټول د جواب په انتظار دي، خو ولید لکه مسحور او بیهوښه دارالندوه ته ورننوتی، د دغه عجیب کلام تر تاثیر لاندي ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي:

«انَّ منَ البَیَان لَسحراً»

یعني: بیشکه ځیني بیانونه د سحر تاثیر لري، کله چي د بشر ځیني کلام یا بیان سحري تاثیر و لري، نو د قرآن مجید او الٰهي کلام په باره کې څه فکر کوې؟

رشتیا هم ولید بن المغیره د قرآن مجید په اورېدلو مسحور سوی ؤ، کله چي دارالندوه ته ورننوتی او قریشو ولیدی، ویل: سړئ بیرته راغلی مګر په والله نه په هغه مخ چي تللی ؤ په سړي کي ډیر فرق راغلی دی، ولید کښېنستی قریشو ور ته وویل څه خبر دي راوړی؟ ولید وویل: والله د محمّد څخه مي داسي خبري واورېدې چي د هغه په مثل خبري مي په خپل عمر نه دي اورېدلي او دا خبره یې هم پر اضافه کړه:

« إنّ لقَوله لَحَلاوةٌ، وَإنّ عَلَیه لَطَلاوةٌ، وَ إنّ أعلاهُ لَمُثمرٌ، وَإنّ أسفَلَهُ لَمُغدقٌ، وَ إنّهُ لَیَعلُوا وَلا یُعلی عَلَیه ».

یعني: د ده خبري خوږ والی لري، په خبرو کي یې اعجاب او بنایست پروت دی، لفظ د خبرو یې مېوه لري، معنٰی د خبرو یې تنده پورته کوي، د ده خبري تر هر چا لوړېږي او د ده پر خبرو څوک نه سي لوړېدلای.

د عربو لوړ والی، مهارت او پوهی په ژبه کي وه، سبحان الله! هر وخت چي الله ﷻ یوه قوم ته خپل رسول ورلیږلی دی د هغه شي معجزه یې ور سره ورکړې ده، چي دغه قوم به په هغه شي کي مشهوره او رسېدلی ؤ، مثلاً د عیسٰی علیه السلام قوم په طب کي شهرت درلودی او رسېدلی ؤ، نو د عیسٰی علیه السلام معجزې هم له دغه قسمه څخه وې چي پیس یې جوړاوه، مور زاده ړوند یې بینا کاوه، حتّٰی مړي یې ژوندي کول، ځکه چي دغه قوم ته دا ورمعلومه سي چي دا د الله ﷻ له طرفه معجزه ده او د انسان کار نه دی.

همدارنګه د فرعون قوم چي په سحر او جادو کي رسېدلی او مشهوره ؤ، نو الله جل جلاله موسٰی علیه السلام ته هم له دغه قسمه معجزې ورکړې، هغه دا چه د لاس لکړه یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره لوی مار سو چي د ساحرانو ټول جوړ سوي شیان یې تېر کړل او لاس چي به یې له بغله را وایستی داسي به ځلېدی لکه لمر، نو ځکه د فرعون ساحرانو چي سحر یې پېژندی او د سحر ماهیت ور معلوم ؤ کله چي یې دغه معجزې ولیدلې پوه سوه چي دا سحر نه دی بلکه الٰهي معجزه ده او ایمان یې راوړی.

عربو د دې شیانو څخه کوم شئ نه درلودی هغه دوی چي درلودی او رقابت به یې په کاوه او د هغه شي استادان وه هغه د ژبي فصاحت او بلاغت ؤ او واقعاً هم د تاریخ د شروع څخه بیا تر اوسه په ټول بشرکي د فصاحت او پراختیا په اساس بله داسي ژبه نه ده پیدا سوې لکه عربي، نو ځکه عربو ته له هغه جنسه معجزه راغله چي دوی په هغه کي مهارت درلودی، داسي شئ په معجزه کي نه ورته راغلی چي دوی د هغه په باره کي معلومات نه لري، بلکه عربو ته داسي شئ په معجزه کي راغلی چي دوی د هغه کار استادان وه او قرآن مجید دومره بلیغ او فصیح ؤ چي دوی ورته عاجزه سوه او تر اوسه هم ورته عاجزه دي، نو ځکه د ولید پر ژبه دغه جملې و ویل سوې.

قریشو ورته و ویل: یا ولید! تا خپل دین پرېښاوه؟ (أ صبأت یا ولید!) له دینه واوښتې؟ ولید ویل: یا! له دینه نه یم اوښتی مګر والله ما داسي کلام په عمر نه دی اورېدلی، قریشو ویل: دا شعر دی، ولید ویل: والله تر تاسي ټولو په شعر پوهېږم، د شعر په بحرو، په نثر، په شعر، په ټولو پوهېږم، شعر پېژنم د عربو ژبه را معلومه ده مګر د محمّد ﷺ کلام شعر نه دی، قریشو ویل: چي شاعر نه دی نو کاهن او کوډګر دی، ولید ویل: کاهن پېژنم او کارونه یې، د هغو د اور بلولو او شیانو سوځولو ټولي طریقې را معلومي دي، حتّی مېرګیان او د مېرګیانو مرض را معلوم دي، د لېوني او مېرګیاني هیڅ حرکت پکښي نسته، قریشو ویل: نو ساحر او جادوګر دی، ولید ویل: سحر او ساحران پېژنم د هغو د شیانو تړل او غوټه کول را معلوم دي د هغو په پوکلو پوهېږم، د هغو د کارو څخه هیڅ کار پکښي نسته، قریشو و ویل: موږ نه پوهېږو چي څه درته و وایو، ولید ویل: یا قوم! زما خبره قبلوی؟ هغو ویل: وایه مقصد دي څه دی؟ ولید و ویل: دوه کاره دي چي د هغو څخه به یو کوی، قریشو ویل: هغه کارونه څه شي دي؟ ولید ویل: اول دا چه متابعت به یې وکړو ځکه د ده خبري حق دي، دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: په تا یې هم سحر کړی دی موږ څنګه خپل او د خپلو پلرو دین پرېږدو؟ دا هیڅ امکان نه لري، ده ویل: چې دا مو نه سوه خوښه او نه یې قبلوی نو دا دوهم کار وکړی، قریشو ویل: هغه څه شي دی؟ ده ویل: دئ او خلک سره پرېږدی، پرېږ یې ږدی چې خلک دعوت کړي په والله د ده دغه خبري چې دغه اوس ما واورېدې یو عظیم کیفیت لري که دئ پرخلکو غالبه سو د ده عزت او شرف ستاسي عزت او شرف دی، دئ هم د قریشو څخه دی د ده فخر ستاسي فخر دی، تاسي به په ده سره هغه بختور خلک سی او که خلکو دئ و وژی دا هم هغه شئ دی چې تاسي یې غواړی، د ولید خبره پخه او معقوله وه خو قریشو وویل: یا! والله! دئ او خلک به هیڅکله نه سره پرېږدو، ولید متردد سو چې قریش نه په اوله خبره راضي دي نه په دوهمه، ولید و ویل: اوس به نو آخري خبره درته وکړم، قریشو ویل: ښه! وایه، ولید ویل هغه مناسب او معقول شئ دا دی چې خلکو ته وایاست چې ساحر دی او زموږ تولو خبره باید یوه وي، کوم څوک چې د مکې له دباندې څخه راځي و هغو ته به موږ ټول دغه یوه خبره کوو چې ساحر دی، نژدې او مناسبه خبره هم دغه ده چې د ده په خبرو کې سحر دی، د سحر په واسطه قوم سره جلا کوي، ښځه او خاوند سره جلا کوي پلار او زوی سره جلا کوي، سبحان الله! شیطان د دغه ولید لار و وهل، اوس لږ وخت د مخه ده کوښښ کاوه چې قوم ته سمه لار ورو ښیي مګر اوس دئ په خپله واوښتی او رسول الله ﷺ ته یې په بد ویلو شروع وکړه، نو د دغه ولید په باره کې د سورةُ المدثر دغه آیاتونه نازل سوه چې رب ﷻ فرمایي:

﴿ذَرۡنِی وَمَنۡ خَلَقۡتُ وَحِیدًا ﴿١١﴾ وَجَعَلۡتُ لَهُۥ مَالًا مَّمۡدُودًا ﴿١٢﴾ وَبَنِینَ شُهُودًا ﴿١٣﴾ وَمَهَّدتُّ لَهُۥ تَمۡهِیدًا ﴿١٤﴾ ثُمَّ یَطۡمَعُ أَنۡ أَزِیدَ ﴿١٥﴾ كَلَّآۖ إِنَّهُۥ كَانَ لِـَٔایَـٰتِنَا عَنِیدًا ﴿١٦﴾ سَأُرۡهِقُهُۥ صَعُودًا ﴿١٧﴾ إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَیۡفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَیۡفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدۡبَرَ وَٱسۡتَكۡبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنۡ هَـٰذَآ إِلَّا سِحۡرࣱ یُؤۡثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنۡ هَـٰذَآ إِلَّا قَوۡلُ ٱلۡبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصۡلِیهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾﴾.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به د دغه تلاوت سوو آياتو مختصره ترجمه درته وړاندي سي:

﴿ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيدًا ﴿١١﴾﴾

الله جل جلاله فرمايي: ما او هغه څوک چي يوازي مي پيدا کړی دی سره پرېږده، د يوازي څخه مقصد دا دی چي هر سړئ د مور له نسه بې ماله او بې اولاده يوازي را وزي، فوج او لښکر، مال او دولت، اولادونه او اقرباء او نور شيان د ځانه سره نه را وړي او يا د يوازي څخه مقصد خاص دغه وليد بن مغيره دی ځکه دئ د پلار يو زوی ؤ.

﴿وَجَعَلْتُ لَهُ مَالًا مَّمْدُودًا ﴿١٢﴾﴾

او بيا مي ده ته ډېر زيات مال ورکړی.

﴿وَبَنِينَ شُهُودًا ﴿١٣﴾﴾

او زامن مي ورکړه چي د ده سره به په هر مجلس کي حاضر وه، وليد د ډېر مال خاوند او د لسو زامنو پلار ؤ چي دغه زامن به همېشه د ده په مجلس کي حاضروه.

﴿وَمَهَّدتُّ لَهُ تَمْهِيدًا ﴿١٤﴾﴾

تيار او آماده مي کړل ده لره په تيارولو سره، يعني: ده لره مي په دنيا کي د عزت او مشرتوب ټول اسباب آماده کړي وه.

﴿ثُمَّ يَطْمَعُ أَنْ أَزِيدَ ﴿١٥﴾﴾

او بيا طمعه او اميد کوي چي نور به يې هم ورزيات کړم.

﴿كَلَّا ۖ إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيدًا ﴿١٦﴾﴾

هيڅکله داسي نه کوم چي مال، نفر او نعمتونه دې نور هم ور ډېر کړم، ځکه چي هغه (دغه وليد) زموږ آياتو لره مخالف او عناد کوونکی ؤ.

﴿سَأُرْهِقُهُ صَعُودًا ﴿١٧﴾﴾

ژر ده چي د اور پر لوړ غره به يې وخېژوم (صَعُود) په دوږخ کي د يوه غره نوم دی چي همېشه کافران ورخېژول کيږي بيا د هغه غره له سره ښکته را لغړول کيږي، چي دا هم د کفارو دپاره يو قسم عذاب دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾﴾

بېشکه هغه فکر وکړی چي پر قرآن څنګه طعن یا عیب و وایم او په خپل زړه کي یې خبره جوړه کړه، چي و وایي: قرآن کریم سحر دی.

﴿فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾﴾

پس هلاک سو، ملعون کړل سو، څنګه یې دا خبره جوړه کړه.

﴿ثُمَّ قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾﴾

بیا دي هلاک او ملعون سي، خراب او برباد دي سي، څنګه یې دا خبره جوړه کړل چي قرآن سحر دی.

﴿ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾﴾

بیا یې محمّد یا قرآن ته وکتل.

﴿ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾﴾

بیا یې مخ تریو او تندئ یې غوټه کړی.

﴿ثُمَّ أَدْبَرَ وَٱسْتَكْبَرَ ﴿٢٣﴾﴾

بیا یې محمّد ته شا کړه او د اسلام څخه یې سر غړونه وکړه.

﴿فَقَالَ إِنْ هَـٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ يُؤْثَرُ ﴿٢٤﴾﴾

نو ویل: نه دی دا قرآن مګر سحر دی چي د نورو ساحرانو څخه را نقل سوی دی.

﴿إِنْ هَـٰذَآ إِلَّا قَوْلُ ٱلْبَشَرِ ﴿٢٥﴾﴾

نه دی دغه قرآن مګر قول د بشر.

﴿سَأُصْلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾﴾

ژر به دئ د دوږخ اور ته داخل کړم، دغه سړئ چي حق یې وپېژندی او ده ته دغه حق واضح او روښانه سو، تر داسي اندازې چي خپل قوم یې هم ورته رابلی او بیا په یوه وار واوښتی، داسي اوښتل چي د حق دښمن وګرځېدی، نو خود دغه سړئ د اور مستحق دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿سَأُصْلِيهِ سَقَرَ﴾

ژر به دئ د دوږخ اور ته داخل کړم.

دغه آیاتونه د دغې حادثې یا سوال او جواب په سبب نازل سوه.

دوهم وار بیا
د رسول الله ﷺ سره د قریشو خبري

امام طبري او ابن کثیر او نور سیرت پوهان روایت کوي چي دوهم وار بیا د قریشو مشران چي په هغو کي ولید بن المغیره، عاص بن وائل هم وه، و رسول الله ﷺ ته ورغله او دا واریې بیا پر عرض کړه چي دومره مال به درکړو چي په موږ ټولو قریشو کي ته غني سې او زموږ د پېغلانو ښځه به هغه تر ټولو ښایسته پېغله در په نکاح کړو او که دغه شئ مرض وي یا د پیري ښځه درته پیښ وي موږ به دي په هر خومره پیسو سره چي وي علاج وکړو او داسي نور دنیوي شیان یې پر عرض کړه او ویل ته فقط دغه زموږ د آلهه او خدایانو بد ویل پرېږده او زموږ عادتونه او رواجونه د ناپوهي او جاهلیت عادتونه مه بوله، رسول الله ﷺ و فرمایل: زه د دغو شیانو دپاره چي دغه تاسي یې را باندي عرضوی یا راکوی نه یم رالېږل سوی چي په خپل رسالت سره دي زه ستاسي مالونه وغواړم، یا دي په تاسي کي شرف وغواړم، یا دي پر تاسي پاچهي وغواړم، مګر الله ﷻ زه و تا سي ته رسول را لېږلی یم او پر ما یې کتاب نازل کړی دی او زه یې امر کړی یم چي تا سي ته بشیر او نذیر سم، ما د خپل رب رسالت در و رساوه او تاسي ته مي نصیحت وکړی، که تاسي دغه شیان چي ما د خپل رب له طرفه درته را وړي دي قبول کړی دا مو په دنیا او آخرت کي ګټه ده او که یې نه و منی تر هغو صبر درته کوم چي الله ﷻ زموږ او ستاسي په منځ کي فیصله کوي.

قریشو ورته وویل: که ته د دغو شیانو ښځه چي دغه موږ درباندي عرض کړل هیڅ شئ نه قبلوې او ته دعوه کوې چي زه رسول الله یم، نو تر تا د مخه ټولو انبیاوو خپلو قومو ته معجزې را وړي دي او تا موږ ته معجزه نه ده را وړې، رسول الله ﷺ و فرمایل: ما تاسي ته د رب ﷻ کلام را وړی دی، کفارو ویل: یا! که ته غواړې چي موږ ستا دین ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

داخل سو نو تا ته دا معلومه ده چې زموږ ملک د هر چا تر وطن تنګه ده، شا وخوا غرونه راباندې را ګرځېدلي دي او اوبه هم هيڅ نه لرو، اقتصادي حالت مو ډېر تنګ دی، نو دې د خپل هغه رب څخه چې ته يې په دغه رسالت را لېږلی يې وغواړه چې دغه غرونه را څخه ليرې کړي او موږ ته داسې ولې او چينې و بهوي لکه د شام او عراق ولې چې د هغه ولو په واسطه موږ ته باغونه، زراعت او وابنه را شنه سي او الله مو غنيان کړي، نو موږ به هم ستا څخه يوه فايده ووينو. رسول الله ﷺ و فرمايل: دا د الله جل جلاله کار دی که يې خوښه وه دغه شيان به در کړي او که يې نه وه خوښه نه يې درکوي.

کفارو وويل: يا محمّد! داسې نه کېږي که دا نه سې کولای موږ ته زموږ مړه سوي پلرونه او نيکه ګان را ژوندي کړه ښه دی چې موږ خپل پلرونه او نيکه ګان و وينو او د هغو په جمله کې به قُصَی بن کلاب هم وي، هغه يو صادقه شيخ ؤ چې موږ د هغه څخه ستا په باره کې پوښتنه وکړو چې دا ستا خبرې حق دي که باطلې، رسول الله ﷺ و فرمايل: مړي الله ژوندي کوي زه مړي نه سم ژوندي کولای، قريشو وويل: ګوره هيڅ نه سې کولای خو بيا هم ته وايې چې تا ته ملائکې راځي موږ غواړو چې دغه ملائکې و وينو ځانونه دې را ښکاره کړي د هغو په ليدلو سره به موږ ستا تصديق وکړو، رسول الله ﷺ و فرمايل: تاسې د ملائکو د ليدلو توان او طاقت نه لرئ او دا هم د الله جل جلاله کار دی که يې إراده وه در ښکاره به يې کړي او که يې إراده نه وه نه يې سې ليدلای، کفارو وويل: يو کار دې هم و نه کړی او ته غواړې چې موږ ستا متابعت وکړو حال دا چې ته غريب يې، خلک د غريبانو متابعت نه کوي، نو که ته غواړې چې موږ ستا متابعت وکړو له خپل ربه و غواړه چې باغونه او قصرونه، مريان او مالونه درکړي، کله چې ته غني سوې بيا حق لرې چې خلک ستا متابعت وکړي، رسول الله ﷺ و فرمايل: د الله جل جلاله رسالت او نبوت بلکه الٰهي ټول فضيلتونه په مال او غنا پورې تعلق نه لري، مال خپل خاوند الله ته نه نژدې کوي بلکه علم، تقوٰی او وحيِ دي چې انسان او رب سره نژدې کوي، نه زه دا کار کوم او نه زه هغه څوک يم چې له خپله ربه دغه شيان غواړي، کفارو وويل: ښه اوس خو دې زموږ د غوښتنو سره برابر يو کار هم و نه کړی او ته همېشه موږ د الله په عذاب سره بېروې، نو اوس موږ دغه الٰهي عذاب ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تیار او آماده یو، آسمان را باندې ونړوه ټوټه ټوټه یې کړه، را باندې را وایې چوه چې موږ دا ستا عذاب و وینو چې دا دې په وسه پوره دی که یا؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: دا هم د الله جل جلاله په إراده پورې تعلق لري، دلته نو قریشو ورته و ویل: والله ته کاذب یې هیڅ شئ دې په وسه نه دی پوره، بلکه ستا استاد یو نفر دی چې نوم یې رحمان دی او په یمامه کې اوسیږي (یمامه په جزیرةُ العرب کې بلکه په نجد کې د یو ځای نوم دی) او ته موږ د هغه سړي په عبادت سره امر کوې.

قریشو به داسې ویل: چې رحمان د الله جل جلاله د نومو څخه نه دی، لکه څرنګه چې د دغه موضوع په باره کې الله جل جلاله فرمایي:

﴿ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱسْجُدُواْ لِلرَّحْمَٰنِ قَالُواْ وَمَا ٱلرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ۩ ﴿٦٠﴾ ﴾. [الفرقان/٦٠]

یعني: کله چې به دغو کفارو ته و ویل سوه چې رحمان ته سجده وکړی او د رحمان عبادت کوی، دوی وایي: رحمان څه شي دی؟ آیا موږ به هر هغه شي ته سجده کوو چې ته مو په امر کوې؟ او دغه د رحمان د نامه یادول! له ایمانه د دوی نفرت ور زیاتوي.

نو قریشو ویل: دغه د یمامې سړئ چې نوم یې رحمان دی او تا ته تعلیم کوي ته موږ د هغه په عبادت سره امر کوې، په والله موږ به هیڅکله پر رحمان ایمان را نه وړو، دغه د معجزو د خبرو په آخر کې عبدالله بن ابی اُمیه بن مغیره چې د قریشو د مشرانو څخه ؤ او د رسول الله ﷺ د عمه زوی ؤ ولاړ سو او ویل: یا محمّد! هغه ټول شیان چې موږ درته و ویل هغو ټولو ته عاجزه سوې هیڅ شئ دې و نه کړی، زه خو ایمان نه در باندې را وړم که څه هم و دې وینم چې په هوا الوتی یې او په دغه هوا کې آسمان ته ورسیږې او له آسمانه یو کتاب در سره را وړې او زه دغه کتاب په خپل لاس کې هم ونیسم، بیا هم ایمان نه درباندې را وړم او وایم: ته ساحر یې، رسول الله ﷺ هیڅ نه وایي، آیا دغسې د عقل له چوکاټه وتلې خبرې جواب لري؟

بیا نورو کفارو و ویل: والله موږ پر تا ایمان نه را وړو ترڅو چې الله و نه وینو او ټوله ملائکې و نه وینو چې دغه الله ته راځي، که مو دا ولیدل بیا نو ایمان را وړو، بېله دغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه زموږ ایمان را وړل هیڅ امکان نه لري، رسول اللهﷺ دغه ټولي خبري اوري او چپه خوله دی هیڅ نه وايي.

خو بیا د کافر قریشو د دغو غوښتنو او دغه سوال او جواب په باره کي د سورة بني اسرائیل یا سورةُ الإسراء دغه آیاتونه نازل سوه چي الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَقَالُوا لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ الْأَرْضِ يَنبُوعًا ﴿٩٠﴾﴾.

او قریش وایي: یا محمّد! تر هغه وخته به پر تا ایمان را نه وړو ترڅو چي جاري کړې ته موږ لره د مځکي څخه بهېدونکې چینه.

﴿أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْأَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْجِيرًا ﴿٩١﴾﴾

یا وي تا لره یو باغ د خرما او انګورو او وبهوې ته په دا باغ کي ولې په بهولو سره.

﴿أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا﴾

یا را واچوې پر موږ باندي آسمان ټوټه ټوټه لکه څرنګه چي ته ګمان کوې.

﴿أَوْ تَأْتِيَ بِاللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ قَبِيلًا ﴿٩٢﴾﴾

یا را ولې الله او ملائکې مخامخ ښکاره چي موږیې و وینو،

﴿أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ﴾

یا وي تا لره یو کور چي په سرو زرو ښایسته سوی وي.

﴿أَوْ تَرْقَىٰ فِي السَّمَاءِ﴾

یا په آسمان کي لوړ وخېژې.

﴿وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَابًا نَّقْرَؤُهُ﴾

او هیڅکله به ستا په تش او یوازي ختلو ایمان را نه وړو ترڅو چي پر موږ داسي یو کتاب را کښته کړې چي موږیې لولو او ستا تصدیق پکښي موجود وي.

﴿قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولًا ﴿٩٣﴾﴾.

یا محمّد! ﷺ دوی ته و وایه: پاکي ده زما رب لره (آیا یم زه) یعني: زه نه یم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مګر يو را لېږل سوى انسان.

او بيا هم په دغه باره کي د سورةُ الأنعام دغه آياتونه نازل سوه کوم چي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَٰبًا فِى قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِأَيْدِيهِمْ لَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ إِنْ هَٰذَآ إِلَّا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿٧﴾ ﴾.

او که موږ پر تا په کاغذ کي ليکل سوى کتاب نازل کړى واى او بيا دوى دغه کتاب په خپلو لاسو مسحه کړى واى نو خامخا به هغو کسانو چي کافران سوي دي ويلاى: چي نه دى دغه کتاب مګر ښکاره او معلومداره سحر.

﴿ وَقَالُوا۟ لَوْلَآ أُنزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ﴾

او کفارو به ويل: ولي پر ده مَلَکه (ملائکه) نه نازليږي؟ يعني: له آسمانه ولي ملائکه نه ورته راځي چي موږ يې و وينو، الله جل جلاله فرمايي:

﴿ وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِىَ ٱلْأَمْرُ ثُمَّ لَا يُنظَرُونَ ﴿٨﴾ ﴾.

او که موږ ملکه نازله کړې واى نو خامخا به د دوى د هلاک خبره فيصله سوې واى، بيا به دوى ته مهلت نه واى ورکول سوى.

ورونو! د تلاوت سوو آياتو په ترجمه کي ډيري خبري او تفصيل سته خو زه نه غواړم چي زموږ د سيرت النبي ﷺ مضمون و تفسير ته واوړي، نو ځکه په مختصره او کوتا ه ترجمه سره کفايت کوم.

﴿ وَلَوْ جَعَلْنَٰهُ مَلَكًا لَّجَعَلْنَٰهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِم مَّا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾ ﴾.

او که چيري موږ دغه رسول ملکه ګرځولې واى، يعني: انسانانو ته مو ملائکه په رسالت را لېږلې واى، نو خامخا به موږ دغه ملکه د يوه سړي په شکل ګرځولې واى (ځکه انسان د ملکي د واقعي شکل د ليدلو طاقت نه لري) نوکه ملکه د سړي په شکل سوې واى نو خامخا به موږ دوى په شک او شبهه کي اچولي واى لکه دغه اوس چي دوى پکښي پراته دي، يعني: اول خو مو ملائکه په دې سبب په رسالت نه را ولېږل چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

انسان د ملائکې د لیدلو توان او طاقت نه لري او که یې فرضاً د ملکي د لیدلو طاقت هم را وړی وای او بیا یې هغه ملکي ته د ذرواغو خطاب کړی وای، نو سمدستي عذاب پر نازلېدی، نو ملکه خو په دغو سببو نه را ولېږل سوه او که مو بیا چیري ملکه د انسان په شکل او صورت کې را لېږلې وای نو دغه شک او اشتباه چي اوس یې پر تا کوي پر هغه ملائکې یې هم کاوه او دا به یې ورته ویلای چي ته ساحر، شاعر، کاهن یا کاذب یې.

ورونو! اوس خو درته معلومه سوه چي د رسول اللهﷺ په ژوند خبرېدل د قرآن مجید د معنٰی د پوهېدلو دپاره څومره فایده لري، که د رسول اللهﷺ د ژوند په دغه واقعاتو او سیرت نه سو خبر، آیا د دغو آیاتو په ترجمه پوهېدلای سو؟ هیڅکله نه.

ښه دلته یوه پوښتنه پیداکیږي: چي رسول اللهﷺ د کفارو دغه غوښتني ولي نه کړې ور د سره؟ یعني: هغه شیان چي دوی غوښتل رسول اللهﷺ ولي نه کړه ورته موجود او هغه د دوی د غوښتني معجزې یې ولې ور ښکاره نه کړې؟

جواب: د دې څو سببه وه،

اول: هغه انبیاء علیهم السلام چي تر رسول اللهﷺ د مخه وه آیا هغو خپلو قومو ته معجزې نه وې ور ښکاره کړي؟ موسٰی علیه السلام و فرعون او د هغه قوم ته (۹) معجزې ور ښکاره کړې او هره یوه یې تر هغه د مخنی معجزې لویه او مشکله وه، آیا د فرعون قوم د دغو معجزو په لیدلو سره ایمان را وړی؟ یا! نه یې را وړی.

د قریشو د معجزو غوښتنه هم د ایمان را وړلو دپاره نه وه بلکه جدل، سبسطه او بېځایه بحث ؤ، آیا عیسٰی علیه السلام خپل قوم ته معجزې نه وې را وړي؟ بلکه را وړي یې وې، مګر قوم یې د هغو معجزو په لیدلو سره بیا هم ایمان نه راوړی.

نو الله جل جلاله په قرآن مجید کي دا هم ذکر کړي دي چي دغه د دوی غوښتني یې ولي نه کړې ورپوره، الله عزوجل د سورة بني اسرائیل یا الإسراء په (۵۹) نمبر آیات کي فرمايي:

﴿وَمَا مَنَعَنَآ أَن نُّرۡسِلَ بِٱلۡأٓيَٰتِ إِلَّآ أَن كَذَّبَ بِهَا ٱلۡأَوَّلُونَۚ﴾. الاسراء:۵۹)

او موږ هیڅ شي له دې څخه نه یو منعه کړي چي د دوی د غوښتني معجزې ور ولېږو بېله دې چي پخوانیو کفارو د معجزو تکذیب کړی ؤ، بیانو موږ هلاک کړل، یعني: که اوس موږ د دوی د غوښتني معجزې ورکړو او دوی ایمان را نه وړي دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم هلاکیږي.

﴿وَءَاتَيۡنَا ثَمُودَ ٱلنَّاقَةَ مُبۡصِرَةٗ فَظَلَمُواْ بِهَاۚ﴾

او ورکړې مو وه د ثمودیانو قوم لره (اوښه) ښکاره معجزه، نو ثمودیانو پرخپلو ځانو د هغې اوښې په زخمي کولو او وژلو سره ظلم وکړی.

﴿وَمَا نُرۡسِلُ بِٱلۡأٓيَٰتِ إِلَّا تَخۡوِيفٗا ٥٩﴾

او نه لېږو موږ دغه فرمایشي معجزې مګر د ېېرولو دپاره یې لېږو. الله جل جلاله د صالح علیه السلام قوم ته د دوی د غوښتني سره برابره د معجزې په شکل اوښه ورکړل چي ټولو په سترګو ولیدل چي لویه، غټه او قوي اوښه د مځکي یا ډبري څخه را وزي، بیا یې هم ایمان را نه وړی، حتّیٰ هغه د معجزې اوښه یې زخمي او مړه کړه.

د کفارو د غوښتنو د نه پوره کولو دوهم سبب دا ؤچي د دوی د غوښتنو پوره کول د اُمت آخره او انتهاء وه، هغه داسي: کله چي د رسول اللهﷺ او قریشو په منځ کي دغه بحث وسو جبریل علیه السلام و رسول اللهﷺ ته راغلی او ویل: یا رسولَ الله! الله جل جلاله را استولی یم او فرمایي: دوې خبري دي هره یوه چي ستا خوښه وي هغه سي به وسي، اول دا چي د دوی پر بې معنیٰ او غلطو خبرو صبر وکړه او انتظار ورته وکړه. یا دا چي: هغه شیان چي دوی یې غواړي ټول به ورکړم مګر د دغو معجزو تر حاصلېدلو وروسته که یې بیا هم ستا د رسالت تصدیق و نه کړی او ایمان یې را نه وړی ټول به هلاک کړم.

اوس نو خوښه او اختیار ستا دی، یا به پر ټولو مشکلاتو، بې معنیٰ خبرو او ټولو هغو آزارو چي تا ته در کول کیږي صبر کوې، یابه د دوی غوښتني ورکړم، که یې بیا هم تر هغه فرمایشي معجزو وروسته انکار وکړی نو ټوله مکه هلاکیږي، لکه پر پخوانیو امتو چي قِسم قسم عذابونه او خرابۍ نازلي سوي دي، نو یا رسولَ الله! کومه خوا اختیاروې؟

رسول اللهﷺ و فرمایل: صبر او انتظار کوم، الله عزوجل ته امید لرم چي د دوی په وروستنیو نسلو کي داسي څوک پیداسي چي پر الله عزوجل ایمان را وړي، رؤف او رحیم رسولُ اللهﷺ د الله جل جلاله په قدرت او إرادة دا کولای سوای چي د دوی ټولي غوښتني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورپوره کړي مګر دا نو د امت انتهاء او آخره وه ځکه دا د نبي او امت په منځ کي آخرنی فیصله ده، واقعاً هم پسله هغه چي د امت د غوښتنو سره سم تولي معجزې ښکاره او موجودي سي، بیا نو امت نه دوې لاري پاته کیږي، یا به ایمان را وړي، یا به انکار کوي، که یې انکار وکړی الهي عذاب پر نازلیږي، چي په دغه عذاب سره هغه قوم و انتهاء او آخر ته رسیږي، نو رسول الله ﷺ دا نه غوښتل چي د دوی سره آخري فیصلې ته ورسیږي، ویل: که په دوی کي فایده نسته اولادو ته یې امید سته، بنایي په هغو کي مسلمانان پیدا سي او واقعًا هم داسي سوه، حتّی د ابوجهل زوی عکرمه رضی الله عنه مسلمان سو، په همدې سبب رسول الله ﷺ د صبر کولو او انتظار اړخ یا طرف اختیار کړی.

ابوطالب د بنی هاشم ټولنه جوړوي

که څه هم د حمزه او عمر رضی الله عنهما اسلام د رسول الله ﷺ او مسلمانانو په وضعه او حال کي تغیر را وستلی ؤ او د مسلمانانو حالاتو څه نا څه فرق کړی ؤ مګر د ابوطالب په زړه کي بیا هم د مشرکانو څخه پرخپل وراره بېره موجوده وه، د ده هغه تیري سوي واقعې په یاد وې چي یو وار مشرکانو ورته وویل: د وراره څخه دي لاس واخله او بیا یې ویل: وراره دي په عمّاره بن الولید را سره بدل کړه چي مورېې و وژنو او بیا ابوجهل د ده د وراره د وژلو په نیت هغه لویه ډبره واخیستل او عقبه بن أبي معیط د ده وراره د سجدې په وخت کي په پټو یا په یوه ټوکره سره تر داسي اندازې خپه کړی چي قریبه وه و وژل سي او بیا عمر بن الخطاب د ده د وراره د وژلو دپاره توره را اخیستې وه، ابوطالب په دغو واقعاتو کي فکر کاوه او د هغو څخه د داسي شَر بوی را پورته کېدی چي د ده زړه به یې ور و رېږداوه او دا د ابوطالب سره ثابته وه چي مشرکان د ده د وراره په باره کي د ده سره غدر او خیانت کوي او د ده د وراره د وژلو قصد او إراده لري او که د مشرکانو څخه یو نفر د ده پر وراره یوه ناګهاني حمله وکړي او ویې وژني، هلته نو حمزه او عمر یا بل څوک کومه فایده نه سي رسولای،دغه فکرونه د ابوطالب په زړه او دماغ کي په یقیني ډول سره ور ګرځېدل او دا ټول هم حق وه، ځکه واقعاً مشرکانو پر دې اتفاق کړی ؤ چي رسول الله ﷺ په ښکاره سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ووژني او دغه د مشرکانو واتفاق ته د الله ﷻ په هغه قول کې اشاره ده چې فرمايي:

﴿أَمْ أَبْرَمُوٓاْ أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ۝٧٩﴾. [الزخرف/۷۹]

يعني: کفارو د رسول الله ﷺ په خلاف يو کار جوړ کړی او محکم کړی دی او موږ هم د خپل تدبير محکم کوونکي، ټينګوونکي يو.

نو ابوطالب د دغو افکارو په مقابل کې څه وکړه؟ خپله کورنۍ چې د هاشم او مُطلب اولاده وه سره راټوله کړه (*هاشم او مطلب دوه ورونه دي چې د عبد مناف زامن وه*) او ويل: موږ او تاسي په ټولو بايد د محمّد ﷺ ساتنه وکړو او مشرکانو ته دا موقع ور نه کړو چې ده ته کوم آزار او تکليف ور ورسوي، دغه راټول سوو خلکو ټولو که مسلمانان وه که کفار د هغه عربي جوار يا قوم پرستۍ په سبب دا غوښتنه و منل بېله ابولهبه چې هغه د نورو قريشو پرطرف سو او نورو ټولو په اتفاق سره د محمّد ﷺ د ساتني او حفاظت مسئوليت او ذمه واري پرځان قبوله کړه.

اوس نو ترڅلورو هفتو په لږيا کمه موده کي مشرکانو ته څلور لويي حادثې پېښې سوې.

لومړۍ: د قريشو شريف او قوي پهلوان حمزه ﷺ مسلمان سو.

دوهم: عمر بن الخطاب ﷺ چې معرفي کولو ته يې ضرورت نسته مسلمان سو.

دريم: رسول الله ﷺ د مشرکانو پېشنهاد يا وړانديز د قرآن مجيد په آياتو ورد کړی.

څلورم: بني مطلب او بني هاشم ټولو په اتفاق سره که مسلمانان وه که مشرکان د رسول الله ﷺ طرفداري او د هغه ساتنه اعلان کړه.

مشرکان په حيرت کې سوه او دا يې هم حق وُ چې په حيرت کې سي، دوی پوه سوه که موږ د محمّد ﷺ پر وژلو اقدام وکړو د مکې شېلې به زموږ په وينو وبهيږي او ممکن زموږ نسل ختم سي، کله چې مشرکانو ته دغه حقيقت ور معلوم سو نو يې د رسول الله ﷺ وژل پرېښوول او يو بل ظلم ته يې لاس واچاوه چې تر پخوانيو ظلمو ډېر سخت او اشد وُ، هغه داسي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ظلم او عداوت عهد نامه
مقاطعه او بنديز - يا اقتصادي انحصار

د قريشو يوه ډيره لويه ډله سره را ټوله سوه او پردې يې قسمونه ياد کړه چي هيڅوک به د بني هاشم او بني مطلب سره که مسلما ن وي که کافر او د هغو کسانو سره چي د بني هاشم او بني مطلب څخه نه دي خو مسلمانان سوي دي هيڅ قسم معامله نه کوي، نه به ښځه ځني غواړي نه به يې ورکوي، نه به شئ ځني رانيسي نه به يې پرخرخوي، نه به څوک ور سره کښيني نه به خبري ورسره کوي، حتّی سلام به نه وراچوي، نه به د دوی کورو ته ورځي او نه به يې خپلو کورو ته پرېږدي، ترڅو چي محمّد ﷺ دوی ته د وژلو دپاره ورتسليم نه کړي او د دغې فيصلې دپاره يې يوه ورقه وليکل چي په هغه ورقه کي دغه ذکر سوي عهدونه او وعدې ليکل سوي وې.

بل دا چي د بني هاشم سره به هيڅ وخت د صلحي خبري نه کيږي او نه به صلحه ځني قبليږي ترڅو چي محمّد ﷺ د وژلو دپاره را تسليم نه کړي.

دغه ورقه يا تعهد نامه د قريشو ټولو کافرو مشرانو امضاء کړل.

ابن قيم رحمه الله وايي: دغه تعهد نامه منصور بن عکرمه بن عامر بن هاشم وليکل او څوک بيا وايي چي نضر بن الحارث وليکل، خوصحي خبره دا ده چي بُغَيض بن عامر بن هاشم وليکل او رسول الله ﷺ ښرا ورته وکړه چي د هغې ښرا په سبب يې لاس شل سو.

د تعهد نامې يا مقاطعه نامې په شروع کي داسي وليکل سوه:

(بِسمکَ اللّهم) او بيا د تعهد نامې نوري مادي وليکل سوې چي پکښي ليکل سوي وه: هيڅوک به د بني هاشم او بني مطلب او نورو هغه کسانو سره چي مسلمانان سوي دي د رانيولو او خرڅولو معامله نه کوي، نه به شئ ځني را نيسي او نه به يې پرخرخوي، نه به ښځه ځني غواړي نه به يې ورکوي او دوی ته به اجازه هم نه ورکول کيږي چي خوراکي مواد د مکې د دباندي څخه را نيسي، نه به څوک خبري ور سره کوي او نه به يې کورو ته پرېږدي، کامل انحصار او پوره مقاطعه وليکل سوه او تعهد نامه يې دننه په کعبه شريفه کي وځړول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې کاله د ابوطالب په شِعَب کې

ابوطالب وېرېدی چې د قریشو کافر مشرانو د بني هاشم او بني مطلب او هغو کسانو چې د دوی پرطرف دي پرضد ډېر ټينګ اتفاق او اتحاد وکړی، نو ابوطالب هغه کسان چې د ده او د رسول الله ﷺ پرطرف وه سره را ټول کړه او د مکې مکرمې تر ښار دباندې و وتل، دا د دې دپاره چې دوی سره يو ځای وي او په خپل منځ کې مرسته او تعاون سره وکړي، نو يې د مکې مکرمې په بل ځای کې واړول چې هغه ځای ته شِعَبِ أبي طالب ويل کيږي، دوی هلته يو له بله سره مرسته کوي او په دې اميد دي چې له دغې مقاطعې او انحصاره څخه خلاص سي.

سبحان الله! آيا د نن ورځې کفار هم د مسلمانانو په مقابل کې دغه کارونه نه کوي؟

د قريشو له طرفه د مسلمانانو سره مقاطعه او انحصار په ډېر شديد ډول شروع سوه او دې انحصار يا مقاطِعې درې کاله دوام وکړی، درې کاله او د دوی دا حال دی چې نه شئ رانيولای سي او نه يې خرڅولای سي هيڅوک شئ نه پر خرڅوي حتّیٰ که د مکې مکرمې د دباندې څخه نور تجار راسي قريش يې نه پرېږدي چې پر مسلمانانو خواړه خرڅ کړي او که به بيا چيري د بني مطلب يا بني هاشم څخه يو څوک ورغله چې يو شئ را نيسي، قريشو به هغه شئ په دوه چنده قيمت د هغه تاجر څخه د دې دپاره رانيوی چې د مسلمانانو لاس ته د خوړلو شئ ورنه سي، مسلمانان مال لري مګر شئ نه سي په رانيولای او بل د أمن له طرفه هم نه وه په امان، د خپل ضرورت د شيانو د رانيولو دپاره هم د شِعَبِ أبي طالب څخه نه سي را وتلای بېله هغو حرامو مياشتو څخه کومي چې په هغو کې جنګ او تجاوز حرام ؤ.

ابوطالب پر رسول الله ﷺ بېرېدی چې څوک يې د شپې و نه وژني نو کله چې به شپه سوه او خلک به د خوب بستر ته تله ابوطالب به هم رسول الله ﷺ ته وويل: ورسه پر خپل ځای دي پرېوزه، دا د دې دپاره که چا د ده ﷺ د وژلو إراده کړې وي هغه به يې و ويني چې رسول الله ﷺ هلته پر خپل ځای پرېوتی، مګر کله چې به بيا خلک بيده سوه ابوطالب به د خپلو زامنو يا ورونو څخه يو څوک امر کړی چې ورسه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته د محمّد ﷺ په ځای کي پرېوزه او رسول الله ته به يې و ويل: ته ولاړ سه د ده په بستر کي پرېوزه، يا خو به په خپله ابوطالب د رسول الله ﷺ پر بستر پرېوتی.

کله چي د مسلمانانو او د دوی د کومکيانو خپل خوراکي مواد خلاص سوه او نور نه سي رانيولای نو په مسلمانانو او هغو کسانو کي چي د دوی مرسته يې کول لوږه شروع سوه، داسي کاختي او نيستي جوړه سوه چي د لوږي په سبب يې د درختو او وُنو پاني خوړل، نورو قريشو به د مسلمانانو او د هغو د کومکيانو د کوچنيو ماشومانو پرله پسې ژړا او نارې، چغاري او بغاري اورېدلې چي د لوږي په سبب به يې همېشه ژړل، خو زړ سوئ نه وُ بلکه خوند يې پر اخيستی. لکه نن ورځ چي د دنيا ټول کفار د فلسطين د کوچنيو معصومو شهيدانو ننداري کوي او خوند پر اخلي.

هو! هلته په قريشو کي څو نفره وه چي زړه يې غوښتی چي د بني هاشم او نورو سره د هغو دوستيو په سبب چي د دوی سره يې درلودلې مرسته وکړي، ځکه ځينو قريشو د بني هاشم يا نورو سره پخواني قرابتونه او د ښځو له طرفه دوستی درلودلې، نو د هغو دوستيو په سبب په دغه مقاطعه او انحصار نه وه راضي مګر په وسه يې هم څه نه وه پوره، نو به يې د موقع په وخت کي د نورو قريشو په پټه څه خوراکي مواد وُروړل چي د هغې جملې څخه يو هم حکيم بن حزام وُ.

حکيم بن حزام د قريشو د مشرانو څخه يو مشر وُ او تر دغه وخته نه وُ مسلمان سوی، د ده زړه غوښتل چي د بني هاشم سره د دغه تنګسې په وخت کي مرسته وکړي ځکه يو خو يې د مور له طرفه د بني مطلب سره دوستي درلودل او بل خديجه ؓ د ده عمه وه.

دغه حکيم، يوه ورځ څه خوراکي مواد پر يوه اوښ بار کړه چي شِعبِ أَبي طالب ته يې وروړي خو په لار کي ابوجهل وليدی، ابوجهل ويل: د خيره؟ يا حکيم!

حکيم ويل: دا زما کار دی هر چيري چي ځم، ابوجهل ويل: ته محمّد او د هغه ملګرو ته خواړه وروړې؟ حکيم ويل: دا زما کار دی هر چيري چي يې وړم، د دې امت فرعون ابوجهل و ويل: يا! دا ستا کار نه دی! والله نه دي پرېږدم چي ته مسلمانانو ته خواړه وروړې او د ده په منعه کولو يې شروع وکړه.

دوی په دغه کشمکش کي دي چي د قريشو د مشرانو او ساداتو څخه يو بل نفر

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی چي نوم یې ابوالبختري بن هشام دی او ده هم د مسلمانانو سره همدردي درلودل، که څه هم د ده همدردي د اسلام او ایمان په سبب نه وه بلکه د دې همدردۍ سبب هم قومیت او نسب ؤ، خو دغه ابوالبختري راغلی ویل: پر څه مو شخړه او غالمغال دی؟ حکیم و ویل: زما سره دغه بار را سره دی او غواړم چي هري خوا ته زما زړه وي ولاړ سم، مگر ابوجهل مي نه پرېږدي د ده یې په څه؟

ابوجهل ویل: یا! دئ غواړي چي دغه خواړه محمد ﷺ او د هغه ملګرو ته یوسي، ابوالبختري و ویل: حکیم د قریشو د مشرانو څخه یو مشر دی او ته هم یو مشر یې! نو دئ آزاد دی هر چیري چي ځي ولاړ دي سي، ته حق نه لرې چي منعه یې کړې.

اصلاً مکې مکرمې یو عمومي مشر نه درلودی، هر مشر د خپل قوم او خپلي کورنۍ مشر ؤ، مگر ابوجهل که څه هم د خپل قوم بني مخزوم مشر ؤ خو د زړه غوښتنه او آرزو یې دا وه چي د ټولي مکې مکرمې مشر سي، مگر څرنګه چي قریش ښاخ ښاخ یا پښه پښه وه او هر ښاخ ځان ته مشران درلودل، هغه نورو مشرانو د ابوجهل اطاعت نه کاوه او نه یې دئ د ځان مشر باله، نو ځکه ابوالبختري ورته و ویل: حکیم هم یو مشر دی هر څه چي یې زړه غواړي و دي یې کړي، ابوجهل ویل: یا! نه یې پرېږدم، ابوالبختري ته قهر ورغلی او ویل: ته څوک یې چي نه یې پرېږدې؟ ابوجهل ویل: نه یې پرېږدم او ابوالبختري یې پوري وهی د ابوالبختري هم ور سره حملې سوې، وهل پوري وهل سوه خو په آخر کي ابوالبختري پر زور سو او حکیم هغه خپل بار کړی اوښ مسلمانانو ته ورساوه.

همدارنګه د قریشو ځینو نورو مشرانو کوم چي د ابوطالب یا بني عبدالمطلب سره یې دوستي درلودل څه خوراکي مواد به یې مسلمانانو ته په پټه ور وړل مگر دغه خوراکي مواد چي مسلمانانو ته په پټه ور وړل کېده د دوی نه بسېده، ځکه دا لږ خواړه وه او هغه کسان چي په شِعَبِ أبي طالب کي اوسېدل ډېر او په لسهاوو نفر وه، نو خود پر مسلمانانو او د دوی پر طرفدارانو لوږه غالبه سوه، تر داسي اندازې چي یو د دوی څخه وایي: یوه شپه د حاجت د آداء کولو دپاره د خپله ځایه څخه څه ګوښه او لیري ولاړم، هلته مي یو آواز واورېدی چي باد یو شئ ښو راوه پسي وګرځېدم د مړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوي اوښ د پوست يوه ټوټه يا يوه حصه مي پيدا کړه، دغه پوست مي واخيستی پسله پرېللو مي و ايشاوه او و مي خوړی، تاسي فکر وکړی چي يو انسان د لوږي له لاسه دغه حال ته رسيږي چي د مړه اوښ پوست او د درختو يا وُنو پاڼي خوري، هغه هم يوه ورځ نه بلکه په کلو يې دا حال وي، دا ځومره سخت ژوند دی مګر يوازي مسلمانانو نه بلکه هغو کسانو چي د مسلمانانو سره يې قرابت او همدردي درلودل دري کاله پرله پسې دغه لوږه وګالل، دري کاله يې پر لوږه سر بېره د خپلو کوچنيو اولادو او معصومو ماشومانو ژړاوي چي د لوږي د لاسه به يې ژړل تحمل کولې او زغملې دا هم د مسلمانانو دپاره د صبر او مقاومت امتحان ؤ، خو مسلمانانو پر دغو تکاليفو او مشکلاتو، زحمتو او آزارو صبر وکړی او په دغه سخت امتحان کي په همت او مړانه سره کاميابه سوه.

د تعهد نامې يا مقاطعې ماتول

پوره دري کاله پر دغه حال تېرسوه څو د بعثت د لسم کال د محرمي په مياشت کي دغه تعهدنامه او انحصار مات سوه د هغه د ماتېدلو سبب دا ؤ چي په قريشو کي ځيني کسان په دغه تعهد او انحصار راضي وه او ځيني يې ناراضه وه، نو هغه کسان چي په دغه انحصار نه وه راضي هغو د دغه تعهدنامې د ماتېدلو دپاره کوښښ وکړی، هشام بن عَمرو چي د قريشو د مشرانو څخه ؤ او د شپې به يې په پټه څه خواړه و بني هاشم ته ور وړل او د هغو د دغه بد حال په سبب خواشيني او پرېشانه هم ؤ نو همېشه به په دې فکر کي ؤ چي دغه د ظلم ورقه او تعهد نامه چي د قريشو له طرفه ليکل سوې ده څنګه له منځه يوسي او دغه مقاطعه پای ته ورسيږي؟ د دې کار دپاره يې عزم وکړی چي دا مقاطعه بايد ليري او پای ته ورسيږي، نو زُهير بن أبي اميه المخزومي ته ورغلی چي د هغه مور عاتکه بنت عبدالمطلب د ابوطالب خور او د رسول الله ﷺ عمه وه.

زُهير ته يې و ويل: يا زُهَير! آيا ته راضي يې چي ته خواړه خورې او اوبه څښې او ستا د ماما ګانو دي دغه حال وي چي ته په خبر يې؟ زهير ويل: يا! نه يم راضي.

هشام ويل: هو بايد په راضي هم نه سو دري کاله کيږي چي دغه خلک په لوږه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخته دي موږ يې د شپې او ورځې د کوچنيو ماشومانو ژړاوي اورو چې د لوږې ژاړي او بيا هم چپ يو دغه خلک زموږ قوم زموږ وينه او زموږ ځان دي.

زُهير ويل: نو څنګه وکړم؟ قريشو دا اتفاق کړی دی.

هشام ويل: زه غواړم چې دغه ورقه له منځه يوسم.

زُهير ويل: زه او ته دوه نفره يو دا کار مو په وسه نه دی پوره، بيله ما او تا څخه بل څوک هم سته چې د دغې مقاطعې مخالف وي؟

هشام ويل: يا! فقط زه او ته يو.

زُهير ويل: دريم نفر هم را ته په کار دی.

نو هشام و مطعم بن عدي ته ورغلی و هغه ته يې د بني هاشم او بني مطلب دوستی او قرابتونه وريادکړه او ويل: دا ښه کار نه دی چې ته په دغه ظلم کې د قريشو پر طرف يې، مطعم ويل زه يو نفر يم څه نه سم کولای.

هشام ويل: دوهم نفر مي هم درپيدا کړی دی، ويل: هغه څوک دی؟

ويل: زه يم، مطعم ويل: دريم نفر هم په کار دی، ويل: هغه مي هم پيدا کړی دی، مطعم ويل: هغه څوک دی؟ ويل: زُهير بن أبي اميه، مطعم ويل: په دې کار کې څلورم نفر هم په کار دی.

نو هشام بن عَمرو و ابوالبختري ته ورغلی، هغه ابوالبختري چې د ابوجهل سره يې د حکيم د اوښ په بار کې وهل او تکول کړي وه، هشام پوهېدی چې ابوالبختري پر بني هاشم مهربانه دی، هغه ته يې هم هغه خبري وکړې چې مطعم ته يې کړي وې، ابوالبختري و ويل: آيا بل څوک هم سته چې په دغه کار کې زموږ مرسته وکړي؟

هشام ويل: هو! زُهير بن أبي اميه، مطعم بن عدي او زه ستاسي سره يم، ابوالبختري و ويل: پنځم نفر ته هم ضرورت سته چې پنځه سو قوت موزياتيږي.

هشام و زُمعه بن الاسود بن مطلب ته ورغلی د هغه سره يې خبري وکړې د بني هاشم قرابتونه يې وريادکړه، د هغو حقوق يې ورته بيان کړه او ويل: ته په دغه حالت راضي يې چې قوم دي د لوږې مري؟

زُمعه ويل: آيا دغه کار ته چې ته ما وربولې بل څوک هم را سره سته؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هشام وویل: هو! د هغه نورو ملګرو نومونه یې وریاد کړه.

زمعه و ویل: هو اوس صحي ده، دغه پنځه نفره د شپې په (حجون) کې چې په مکه مکرمه کې د یوه ځای نوم دی سره یو ځای سوه او د دغې صحیفې یا تعهد نامې د ماتولو دپاره یې عهد او وعده سره وکړه.

زهیر و ویل: اول هغه څوک چې د قریشو په حضور په دغه باره کې خبرې کوي هغه زه یم، شپه تېره سوه په سهار کې د قریشو مشران او سردارن او نور قریش د کعبې شریفې پر شا وخوا د خپلو مجلسو په ځایو کې ناست دي چې زُهیر له کوره را و وتی ښایسته او ګران قېمته لباس یې اغوستی دی پر کعبه شریفه یې طواف وکړی او بیا یې خلکو ته مخ ور واړاوه ویل: یا اهل مکه! آیا موږ خواړه خورو، کالي اغوندو او بني هاشم هلاکیږي؟ نه شئ پر خرخیږي او نه څني رانیول کیږي، والله زه تر هغو نه کښېنم تر څو دغه ظالمه ورقه، دغه د دوستی قطعه کوونکې ورقه څیرې نه سي، درې کاله کیږي چې دوی خواړه نه لري او وږي ګرځي، والله دا پیغور به موږ ته تر ابده پاته وي.

ابوجهل چې د حرم په یوه طرف کې ناست ؤ ولاړ سو او ویل: درواغ دي و ویل والله دغه عهدنامه نه څیرل کیږي، دا هغه عهد او اتفاق دی چې ټولو قریشو کړی دی او وعده یې کړې ده چې دا مقاطعه به تر هغو جاري وي څو مسلمانان زموږ دین ته را اوړي.

زُمعه بن الاسود ولاړ سو او ویل: والله یا ابوجهل ته ډېر درواغجن یې موږ په دې عهد نامه د هغې د لیکلو په وخت کې هم نه ؤ راضي او دا باید څیرې سي.

ابوجهل وایي: والله نه څیرل کیږي. ابوالبختري ولاړ سو ویل: زُمعه رشتیا وایي موږ په دغه عهد نامه نه راضي یو او نه یې منو.

ابوجهل غواړي چې د ابوالبختري جواب و وایي چې مطعم بن عدي ولاړ سو او ویل: تاسې رشتیا وایاست او هرڅوک چې له دغه مخالفه خبرې کوي هغه درواغ وایي، موږ د الله په حضور کې د دغې عهد نامې څخه او کوم څه چې پکښې لیکل سوي دي بري او بېزاره یو.

ابوجهل د ده جواب ته ځان جوړاوه چې هشام بن عَمرو ولاړ سو او د دغه قسمه څخه خبرې یې وکړې، اوس نو کوم څوک چې دا حالت ویني یو د پنځو په مقابل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي دلائل وايي، ابوجهل وايي: دا عهد بايد نه سي مات او مقاطعه بايد نوره هم دوام ولري، مګر دوی پنځه دي که څه هم بل څوک د دوی پر طرف نسته خو دا پنځه منظم او د مخه يې پلان جوړ کړی دی (پنځه منظم نفر کولای سي چي پر پنځوسو غير منظمو نفرو غالبه سي) ابوجهل عاجزه پاته سو ويل: دا پلان په شپه کي جوړ سوی دی بيله دغه ځايه په بل ځای کي مشورې او اتفاق سوی دی.

د دغو خبرو په وخت کي ابوطالب د حرم شريف په يوه طرف کي ناست ؤ او دغه خبري اوري. ابوطالب ولي او د څه شي دپاره دلته راغلی ؤ؟ هغه خو په دې موضوعاتو نه ؤ خبر؟

د هغه د را تللو سبب بل شئ ؤ، هغه دا چه الله ﷻ خپل رسول ﷺ ته د دغه صحيفې يا ورقي په باره کي داسي معلومات ورکړل چي په هغه عهد نامه کي ټول هغه ځايونه چي په هغه کي ظلم او د صلهٔ رحمي قطعه کېدل ليکل سوي دي، هغه ټول وينو خوړلي دي، بېله هغو ځايو څخه چي په هغه کي د الله ﷻ نوم ليکل سوی دی، رسول الله ﷺ دغه خبر خپل اکا ابوطالب ته و وايه، ابوطالب ورته و ويل: آيا ستا رب ته په دغه خبر کړی يې؟ رسول الله ﷺ ويل: هو.

نو اوس ابوطالب د خو نفرو سره راغلی دی چي دغه خبر قريشو ته و وايي، د مخه تر دغه مناظرې او مناقشې ابوطالب ځينو قريشو ته دغه خبر و وايه: چي زما وراره دغسي او دغسي راته ويلي دي او هغه هيڅکله درواغ نه وايي، اوس تاسي وګوری که خبره داسي وه لکه هغه چي وايي نو وېښ سی او دغه خپل بد او ظالمانه عمل پرېږدی په والله تر هغو به يې در تسليم نه کړو چي يو نفر مو پاته وي او که هغه خلاف ويلي وه زه به تاسي او دئ سره پرېږدم، بيا نو څه چي مو خوښه وي هغه ورسره وکړی.

قريشو و ويل: ښه او د انصاف خبره دي وکړه، خو د مخه تر دې چي پر دغه موضوع خبري وسي هغه بله خبره شروع سوه، پسله هغه چي د هغو پنځو نفرو او ابوجهل په منځ کي هغه سوال او جواب وسو، مطعم بن عدي کعبې شريفي ته ننوتی چي هغه عهد نامه را واخلي او څيري يې کړي، وې ليدل چي عهد نامه ټوله وينو خوړلې ده بېله هغه ځايه چي (بِسمکَ اللّٰهم) يا بل هغه ځای چي د الله ﷻ نوم ليکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوى ؤ، هغه پرخپل حال پاته وه نوره ټوله عهد نامه نه وه! وَينُو خوړلې وه.

له دغه وخته دغه عهد او اتفاق، انحصار او بنديز مات سوه، رسول الله ﷺ او د ده ټول ملګري د شِعب أبي طالب څخه را ووتل او خپلو کورو ته ولاړل.

دلته کفارو بيا د رسول الله ﷺ د نبوت د علامو څخه يوه ډېره لويه علامه وليدل، چي هغه د عهد نامې په حال خبر بدل وه، مګر لکه څرنګه چي الله جَلَّ جَلَالُهُ فرمايي:

﴿وَإِن يَرَوْاْ ءَايَةً يُعْرِضُواْ وَيَقُولُواْ سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ۝﴾.[قمر:۲]

ژباړه: که کفار د الٰهي قدرت يو دليل و ويني مخ ګرځني اړوي نه يې مني او وايي دا سحر دی.

کفارو دلته هم دغه د نبوت لوی دليل نه و مني او نوريې هم کفر پر کفر زيات سو.

دغه مقاطعه او بنديز پسله درې کاله په دغه شکل سره پای ته ورسېدل، مګر دغه موده ډېر سخت او مشکل ژوند ؤ، درې کاله پرله پسې ټولو مسلمانانو او د دوی دوستانو يا طرفدارانو دغه لوږه او د وړو ماشومانو ژړاوي و زغملې.

مسلمانانو ولي او د څه شي دپاره دغه عذابونه او تکليفونه قبلول؟؟؟

ډيره مهمه پوښتنه ده په معقول او منصف جواب پسي يې ته وګرځه.

د رسول الله ﷺ ژوند په دغه ډول تېرېدی، قسم قِسم آزارونه، پرله پسې لوږې، سپکې او نا لايقي خبري، د ده ﷺ د اهل او متابعينو پرله پسې زهېرول او عذابونه ورکول، او بيا د دنيوي امورو لکه پيسې، آمريت او داسي نورو بشري خواهشاتو پېشنهادونه ورته وسوه، خو رسول الله ﷺ د دغو ټولو شيانو څخه هيڅ شي ته نه تسليم سوا و نه يې خپل دعوت پرېښاوه، دعوت کوي او پر هر قسم آزارو صبر کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابوطالب ته د قریشو آخرنۍ ډله

اوس چې رسول الله ﷺ د خپلو ټولو ملګرو سره د شِعَبِ أبي طالب څخه را ووتی پر هغه خپل پخواني قِسم دعوت کوي، مګر قریش که څه هم بندیز او انحصار یې پای ته ورساوه خو بیا هم پر مسلمانانو هغه آزارونه او هغه دوی دي، خلک د الله جَلَّ جَلَالُهُ دلاري څخه منعه کوي او ابوطالب پر هغه ډول د خپل وراره دفاع او ساتنه کوي مګر په دغه وخت کې د ابوطالب عمر تر اتیا کلو اوښتی ؤ، دغه لوی واقعات او غمونه چې د کلو راهیسي پرله پسې پر ده تېرېدل خاصتًا دغه بندیز او انحصار ډیر ضعیفه کړی ؤ، هغه پخوانۍ قوت او شدت یې نه ؤ پاته، د شِعب څخه د ده د را وتلو څومیاشتي لا نه وې تیري سوي چې ډیر سخت ناروغه سو.

دلته نو مشرکانو مشوره سره وکړه، ویل: حمزه او عمر مسلمانان سوه او د محمّد ﷺ د دین خبري په ټولو عربو او قریشو کي نشر سوې که موږ د ابوطالب تر وفات وروسته د هغه وراره ته کوم ضرر او تاوان ور ورسوو ټول عرب به موږ ته پیغور را کوي چي اکا یې ژوندئ ؤ دوی څه نه سوای په کولای او اوس چي اکا یې وفات سو او هغه یې تنها ولیدی نو یې پر را واچول، اوس قریش غواړي چي د ابوطالب په حضور د رسول الله ﷺ سره خبري وکړي او څه هغه شیان ور سره و مني چي تر دې د مخه یې نه ورسره منل، نو د قریشو یوه ډله ابوطالب ته ورغله چي دا د قریشو آخرنۍ ډله ده چي ابوطالب ته ورځي او د ده د وراره په باره کي خبري ورسره کوي.

د قریشو ټول اشراف او مشران چي عُتبه بن ربیعه، شیبه بن ربیعه، ابوجهل بن هشام، اُمَیه بن خلف، ابوسفیان بن حرب او نور پکښې وه، ټوله سره پنځه ویشت نفره ابوطالب ته ورغله او ویل: یا ابا طالب! ته په هغه خپل مقام او درجه پوهېږې چي په موږ کي یې لرې او تا ته اوس دغه ناروغي پېښه ده، موږ پر دې بېرېږو چي ته به زموږ له منځه ولاړ سې او په دې هم خبر یې چي زموږ او ستا د وراره په منځ کي اختلاف سته، نو اوس دي وراره را وغواړه زموږ له طرفه څه ده ته ورکړه او د ده له طرفه څه موږ ته راکړه، موږ به د ده څخه منعه سو او دئ به زموږ څخه منعه سي، موږ او زموږ دین دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره پرېږدي او موږ به دئ او د ده دين سره پرېږدو، ابوطالب و رسول الله ﷺ ته نفر ورولېږی او هغه هم راغلی، ابوطالب ورته و ویل: اې وراره! دغه نفر ستا د قوم اشراف دي سره يو ځای سوي دي غواړي چي څه درکړي او څه در څخه واخلي او بيا يې هغه نوري خبري ورته وکړې کومي چي قريشو ابوطالب ته کړي وې چي موږ به په ده کار نه لرو او دئ دي په موږ کار نه لري.

رسول الله ﷺ قريشو ته مخ ور واړاوه او ورته ويې ويل: څه فکر کوی؟ که زه يوه خبره درو ښيم او تاسي هغه خبره وکړی په هغه سره به د عربو پاچهان وګرځی او عجم به سر درته کښته کړي.

په بل روايت کې راغلي دي چي خپل اکا ابوطالب ته يې و ويل: اې اکا! دوی ويوه داسي کار ته نه را بولې چي هغه د دوی دپاره خير او بهتر وي؟ ابوطالب و ويل: څه شي ته يې را بولې؟ ويل: زه يې يوې خبري ته را بولم چي د هغې په ويلو سره به عرب سر ور ته کښته کړي او د عجمو به مالکان وګرځي، قريشو چي دا خبره واورېدل چپ سوه او په حيرت کي سوه، نه پوهيږي چي څنګه د دغي يوې جملې د ويلو څخه چي هغه هم دومره فايده ولري انکار وکړي، وروسته ابوجهل و ويل: دا يوه خبره څه شي ده؟ موږ به دي لس خبري ومنو، رسول الله ﷺ و فرمايل: فقط دغه يوه کلمه و واياست (لا إلٰه إلاّ الله) او هغه چي تاسي يې عبادت کوی هغه پرېږدی، قريشو لاسونه سره وټکول او وې ويل: يا محمّد! ته غواړې چي دغه آلهه يو إله وګرځوې؟ ستا کارونه عجب دي، بيا نو ځينو و ځينو نورو ته و ويل: والله دا سړئ د هغو شيانو څخه چي تاسي يې غواړی هيڅ نه درکوي در ولاړسی او د خپلو پلرو دين مو ټينګ کړی، تر څو چي الله ستاسي او د ده په منځ کي فيصله کوي او بيا نو قريش ولاړل.

د دغو کسانو په باره کي د سورة ص دغه آياتونه نازل سوه چي رب ﷻ فرمايې:

﴿وَعَجِبُوٓاْ أَن جَآءَهُم مُّنذِرٞ مِّنۡهُمۡۖ وَقَالَ ٱلۡكَٰفِرُونَ هَٰذَا سَٰحِرٞ كَذَّابٌ ۝٤﴾.

ژباړه: او کفار د دې څخه تعجب کوي چي دوی ته بېروونکی نبي د دوی له قومه راغلی دی او دغه کافران وايي چي دغه بېروونکی نبي ساحر، درواغجن دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿أَجَعَلَ ٱلۡأٓلِهَةَ إِلَٰهٗا وَٰحِدًاۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَيۡءٌ عُجَابٞ ۝٥﴾.

آیا ده دغه (٣٦٠) معبودان یو إله ګرځولی دی؟ دغه چي دیٔ وایي: دغه ډیر معبودان پرېږدی او د یوه الله عبادت کوی یو ډیر عجب شئ یا کار دی چي مثل نه لري.

﴿وَٱنطَلَقَ ٱلۡمَلَأُ مِنۡهُمۡ أَنِ ٱمۡشُواْ وَٱصۡبِرُواْ عَلَىٰٓ ءَالِهَتِكُمۡۖ إِنَّ هَٰذَا لَشَيۡءٞ يُرَادُ ۝٦﴾

او د دوی مشران په تلوار سره له دغه مجلسه څخه ولاړل چي یوه او بل ته یې سره ویل: درځی درځی، د دې ځایه ولاړېږی او د خپلو معبودانو پر عبادت صبر وکړی (ټینګ اوسی) بېشکه چي دغه شئ یعني: توحید خامخا یو شئ دی چي زموږ څخه یې إراده سوې ده، یعني: دیٔ غواړي چي د توحید په نامه سره موږ ټول د ځان تابع کړي.

﴿مَا سَمِعۡنَا بِهَٰذَا فِي ٱلۡمِلَّةِ ٱلۡأٓخِرَةِ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا ٱخۡتِلَٰقٌ ۝٧﴾.

دغه توحید او وحدانیت په وروستني (عیسوي) دین کي موږ نه دی اورېدلی، دغه توحید له خپله ځانه جوړ سوي درواغ دي او وروستني نور آیاتونه هم په دغه باره کي نازل سوي دي.

عَامُ الحُزنِ - یا د غم کال

رسول الله ﷺ بیا هم د هغو آزارو اوتکالیفو سره سره توحید او الٰهي دین ته دعوت کوي ترڅو چي دوې لویې او ډیرې مهمې واقعې پېښې سوې، داسي واقعې چي پر دعوت او د رسول الله ﷺ پر ژوند یې ډیر تاثیر وکړی.

لومړۍ: د رسول الله ﷺ د مهربانه، خواخوږي او حمایه کوونکي اکا ابوطالب وفات.

دوهم: د رسول الله ﷺ د مهربانه او غم شریکي زوجې حضرت خدیجې رضي الله عنها وفات، چي اوس به دغه دوې واقعې په تفصیل سره درته بیان سي.

د ابوطالب ناروغي نوره هم شدیده سوه ترڅو چي د وفات ورځ یې را ورسېدل، د ابوطالب وفات د بعثت د لسم کال د رجب په میاشت کي ؤ او شپږ میاشتي وروسته ترهغه وفات سو چي د قریشو له طرفه بندیز او انحصار پای ته ورسېدی او څوک وایي: د دغه کال د رمضان په میاشت کي وفات سو، هغه ابوطالب وفات سو چي د قریشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آزارو او تکالیفو څخه د رسول الله ﷺ ساتونکی او حمایه کوونکی ؤ، رسول الله ﷺ د ده په وفات ډیر غمجن او ترانداز زیات خواشیني سو، ځکه ابوطالب هغه اکا ؤ چي رسول الله ﷺ یې کوچنئ لوی کړی ؤ او رسول الله ﷺ ته د عبدالمطلب تر وفات وروسته د پلار په درجه کي ؤ، د رسول الله ﷺ عمر اته کاله ؤ چي تربیه یې د ابوطالب پرغاړه سوه، سره د دې چي ابوطالب ایمان نه راوړی خو بیا هم د رسول الله ﷺ لوی مرسته کوونکی او حمایه کوونکی ؤ، مورږ ولیدل چي د مقاطعې په وخت کي یې څومره مرسته او فدا کاري وکړه، که نه یوازي مسلمانانو ته د دې مشکل سره مقابله کول ډیره سخته تمامېده، که څه هم ابوطالب د رسول الله ﷺ پر دین نه ؤ مګر بیا هم د خپل وراره د مرستي او قوت عُمده مرکز دئ ؤ، کله چي ابوطالب ته مرګ حاضر سو او د زکندن په حالت کي ؤ رسول الله ﷺ ورته ناست ؤ، ابوجهل ته خبر ورغلی چي ابوطالب د مرګ په حالت کي دی نو دئ او عبدالله بن أبي امیه په تلوار ورغله د ورتګ اجازه یې وغوښتل، اجازه ورکول سوه، په ابوطالب کي روح پاته دی رسول الله ﷺ ورته ناست دی او ورته وایي اې اکا د (لا إله إلا الله) کلمه و وایه، فقط یوه کلمه! کولای سم چي د دغي کلمې په سبب د قیامت په ورځ ستا شفاعت وکړم.

ابوجهل ویل: یا ابا طالب! د عبدالمطلب له دینه اوړې؟ که دي دغه کلمه و ویل ستا اولادې ته به تر ابده پېغور ورکول کیږي، ابوجهل شیطان همېشه د اسلام مخ نیوی کوي او نه غواړي چي څوک مسلمان سي، رسول الله ﷺ کوښښ کاوه چي ابوطالب ایمان را وړي او ابوجهل پرله پسې منعه کاوه، ابوطالب متردِد او په شک کي دی چي د توحید کلمه و وایي که یا؟ خو ابوجهل او عبدالله بن أبي امیه ورته جوړېدلي دي ترڅو د ابوطالب آخري خبره دا سوه چي ویل: علی ملة عبدالمطلب، یعني: د عبدالمطلب پر دین یم او وفات سو، ایمان یې نه را وړی او په دغه بیا د رسول الله ﷺ غم نور هم ډېر سو ځکه اکا یې ایمان ته نژدې سوی ؤ مګر مسلمان نه سو، حال دا چي دئ تر ټولو خلکو و رسول الله ﷺ ته نژدې دوست ؤ او تر هر چا یې د رسول الله ﷺ دفاع زیاته کړې وه، بیا نو رسول الله ﷺ و فرمایل: ترڅو چي منعه سوی نه یم د مغفرت طلب به درته کوم، یعني: که مي الله ﷻ منعه نه کړي زه به ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره عفوه او بخښنه غواړم، د دغه موضوع په باره کي الله جل جلاله فرمايي:

﴿ مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَن يَسْتَغْفِرُواْ لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوٓاْ أُوْلِى قُرْبَىٰ مِنۢ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَٰبُ ٱلْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ ﴾. [التوبه: ۱۱۳]

يعني: نبي او هغو کسانو ته چي ايمان يې راوړی دی نه ښايي او نه لائق دي چي د مشرکانو دپاره مغفرت و غواړي که څه هم دغه مشرکان د دوی سره خپلوي ولري (دا کار څه وخت نه دی ورته روا؟) وروسته تر هغه چي دوی ته ښکاره سي چي بې شکه دوی د دوږخ اهل دي (يعني پر کفر مړه سي).

وروڼو! کله چي مومنانو خپل ځانونه او مالونه پر الله جل جلاله خرڅ کړي دي، نو دا کار هم ورسره حتمي او ضروري دی چي خپل ځانونه بل د هر چا څخه را تول کړي او يوازي يې خپل رب عزوجل ته وسپاري د (أعداءُ الله) سره يعني: د هغه چا سره چي د الله جل جلاله سره د هغو دښمني او دوږخي توب معلوم سوی وي خپله د دوستيو او مهربانيو سلسله وشکوي، که څه هم دغه د الله دښمنان د ده مور او خور، پلار او بادار، نيکه او انا، اکا او تُرُبر او نور خاص خپلوان وي، ځکه هر هغه څوک چي د الله دښمن او له خپله ربه سرکښه وي هيڅکله د مومن دوست او خپل کېدلای نه سي، نو د هر هغه چا په باره کي چي داسي معلومات حاصل سي چي په يقيني ډول سره دوږخي دی د دوی دپاره د بخښني او مغفرت غوښتنه منعه ده.

اوس نو دغه د کفر او دوږخي توب معلومات که په وحيو سره وي، يا هغه څوک په ښکاره سره پر کفر او شرک مړ سي د دوی دپاره د بخښني او مغفرت غوښتنه منعه ده.

او بيا هم د دغه موضوع په باره کي د الله عزوجل دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿ إِنَّكَ لَا تَهْدِى مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يَهْدِى مَن يَشَآءُ ۚ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿٥٦﴾ ﴾

[القصص: ٥٦]

يعني: يا محمّد! ﷺ بېشکه ته هغه څوک پرسمه لار نه سې برابرولای چي ستا خوښ وي، بلکه الله عزوجل وهغه چا ته سمه لار ښيي چي د هغه د هدايت إراده و فرمايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاصه خبرتیا، یاتنبیه

د رسول الله ﷺ د والدینو په باره کي د اسلامي علماوو اقوال ډیر فرق سره لري، ځینو د دې دپاره چي د دوی ایمان او نجات ثابت کړي خاصي رسالې لیکلي دي او ځینو د حدیثو شرحه کوونکو محدثانه او متکلّمانه بحثونه کړي دي، خو د احتیاط او سلامتۍ ښه او غوره لار دا ده: چي په دغه مسئله کي څوک چپ پاته سي او په داسي دقیقو بحثو کي د ځېړنو څخه ځان وساتي، د داسي مسائلو حقیقت یوازي الله جل جلاله ته معلوم دی او هغه عادل رب په ښه ډول سره د ټولو موضوعاتو فیصله کوونکی دی.

د ابوطالب د ایمان په متعلق دغه لاندني معلومات په صحي احادیثو کي راغلي دي، امام بخاري د أبي سعید الخدري رضی الله عنه څخه روایت کوي چي وایي:

یو وخت د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب د ده ﷺ په حضور کي یاد کړل سو، رسول الله ﷺ و فرمایل: ښایي ده ته د قیامت په ورځ زما شفاعت دا نفعه ورسوي چي د اور په څنډه کي به وي، چي اور به یې تر بجلکو پوري رسیږي.

بیا هم په صحي حدیث کي راغلي دي چي حضرت عبّاس بن عبدالمطلب رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته و ویل: اکا ته به دي څه فایده ورسیږي؟ هغه ستا ساتنه کول او ستا په سبب په قهرکېدی (مقصد یې ابوطالب ؤ) رسول الله ﷺ و فرمایل: هغه د اور په څنډه کي دی، که زه نه وای د اور په هغه کښته طبقه کي به وای.

خو بیا هم په تکرار سره وایم: زیات تر دغه د ابوطالب پر کفر او ایمان بحث کول غیرِ ضروري موضوع ده، ښه به دا وي چي د داسي غیر ضروري او خطراتو ډکو موضوعاتو په باره کي څوک چپ پاته سي چي د کتې پر ځای تاوان ورته پېښ نه سي، ابوطالب هغه څوک ؤ چي د اسلامي دعوت او رسول الله ﷺ دپاره مظبوطه قلا وه، اسلام او مسلمانان یې د قریشو د مشرانو او بیاکانو د تعارض څخه ساتلي وه.

ابوطالب خپل ټول قوت او شرف د دې دپاره استعمالول چي رسول الله ﷺ او د ده ملګري د مشرک قریشو د شر او آزارو څخه وساتي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د حضرتِ خدیجه رضي الله عنها وفات

د ابوطالب تر وفات دوې میاشتې یا په بل روایت درې ورځې وروسته اُم المؤمنین حضرت خدیجهٔ الکُبری رضي الله عنها وفات سوه.

د دې د وفات په تاریخ کې دوه قوله دي، ځوک وایي د ابوطالب تر وفات دوې میاشتې وروسته وفات سوه او ځوک وایي درې ورځې وروسته وفات سوه، د دې رضي الله عنها وفات د بعثت د لسم کال د روژې په میاشت کې ؤ او په دغه وخت کې د دې رضي الله عنها عمر (٦٥) کاله ؤ او د رسول اللهﷺ عمر(٥٠) کاله ؤ، خدیجه رضي الله عنها د رسول اللهﷺ مهربانه او غم شریکه زوجه، د الله عزوجل د لویو نعمتو څخه یو نعمت ؤ چې رسول اللهﷺ ته یې ورکړې وه.

دا هغه زوجه وه چې تر هر چا و رسول اللهﷺ ته ډېره نژدې او قریبه وه، دا وه چې د رسول اللهﷺ د اولادو مور او روزونکې وه او پنځه ویشت کاله یې د رسول اللهﷺ سره ګډ ژوند وکړی، د دهﷺ د پرېشانیو او خوابدیو په وخت کې به پر دهﷺ مهربانه وه، د ده د رسالت په دعوت او تبلیغ کې یې د ده مرسته او کومک کاوه، د ده د تکالیفو په وخت کې د ده خواخوږې وه، دا اول هغه ځوک وه چې ایمان او اسلام یې قبول کړي وه، دا وه چې د نبوت د اولې لحظې څخه یې د رسول اللهﷺ مرسته کول او د جهاد په ترخو ورځو کې یې اشتراک ور سره کاوه، کله چې رسول اللهﷺ ته وحيِ نازلې سوې د دنیا ټول کارونه یې پرېښوول او ځان یې یوازې او یوازې د دعوت دپاره فارغه کړی او دا کار هم د اُم المؤمنین خدیجهٔ الکبری رضي الله عنها په مرسته سره وسو، دا وه چې ورته ویل به یې: د ژوند مصاریف دې زما له مال او پیسو څخه پوره کوه، ته خپل ځان یوازې او یوازې دعوت ته فارغه کړه، دا وه چې خپل مال یې په دغه لار کې مصرفاوه، رسول اللهﷺ ته به یې ویل: د مال په باره کې هیڅ فکر مه کوه او د دهﷺ مصرف هم د خدیجې رضي الله عنها د ماله څخه ؤ.

مسلمانه او صالحه ښځه یا زوجه دغسې وي چې خپل خاوند د الله عزوجل لارې ته فارغه کوي حتّٰی مصرف یې هم پرخپله ذمه اخلې، داسې نه لکه د نن ورځې ځینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځي چي خاوند يې د خير په کار يا په مسجد کي لږ وځنډېږي د دې سترګي ورته کږې او له قهره ورته ډکه وي، حضرت خديجه رضي الله عنها خپل ګران او محبوب خاوند د الله ﷻ عبادت او دعوت ته فارغه کاوه، خپل مال او پيسې يې هم په دغه لار کي مصرفولې، د دعوت د وخت ترخه تکاليف او آزارونه يې هم په ورين تندي ور سره وړل، رسول الله ﷺ فرمايي:

« آمَنَتْ بِيْ حِيْنَ كَفَرَ بِيَ النَّاسُ»

کله چي خلکو زما څخه، يا زما پر نبوت انکار کاوه دې ايمان راباندي را وړی.

« وَصَدَقَتْنِيْ حِيْنَ كَذَبَنِيَ النَّاسُ »

او هغه وخت يې زما تصديق وکړی چي خلکو دروا غجن بللم.

« وأَشْرَكَتْنِيْ فِي مَالِهَا حِيْنَ حَرَمَنِيَ النَّاسُ »

او د دې په مال کي يې هغه وخت ګډ او شريک کړم چي خلکو محرومه کړم، يعني: خلکو څه نه را کول.

« وَ رَزَقَنِيَ اللهُ وَلَدَهَا وَ حَرَمَ وَلَد غَيرِهَا »

او الله ﷻ د دې څخه اولادونه را کړل، نه د نورو ازواجو څخه.

په هغه حديث شريف کي چي امام بخاري يې د ابو هريره رضي الله عنه څخه روايتوي وايي چي جبريل عليه السلام و رسول الله ﷺ ته راغلی او ورته ويې ويل: يا رسولَ الله! دغه اوس خديجه تا ته را رهي ده او يو لوښی ور سره دی چي په هغه کي خواړه يا د څښلو شئ دی، کله چي درته راغله د دې د رب له طرفه سلام پر و وايه او په جنت کي په يوه قصر سره زېری ورکړه، داسي قصر چي د لؤلؤ د ملغلري څخه جوړ سوی وي او هلته به نه غالمغال، شخول او نه ښور ماښور وي او نه به ستړيا وي، د دغه حديث شريف په سبب دا رضي الله عنها يقينًا د اهلِ جنت څخه ده او د هغو کسانو څخه ده چي په جنت سره زېری ورکول سوی دی.

دغه دوې غمجني حادثې د څو ورځو په جريان کي پر له پسې پېښي سوې چي د رسول الله ﷺ په زړه کي يې د غم او درد مشاعر وښورول او تر دغه وروسته پر ده ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده د قوم له طرفه تکاليف او آزارونه پرله پسې سوه، د ابوطالب تر وفات وروسته قريشو پر ده ﷺ جرئت پيدا کړی او دئ ﷺ به يې په ښکاره سره آزاراوه او بد به يې ورته ويل، د دغو پيښو په سبب د رسول الله ﷺ پر غمو نور غمونه هم زيات سوه تر څو چي د قريشو د ايمان را وړلو څخه نا اميده سو.

ابن اسحاق په خپل سيرت کي وايي: کله چي د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب وفات سو قريشو و رسول الله ﷺ ته هغه آزارونه ور رسول چي د ابوطالب په ژوند کي هيچا د هغه آزار فکر هم نه سوای کولای، حتّی د قريشو لچکانو او بې باکانو تعارضونه پر کول، رسول الله ﷺ چي به پر لار رهي ؤ د دغو لچکانو به يې پر سر خاوري ور پاشلې، يوه ورځ يې يو چا پر سر خاوري ور وپاشلې رسول الله ﷺ خپل کور ته ننوتی او هغه خاوري يې پر سر پرتې وې، د لونو څخه يې يوه ور ولاړه سوه د رسول الله ﷺ سر يې ور پرېولی او ژړل يې چي دا څه حال دی، رسول الله ﷺ ورته وويل: لوري! مه ژاړه الله جلّ جلاله ستا پلار د خلکو څخه ساتي.

او رسول الله ﷺ به ويل: د قريشو څخه ما ته داسي تکليف نه دی را رسېدلی چي زه دي په ناراضه يم تر څو چي ابوطالب وفاتېدی، يعني: د ابوطالب تر وفات د مخه ټول آزارونه او تکاليف عادي وه، خو واقعي آزارونه د ابوطالب تر وفات وروسته شروع سوه، څرنګه چي په دغه کال کي پر رسول الله ﷺ دغه غمونه او دردونه، آزارونه او تکاليف پرله پسې ورتله نو رسول الله ﷺ دغه کال د (عامُ الحُزن) په نامه سره وباله، يعني: د غم کال.

او دغه کال د سيرت او تاريخ په کتابو کي په دغه نامه سره مشهوره سو.

دلته يوې تنبېه او خبرتيا ته ضرورت سته هغه دا چي: ځيني خلک به داسي فکر کوي: چي رسول الله ﷺ دغه کال د عام الحزن په نامه سره وباله د هغه علت فقط دا دی چي په دغه کال کي د رسول الله ﷺ اکا ابوطالب او زوجه حضرت خديجه رضي الله عنها وفات سوه او ډير خلک ښايي د دې دپاره چي پر خپلو مړه سوو اقرباوو د اوردې مو دې دپاره غم وکړي دغه خبره دليل وګرځوي، خو په حقيقت کي دا لويه خطاء ده، رسول الله ﷺ يوازي د خپل اکا او خپلي زوجې فراق او نيستي والي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دومره شدید نه ؤ غمجن کړی چي دغه کال دي د (عامُ الحُزن) په نامه سره وبولي.
بلکه د دې نامه سبب هغه حالات وه چي د دوی د وفات په سبب پېښ سوه، هغه دا چه د اسلامي دعوت ډيري دروازې د ده ﷺ پر مخ وتړل سوې، د ابوطالب ساتني او حمايې د اسلامي دعوت دپاره ډيري دروازې خلاصي کړي وي او همدارنګه د اسلامي لار ښوونو او تعليم دپاره ډيري لاري موجودي وې رسول الله ﷺ د خپل اکا په وجود کي د هغه کار دپاره چي خپل رب په امر کړی ؤ ځيني کاميابۍ ليدلې، مګر د ابوطالب تر وفات وروسته دغه لاري او دروازې وتړل سوې، رسول الله ﷺ چي به د تبليغ دپاره هرڅه کوښښ وکړی او هر چيري چي به ولاړی د ده پر مخ لاري بندي وې، نه چا د ده ﷺ دعوت ته غوږ نيوی او نه چا اسلام قبلاوه. بلکه ټولو خلکو يا ملنډي په وهلې يا يې آزار ورکاوه، رسول الله ﷺ دغه کار ډير غمجن کړی ؤ چي هَغه وظيفه يې نه کړه آداء کومه چي الله ﷻ په مکلف کړی دی، نو له دغه سببه دغه کال ته (عامُ الحُزن) وويل سو.

دا صحابِ کرامو
د دومره صبر او ثبات سبب څه ئي ؤ؟

د دغو آزارو او تکاليفو تر اورېدلو وروسته عاقل او هوښيارو خلکو ته دا سوال او پوښتنه پيدا کيږي چي د دغو آزارو په مقابل کي د مسلمانانو د دغه صبر او ثبات، د دغه تحمّل او مقاومت چي عقلونه ورته حيرانيږي سبب او باعث څه شي ؤ؟
مسلمانان څه شي د مقاومت دغي لوړي درجې ته و رسول؟ څنګه يې پر دغو آزارو او تکاليفو چي په اورېدلو سره يې وربښتان شخيږي او زړونه رېږدي صبر کاوه؟
د دغسي پوښتنو او سوالو په جواب کي غواړم چي لږ څه هغو عواملو او اسبابو ته اشاره وکړم چي انسان ته د دغه صبر او ثبات، زغم او مقاومت قدرت ورکوي.
١ – د دغه ثبات او صبر دپاره اول او تر هر څه د مخه عُمده او اساسي سبب: پر يوه الله ﷻ ايمان دی او په حقه سره د دغه الله پيژندل دي، ټينګ ايمان چي په زره ننوزي د غرو پر ډول ثبات او دروندوالی لري، د ټينګ ايمان او محکمه يقين پر خاوند

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د دنیا تکالیف هر څومره ډیر لوی او سخت سي، هغه څوک دغه ټول مشاکل د خپل ایمان په مقابل کې داسي ویني لکه د نړوونکي سېل پر سر خاشې، هغه سېل چې لوی بندونه او لوړي قلاوي نړوي، د دغسي ایمان خاوند د خپل ایمان په خوږ واله کې، د خپل یقین په روښنایي کې، دغه دنیوي زحمتونه او تکلیفونه نه حسوي او نه یې پروا په کیږي، د دغه ذکر سوي اصلي او یواځني سببه څخه چې صادقه ایمان دی څو نور فرعي سببونه هم پیدا کیږي چې دغه ثبات او صبر نور هم تقویه کوي.

۲ - داسي قائد او قیادت چې زړونه و هغه ته میلان لري.

رسول الله ﷺ چې د اسلامي امت نه بلکه د ټول بشریت قائد اعلیٰ ؤ داسي ښایسته خویونه، د ځان پوره والی او ښه اخلاق یې درلودل چې زړونه ور جذبېدل او ځانونه تر قربانېدل، د کمال او پوره والي هغه خویونه پکښې موجود وه چې هیڅ بشر ته نه دي ورکول سوي، د شرف، خیر، فضیلت، عفت، امانت، صدق او ټول د خیر اوصاف داسي او دومره پکښې موجود وه چې دښمنانو یې په هغو کې شک نه درلودی، دوستان او ملګري خو یې څه کوې، د ده ﷺ د خولې څخه هیڅ داسي جمله او کلمه نه را وتل چې د ټولو به د هغې پر رشتیا والي یقین نه ؤ، تاسي راسی چې د نمونې پر قسم د دښمنانو حالت و وینو او د هغو څه خبري واورو، چې څومره یې د رسول الله ﷺ پر رشتیا ویلو اعتماد او باور درلودی.

د قریشو د کفارو د مشرانو څخه درې نفره د شپې په پټه ورتله او د رسول الله ﷺ د کور د دېواله ترشا به یې د ده ﷺ قرآن ویلو ته غوږ نیوی او یو په بل نه وه خبر، د دغو درو نفرو څخه یو هم ابوجهل ؤ.

ترڅو چې دغه درې نفره په خپل منځ کې سره رسوا سوه، نو یوه نفر د ابوجهله څخه پوښتنه وکړه او ویل: د دغه په باره کې چې د محمد ﷺ څخه دي واورېدل څه وایې؟ ده و ویل: څه مي واورېدل؟ موږ بني مخزوم (*چې د ابوجهل قوم او د قریشو یو ښاخ دی*) او د عبد مناف اولادې د شرف په حاصلولو کې سیالي سره کول، که دوی خلکو ته خواړه ورکول موږ هم خلکو ته خواړه ورکول، که دوی د خلکو سره کومکونه کول موږ هم کول، که دوی خلکو ته مالونه ورکول موږ هم ورکول،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ترخو چې لکه هغه د مسابقې دوه آسان سره برابر او مساوي ؤ، خو دوی وویل: په موږ کې نبي سته چې له آسمانه وحې ورته راځي او موږ دغه ځای ته نه سو رسېدلای. نو په والله هیڅکله به نه ایمان پر را وړم او نه به يې تصدیق وکړم.

تاسي پوه سواست چې قریشو د قومیت او ترېر ګلوی له ضده ایمان نه را وړی، که نه د رسول الله ﷺ په صداقت او رشتیا ویلو کې يې شک نه درلودی. ابوجهل به و رسول الله ﷺ ته ویل: یا محمّد! موږ تا دروا غجن نه بولو مګر هغه شیان دروا غ بولو چې تا را وړي دي، په دغه باره کې د الله ﷻ دغه قول نازل سو چې فرمایي:

﴿فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَٰكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾﴾. [الأنعام/۳۳]

یعني: دوی ستا تکذیب نه کوي، مګر دغه ظالمان د الله ﷻ د آیاتو څخه انکار کوي.

یوه ورځ کفارو و رسول الله ﷺ ته د طواف کولو په وخت کې څو ځله بد و ویل خو په آخري ځل یا شوط کې رسول الله ﷺ ورته و ویل: «یا معشرَ القریش! جئتکم بالذّبح» اې د قریشو ډلې ستاسي د حلالولو دپاره راغلی یم، د دغه خبري د بیري څخه هغه څوک چې ډیر يې دښمن ؤ په زاریو يې شروع وکړه، دا ولې؟ ځکه رسول الله ﷺ صادق الأمین ؤ، د کفارو او دښمنانو يې د ده پر هره خبره یقین ؤ.

کله چې رسول الله ﷺ پر سجده ؤ او کفارو د ده ﷺ پر سر هغه د اوښ د نس شیان ورکښېښوول او بیا يې دومره او داسي خندل چې ځانونه يې نه سوای ټینګولای، خو رسول الله ﷺ چې یوه ښرا ورته وکړه، یوازې دا نه چې د کفارو خندا ورکه سوه، بلکه پر تولو غم او پرېشاني ښکاره سوه او دا يې یقین سو چې دوی هلاکیږي او بیا هلاک هم سوه.

رسول الله ﷺ و عُتَیبه بن أبي لهب ته ښرا وکړه، د هغه همېشه دا یقین ؤ چې د رسول الله ﷺ د ښرا مطابق شئ به راته پېښیږي او کله چې يې په شام کې زمرئ ولیدی نو يې و ویل: والله محمّد مړکړم او دئ په مکه کې دی.

اُبئ بن خلف چې رسول الله ﷺ ته به يې په وژلو سره وعده ورکول او ورته ویل به يې چې زه دي وژنم، یوه ورځ رسول الله ﷺ ورته و ویل: بلکه زه تا وژنم

(c) ketabton.com: The Digital Library

إن شاء الله، کله چي اُبئ د اُحُد په ورځ ډیر لږ زخمي سو، زموږ په اصطلاح (وګړل سو) اُبئ و ویل: محمّد ما ته په مکه کي ویلي وه: زه دي وژنم، والله که پر ما ناړي هم توف کړي مړ به مي کړي.

(دغه قصه به د اُحُد په غزاء کي په تفصیل سره واوری إن شاء الله تعالی)

سعد بن معاذ ﷺ مکي مکرمې ته راغلی ؤ او امیه بن خلف چي د سعد ﷺ پخوانئ آشنای وو هغه ته یې و ویل: ما د رسول الله ﷺ ښخه واورېدل چي ویل یې: مسلمانان ستا وژونکي دي، امیه بن خلف ډیر وبېرېدی او د ځان سره یې دا عهد وکړی چي هیڅکله به د مکې ښخه نه وزم، خوکله چي ابوجهل د بدر په ورځ ورته راغلی او ویل: ځان تیار کړه چي جنګ ته ځو نو ده په مکه مکرمه کي هغه تر ټولو ښه اوښ رانیوی، دا د دې دپاره چي پر هغه وتښتي، ښځي یې ورته و ویل: یا ابا صفوان هغه خبره دي هېره سوه چي یثرِبي آشنای دي یعني (سعد بن معاذ) درته وکړه؟ امیه بن خلف و ویل یا والله نه مي ده هېره، زه نه غواړم چي د دوی سره ووزم.

دا د رسول الله ﷺ د ښمنانو او منکرانو حال ؤ، مګر ملګري او اصحاب یې؟ و هغو ته داسي ؤ لکه روح په بدن کي، د هغو په زړو او سترګو کي یې ځای نیولی ؤ، هغه صادقه محبت و ده ﷺ ته داسي ور پوري وهل لکه اوبه چي د لوړي ښخه کښتي ته پوري وهل کیږي او زړونه یې ده ﷺ ته داسي ورکښېدل لکه اوسپنه چي مغناطیس، یا آهن رُبا ته ورکشیږي، د دغه حُب او محبت ښکاره اثر دا ؤ چي اصحابِ کرام په دې راضي وه چي د دوی غاړي و وهل سي او د رسول الله ﷺ دي یو نوک نه ګړل کیږي او نه دي یو زوز په جګیږي، د مثال پرقسم دغه یوه قصه واوری:

یوه ورځ مشرکان پر رسول الله ﷺ را ټول سوه یوه د یوې خوا او بل د بلي خوا په سکانو او چپلا خو واهه، په دغه وخت کي یوه نفر ابوبکر الصدّیق ﷺ ته ورناري کړه چي هله ملګري ته دي ځان ورسوه!

ابوبکر الصدّیق ﷺ هم په تلوار سره هلته ورغلی یو یوه طرف ته پوري وهي او بل بل طرف ته ځو ځان یې رسول الله ﷺ ته ورساوه، مشرکانو رسول الله ﷺ پرېښاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پر ابوبکرالصدیق رضی الله عنه یې را واچول، ابوبکر الصدیق رضی الله عنه د کفارو له طرفه ډیر سخت و وهل سو، خلک پکښې غورځېدل، عتبه بن ربیعه ور نژدې سو د ابوبکر پرځیکر کښېنستی او خپله چوټه یې ورته ونیول پر مخ مخ یې په وهې، مخ یې تر داسې اندازې و پړسېدی چې پزه یې په مخ کې نه معلومېدل (د هغه وخت چوټې وې د مېخو ډکې او هره یوه یې دوه کیلووه) ترڅو چې ابوبکر رضی الله عنه بېهوښه او بې سده پروت ؤ، بیا نو بنو تیم چې د ابوبکر رضی الله عنه قبیله وه، ابوبکر رضی الله عنه یې په یوه پټو کې واخیستی او د ده رضی الله عنه کور ته یې یو وړی او د ده په مرګ کې چا شک نه درلودی، خو ده رضی الله عنه د ورځې په آخر کې خبرې وکړې او اوله خبره یې دا وه: رسول الله ﷺ څنګه دی؟ حاضرو کسانو خبره واړول او بیا د ده رضی الله عنه مور ته چې أم الخیر ورته ویل کېده ور ولاړ سوه ویل: د خوړلو یا چښلو یو شئ ورکړه، مور چې یې ور ته راغله او ور سره یوازې سوه ابوبکرالصدیق رضی الله عنه دغه وایې: رسول الله ﷺ څنګه دی او څه یې وکړه؟

مورې و ویل: والله ستا په صاحب او ملګري نه یم خبره، ابوبکر رضی الله عنه و ویل: و أم جمیل بنت الخطاب ته ورسه او د رسول الله ﷺ د حال پوښتنه څنې وکړه، د ابوبکر رضی الله عنه مور أم جمیل ته ورغله او ویل: ابوبکر د محمّد بن عبدالله د حال پوښتنه در څخه کوي، أم جمیل و ویل: نه ابوبکر پیژنم نه محمّد بن عبدالله او که دي خوښه وي چې ستا زوی ته در سره ولاړه سم ولاړه به سم، ویل: هو راځه، أم جمیل (چې فاطمه بنت الخطاب :و د عمر رضی الله عنه خور ده او د اسلام قصه یې د مخه تېره سوه) د ابوبکر رضی الله عنه د مور سره ابوبکر رضی الله عنه ته ورغله، وې لیدل چې ابوبکر رضی الله عنه ټپي او زخمي پروت دی، دا ور نژدې سوه او په چغو سره یې ناري کړه: والله هغه قوم چې ستا سره یې دا کار کړی دی هغه د فسق او کفر اهل دي او زه امید لرم چې الله عزوجل به ستا بدله او انتقام د هغو څخه واخلي.

ابوبکر رضی الله عنه و ویل: د رسول الله ﷺ څه حال دی او څنګه دی؟

ام جمیل و ویل: دغه ستا مورې اوري.

ابوبکر رضی الله عنه و ویل: پروا نه لري دا زما مور ده.

ام جمیل ویل: هغه جوړ او روغ دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویل: هغه څیري دی؟

ویل: د ابن الأرقم په کور کي دی.

ابوبکر رضی الله عنه و ویل: والله نه به خواړه وخورم او نه به شئ وڅښم ترڅو چي رسول الله ﷺ ته نه یم ور رغلی.

هغو ویل: ته لږ وخت انتظار وکړه چي ته څه آرام سې او خلک کورو ته ولاړ سي، ام جمیل وایي: پسله څه وخته څخه چي خلک کورو ته ولاړل ابوبکر رضی الله عنه مو په داسي حال کي له کوره را وایستی چي زموږ په منځ کي ؤ او پر موږ یې تکیه کول او رسول الله ﷺ ته مو ور وستی، دغسي د حُب اوفداء کارئ قصې به په دغه کتاب کي ډیري ووینی، خاصتاً هغه چي د اُحُد په ورځ او نوري پیښي سوي دي.

نو د دغسي محبوب رهبر او قائد دپاره به هم څوک قربانئ نه قبلوي؟

۳ – د مسئولیت احساس، اصحابِ کرام پوره پوهېدل چي د بشر پر غاړه ډېر لوی او عظیم مسئولیت پروت دی او دا ممکنه نه ده چي څوک دي له دغه مسئولیته په هیڅ حال کي ځان ګوښه او خلاص کړي، ځکه هغه خطرناکه عواقب چي د دغه مسئولیت څخه د تیښتي او بې پروایي په حالت کي پېښیږي تر دغه اوسنیو تکالیفو ډیر لوی او ډیر زیات ضررمن دي او هغه تاوان چي د مسئولیت د نه حسولو په حالت کي دوی او ټوله بشریت ته پېښیږي په هیڅ ډول د دغه اوسنیو تکالیفو او مشکلاتو سره نه سي قیاسېدلای، نو ځکه یې دغه تکالیف او آزارونه قبلول! نه د مسئولیت څخه تېښته.

۴ – ایمان پر آخرت، ایمان پر آخرت هغه شئ دی چي د مسئولیت احساس قوي کوي، د اصحاب کرامو دا پوره یقین ؤ چي دوی د الله جل جلاله په حضور کي دریږي او د دوی د اعمالو که لږ وي که ډېر، که لوی وي که کوچني، حساب ور سره کیږي او تر حساب وروسته یا به د جنت و همېشني نعمتو ته ځي، یا به د دوږخ په اورکي و همېشني عذاب ته، نو ځکه دوی خپل عمر د بیري او امید په منځ کي تېراوه، د الله عزوجل د رحمت په امید وه او د الله جل جلاله له عذابه بېرېدل. الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوا وَّقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ ﴿٦٠﴾﴾. [المؤمنون: ٦٠]

یعني: هغه کسان چي ورکوي هر هغه شئ چي دوی ورکړی دی (که زکوٰة وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

که خیرات) په داسي حال کي يې ورکوي چي د دوی زړونه د نه قبلېدلو څخه بېرېدونکي وي، چي بېشکه دوی خپل رب ته ورتلونکي دي.

او اصحاب کرام په دې پوهېدل چي دا دنيا د خپلو ټولو عذابو او نعمتو سره د آخرت په مقابل کي د غماشي د وزر قيمت او اهميت نه لري، دغه پوهي او يقين پر دوی د دنيا مشقتونه او تکليفونه دومره سپکول چي په دغو عذابو او آزارويې هيڅ پروا نه کېدل.

۵ - قرآن مجيد، په دغه سختو، قهرمنو او ترخو حالاتو کي د قرآن مجيد داسي سورتونه او آياتونه نازلېدل چي د اسلام پر مباديو، اساس او بنسټ باندي حجت او دلائل وه او مسلمانانو ته يې هغه لار ښووني کولې چي د هغو په عملي کولو سره په ټول عالم کي ډېره ښه بشري ټولنه جوړېدل، چي هغه اسلامي ټولنه وه او د مسلمانانو احساسات يې پر صبر او استقامت ټينګول او د دغه مقصد دپاره يې مثالونه او حکمتونه بيانول.

د مثال پر ډول الله عزوجل د سورة البقره په (۲۱۴) نمبر آيات کي فرمايي:

﴿أَمْ حَسِبْتُمْ أَن تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُم مَّثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِن قَبْلِكُم ۖ مَّسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتَّىٰ يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَىٰ نَصْرُ اللَّهِ ۗ أَلَا إِنَّ نَصْرَ اللَّهِ قَرِيبٌ ﴿٢١٤﴾﴾. [البقره:۲۱۴]

ژباړه: اې مومنانو! آيا تاسي ګمان کوی چي تاسي به جنت ته داخل سی او پر تاسي به د هغو کسانو په مثل سختئ نه وي راغلي چي پخوا تېر سوي دي؟ پر هغو تکاليف او سختئ راغلي وه، لوږه او مسکنت، آزارونه او تکليفونه ورته پېښ وه، تر داسي اندازې چي هم به هغه د دوی رسول او هم به هغو کسانو چي د ده سره يې ايمان را وړی ؤ ويل: د الله نصرت به کله وي؟ الله جل جلاله د دوی په جواب کي فرمايي: خبر اوسی چي مومنانو ته د الله نصرت قريب او نژدې دی.

دا و مسلمانانو ته ارشاد ؤ چي آيا تاسي اميد لری چي جنت ته داخل سی؟ حال دا چه هغه تکليفونه او آزارونه چي پخوانيو امتو ته پېښ سوي دي تاسي ته به نه پېښيږي؟ او بيا هم الله جل جلاله فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿الٓمٓ ﴿١﴾ أَحَسِبَ ٱلنَّاسُ أَن يُتۡرَكُوٓاْ أَن يَقُولُوٓاْ ءَامَنَّا وَهُمۡ لَا يُفۡتَنُونَ ﴿٢﴾﴾
[العنکبوت: ۲،۱]

آیا خلک داسې ګمان کوي چي دوی به پر دغه پرېښوول سي چي و وايي: (موږ ایمان را وړی دی) او دوی دي امتحان نه کړل سي؟.

﴿وَلَقَدۡ فَتَنَّا ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡۖ فَلَيَعۡلَمَنَّ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ صَدَقُواْ وَلَيَعۡلَمَنَّ ٱلۡكَٰذِبِينَ ﴿٣﴾﴾
[العنکبوت/۳]

په تحقيق موږ امتحان کړي دي هغه کسان چي تر دوی د مخه وه، پس خامخا به الله جل جلاله په علم ظاهري سره هغه کسان معلوم کړي چي په خپل ایمان کي صادقه دي او خامخا به هغه کسان په علم ظاهري سره معلوم کړي چي درواغجنان دي.

دغه قرآني آیاتو او مفاهیمو مسلمانان بل عالَم ته نقلول، دکون او کائناتو مشاهد يې په ليدل، د الله جل جلاله د ربوبيت جمال او د اُلوهيت کمال يې په ليدی، د الٰهي رحمت او مهربانيو آثاريې په ليدل، د جنت هغه نعمتونه يې ورته بيانول چي د هغو د حاصلولو دپاره هيڅ تکليف! تکليف نه معلومېدی، د دغو آیاتو په جریان کي مسلمانانو ته په الٰهي رحمت او نعمتو، په جنت او په الٰهي رضاء سره زيري ورکول کېدل او په عين وخت کي د دوی د ظالمو دښمنانو او سرکښه کفارو د محاکمې حالات بيانېدل، چي بيا پسله محاکمې څخه پرمخي د دوږخ اورته کشول کيږي او ورته ويل کيږي (ذُوقوا مَسّ سقر) يعني: د دوږخ د عذابو خوند وګوری.

٦ – دکاميابۍ زيري، د دغو ټولو تکاليفو سره سره مسلمانان د اولي ورځي څخه بلکه د مخه تر دې چي اسلام ته داخل سي په دې پوهېدل چي اسلام ته داخلېدل دا معنٰی نه لري چي باید مشکلات او تکاليف یوسو، بلکه د اولي ورځي څخه د اسلامي دعوت هدف دا وُ چي ړوند جاهليت او د هغه جاهليت ظالم نظام له منځه یوسي.

مسلمانان پوهېدل چي د اسلام اساسي هدف دا دی: چي پر مځکه خپل نفوذ جاري کړي او په عالَم کي سياسي نفوذ لاس ته را وړي، چي انساني اُمت او بشري ټولنه د الله جل جلاله د رضاء پر طرف رهي کړي او بندګان د بندګانو له بندګيه د الله جل جلاله بندګۍ ته ور وباسي او د قرآن مجيد دغه دکاميابۍ زيري ځيني وختونه په پوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

صراحت او ځيني وختونه په کنايه سره مسلمانانو ته نازلېدل.

دغه د سختيو په ژوند او د آزارو په وختو کي چي مځکه پر مسلمانانو تنګه سوې وه او قريبه وه چي د دوی د ژوند ورځي پای او آخر ته ورسيږي، هغه آياتونه نازلېدل چي د پخوانيو انبياوو او د دوی د قومو حالات پکښي بيانېدل، داسي واقعات پکښي ذکر کېدل چي د مکې مکرمې د مسلمانانو او کفارو د حاله سره مطلق مطابق او يو شئ وه.

او بيا به په دغو آياتو کي د کفارو او ظالمانو د هلاک حالات بيانېدل او دا بيانېدل چي مځکه به بيرته د الله جل جلاله صالحه بندګانو ته په ميراث ورپاته سوه، نو په دغو قصو کي دې ته واضحه اشارې وې چي د مکې مکرمې کفار، په را تلونکي وخت کي ناکامه کيږي، مسلمانان او اسلامي دعوت کامیابه کيږي، بيا هم په دغو وختو کي داسي صريح آياتونه نازل سوه چي مسلمانانو ته يې د بري او غلبې زيري ورکول، لکه څرنګه چي الله جل جلاله په سورة الصّافات کي فرمايي:

﴿ وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا ٱلْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ ﴾.[الصافات: ۱۷۱]

يعني: پخوا لا زموږ د بندګانو رسُولانو د پاره زموږ حکم صادر سوی دی.

﴿ إِنَّهُمْ لَهُمُ ٱلْمَنصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۲]

بېشکه چي د دوی سره مرسته او مدد سوی دی.

﴿ وَإِنَّ جُندَنَا لَهُمُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴿١٧٣﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۳]

او بېشکه زموږ لښکري کامیابه او پر کفارو بريالی دي.

﴿ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿١٧٤﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۴]

تر يوه وخته پوري ته له دويه مخ وګرځوه، يعني: څو ورځي لا دوی ته صبر وکړه څه مه ورته وايه.

﴿ وَأَبْصِرْهُمْ فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۵]

ته څه موده دوی ته وګوره ژر ده چي دوی به خپل عاقبت او آخر کار و ويني.

﴿ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾ ﴾ [الصافات: ۱۷۶]

(c) ketabton.com: The Digital Library

آیا دوی زموږ د عذاب د را تللو تلوار کوي؟

﴿ فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَآءَ صَبَاحُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿١٧٧﴾ ﴾ [الصافات، ۱۷۷]

پس کله چي د دوی پر غولي او میدان عذاب نازل سي! بد به وي سهار یا ورځ د دغه بېرول سوو خلکو.

او بیا ربﷻ په سورة القمر کي فرمایي:

﴿ سَيُهْزَمُ ٱلْجَمْعُ وَيُوَلُّونَ ٱلدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ ﴾. [القمر: ۴۵]

یعني: ژر ده چي د دغو کفارو ډله او ټولی به ماته سي او دوی به په جنګ کي مسلمانانو ته خپلي شا وي وروګرځوي، یعني ځغلي به او تښتي به.

همدارنګه ربﷻ د هغه مهاجر مسلمانانو په باره کي چي حبشې ته یې هجرت کړی ؤ فرمایي:

﴿ وَٱلَّذِينَ هَاجَرُوا۟ فِى ٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا۟ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِى ٱلدُّنْيَا حَسَنَةً ۖ وَلَأَجْرُ ٱلْـَٔاخِرَةِ أَكْبَرُ ۚ لَوْ كَانُوا۟ يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ ﴾. [النحل: ۴۱]

یعني: هغه کسان چي د اللهﷻ په لارکي یې وروسته تر هغه چي ظلم پر وسو هجرت کړی دی، نو خامخا به موږ په دنیا کي دوی ته ښه ځای ورکړو او خامخا د آخرت اجر او ثواب ډېر لوی دی، که دغه مهاجرین په هغه خپل لوی اجر پوهېدلای.

د اللهﷻ له طرفه دغه قسم زیري او بشارتونه و مسلمانانو ته خورا ډېر دي چي د هغو په را نقلولو سره د مضمون د اوږد والي څخه بېرېږم.

همدارنګه د رسول اللهﷺ له طرفه دغسي زیري یو او بل وخت و مسلمانانو ته ورکول کېده، کله چي به د حج موسم راغلی رسول اللهﷺ به د رسالت د تبلیغ او دعوت دپاره د خلکو په منځ کي و دربدی او یوازي په جنت سره یې زیری نه ورکاوه بلکه په پوره صراحت سره به یې ورته ویل: اې خلکو! (لا إله إلا الله) و وایاست چي له الهي عذابه خلاص سی او په دغه کلمه سره به د عربو پاچهان سی او عجم به مو اطاعت کوي او که مړه سواست په جنت کي به پاچهان یاست.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رنګه رسول اللهﷺ د قریشو و هغه آخرنۍ ډلي ته چي ابوطالب ته ورغله په صراحت سره و ویل: زه له دویه یوه جمله غواړم، دوی دي هغه قبوله کړي عرب به ورته تابع سي او د عجمو به پاچهان سي.

د رسول اللهﷺ دغه زیري او بشارتونه په پټه او پرده کي نه وه، بلکه لڅ او په ښکاره سره ویل کېده، لکه څرنګه چي مسلمانان په خبر وه دغه رنګه کفارو ته هم تر داسي اندازې ور معلوم وه چي د رسول اللهﷺ اصحابِ کرام به یې ولیدل د پسخند او ملنډو پر قسم به یې و ویل: هغه دي د مځکي پاچهان راغله، ژر ده چي د کسرٰی او قیصر پر پاچهیو به کامیابه سي، بیا به یې شپېلکیان او چکچکي کړې.

نو د دغه په مقابل کي چي اصحاب کرامو ته په دنیا کي د روښانه مستقبل زیري ورکول کېدل او د هغو امیدو سره چي په آخرت کي به پر جنت کامیابه کیږي، اصحاب کرامو دغه پرله پسې عذابونه چي پر دوی اُورېدل او هغه مصائب چي له هره طرفه پر را ګرځېدلي وه، داسي بلل لکه د پسرلي اوریځ چي ډېر ژر به سره وپاشل سي.

پر دې ټولو سر بېره رسول اللهﷺ به همېشه د دوی اروحونه په ایمان ور تغذیه کول، د دوی ضمیر او وجدان یې د قرآن او حکمت په تعلیم سره ور پاکاوه او په سالمه تربیه سره یې تربیه کول، د دوی اروحونه یې لوړو منزلو او د زړو پاکۍ ته رهنمایي کول، د اخلاقو صفایي، د مادیاتو څخه آزادي یې ور ته بیانول، د شهواتو سره یې د مقاومت لاري چاري ور ښوولې، د مځکي او آسمانو رب ته یې نژدې کول، د جهل د تاریکیو څخه یې د معرفت نور ته ور وستل، د آزارو په مقابل کي یې صبر او د نفس مغلوبه کېدل ور ښوول، نو څکه د دوی په علم کي رسوخ، د الله جل جلاله په لار کي فاني کېدل، و جنت ته شوق، حرص پر علم، فقهه په دین کي، محاسبة النفس، غلبه پر عواطفو، تقیُّد په صبر، هدوء او وقار زیات سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مکې مکرمې درییمه مرحله
یا تر مکې مکرمې دباندې دعوت

اوس نو د رسول الله ﷺ د بعثت او دعوت لس کاله کیږي او په دغو لسو کلو کې بېله اویا نفرو بل څوک اسلام ته نه دي داخل سوي، لس کاله قریشو ته دعوت او بلنه فقط اویا نفره مسلمانان سوي دي، هو! دغه اویا نفره بېله هغو مسلمانانو څخه وه چې په حبشه کې دي، دغه اویا نفره مسلمانان د رسول الله ﷺ ملګري او کومکیان په مکه مکرمه کې موجود دي، خو دغه اویا نفره د قریشو په مقابل کې بې وسه او کمزوري دي.

رسول الله ﷺ فکر وکړی چې خپل دعوت تر مکې مکرمې دباندې وباسي ځکه په مکه مکرمه کې په لسو کلو کې فقط دغه اویا نفرو او هغو نفرو چې په حبشه کې اوسیږي ایمان را وړی دی، خاصتاً د ابوطالب تر وفات وروسته پر رسول الله ﷺ د قریشو له طرفه آزارونه او عذابونه هم ډیر شدید او سخت سوه، تاسي خو هغه ټول آزارونه او عذابونه واورېدل چې پر رسول الله ﷺ تېرېدل، مګر پر دغه سر بېره رسول الله ﷺ فرمایي: قریشو آزار او تکلیف نه دی را رسولی په مثل د هغه آزار چې پسله وفاته د ابو طالب یې را رسولی دی، فکر وکړی: هغه د مخنې ټول آزارونه او تکالیف د دغه آزار په مقابل کې چې پسله وفاته د ابوطالب و رسول الله ﷺ ته رسیږي هیڅ وه، دغو آزارو پسله وفاته د ابوطالب ولي او څنګه فرق وکړی؟ هغه داسي کله چې ابوطالب ژوندئ ؤ رسول الله ﷺ ته یوازي د قریشو مشرانو او سردارانو لکه: ابوجهل، مطعم بن عدي، عاص بن وائل، ابولهب، عتبه او داسي نورو آزار ور رسولای سوای بېله مشرانو بل چا د رسول الله ﷺ پر آزارولو جرئت او دلاوري نه سوای کولای، مګر د ابوطالب تر وفات وروسته د مکې مکرمې لچکانو، بیعقلانو او بېباکانو، د رسول الله ﷺ پر آزارولو جرئت او دلاوري پیدا کړه، کله چې به رسول الله ﷺ پر لار تېرېدی هغه کسان چې هیڅ قدر او شرف به یې نه درلودی، هغه لُچک او اوباش خلکو هم و رسول الله ﷺ ته آزار ورکاوه، پر سر به یې خاوري ور پاشلې، په رنګ او خاورو به یې ویشتی، دغه وخت نه د چا څخه بېره وه او نه د چا مراعت

(c) ketabton.com: The Digital Library

او احترام ؤ، څکه هغه څوک وفات سو چي د رسول الله ﷺ ساتنه او د هغه دفاع يې کول، نو رنګارنګ نوي آزارونه شروع سوه. داسي نه پېښېدل چي رسول الله ﷺ دي پرلار رهي وي او څوک دي بد ورته و نه وايي، سپکي خبري دي ورته و نه کړي، په پخوا کي يوازي د قريشو مشران وه چي آزاريې ور کاوه، مګر اوس هلکان او بې باکان هم سپک او بد ويل ورته کوي، څوک نسته چي د قوم له آزاره يې وساتي.

کله چي دغه آزارونه او تکاليف ډېر زيات او شديد سوه، رسول الله ﷺ له ځانه سره دا فيصله وکړه چي تر مکې مکرمې دباندي ووزي او په داسي ځا پسي وګرځي چي هغه يې مرسته وکړي، پسله فکره دې نتيجې ته ورسېدی چي ده ﷺ او مکې مکرمې ته هغه نژدې ښار طائف دی، نو يې د طائف د سفر فيصله او اراده وکړه چي هلته به د الله جل جلاله دين ته خلک را دعوت کړم.

و طائف ته سفر

د بعثت د لسم کال او د شوال په مياشت کي چي د (۶۱۹) ميلادي کال د مئ آخري او د جون اولي ورځي وې رسول الله ﷺ طائف ته پياده او پرېښو رهي سو (*طائف د مکې مکرمې څخه شپېته ميله ليري دی*) په دې سفر کي د رسول الله ﷺ آزاد سوی مريئ زيد بن حارثه رضی الله عنه چي په عربي کي (مولی) ورته وايي ورسره ملګری ؤ، په لار کي چي به پر هره قبيله ورغله هغه به يې اسلام ته دعوتول خو يوې قبيلې هم دغه د ده ﷺ دعوت نه کړی قبول، کله چي رسول الله ﷺ طائف ته ورسېدی هلته د طائف په شروع کي د طائف د مشرانو څخه درې نفره ناست وه چي نومونه يې: عبديا ليل، مسعود او حبيب دي، درې سره ورونه او د عَمرو بن عُمَير الثقفي زامن وه، رسول الله ﷺ اجازه وغوښتل چي خبري ورسره وکړي، هغو وليدل چي د مکې مکرمې د اشرافو څخه او د عبدالمطلب د اولادې څخه يو نفر دی ښه راغلی يې ور ته و وايه، رسول الله ﷺ ورسره کښېنستی د دين او اسلام خبري يې ورته شروع کړې، قرآن مجيد يې ورته تلاوت کړی، خو په آخر کي د هغو درو نفرو څخه يو نفر ولاړ سو او ويل: الله جل جلاله بيله تا بل څوک نه کړی پيدا چي په رسالت يې را وليږي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه بل و ویل: والله د کعبې پوښونه به څیري کړم خو پر تا به ایمان را نه وړم، (دکفارو په عقیده د کعبې شریفې د پوښو څیرل او غورځول ډېره لویه ګناه وه) نو ویل: دغه لویه ګناه به وکړم خو پر تا به ایمان را نه وړم.

او درېیم نفر و ویل: زه هیڅکله خبري نه درسره کوم، ځکه که ته د رشتیا رسول یې لکه څرنګه چې ته وایې نو ته ډېر خطرناکه یې، باید ستا جواب درنه کړم او که ته پر الله درواغ وایي نو ته د دې لائق نه یې چې خبري درسره وکړم.

رسول اللهﷺ و فرمایل: دا چې تاسي اسلام نه کړی قبول نو دغه حال درسره وساتی پرېږدی چې زه د بل چا سره خبري وکړم، هغو ویل: یا والله نه دي پرېږدو چې د بل چا سره هم خبري وکړې، نه راضي دي چې دوی خبري واوري او نه غواړي چې رسول اللهﷺ د بل چا سره خبري وکړي، نو دغه درې نفره تر رسول اللهﷺ د مخه د طائف و داخل ته ولاړل، هلته یې هلکان، مریان او لچګان سره را ټول کړه، دوه لیکه یا قطاره یې ځني جوړ کړه، کله چې رسول اللهﷺ دننه و طائف ته ورغلی غواړي چې خلک د الله جل جلاله دین ته دعوت کړي د هلکانو او بیباکانو هغه دوې ډلي په پسې سوې او په ډېرو یې ولي او د ډېرو ویشتل یا وارونه د رسول اللهﷺ پر پښو کوي، چې پښه پورته کړي هم یې ولي چې پښه کښېږدي هم یې ولي، تر داسي اندازې چې د رسول اللهﷺ تر مبارکو پښوویني بهېدلې او زید بن حارثه رضی الله عنه به په خپل جسم او بدن سره رسول اللهﷺ د دغو ډبرو د ویشتلو څخه ساتی، خو د زید رضی الله عنه سر هم څو ځایه مات او زخمي سو او هغه هم په وینو لړلی ؤ.

ښه متوجه سی: دا چه زید بن حارثه رضی الله عنه په خپل جسم او ځان رسول اللهﷺ د کفارو د ډبرو ویشتلو څخه ساتي، خپل ځان یې د هغهﷺ دپاره سَپَر ګرځولی ؤ، تر داسي اندازې چې د ده سر هم څو ځایه زخمي کېږي او ویني تر را بهېږي، دا د هر مسلمان د حال نمونه ده، باید هر مسلمان په هره طریقه سره چې وي د اسلامي دعوت د قائد ساتنه وکړي، که څه هم دغه ساتنه د ده د حیات په قربانولو سره وي، اصحاب کرامو د رسول اللهﷺ سره چې د اسلامي دعوت قائد ؤ دغسي کول، که نن ورځ رسول اللهﷺ زموږ په منځ کي نه دی موجود او موږ یې داسي دفاع نه سو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کولای لکه اصحاب کرامو چې کول خو دغه دفاع پر یوه بل قسم کېدلای سي، هغه دا چه موږ د اسلامي دعوت په لار کې عذابونه او تکالیف پرځان درانه و نه بولو. موږ هم باید پر خپلو ځانو د دعوت په لار کي څه ناځه آزارونه او تکلیفونه قبول کړو، نو به مو په دې ډول د رسول الله ﷺ سره د آزارو په قبلولو کي حصه اخیستې وي.

نو دا لازمه او ضروري ده چي هر چیري او په هر وخت کي باید د اسلامي دعوت دپاره قیادتونه او مشران موجود وي چي په دعوت کي د رسول الله ﷺ خلافت وکړي او پر مسلمانانو دا لازمه ده چي د دغه قائد پرشا وخوا مخلصه عسکر او لښکر وګرځي، خپل مالونه او قوت تر خپل قائد قربان کړي، لکه څرنګه چي مسلمانانو د رسول الله ﷺ سره کول.

په طائف کي د رسول الله ﷺ دغه حال ؤ او دغه د ډېرو وارونه وه، دومره یې نه پرېښاوه چي د خلکو سره خبري وکړي، چا دغه پوښتنه هم نه ځني وکړه چي د څه شي دپاره راغلی یې؟ د مخه تر دې چي خلک پوه سي چي رسول الله ﷺ د څه شي دپاره راغلی دی، څه غوارې او څه وایي د ده په ویشتلو یې شروع وکړه، دا د طائف د خلکو له طرفه د رسول الله ﷺ استقبال ؤ، رسول الله ﷺ چي دا حال ولیدی چي چا د خبرو کولو اجازه هم ورنه کړه نو پوه سو چي دلته فایده نسته، بیرته په هغه زخمي پښو او هغه د ستړیا په حالت کي د مکې مکرمې و طرف ته رهي سو.

خو بیا هم هغه سُفَهاء او بېباکان، لچکان او مریان په پسې دي او په ډېرو یې ولي ترخو رسول الله ﷺ او ملګری یې له طائفه و وتل، هلته په لار کي تر طائف درې میله دباندي د انګورو یو باغ یا باغچه وه، رسول الله ﷺ دغي باغچې ته ور وګرځېدی، دلته نو هغه هلکان او بېباکان ځني را وګرځېدل، رسول الله ﷺ په زخمي پښو او غمجن زړه د انګورو د یوه تاک و سایې ته کښېنستی او دېواله ته یې تکیه وکړه، او دلته یې هغه مشهوره دعاء وکړه کومه چي پردې دلالت کوي چي زړه یې د درد او غمه څخه ډک ؤ او پر دې یې حسرت ؤ چي یوه نفر هم ایمان رانه وړی او وې فرمایل:

«اَللّٰهُمَّ إِلَيکَ أَشْکُو ضُعْفَ قُوَّتِي، وَ قِلَّةَ حِيْلَتِي، وَهَوَانِي عَلَى النَّاسِ، يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ، أَنتَ رَبُّ الْمُسْتَضْعَفِينَ، وَأَنتَ رَبِّي، إِلَى مَنْ تَکِلُنِي؟ إِلَى بَعِيدٍ يَتَجَهَّمُنِي؟ أَمْ إِلَى

(c) ketabton.com: The Digital Library

عَدُوٍّ مَلَّكْتَهُ أمري؟ إنْ لَمْ يَكُن بکَ عَلَيَّ غَضَبٌ فَلاَ اُبالي، ولكنْ عافِيَتُکَ هِيَ أوسَعُ لي، أعُوذُ بنُورِ وَجْهِکَ الَّذي أشْرَقَتْ لَهُ الظُّلُمات، وَصَلُحَ به أمرُ الدُّنيا والآخِرَة، منْ أنْ يَتنزَّلَ بي غَضَبُکَ، أوْ يَحِلَّ عَلَيَّ سَخَطُکَ، لَکَ العُتْبى حتّى تَرْضَى، وَلاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إلاَّ بکَ».

ژباړه: الهي! د خپل ضعف، د حیلې د لږوالي او پر خلکو زما د سپکوالي شکایت درته کوم، یا ارحمَ الرّاحمین! ته د ضعیفانو رب یې او زما رب یې، و چا ته مې پرېږدې؟ هغه لیرې ته چې په ترېو تندي را ته ګوري؟ او که دې دښمن ته زما اختیار ورکړی دی؟ که ته پرما په قهر نه یې زما پروا نسته، مګر ستا عافیت زما دپاره پراخه دی، ستا د مخ په هغه نور سره پناه غواړم چې تاریکۍ په روښانه کیږي، د دنیا او آخرت کارونه په اصلاح کیږي، پر ما ستا غضب مه نازلوې، ستا قهر ما ته مه راولې، الهي تر هغو زارۍ درته کوم چې راضي کېږې او بیله تا ما لره نه حول سته نه قوت.

رسول الله ﷺ دعاء کوي او دعاء، داسې دعاء چې د زړه سوز او سوځل پکښې وه، رسول الله ﷺ خواشیني او زهیر ؤ چې اسلام ولې دغه د ضعف په حالت کې پاته دی لس کاله د دعوت تېر سوي دي بیا هم اسلام ضعیفه دی، په طائف کې هم نه چا د ده ﷺ خبره واورېدل او نه چا د ده ﷺ دعوت قبول کړی.

دغه باغ د ربیعه د زامنو ؤ چې عُتبه او شَیبه نومېدل، دوی هم د قریشو د سردارانو څخه وه او په مکه مکرمه کې اوسېدل، په دغه وخت کې دوي هم دلته په دغه باغ کې موجود وه، عتبه او شیبه ولیدل چې د رسول الله ﷺ تر پښو وینې بهیږي ستړی او ستومانه دی زړه یې پر وسوځل سو ویل: وړی به هم وي، دوی یو مریئ درلودی چې په دین نصراني او نوم یې عَدّاس ؤ، هغه خپل نصراني مریئ یې را وغوښتی ویل: یا عدّاس! دغه انګور و محمّد ﷺ ته وروړه، عدّاس انګور واخیستل او رسول الله ﷺ ته یې ور وړل، عُتبه او شیبه د لیرې ورته ګوري، رسول الله ﷺ اول د عدّاس شکریه آداء کړه او بیا چې یې د انګورو په خوړلو شروع کول نو یې و ویل: بسم الله، د خوړلو د شروع په وخت کې بسم الله ویل د عربو عادت نه ؤ، عدّاس په تعجب کې سو او رسول الله ﷺ ته یې و ویل: دغه خبره چې ستا څخه مې واورېدل د دې ملک خلک دغه جمله نه وایي، رسول الله ﷺ پوه سو چې دا سړئ په زړه کې څه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري نو يې پوښتنه ځني وکړه چې نوم دې څه دی؟ مريي وويل: عدّاس.

ويل: د کوم ځای يې او دين دې څه شی دی؟

مريي ويل: زه نصراني او د نينوا د اهله څخه يم *(نينوا د عراق د موصل په ښار کې د يوه کلي نوم دی)*

رسول الله ﷺ وفرمايل: د هغه صالح سړي يونس بن متي د وطن يې؟

عدّاس نور هم په تعجب کې سو، ځکه عرب نينوا نه پيژني او دا سړئ نينوا خو پيژني بلکه تاريخ يې هم ور معلوم دی حتّی يونس عليه السلام هم پيژني.

نو يې رسول الله ﷺ ته وويل: ته څوک يې چې يونس بن متي هم پيژنې؟

رسول الله ﷺ وويل: هغه زما ورور دی هغه نبي ؤ او زه هم نبي يم، عدّاس پوه سو چې د يوه عادي او معمولي سړي سره خبري نه کوي، عدّاس ورولاړ سو د رسول الله ﷺ سر، لاسونه او پښې ور مچوي.

دلته و يوه شي ته متوجه سی: دا الهي تسلّی ده چې الله جل جلاله يې خپل رسول ﷺ ته ورکوي، دا هغه پښې نه دي چې د طائف خلکو په ډبرو ويشتلې؟

او اوس هغه پښې يو بل انسان مچوي.

عُتبه او شيبه د ليري ورته ګوري يوه هغه بل ته و ويل: مورِ خواره ور ولېږل او ده مريئ را خراب کړی، عدّاس چې بيرته دوی ته ورغلی دوی ورته و ويل: وَيحک څه درته پېښه سوه چې لاس او پښې دي ور مچول؟ عدّاس و ويل: يا سيّدي! په مځکه کې تر دغه سړي بهتر څوک نسته، په داسي شي يې خبر کړم چې بېله نبي بل څوک نه دی په خبر، عتبه او شيبه و عدّاس ته و ويل: محمّد او د هغه خبري پرېږده والله ستا دين د محمّد تر دين ښه او بهتر دی، دوی غوښتل چې عدّاس هم له اسلامه ليري کړي.

خير رسول الله ﷺ په مات او غمجن زړه له دغه باغه د مکې مکرمې پر طرف رهي سو کله چې قرن المنازل ته ورسېدی (قرن المنازل د يو ځای نوم دی) الله جل جلاله جبريل عليه السلام ورته را ولېږی چې هغه پر غرو مقرره ملائکه هم ور سره ملګرې وه او د رسول الله ﷺ څخه يې امر او اجازه غوښتل چې پر اهل مکه دوه غرونه سره را جفت کړي او د مکې مکرمې خلک يې په منځ کې چختاڼ کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام بخاري د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چې دې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ویل: یا رسولَ الله! آیا د اُحُد تر ورځې بله سخته ورځ درباندې راغلې ده؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: ستا د قوم یعنې: عربو څخه هغه آزارونه را رسېدلي دي چې را رسېدلي دي او هغه سخت آزار چې له دويه ما ته را رسېدلی دی هغه په هغه ورځ ؤ چې ما خپل دين او رسالت پر عبدياليل عرض کړی او هغه زما د خوښې جواب را نه کړی او زه غمجن رهي سوم په ځان نه پوهېدم چې چيرې ځم، هغه وخت په ځان پوه سوم چې زه په قرن ثعالب کې وم (دغه قرن ثعالب ته اوس قرن منازل ويل کيږي) رسول الله ﷺ فرمايي: چې سر مې را پورته کړی يوه اوريځ وه چې سايه يې را باندي کړې وه، ما چې اوريځي ته وکتل په هغه کې جبريل عليه السلام ؤ او را بږغ يې کړه ويل: يا محمّد! الله عزوجل ستا د قوم هغه جواب واورېدی چې تا ته يې درکړی او هغه څه يې وليدل چې ستاسره يې وکړه اوس الله جل جلاله هغه پر غرو مقرره ملائکه تا ته را لېږلې ده د دوی په باره کې چې څرنګه ستا خوښه وي هغسې امر پر وکړه، بيا نو هغه پر غرو مقرره ملائکې را بږغ کړه اول يې سلام را ته و وايه او بيا يې را ته و ويل: يا محمّد! ﷺ زه دغه يم څرنګه چې ستا خوښه وي امر کوه که دي خوښه وي چې پر اهلِ مکه دوه غرونه جفت کړم جفت به يې کړم (د دوو غرو څخه مقصد يَو د أبي قُبيس غر ؤ او بل د هغه پر برابري غر دی چې قُعيقُعان ورته ويل کيږي او مکه مکرمه د دغو دوو غرو په منځ کي پرته ده) نو ملکي و ويل: که ستا خوښه وي د مکې ټول خلک به د دغو دوو غرو په منځ کي کنبکاږم (چختاڼ به يې کړم) رسول الله ﷺ وفرمايل: بلکه اميد لرم چې الله عزوجل د دوی له نسله داسي څوک را وباسي چې د يوه الله عزوجل عبادت کوي او هيڅ شريک نه ورته نيسي.

د رسول الله ﷺ په دغه جواب کې د ده ﷺ لوړ شخصيت څليږي چې پر خپل امت يې څومره رحمت او شفقت درلودی، محمّد رسول الله ﷺ رؤف او رحيم پر خپل امت څومره مهربانه ؤ، نه يې غوښتل چې امت يې په الٰهي عذاب سره هلاک سي.

د رسول الله ﷺ زړه په دغه الٰهي نصرت سره چې لوړ له آسمانه ورته راغلی مطمئن سو او بيا د مکې مکرمې پر طرف رهي سو ترڅو چې وادي نخله ته ورسېدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او هلته یې څو ورځې تیرې کړې، په وادي نخله کې دوه ځایه دي چې د استوګنې وړ او لائق وه چې یوه ته (سَیل کبیر) ویل کیږي او بل ته (الزَیمه) ویل کیږي خو موږ ته دا معلومات نسته چې رسول الله ﷺ په کوم ځای کې اوسېدی، په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ دلته اوسېدی الله عزوجل د پېرانانو یوه ډله ورته را ولېږل چې د رسول الله ﷺ څخه قرآن مجید واوري او دغه د پېرانانو واقعه الله جل جلاله په قرآن کریم کې دوه ځایه ذکر کړې ده، الله جل جلاله په سورة الاحقاف په کې فرمایي:

﴿ وَإِذْ صَرَفْنَآ إِلَيْكَ نَفَرًا مِّنَ ٱلْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ ٱلْقُرْءَانَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوٓا۟ أَنصِتُوا۟ ۖ فَلَمَّا قُضِىَ وَلَّوْا۟ إِلَىٰ قَوْمِهِم مُّنذِرِينَ ﴿٢٩﴾ ﴾. [الأحقاف: ۲۹]

یعني: یا محمّد! ﷺ هغه وخت په یاد کړه! کوم چې موږ تا ته د پېرانانو یوه ټولی در وګرځول، یعني: درته را مو وستل چې قرآن مجید ته یې غوږ نیوی، کله چې دوی دغه د قرآن اورېدلو ته حاضر سوه دوی په خپل منځ کې سره و ویل: چپ سی.

کله چې د قرآن مجید تلاوت پای ته ورسېدی دوی بیرته خپل قوم ته په داسې حال کې وګرځېدل او ولاړل چې خپل قوم یې له الهي عذابه بېراوه.

﴿ قَالُوا۟ يَـٰقَوْمَنَآ إِنَّا سَمِعْنَا كِتَـٰبًا أُنزِلَ مِنۢ بَعْدِ مُوسَىٰ مُصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدِىٓ إِلَى ٱلْحَقِّ وَإِلَىٰ طَرِيقٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ ﴾.[الأحقاف: ۳۰]

دوی و ویل: اې زموږ قومه! بیشکه موږ داسې یو کتاب واورېدی چې تر موسٰی علیه السلام وروسته نازل سوی دی او د پخوانیو کتابو تصدیق کوونکی دی، دغه کتاب حق دین او سمې لارې ته لار ښوونه کوي.

﴿ يَـٰقَوْمَنَآ أَجِيبُوا۟ دَاعِىَ ٱللَّهِ وَءَامِنُوا۟ بِهِۦ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣١﴾ ﴾. [الأحقاف: ۳۱]

اې زموږ قومه! د هغه چا خبره قبوله کړی چې د الله طرف ته مو بولي او پر هغه ایمان را وړی، چې الله به تاسې ته ستاسې ګنهونه در وبخښي او تاسې به له دردناکه عذابه څخه خلاص کړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه د سورة الجن پنځلس اولني آياتونه په دغه باره کي نازل سوي دي چي پېرانانو د رسول الله ﷺ څخه قرآن مجيد واورېدی، الله جل جلاله فرمايي:

﴿قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا ۝١﴾.

يعني: اې محمّده! ﷺ دوی ته و وايه: ما ته وحيِ راغلې: چي بيشکه زما د قرآن مجيد ويل د پېرانانو يوې ډلې واورېدل، کله چي دوی هغه خپل نور قوم ته ورغله ورته ويې ويل: بېشکه موږ په فصاحت او بلاغت کي يو عجيب قرآن واورېدی.

﴿يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ ۖ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ۝٢﴾.

داسي قرآن چي حق او ايمان ته لار ښوونه کوي نو موږ پر هغه قرآن ايمان راوړی او پسله ننه به بل هيڅوک د خپل رب سره شريک نه کړو.

﴿وَأَنَّهُ تَعَالَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ۝٣﴾.

او بېشکه چي زموږ د رب شان ډېر لوی او لوړ دی، الله عزوجل نه ښځه لري نه اولاد، لکه څرنګه چي د انسانانو او پېرانانو کفار او مشرکان داسي وايي.

قصه داسي وه: کله چي رسول الله ﷺ له طائفه په هغه شکل سره را و وتی چي نه څوک مسلمان سو او نه چا د ده ﷺ دعوت او خبري واورېدې، نو رسول الله ﷺ د شکه وتلی ډېر خواشيني، غمجن او نا اميده ؤ، چي ولي داسي پيښه ده؟ د اسلام او دعوت کار ولي مخ ته نه ځي؟ الله عزوجل دا إراده وکړه چي دغه غم او پرېشاني پر خپل حبيب محمّد مصطفٰی ﷺ سپک کړي چي ته مه خواشيني کېږه که انسانان ايمان نه را وړي هغه دي پېرانان ايمان راوړي او د آياتو له تلاوته څخه دا معلومه او روښانه ده چي رسول الله ﷺ د دغو پېرانانو په راتګ او د قرآن مجيد په اورېدلو او د هغو په ايمان راوړلو نه ؤ خبر بلکه الله عزوجل د وحيو په واسطه په دغه حال خبر کړی او د پېرانانو د راتللو سبب چي ولي پېرانان دلته و رسول الله ﷺ ته راغله داسي ؤ:

د رسول الله ﷺ تر بعثت د مخه پېرانان و آسمان ته ورنژدې کېدل او د ملائکو خبرو ته يې غوږ نيوی او د ملائکو ځيني خبري به يې اورېدلې، ملائکو به په خپل منځ کي ځيني الٰهي امرونه سره بيانول مثلاً ويل به يې: الله جل جلاله امر کړی دی چي فلاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دي زوی ورکول سي يا د فلاني رزق دي لږ يا زيات سي، پيرانانو به دغه خبري اورېدلې او بيا به يې دغه خبري د جادوګرانو او کوډګرانو په واسطه په خلکو کي نشرولې، همدغه سبب ؤ چي همېشه به کوډګران او جادوګران پر خلکو او د هغو پر عقيدو مسلط وه، لکه څرنګه چي دغه موضوع په حديث شريف کي هم ذکر سوې ده، چي جن به يو د بل پر اوږو سپرېدل او د آسمان خبرو ته به يې غوږ نيوی.

خو د وحيو او قرآن مجيد په نزول سره دغه لار پر پېرانانو بنده سوه، د آسمان له طرفه به پېرانان د غوږ نيولو په وخت کي په اور سره ويشتل کېدل، الله جل جلاله د سورة الجن په (۸،۹) نمبر آياتو کي فرمايي:

﴿ وَأَنَّا لَمَسْنَا ٱلسَّمَآءَ فَوَجَدْنَٰهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾ ﴾. [الجن، ۸]

پېرانان وايي: بيشکه موږ د ملائکو د خبرو د اورېدلو دپاره آسمان ته نژدې سوو، ومو ليدل چي آسمان په سختو پيره دارانو (ملائکو) ډک سوی ؤ او په سوځوونکو ستورو ډک ؤ.

﴿ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَٰعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَن يَسْتَمِعِ ٱلْـَٔانَ يَجِدْ لَهُۥ شِهَابًا رَّصَدًا ﴿٩﴾ ﴾

او بېشکه د مخه تر لېږلو د دغه پيغمبر موږ د خبرو د اورېدلو دپاره د کښېنستلو په ځايو کي کښېنستلو او هر هغه څوک چي اوس اورېدل غواړي د خپل ځان دپاره به سوځوونکې لمبه په انتظار کي وويني، يعني: اوس چي موږ آسمان ته ور نژدې سوو، نو هلته مو وليدل چي ډېري سختي جنګي پيرې درېدلي دي چي هيڅ يو شيطان هم نه پرېږدي چي غيبي او آسماني خبري واوري او هر هغه شيطان چي د اورېدلو إراده ولري پر هغه اور اورېږي او تر دې دمخه دومره سختي او ساتنه نه وه.

کله چي دغه د غوږ نيولو لار پر پېرانانو بنده سوه د پېرانانو مشرانو نور پېرانان امر کړه چي ولاړسی په مځکه کي وګرځی وګوری چي څه پيښه ده؟ خامخا يو شئ پيښ دی چي زموږ د اورېدلو لار بنده سوه، نو د پېرانانو يوه ډله دلته تېرېدل او وې ليدل چي رسول الله ﷺ قرآن مجيد وايي، پېرانان پر را ټول سوه او غوږ يې ورته ونيوی او بيا خپل قوم ته ولاړل دغه حال او خپل اسلام يې ورته و وايه، لکه د دمخه تلاوت سوو آياتو په ترجمه کي چي درته و ويل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ ته د پېرانانو راتګ او د دهٔ ﷺ څخه د قرآن مجيد اورېدل يو وار نه دي پېښ سوي بلکه په وروسته کي هم څو واره پېښ سوي دي.

يو وخت رسول الله ﷺ تر مکې مکرمې دباندي د عبادت کولو دپاره و وتی او عبدالله بن مسعود رضي الله عنه هم ور سره ملګری ؤ، رسول الله ﷺ و عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ته و ويل: ته دلته کښېنه او ترڅو زه درته و نه وايم له دغه ځايه مه ښوره، رسول الله ﷺ لږ ګوښه ولاړی او عبدالله بن مسعود رضي الله عنه يې له دغه ځايه څارنه او مراقبت کوي، رسول الله ﷺ هلته ليري پر لمانځه و درېدی او قرآن مجيد په لوړ آواز وايي، په دغه وخت کي د پېرانانو يوه ډله ورته راغله، عبدالله بن مسعود رضي الله عنه هلته ناست دی او ورته ګوري، دئ وايي: داسي خلک مي وليدل چي تېره او اوږده سرونه يې وه، زه پر رسول الله ﷺ وبېرېدم او ور ولاړ سوم، خو رسول الله ﷺ اشاره را ته وکړه چي کښېنه، زه هم کښېنستم او دوی پر را تول دي، پېرانان نور هم پسي ډېرېدل، دومره ډېر سوه چي رسول الله ﷺ نه پکښي معلومېدی. الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَأَنَّهُۥ لَمَّا قَامَ عَبۡدُ ٱللَّهِ يَدۡعُوهُ كَادُواْ يَكُونُونَ عَلَيۡهِ لِبَدٗا ١٩﴾. [جن:۱۹]

يعني: کله چي د الله بنده محمّد ﷺ لمانځه ته ودرېدی چي دغه الله يې باله، نژدې وه چي دغه پيرانان له ډېره ازدحامه پر ده ﷺ سر پر سر سره لوېدل.

﴿قُلۡ إِنَّمَآ أَدۡعُواْ رَبِّي وَلَآ أُشۡرِكُ بِهِۦٓ أَحَدٗا ٢٠﴾.

اې محمّده! ﷺ دوی ته و وايه: په تحقيق زه د خپل رب عبادت کوم او د الله سره بل هيڅوک نه شريکوم. *پېرانانو ايمان را وړی او مسلمانان سوه.*

پېرانان ولي کفار وه؟ جن يا پېرانان ډېر بيعقلان دي عقل يې دومره نه دی لکه د انسان، ويل کيږي چي د پېرانانو هغه ډېر ذکي او هوښيار دومره عقل لري لکه د انسانانو کوچنئ هلک، عقلونه يې د ماشومانو دي ذکاوت او هوښياري نه لري، صرف ابليس عليه لعنه په دوی کي هوښيار او ذکي دی او هغه ملعون دوی د لاري واړول، هغه به ورته ويل: د الله جل جلاله سره د نورو آلهه وو عبادت هم کوی، مشرکان يې ځني جوړ کړل، خو کله چي په حق خبر سوه ايمان يې را وړی، الله عزوجل د دوی قول را ته بيانوي او فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿وَأَنَّهُۥ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى ٱللَّهِ شَطَطًا ۝٤﴾.

او پېرانانو خپل قوم ته و ویل: بیشکه زموږ ناپوه (ابلیس) پر الله ﷻ لويي او د حقه ليري خبري كوني.

كله چي بيا پېرانانو ته و ويل سوه چي تاسي ولي د هغه خبري منلې؟ دوی وايي:

﴿وَأَنَّا ظَنَنَّآ أَن لَّن تَقُولَ ٱلۡإِنسُ وَٱلۡجِنُّ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبٗا ۝٥﴾.

او بیشکه موږ دا ګمان کاوه چي هیڅکله به انسانان او پېرانان پر الله ﷻ درواغ نه وايي، ځرنګه چي پېرانان کم عقله دي دا خیال یې نه کاوه چي پر الله ﷻ دي څوک دروا غ و وايي او د ابلیس علیه لعنه خبره یې ومنل، کله چي دوی ته و ویل سوه چي د الله ﷻ سره نور آلهه هم سته، دوی د هغه خپلي کم عقلۍ په سبب دغه خبره و منل او دغو پېرانانو د کفارو او کوډګرانو سره د هغو په ځینو کارو کي مرسته او کومک کاوه او کوډګرانو هم د دوی څخه مرسته غوښتل، الله ﷻ فرمايي:

﴿وَأَنَّهُۥ كَانَ رِجَالٞ مِّنَ ٱلۡإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٖ مِّنَ ٱلۡجِنِّ فَزَادُوهُمۡ رَهَقٗا ۝٦﴾.

او بېشکه چي د انسانانو څخه ډیر سړي وه چي مرسته او پناه به یې د پېرانانو په سړو سره غوښتل، نو دغو انسانانو د دغو پېرانانو سرکښي نوره هم ور زیاته کړل.

د جن او د هغو د کارو په متعلق ډیر آیاتونه سته، مقصد دا چه په دغه وخت کي د قرآن مجید د اورېدلو په سبب ډیرو پېرانانو ایمان راوړی او مسلمانان سوه، پېرانان وايي:

﴿وَأَنَّا لَمَّا سَمِعۡنَا ٱلۡهُدَىٰٓ ءَامَنَّا بِهِۦۖ﴾.

او بېشکه کله چي موږ د قرآن مجید هدایت او لار ښوونی واورېدې موږ پر هغه ایمان را وړی او بیا وایي:

﴿وَأَنَّا مِنَّا ٱلۡمُسۡلِمُونَ وَمِنَّا ٱلۡقَٰسِطُونَۖ﴾

او بېشکه زموږ څخه ځیني مسلمانان دي او زموږ څخه ځیني د حقي لاري څخه په کفر سره اوښتي دي، کله چي دغو پېرانانو ایمان را وړی نو یې په خپل قوم کي په دعوت کولو شروع وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس نو که څه هم په انسانانو کي اسلام لږ ؤ مګر په جن کي نشرېدي او پېرانان و اسلام ته داخلېدي، دا هم د الله ﷻ إراده وه چي پر خپل محبوب رسول الله ﷺ دغه غم او پریشاني کمه او لږ کړي، ځکه رسول الله ﷺ د طائف تر سفر وروسته د انسانانو د اسلام را وړلو څخه تقریباً نا امیده سوی ؤ مګر په جن کي اسلام نشر سو چي دا و رسول الله ﷺ ته اشاره وه چي ته مه غمجن کېږه، که انسانان نه وي دغه دي پېرانان ایمان را وړي، او حقیقتاً هم اسلام په جن کي نشرېدی، دا د الله ﷻ پر خپل رسول ﷺ رحمت ؤ چي هغه غم پر سپک کړي، رسول الله ﷺ چي به د یو چا د مسلمانېدلو دپاره هرڅه کوښښ وکړی هغو به رَداوه، لکه د مکې مکرمې قریش او بیا تر هغو وروسته اهلِ طائف، طبعاً په دغسي حال کي پسله څه وخته انسان ته نا امیدي پیدا کېږي، لس کاله د دعوت کېږي مګر په مکه مکرمه کي تر اویا نفره زیات مسلمانان نسته، رسول الله ﷺ غمجن ؤ او د دې څخه یې بېره وه چي د دعوت په کار کي زما له طرفه کومه کوتاهي نه وي سوې، نو ځکه الله ﷻ دغه غم پر خپل حبیب سپک کړی او په حقه سره دغه واقعه او حادثه د رسول الله ﷺ دپاره نصرت ؤ چي له غیبه ورته راغلی.

اوس نو په دغه نصرت او دغه زیري سره د رسول الله ﷺ څخه هغه د غم او نا امیدۍ توري اوریځي کومي چي د طائف له سفره څخه د ده ﷺ سره ملګري وې ایسته سوې او بیرته یې د مکې مکرمې د تګ عزم او قصد وکړی چي هلته به په نوي شوق او کوښښ پر خلکو اسلام عرضوم او الٰهي رسالت به خلکو ته رسوم.

په دغه وخت کي زید بن حارثه رضي الله عنه ورته و ویل: یا رسولَ الله! څنګه بیرته قریشو ته ورځې او هغو ته د مکې کرمې څخه وایستلې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: یا زید! الله ﷻ د دغه مشکلاتو او تکالیفو څخه د خلاصېدلو لار پیدا کوي او الله عزوجل د خپل دین ناصر او د خپل نبي کامیابه کوونکی دی.

اوس رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته نژدې سو خو دا تشویش ور سره دی که چیري مکې مکرمې ته ولاړ سي هلته که هر څوک و غواړي چي ده ﷺ ته آزار ورکړي ورکولای یې سي او د ده ﷺ د دفاع دپاره څوک نسته، د څه وخت دپاره په غار حراء کي کښېنستی او بیا یې د خُزاعه د قبیلې یو نفر و أخنَس بن شُریق ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

ور ولېږى چي د هغه ځخه د رسول الله ﷺ دپاره جِوار و غواړي، د جوار تفصيل خو مو مخ كي درته كړى دى (جِوار) يعني: پناه او ساتنه او دا جوار به هغه چا غوښتى چي قوم به يې نه درلودى ضعيفه او بېكسه به ؤ، نو به يې د يوه قوي نفره ځخه جوار غوښتى او بيا به يې د هغه په ساتنه كي ژوند كاوه، كه دغه جوار نه واى قانون د ځنګله ؤ، هر زورور به كمزورى خوړى، رسول الله ﷺ قوم لري خو هغه خپل قوم تكليف او آزار وركوي او هغه د ده ﷺ ځخه چي يې دفاع كول د ده اكا ابوطالب هم وفات سوى دى، نو ځكه اوس د بل چا ځخه جِوار غواړي، ځكه كه د يوه قوي سړي جوار نه وي هر رذيل، اوباش او لُچك و ده ﷺ ته اهانت او سپكتيا ور رسولاى سي، نو يې د اخنس بن شُريق ځخه جوار وغوښتى، مګر اخنس و ويل: زه د قريشو په مقابل كي چا ته جوار نه سم ور كولاى چي دا په حقيقت كي د رسول الله ﷺ د غوښتني ردول او نه منل وه.

رسول الله ﷺ بيا فكر وهي چي د قريشو د سردارانو ځخه به څوک ده ته جوار وركړي؟ نو يې سُهيل بن عَمرو ته نفر ولېږى (سهيل هغه څوک دى چي په وروسته كي يې د حديبيې صلحه و ليكل) او د مكې مكرمې د سردارانو ځخه دى، رسول الله ﷺ د دغه سهيل ځخه جِوار وغوښتي، سهيل و ويل: زه د بني عامر ځخه يم او بني عامر پر بني كعب جوار نه وركوي، د سهيل له طرفه هم د رَد او منفي جواب راغلى.

رسول الله ﷺ فكر كوي چي څوک به ما ته جِوار راكړي بيا يې مُطعم بن عدي ته نفر ولېږى، كه څه هم دغه مطعم د اسلام ډېر شديد دښمن ؤ مګر بيا هم د شرف او عزتْ موضوع ده ته ډېر اهميت درلودى، كله چي ده ته و ويل سوه چي رسول الله ﷺ ستا ځخه جوار غواړي، دئ هم موافق سو ويل: قبوله مي ده، رسول الله ﷺ ته يې حال ولېږى چي هو ته زما په جوار كي يې ساتم دي او بيا يې خپل قوم او زامن را وغوښتل ويل: اسلحه مو در واخلى او د كعبې شريفي پر كنجانو ودرېږى ما محمّد ﷺ ته جوار وركړى دى، بيا يې رسول الله ﷺ ته نفر ولېږى چي مكې مكرمې ته داخل سه، رسول الله ﷺ هم د زيد بن حارثه رضي الله عنه سره مكې مكرمې ته داخل سو ترڅو چي مسجد الحرام ته ورسېدى، مطعم بن عدي پر خپل بوده

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپور ؤ او په لوړ آوازيې رږغ کړه: يا معشرَ القريش! ما محمّد ته جوار ورکړی دی، نه غواړم چې څوک تېرئ او تجاوز پر وکړي.

رسول اللهﷺ حجرِاسود ته ورغلی هغه يې مسحه کړی طواف يې وکړی او دوه رکعاته لمونځ يې آداء کړی بيا خپل کورته رهي سو، مطعم بن عدي او د ده زامن په اسلحه مسلح په پسې دي ترڅو چې رسول اللهﷺ کور ته ننوتی، په دغه وخت کې ابوجهل د مطعم بن عدي څخه پوښتنه وکړه ويل: ته د محمّدﷺ تابع يې که مجير؟ غواړي چې ځان ته معلومات وکړي چې تابع يې يعني: مسلمان سوی يې او که دي جوار ورکړی دی؟ مطعم بن عدي و ويل: جوار مي ورکړی دی، ابوجهل ملعون و ويل: که دي ويلي وای چې تابع يې يم په والله دغه اوس په جنګ در سره درېدلو، مګر دا چه جِوار دي ورکړی دی دا ستا کار دی.

تر دې وروسته رسول اللهﷺ په مکه مکرمه کې د مطعم بن عدي په جِوار کې ژوند کاوه او د رسول اللهﷺ د مطعم دغه نيکي همېشه په ياد وه، د بدر په ورځ دکفارو د بنديانو په باره کې رسول اللهﷺ و فرمايل: که مطعم بن عدي ژوندئ وای او د دغو بنديانو د ايله کولو غوښتنه يې راڅخه کړې وای ما به ده ته ورپرې ايښي وای.

مګر د اسلام او دعوت کار ډېر ضعيفه دی په مکه مکرمه کې هيڅوک دعوت نه قبلوي، رسول اللهﷺ فکر کوي چې تر مکې مکرمې دباندې يو څوک پيدا کړي چې د اسلام د قوت دپاره د ده مرسته او ملګرتيا وکړي او دغه مرسته کوونکی که هر قوم، هره قبيله او هر چيري وي مهمه نه ده، رسول اللهﷺ حاضر دی چې مکه مکرمه پرېږدي او هغو ته ورسي.

پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول

د هجرت د لسم کال د ذوالقعدې په مياشت کې چې د (۶۱۹) ميلادي کال د جون آخري او د جولای اولي ورځې وې، رسول اللهﷺ له طائفه مکې مکرمې ته راغلی غواړي چې بيا په نوي شوق او ټينګ عزم قبائل او أفراد و اسلام ته دعوت کړي، په دغه وخت کې د حج موسم هم ډېر نژدې ؤ چې خلک له هره ځايه د حج

(c) ketabton.com: The Digital Library

د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته په ډلو ډلو راتله، رسول الله ﷺ دغه موقع او فرصت د ځان دپاره غنیمت وباله او هري قبیلې ته جلا جلا ورتلی او اسلام یې د هغې قبیلې پر افرادو عرضاوه او خلک یې اسلام او وحدانیت ته رابلل، دا اول کال نه دی چې رسول الله ﷺ پر قبائلو اسلام عرضوي بلکه دغه د حج په موسم کې و اسلام ته د قبائلو دعوت د بعثت او نبوت د څلورم کال څخه شروع ؤ.

هغه قبائل چې
رسول الله ﷺ اسلام پر عرض کړی دی

زُهري رحمه الله وایي: هغه قبیلې چې رسول الله ﷺ اسلام پر عرض کړی دی او موږ ته یې نومونه رایاد سوي دي داسي دي: بنو عامر بن صعصعه، محارب بن خصفه، فزاره، غسان، مُرّه، حنیفه، سُلَیم، عَبس، بنو نصر، بنو البکاء، کِنده، کلب، حارث بن کعب، عَذَره، حضارمه، خو په دوی ټولو کي یوې قبیلې هم اسلام نه دی قبول کړی.

او دغه قبیلې چې زُهري رحمه الله یې نومونه یاد کړي دي پر دوی د اسلام عرضول نه په یوه کال کي وه او نه د حج په یوه موسم کي وه بلکه دغه د اسلام عرضول د بعثت د څلورم کال څخه بیا د هغه حج تر آخري موسمه پوري وه چې تر هجرت د مخه ؤ او دا هم نه سو تعینولای چې په کوم موسم کي یې پر کومو قبیلو اسلام عرض کړی دی، کله چې به د حج موسم شروع سو او د شا و خوا څخه به د عربو قبیلې د حج د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته ورتلې رسول الله ﷺ به پر دغو قبیلو گرځېدی د یوې قبیلې څخه به بلي ته ورتلی او اسلام ته به یې دعوتول، یو صحابي چې د انصارو څخه دی هغه روایت کوي، که څه هم په هغه وخت کي پر هغه خپل کفر او شرک ؤ هغه وایي: د حج په موسم کي مي رسول الله ﷺ ولیدی چې د یوې قبیلې څخه به بلي قبیلې ته ورتلی او اسلام به یې پر عرضاوه خو تر شا یو نفر په پسې ؤ (د هغه نفر علامې بیانوي او وایي) هغه نفر سپین پوستی سړئ ؤ، دوې کوڅې یې درلودې، په سترگو چپک ؤ، کله چې به رسول الله ﷺ د دعوت د خبرو څخه فارغه سو نو به

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه سړئ ولاړ سو او و به یې ویل: پام کوئ چې د ده خبرې و نه منئ دئ درواغجن او له دینه اوښتی دی موږ د ده قوم یو او تر هر چا د ده په حال خبر یو، نور به یې هم له دغه قسمه خبرې وکړې، رسول الله ﷺ به هیڅ نه ورته ویل، نه به یې منعه کاوه نه به یې شړی، نه به یې نور بحث ورسره کاوه چې ته ولې را پسې یې؟

د قصې راوي وايي: ما پوښتنه وکړه چې دغه نفرخوک دی چې په رسول الله ﷺ پسې دی؟ ویل: دا یې اکا ابولهب دی، هغه چې د اسلامه څخه یې د خلکو په منعه کولو کې تخصص درلودی، د موسم په وخت کې یې ځان نه په تجارت او نه د دنیا په نورو کارو مشغوله کاوه بلکه خپل ځان او خپل وخت یې د دغه دپاره وقف کړي وه چې خلک له اسلامه منعه کړي او پر دې سربېره به رسول الله ﷺ نه څه ورته ویل او نه یې منعه کاوه.

اوس به په مختصر ډول سره د رسول الله ﷺ له طرفه پر ځینو قبیلو د اسلام عرضول او د قبیلو له طرفه د هغو رَد یا جواب درته بیان سي:

۱- رسول الله ﷺ د بني کلب د قبیلې و یوه ښاخ ته ورغلی چې بنو عبدِالله ورته ویل کېده او ورته وې فرمایل: یا بني عبدِ الله! الله جل جلاله ستاسي د نیکه نوم ښه نوم ایښی دی اسلام او د الله وحدانیت قبول کړی، خو هغو بد بختانو دغه دعوت او بلنه نه کړه قبول.

۲- رسول الله ﷺ د بنو حنیفه د قبیلې و خېمو ته ورغلی او اسلام یې پر عرض کړی، خو د عربو په ټولو قبیلو کې د یوې جواب دومره بد او ناوړه جواب نه ؤلکه د دوی.

۳- رسول الله ﷺ د بني عامر بن صعصعه قبیلې ته چې یوه ډله یې د حج دپاره راغلې وه ورغلی، پوښتنه یې وکړه چې د دې قبیلې مشر او سردار څوک دی؟ خلکو وویل: ضَیحه ذوفراس بن صعصع یې مشر دی، رسول الله ﷺ وویل: زه غواړم چې ورسره ووینم.

رسول الله ﷺ د هغه سره کښېنستی اسلام او د هغه احکام یې ورته بیان کړه، کلام الله یې ورته تلاوت کړی، سړي چې د کلام الله معجز بیان واورېدی ډېر تر تاثیر لاندې سو نو ویل: ته لږ انتظار وکړه، ضیحه ولاړ سو خپل قوم یې سره راټول کړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ویل: یا قوم! ما ته یو سړی راغلی او داسي کلام یې راته و وایه چي ما په ټول عمر نه دی اورېدلی (دا د کلام الله اعجاز دی، الهي کلام معجز او بې مثله دی) ضَیحه و ویل: قسم په الله دغه سړی به د دغه کلام په واسطه پر ټولو عربو غالبه او حاکم سي، قوم ویل: نو څه إراده لرې؟ ضیحه ویل: زما په فکر باید متابعت یې وکړو، قوم ویل: ته زموږ مشر او سرداریې څنګه چي ستا خوښه وي هغسي وکړه.

ضیحه و رسول الله ﷺ ته و ویل: ایمان درباندي را وړو، عزت دي کوو، زموږ توري ستا تر امر لاندي دي خو په یوه شرط، رسول الله ﷺ و ویل: شرط دي څه شي دی؟ ضیحه و ویل: شرط دا دی چي تر تا وروسته به امر زما وي، یعني: تر تا وروسته به زه خلیفه یم، رسول الله ﷺ و فرمایل: امر د الله دی هر چا ته چي د الله جل جلاله خوښه وي و هغو بندګانو ته یې ورکوي او عاقبت د پرهیزګارانو دی، ضیحه و ویل: یا محمّد! ﷺ موږ د عربو و تورو ته غاړي ایږدو، جنګ یې قبلوو او بیا به آمریت د بل چا وي؟ خلافت زما کړه متابعت او دفاع به دي وکړو، بیا هم رسول الله ﷺ و فرمایل:

« إنَّ الأمْرَ للّه يَضَعَهُ حَيثُ يَشَاءُ من عبَاده وَالعَاقبَةُ للْمُتَّقين » .

ژباړه: امر د الله جل جلاله دی هر چا ته چي د ده عزوجل خوښه وي هغه ته یې ورکوي او آخرت هم د متقیانو دی.

څرنګه چي د ضیحه طمعه د دنیا او آمریت وه او په دې پوهېدی چي اسلام غالبه کیږي، اسلام به پر عربو حاکم وي نو یې د آمریت طمعه او امید په سرکي پیدا سوه، نو ځکه رسول الله ﷺ ته یې و ویل: اسلام قبلوم په دې شرط چي تر تا وروسته به زه خلیفه یم، رسول الله ﷺ د خلافت وعده نه ور سره وکړه او ده هم اسلام نه کړی قبول، ځکه اصلاً دئ په ایمان او اسلام را وړلو کي صادق نه ؤ بلکه طمعه یې د آمریت او دنیا وه.

کله چي دغه د بني صعصع دله خپلي قبیلې ته ولاړل هلته د دوی په قبیله کي یو ډیر سپین ږیری سړئ ؤ چي د خپل ضعف په سبب حج ته نه سوای تلای مګر هوښیار او پوه سړئ ؤ او هر وخت چي به د ده د قبیلې خلک د حج له سفره راغله ده به د حالاتو پوښتنه ځني کول، په دې وار کي یې هم پوښتنه ځني وکړه چي په حج کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو څه حال ؤ؟ قوم یې د خپل سفر حال ورته و وایه، خو دغه د رسول اللهﷺ د دعوت قصه یې نه کړه ورته بیان.

سپین ږیري و ویل: بېله دغه نوره نوې خبره نه وه پېښه سوې؟ دوی ویل: هو داسي د قریشو یو ځوان چي د بني عبدالمطلب څخه ؤ موږ ته راغلی او دا یې ویل: چي زه نبي یم، موږ یې و دې ته بللو چي د ده سره و دریږو، د خلکو له آزارو څخه یې و ساتو او زموږ سره یې زموږ وطن ته راولو، موږ د ده غوښتنه نه کړه قبوله، سپین ږیري دواړه لاسونه پر سر کېښېښوول او ویل: تاسي لره دي افسوس وي آیا د دغه شي عوض پیدا کولای سی؟ څنګه مو پرېښاوه؟ دا تر لمر روښانه ده چي دغه سړئ نبي دی آیا تاسي نه یاست خبر چي دا وخت د آخري نبي د راتللو دی؟ او دغه آخري نبي به هم د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه وي او د اسماعیل علیه السلام اولادې تر اوسه د نبوت دعوه نه ده کړې، دا د اسماعیل علیه السلام د اولادې څخه اول نفر دی چي د نبوت اظهار او اعلان کوي په والله خامخا دئ نبي دی، عقلونه مو چیري وه؟ څنګه مو پرېښاوه، خو د سپین ږیري خبره چا نه کړه قبوله او د دوی له لاسه هغه ابدي عزت و وتی، ځکه که دوی ایمان راوړی وای دوی به انصار وای مګر بد قسمته وه دغه شرف یې نه ؤ په نصیب سوی.

هغه کسان چي د اهلِ مکې څخه نه وه او مسلمانان سوي دي

لکه څرنګه چي د مخه مو درته و ویل: چي رسول اللهﷺ پر قبیلو او پر ډلو اسلام عرضاوه، دغه رنګه یې افراد او اشخاص هم اسلام ته دعوتول او د ځینو اشخاصو څخه یې ښه او معقول رَد یا مثبت جواب حاصل کړی دی چي ایمان یې راوړی او اسلام یې قبول کړی دی.

اوس به د هغو نفرو د جملې څخه چي په انفرادي ډول سره یې ایمان را وړی دی د څو نفرو قصې او د اسلام را وړلو حالات درته بیان سي.

۱- سُوَید بن صامت چي شاعر، پوه او هوښیار سړئ ؤ د عربو د مشرانو، د یثرِب اوسېدونکی او د أوس د قبیلې څخه ؤ، د ده قوم ده ته د کامل په نامه سره ویل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دئ عاقل، په بدن قوي، شاعر، د شرف او نسب خاوند ؤ، دغه سوید مکې مکرمې ته د حج یا عمرې دپاره راغلی ؤ، رسول الله ﷺ ور سره کښېنستی او ویل: یا سُوَید! زما سره څو ښې او ښایسته خبري سته وایې ورته، سوید وویل: نه غواړم چې وایې ورم ځکه زما سره تر هغو خبرو چې ستا سره دي ښې خبري سته، قانون خو دا ؤ چې رسول الله ﷺ ورته ویلي وای: چې یو واریې واوره بیا حکم وکړه، مګر یا! رسول الله ﷺ د ښو اخلاقو خاوند ؤ ویل: ښه هغه ستا خبري را باندي واوروه، ځرنګه چې ستا سره زما ترخبرو ښې خبري سته را باندي وایې وره، سوید هم شروع سو د لقمانِ حکیم حکمتونه او نصیحتونه ورته وایې.

اوس نو لقمانِ حکیم ځوک وایي: نبي دی ځوک وایي: نه دی، خو په دې کي شک نسته چي لقمان حکیم د مسلمانانو د ادیبانو، حکیمانو او علماوو څخه دی او الله ﷻ په قرآن مجید کي ذکر کړی دی حتّٰی یو پوره سورة یې د لقمان په نامه سره مسمّٰی کړی او بللی دی، کوم نصیحتونه چي لقمان حکیم خپل زوی ته کړي دي، الله ﷻ هغه د ده نصیحتونه داسي طریقه ګرځولې ده چي خلک باید د هغو متابعت وکړي.

دغه سُوید بن صامت د لقمان حکیم یو کتاب پیدا کړی ؤ، چي په هغه کي د لقمان له طرفه خپل زوی ته نصیحتونه وه او هغه کتاب یې په یاد کړی ؤ.

د لقمان حکیم نصیحتونه وخپل زوی ته پر دوه قسمه دي چي یو قسم یې یوازي په توحید او د الله ﷻ په وحدانیت کي دي چي مثال یې دغه آیات شریف دی کوم چي الله ﷻ فرمایي:

﴿ وَإِذْ قَالَ لُقْمَـٰنُ لِٱبْنِهِۦ وَهُوَ يَعِظُهُۥ يَـٰبُنَىَّ لَا تُشْرِكْ بِٱللَّهِ ۖ إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ ﴾. [لقمان: ١٣]

یعني: یا محمّد! ﷺ هغه وخت یاد کړه چي لقمان خپل زوی ته په داسي حال کي و ویل چي نصیحت یې ورته کاوه: اې زما زویه! الله لره هیڅوک مه شریکوه، بېشکه چي شرک ډېر لوی ظلم دی. او داسي نور هم د توحید په باره کي ډېر نصیحتونه لري چي موږ یې دغه یو نصیحت د مثال پر قسم ذکر کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بل قسم نصیحتونه یې په ادب او اخلاقو کې دي چې مثال یې دغه آیات شریف دی کوم چې الله جل جلاله فرمایي چې لقمان خپل زوی ته وویل:

﴿وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ﴾. [لقمان: ۱۸]

دا هم د لقمان حکیم نصیحت دی چې خپل زوی ته وایي:

او خلکو ته په کبر او غرور سره مه ګوره او په مځکه کې په ناز او نخرو سره تګ مه کوه، بېشکه چې الله جل جلاله هر کبرجن او فخر کوونکی نه خوښوي.

داسې نور هم ډېر مثالونه شته، مقصد دا چې د لقمان نصیحتونه هم په توحید کې وه او هم په اخلاقو کې، مګر خلکو هغه نصیحتونه په یادول او استعمالول کوم چې په ادب او اخلاقو کې وه، د توحید او عقیدې نصیحتونه یې پرې ایښي وه.

د سُوید سره هم د لقمان حکیم هغه نصیحتونه موجود وه چې یوازې د اخلاقو او ادب په باره کې وه، اوس نو بیا دغه نصیحتونه بشري او انساني خبرې وې د انسانانو په لهجه او اصطلاح سره وې د الهي کلام اعجاز نه وُ پکښې موجود، مګر الله جل جلاله که په قرآن مجید کې د یوه انسان خبرې را نقلوي او بیانوي بیا یې هم لفظ او لهجه د الهي کلام وي اعجاز پکښې موجود وي، مثلاً الله عزوجل په قرآن مجید کې هغه خبرې را ته بیانوي چې مېږې کړې دي، خو لفظ او لهجه یې هغه د مېږې د خبرو نه ده بلکه الهي لهجه ده، معجز کلام او اعجاز پکښې موجود دی.

د سوید سره هم د لقمان حکیم کلام او نصیحتونه موجود وه مګر د بشر په لهجه او اصطلاح سره وه، هغه اعجاز چې په کلام الله کې موجود دی د هغه څخه خالي وه.

کله چې سُوید د خپلو خبرو څخه فارغه سو رسول الله ﷺ ورته وویل: دا ښې خبرې وې مګر زما سره تر دغه ښې او بهتره خبرې شته، عیناً هغه خبره یې ورته وکړه چې په اول کې سوید و ده ﷺ ته کړې وه، سُوید په تعجب کې سو د اول وار دپاره یو ځوک ورته وایي چې زما سره تر دغه ښې او بهترې خبرې شته، په پخوا کې عادت داسې وُ چې چا به د لقمان خبرې واورېدې دا یې نه سوای ویلای چې زما سره تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه ښې خبرې سته، بیا نو رسول الله ﷺ کلام الله ورته و وایه، د قرآن مجید آیاتونه یې ورته تلاوت کړه، کله چې رسول الله ﷺ د آیاتو د ویلو څخه فارغه سو سُوید و ویل: هو دا ښې خبرې وې او دا جمله یې نه کړه پر زیاته چې زما سره تر دغه ښې خبرې سته، مګر پر دغه سر بېره یې هم په دغه وخت کې ایمان را نه وړی، خو بیا په وروسته کې چې اسلام مدینې منورې ته داخل سو سوید هم مسلمان سو او د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه وفات سو، څوک وایي چې د بُعاث په جنګ کې د خزرج د قبیلې له طرفه ووژل سو او قوم به یې ویل: سُوید مسلمان و وژل سو.

۲- إیاس بن معاذ چې نوی ځوان او د یثرِب د اوسېدونکو او د أوس د قبیلې څخه ؤ، د ده د ایمان را وړلو قصه داسې وه: په یثرِب یا مدینه منوره کې پر یهودو سربېره د عربو دوې قبیلې هم اوسېدلې چې یوه د أوس قبیله وه او بله د خزرج قبیله وه او د دې دوو قبیلو په منځ کې به همېشه جنګونه کېدل، د أوس قبیله نسبت د خزرج قبیلې ته د نفرو په شمېر څه کمه او لږ وه، په دغه وخت کې چې د بعثت یا نبوت د یوولسم کال شروع وه هلته په یثرِب کې د دغو دوو قبیلو په منځ کې د دښمنۍ اورونه بل وه چې دا د هغه مشهوره جنګ، یعنې: د جنګ (بُعاث) د شروع مقدمه وه.

په دغه وخت کې د أوس قبیلې چې د شمېر په حساب د خزرج تر قبیلې لږ وه یوه ډله د مکې مکرمې قریشو ته ولېږل چې د خزرج په مقابل کې زموږ سره اتحاد او اتفاق وکړی، زموږ معاهدین او کومکیان سی.

کله چې رسول الله ﷺ په دغه ډله خبر سو چې مکې مکرمې ته راغلې ده نو ورغلی او ورته وې ویل: آیا تر دغه شي چې تاسې د هغه دپاره راغلي یاست ښه او بهتر شئ نه در وښیم؟ هغو ویل: هغه څه شي دی؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: زه رسول الله یم، الله جل جلاله زه و خپلو بندګانو ته را لېږلی یم چې یوازې د الله عزوجل عبادت ته یې را و بولم او د هغه الله سره بل هیڅ شئ شریک و نه بولې، الله جل جلاله پر ما کتاب نازل کړی دی، بیا یې د اسلام احکام ورته بیان کړه او قرآن مجید یې ورته تلاوت کړی، إیاس بن معاذ و ویل: یا قوم! دغه شئ والله تر هغه بهتر دی کوم چې د هغه دپاره موږ راغلي یو، د دغه ډلې څخه یو نفر چې ابو الحَیسَر ورته ویل کېده او نوم یې أنس بن رافع ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خاورو څخه مټې ډکې کړې او إياس يې پر مخ په و ويشتې او ويل: دا ستا خبري پرېږده موږ د بل شي دپاره راغلي يو، إياس چپ سو او رسول الله ﷺ له دويه څخه ولاړ سو، دا ډله بېله دې څخه چي د قريشو اتحاد او ملګرتيا لاس ته راوړي بيرته په خالي لاس مدينې منورې ته ولاړل، د دوی تر تګ لږ موده وروسته إياس وفات سو او د مرګ په وخت کي يې حَمد، تکبيرونه او تسبيحات ويل، بيا نو خلکو په دې کي شک نه درلودی چي إياس مسلمان مړ سو.

۳- ابو ذر الغِفاري، ابو ذر ﷺ اول نفر دی چي د مکې مکرمې د دباندي څخه مسلمانيږي، حتّی داسي هم ويل کيږي چي پنځم نفر ؤ چي مسلمان سو خو په دې کي شک نسته چي ابو ذر ﷺ د هغه اولو مسلمانانو څخه دی چي د اسلام په شروع کي په اسلام مشرفه سوي دي، ابو ذر غِفاري د غِفار د قبيلې څخه ؤ او دغه قبيله مدينې منورې ته نژدې پرته وه، دغه قبيله په غلا او لار نيولو مشهوره وه، دې قبيلې حرامي مياشتي حلالولې يعني: په حرامو مياشتو کي يې هم جنګ او تجاوزونه کول، خو په خپله ابو ذر ﷺ د هغو خلکو څخه ؤ چي د شرک د اعمالو څخه بېزاره او موحّد ؤ، پردې سربېره په حق دين پسي ګرځېدی، د مخه تر اسلام راوړلو يې الله جَلَّ جَلَالُهُ ته لمونځ کاوه، خو د ابو ذر ﷺ د اسلام را وړلو د قصې روايتونه يو د بل سره لږ څه فرق لري خو زه دلته هغه روايت را نقلوم چي امام احمد رَحِمَهُ اللهُ يې په خپل مسند کي د ابوذر ﷺ څخه په سند سره را نقلوي.

امام احمد پسله ذکر کولو د راويانو وايي: چي ابو ذر ﷺ و ويل: زه، زما ورور أنَيس او زموږ مور د خپلي قبيلې څخه چي د غِفار قبيله وه را و وتلو او زموږ د قبيلې دا عادت ؤ چي حرامي مياشتي يې حلالولې، تر څو چي زموږ يوه ماما ته ورغلو چي هغه د مال او عزت خاوند ؤ، زموږ ماما زموږ عزت وکړی او ښه معامله يې را سره وکړه خو د هغه د قوم زموږ سره حسد پيدا سو چي دا بيا څوک دي چي دلته راغله او ما ته يې و ويل: کله چي ته له خپله اهله او کورنيه را وتلې، أنيس به دي خپلي کورنۍ ته پرې اېښې وای، په دغه وخت کي زموږ ماما راغلی موږ هغه د ده د قوم حال ورته و وايه، داسي معلومېدل چي د ده هم دغه فکر ؤ، نو موږ ورته و ويل: هغه نېکي چي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مخه را سره کړي وې هغه دي عبث او ضائع کړې او بیا به هیڅکله ستا مخ و نه وینو، مور هغه خپلو اوښانو ته ورولاړ سوو او خپل سامان یا شیان مو پر بار کړل، ماما مو سر په پټو کې پټ کړی او ژړل یې، مور رهي سوو څو مکې مکرمې ته نژدې سوو.

ابو ذر رضي الله عنه دغه سړي ته چې قصه ورته کوي ورته وايي:

اې وراره! د مخه تر دې چې زه د رسول الله ﷺ سره و وینم ما درې کاله لمونځ کاوه، هغه ورته و ویل: چا ته دې کاوه؟ ویل الله ته، سړي و ویل: د لمانځه په وخت کې دې مخ کومې خوا ته کاوه؟ ابو ذر رضي الله عنه و ویل: هري خوا ته چې به مې الله جل جلاله مخ برابر کړی او د ماخستن لمونځ مې د شپې ترآخره کاوه.

ابو ذر رضي الله عنه وايي: کله چې مور مکې مکرمې ته نژدې سوو زما ورور اُنیس و ویل: زه په مکه مکرمه کې کار لرم ته تر هغو زما انتظار کوه چې زه بیرته راځم او دئ ولاړی، خو ډیر وځنډېدی، کله چې را غلی ما ویل: ولې وځنډېدې؟ ده ویل: یو سړئ مې ولیدی داسې دعوه یې کول چې الله جل جلاله دغه ستا په دین را لېږلی دی، وايي: ما ورته و ویل: چې خلکو د ده په باره کې څه ویل؟ ورور مې و ویل: خلکو ویل: چې شاعر، ساحر او کاهن دی، ابو ذر رضي الله عنه وايي زما ورور اُنیس شاعر ؤ او نوریې هم را ته و ویل: ما د کاهنانو خبري اورېدلي دي، د هغو پر قسم خبري یې نه کولې او د ده قول مې د شعر په ترازو کې واچاوه په والله هیڅوک به دا و نه وايي چې دا شعر دی په والله دئ صادق دی او خلک دروغ وايي، ابو ذر وايي: ما خپل ورور ته و ویل: آیا ته تر هغو زما انتظار کوې چې زه ورسم او په خپله یې و وینم؟ ورور مې ویل: هو! مګر د اهلِ مکې سره ډیر احتیاط کوه چې دوی د ده سره دښمني کوي او څوک نه ورپرېږدي چې خبري یې واوري، ابو ذر رضي الله عنه وايي: زه رهي سوم تر څو مکې مکرمې ته ورسېدم، هلته مې کتل یو ضعیفه سړئ (یعني: خوار او اسکېرلی سړئ) مې پیدا کړی او د هغه څخه مې پوښتنه وکړه، ما ویل: هغه څوک چې تاسي وایاست له دینه اوښتی دی چېري دی؟ سړي ما ته اشاره کړه او ناري یې کړل: دغه دی له دینه اوښتی، د مکې ټول خلک را باندي را ټول سوه په ډبرو په هډوکو هر څه چې په لاس ورځي په هغه مې وهي تر څو چې بېهوښه ولوېدم، نه پوهېږم چې څه وخت را پورته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوم خو داسي وم لکه سور مُنار، يعني: ټوله په وينو لړلی وم، د زَمزَم څاه ته ورغلم اوبه مي وچښلې او هغه ويني مي له ځانه څخه پرېولې او بيا د کعبې شريفي تر پوښو لاندي سوم. ابو ذر رضی الله عنه قصه اوږدونکي ته وايي:

اې وراره! تقريباً يوه مياشت مي په مکه مکرمه کي تېره کړه او د خوړلو دپاره مي هيڅ شئ نه درلودی فقط د زَمزَم اوبه چښم، تر داسي اندازې چاغ سوم چي نس مي ګونجي وکړې (يعني: خېټه مي پيدا کړه) او په خپله سينه کي مي هيڅ لوږه نه حسول، ترڅو چي د سپوږمۍ په رڼا يوه روښانه شپه پر اهل مکه راغله او په دغه شپه الله جل جلاله پر اهل مکه خوب غالبه کړی، پر کعبه شريفه هيچا طواف نه کاوه بېله دوو ښځو، دغه دوې ښځي چي پر ما راغلې په دغه وخت کي يې په خپلو دعاوو کي إساف او نائله يادول او بلل، ما ورته و ويل: دغه دوه څه صفت لري دا خو هغه دوه زنا کاره دي. (د *إساف او نائلې قصه د مخه بيان سوې ده*) ابو ذر رضی الله عنه وايي دغو دوو ښځو په نارو او غالمغال شروع وکړه او ويل کشکي زموږ له نفرو څخه يو څوک دلته موجود وای.

ښځي په دغه نارو کي د حرم شريف څخه وتلې چي د ها خوا رسول الله ﷺ او ابوبکرالصدّيق رضی الله عنه د غره له طرفه را کښته کېدل، دغه ښځي په مخه ورغلې د ښځو څخه يې پوښتنه وکړه: څه درته پېښه ده؟ ښځو ويل: د کعبې شريفي تر پوښو لاندي يو د دينه اوښتی سړئ دی، دوی ويل چي هغه سړي څه و ويل؟ ښځي وايي: داسي خبره يې وکړه چي خوله په ډکيږي، يعني: ډيره لويه خبره يې وکړه، ابوذر رضی الله عنه وايي: بيا رسول الله ﷺ او د ده ملګری راغله حجراسود يې مسحه کړی پر کعبه شريفه يې طواف وکړی او لمونځ يې وکړی (معلومه خبره ده چي ابوذر رضی الله عنه د دغه لمانځه په ليدلو سره پوه سو چي دا هغه د ده د مطلب سړئ دی) ابو ذر رضی الله عنه وايي: زه ورغلم او اول هغه څوک وم چي د اسلام په تحيه سره مي تحيه ورته و ويل، يعني: ورته و مي ويل: السّلامُ عليكم، رسول الله ﷺ را ته و ويل: عليک و رحمة الله او ويل: د کوم ځای يې؟ ما ورته و ويل: د غِفار د قبيلې، رسول الله ﷺ لاس پر تندي کښېښاوه، ابوذر رضی الله عنه وايي ما د ځانه سره و ويل: لکه دا چي يې نه سوه خوښه چي ما د ځان نسبت د غِفار قبيلې ته وکړی دا إراده مي وکړه چي لاس يې ونيسم، خو د ده ملګری

(c) ketabton.com: The Digital Library

(چي د رسول الله ﷺ په عادت ترما ډېر خبر ؤ او پوهېدی) زه منعه کړم، بيا رسول الله ﷺ را ته و ويل: د څومره مو دې راهيسي دلته اوسېږې؟ ما ويل: تقريباً د ديرشو شپو او ورځو په منځ کي، نو ويل: خواړه چا درکول؟ ما ويل: خواړه مي نه درلودل فقط د زَمزَم اوبه مي چښلې او زه په چاغ سوم حتّٰی خېټه مي وکړه او په سينه کي مي هم هيڅ لوږه نه ده حس کړې، رسول الله ﷺ و فرمايل: هو دا مبارکي اوبه دي او دغه اوبه د وږي انسان غذاء ده، ابوبکر الصدّيق ﷺ و ويل: يا رسولَ الله! اجازه راکړه چي نن شپه زه ده ته خواړه ورکړم.

رسول الله ﷺ و فرمايل: هو ور يې کړه، بيا نو رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّيق ﷺ رهي سوه او زه هم ور سره ملګری سوم ترڅو چي ابوبکر ﷺ يوه دروازه خلاصه کړه او موږ ته يې د طائف د اُوڅکو څخه په متانو را کړې، ابو ذر ﷺ وايي: دا نو هغه اول خواړه وه چي ما په مکه کي وخوړل او څومره چي الله ﷻ را ته مقرره کړي وه هغومره په مکه کي پاته سوم او بيا رسول الله ﷺ را ته و ويل: زه يوې داسي مځکي ته بېول کېږم چي ډيري خرماوي لري او زه ګمان نه کوم چي بل ځای دي وي بېله يثرِبه، آيا ته ستا قوم ته زما له طرفه تبليغ او دعوت کوې؟ ښايي چي الله ﷻ په تا سره دوی ته نفعه ورسوي او تا ته د دوی په سبب اجر او ثواب درکړي، ابوذر ﷺ وايي بيا نو د مکې مکرمې څخه رهي سوم تر څو زما ورور اُنيس ته ورغلم، هغه را ته و ويل: څه دي وکړه؟ ما ويل: زه مسلمان سوم او د هغه سري تصديق مي وکړی، اُنيس ويل: زه هم نه غواړم چي بېله ستا له دينه بل دين اختيار کړم، زه هم مسلمان يم او د رسول الله ﷺ تصديق کوم، بيا موږ دواړه زموږ مور ته ورغلو هغې ته مو خپل دين او حال و وايه، هغې ويل: زه هم ستاسي له دينه مخالفت نه کوم زه هم مسلمانه يم او هغه څه منم چي رسول الله ﷺ يې وايي، نو موږ له دغه ځايه څخه رهي سوو، څو خپل قوم او د غِفار قبيلې ته ورسېدلو او هلته مو په دعوت شروع وکړه.

د مخه تر دې چي رسول الله ﷺ مدينې منورې ته راسي زموږ د قوم ځيني خلک مسلمانان سوه او ځينو ويل: کله چي رسول الله ﷺ مدينې منورې ته راسي موږ اسلام راوړو، کله چي بيا رسول الله ﷺ مدينې منورې ته راغلی هغه نورو پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو هم ایمان را وړی.

بیا د أسلم قبیله چي د غفار قبیلې ته نژدې وه مدینې منورې ته راغله او ویل: یا رسول الله! موږ هم پر هغه څه ایمان را وړی دی کوم چي زموږ ورونو د غفار قبیلې پر را وړی دی، د أسلم قبیله هم مسلمانان سوه او رسول الله ﷺ و فرمایل:

«غفار غفَرَ اللهُ لَهَا، وَأسلَم سَالَمَهَا الله».

۴- طُفیل بن عَمرو الدوسي چي پوه، هوښیار، شریف، شاعر او معتبره سړئ ؤ، د دوس د قبیلې مشر او رئیس ؤ د ده قبیله ډیره لویه قبیله وه او د یمن پر ځینو منطقو آمره وه، دغه طُفیل بن عَمرو د بعثت په یوولسم کال کي د حج یا عمرې دپاره مکې مکرمې ته راغلی، د مکې مکرمې قریش د ده تر را رسېدلو د مخه د ده استقبال او ښه راغلي ته ورووتل، د ده یې ډیر احترام او اکرام وکړی ځکه د لویې قبیلې مشر او سردار دی او په اول ملاقات کي یې ورته وویل: یا طفیل! ته زموږ وطن ته راغلې خو پام کوه په موږ کي یو لوی ساحر پیدا سوی دی چي موږ یې سره پاشلي او جلا کړي یو د ده په خبرو کي سحر پروت دی، زوی او پلار سره جلا کوي، ورور او ورور سره جلا کوي، ښځه او خاوند سره جلا کوي، موږ پر تا او ستا پر قوم د هغه څه څخه بېرېږو چي موږ ته یې را پېښ کړي دي، نو مه د دغه ساحر سره خبري کوه او مه ته د هغه خبري اوره، هر چا چي د ده خبري اورېدلي دي د جادو تر تاثیر یې لاندي سوی دی.

دا د قریشو عادت ؤ هر څوک چي به مکې مکرمې ته راغلی دوی به بېراوه خاصتًا که به هغه څوک د عربو د قبیلو مشر او سردار ؤ، ځکه قریشو نه غوښتل چي څوک د رسول الله ﷺ څخه د اسلام خبري واوري.

نو طفیل ته یې هم وویل: چي ډیر احتیاط به کوې چي د محمّد ﷺ خبري وانه ورې، طفیل هم ډیر وبېرېدی، طفیل وایي: دومره یې دا خبري را ته وکړې چي د ځان سره مي دا فیصله وکړه چي د ده څخه به هیڅ شئ نه اورم او نه به خبري ور سره کوم، په سهار کي چي مسجد الحرام ته تلم په غوږو کي مي پنبه کښېښوول دا د دې دپاره چي د محمّد ﷺ خبري په خطاء کي را څخه وانه ورېدل سي، کله چي مسجد الحرام ته را ووتم ومي لیدل چي رسول الله ﷺ د کعبې شریفي سره ولاړ دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

او لمونځ کوي او په لمانځه کي په لوړ آواز قرائت وايي، زه طواف کوم او ده ته ګورم خو شئ نه اورم ځکه غوږونه مي په پنبه پټ دي، خو د الله جل جلاله خوښه وه چي د محمّد ﷺ څخه ځيني شئ واورم او هغه مي ښې خبري واورېدې، نو مي له ځانه سره و ويل: يا طفيل! ته هوښيار سړئ يې، پوه، فصيح او شاعر يې، د ښه او بد فرق درباندي کيږي، صحي او غلط سره پيژني، تر دغه زيات د انسان دپاره څه شي په کار دي او اوس ببرېږې چي خبري وانه ورم؟ او بيا د قوم مشر هم يې ستا سره ببره نه ده په کار، غوږ ورته ونيسه که يې خبري ښې وې قبولي يې کړه او که يې خبري عبث او چتي وې پرې يې ږده، نو مي تر هغه وخته انتظار وکړی چي رسول الله ﷺ کور ته رهي سو، زه هم په پسې سوم ترڅو چي کور ته ننوتی زه هم پسي ورغلم او هلته مي د خپل راتګ سبب ورته بيان کړی دا مي هم ورته و ويل: چي خلکو ستا د خبرو د اورېدلو څخه دومره ببرولی وم چي غوږونه مي په پنبه بندکړي وه او بيا مي ستا څه خبري واورېدې خو اوس دغه ستا خبري او کار و ما ته په تفصيل سره بيان کړه، دغه ستا د دين خبري را ته وکړه قرآن راته و وايه.

طُفيل وايي: په والله هيڅکله مي تر دغه ښې خبري نه وې اورېدلي او نه مي تر دغه د عدل کار ليدلی ؤ، اسلام مي په زړه کي ځای ونيوی او زه مسلمان سوم، د شهادت کلمې مي و ويلې.

سبحان الله! د دَوس د قبيلې رئيس ايمان را وړی دا څومره لويه کاميابي ده، رسول الله ﷺ هم ډير زيات په خوشاله سو، دا خبر په مکه مکرمه کي نشر سو چي طفيل مسلمان سو، قريش وارخطا سوه چي د دوس د قبيلې رئيس هغه چي په عربو کي ډيره لويه قبيله ده ايمان راوړی او ژر و طفيل ته ورغله ويل: يا طفيل أصبأت، يعني: له دينه واوښتې؟ طفيل ويل: يا بلکه مسلمان سوم او ويل: أشهد أن لا إله إلا الله، وأشهد أنّ محمّداً رسولُ الله، قريشو غوښته چي وې ببروي ويل مور دي وژنو، طفيل ويل: والله که تاسي ما ته آزار راکړی د دوس قبيله به هيڅکله تاسي پرې نږدي، څوک ما وهلای يا وژلای سي؟ د دوس قبېله توله پر ما ولاړه ده.

بيا نو طفيل و رسول الله ﷺ ته ورغلی ويل: يا رسولَ الله! هر قسم چي ستا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوښه وي امر مي کړه که غواړې چي ستا سره پاته سم حاضر يم، که غواړې چي خپل قوم ته ولاړ سم او هغه و اسلام ته دعوت کړم هم ستا خوښه ده، سبحان الله! *د اولي لحظې شخه چي يې ايمان زړه ته ننوتی مطلق اطاعت يې قبول کړی تر هر څه تېر دی*، رسول الله ﷺ و فرمايل: يا! خپل قوم ته ولاړ سه او قوم دي اسلام ته دعوت کړه، طفيل و ويل: هو زما قوم زما اطاعت کوي زه به ولاړ سم او هغه به اسلام ته دعوت کړم، خو ته الله جل جلاله ته دعاء وکړه چي ما ته يوه علامه راکړي چي قوم مي تصديق وکړي، رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه او دئ رهي سو.

د شپې پر لار رهي دی چي يو نور او روښنايي يې د دوو سترګو له منځه را وزي او لار ورته روښانه کوي، دا هغه علامه وه چي د رسول الله ﷺ د دعاء په سبب الله عزوجل ورکړه، ده و ويل: الٰهي نه غواړم چي په مخ کي مي داسي شئ جوړ سي چي د خلکو د خبرو دپاره لار جوړه کړي بيا به خلک وايي چي ده د بتانو عبادت پرېښاوه هغو دغه په وکړه، ځکه دا هم عجبه ده چي يو څوک رهي وي او له مخه يې روښنايي را وزي د خلکو د خبرو دپاره لار پيدا کېږي، د الله عزوجل په إراده دغه روښنايي د ده د مخ څخه د ده و قمچِني يا چلاخي ته نقل سوه، هغه قمچِنه چي ده به د اوښ د تګ دپاره ښورول، د هغې څخه نور او روښنايي را وتل او ده لار په ليدل، کله چي طفيل خپل قوم او قبيلې ته ورسېدی او خپل کور ته ننوتی، هلته خپل اهل او کورنۍ پر را ټول سوه، ښځه، مور، پلار، خوندي او ورونه ټول ورته راغله، مګر طفيل ورته و ويل: زما مخ او زما خبري پر تاسي حرام دي ترڅو تاسي د محمّد ﷺ دين ته داخل سوي نه ياست، هغو و ويل: د محمّد ﷺ دين څنګه او څه شي دی؟ طفيل! اسلام او د توحيد عقيده ورته بيان کړه، د طفيل هغه نژدې دوستان او اقرباء ټول اسلام ته داخل سوه مګر قوم يې په ايمان را وړلو کي ځنډ وکړی.

طفيل په خپل قوم او قبيله کي خلک اسلام ته دعوتوي او دې دعوت کلونه په بر کي ونيول څو په آخر کي يې ټول قوم مسلمان سو او طُفيل رضي الله عنه د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته ټول قوم د بيعت دپاره مدينې منورې ته را وستی، د طفيل د اسلام را وړلو په سبب د دوس ټوله قبيله مسلمانان سوه چي په هغو کي ابو هريره رضي الله عنه هم ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کار په اسلام کې لوړه درجه، عالي مقام او ډیر ثوابونه لري چې د یوه سړي د کوښښ او دعوت په نتیجه کې پوره قبیله مسلمانیږي، مګر د ده د دعوت پوره کامیابي د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته وه، د حدیبیې تر صلحې وروسته یې په داسې حال کې مدینې منورې ته هجرت وکړی چې د ده د قوم او قبیلې څخه اویا یا اتیا کوره مسلمانان ور سره ملګري ود او طفیل رضی الله عنه په اسلام کې ډیر ښه امتحان ورکړی هغه دا چې طفیل رضی الله عنه د یمامې په ورځ د مسیلمه په جنګ کې شهید و وژل سو

۵- ضماد الأزدي، دئ د یمن د أزد د قبیلې څخه ؤ او ده پر ځینو عصبي مریضانو او لېونیانو دَم او چو کاوه، یو وخت مکې مکرمې ته د حج یا عمرې د اداء کولو دپاره ولاړی هلته یې د مکې مکرمې د بېباکانو او نا اهلانو څخه واورېدل چې ویل یې محمّد ﷺ لېونئ دی، ده د ځان سره و ویل: که زه دغه سړي ته ورسم او دَم پر وکړم ښایي الله جل جلاله یې زما د دم په واسطه جوړ کړي، نو رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: یا محمّد! ﷺ زه پر دغسې مرضو دم کوم آیا غواړې چې دَم درباندې وکړم؟ رسول الله ﷺ ورته و فرمایل:

« إنَّ الحمدَ لله نَحمدُهُ وَ نَستعينُهُ، مَن يهده الله فلا مُضلَّ لَهُ، و من يُضلله فلا هاديَ له، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لاشريكَ له، وأشهد أن محمّداً عبدُه ورسولُه ». أمّابعد:

ضماد الأزدي و ویل: دغه جملې یو وار بیا را ته و وایه، رسول الله ﷺ دغه جملې درې واره نور ورته تکرار کړې، ضماد و ویل: د کاهنانو خبرې مې اورېدلې دي، د ساحرانو خبرې مې اورېدلې دي، د شاعرانو خبرې مې اورېدلې دي، خو دغه ستا پر قسم خبرې مې نه دي اورېدلې، د بحر تر قاموس لوړې دي، لاس دي راکړه چې پر اسلام بیعت درسره وکړم، بیا یې بیعت وکړی او مسلمان سو.

دغه قسم رسول الله ﷺ په دغه موده کې پر ډیرو افرادو او اشخاصو په انفرادي ډول اسلام عرض کړی دی، لکه څرنګه چې د قبیلو جواب منفي ؤ دغه رنګه د افرادو جوابونه هم منفي وه، خو د ځینو جواب به ډیر شدید او زړه دردوونکی ؤ چې د هغو

(c) ketabton.com: The Digital Library

و بیانولو او ذکر کولو ته ضرورت نه وینم، فقط دغه یوه قصه د مثال او نمونې پر قسم درته بیانوم:

یو نفر چې د عربو د پهلوانانو څخه ؤ او نوم یې رُکانه ؤ لوی او مشهوره غېږ باز ؤ، چا نه ؤ غځار کړی، دغه رُکانه رسول الله ﷺ ته راغلی، ویل: یا محمّد! ﷺ ته وایې چې زه نبي یم، که دي زه غځار کړم ته صادقه یې.

سبحان الله! د نبوت او غېږبازۍ یې سره څه؟

خو دا د دغو خلکو جهالت ؤ، رُکانه لوی پهلوان دی چا نه دی غځار کړی، وایي: که دې زه غځار کړم ته صادقه یې، رسول الله ﷺ ویل: ښه دی او ور ولاړ سو په لږ وخت کې یې رُکانه غځار کړی، رکانه په تعجب کې سو، د اول وار دپاره غځارېږي، تر اوسه چا نه دی غځار کړی، ویل: یو وار بیا راسه، بیا ورغلی بیا یې غځار کړی، ویل: یو وار لا بیا راسه، بیا ورغلی، دریم وار یې بیا غځار کړی، ویل: والله دا عجبه خبره ده مګر تر هغو ایمان نه درباندي را وړم چې دغه ونه خبري و نه کړي، رسول الله ﷺ د وُني یا درختي څخه پوښتنه وکړه چې زه څوک یم؟

وُني وویل: أشهد أن لا إله إلاّ الله، و أشهدُ أنّکَ رسولُ الله،

د رُکانه په حضور هغه وُني هم خبري وکړې، رکانه وویل: والله ته ساحر او جادوګر یې، دا د دغه یوه نفر حال ؤ، کفارو ته یوازې دانه چې قرآن مجید معجزه وه، بلکه معجزات، داسې معجزې چې په سترګو لیدل کېدلې، خو بیا یې هم ایمان نه را وړی.

(خو رکانه ﷺ په وروسته کې مسلمان سوی دی)

د شقّ القمر معجزه

د کفارو سره د مسلمانانو ژوند تریخ ؤ او کفارو به د رسول الله ﷺ څخه معجزې غوښتې، همېشه به یې ورته ویل: تا خو موږ ته هیڅ شئ نه دی را ښکاره کړی، لږ تر لږه ته موږ ته یوه معجزه را ښکاره کړه چې د هغې په واسطه موږ ستا پر رسالت اقرار وکړو، رسول الله ﷺ و فرمایل: که ستاسې په حضور د الله ﷻ په إراده او زما په اشاره سپوږمۍ دوه ځایه سوه تاسې د الله ﷻ پر وحدانیت او زما پر رسالت ایمان راوړۍ؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

کفارو ویل: هو، نو یې د میاشتي په پنځلسمه شپه چي سپوږمۍ پوره او کامله وي د دغي معجزې وعده سره وکړه، د پنځلسم په شپه رسول الله ﷺ په منٰی کي تشریف درلود او قریش هم د معجزې د لیدلو دپاره سره راټول سوي دي، رسول الله ﷺ سپوږمۍ ته اشاره وکړه چي دوه ځایه سي او سپوږمۍ هم د رسول الله ﷺ په اشاره سره دوه ځایه سوه چي په عربي کي (شَقُّ القَمر) ورته وایي، سپوږمۍ دوې ټوټې سوه یوه حصه یې د غره یوه طرف ته ولاړه او بله حصه یې د غره بل طرف ته، د سپوږمۍ د دوو حصو په منځ کي غر راغلی.

کفار ورته ګوري دا معجزه یې ولیدل بیا یې هم ایمان را نه وړی او ویل ته ساحر یې، منکره کفار تر دغه زیات څه شي غواړي؟ خو بیا هم حق ته سحر وایي، الله جل جلاله د سورةُ القمر په اولنیو آیاتو کي فرمایي:

﴿ اَقْتَرَبَتِ ٱلسَّاعَةُ وَٱنشَقَّ ٱلْقَمَرُ ۝١ ﴾

قیامت را نژدې سو او سپوږمۍ دوه ځایه سوه،

﴿ وَإِن يَرَوْا۟ ءَايَةً يُعْرِضُوا۟ وَيَقُولُوا۟ سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ۝٢ ﴾

که دغه کفار د الٰهي قدرت یو دلیل او علامه وویني مخ ځني واړوي او وایي: دا پخوانۍ قوي سحر دی،

﴿ وَكَذَّبُوا۟ وَٱتَّبَعُوٓا۟ أَهْوَآءَهُمْ ۚ وَكُلُّ أَمْرٍ مُّسْتَقِرٌّ ۝٣ ﴾

او دوی حق درواغ بولي او د خپلو خواهشاتو متابعت کوي او هر کار پرخپل وخت کېدونکی دی، یعني: د دوی عذاب هم پرخپل وخت ورته را تلونکی دی.

د دوی هلاک چي الله جل جلاله په خپل علم کي ورته ټاکلی دی مخ او شا ته نه کیږي پرخپل وخت به ورته راسي.

دغه (شق القمر) لویه حادثه او نادره معجزه ده، رسول الله ﷺ خپل رسالت ورته ثابت کړی مګر کفارو بیا هم ایمان را نه وړی، د تاریخ ډیر علماء لکه ابن کثیر او داسي نور وایي: چي عربو به په دغه واقعه سره تاریخ بنووی، موږ د مخه هم درته ویلي وه چي عربو جنتري نه درلودل او کله چي به یوه لویه واقعه پیښه سوه په هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره به يې تاريخ ښووی، چي تر فلانی واقعې دومره کاله د مخه يا دومره کاله وروسته فلانئ کار وسو او د دغو لويو واقعو څخه کومي چي عربو تاريخ په ښووی د فجار جنګونه وه، د فيل کال ؤ او دغه شق القمر ؤ.

حتّٰی په هندوستان کي هم دغه شق القمر وليدل سو، ډيرو خلکو په ډيرو ځايو کي دغه شق القمر وليدی، که دا سحر وای يوازي به هغو خلکو ليدلای چي دالته د رسول الله ﷺ سره موجود وه، مګر دا ليدل عام او لويه معجزه وه، ډيرو خلکو وليدل.

(دلته يوې مختصري تبصرې ته ضرورت سته)

هغه دا چي غربيان دغه خبره نه مني او وايي: زموږ په تاريخ کي د دغه شق القمر ذکر نسته نو نه دی پيښ سوی، د دغه انکار دپاره د دوی يوائځنئ دليل دغه دی چي وايي موږ شق القمر نه دی ليدلی، مګر د شق القمر د نه پيښېدلو دپاره يوازي دغه دليل نه دی کافي چي وايي: موږ نه دی ليدلی، بلکه د شق القمر د اثبات دپاره ډير دليلونه سته.

لومړئ: شق القمر د شپې ؤ او په ډيرو غربي ملکو کي د مطالعو د اختلاف په سبب ورځ وه او په ځينو ملکو کي نيمه شپه او خلک بيده وه او په ځينو ملکو کي اوريځ وه، که چيري بيا په ځينو ملکو او ځايو کي آسمان شين هم وي او خلک هم دباندي ناست وي دا ضروري نه ده چي هغو ټولو د آسمان طرف ته کتل او سترګي يې د سپوږمۍ څخه بل طرف ته نه اړولې.

دوهم: که آسمان شين هم وي او پر ځمکه د سپوږمۍ رڼا هم وي، د سپوږمۍ په دوه ځايه کېدلو د هغې په رڼا کي کوم خاص فرق نه پيښېږي چي خلک دي ورته متوجه سي او دغه دوه ځايه کېدل فقط د څو ثانيو دپاره وه، ساعت او ډير وخت يې په بر کي نه دی نيولی، موږ وينو چي ډير ځله د سپوږمۍ تندره يا خسوف پيښېږي او تر ډيره وخته پوري دوام هم وکړي، خو بيا هم په مليونو انسانان نه په خبرېږي، په تېره بيا په هغه زمانه کي چي د نن غوندي رصد خانې او نور آلات هم نه وه موجود، د خبر د نشرولو دپاره اخبار او راديوګاني هم نه وې، چي دا خبر نشر او شائع کړي، په هر حال په غربي تاريخ کي د دغه معجزې نه وجود د هغې د تکذيب او نه منلو دليل نه سي کېدلای، خو په شرقي تواريخو کي د دغي معجزې ذکر سته، په هندوستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي د (ماليبار) د مهاراجي د اسلام را وړلو سبب هم دغه د شق القمر واقعه سوه، لکه څرنګه چي مخ کي مو وويل دا معجزه په قرآن کريم کي هم ذکر سوې ده.

د اهلِ يثرِب څخه شپږ پاک روحه

د بعثت د يوولسم کال د حج په موسم کي چي د (٦٢٠) ميلادي کال د جولای مياشت وه اسلامي دعوت ډير ښه تخم لاس ته را وړی چي دغه تخم ډير ژر په لويو لويو وُنو يا درختو بدل سو، چي دغو وُنو بيا مسلمانان په خپله سايه کي د هغه ډيرو اوږدو کلو د ظلم او طغيان د ګرمو لمبو څخه وساتل، کله چي اهل مکې د رسول الله ﷺ تکذيب کاوه او دیٔ ﷺ يې د الله ﷻ د لاري د دعوت څخه منعه کاوه، رسول الله ﷺ داسي حکمت عملي کاوه چي د شپې په تاريکيو کي به د حاجيانو پر ډلو او خېمو ګرځېدی، دا د دې دپاره چي د ده ﷺ او د دغو ډلو په منځ کي د مکې مکرمې د مشرکانو څخه څوک نه وي موجود.

نو رسول الله ﷺ يوه شپه د ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه په ملګرتيا را و وتی، د ذُهل او شَيبان بن ثعلبه د قبيلې خېموته ورغلی، د اِسلام او توحيد په باره کي يې خبري ورته وکړې، خو دغو خلکو د اسلام راوړلو څخه انکار وکړی.

او بيا رسول الله ﷺ په منٰی کي د عَقَبې سره تېرېدی، هلته يې د څو نفرو آواز واورېدی چي په خپل منځ کي يې خبري سره کولې، رسول الله ﷺ هغو نفرو ته ورغلی، دغه خلک شپږ نفره وه او د يثرِب د ځوانانو څخه وه، ټول د خزرج د قبيلې څخه وه (څوک وايي چي دغه خلک دوولس نفره وه) خو شپږ يې يقيني دي.

دغه شپږ نفره ډير مهم دي، دغه نفر د اسلام هغه صالح تخم دی
او د دغو نفرو نومونه داسي دي:

۱ – اسعد بن زُراره.	چي د بني نجار څخه ؤ.
۲ – عون بن الحارث بن رفاعه، ابن عفراء.	چي د بني نجار څخه ؤ.
۳ – رافع بن مالک بن العجلان.	چي د بني زُرَيق څخه ؤ.
۴ – قُطبه بن عامر بن حُديده.	چي د بني سلمه څخه ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵ – عُقبه بن عامر بن نابي. چې د بني حرام بن کعب څخه ؤ.

٦ – جابر بن عبدالله بن رئاب. چې د بني عبید بن غنم څخه ؤ.

د اهل یثرِب یا د مدینې منورې د خلکو لویه خوشبختي دا وه چې دوی به د مدینې منورې د یهودو څخه اورېدل چې په دغه اوس وختو کې یو نبي مبعوث کیږي، هغه به را ووزي او موږ به یې متابعت وکړو او بیا به د هغه نبي په ملګرتیا موږ تاسې داسې ووژنو لکه د عادیانو او ثمودیانو وژنه.

رسول اللهﷺ دغو نفرو ته ورغلی او ویل: تاسې څوک یاست؟ هغو ویل: د خزرج د قبیلې څخه یو، رسول اللهﷺ و فرمایل: نه کښېنی چې څه خبري درته وکړم؟ هغو ویل: هو کښېنو، رسول اللهﷺ ور سره کښېنستی خپل دین او د اسلام حقیقت یې ورته بیان کړی، وحدانیت ته یې را وبلل، قرآن مجید یې ورته تلاوت کړی، دغو نفرو په خپل منځ کې سره و ویل: والله دا هغه نبي دی چې یهود تاسې په هغه سره بېروي، کوښښ وکړی چې یهود په اسلام کې تر تاسې د مخه نه سي او بیا هغه را سره وکړي چې دوی وایې، نو د دهﷺ دعوت قبول کړي او مسلمانان سي، تاسې تر یهودو د مخه ایمان را وړی د رسول اللهﷺ متابعت وکړی او اسلام قبول کړی.

(دا څنګه قصه وه چې یهودو به اهلِ یثرِب بېرول؟) ډېره مهمه خبره ده.

هغه داسې: د مدینې منورې ټول اوسېدونکي پر درو حصو وېشل سوي وه، یوه حصه د أوس قبیله وه، بله حصه د خزرج قبیله وه چې دغه دوې قبیلې مشرکان او بت پرستان وه درییمه حصه یهود وه، یهود بیا په خپله پر درو قبیلو وېشل سوي وه: بني قُریظه، بني قینقاع او بني نُضَیر، که څه هم هلته نور انفرادي یهود موجود وه چې د دغو قبیلو څخه نه وه خو هغه لږ وه، عمده او اساسي یهود دغه درې قبیلې وه او ټول یهود د وګړو په شمېر د مدینې منورې د وګړو یا انسانانو درییمه حصه کېدل، د أوس قبیله هم د مدینې منورې د وګړو او نفوسو درییمه حصه کېدل، همدارنګه د خزرج قبیله د مدینې منورې د وګړو درییمه حصه وه، نو مدینه منوره په برابر او مساوي شکل درو حصو ته وېشل سوې وه، چې یهود، د أوس قبیله او د خزرج قبیله وه.

د دغو درو قومو څخه یو هم پر مدینه منوره نه سوای آمر کېدلای ځکه ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقلیات او سره برابر وه، نو مدینې منورې عمومي مشر او د ټولو دپاره یو آمر هم نه درلودی او دغو درو قبیلو به همېشه د حاکمیت دپاره جنګونه سره کول، خو په دغه وختو کي به یهودو دغه نورو قومو ته چي أوس او خزرج وه ویل: د آخري نبي د بعثت وخت را نژدې دی که هغه مبعوث کړل سو موږ به د هغه متابعت وکړو او تاسي به داسي حلال کړو لکه د عادیانو او ثمودیانو حلالېدل چي ټول هلاک سوه، نو یهودو به دغه نوري قبیلې د آخري نبي په را تګ سره بېرولې او ورته ویل به یې: کله چي هغه نبي راسي موږ به د هغه د متابعت په سبب پر یثرِب حاکمان سو او تاسي ته به بیا هغه وخت په وژلو او حلالولو سره جزا درکړو.

بنه متوجه سی: د یهودو په تورات او په نورو آسماني کتابو کی د رسول الله ﷺ راتګ او د هغه ﷺ ټولي علامې لیکلي وې، د مدینې منورې یهود هم تر داسي اندازې د دغه نبي د راتلو په انتظار وه چي د مدینې منورې مشرکان به یې د هغه په را تګ سره بېرول، نو دغه د دوی د معلوماتو او پېشګویي په سبب د مدینې منورې مشرکانو د مکې مکرمې تر مشرکانو د مخه او په ډېره آساني سره ایمان راوړی.

کله چي د رسول الله ﷺ د نبوت او رسالت اظهار وسو ټولو یهودو او نصاراوو ته دا معلومه سوه: چي هو دئ ﷺ هغه وعده سوی نبي دی مګر ځرنګه چي یهودو او نصاراوو ولیدل چي دغه نبي د بني اسرائلو څخه نه دی او پخواني ټول انبیاء د بني اسرائلو څخه وه، نو یې د قومي تعصب په لحاظ د رسول الله ﷺ د منلو څخه انکار وکړی او له دغه وخته څخه یې ټول هغه معلومات چي د راتلونکي نبي په باره کي د دوی په کتابو کي موجود وه واړول او تغیر یې پکښي راوستی.

خو بیا هم دوی غبي او ناپوه وه ځکه اوس هم د دوی په کتابو کي د رسول الله ﷺ د نبوت ډېر معلومات او علامې پاته دي، ځرنګه چي اوس د نوي آلاتو او وسائلو د پیدا کېدلو په سبب هغه بیانات او معلومات عام نشر سوي دي نو دوی یې نه اړولای سي او نه یې پټولای سي، نو یې د هغو بیاناتو په ترجمه کي تغیر راوستی، د حق او حقیقت څخه مخالف او د خپل مزاج او غوښتني سره موافق یې ترجمه کوي.

(بیرته قصې ته راسه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس چې د خزرج د قبیلې حاجیانو د رسول الله ﷺ خبري واورېدې، ویل: والله هغه نبي چې یهود موږ په بېروي هغه دغه نبي او دغه دین دی، پام کوی چې یهود تر تاسي د مخه دغه دین ته داخل نه سي، دغه خلک عاقلان او هوښیاران وه، کورني اختلافاتو او جنګو د پښو اچولي او ضعیفه کړي وه خاصتًا هغه د (بُعاث) جنګ چې په دغه نزدو وختو کي تېر سوی ؤ او تر اوسه د هغه تیرو سوو جنګو لمبې پورته کېدې، نو دا یې امید ؤ چې د رسول الله ﷺ د دین او دعوت خبري به د دوی دپاره د صلحي او آرام ژوند سبب وګرځي، نو دغه د خزرج د قبیلې خلکو رسول الله ﷺ ته و ویل: موږ ترشا داسي قوم پرې اېښی دی چې د هیڅ قوم په منځ کي به دومره شر او عداوت نه وي موجود لکه زموږ د قوم په منځ کي چې دی او دا مو امید دی چې الله جل جلاله به یې په تا سره را ټول او یو ځای کړي، موږ چې ولاړسو خپل قوم به هم ستا دین ته را و بولو او ستا د دین دغه احکام چې موږ قبول کړه پر دوی به یې هم عرض کړو، که الله جل جلاله دوی پر تا را ټول کړه نو به په موږ کي هیڅوک تر تا عزتمن نه وي، بیا نو رسول الله ﷺ د اسلام احکام او قرآن مجید وروښوول.

کله چې دغه خلک مدینې منورې ته تله د ځانه سره یې د اسلام رسالت ور سره یو وړی او هلته یې د اسلام په نشرولو شروع وکړه، په مدینه منوره کي د انصارو د کورو څخه داسي کور نه سو پاته چې هلته دي د رسول الله ﷺ خبري نه کېږي، اوس نو مدینه منوره پر دغه خپل حال پرېږده چې د اسلام معطر شمال او خوشبویه نسیم پکښي چلیږي، ته بیرته دلته مکې مکرمې ته راسه.

د إسراء او معراج واقعه

د مخه تردې چې د واقعې په تفصیل شروع وسي اول به د إسراء او معراج ترجمه درته بیان سي:

د علماوو په اصطلاح له مکې مکرمې څخه تر بیت المقدسه پوري دغه سفر او تللو ته إسراء ویل کیږي او بیا له هغه ځایه تر سِدرةُ المُنتهٰی پوري تګ او سیاحت ته معراج ویل کیږي او ځیني وختونه که یو هم یاد سي، مثلاً یوازي إسراء یا یوازي معراج

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل سي دغه دواړه سفرونه څني مراد او مقصد دي. *اوس قصې ته متوجه سی:*

رسول الله ﷺ په داسي مرحله کي ژوند تیروي چي دعوت یې د کامیابۍ او تکالیفو په منځ کي رهي دی او په ډیرو لیرو آفاقو کي د امید ضعیفه ستوري ورته ځلېدل چي د إسراء او معراج واقعه پیښه سوه، الله جل جلاله په دغه واقعه سره خپل رسول معزز او مکرم کړی او زړه یې نور هم ورآرام کړی.

د معراج د وخت او تاریخ په تعینولو او معلومولو کي څو مختلف قولونه سته:

۱ - څوک وایي: چي إسراء او معراج د نبوت په اول کال کي وه چي دغه قول امام طبري اختیار کړی دی.

۲ - څوک وایي: چي دغه واقعه تر بعثت پنځه کاله وروسته وه چي امام نووي او امام قُرطبي دغه قول ته ترجیح ورکوي.

۳ - څوک وایي: چي إسراء او معراج د بعثت د لسم کال د رجب د میاشتي د اوه ویشتم په شپه وه چي دا قول علامه منصورپوري اختیار کړی دی.

۴ - څوک وایي: چي د معراج واقعه شپاړس میاشتي تر هجرت د مخه وه، یعني: د بعثت د دوولسم کال د روژې په میاشت کي وه.

۵ - څوک وایي: چي یو کال او دوې میاشتي تر هجرت د مخه وه، یعني د بعثت د دیارلسم کال د محرم په میاشت کي وه.

٦ - څوک وایي: چي تر هجرت یو کال د مخه وه، یعني: د بعثت د دیارلسم کال د ربیع الأول په میاشت کي وه.

اول درې قوله خو په دې سبب نه دي صحي چي خدیجه رضي الله عنها د بعثت د لسم کال د روژې په میاشت کي وفات سوه او د دې رضي الله عنها وفات د مخه تر هغه وُ چي پنځه لمنځونه فرض سي او په دې کي د علماوو هیڅ اختلاف نسته چي پنځه لمنځونه د معراج په شپه فرض سوه، نو معلومه خبره ده چي معراج د دې تر وفات او د بعثت تر لسم کال وروسته دی، پاته سوه درې آخرني قولونه د هغو په باره کي داسي دلیل نسته چي یو قول دي تر هغه نورو راجح او افضله کړي، خو فقط د آیات شریف سیاق پر دې دلالت کوي چي إسراء او معراج ډیر وروسته پیښ سوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معراج د رسول الله ﷺ په ژوند کي ډېره لويه او مهمه واقعه ده.

معراج زموږ په دين او اسلام کي لويه او عجيبه واقعه ده او دغه معراج د دې سبب دى چي موږ بيت المقدس مُقدس بولو او د بيت المقدس په باره کي د الله عزوجل دا قول نازل سوى دى چي د سورة بني اسرائيل يا الإسراء په شروع کي فرمايي:

﴿ سُبۡحَٰنَ ٱلَّذِيٓ أَسۡرَىٰ بِعَبۡدِهِۦ لَيۡلٗا مِّنَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ إِلَى ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡأَقۡصَا ٱلَّذِي بَٰرَكۡنَا حَوۡلَهُۥ لِنُرِيَهُۥ مِنۡ ءَايَٰتِنَآۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلۡبَصِيرُ ۝١ ﴾.

يعني: پاکي ده هغه ذات لره چي خپل بنده محمّد ﷺ يې د شپې په يوه حصه کي له مسجد الحرامه تر مسجد الاقصا پوري بېولى ؤ، هغه مسجد الاقصا چي موږ د هغه شا وخوا برکتناکه کړې ده (د څه شي دپاره يې بېولى ؤ؟) چي موږ دغه محمّد ﷺ ته د خپل قدرت ځيني دلائل او علامې وښيو، يا ور ښکاره کړو، بېشکه چي دغه الله ښه اورېدونکى او ښه ليدونکى دى، هر څه اوري او پټ اسرار هم ورته ښکاره دي.

ورونو! بيت المقدس مبارکه ځکه ده، ځکه ځنگه مبارکه او مشرفه کېږي؟ شرف او برکت د الله عزوجل له طرفه وي، الله جل جلاله يې مبارک کوي او په دغه آيات شريف کي الله جل جلاله بيت المقدس مبارک بللى دى ځکه فرمايي:

﴿ ٱلَّذِي بٰرَكنا حَوۡلَهُۥ ﴾ يعني: هغه چي موږ د هغه شا وخوا مبارکه کړې ده.

همدا رنگه الله جل جلاله مکه مکرمه او مدينه منوره مبارک کړي دي.

نو دغه د معراج په شپه جبريل عليه السلام و رسول الله ﷺ ته راغلى، رسول الله ﷺ د کعبې شريفي د حطيم سره بيده ؤ، که څه هم ځيني علماء وايي: إسراء او معراج د أم هاني رضي الله عنها له کور څخه وه مگر دا حديث په بخاري شريف کي صحي حديث دى چي رسول الله ﷺ د کعبې شريفي د حطيم سره بيده ؤ او جبريل عليه السلام ورته راغلى را ويښ يې کړى چي هغه لوى سفر، د إسراء او معراج سفر شروع کړي او د جبريل عليه السلام سره يو حيوان ور سره ؤ، رسول الله ﷺ فرمايي: دغه حيوان تر خره لوى او تر غاطري يا قچري کوچنئ ؤ، دا خو د دغه حيوان د جسم يا بدن اندازه وه، مگر تعجب يې په تېزوالي کي ؤ، يو غور ځېدل يې د سترگو د ليدني پر اندازه وه، سرعت او چابکي يې تر تصور زيات وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې رسول الله ﷺ له خوبه را ویښ سو جبریل علیه السلام ورته وویل: پر دغه بُراق سپور سه، رسول الله ﷺ سپور سو او بُراق د بیت المقدس پر طرف ته حرکت وکړی، په لږ وخت کي بیت المقدس ته ورسېدی، رسول الله ﷺ مسجد اقصا ته ور داخل سو هلته یې یوه عجیبه اجتماع ولیدل، الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دپاره ټول انبیاء او رسُولان علیهم السلام را جمعه کړي او یو ځای کړي وه.

علماء کرام د انبیاء او رسُولانو په عدد او شمېر کي مختلف قولونه لري ځوک د ټولو انبیاء او رسُولانو علیهم السلام شمېر یو لک څلیر ویشت زره زیات او کم ښکنبې بولي، ځوک وایي: د رسُولانو عدد درې سوه دی او د انبیاوو عدد څلیرویشت زره دی، نور قولونه هم سته، مقصد دا چه په دغه مبارکه شپه الله جل جلاله ټول انبیاء او رسولان علیهم السلام په دغه لویه او مبارکه ټولنه او اجتماع کي را جمعه کړي وه، ابراهیم، نوح، موسیٰ، عیسیٰ علیهم السلام، ټول انبیاء اورسولان په مسجد الاقصا کي سره یو ځای سوي وه.

د مځکي پر مخ کوم ځای دی چي د ټولو انبیاء علیهم السلام په اجتماع سره دي مشرفه سوی وي؟ بېله بیت المَقدس او بېله مکې مکرمې څخه بل ځای نسته، کعبې شریفي ته ټول انبیاء علیهم السلام د حج دپاره راغلي دي، لکه د امام بیهقي په روایت کي چي عروه بن زبیر رضی الله عنه وایي: ټولو انبیاء علیهم السلام د بیتُ الله الحرام حج کړی دی، او بیت المَقدِس هم هغه ځای دی چي ټول انبیاء علیهم السلام په دغه شپه دلته سره جمعه سوي دي چي دغه اجتماع بیا هیڅ وخت او په ټول تاریخ کي نه ده تکرار سوې او د بل وار دپاره په هیڅ ځای کي ټول انبیاء علیهم السلام نه دي سره جمعه سوي، بېله مسجد اقصا څخه او دغه ټول انبیاء او رسُولان علیهم السلام د سید البشر، سرور کائنات، فخر موجودات، جنابِ رسولُ الله، محمّد مصطفیٰ ﷺ استقبال او ښه راغلي ته راغلي وه.

انسان د دغه مبارک منظر او مشهد خیال او تصور هم نه سي کولای، ټول انبیاء علیهم السلام او رسُولان سرور کائنات، سردار کونین ﷺ ته راغلي دي، صف صف، قطار قطار، ولاړ دي او ښه راغلئ ورته وایي، دا څومره مبارکه او له نوره ډکه اجتماع ده.

بَلَغَ العُلٰی بِکَمَالِه ۔ کَشَفَ الدُّجٰی بِجَمَالِه
حَسُنَت جَمِیعُ خِصَالِه ۔ صَلُّوا عَلَیهِ وَآلِه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې غم دیوار امت را که دارد چون تو پشتیبان
چه باک از موج بحر آن را که باشد نوح کشتیبان

بیا نو رسول الله ﷺ د دغه ټولو انبیاوو امامت کوي، دغو ټولو انبیاء علیهم السلام ته سیّد د اولین او آخرین، سید البشر محمّد مصطفیٰ ﷺ لمونځ ورکوي، دا هغه لوی، عظیم او لوړ شرف دی، تر دې به بل شرف چیري وي چې د اُمتو د امامانو امام دي سي.

امام رُسل پیشوائی سبیل   أمین خدا مهبط جبریل

همدارنګه د قیامت په ورځ چې د هر امت څخه شاهد را وستل سي یعني: د هر امت نبي به پرخپل امت شاهد وي او محمّد ﷺ به بیا پر هغه انبیاء علیهم السلام شاهد وي، دا هم د خیرالبشر محمّد مصطفیٰ ﷺ عزت او کرامت دی، دا اجتماع او ټولنه هغه لویه او معظمه اجتماع او ټولنه وه.

په دې اجتماع کي و انبیاء علیهم السلام ته د رسول الله ﷺ لمونځ او امامت ؤ چې دا کار بیا د اسلام په تاریخ کي نه دی مکرر سوی، کله چې رسول الله ﷺ د لمانځه څخه فارغه سو جبریل علیه السلام دوه لوښي یا دوه ګیلاسه ورته را وړل چې په یوه لوښي کي شیدې او په بل کي شراب وه، رسول الله ﷺ هغه د شیدو لوښی واخیستی، جبریل علیه السلام ورته وویل: سمي لاري ته لارښوونه او هدایت درته سوی دی.

یعني: دا چه شراب دي نه واخیستل، الله جل جلاله سمه لار درښوولې ده او امت دي هم سمي لاري ته را بللی دی، په دغه خبره کي د جبریل علیه السلام له طرفه دې ته اوله اشاره ده چې شراب بد او خبیث شئ دي، که څه هم تر دغه وخته په اسلام کي شراب نه وه منعه سوي خو رسول الله ﷺ هیڅکله نه تر دغه دمخه شراب څښلي وه او نه یې تر دغه وروسته څښلي دي، نه د مخه تر بعثت او نه وروسته تر بعثت.

تر لمانځه او د انبیاء علیهم السلام تر ملاقات وروسته معراج را وړل سو، د معراج وصف او تعریف موږ ته نه دی بیان سوی، هلته په کتابو کي هم صحي تعریف او صحي دلیل نسته چې معراج څه شي دی؟ بېله دې څخه چې عرب د معراج لفظ د ځنې دپاره استعمالوي یعني: عرب و ځنې ته معراج وایي، نو معراج یو قسم ځنه ده، خو که دلته معراج د ځنې په معنیٰ سره سي نو داسي ځنه ده چې بشر یې نه پېژني، یوه خاصه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنه ده چې د هغه په حقیقت بشر نه پوهیږي او نه پوهېدلای سي، نو دغه معراج چې د هغه حقیقت موږ ته نه را معلومیږي و رسول الله ﷺ ته کښېښوول سو.

رسول الله ﷺ په دغه عجیبه او غریبه ځنه کي وَختَی چې په څو لحظو کي رسول الله ﷺ اول آسمان ته ورسېدی، دغه مسافې چې تر قیاس لوړي او تر حساب تیري دي په څو لحظو کي طئ سوې یا پای ته ورسېدې.

ورونو! موږ د دغه کون نه په لوی والي خبر یو او نه د دغو لیرو مسافو اندازه را ته معلومیږي، موږ ته د کون او د هغه د پراخوالي په باره کي هیڅ معلومات نسته، موږ انسانان که غربیان دي که شرقیان چې هرڅه پرله اوړي او را اوړي دا ټول د کون یو کوچنئ جز دی، د نن ورځي د کون علماء موږ ته د کون مسافه په ضوئي کال سره را ښیي.

موږ د مځکي مسافه په میل یا کیلو مترو سره بیانوو، خو بالمقابل کون دومره پراخه دی چې په کیلو متر یا نورو اندازو سره نه سي ښوول کېدلای نو د کون علماوو د کون د مسافې د اندازه کولو دپاره ضوئي کال ایښی دی، ضوئي کال څه شي دی؟

(ضوء) یعني: رڼا او روښنایي لکه: د لمر رڼا یا شعاع، نو ضوئي کال و هغې مسافې ته ویل کیږي: چې ضوء یا روښنایي په یوه کال کي هغه مسافه طئ کولای سي.

که زه وغواړم چې د ضوء یا روښنایي سرعت یا چابکي در وښیم نو به داسي درته و وایم: چې د لمر روښنایي د لمر څخه بیا تر مځکي پوري په اتو دقیقو کي را رسیږي موږ داسي نه سو ویلای چې لمر د مځکي څخه دومره کیلو متره لیري دی، بلکه موږ وایو چې لمر د ضوئي کال په حساب د مځکي څخه اته دقیقې لیري دی، نو د هغې مسافې د لیري والي دپاره څه فکر کولای سې چې هغه په یوه ضوئي کال کي طئ کیږي؟

د نن ورځي د علم فلک معلومات دې اندازې ته رسېدلي دي او وایي چې په کون کي داسي نجوم او ستوري سته چې زموږ څخه په زرو زرو ملیونه ضوئي کلو لیري دي او دا ټوله بیا هم د کون یو جُزء دی، ټول کون نه دی، بلکه کون نور هم تر دې ډیر لوی او پراخه دی، دغه سفینه یا أپولو چې فضاء ته لېږل کیږي د دې تګ او سرعت په یوه ساعت کي تر درې زره کیلو متره زیات دی،که دغه أپولو یا فضائي سفینه په دغه خپل سرعت رهي وي درې کاله وروسته و هغه نژدې ترین کوکب ته هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې موږ ته تر ټولو کواکبو او نجوموو را نژدې دی ور رسیږي، هغه تر ټولو تېزه او تر ټولو چابکه سفینه یا اپولو چې بشر جوړه کړې ده هغه پسله دروکلو څخه و هغه نژدې ترین ستوري ته رسیږي.

اوس نو ته هغه بېحسابه مسافې ته فکر وکړه چې رسول الله ﷺ تر آسمانه یا لوړ تر هغه په دغه څو لحظو کې قطعه کړه، دا کومه معجزه ده؟ دا د الله جل جلاله کوم قدرت دی چې موږ ته یې په دغه معراج کې را ښکاره کړی؟ دا لوی اعجاز او لویه معجزه ده چې دغه لیرې مسافه په دغه لږ وخت کې قطعه کیږي او رسول الله ﷺ د دنیا و آسمان ته ورسېدی، چې موږ اول آسمان ورته وایو، د آسمان دروازه بنده او تړلې وه، جبریل علیه السلام دروازه وټکول، د دروازې محافظ یا ساتونکي و ویل: څوک یې؟ ویل: جبریل، محافظ ویل: بل څوک در سره سته؟ ویل: هو محمّد را سره دی، د دروازې محافظ و ویل: امر نه دی را ته سوی چې ببله ده ﷺ څخه بل چا ته دروازه ورخلاصه کړم، د آسمان دروازه بنده وه بل چا ته نه خلاصېدل ببله هغه چا څخه چې الله جل جلاله یې اجازه فرمایلې وه او اجازه هم ببله محمّد ﷺ څخه د بل چا دپاره نه وه سوې، دروازه خلاصه سوه، زموږ امام او پیشوا جناب رسول الله ﷺ اول آسمان یعني: د دنیا آسمان ته داخل سو هلته یې عجیب او نادره شیان ولیدل، ملائکې یې ولیدلې، انبیاء علیهم السلام او نور شیان یې ولیدل.

تاسې پوهیږئ چې آسمان په خپله د دود پر قسم دی او دا چه پر دغه آسمان څنګه ملائکې ګرځي او هلته دروازې سته موږ نه په پوهیږو دا د خالقِ قدیر کارونه دي.

﴿إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾

او رسول الله ﷺ هلته یو سړئ ولیدی ډیر جګ سړئ چې شپېته ذراعه یې جګوالی ؤ (ذراع) د پخوانیو وختو د اندازه کولو آله وه لکه د نن ورځې متر او ذراع تر متر کمه یا لږ ده چې د نیم متر په شا وخوا کې ده، نو د متر په حساب د دغه سړي جګوالی دېرش متره ؤ او د دغه جګ سړي پر شا وخوا نور ډیر زیات خلک وه، دغه جګ سړئ چې د راسته طرف خلکو ته وګوري وخاندي او کله چې بیا د چپه طرف خلکو ته وګوري و ژاړي، رسول الله ﷺ په تعجب کې سو ویل: یا جبریل! دا څوک

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی؟ جبریل علیه السلام وویل: دا ستا پلار آدم علیه السلام دی.

د آدم علیه السلام قد او جګوالی ډیرش متره دی او د هغه وخت ټول انسانان په دغه اندازه جګ وه، رسول الله ﷺ فرمايي: چي د هغه وخت څخه تر اوسه پوري انسانان د قد او قامت په کمېدلو کي دي او نور به هم پسي کمېږي، مګر هغه وخت یې جګوالی په دغه اندازه سره ؤ او بیا رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چي دغه د ده پر شا وخوا دغه نور کسان څوک دي؟ او د ده د ژړا او خندا سبب څه دی؟ جبریل علیه السلام و ویل: دا یې اولاده ده، د راسته طرف خلک یې اهل جنت یا (جنتیان) دي او د چپه طرف خلک یې دوږخیان دي، آدم علیه السلام چي هغي اولادې ته وګوري چي جنت ته ځي خوشاله سي او وخاندي او بیا چي هغي اولادې ته وګوري چي دوږخ ته ځي خواشیني او غمجن سي و ژاړي.

رسول الله ﷺ د آدم علیه السلام قیافه بیانوي او فرمايي: آدم علیه السلام ډیر جګ سړئ ؤ، توربخن او غنم رنګه سړئ ؤ، سپین پوستی نه ؤ، ډنګر ؤ او جګه پزه یې وه، نو د آدم علیه السلام د شکل او قیافې تعریف داسي سو: جګ، ډنګر، سیهن یا غنم رنګه سړئ دی.

دلته په دغه اول آسمان کي رسول الله ﷺ نور هم ډیر عجیب شیان ولیدل چي د هغې جملې څخه یې داسي خلک ولیدل چي په یوه لویه واله کي اوبازي کوي، ځیني علماء وايي: دغه واله د وینو وه، د اوبو پر ځای ویني پکښي بهېدلې، دغو نفرو به په دغه وینو کي اوبازي کول څو په ډیره سترېا سره به د ولې غاړي ته ورسېدل او د سترېا په سبب به یې خولې وازي نیولي وې، خو دلته د ولې پر غاړه به ملائکو پرمخ په ډبرو ویشتل، حتّٰی مخان به یې زخمي سوه او ویني به ځني بهېدې او بیرته به په اوبازي هغه بل طرف ته رهي سوه خو هلته بیا دغه د ډبرو وارونه پر کېدل، رسول الله ﷺ په تعجب کي سو ویل: یا جبریل! دا څوک دي؟ جبریل علیه السلام و ویل: دا هغه خلک دي چي د یتیمانو مال یې خوړلی دی.

نو هر هغه څوک چي د یتیمانو مال خوري پسله مرګه به په عالم برزخ کي د قیامت تر ورځي دغه عذاب ورکول کیږي او بیا یې په قیامت کي جزاء د دوږخ اور دی، دغه یې هغه اولنئ او کوچنئ عذاب دی چي د مخه تر قیامت ورکول کیږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او په قيامت کي بيا اشد عذابونه ورته ګوري.

رسول الله ﷺ هلته نور خلک هم وليدل چي ډير لوی نسونه او خيټي يې وې، ستوني ستخ پر مخکه پراته وه او د فرعون قوم به د هغو پر خيټو او نسو تېرېدی، تاسي ته معلومه ده چي الله ﷻ د مخه تر قيامت په عالم برزخ کي د فرعون قوم ته جزاء ورکوي او جزاء يې په دې ډول سره ده: چي په يوه شپه او ورځ کي دوه واره وار ته ببول کيږي، يعني: اوس يې عذاب پرله پسې نه دی فقط يو وار په ورځ او يو وار په شپه کي پر اور عرضيږي او بيا بيرته را وستل کيږي، دغه جزاء يې تر قيامت د مخه ده، او بيا په قيامت کي اشد عذاب ورکول کيږي.

نو دغه د فرعون د قوم خلک چي به اورته ببول کېده او بيرته به را وستل کېده، د دغو لوی نسو خلکو پر خيټو به تېرېدل، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه ويل: ياجبريل! دغه څوک دي؟ جبريل عليه السلام و ويل: يا رسولَ الله! دغه لوی نسي خلک سود خوړونکي دي هغه چي په دنيا کي يې سود کاوه او رِبا يې خوړل او هغه کسان چي د دوی پر نسو تيريږي هغه د فرعون قوم دی چي دوه واره وعذاب ته ببول کيږي، خود تګ او را تګ لار يې دغه د سود خوړونکو نسونه دي، هغه چي په دنيا کي به يې معاملې په سود او ربا سره کولې.

ورونو! هغه کسان چي سود او رِبا کوي هغه بد او حرام کار کوي او الله ﷻ دغو خلکو ته د جزاء او تهديد په ډول سره په سورةُ البقره کي فرمايي:

﴿فَأْذَنُوا۟ بِحَرْبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ﴾. [البقره: ۲۷۹]

يعني: تاسي د الله ﷻ او رسول الله ﷺ د جنګ دپاره ځانونه تيار کړی.

هغه څوک چي سود او رِبا کوي هغه ته به د قيامت په ورځ و ويل سي: اسلحه دي در واخله، سود خوړونکی به وايي: د څه شي دپاره؟ وايي: د الله ﷻ سره د جنګ کولو دپاره، او هر هغه څوک چي د رِبا مال خوري هغه به د قيامت په ورځ د ليونياني او مېرګياني سړي په شکل را پورته کيږي او دا هم تاسي ته معلومه ده چي ليونياني او مېرګياني پر لاري نه سي تلای، چپه کيږي او را پورته کيږي.

مسلمان وروره! سود خوړونکی انسان دغه ټول تکاليف او د قيامت عذابونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې دپاره قبلوي چې په دغه نابوده او بې بقاء دنيا کې يو پنځه پيسې وګټې، د جزئي او فاني ګټې دپاره لويه او ابدي ګټه د لاسه ورکوي.

او بيا رسول الله ﷺ داسې خلک وليدل چې د هغو سره وراسته او بد بويه خواړه ور سره وه، ډير بد بوی يې تلی، خو په عين وخت کې نور پاک، تازه او خوندور خواړه هم ور سره وه مګر دغو خلکو به هغه پاک او تازه خواړه پرېښوول او هغه بد بويه وراسته خواړه به يې خوړل، رسول الله ﷺ په ډير تعجب کې سو، څوک دی چې ښه او تازه خواړه پريږدي؟ او بد بويه وراسته نجس خواړه خوري؟

نو ويل: يا جبريل! دا څوک دي؟ جبريل عليه السلام وويل: دا زنا کاره دي، هغه زنا کاره چې حلاله او پاکه زوجه به يې پرېښوول خو خبيث او نجس ناروا ته به يې رجوع کول.

رسول الله ﷺ دلته په اول آسمان کې ډير شيان وليدل او بيا يې د اول آسمان څخه دوهم آسمان ته د جبريل عليه السلام په ملګرتيا تشريف يو وړی، هلته يې هم نور ډير عجيب شيانٰ وليدل چې پر هغو سر بېره يې دوه مشرف او معزز انبياء عليهم السلام هم وليدل چې يو عيسیٰ عليه السلام او بل يحيیٰ عليه السلام ؤ، دواړه ځوانان او الله ﷻ ته مقربه انبياء وه، رسول الله ﷺ د عيسیٰ عليه السلام د شکل او قيافې وصف داسې بيانوي: عيسیٰ عليه السلام په رنګ سورؤ، يعني: د مخ رنګ يې د سپين والي څخه و سور والي ته مائل ؤ نه جګ او نه ګردئ ؤ، يعني: ميانه قده ؤ، پرمخ يې ډير خالونه درلودل، کله چې به يې سر ونښوراوه ستا به داسې خيال سو چې اوبه څني څڅيږي، يعني: وريښتان يې لکه لانده داسې معلومېدل که څه هم هغه به لانده نه وه، دا د عيسیٰ عليه السلام وصف او ښايست دی چې رسول الله ﷺ يې موږ ته بيانوي.

او بيا رسول الله ﷺ دريم آسمان ته تشريف يووړی هلته يې يوسُف عليه السلام وليدی، رسول الله ﷺ فرمايي:

« وَاللهِ ما رَأيتُ أجمَلَ مِنهُ »

يعني: قسم په الله تر هغه ښايسته مې نه دی ليدلی.

او فرمايي: هغه ته نيم ښايست ورکول سوی ؤ.

څنګه نيم ښايست؟ خلک د دغې جملې و مقصد ته نه متوجه کيږي، مقصد دا:

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله چې څومره ښايست خلق کړی يا پيدا کړی دی هغه پر دوو حصو ويشل سوی دی، يوه حصه يې يوازې يوسف علیه السلام ته ورکول سوې ده او هغه بله حصه يې ټول بشر ته ورکول سوې ده، نو ته دغه جمال او ښايست ته فکر وکړه!

د مصر ښځو پر زُليخا ملامتي ويل چې زليخا د خپل مريي څخه نفساني غوښتنه کړې ده، نو زليخا و هغو ښځو ته ميلمستيا جوړه کړه، ښځو ته يې مېوې او چړې کښېښوولې او بيا يې يوسُف علیه السلام ته و ويل: ورسه، کله چې دیٔ علیه السلام ورغلی هغه ښځې دغه د ده و بې مثاله ښايست ته په حيرت کې ډوبې سوې په خپلو ځانو نه پوهېدې، مبهوته او بېحاله سوې تر داسې اندازې چې د مېوې په عوض او بدل کې يې خپل لاسونه په چړو پرې کول او په ځانو نه پوهېدې، الله جل جلاله دغه د دوی حال په قرآن مجيد کې بيانوي او فرمايي:

﴿فَلَمَّا رَأَيْنَهُۥٓ أَكْبَرْنَهُۥ﴾

کله چې دغو ښځو يوسُف علیه السلام وليدی ډېر زيات ښايسته يې وبللی.

﴿وَقَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ﴾

او پرله پسې يې خپل لاسونه پرېکول، الله جل جلاله داسې و نه فرمايل: (وَ قَطَعْنَ اَيدِيَهُنّ) يعني: د (طاء) په زور سره يې و نه ويل، ځکه په دغه صورت کې يې مقصد يو وار پرې کېدل دي، بلکه الله عزوجل د (طاء) په شد سره و فرمايل چې ترجمه يې څو واره پرې کېدل دي، نو هغو ښځو يو وار نه بلکه په تکرار سره خپل لاسونه په چړو پرې کول او په ځان نه پوهېدې.

﴿وَقُلْنَ حَٰشَ لِلَّهِ مَا هَٰذَا بَشَرًا﴾

او دغو ښځو وويل: الله د عجز او نقصانه څخه پاک دی، دغه ځوان انسان نه دی.

﴿إِنْ هَٰذَآ إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ۝٣١﴾

نه دی دغه ځوان مګر مکرمه ملائکه دی، دا شکل د بشر شکل نه دی، بلکه لکه ښايسته مَلَکه، د يوسُف علیه السلام ښايست په دغه اندازه سره ؤ، مګر د ده علیه السلام درجه د ده د ښايست په سبب نه ده بلکه درجه يې په نبوت، په هغه علم او حکمت کې ده چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ ده ته ورکړي وه.

او بیا رسول الله ﷺ څلورم آسمان ته تشریف یو وړی، هلته یې ادریس علیه السلام ولیدی، هغه یې ښه راغلی و وایه او بیا له هغه ځایه پنځم آسمان ته ولاړی، رسول الله ﷺ فرمایي: چې هلته مي هارون علیه السلام ولیدی یو عزتمن شیخ او معتبره سړئ ؤ.

او بیا رسول الله ﷺ شپږم آسمان ته تشریف یو وړی او هلته یې مکرم رسول کلیم الرّحمٰن موسیٰ کلیم الله علیه السلام ولیدی.

بیا نو رسول الله ﷺ اوم آسمان ته تشریف یو وړی او هلته یې بیت المعمور ولیدی (بیتُ المعمور) د اهل سماء دپاره کعبه ده، لکه څرنګه چې دلته په مځکه کي د انسانانو او پیرانانو دپاره کعبه سته لمونځ ورته کوي، طواف پر کوي، همدارنګه د اهل سماء دپاره کعبه سته چې بیت المعمور ورته ویل کیږي او الله جل جلاله دغه بیت المعمور د سورةُ الطور په څلورم آیات کي ذکر کړی دی، رسول الله ﷺ د دغه بیت المعمور په باره کي فرمایي: د ورځي اویا زره ملکي طواف پر کوي او هغو ملائکو ته بیا د قیامت تر ورځي بل نوبت نه ور رسیږي، هره ورځ نوري نوي اویا زره ملکي د طواف دپاره ورته راځي.

﴿وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ﴾ [المدثر:۳۱]

د الله جل جلاله مخلوق او لښکري په خپله الله ﷻ ته معلوم دي.

دغه اوم آسمان په ملائکو ډک ؤ او ټوله ملائکې د الله جل جلاله په عبادت مشغوله وې، څوک پر سجده، څوک پر رکوع او چا تسبیحات ویل، رسول الله ﷺ فرمایي: چې په دغه اوم آسمان کي یوه لوېشت ځای نه ؤ مګر هلته ملکه وه او الله جل جلاله ته یې سجده یا عبادت کاوه او رسول الله ﷺ فرمایي: دلته مي یو سړئ ولیدی چې بیت المعمور ته یې تکیه کړې وه او هغه سړئ تر هر چا دغه ستاسي د ملګري سره مشابه ؤ.

(ستاسي ملګري) له لفظه د رسول الله ﷺ خپل ځان مقصد دی، یعني: هغه سړئ په رنګ او شکل، قیافه او کړه وړه کي زما مشابه ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي: پوښتنه مي وکړه چې یا جبریل! دا څوک دی؟ هغه را ته وویل: دا ستا پلار ابراهیم علیه السلام دی.

کله چې رسول الله ﷺ له یوه آسمانه بل آسمان ته تشریف وړی، او دغه انبیاء او

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسُولان یې هلته لیدل دا یوازې لیدل نه وه، بلکه هغه انبیاء علیهم السلام ورته را تله سلام یې ورسره کاوه، د ده ﷺ استقبال او ښه راغلی یې کاوه، خبرې یې ورسره کولې او د ده ﷺ د نبوت او رسالت تصدیق یې کاوه.

رسول الله ﷺ په دغه اوم آسمان کې د آسمان و هغه آخري حدودو ته تشریف یووړی او دلته یې جبریل علیه السلام د دوهم وار دپاره په هغه خپل واقعي شکل او صورت ولیدی، چې بیا یې تردغه وروسته په هغه خپله چهره او شکل نه دی لیدلی، ځکه جبریل علیه السلام د دغه ټولو کلو په جریان کې چې به یې وحې را وړلې په هغه خپل حقیقي او د مَلَکي په شکل نه را تلی، د رسالت په ټوله موده کې یې فقط دوه واره په خپل شکل او صورت و رسول الله ﷺ ته ځان ښکاره کړی دی، اول وار د بعثت په شروع کې چې د هغه بیان مومخ کې درته کړی دی او دوهم وار دغه د معراج په شپه، دلته د اوم آسمان په اطرافو کې د سدرة المُنتهٰی و وُني ته نژدې، په دغه باره کې الله جل جلاله د سورةُ النجم په (۱۳ ، ۱۴) نمبر آیاتو کې فرمایي:

﴿وَلَقَدْ رَءَاهُ نَزْلَةً أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾ عِندَ سِدْرَةِ ٱلْمُنتَهَىٰ ﴿١٤﴾﴾

او خامخا محمد ﷺ جبریل علیه السلام په هغه خپل شکل دوهم وار په اوم آسمان کې د سدرة المُنتهٰی د درختي یا وُني سره ولیدی.

د سدرة المُنتهٰی درخته یا ونه د لوړو او کښتو مخلوقاتو په منځ کې وېش او سرحد دی، پورتني مخلوقات لاندې او کښتني مخلوقات لوړ نه سي تلای، د کښته طرفه اعمال او احوال تر سدرة المُنتهٰی پورې ورځي او له لوړه طرفه الٰهي اوامر او احکام تر سدرة المُنتهٰی پورې را کښته کېږي او جنت هم هلته د سدرة المُنتهٰی د وُني سره دی، ځکه الله جل جلاله فرمایي:

﴿عِندَهَا جَنَّةُ ٱلْمَأْوَىٰٓ ﴿١٥﴾﴾

نو رسول الله ﷺ د جبریل علیه السلام په ملګرتیا هغه ځای ته ولاړی چې هلته هیڅ بشر نه دی تللی، هیڅ انسان دغه مقام ته نه دی رسېدلی، بلکه داسې ځای ته ولاړی چې هلته نه بشر او نه ملکه تللي دي، ښله جبریل علیه السلام څخه، فقط جبریل علیه السلام دغه ځای او مقام ته ورغلی دی، رسول الله ﷺ فرمایي: دلته مې جبریل علیه السلام ته وکتل

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه په داسي شکل سو لکه هغه ځیري، زړه، شوږېدلي بوریا، دا تول د اللهﷻ د بیري ټخه، دا د جبریلعلیه السلام حال ؤ، هغه جبریل چي ذِي قُوَّةٍ، ذِي جَبَرُوت او شَدِيدُ القُوىٰ دی الله ﷻ هم شدیدُ القوىٰ بللی دی، خو دغه شدیدُ القوىٰ جبریل چي دغه مقام او قُرب ته ورسېدی د اللهﷻ له بیري یې دغه حال ؤ، دلته نو جبریلعلیه السلام و درېدی ویل: یا محمّد! مخ ته ولاړ سه! ور دمخه سه! مګر زه: قسم په الله که یو قدم نور ور د مخه سم د اللهﷻ په الهي نُور به وسوځل سم. سعديرحمه الله په دغه باره کي وایي:

شبی برنشست از فلک درگذشت | بتمکین وجاه ازمَلَک درگذشت
چنان گرم درتیه قُربت براند | که در سِدرَه جبریل ازو باز ماند
بدوگفت سالار بیت الحرام | که ای حاملِ وحی برتر خِرام
چو در دوستي مخلصم یافتي | عنانم زصحبت چرا تافتي؟
بگفتا فراتر مجالم نماند | بماندم که نیروي بالم نماند
اگریک سرِموی برتر پرم | فروغ تجلّی بسوزد پرم

جبریلعلیه السلام و ویل: قسم په الله که یو قدم ور د مخه سم د اللهﷻ په نور به وسوځل سم، نو رسول الله، حبیب الله، محمّد مصطفیٰﷺ یوازي مخ ته ولاړی، داسي ځای ته ولاړی چي هلته نه بشر تللی دی نه ملکه، دا د اللهﷻ له طرفه د دې امت و رسول: محمّدﷺ ته عزت او إکرام دی، رسول اللهﷺ فرمایي: ور د مخه سوم او مخ ته ولاړم څو د سدرةُ المُنتهىٰ درختي یا وُني ته ورسېدم، رسول اللهﷺ د سدرة المُنتهىٰ د وُني تعریف او بیان را ته کوي او فرمایي: دغه ونه یوه عادي ونه وه، د دغي وُني پاني لکه د فیل غوږونه لوی لوی پاني وې، په ښکاره او ظاهره د ښایست کوم خاص شئ نه پر معلومېدی، رسول اللهﷺ فرمایي: زه پر دغه حال وم چي د اللهﷻ د نور تجلي دغه د سدرة المُنتهىٰ پر ونه ښکاره سوې او ونه په دغه الهي نور کي پټه سوه، اللهﷻ فرمایي:

﴿إِذْ يَغْشَى ٱلسِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ﴿١٦﴾﴾

یعني: کله چي دغه د سدره ونه هغه شي پټه کړه چي پټه کړې یې وه.

یعني: د ربﷻ تجلّی او انوار پر دغه ونه پلوشې او وړانګې واچولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿مَا زَاغَ ٱلْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾﴾

د محمّد ﷺ سترګي نه وې ګرځېدلې بلې خوا ته، يعني: د ډېر ادب په سبب يې بل طرف ته هيڅ نه کتل.

﴿لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ ءَايَٰتِ رَبِّهِ ٱلْكُبْرَىٰٓ ﴿١٨﴾﴾

د الله عزّوجلّ د الوهيت او قدرت لويي علامې يې وليدلې.

رسول الله ﷺ د سدرة المنتهٰی ونه يا درخته وليدل، هغه هم په داسي حال کي چي بېله کوم حائله او پردې او د الله جلّ جلاله په انوارو پټه وي، دا کومه لويي او کوم مقام دی، رسول الله ﷺ فرمايي: کله چي دغه ونه په الٰهي نور کي پټه سوه، د هغه خپل عادي حاله واوښتل شکل او رنګ يې تغير وکړی، په دغه وخت کي د دې وني د بهار او سينګار داسي حالت ؤ چي د هغې د حسن او جمال حال هيڅ بشر نه سي بيانولای، ښاخونه يې ياقوت او زبرجُد وه، د وُني پر شا وخوا داسي ښايسته شيان ګرځېدل لکه د سرو زرو پتنان، يا طلايي پتنګان ، رسول الله ﷺ فرمايي د سدرة المُنتهٰی د وُني شکل دومره فرق وکړی او د ښايست هغي درجې ته ورسېدل چي د هيڅ انسان په وس او طاقت نه ده پوره چي د هغې د حسن او جمال تعريف او توصيف وکړي، ژبه او الفاظ له دې څخه عاجزه دي چي د سدرة المُنتهٰی د وُني د وصف او ښايست بيان دي وکړي، دا په هغه حالت کي چي د الله جلّ جلاله په نور او تجلو پټيږي.

د چا ژبه له دغه توصيفه او تعريفه عاجزه سوه؟ د هغه چا ژبه چي تر ټولو انسانانو فصيح او بليغ دی د رسول الله محمّد مصطفٰی ﷺ ژبه د سدرة المُنتهٰی د وُني د ښايست د تعريف او توصيف څخه عاجزه سوه، د هغه په قدرت نه وه پوره چي دغه حالت بيان کړي، حال دا چي رسول الله ﷺ تر ټولو انسانانو ډېر فصيح دی.

دغه د سدرة المُنتهٰی ونه د الله جلّ جلاله له مخلوقاتو څخه يو مخلوق دی، خو کله چي د الله جلّ جلاله په نور پټه سوه سيدُ البشرَ، اکملُ البشر ﷺ يې د توصيف او بيانه څخه عاجزه سو، نو په خپله د حق تعالٰی د ذات په باره کي څه خيال او فکر کوې؟ دا خبري تر خيال او فکر لوړي دي، کمالُ الجمال، الله جلّ جلاله لره دی او جمالُ الکمال، رب العالمين تعالٰی لره دی، په دغه مبارک او عجيب ځای کي رسول الله ﷺ د خپل رب عزّوجلّ سره بېله

(c) ketabton.com: The Digital Library

حائله او بېله واسطې خبري وکړې، د دوی په منځ کې هيڅوک نه وه وحې نه وې او هلته کوم ترجمان نه ؤ، حق تعالیٰ بېله واسطې خبري ورسره وکړې، موسیٰ علیه السلام کليم الله دی، ابراهيم علیه السلام خليل الله دی او زموږ معزز پيغمبر محمّد مصطفی ﷺ رسول الله، کليم الله، خليل الله او حبيب الله دی، ټول شرف او عزت د الله عزوجل له طرفه په ده ﷺ کې جمعه سوی دی، په دغه نادره او نه پېښېدونکې ملاقات کې الله جل جلاله خپل رسول ﷺ امر کړی چې پرخپل امت لمونځ فرض وګرځوي.

الله جل جلاله چې کوم عبادتونه پر موږ فرض کړي دي هغه ټول د جبريل علیه السلام په واسطه سره را ته راغلي دي، ټول حلال او حرام، ټول فرائض لکه روژه، زکوة، حج او نور ټول احکام موږ ته د وحيو په واسطه را رسول سوي او راباندي فرض سوي دي، بېله لمانځه، لمونځ د الله جل جلاله په مستقيم امر سره او د الله عزوجل په مستقيمو خبرو سره بېله واسطې را باندي فرض سوی دی، د الله جل جلاله په قدرت کې وه او کولای يې سوای چې لمونځ هم د وحيو په واسطه را باندي فرض کړي، مګر يا! د دې دپاره چې په اسلام کې د لمانځه درجه او مقام معلوم سي نو په لمانځه سره يې بېله واسطې امر کړو.

دا هم د الله جل جلاله په قدرت کې وه چې رسول الله ﷺ پر ځمکه وي او بېله واسطې يې په لمانځه سره امر کړي چې پر ځمکه يې بېله واسطې خبري ورسره کړي وای، مګر يا! رسول الله ﷺ يې لوړ بوتلی او هلته يې په دغه مشرف مقام کې لمونځ پر فرض کړی، دا دپاره د دې چې موږ مسلمانان د لمانځه سره بې پروايي و نه کړو، د لمانځه درجه او مقام وپېژنو.

الله جل جلاله په دغه مشرف او معزز ځای کې په لمانځه مکلف کړو، نو خود رسول الله ﷺ فرمايي: زموږ او د کفارو په منځ کې فرق لمونځ دی، که چا پرېښاوه هغه کافر سو او لمونځ د اسلام عمود دی، رسول الله ﷺ فرمايي:

« الْعَهْدُ الَّذِي بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمُ الصَّلَاةُ فَمَنْ تَرَكَهَا فَقَدْ كَفَرَ » [رواه الترمذي]

چې دا د لمانځه په باره کې لوی امر دی، د لمانځه دپاره دغومره شرف او عظمت کافي دی چې د الله جل جلاله په مستقيم امر سره فرض سو او په داسې مبارک ځای کې فرض سو چې هلته نه بشر رسېدلی دی نه ملکه، بېله سردار کونين محمّد

(c) ketabton.com: The Digital Library

مصطفٰی ﷺ څخه.

دلته باید د لمانځه لوړه درجه او لوی مقام د یوه مثال په راوړلو سره هم باید و پیژنو، او مثال د ممنوعاتو څخه نه دی، هغه دا چې په دنیا کې دا معمول او قانون دی چې یو څوک د یوه پاچا حضور ته د میلمه پر قسم ورسي د هغه پاچا له طرفه یوه هدیه او سوغات ورکول کیږي، نو رب العالمین چې د پاچهانو پاچا دی خپل رسول ﷺ او د هغه و امت ته یې په دغه شانداره ملاقات کې څه شي په هدیه کې ورکړی؟ لمـــــــــــونـــــــــــځ.

تاسي د لمانځه دغه لوړ مقام او لوی قدر ته وګورئ! د اختر په ورځ لمونځ، د جمعې په ورځ لمونځ، د لمر یا سپوږمۍ د تندري نیولو په وخت کې لمونځ، د بیري په وخت کې لمونځ، د خوشالۍ په وخت کې لمونځ، د باران د غوښتنې په وخت کې لمونځ، لمونځ هغه شئ دی چې مخلوق و خالق ﷻ ته نژدې کوي، لمونځ د رب ﷻ او د هغه د بندګانو په منځ کې رابطه ده.

پسله دغه عظیم او مشرف ملاقاته رسول الله ﷺ بیرته رجعت وکړی او را وګرځېدی، په لار کې یې د موسٰی علیه السلام سره ولیدل، موسٰی علیه السلام پوښتنه څني وکړه چې الله جل جلاله په څه شي امر کړې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: زما رب امر کړم چې په یوه شپه او ورځ کې پنځوس لمنځونه زما پر امت فرض کړم، موسٰی علیه السلام و ویل: ما د بني اسرائیلو څخه تر دغه کم یا لږ غوښتل خو د هغو په وسه نه سوه پوره او نه یې کول، بیرته دې خپل رب ته رجوع وکړه او ستا د اُمت دپاره تخفیف څني و غواړه، رسول الله ﷺ و جبریل علیه السلام ته وکتل لکه په دغه باره کې چې مشوره څني غواړي، جبریل علیه السلام اشاره ورته وکړه که دې خوښه وي هـو، رسول الله ﷺ هم خپل رب العالمین جل جلاله ته رجوع وکړه.

اوس نو د دغه رجوع څخه مقصد دا دی چې بیرته یې و سدرة المُنتهٰی ته رجوع وکړه او که څنګه؟ (والله اعلم) مګر په ظاهره داسې ښکاري چې دغه رجوع په دعاء سره وه، یعني: دعاء یې وکړه.

په هرصورت رب ﷻ ته یې رجوع وکړه او وې غوښتل چې دغه لمنځونه زما

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرامت څه لږ سي، الله جَلَّ جَلَالُهُ لس لمنځونه پرکم کړه، بیا هم موسٰی عَلَیْهِ السَّلَام ورته وایي: چي ډیر دي او رسول الله ﷺ هم رجوع کوي، څو دېرش سوه او بیا شل سوه او بیا لس سوه او بیا پنځه سوه، بیا هم موسٰی عَلَیْهِ السَّلَام و ویل: ما د بني اسرائیلو څخه تر دغه لږ غوښته او نه یې سوای آداء کولای، نور هم د الله عَزَّوَجَلَّ څخه تخفیف وغواړه مګر رسول الله ﷺ و فرمایل: د دغه ډیري مراجعې په سبب حیاء را ته ودرېدل نوره رجوع نه سم کولای زه په دغه راضي یم او قبلوم یې او بیا د الله جَلَّ جَلَالُهُ له طرفه و فرمایل سوه: دغه لمنځونه په آداء کولو کي پنځه دي مګر ثواب یې د هغه پنځوسو سره برابر دی.

ورونو او خوندو! موږ او تاسي په یوه شپه او ورځ کي د الله جَلَّ جَلَالُهُ دپاره پنځه لمنځونه آداء کوو خو هغه هم ځیني ناوخته ځیني قضاء سوي خو الله جَلَّ جَلَالُهُ دغه پنځه لمنځونه موږ ته په پنځوسو لمنځو را حسابوي، دا هم د رحیم او کریم رب عَزَّوَجَلَّ فضل او کرم دی، که چیري موږ په هغه پنځوسو لمنځو مکلف وای څه حال به مو وای؟

نو دا د الله جَلَّ جَلَالُهُ کرم او احسان دی چي لمنځونه یې پنځه را باندي فرض کړه او ثواب د هغه پنځوسو لمنځو را کوي، بیا نو رسول الله ﷺ د هغه معراج په واسطه بیرته بیت المقدس ته را وګرځېدی او د بیت المَقدس څخه یې بیرته مکې مکرمې ته تشریف را وړی.

دا نو د إسراء څخه عَوده او بېرته را ګرځېدل دي، رسول الله ﷺ پر لاري څه شیان ولیدل، یا څه شیان ورته پېښ سوه، هغه دا چي رسول الله ﷺ پر براق سپور ؤ او د یوې قافلې پر محاذاة یا برابري تېرېدی چي دغه قافله هم د قریشو وه چي له شامه مکې مکرمې ته رهي وه، د دغي قافلې څخه یوه اوښ دغه د براق تګ او تېزوالی ولیدی او و تورېدی، د قافلې څخه یې وځغستل دومره لیري ولاړی چي د قافلې د خلکو څخه ورک سو، دوی پسي ګرځي او نه یې ویني ځکه شپه او تاریکه ده، رسول الله ﷺ ور ږغ کړه چي اوښ مو په فلاني ځای کي دی، خلک په تعجب کي سوه لوږ د هوا څخه ږغ اوري او څوک نه ویني، خو هغه ځای ته ورغله او اوښ یې پیدا کړی، خیر رسول الله ﷺ په دغه شپه بیرته مکې مکرمې ته راغلی، دغه ټول سفر او دغه ټولي واقعې په دغه یوه شپه کي بلکه تر یوې شپې لا هم په لږ وخت کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

پېښي سوې، ځکه په دغه شپه کي ولاړی او په هغه شپه کي بېرته تر سهار د مخه راغلی.

کله چي سهار سو رسول الله ﷺ د کعبې شريفي سره ناست دی او په فکر کي ډوب دی، د دې عجيب سفر تر تاثير لاندي دی، د الله جل جلاله سره ملاقات، د انبياء علیهم السلام سره ملاقات او بل په دې فکر کي دی چي قريش به د دغه خبر په اورېدلو سره څه عکس العمل ښکاره کړي؟ په خپل فکر کي غرق دی او دغه حالات چي ور ته پېښ سوي دي هغه په خيال او فکر کي ور ګرځوي، ابوجهل وليدی چي محمّد ﷺ په فکر کي ډوب دی او چرت وهي، ابوجهل ملعون راغلی ور ته کښېنستی او د پسخند پر قسم يې ور ته و ويل: يا محمّد! آيا يو شئ پېښ سوی دی؟ رسول الله ﷺ ويل: هو! برايي شپه بيت المقدس ته ولاړم او بيرته راغلم، ابوجهل خبيث ته خندا ورغله خو ځان يې ټينګ کړی او ويل: هلته دي څه وکړه؟ رسول الله ﷺ ويل ولاړم هلته مي لمونځ وکړی او بيرته راغلم، ابوجهل خندل او ناري يې کړه: يا معشر بني کعب بن لؤی! راسی محمّد څه وايي، قريش سره را ټول سوه ويل: څه قصه ده؟ ابوجهل لعنة الله عليه و ويل: اوس د محمّد درواغ ښکاره سوه غوږ ونيسی غوږ ونيسی څه وايي؟

ابوجهل ويل: موږ پر اوښانو او په ډيرو مشکلاتو يوه مياشت وروسته بيت المقدس ته رسيږو او په ډېره ستړيا يوه مياشت پر لاري بيا بيرته دلته را رسيږو خو دئ تېر ماښام ولاړی او بيرته راغلی او دلې بيده هم سو، خلکو د ابوجهل خبره نه منل چي رسول الله ﷺ دي داسي ويلي وي نو يې د رسول الله ﷺ څخه پوښتنه وکړه ويل: يا محمّد! آيا رشتيا ولاړې او راغلې؟ ويل: هو، خلک متحيّر او په حيرت کي سوه چي دا څه وايي؟ حتّی مسلمانان په فکر کي سوه ځکه دا خبره تر خيال لوړه او د منلو نه ده، د مسلمانانو څخه يو نفر ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه ته په ځغستا ورغلی، دا سړئ د بيري ورغلی چي خبره اوس چپه اوړي د مسلمانانو کار بل ډول کيږي، ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه ويل: خير څه پېښه ده؟ سړي ويل: رسول الله ﷺ وايي: برايي د شپې بيت المقدس ته ولاړم او تر سهار د مخه راغلم، ټول خلک پر را ګرځېدلي دي او ورته وايي خلاف وايې، په دې خبره سره د اسلام او مسلمانانو کار پای ته رسيږي، ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه و ويل: که ده ﷺ داسي ويلي وي رشتيا وايي (إِن قَالَ ذَالِکَ فَقَد صَدَقَ) دا بل خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مسلمان دی مګر بیا هم متردد او په شک کې دی، ځکه دا کار او دغه سفر عجیب او غیر طبیعي دی، نو دوی دواړه و رسول اللهﷺ ته ورغله، دلته پر رسول اللهﷺ خلک راګرځېدلي دي، هغه قریش چې همېشه به یې خلک د رسول اللهﷺ د خبرو له اورېدلو منعه کول اوس ناړې وهي، هرڅوک چې و وینې ورته وایي: راسه واوره محمّدﷺ څه وایي، ابوبکر الصدّیقؓ راغلی و رسول اللهﷺ ته کښېنستی او پوښتنه یې ځنې وکړه، ویل: یا رسولَ الله! آیا ته برایې شپه بیت المَقدس ته ولاړې او بیرته راغلې؟ رسول اللهﷺ ویل: هو، ابوبکرؓ و ویل: صَدَقتَ، یعني: ته په دغه خپله خبره کې صادقه یې او زه یې منم، رسول اللهﷺ و فرمایل: أنتَ الصِّدِّیق، دلته د اول وار دپاره رسول اللهﷺ دغه د صدیق لقب و ده ؓ ته ورکړی او د صدیق د لقب سبب هم دغه د إسراء او معراج واقعه وه، دغه لقب د ابوبکر الصدّیقؓ دپاره په ایمان کې لوړه درجه او لوی مقام دی.

کله چې رسول اللهﷺ و ویل هو، ده هیڅ شک او تردد و نه کړی، فوراً یې و ویل: صادقه یې، بېله نقاشه بېله پوښتني چې و وایي څنګه ولاړې او پرڅه شي ولاړې؟ بېله هرڅه! صادقه مسلمان ؤ، د خبري د اورېدلو سره یې سمدستي و ویل: صَدَقتَ او رسول اللهﷺ ورته و ویل: اَنتَ یَا اَبَا بَکر! الصِّدِّیق.

قریشو و ابوبکر الصدّیقؓ ته و ویل: ته څنګه دا خبره منې او څنګه ورته وایې صَدَقتَ؟ موږ یوه میاشت پرلار تېروو، تکلیفونه او خواری را باندي تېرېږي بیا نو هلته رسېږو او دئ په یوه شپه ولاړی او بیرته راغلی؟ ابوبکر الصدّیقؓ و ویل: زه د دهﷺ خبري چې تر دغه لا هم عجب کار وي منم، زه د ده هغه خبري منم چې له آسمانه په یوه لحظه کې ورته راځي، زه یې په هغه وحیو کې صادق بولم چې د آسمان د خالق له طرفه ورته راځي او اوس یې بیت المَقدس ته تګ عجب وبولم او نه یې ومنم؟ بیا نو ابوبکر الصدّیقؓ إراده وکړه چې خلکو ته د رسول اللهﷺ صداقت او رشتیا ویل ورښکاره کړي او دا ثابته کړي چې رسول اللهﷺ صادقه دی، نو و ویل: یا رسولَ الله! موږ خبر یو چې تا په پخوا کې بیت المقدس نه دی لیدلی او ته هلته نه یې تللی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونو! تاسي ته هم معلومه ده چي رسول الله ﷺ په هغه خپلو سفرو کي شام ته تللی ؤ، خو بيت المقدس ته نه تللی ؤ او نه يې ليدلی ؤ.

نو ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه و ويل: تا بيت المقدس په خپل ژوند نه دی ليدلی خو موږ تللي يو او ليدلی مو دی او په حاضرو خلکو کي هم داسي ډير خلک سته چي بيت المقدس يې ليدلی دی، دا چي ته تېره شپه ولاړې او و دي ليدی نو موږ ته د هغه بيان وکړه، رسول الله ﷺ هم د بيت المقدس د علامو په بيانولو شروع وکړه، ويل داسي مسجد دی او داسي جوړ سوی دی، داسي يې عمودونه دي، د مسجد لويي لويي علامې بيانوي، دلته ځيني قريش حاضر وه چي بيت المقدس ته به ډير تله او راتله، هغو پوښتني شروع کړې د هر شي پوښتنه کوي او د هغه مفصل جواب او بيان غواړي.

ورونو! تاسي ته معلومه ده که يو څوک مسجد ته د لمانځه د آداء کولو دپاره ولاړ سي هغه نفر لمونځ کوي او بيرته را وزي، د مسجد پر دروازو او کِلکِنانو فکر نه کوي چي څو دروازې څو کِلکنان څو ستني يا عمودونه لري او داسي نور ډير شيان د دغه لمونځ کوونکي په فکر کي نه وي، رسول الله ﷺ هم هلته د لمانځه او د انبياء عليهم السلام د ملاقات دپاره تللی ؤ، د مسجد و تعمير يا نقشې او داسي نورو شيانو ته يې نه فکر ؤ او نه يې په ياد وه او نه ورته معلوم وه، خو قريش قصداً دغسي پوښتني کوي چي دی ﷺ غلط سي يا معلومات ورته نه وي او د دوی خبره پر جوړه سي، مګر د قادر مطلق الله جل جلاله په إراده بيت المقدس د ده ﷺ مخ ته راوړل سو او دی ﷺ ورته ګوري، هر يو چي د هر شي پوښتنه وکړي رسول الله ﷺ د هغه جواب ورته وايي، رسول الله ﷺ يېويني او دوی يې نه ويني، رسول الله ﷺ د بيت المقدس ټولي علامې په مکمل ډول ورته بيان کړې، چي څوک پوښتنه وکړي رسول الله ﷺ هغه ته ګوري او جواب ورته وايي، ټول قريش په تعجب کي دي خو بيا هم د قريشو کفار دا خبر نه مني.

رسول الله ﷺ و فرمايل: زما سره نوري علامې هم سته، قريشو ويل: هغه څه شي دي؟ ويل قافله: ستاسي قافله پر لاري ده، د قافلې په مخ کي يو سور اوښ دی او دوې غرارې پر بار دي حتّٰی هغه شيان يې ورته و ويل چي په دغه اوښ د ښايست او زينت دپاره ځړول سوي وه او د دغي قافلې څخه په فلانی منطقه کي يو اوښ ورک

(c) ketabton.com: The Digital Library

سو، ما ورېغ کړه او اوښ مي وروښاوه.

همدارنګه د دغې قافلې سره په یوه لوښي کې اوبه وې چې سر يې بند او تړلی ؤ ما هغه اوبه وڅښلې، څرنګه چې د قافلې خلک د اوښ د را وستلو دپاره تللي وه زه يې نه ولیدم، قریشو ویل: ښه دغه قافله چې تا پرلاري ولیدل له دغه ځایه څومره او په کومه اندازه لیري ده؟ او ستا په حساب څو ورځې وروسته به دلته را ورسیږي؟ رسول الله ﷺ و ویل: پسله درو ورځو دلته را رسیږي.

اوس نو په دغه خبرو کې هیڅ دروغ نه ځاییږي ځکه چې رسول الله ﷺ پرون هم د دوی سره په مکه مکرمه کې ؤ او نن هم د دوی سره دی او قافله پرلارې ده او دلته درې ورځې وروسته رارسیږي او رسول الله ﷺ هغه قافله لیدلې ده او خبرې يې ور سره کړې دي، اوبه يې ځنې څښلي دي، دلته د دروغ ویلو هیڅ امکان نسته، خلکو وعده سره وکړه چې د دغې قافلې د را رسېدلو انتظار به کوي، څو هغه ورځ را ورسېدل چې په دغه ورځ بايد قافله را ورسيږي، سهار وختي د مکې مکرمې ډېر خلک دباندي ور و وتل او د قافلې انتظار کوي، واقعاً هم په دغه ورځ قافله را ورسېدل او د قافلې په مخ کې هغه سور اوښ دی او هغه علامې هم توله پر سته کومې چې رسول الله ﷺ بیان کړې وې، کله چې قافله را ورسېدل قریشو پوښتنه ځني وکړه چې ستاسي اوښ ورک سوی ؤ؟ ویل: هو اوښ مو ورک ؤ او د یو چا ږغ مو واورېدی چې اوښ يې را وښوی او اوښ هم هلته ؤ، اوس د قافلې خلک پوښتنه کوي چې تاسي چا خبر کړاست چې موږ ته دغه واقعې پېښې سوي دي؟ قریشو ویل: دا محمّد ﷺ ؤ او هغه دغه خبر راوړی، خو سره د دغو لويو معجزاتو بیا هم قریشو نه ایمان را وړی او نه مسلمانان سوه.

دغه د إسراء او معراج واقعه د هغو معجزو څخه نه ده چې الله جل جلاله خپل حجت او دلیل پر کفارو قائم او ثابت کړي بلکه دغه حادثه او واقعه د دې دپاره وه چې الله جل جلاله پر خپل محبوب ﷺ هغه غم او تشویش کم کړي، کوم چې دئ ﷺ يې زهیراوه او د رسول الله ﷺ زړه ثابت او قائم کړي، د دغې واقعې څخه په خپله رسول الله ﷺ مقصد ؤ نه د خلکو دپاره د معجزو اثبات، د دغه مقصد د اثبات دپاره د الله عزوجل هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قول دلیل دی چې فرمايي:

﴿لِنُرِيَهُۥ مِنْ ءَايَٰتِنَآ ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ﴾

يعني: دغه إسراء او معراج ته د رسول الله ﷺ بېول د دې دپاره وه چې موږ و ده ﷺ ته د خپل قدرت ځيني دلائل او علامې ورښکاره کړو.

ورونو! دلته د يو څو تنبيهاتو يا يوې تبصرې ضرورت وينم، هغه دا چې: کفار خو کفار دي نه قرآن مني نه د رسول الله ﷺ نبوت، نو هغه به په دغسې معجزو کله اقرار او اعتراف وکړي، خو ډېر افسوس ځای دا دی چې په مسلمانانو کې هم داسې څوک پیدا سي چې د دغسې خارق العاده پېښو څخه په عقلي دلائلو سره انکار کوي، د دغسې خلکو د جواب او قناعت دپاره که څه هم ډېر عقلي دلائل سته خو بيانول يې ډېر وخت غواړي او د هغو په بيانولو سره موږ د خپلې موضوع څخه دباندې وزو، نو د هغو د جواب او قناعت دپاره په دغه راتلونکو مختصرو جملو او څو جوابو سره کفايت کوم.

لومړئ: هر هغه څوک چې پر خالقُ المعجزات الله جل جلاله ايمان ولري هغه ته ډېر آسانه دي چې پر هر څه ايمان را وړي، ځکه که په زړه کې پر الله عزوجل او د هغه پر کامل قدرت ايمان ثابت او قائم سي بيا نو په دنيا کې داسې شئ نه پاته کېږي چې هغه ته دي موږ غير ممکن و وايو.

دوهم: زموږ مسلمانانو عقيده دا ده چې د رسول الله ﷺ په ژوند کې د ده ﷺ عمده او ښکاره صفت دا دی چې دئ ﷺ رسولُ الله او نبيُّ الله دی، نو په دې کې هيڅ شک نسته چې نبوت او رسالت د هغه غيبي معانيو څخه دی چې زموږ د عقل او احساس تر معانيو او مقياسو نه لاندې کېږي، نو داسې معجزې او د بشري عادته څخه مخالف کارونه د ده ﷺ د رسالت په کيان او ذات کې موجود دي، دغه معجزې او خارق العاده کارونه د ده ﷺ د ذات څخه تر هغو نه سو لېرې کولای او نه سو جلا کولای ترڅو د ده ﷺ د ژوند څخه د نبوت صفت ايسته نه کړو، يعني: نبي يې و نه بولو او دا کار هغه وخت کولای سو چې په ښکاره سره د دين څخه انکار وکړو (العياذ بالله) او تاسې پوهېږئ کله چې دين د شک او انکار ځای وګرځي بيا نو د معجزو د انکار يا اثبات دپاره بحث کول بېځايه او بېمعنی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دريم: مونږ ولي فکر نه کوو چي زمونږ او ستاسي پر شا وخوا ټول شيان د خالقِ قدير ﷻ معجزې دي، کواکب او نجوم معجزه ده، د آسمانو حرکت معجزه ده، د جاذبې قانون معجزه ده، په انسان کي عصبي مجموعه معجزه ده، ستا په بدن کي د وينې جوړېدل او بهېدل معجزه ده، ستا په بدن کي ستا روح معجزه ده، دغه انسان په خپله معجزه دی. تاسي نه ګورئ چي يوه فرانسوي عالم (شاتو بريان) پر انسان کوم او څه نوم اېښی دی؟ دئ وايي: انسان يو غيبي او مجهول حيوان دی (لميتا فيزيقي حيوان) يې بولي.

خو انسان د اورېده اُلفت او همېشني عادت په واسطه په دغو ټولو شيانو کي د هغو معجزه توب هېر کړی دی او د خپل جهل او غرور په سبب وايي: دغه شئ چي دا ته يې را ته وايې دا زما عقل نه قبلوي او نه يې مني.

او هغه شيان چي د انسان ناقص عقل په قانع کېږي د خپل کفر او ايمان دپاره مقياس او ترازو ګرځوي، چي دا د انسان هغه عجيب جهل او ناپوهي ده، سبحان الله! انسان چي هر څومره په علم او مدنيت کي لوړ سي، په ساينس او تکنالوجي پوه سي بيا هم د هغه خپل جهله څخه کار اخلي، خو که انسان لږ څه فکر وکړي ده ته به په ښکاره ډول سره واضحه او روښانه سي چي هغه الله چي دا ټول کون يې په مُعجِز ډول سره پيدا کړی دی، و هغه ته دا هيڅ نه ده ګرانه چي يوه بله معجزه هم پر زياته کړي يا په ځينو هغو قوانينو کي چي عالَم يې پر هغه قوانينو جوړ کړی دی تغير او تبديل را ولي، حتّیٰ يوه برېطانوي عالِم (ويليم جونز) هم دغه فکر کړی دی کله چي يې و ويل: هغه قدرت چي دغه عالَم يې خَلق کړی او پيدا کړی دی! هغه د دې څخه نه دی عاجزه چي يو شئ پر دغه عالَم زيات کړي يا يې ځني کم کړي.

فرضًا که دغه کون يا عالَم موجود نه وای او دغسي چا ته چي د دغسي معجزو او خوارق العاده کارو څخه منکره وي ويل سوي وای: چي دغسي کون او عالَم به جوړ سي، هغه به سمدستي ويلي وای چي دا غير ممکنه ده، د دغه کون پيدا کېدل به د ده په فکر تر دغه معجزې ډېر ناممکنه وای.

نو د دغو څولږو دلائلو په وړاندي کولو سره پر هر مسلمان دا لازمه ده چي بايد خامخا پوه سي چي رسول الله ﷺ رسول الله دی او الله جَلّ جَلالُه په دغو معجزو سره مکرم کړی دی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

له څرنګه چي د کون او د ژوند نوري ټولي معجزې له سره کېږي او زموږ عقلونه يې په آساني سره قبلوي، دغه رنګه بايد دغه معجزه هم په سهولت او آساني سره قبوله کړو.

د عقبې سره اول بيعت

موږ مخ کي درته و ويل چي د بعثت د يوولسم کال د حج په موسم کي د اهل يثرب څخه شپږ نفره اسلام ته داخل سوه او د رسول الله ﷺ سره يې وعده وکړه چي موږ به ستا رسالت او اسلام خپل قوم ته رسوو، نو د دوی د کار نتيجه دا سوه چي په را تلونکي موسم کي يعني: د بعثت د دوولسم کال د حج په موسم کي چي د ميلادي سنې د (٦٢١) کال د جولای مياشت وه د يثرب څخه دوولس نفره مسلمانان د حج دپاره راغله چي په دوی کي پنځه نفره هغه کسان وه چي په تېر کال کي يې د رسول الله ﷺ سره ليدلي وه او هغه شپږم نفر چي د دوی سره په سږ کال کي نه ؤ راغلی هغه جابر بن عبدالله بن رئاب ؤ او د دغو نوو راغلو اوو نفرو نومونه په داسي ډول سره وه:

١ – ذکوان بن عبد القيس (الخزرجي) چي د بني زُريق څخه ؤ.
٢ – معاذ بن الحارث (الخزرجي) چي د بني نجار څخه ؤ.
٣ – عُباده بن الصامت (الخزرجي) چي د بني غنم څخه ؤ.
۴ – يزيد بن ثعلبه (الخزرجي) چي د بني غنم د حُلفاوو څخه ؤ.
۵ – العبّاس بن عُباده (الخزرجي) چي د بني سالم څخه ؤ.
٦ – ابوالهيثم بن التيهان (الأوسي) چي د بني عبدالأشهل څخه ؤ.
٧ – عُويم بن ساعده (الأوسي) چي د بني عَمرو بن عوف څخه ؤ.

دغه دوه آخرني نفر د أوس د قبيلې څخه وه او نور ټول د خزرج د قبيلې څخه وه، دغو دوولسو نفرو د رسول الله ﷺ سره په منٰی کي د عقبې سره وليدل او دالته يې بيعت هم ور سره وکړی، دا هغه بيعت دی چي بيعت النساء ورته ويل کېږي، يعني: د ښځو بيعت، که څه هم په دغه بيعت کي ښځي نه وې موجودي خو نوم د بيعت النساء په دې سبب پر کېښېښوول سو چي په دې بيعت کي پر ايمان، اطاعت او ښو اخلاقو وعده وه، په دې بيعت کي جهاد نه ؤ او د ښځو بيعت هم داسي ؤ چي د الله جلّ جلاله پر وحدانيت او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ پر رسالت به ایمان لري.

الله جل جلاله لره به شریک نه نیسي.

لمونځ او د الله جل جلاله اطاعت به کوي.

غلا او زنا به نه کوي.

څرنګه چې په دغه اوسني بیعت کې که څه هم د نارینه وو سره ؤ خو د جنګ او جهاد ذکر پکښې نه ؤ نو له همدې جهته بیعت النساء ورته وویل سوه.

امام بخاري د عُباده بن الصامت رضي الله عنه څخه روایت کوي چې رسول الله ﷺ را ته وویل: راسی پر دې بیعت را سره وکړی چې الله ته به هیڅ شریک نه نیسي، غلا به نه کوی، زنا به نه کوی، خپل اولادونه به نه وژنی، یو له بله به تهمت او بُهتان نه سره وایاست، په ښو کارو کې به زما نا فرماني نه کوی.

که چا پر دغو کارو وفاء وکړه د هغه اجر پر الله دی او که د چا څخه د دغو کارو مخالف کار پېښ سو او په دنیا کې جزاء ورکول سوه هغه یې کَفاره ده او که د چا څخه مخالف کار پېښ سو او الله جل جلاله یې حال پټ کړی، یعني: څوک نه سوه په خبر د هغه حساب پر الله دی که یې خوښه وه جزاء به ورکړي او که یې خوښه وه وبه یې بخښي.

عباده رضي الله عنه وايي موږ پر دغو کارو بیعت ور سره وکړی، دغو نفرو د خپل اسلام اظهار وکړی او په اسلام سره یې اقرار وکړی او د ډیرو نفرو د ایمان را وړلو خبر یې هم و رسول الله ﷺ ته و وایه چې هلته په مدینه منوره کې نورو ډیرو نفرو هم ایمان را وړی دی، کله چې د حج موسم پای ته ورسېدی نو دغو نفرو د رسول الله ﷺ څخه وغوښتل چې د دوی سره یو نفر مدینې منورې ته ولیږي چې هلته مسلمانانو ته د اسلام احکام او قرآن وروښیي او هغه کسان چې تر اوسه پر شرک پاته دي په هغو کې اسلام نشر کړي، ځکه هلته په مدینه منوره کې اسلام نشرېږي، رسول الله ﷺ هم د دغه سفارت دپاره د هغو ځوانانو څخه یو ځوان انتخاب کړی چې د سابقینُ الأولین یعني: اولو مسلمانانو څخه ؤ چې هغه مُصعَب بن عُمَیر رضي الله عنه ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مدینه منوره کې د اسلام اول سفیر

مُصعَب بن عُمَیر ﷺ د مدینې منورې د مسلمانانو په ملګرتیا مدینې منورې ته ولاړی او هلته د اسعد بن زُراره ﷺ په کور کې اوسېدی او دوی دواړو په شوق او حماس، په جِد او جهد سره په اهل یثرِب کې اسلام نشراوه او مُصعب ﷺ په مدینه منوره کې د مُقرِئ په نامه سره مشهوره سو (مُقرِئ) یعنې: د قرآن مجید ویونکی. د مُصعب بن عمیر ﷺ د دعوت د کامیابۍ د مشهورو قصو څخه یوه قصه دا ده:

چې اسعد بن زُراره ﷺ یوه ورځ مُصعب بن عُمیر ﷺ له کوره را وایستی او غوښتل یې چې د بني عبدالأشهل او د بني ظفر کورو ته د دعوت دپاره ولاړ سي، هلته ورغله د هغې قبیلې په باغو کې یوه باغ ته ورننوتل او د یوه څاه پرغاړه کښېنستل چې هغه څاه ته (بئرمَرق) ویل کېده، د مسلمانانو څو نفره ورته را ټول سوه د اسلام خبري سره کوي، سعد بن معاذ او اُسید بن حُضَیر چې د بني عبدالأشهل د قبیلې مشران او سرداران وه او په دغه وخت کې پر هغه خپل شرک وه هغو ته چې د مُصعب بن عمیر او اسعد بن زُراره ﷺ د را ټګ خبر ور ورسېدی نو سعد بن معاذ و اُسید بن حُضیر ته و ویل: ورسه دغو دوو راغلو کسانو ته جزاء ورکړه، دوی راغلي دي او غواړي چې زموږ ناپوه خلک له دینه واړوي؟ او د دې څخه یې منعه کړه چې زموږ کورو ته راسي، دا چې اسعد بن زُراره زما د خاله زوی دی نو ته ورسه، که هغه زما د خاله زوی نه وای ما به په خپله دغه کار کړی وای.

اُسید هم خپله نېزه ور سره واخیستل او د دوی پر طرف ور رهي سو، اسعد ﷺ چې د لیري اُسید ولیدی و مصعب ﷺ ته یې و ویل: دغه چه را رهي دی د قوم مشر دی، د الله او دین خبري ورته وکړه، مصعب ﷺ و ویل: که کښېنستی خبري به ور سره وکړم، اُسید چې را ورسېدی په قهر ورته و درېدی او و ویل: د څه شي دپاره دلته راغلي یاست؟ غواړی چې زموږ ناپوهان له دینه واړوی؟ که تاسي و ژوند ته ضرورت لرئ له دې ځایه څخه ولاړ سی (یعني: که غواړی چې ژوندي پاته سی دلته مه راځئ)

مُصعب ﷺ ورته و ویل: ته کښېنه او زما خبري واوره که دې خوښې سوې قبولې

(c) Ketabton.com: The Digital Library

يې کړه او که دي ناخوښه وې هغه شئ مه قبلوه چي ته په ناراضه کېږې او موږ به هم درڅخه ولاړ سو، اُسيد و ويل: د عدل او انصاف خبره دي وکړه، نو يې خپله نېزه پر مځکه جګه کړه او کښېنستی، مُصعب ﷺ د اسلام خبري ورته وکړې قرآن مجيد يې ورته تلاوت کړی، راوي د قصې وايي: په والله د مخه تر دې چي اُسيد خبري وکړي موږ د ده په مخ کي د اسلام نور وليدی، بيا نو اُسيد و ويل: مَا أَحسَنَ هٰذا وَ أَجمَلَهُ، دا څومره ښه او ښايسته خبري دي، نو ويل: که څوک و غواړي چي دغه ستاسي دين ته داخل سي څنګه او څه کار کوي؟ دوی ورته و ويل: اول غسل وکړه، کالي دي پاک کړه، د حق شاهدي آداء کړه او بيا دوه رکعاته لمونځ و الله ﷻ ته وکړه.

اُسيد ولاړ سو غسل يې وکړی کالي يې پاک کړه، شهادتين يې و ويل او دوه رکعاته لمونځ يې وکړی او بيا يې و ويل: زما تر شا يو سړئ دی که هغه ستاسي متابعت وکړي د ده له قومه هيڅوک د ده مخالفت نه کوي چي هغه سعد بن معاذ دی او زه به يې اوس تاسي ته را ولېږم، بيا يې خپله نېزه ور سره واخيستل او د سعد پر طرف ور رهي سو، سعد بن معاذ چي د خپله قومه سره د مجلس په ځای کي ناست ؤ او د ليري يې اُسيد وليدی قوم ته يې و ويل: په الله سره مي دي قسم وي چي په هغه مخ نه دی راغلی کوم چي ستاسي او له دې ځايه څخه تلی.

کله چي اُسيد خپل قوم ته ودرېدی سعد ورته و ويل: څه دي وکړه؟ اُسيد و ويل: د خلکو سره مي خبري وکړې خو ما داسي شئ نه پکښي وليدی چي هغه دي د تشويش وړ وي او بيا ما منعه کړل چي دلته به نه راځي، دوی ويل: ښه دی څرنګه چي ستا خوښه وي هغسي کوو، خو يوه بله بده پېښه ده (*اُسيد ﷺ غواړي چي سعد بن معاذ په يوه بله طريقه دوی ته ورولېږي*) نو ويل: يوه بله بده پېښه ده، هغه دا چي بنو حارثه را وتلي دي غواړي چي اسعد بن زُراره و وژني، سره له دې چي دوی خبر دي چي هغه ستا د خاله زوی دی، سعد د دې خبري په اورېدلو په قهر سره ولاړ سو خپله نېزه يې ور سره واخيستل د مُصعب او اسعد ﷺ پر طرف ور رهي سو، کله چي يې وليدل چي هغه آرام ناست دي او هيڅ نه ده پېښه نو پوه سو چي د اُسيد مقصد دا ؤ چي زه دوی ته راسم او د دوی خبري واورم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه وخت کې اسعد بن زُراره ﷺ و مُصعب ﷺ ته و ویل: یو سردار او رئیس درته را رهي دی او د ده تر شا لوی قوم ولاړ دی، که دئ ستا د دین متابعت وکړي د ده له قومه هیڅوک ستا مخالفت نه کوي او ټول اسلام ته داخلېږي.

سعد بن معاذ را ورسېدی او په قهر ورته و درېدی، و اسعد ﷺ ته یې و ویل: یا ابا اُمامه! که زما او ستا په منځ کې قُرابت نه وای دغه سړئ به زما څخه ژوندئ نه وای تللی، دننه زموږ کورو ته هغه شیان را وړي چې زموږ نه دي خوښ؟ مُصعب ﷺ و سعد بن معاذ ته و ویل: آیا نه کېنېنې چې زما خبري واورې؟ که دي خوښي سوې قبولي یې کړه او که دي ناخوښه وې موږ به درڅخه ولاړ سو، سعد بن معاذ و ویل: دا حق او د انصاف خبره ده، نېزه یې پر مځکه جګه کړه او دئ کېنېنستی، مُصعب ﷺ د اسلام خبري ورته وکړې، قرآن مجید یې تلاوت کړی، بیا هم راوي د قصې وایي: په والله د مخه تردې چې سعد خبري وکړي موږ د ده په مخ کې د اسلام په نور پوه سوو، بیانو سعد بن معاذ و ویل: څوک چې مسلمانېږي او غواړي چې ستاسي دین ته داخل سي هغه څنګه کوي؟ مصعب ﷺ و ویل غُسل وکړه، کالي دي پاک کړه، د شهادت کلمې و وایه او دوه رکعاته لمونځ آداء کړه، سعد هم دا کارونه وکړه، بیا یې خپله نېزه ورسره واخیستل او د قوم پر طرف رهي سو، قوم چې د لیري ولیدی نو یې و ویل: په الله مو دي قسم وي په کوم مخ چې تللی وُ په هغه مخ نه راغلی، اوس چې سعد بن معاذ خپل قوم ته ودرېدی ویل: یا بني عبد الأشهل زه په تاسي کې څه مقام لرم؟

هغو ویل: ته زموږ سرداریې، په موږ کې پوه او هوښیار یې.

ده و ویل: ستاسي د نارینه او ښځو سره تر هغو پر ما خبري کول حرام دي چې پر الله او د هغه پر رسول مو ایمان نه وي را وړی، د ده د قوم پر نارینه او ښځو د دغې ورځي د ماځیګر لمر و نه لوېدی چې ټول قوم یې اسلام ته داخل سو، بېله یوه سړي څخه چې د هغه اسلام د اُحُد د جنګ تر ورځي پوري وځنډېدی او د اُحُد په ورځ مسلمان سو، په هغه ورځ یې جنګ هم وکړی او په هغه جنګ کې په داسي حال کې شهید سو چې الله ﷻ ته یې یوه سجده هم نه وه کړې، رسول الله ﷺ د ده په باره کې وفرمایل: (عَمَلَ قَلِيلاً و اَجَرَ كَثِيراً) یعني: عمل یې لږ وکړی او اجر یې ډېر واخیستی.

(c) kitabton.com: The Digital Library

مُصعب بن عُمیرﷺ د رسول الله ﷺ سفیر حتّی په اسلام کې اول سفیر په مدینه منوره کې د اسعد بن زُراره ﷺ په کور کې اوسېدی او خلک یې اسلام ته دعوتول د ورځې او د شپې دعوت کوي، د دعوت په لار کې یې ډېر زحمت ایستی ترڅو چې د انصارو په کورو کې داسې کور نه ؤ چې هلته دې نارینه او ښځې مسلمانان نه وي موجود، په مدینه منوره کې اسلام نشر سو او ډېر زیات خلک اسلام ته داخل سوه،

دغه واقعې د غم تر کال وروسته او تر هجرت د مخه پېښېږي، د بعثت لسم کال د غم کال ؤ او هجرت د بعثت تر دیارلسم کال وروسته وسو، په دروکلو کې دغه تحولات پیښ سوه.

د مدینې منورې د خلکو څخه چې یو نفر مسلمان سي، هغه نفر بیا ډېر کوښښ کوي چې نوره کورنۍ یې هم اسلام ته داخله سي د مثال پر قسم به دغه یوه قصه درته بیان سي:

د عَمرو بن جموح زامنو ایمان را وړی مسلمانان سوه مګر په خپله عَمرو اسلام ته نه سو داخل، زامنو یې دئ اسلام ته دعوتاوه خو ده نه قبلاوه، عَمرو یو بت درلودی د هغه عبادت یې کاوه، زامنو یې غوښته چې ده ته دغه د ده د دین او بت پرستۍ غلطیا او د ده د معبود عُجز او ضُعف ور ښکاره کړي، نو یوه شپه چې عَمرو بیده ؤ زامنو یې ګنګې او مرداري را وړل دغه د ده بت یې تول په ولړی، پلار چه یې سهار را وېښ سو او غواړي چې د بت عبادت وکړي وې لیدل چې بت یې په مرداري لړلی دی، ویل: دا کار چا در سره کړی دی؟ د لړګې بت ته خبري کوي وایي: چا بې عزته کړی یې؟ ولې داسې سوی یې؟ په اخته دی پاکوي یې او خبري ور سره کوي، ښه یې پاک کړی خوشبویي یې پوري ومښل او بیا یې د هغه عبادت شروع کړی، دا د بت پرستانو او مشرکانو بیعقلي او ناپوهي ده.

دوهمه شپه یې بیا پلار بیده دی زامن یې راغله خوني ته ورننوتل بیا یې بت په مرداري ولړی او ځني را و وتل، دوهمه ورځ یې بیا پلار ګوري چې معبود او إله یې په مرداري لړلی دی او ورته وایي: چې ته څنګه رب او معبود یې چې د ځان دفاع نه سې کولای؟ بیا یې پاک او خوشبویه کړی، دا واریې په غاړه توره هم ور وځړول او ورته وایي: که بیا څوک درته راغلی او ستا بې احترامي یې کول یا یې په مرداري

(c) ketabton.com: The Digital Library

لړلې په دغه توره يې وهه او وې وژنه، ولړکي ته خبري کوي.

خير دړيمه شپه سوه دئ چي بيده سو بيا يې زامن راغله يو سپئ يې وژلی ؤ او د بت په غاړه يې ور وځړاوه، بت يې تړول د سپي په وينو ولړی وروسته يې سپئ او بت دواړه دباندي پر کچره يا انبار وغورځول، سهار چي يې پلار را وېښ سو په بت پسي ګرځي هغه نسته، د همسايګانو په يوه او بل کور کي پوښتني پسي کوي څو آخر يې بت پر انبار او کچره پيدا کړی او مړ سپئ يې هم په غاړه ځړېږي، بت چي يې پر دغه حال وليدی نو ويل: والله ته د دې لائق نه يې چي څوک دي عبادت وکړي، عَمرو بن جموحؓ ولاړی ايمان يې را وړی مسلمان سو او د اُحد په ورځ شهيد و وژل سو.

د مدينې منورې خلکو د خپل قوم سره دغسي معامله کول چي اسلام ته يې داخل کړي نو ځکه اسلام په مدينه منوره کي نشر او ډير سو.

د بعثت د ديارلسم کال د حج تر موسم د مخه مُصعب بن عُميرؓ مکې مکرمې ته راغلی او رسول اللهﷺ ته يې له ځانه سره د کاميابۍ زيري را وړي وه، د يثرِب د قبيلو هغه قصې يې ورته بيانولې چي په هغو کي د دوی د خير، د اسلحو او قوت حالات په واضحه ډول سره ښکاره وه.

د عقبې سره د اهل يثرِب دوهم بيعت

د بعثت د ديارلسم کال د حج په موسم کي چي د (٦٢٢) ميلادي کال د جون مياشت وه د مدينې منورې د مسلمانانو څخه (٧٣) نفره نارينه مسلمانان او دوې مسلماني ښځي د خپل قوم د مشرک حاجيانو سره يو ځای د حج د آداء کولو دپاره را ووتل (تاسي ته معلومه ده چي مشرکانو هم حج کاوه) او دغه مسلمانانو هلته په مدينه منوره کي يا پر لاري سره وويل: څو ترڅو به رسول اللهﷺ د مکې مکرمې په غرو کي تريخ ژوند او په تکليفي حالت کي شپې او ورځي تېروي؟

کله چي دغه مسلمانان مکې مکرمې ته راغله د رسول اللهﷺ سره يې د پټ او سِري ملاقات غوښتنه وکړه، هغه داسي:

دغه مسلمانانو دوه نفره و رسول اللهﷺ ته ور ولېږل چي يو يې براء بن معروف ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بل يې سعد بن مالک ؤ چې دغه سعد بن مالک د عربو د مشهوره شاعرانو څخه ؤ او براء بن معروف د انصارو د مشرانو څخه ؤ، دوی رسول الله ﷺ په رنګ نه پېژندی خو بيا هم قوم ور ولېږل ويل ورسی په پوښتنه به يې پيدا کړی (ځکه رسول الله ﷺ مشهوره ؤ هر چا پيژندی) او د ملاقات وعده ځني واخلی چې کله او چيري به دغه د حج په موسم کي سره وينو؟ چې بيعت درسره وکړو.

دغه دوه نفره رهي سوه او پرلاري يې پوښتنه وکړه چې محمّد ﷺ چيري دی؟ خلکو ورته وويل: هلته د کعبې شريفي سره ناست دی او که د ده اکا عبّاس پيژنی هغه ور سره ناست دی، براء بن معروف د رسول الله ﷺ اکا حضرت عبّاس رضی الله عنه پيژندی، کعبې شريفي ته چې ورغله وې ليدل چې رسول الله ﷺ د خپل اکا عبّاس رضی الله عنه سره ناست دی، دوی هلته ورغله سلام يې ورته و وايه او ورته کښېنستل، رسول الله ﷺ هم وعليک ورته و وايه او پوښتنه يې ځني وکړه چې څوک ياست؟ براء و ويل: زه براء بن معروف يم او سعد و ويل: زه سعد بن مالک يم.

سعد وايي: کله چې ما و رسول الله ﷺ ته خپل نوم ورياد کړی رسول الله ﷺ يوه جمله و ويل چې هيڅکله مي نه هيرېږي او نه به يې هېره کړم، هغه دا چې کله ما د ځان د معرفي کولو دپاره خپل نوم ورياد کړی او ومي ويل: سعد بن مالک، رسول الله ﷺ په ډير تعجب او اوږده آواز سره و ويل: هغه شـــاعر! دغسي په اوږده آواز، ما ويل: هو شاعر، ځرنګه چې سعد بن مالک رضی الله عنه د مدينې منورې د لوړو او مشهورو شاعرانو څخه ؤ نو رسول الله ﷺ په دې ډير زيات خوشاله سو چې يو شاعر مسلمانيږي دا ولي؟ ځکه په هغه وختو کي د يوه خبر د نشرولو دپاره دغسي وسائل نه وه موجود لکه د نن ورځي راديو، تلويزيون، اخبار، مجله او نور، د دغو شيانو څخه هيڅ شئ نه ؤ، په هغه وختو کي د خبر د نشرولو دپاره فقط دوه شيه موجود وه، يو خطيب او بل شاعر.

نو کله چې يو شاعر مسلمان سي دا داسي مثال لري لکه مسلمانانو چې د راديو يا تلويزيون يو استېشن پيدا کړی، يا يې د اخبار او مجلې د چاپولو مطبعه پيدا کړه، په هغه زمانه کي د هري موضوع او هري واقعې د نشرولو دپاره د شعر اعتبار ډير زيات ؤ، رسول الله ﷺ به په خلکو پسي ګرځېدی په اسلام به يې خبرول او اسلام ته به يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دعوتول مګر په شعر پسې په خپله عرب ګرځېدل، شعر په خپله عربو یو له بله سره نقلاوه، حتّی که شعر ښکنځل هم وای خلکو په یاداوه او نقلاوه یې، ځکه د عربو په طبیعت کې شعر خوښ ؤ او د عربو په هر فرد کې که نارینه ؤ که ښځه د شعر ویلو او شاعرۍ طبیعت پروت ؤ، حتّی د هغه ډیرې علاقې په سبب چې عربو د شعر سره درلودل خبرې چې به دې هرڅه ورته وکړې هېرېدې یې، مګر شعر چې به دې یو یا دوه واره ورته و وایه په یاد به یې سو.

دغه یوه قصه د مثال پر ډول درته بیانوم:

یو وخت! دا بیا وروسته په مدینه منوره کې یو صحرایي عرب و رسول الله ﷺ ته راغلی او مسلمان سو، مسلمانانو لمونځ ور وښاوه، لمونځ یې هم زده سو مګر دا یې هیڅ نه زده کېدل چې د هر وخت لمونځ څو رکعاته دی، خلک ورته وایي: سهار دوه رکعاته، ماپښین څلور رکعاته، خو چه هرڅه یې ور وښیي نه یې په یادېږي بیا غلط سي، نو رسول الله ﷺ ته کښېنستی ویل: یا رسولَ الله! هیڅ مې نه زده کېږي چې د هر وخت لمونځ څو رکعاته دی، اوس یې رسول الله ﷺ ور ښیي: سهار دوه رکعاته، ماپښین څلور رکعاته، ماځیګر، ماښام، ماخستن، خو صحرایي چې یې وایي غلطېږي، بیا یې ور وښوول بیا غلطېږي، هرڅه چې په وکړي بیا هم غلطېږي نه یې سي زده کولای، خو دلته یَو صحابي موجود ؤ چې شاعر ؤ، هغه و ویل: یا رسولَ الله! که ستا اجازه وي زه به یې ور وښیم، ویل: وروې ښیه، شاعر و ویل: إسمَع یاَ رَجُل! سړیه! واوره:

اِنّ الصّلٰوۃَ أربَعٌ فَأربَعٌ ★ ثُمّ ثَلاثٌ بَعدَهُنّ أربَعٌ ★ ثُمّ صَلٰوۃَ الفَجرِ لاَ تُضَیّع

دغه رکعتونه یې په شعر ور وښوول، بس په یاد اوزده یې سوه، مقصد دا چه په عربو کې شعر خاص مقام درلودی، شعر یې په دماغ کې کښېنستی، شعر یې پر ژبو آسانه ؤ، شعر یې په یاداوه او یو له بله یې سره نقلاوه.

نو کله چې سعد بن مالک شاعر مسلمان سو، دا د اسلام دپاره ډیره لویه کامیابي وه، ځکه د ده د شعر په واسطه و اسلام ته دعوت نشرېدی، بل چا داسې نه سوای نشرولای لکه یوه شاعر چې د شعر په واسطه سره نشراوه، نو خود رسول الله ﷺ د سعد بن مالک په اسلام ډیر خوشاله سو او بیا رسول الله ﷺ د دغو دوو نفرو سره وعده وکړه چې په

(c) Ketabton.com: The Digital Library

فلاني شپه به د (عقبې) سره په پټه سره یو ځای کیږو او هلته به ملاقات سره کوو.

(عقبه په منٰی کي د جمرة الأولی سره د یوه غرګي نوم دی)

اوس به قصه د انصارو یوه مشر ته پرېږدو چي د دغه تاریخي تولني او اجتماع هغه چي د شرک او اسلام د مقابلې ورځو ته یې تغیر ورکړی حالات را ته بیان کړي:

کعب بن مالک الأنصاري ﷺ وایي: موږ د مدینې منورې څخه د حج دپاره مکې مکرمې ته راغلو او د رسول الله ﷺ سره مو د ایام تشریق د منځ په شپوکي د عَقَبې سره د ملاقات وعده وکړه، څو هغه شپه را ورسېدل چي موږ د رسول الله ﷺ سره په هغه شپه د ملاقات وعده درلودل، په دې سفرکي پر نورو مشرکانو علاوه زموږ د قوم د مشرانو څخه یو مشر او زموږ د اشرافو څخه یو شریف: عبدالله بن عَمرو بن حَرام چي دئ هم مشرک ؤ را سره ؤ، که څه هم موږ خپل حال زموږ د قوم له مشرکانو څخه پټ ساتی خو د عبدالله بن عَمرو سره مو په دې باره کي خبري وکړې او موږ ورته وویل: یا ابا جابر ته زموږ د اشرافو او مشرانو څخه یو شریف او یو مشر یې او موږ دغه ستا په حال نه یو خوښ، نه غواړو چي سبا د دوږخ اور په تا بلیږي، بیا مو اسلام ته دعوت کړی او د رسول الله ﷺ د ملاقات په وعده مو هم خبر کړی، عبدالله بن عَمرو اسلام قبول کړی او عَقَبې ته هم را سره حاضر سو او د دوولسو نقیبانو د جملې څخه هغه چي په وروسته کي وټاکل سوه دئ هم یو نقیب ؤ.

کعب بن مالک ﷺ وایي: موږ هغه د وعدې په شپه د خپله قومه سره چي مشرکان وه په خپل ځای کي بیده سوو، کله چي د شپې دریمه حصه تېره سوه موږ مسلمانان د رسول الله ﷺ سره د وعدې و ځای ته یو یو او په پټه ور رهي سوو، څو چه د عقبې سره په هغه شېله کي ټول سره یو ځای سوو، موږ ټوله (۷۳) نفره نارینه وو او دوې ښځي را سره وې، چي یوه یې نُسَیبَه بنت کعب وه، چي په اُمَ عمّاره شره مشهوره ده او بله یې اسماء بنت عَمرو وه چي اُمِ منیع ورته ویل کېده.

موږ په دغه شېله کي سره یو ځای سوو او د رسول الله ﷺ د راتګ انتظار مو کاوه، څو چي رسول الله ﷺ راغلی او د ده سره د ده اکا عبّاس بن عبدالمطلب هم ور سره ملګری ؤ او عبّاس په دغه وخت کي د خپل قوم پر دین ؤ خو بیا یې هم دا خوښه وبلل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د خپل وراره په معامله کې حاضر وي او ځان ته پوره اطمینان حاصل کړي.

ورونو! موږ مخ کې و ویل: کله چې براء بن معروف او سعد بن مالک د رسول الله ﷺ سره د ملاقات وخت او ځای ټاکی عبّاس رضی الله عنه هم هلته حاضر ؤ، دغو دوو نفرو نه غوښتل چې د عبّاس رضی الله عنه په حضور کې دغه د ملاقات خبري وسي ځکه عبّاس رضی الله عنه هغه وخت اسلام ته نه ؤ داخل سوی، خو رسول الله ﷺ ورته و ویل: خبري په ښکاره سره کوی دا زما اکا دی مطمئنه اوسی، نو د ملاقات وعده د عبّاس رضی الله عنه په حضور کې وسوه، کله چې بیا د وعدې شپه را ورسېدل عبّاس رضی الله عنه و رسول الله ﷺ ته ټینګ سو چې زه هم در سره ځم او رسول الله ﷺ هم د ځان ملګری کړی.

کعب بن مالک رضی الله عنه وایي: اول هغه څوک چې په دغه اجتماع کې یې خبري وکړې هغه عبّاس بن عبدالمطلب د رسول الله ﷺ اکا ؤ او په پوره صراحت سره یې د دغه مسئولیت چې موږ انصارو پرغاړه اخیستی ؤ خطرونه راته بیان کړه او ویې ویل:

یا معشرَ الخزرج! محمّد ﷺ په موږ کې هغه مقام لري چې تاسي ته درمعلوم دی، موږ د هغو کسانو څخه ساتلی دی چې د ده ﷺ مخالف دي، دیٔ ﷺ په خپل قوم کې په عزت دی او د دښمنانو څخه ساتلی دی خو دیٔ ﷺ ستاسي په غوښتنه اوس غواړي چې تا سي ته درسي، که تاسي په هغه څه سره وفاء کولای سی چې د ده سره مو وعده کړې ده او د ده د مخالفینو څخه یې ساتلای سی نو تاسي پوه سی او دغه مسئولیت او که تاسي د ده ﷺ تر درتګ یا تر هجرت کولو وروسته دیٔ ﷺ یوازي پرېږدی او د ده و دښمنانو ته یې ورتسلیموی نو د اوسه څخه یې لا پرېږدی ځکه دیٔ ﷺ اوس په خپل قوم او په خپل ښار کې په عزت او ساتنه کې دی.

کعب رضی الله عنه وایي موږ و عبّاس رضی الله عنه ته و ویل: موږ ستا خبري واورېدې او اوس ته خبري وکه یا رسولَ الله! ستا د خپل ځان او ستا د رب دپاره هغه شیان پر موږ کښېږده چې ستا خوښ وي.

تاسي پوهېږی چې د انصارو په دغه جواب کې ډېره لویه معنیٰ پرته ده، یعني: موږ په ټینګ عزم او ثابته تصمیم، په پوره شجاعت او کامل ایمان، په صدق او اخلاص سره دغه لوی مسئولیتونه قبلوو او هغه خطرناکه عواقب یې تحملوو خو یا رسولَ الله!

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دي خپل شرطونه ووايه.

بيا نو رسول الله ﷺ خپلي خبري وکړې او بيعت پای ته ورسېدی، اوس نو په بيعت کي څه شي وه؟ او تر بيعت د مخه کومي خبري وسوې، د دواړو طرفو له خوا څه وويل سوه؟ ښه متوجه سی! د مسلمانانو دپاره واقعي اسلام دغسي وي.

امام احمد رحمه الله په خپل مسند کي د دغه بيعت مادې، يا بندونه په تفصيل سره بيانوي او وايي: چي جابر رضي الله عنه وايي: موږ و رسول الله ﷺ ته وويل: يا رسولَ الله! پر څه شي بيعت در سره وکړو؟ رسول الله ﷺ و فرمايل:

۱ – د ضعف او قوت په وخت کي به زما اوامر اوری او قبلوی.

۲– د پراخی او مفلسی په وخت کي به ما او زما ملګرو ته نفقه را کوی.

۳ – امر بالمعروف او نهي عن المنکر به کوی، يعني: خلک به په ښو کارو امر کوی او له بدو کارو څخه به يې منعه کوی.

سبحان الله! نن ورځ خلک د دغه امر بالمعروف او نهي عن المنکر څخه څومره ليري دي او که بيا يو څوک دغه کار کوي اوريدونکي په قسم قسم خبرو او لغازو د هغه د خبرو مخ نيوی کوي، د خپل غرور او کبريا په سبب نه غواړي چي داسي څوک پيدا سي چي دوی ته دي د دوی عيب ووايي او سمي لاري ته دي يې را وبولي.

۴ – د الله جل جلاله په لار کي به ثابت درېږی، په الٰهي اوامرو کي به د ملامتی ويونکو خبري تاثير نه درباندي کوي.

يعني د خلکو د ناخوښی يا نه رضائيت په سبب به الٰهي اوامر نه پرېږدی.

۵ – که زه تا سي ته درغلم زما نصرت به کوی او ما به د هغو شيانو څخه ساتی چي د هغو څخه خپل ځانونه خپلي ښځي او خپل اولادونه ساتی او د دغه کارو او شرطو د عملي کولو په بدله او مقابل کي تاسي لره جنت دی.

کعب بن مالک رضي الله عنه وايي: براء بن معرور رضي الله عنه رسول الله ﷺ تر لاس ونيوی او ويل: هو په هغه ذات سره دي زموږ قسم وي چي ته يې په حقه سره رسول را لېږلی يې موږ به ستا داسي ساتنه کوو لکه د خپلو اولادو او کورنيو ساتنه چي کوو، بيعت را سره وکړه يا رسولَ الله! په والله موږ په جنګ پوه، په جنګ کي پاخه او د همت

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاوندان یو، موږ ته همت او مړانه له نیکه ګانو په میراث را پاته دي.

کعب رضي الله عنه وايي: براء خبري کولې چي ابو الهیثم بن التیهان یې په خبرو کي ور ولوېدی او ویل: یا رسولَ الله! زموږ او د خلکو په منځ کي علائق سته او موږ هغه علاقات پرېکوو (د خلکو څخه یې د مدینې منورې یهود مقصد وه) نو ویل: داسي خو به بیا نه پیښېږي چي موږ هغه علاقات پرې کړو او الله جل جلاله تا او ستا دین لوړ او ښکاره کړي او بیا ته موږ پرېږدې او خپل قوم ته راسې؟ رسول اللهﷺ تبسم وکړی او وې فرمایل: «بَلِ الدّم الدّم، والهدم الهدم» زه ستاسي څخه یم او تاسي زما څخه یاست د هغه چا سره جنګېږم چي تاسي ور سره جنګېږی او د هغه چا سره صلحه کوم چي تاسي صلحه ور سره کوی.

پسله هغه څخه چي د بیعت پر شرطو خبري وسوې او اوس مسلمانان غواړي چي په بیعت کولو شروع وکړي بیا هم دوه نفره د هغه اولو مسلمانانو څخه چي د بعثت په یوولسم او دوولسم کال کي مسلمانان سوي وه یو په بل پسي د خبرو کولو دپاره ولاړ سوه غواړي چي خپل قوم ته د دغه بیعت پوره مسئولیت او خطرونه ور ښکاره کړي، دا دپاره د دې چي دغه بیعت په پوره وضاحت او ښکاره ډول سره وي او دوی پوه سي چي د دوی قوم د تضحیې او قربانۍ دپاره څومره آماده ګي لري.

ابن اسحاق وايي: کله چي قوم د بیعت دپاره آماده سو عبّاس بن عُباده رضي الله عنه وویل: تاسي پوهېږی چي تاسي د دغه سړي سره پر څه شي بیعت کوی؟

قوم وویل: هو.

ده وویل: تاسي د خلکو د تور او سره سره پر جنګ کولو بیعت کوی، که تاسي په دې فکر یاست، که مو مالونه په یوه مصیبت سره تباه سوه، یا ستاسي اشراف او مشران ووژل سوه بیا نو تاسي دئ و دښمنانو ته ور تسلیموی نو له اوسه څخه یې لا پرېږدی، ځکه که بیا داسي وکړی دا کار په والله د دنیا او آخرت ښویېدل دي او که تاسي په ځانو کي دا قدرت وینی چي د مال پر تاوان او د مشرانو پر وژل کېدلو سر ببره پر دغه شرطو وفاء کوی نو یې درسره بوزی او په والله دا ستاسي د دنیا او آخرت خیر دی.

قوم وویل: موږ یې د مال په تاوان، د اشرافو او مشرانو په وژنه، قبلوو او را سره بیایو.

(c) kitabton.com: The Digital Library

بيا قوم و ويل: يا رسولَ الله! كه موږ دغه كار وكړی د هغه په بدله كي موږ ته څه شي سته؟ يعني: كه موږ دغه شرطونه پر ځای كړه ته موږ ته څه شي را كوې؟ رسول الله ﷺ و فرمايل: ستاسي دپاره جنت دی.

د دنيا د شيانو څخه يې هيڅ شئ نه ورته و وايه چي يا به خلافت ستاسي وي يا نور دنيوي شيان، فقط ويل: تاسي لره جنت دركول كيږي.

قوم و ويل: لاَ نُقِيل وَلاَ نَستَقِيل، يعني: بس پر دغه موفيصله ده، نه به موږ عذر كوو او نه ته.

قوم ويل: لاس دي د بيعت دپاره راكړه، جابر ﷺ وايي: موږ د بيعت دپاره ور ولاړ سوو، په دغه وخت كي اسعد بن زُراره ﷺ د رسول الله ﷺ لاس ونيوی او دئ په دغه درو اويا نفرو كي په عمر تر ټولو كشر ؤ او ويل: يا اهلَ يثرِب! په كراره سره، موږ ده ته اوښان نه حلالوو چي فقط يوه مهماني ده، بلكه موږ پوهيږو چي دا رسولُ الله دی د ده بېول د ټولو عربو سره د روابطو او علاقاتو شكول دي (*ځكه په هغه وخت كي ټول عرب مشركان وه*) او ستاسي د اشرافو وژل دي او تاسي به د عربو توري ژوبي، يا به تاسي پر دغو ټولو خطرو او مشكلاتو صبر كوی نو يې بوزی او ستاسي اجر پر الله دی، يا به تاسي پر خپلو ځانو بېرېږی نو يې پرېږدی او د الله په حضور مو دغه عذر دی.

پسله دغه ټولو تاكيداتو، صريحه او ښكاره خبرو د عَقَبې دوهم بيعت د لاس په وركولو سره شروع سو.

راوي د قصي جابر ﷺ پسله هغه څخه چي د اسعد بن زُراره ﷺ دغه قول يې بيان كړی وايي: قوم ورته و ويل: يا اسعد! لاس دي ايسته كړه په والله موږ دغه بيعت نه پرېږدو او نه پر پښېمانه كيږو، دلته نو اسعد ﷺ ته په دغه لار كي د قوم د قربانۍ او استقامت اندازه ورمعلومه سوه او پر هغه يې يقين سو.

اسعد ﷺ چي د مصعب بن عمير ﷺ په ملګرتيا په مدينه منوره كي اسلام ته هغه لوی داعي او بلونكی ؤ او اوس هم د دغه بيعت كوونكو ديني رئيس دی نو خود دئ هغه اول نفر ؤ چي د رسول الله ﷺ سره يې بيعت وكړی او بيا نو عام بيعت شروع سو.

جابر ﷺ وايي: موږ يو يو ور ولاړېدلو او د رسول الله ﷺ سره مو بيعت كاوه او موږ ته يې د دغه بيعت په مقابل كي په جنت سره وعده را كول، مګر د هغو دوو ښځو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیعت چي زموږ سره دغه اجتماع ته حاضري سوي وې د خولې په خبرو سره ؤ.

رسول اللهﷺ هیڅکله نامحرمي ښځي ته نه د بیعت دپاره نه د سترې مسې دپاره لاس ورکړی دی ، زه نه پوهیږم چي نن ورځ زموږ په اسلامي ټولنه کي دغه رواج له کومه او ولې پیدا سوی دی چي نا محرمه ښځي د نامحرمه نارینه سره فقط د یوې خپلوی په نامه په لاس روغبړ یا سترې مسې کوي دغه کار حرام او ناروا دی.

دغه بیعت په اسلام کي پر جنګ او جهاد اول بیعت ؤ او دغه بیعت ته په سیرت او اسلامي تاریخ کي (بَیعَۃُ العَقَبَۃِ الثّانیه) ویل کیږي.

دوولس نفره نقیبان

پسله هغه څخه چي بیعت پای ته ورسېدی رسول اللهﷺ د دوی څخه وغوښتل چي د خپل منځ څخه دوولس نفره مشران وټاکي چي هغه به پر خپل قوم نقیبان وي، یعني: د خپل قوم له طرفه د دغه بیعت د بندو، یا مادو د عملي کولو مسئوله او ضامنان دوی دي، ډیر ژر او په دغه وخت کي دغه دوولس نفره وټاکل سوه چي (۹) نفره یې د خزرج د قبیلې څخه وه او (۳) نفره یې د أوس د قبیلې څخه وه او د دغو نقیبانو نومونه په دې ډول سره دي: هغه کسان چي د خزرج د قبیلې څخه وه:

۱ - اسعد بن زُراره بن عدس.
۲ - سعد بن ربیع بن عَمرو.
۳- عبدالله بن رواحه بن ثعلبه.
۴- رافع بن مالک بن العجلان.
۵- البراء بن معرور بن صخر.
٦ - عبدالله بن عَمرو بن حرام.
۷ - عُباده بن الصامت بن قیس.
۸ - سعد بن عباده بن دُلَیم.
۹ -المُنذر بن عَمرو بن خُنیس.

او هغه کسان چي د أوس د قبیلې څخه وه:

۱ - أسید بن حُضیر بن سماک.
۲ - سعد بن خَیثَمه بن الحارث.
۳- رفاعه بن عبدالمنذر بن زبیر.

کله چي دغه مشران یا نقیبان و ټاکل سوه رسول اللهﷺ د هغو څخه د مشرانو او رئیسانو په صفت بل عهد واخیستی او ورته وې فرمایل: تاسي د خپل قوم داسي کفیلان او ضامنان یاست لکه حوارّیین چي د عیسیٰ بن مریم دپاره وه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوو ويل: هو.
او بيا رسول الله ﷺ وفرمايل: زه د خپل قوم کفيل او ضامن يم.

شيطان په دغه بيعت او معاهده خبر يږي

اوس چي عهد او بيعت پای ته ورسېدل او قوم غواړي چي سره جلا سي په دغه آخرنيو وختو کي د شيطانانو څخه يوه نفر دغه مجلس او د هغه نتيجه کشف کړل او شيطان د وخت د لږ والي په سبب نه سوای کولای چي د قريشو مشرانو ته دغه خبر ورسوي او هغه ناڅاپه دلته دغي شېلې ته د دوی د اجتماع په حالت کي ورته راولي، نو دغه شيطان پر يوه لوړه ودرېدی او په لوړ آواز سره يې ناري کړه:

(يَا أهلَ الجَبَاجِب! يَا أهلَ الجَبَاجِب!
هَل لكُم فِى مُذَمَّمٍ وَالصُّبَاتِ مَعَهُ؟ قَد إجتَمَعُوا عَلى حَربِكُم)

يعني: اې د خېمو خلکو! اې بيدو خلکو! آيا تاسي خبر ياست چي مُذمّم او هغو خلکو چي له دينه اوښتي دي ستاسي سره پر جنګ کولو اتفاق وکړی؟

شيطان عليه لعنه دلته د محمّد پر ځای مُذَمّم و وايه، ځکه کفارو د خپل عناد او عداوت په سبب د محمّد ﷺ نوم و مذمّم ته اړولی ؤ، محمّد چي د حمد څخه دی او ترجمه يې يعني: ښه پر ويل سوي، دوی و مُذمّم ته چي د ذم او بد ويلو څخه دی (يعني: بد پر ويل سوي) اړولی ؤ.

خو رسول الله ﷺ فرمايي: الله جل جلاله زه د کفارو د بد ويلو څخه خلاص کړی وم، ځکه دوی به مذمّم ته بد ويل او زه محمّد وم.

شيطان په لوړ آواز دغه ناره وکړه، رسول الله ﷺ و فرمايل: دا د عقبې شيطان دی او ويل: والله يا عَدوَالله! تا ته به در فارغه سو، رسول الله ﷺ مسلمانان امر کړل چي خپلو ځايو ته ولاړ سی، دغه د شيطان ناره د مِنٰی ټولو خلکو که مسلمانان وه که کفار واورېدل، سعد بن عباده رضي الله عنه چي دغه ناره واورېدل ولاړ سو او توره يې پورته کړه ويل: يا رسولَ الله! قسم په هغه ذات چي ته يې په حق سره رالېږلی يې که ستا خوښه او اجازه وي د ټولي مِنٰی پر خلکو به سبا په تورو حمله وکړو، سبحان الله! د لومړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لحظې څخه د رشتيا ميدان راغلی او دغه درو اويا نفره آماده دي چې يوازي دوی د ټولو حاجيانو سره نه بلکه د ټولو مشرکانو سره وجنګيږي، د دوی اخلاص او صداقت، همت او مړانه د اولي لحظې څخه ثابت سوه.

خو رسول الله ﷺ وفرمايل: په دغه نه يو امر کړل سوي، مګر خپلو ځايو ته ولاړ سی، خلک ولاړل او تر سهاره بيده سوه.

قريشو چې دا خبر واورېدی په دوی کي بيره او تشويش پيدا سو ځکه دوی د دغسي بيعت په خطرناکو عواقبو پوره پوهېدل چې د دوی مالو او ځانو ته څومره ضرر ېبنيږي، نو يې تحقيقات شروع کړه چې زموږ پر جنګ چا؟ او څنګه اتفاق؟ وکړی.

د تحقيقاتو نتيجه په يقيني ډول سره نه بلکه په خيالي او اشتباهي ډول سره دا را وتل چې ښايي اهلِ يثرِب د رسول الله ﷺ سره اتفاق کړی وي، په سهار کي د قريشو مشران سره را ټول سوه د اهلِ يثرِب خېمو ته ورغله چې پر دغه معاهده خپل شديد احتجاج وړاندي کړي، نو يې ورته و ويل: يا معشرالخزرج! موږ ته خبر راغلی دی چې تاسي دغه زموږ نفر ته راغلي ياست زموږ څخه يې بياياست او د ده سره مو زموږ پر جنګ بيعت کړی دی او په والله په ټولو عربو کي داسي قوم او کلی نسته چې موږ ته دي د هغو سره جنګ ناخوښه وي ښله تاسي، يعني: د هر چا سره مو په جنګ او دښمني کولو پروا نه کيږي ښله تاسي څخه او هغه هم ستاسي د عزت په سبب، نو تاسي هم بايد داسي کارو نه کړی چې هغه زموږ او ستاسي د جنګ سبب وګرځي.

د خزرج د قبيلې مشرک او کافر حاجيان چې په دغه واقعه او بيعت هيڅ نه وه خبر، ځکه دا کار په ډېر سِرِي ډول سره د شپې په تاريکيو کي پای ته رسيدلی ؤ، هغو په قسمو شروع وکړه او وايي: په والله هيڅ نه ده پېښه سوې او موږ په هيڅ نه يو خبر، خو قريش و عبدالله بن سلول ته ورغله، هغه ويل: دا ناحقه خبره ده داسي هيڅ نه ده پېښه سوې او زما قوم زما څخه داسي کار نه پټوي، که دوی داسي مهم کار کولای خامخا يې زه د دغه کار آمر ګرځولم، مګر هغه مسلمان حاجيان چې دغه اجتماع ته حاضر سوي وه او دغه اتفاق يې کړی ؤ يو بل ته سره ګوري او پټه خوله دي هيڅ نه وايي، نه د هو خبره کوي نه د يا.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قریشو د یثرِب دکفارو خبره و منل او نا امیده و مکې مکرمې ته ولاړل او دوی دا ومنل چې دغه را رسېدلی خبر درواغ دی، خو بیا هم په دغه باره کې معلومات کوي، بحث او څېړني کوي ترڅو دې نتیجې ته ورسېدل چې هو دا خبر صحي دی او بیعت هم سوی دی، خو دا معلومات هغه وخت ورته یقیني سوه چې حاجیان د خپلو وطنو طرف ته رهي سوي وه، نو قریشو ډېر ژر خپل فارِس پهلوانان ولېږل چې د یثرِب حاجیان را وګرځوی مګر دا کار پسله وخته څخه ؤ حاجیان ټول ځني تللي وه، فقط دوه نفره یې وروسته پاته وه چې یو یې سعد بن عباده رضي الله عنه ؤ او بل یې منذر بن عَمرو رضي الله عنه ؤ، قریشو د هغو د نیولو کوښښ وکړی مګر منذر بیا هم ځني ولاړی او سعد رضي الله عنه یې ونیوی لاسونه یې په غاړه کې وروتړل په وهلو او کشولو یې مکې مکرمې ته راوستی، دلته یې وهي او دغه پوښتني ځني کوي چې تاسي د محمّد سره اتفاق وکړی؟ سعد رضي الله عنه انکار کوي، سعد رضي الله عنه وایي: د دغه وهلو په وخت کې یو جګ سپین پوستی سړئ راغلی چې ښه روښانه مخ یې ؤ، دا سړئ د قریشو یو مشر معلومېدی.

سعد رضي الله عنه وایي: زما امید ورته پیدا سو ما ویل: ښایي دغه سړئ مي له وهلو څخه خلاص کړي نومي ورته و ویل: چې د دغو خلکو څخه مي خلاص کړه. خو هغه سړي په خپله یو ټینګ سوک را سره کړی او بیا وروسته پوه سوم چې دغه سړئ ابوجهل ؤ، سعد وایي: سبحان الله! شکل یې یو شئ ؤ او عمل یې بل شئ ؤ.

نن ورځ هم داسي پېښه ده چې یو انسان به په شکل او قیافه، لباس او خبرو ډېر ښه سړئ معلومیږي خو دننه به شرمښ وي، نو ترکومه وخته چې د یو چا اخلاق او ژوند پوره نه وي درمعلوم په دباندنۍ شکل او خبرو یې مه خطاوزی، ځکه ډېر شرمښان د میږي په پوست کې ژوند کوي او خلک په خندا او پستو خبرو خطا باسي.

یا دا چې ماردی ترظاهري نقش او نګار لاندي یې وژونکي زهر پراته دي.

د قریشو دغه وهل دوام لري، قریش غواړي چې سعد بن عُباده رضي الله عنه اقرار وکړي او وهي یې، خو دئ بالکل منکر دی، په حاضرو خلکو کي یو نفر ناست دی او دغه وهل وېني زړه یې پر و سوځل سو، ویل یا سعد! د قریشو د مشرانو څخه یو څوک نه پیژنې چې خلاص دي کړي؟ سعد ویل: هو پیژنم یې، ویل څوک پیژنې؟ ویل مطعم بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

عدی او حارث بن حرب پېژنم، اصلاً د دغو دوو نفرو تجارتي قافلې د سعد بن عبادهؓ په جِوار د مدينې منورې په منطقه کي تېرېدلې. دغه سړئ دباندي و وتی ناري يې کړه وېل: يا مطعم بن عدی! يا حارث بن حرب! يو سړئ چي د دباندي څخه د مکې دی وهل کيږي او تر وهلو لاندي ستاسي په نامه سره نارې وهي.

دغه دوه نفره راغله وې ليدل چي دغه نفر د مدينې منورې د مشرانو څخه يو مشر، سعد بن عباده دی او وهل کيږي. نو يې جِوار ورکړی، سعدؓ د وهلو څخه خلاص سو او بيرته مدينې منورې ته رهي سو، هلته په لارکي انصار متوجه سوه چي سعد نسته، نو يې دا إراده وکړه چي بيرته مکې مکرمې ته را وګرځي، په دغه وخت کي سعدؓ پسي وررورسېدی، نو ټول قوم صحي او سالم مدينې منورې ته ورسېدی.

دا د عقبې سره دوهم بيعت ؤ چي په (بيعةُ العَقَبةِ الكُبرٰى) سره هم يادېږي او په داسي فضاء کي پای ته ورسېدی چي هلته د پاشلو مسلمانانو په منځ کي حُب او عواطف، دوستي او نصرت موجود وه، هلته د اسلام په لار کي اعتماد او شُجاعت موجود ؤ، مړانه او همت موجود ؤ، د اهلِ يثرِب مسلمان په مکه مکرمه کي پر خپل ضعيفه او مظلوم مسلمان ورور رحم او شفقت لري او د هغه دپاره جنګيږي، او پر هغه ظالم په قهر کيږي چي د ده پر مسلمان ورور ظلم کوي او د ده په زړه کي د هغه مسلمان ورور دپاره چي تر اوسه يې ليدلی هم نه دی د دوستۍ او محبت احساسات پرجوش راځي، دا ټوله حُب في الله دی او د دغي دوستۍ احساس او عواطف داسي هم نه وه چي د څو ورځو په تېرېدلو سره بيرته د ده له زړه څخه وتل، بلکه د دې دوستۍ منبع او مصدر ايمان پر الله، ايمان پر رسول الله، او ايمان پر کتاب الله ؤ، دا داسي ايماني تعلقات او جذبات وه چي د هيڅ ظالمانه او خصمانه قوت په مقابل کي نه زائلېدل، ايماني شمال او نسيم چي والوزي په عقيده او عمل کي عجائبات را وړي، په دغه ايماني جذباتو سره مسلمانانو وکولای سوای چي د زمانې پر پاڼو خپل طلايي عملونه وليکي او د تاريخ پر پاڼو داسي آثار پرېږدي چي مثل يې نه په تيرو سوو وختو کي ؤ او نه په اوس کي سته او نه به په مستقبل کي پيښ سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هجرت شروع

پسله هغه چي د عقبې سره دوهم بيعت پای ته ورسېدی او اسلام په دې سره کاميابه سو چي د ځان دپاره د يوې داسي منطقې او صحرا په منځ کي وطن جوړ کړي چي په هغه ټوله منطقه کي د کفر او جهالت موجو ځپې وهلې او دا هغه تر ټولو لويه ګټه ده چي اسلام د دعوت له شروع څخه بيا تر اوسه لاس ته راوړل، نو رسول الله ﷺ ټول مسلمانان دغه وطن ته په هجرت کولو سره امر کړل، دا د هجرت اجازه نه وه بلکه په هجرت کولو سره امر ؤ، پر هر مسلمان دا واجب او لازمه وه چي مدينې منورې ته هجرت وکړي.

تاسي پوهېږی چي دا څنګه هجرت ؤ؟ تاسي به فکر کوی چي مسلمانان د زحمتو څخه نعمتو ته تله، يا! والله، دا هجرت د دنيوي کاروبار نړول او عبثول وه، د مسلمانانو د مالو قرباني کول وه، يوازي او په خالي لاس يې خپل ځانونه مدينې منورې ته رسول،او په دغه سفر کي په دغه هم پوهېدل چي د کفارو له طرفه د دوی سر او مال مباح ګرځول سوي دي، ممکن د لاري په اول کي هلاک سي يا په آخر کي او دوی د يوه نا معلوم او مبهم مستقبل و طرف ته حرکت کاوه، نه پوهېدل چي نور به څه غمونه او تکليفونه ورته پيښ سي، مسلمانان خپل کورونه او مالونه پرېږدي په پټه او خالي لاس زموږ په اصطلاح (په يوه پټوکي) د خپل ښار او وطن څخه ځي، مسلمانان سره له دې چي په دغو ټولو مشکلاتو پوهېدل خو په هجرت يې شروع وکړه، مسلمانانو د دغه هجرت په لار کي رنګارنګ تکاليف زغملي او تحمل کړي دي.

خو د مکې مکرمې مشرکانو بيا دوی له دغه هجرته منعه کول ځکه مشرکانو له دغه هجرته څخه د خپلو ځانو دپاره خطرونه حسول، اوس راسی چي د دغه هجرت په لار کي د ځينو مسلمانانو ځيني تکليفونه او زحمتونه د نمونې پر قسم تر نظر وباسو:

د هجرت کوونکو اول سړئ ابو سلمه رضي الله عنه ؤ، ابو سلمه رضي الله عنه چي نوم يې عبدالله بن عبدالأسد بن هلال دی، قريش او د بني مخزوم څخه دی، ابو سلمه رضي الله عنه هغه څوک دی چي حبشې ته يې هم هجرت کړی ؤ، کله چي د حبشې څخه مکې مکرمې ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلی قریشو ډیر آزار ورکاوه، اوس چي مديني منورې ته په هجرت سره امر وسو نو يې خپله ښځه اُم سلمه رضي الله عنها او خپل کوچنئ زوی پر يوه بوده سپاره کړل د هجرت په نيت مخ پر مدينه منوره رهي سو، مګر د بني مخزوم د قبيلې نور خلک چي د ده د ښځي ورونه او اقرباء وه پسي را و وتل، ويل: ته خويې ته، ستا اختيار که نه لرو مګر دغه ښځه او کوچنئ مور نه پرېږدو چي ته يې پر وطنو ګرځوې، نو يې د هغه بوده کيزه يا مهار چي د ده ښځه او کوچنئ زوی پرسپاره وه د ده څخه واخيستل او هغه بوده يې را وګرځاوه، دئ يې يوازي پرېښاوه او دئ په زخمي زړه د مديني منورې پرطرف يوازي رهي سو.

تاسي فکر وکړی چي د يو چا ښځه او کوچنئ زوی وګرځول سي او دئ بيا هم د دين او عقيدې د ساتلو دپاره تر هرڅه تېر وي او په خپله خوښه هغه هجرت ته چي د رسول الله ﷺ له طرفه په امر کړه سوی دی دوام ورکوي.

اوس نو دغه د بني مخزوم خلک پر دوه قسمه يا دوې ډلي وه، يا د ابو سلمه ورونه يا ډېر نژدې اقرباء دي يا د اُم سلمه ورونه او ډېر نژدې اقرباء دي، د دوی بيا پر هلک چي (سَلَمَه) نومېدی دعوه سوه، د هلک اکاګان وايي چي مور خپل وراره د ماماګانو سره نه پرېږدو تاسي چي د هغه ښځه را وګرځول مور بيا هلک د دې سره نه پرېږدو.

هلک د دوو ډلو په منځ کي سو چي يو يې يوه طرف ته کشوي او بل يې بل طرف ته کشوي په دغه کشمکش کي يې د هلک لاس د اوږې څخه ور وکښی، په نتيجه کي هلک اکاګانو بوتلی او ښځه خپلو اقرباوو بوتله او ابوسلمه رضي الله عنه يوازي مديني منورې ته ولاړی.

اوس به ام سلمه رضي الله عنها ته غوږ ونيسو چي دا د خپل هجرت قصه راته بيان کړي، ام سلمه رضي الله عنها وايي: اول خويې زه او زما خاوند سره جلا کړو هغه يوازي مديني منورې ته ولاړی او بيا يې زه او زما کوچنئ زوی سره جلا کړو څکه هلک د ابو سلمه اقرباوو بوتلی او زه خپلو اقرباوو بوتلم، نو هره ورځ به سهار و أبطح ته را وتلم او تر ماښامه به مي ژړل (أبطح! په مکه مکرمه کي د يو ځای نوم دی) او تقريبًا يو کال مي دغه حال ؤ، څو يوه ورځ زما د اکا د زامنو څخه يو نفر دلته تېرېدی او زه يې پر دغه غمجن حال وليدم زړه يې را باندي وسو، نو يې هغه نور قوم ته و ويل: دغه مسکينه پرېږدی چي ولاړه سي دا او خاوند مو سره جلا کړل، دا او د دې زوی مو سره جلا کړل څه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوی؟ اجازه ورکړی چي ولاړه سي، نو قوم را ته و ویل: که غواړې چي خپل خاوند ته ولاړه سې ولاړه سه، د تګ اجازه یې را کړه.

پسله دغي اجازې د ابو سلمه قوم هم هغه زما کوچنئ زوی را کړی، ما هم د سفر دپاره بوده تیار کړی زوی مي را سره واخیستی او رهي سوم غواړم چي مدینې منورې ته ولاړه سم، *تاسي فکر وکړی یوازي یوه ښځه چي یو کوچنئ ور سره دی په وچ دښت او صحراء کي یې د پنځه سوه کیلو متره لاراراده ده*، نو دا وایې د لاري هیڅ ملګری هم نه لرم، خو دا مي د ځان سره و ویل: که مي پرلاریو څوک ولیدی هغه ته به و وایم چي ما ترخپله خاونده ورسوه، څو تنعیم ته (چي *اوس مسجد عمره یا مسجد عائشه هم ورته وایي*) ورسېدم او هلته مي عثمان بن طلحه چي د بني عبدالدار څخه دی ولیدی، دا هغه عثمان دی چي د کعبې شریفي کلي ور څخه وې او په دغه وخت کي پر شرک ؤ (د مسلمانېدلو قصه به یې وروسته راسي) عثمان را ته و ویل: د خیره یا بنت أبي امیه؟ ما ویل: نیت مي دی چي مدینې او خپل خاوند ته ولاړه سم، ویل: بل څوک در سره سته؟ ما ویل: یا والله بیله الله او دغه کوچني زویه بل ملګری نه لرم، ویل: والله دغسي یوازي دي باید پرې نږدم، نو یې د اوښ مهار یا تناو ونیوی او د مدینې منورې پر لار رهي سو.

ام سلمه ؓ وایي، په والله د عربو د هیڅ داسي سړي سره نه یم ملګرې سوې چي ما دي هغه سړئ تر عثمان کریم او شریف لیدلی وي یعني: د هرڅو مره خلکو سره چي ما په سفرو کي ملګرتیا کړې ده تر هغو ټولو دئ کریم او شریف ؤ او اوس هغه د ده د شرافت بیان کوي او وایي: هر وخت چي به منزل یا د اړولو ځای ته ورسېدلو اوښ به یې چوک کړی او دئ به ګوښه ولاړی، زه چي به له اوښه کښته سوم اوښ به یې را څخه لیري کړی سامان به یې ځني کښته کړی اوښ به یې په یوه ونه پوري وتړی او دئ به ولاړی تر بلي وُني لاندي به یې څملګ واچاوه او بیا چي به د بارېدلو وخت راغلی اوښ ته به ور ولاړ سو سامان به یې پر بار کړی او بیا به دئ ګوښه سو ما ته به یې و ویل: سپره سه، کله چي به زه سپره سوم او ځان به مي سم کړی نو به دئ راغلی د اوښ مهار یا تناو به یې ونیوی او رهي به سو تر څو چي بیا به مو اړول، تر هغه وخته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې مدينې منورې ته رسېدلو د ده دغه کار ؤ، کله چې د بني عَمرو بن عوف کلی يې وليدی هغه چې په قُباء کې ؤ نو ويل: ستا خاوند په دغه کلي کې دی ور داخله سه علیٰ برکة الله، او عثمان بن طلحه بيرته مکې مکرمې ته رهي سو، عثمان بن طلحهؓ دغه وخت پر شرک ؤ او د حديبيې تر صلحې وروسته مسلمان سو.

ام سلمهؓ وايي: والله په مسلمانانو کې داسې کورنۍ نه ده را معلومه چې دومره تکليف دې ور رسېدلی وي لکه د ابو سلمهؓ کورنۍ ته او هيڅکله مې تر عثمان بن طلحه کريم او شريف ملګری نه دی ليدلی.

بيا عامر بن ربيعه د خپلې ښځې سره يو ځای هجرت وکړی، بيا عبدالله بن جحش هجرت وکړی خو د ټولو مسلمانانو هجرت په پټه ؤ، د مکې مکرمې څخه په پټه وتل، د مهاجرينو په جمله کې يو هم صُهيب رومي‌ؓ ؤ، کله چې ده د هجرت إراده وکړه د قريشو کفارو ورته وويل: ته دلته فقير او دربدره راغلې بيا دې دلته پيسې وګټلې او د غنیٰ و دغې درجې ته ورسېدې چې دا رسېدلی يې اوس غواړې چې ته ولاړ سې او مال هم در سره يوسې؟ هجرت ته يې نه پرېښاوه، صُهيبؓ ورته وويل: که مال تاسې ته درکړم ما پرېږدی؟ قريشو ويل هو، صهيبؓ وويل: زما کور او مال يې ټوله ستاسې او مال مې په فلاني ځای کې پروت دی او بيا يې هجرت وکړی، کله چې رسول الله ﷺ وليدی اوله خبره يې دغه ورته وکړه: رَبِحَ صُهَيب، رَبِحَ صُهَيب، صهيب ګټه وکړه، صهيب ګټه وکړه، يعني: دا چه مال يې د دې دپاره ورکړی چې دئ هجرت ته پرېږدي په دغه سودا او معامله کې يې ګټه وکړه، د صهيبؓ د دغه معاملې او سودا په باره کې قرآن مجيد هم نازل سو چې د قيامت تر ورځې به ويل کيږي، الله جل جلاله فرمايي:

﴿وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَشۡرِي نَفۡسَهُ ٱبۡتِغَآءَ مَرۡضَاتِ ٱللَّهِۚ وَٱللَّهُ رَءُوفُۢ بِٱلۡعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾﴾ [البقرة: ۲۰۷]

يعني: د خلکو څخه ځيني هغه څوک دي چې خپل نفس د الله جل جلاله د رضاء غوښتلو دپاره خرڅوي، يعني: د الله دپاره ترځان او مال تيرېږي او الله جل جلاله پر خپلو بندګانو ډېر مهربان دی.

بيا نو عمر فاروق بن الخطابؓ هجرت وکړی او د ده هجرت په ښکاره سره ؤ

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ښکاره سره بل هيڅا هجرت نه دی کړی پرته عمر بن الخطاب رضی الله عنه څخه، هر چا چې به هجرت کاوه قريشو به منعه کاوه او را ګرځاوه مګر حضرت عمر فاروق رضی الله عنه چې د هجرت إراده وکړه خپل ځان يې د هجرت او سفر دپاره تيار کړی، هغه بوده چې د ده د هجرت دپاره ؤ پر هغه يې اوبه او خواړه بار کړل خپله اسلحه يې ور سره واخيستل نو کعبې شريفې ته ورغلی غواړي چې طواف وکړي، قريش هم شا وخوا د خپلو مجلسو په ځايو کې ناست دي حضرت عمر رضی الله عنه چې د طواف په وخت کې د قريشو پر مجلس ورسي نو ورته وايي: مخان مو پرته سه زه په هجرت رهي يم، هر څوک چې غواړي چې ښځه يې کُنډه او اولاد يې يتيم سي د دغې شيلې شا ته دې پسې راسي، هغه چې په تاسي کې قوت او طاقت لري هغه دې پسې را سي، هيڅوک نه سو پسې رهي، دا هغه عمر ؤ چې الله جل جلاله د رسول الله صلی الله علیه وسلم د دعاء په سبب په ده سره اسلام قوي او معزه کړی، حضرت عمر رضی الله عنه هغه يواځنۍ شخص دی چې په ښکاره سره يې هجرت کړی دی.

وروسته اصحاب کرامو يو په بل پسې هجرت کاوه، رسول الله صلی الله علیه وسلم هم د هجرت دپاره ځان آماده کړی ؤ خو د الهي امر انتظار يې کاوه چې کله به په هجرت سره امر ورته وسي، ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورغلی او د هجرت اجازه يې غوښتل خو رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته و ويل: انتظار وکړه ښايي الله جل جلاله تا لره ملګری پيدا کړي، ابوبکر رضی الله عنه هم انتظار کوي مګر نه پوهيږي چې ملګری به يې څوک وي خو د زړه غوښتنه يې دا ده چې رسول الله صلی الله علیه وسلم يې ملګری وي مګر متأکّد او يقيني نه دی، د رسول الله صلی الله علیه وسلم تر دغه خبري د مخه ابوبکر رضی الله عنه يوازي د خپل ځان دپاره بوده، خواړه او د سفر لوازم برابر کړي وه مګر اوس ولاړی يو بل بوده او د دوهم نفر د سفر سامان يې هم برابر او تيار کړل، د خپل ځان او د ملګري د سفر آمادګي يې ونيول او د زړه غوښتنه يې دا ده چې په دغه سفر کې يې رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګری وي، پسله څه مودې چې رسول الله صلی الله علیه وسلم پر اصحاب کرامو تلوار کاوه چې ژر هجرت وکړی ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه بيا و رسول الله صلی الله علیه وسلم ته ورغلی او د هجرت اجازه يې وغوښتل، بيا هم رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته وويل: انتظار وکړه ښايي الله عزوجل تا لره ملګری پيدا کړي، پسله څه وخته د دريم وار

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره بیا و رسول اللهﷺ ته ورغلی او د هجرت اجازه غواړي مګر رسول اللهﷺ بیا هم ورته و ویل: انتظار وکړه ښایي اللهﷻ تا لره ملګری پیدا کړي.

اوس نو د هر چا چي په وسه پوره وه چي هجرت وکړي هغو تولو هجرت وکړی بېله هغو کسانو چي د خپل قوم او اقرباوو له طرفه منعه کړه سوي وه، تر بَیعَةُ العَقَبَةِ الکُبریٰ دوې میاشتي او څو ورځي وروسته په مکه مکرمه کي د مسلمانانو څخه هیڅوک نه سوه پاته چي هجرت دي یې نه وي کړی بېله رسول اللهﷺ او ابوبکر الصدِّیقﷺ څخه چي دئ هم د رسول اللهﷺ په امر سره پاته وه او ځیني نور هم هغه کسان پاته وه چي مشرکانو په زور را ګرځولي وه، همدارنګه د رسول اللهﷺ کورنۍ او د ابوبکر الصدیقﷺ کورنۍ پاته وه او حضرت عليﷺ چي د رسول اللهﷺ له کورنیه او اهل بیت څخه ؤ هغه هم پاته ؤ.

په دارالندوه کي د قریشو پارلماني شورئ

کله چي د مکې مکرمې مشرکانو ولیدل چي د رسول اللهﷺ ټول اصحاب د مکې مکرمې څخه و وتل خپلي ښځي او ماشومان یې د أوس او خزرج قبیلو ته ورسول، په دوی کي غم او تشویش زیات سو داسي تشویشونه ورته پیدا سوه چي په پخوا کي یې هیڅ په زړوکي نه ورګرځېدل، دوی په خپل مخ کي لوی او حقیقي خطر حس کړی، داسي خطر چي د دوی د بت پرستۍ او تجارت تعمیر یې نړاوه، دوی په دې پوهېدل چي د رسول اللهﷺ په شخصیت کي د تاثیر کولو عظیم قوت پروت دی، د ده په شخصیت کي پوره قیادت او ارشاد پروت دی، دا هم ور معلومه وه چي د دهﷺ په اصحابو کي څومره ثبات او استقامت موجود دی او د دهﷺ دپاره څنګه خپل ځانونه قربانوي او بیا یې د أوس او خزرج قبیلې تر نظر وایستلې، چي هغه هم د قوت او اسلحې خاوندان دي او د هغو مشران ډېر پوه او هوښیاران دي، په هغو کي د صلحي عواطف پراته دي او هغه غواړي چي د خپلو منځو څخه هغه حقد او عداوت وغورځوي کوم چي دغه ډېر اوږده پسې کلونه یې دوی په جنګو مشغوله کړي وه، پردې سربېره قریشو ته د مدینې منورې استراتیجي موقعیت هم ور

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلوم ؤ چي شام ته د قریشو د قافلو د تېرېدلو لار مدینه منوره ده او اهل مکې د شام سره په یوه کال کي د دوه نیم لکو د سرو زرو دینارو تجارت درلودی، دا یوازي د مکې مکرمې تجارت ؤ بېله هغه تجارته چي د طائف او نورو منطقو خلکو پر دغه لار کاوه او دا معلومه خبره ده چي د قریشو تجارت د دغي لاري پر أمن او امان موقوف ؤ.

اوس نو که مسلمانان او اسلامي دعوت یثرِب د ځان مرکز وګرځوي او د هغه ځای خلک د قریشو پرضد و دریږي قریش د دغه ټولو خطرو سره مخامخ دي، قریش په بېره او خطر کي سوه نو په یوه داسي کامیابه لارپسي ګرځي چي دغه لوی خطر له ځانه څخه دفعه کړي، هغه خطر چي منبع او مصدر یې د دعوت بیرغ پورته کوونکی محمّد ﷺ دی، دلته نو د کفر مشر او د دې امت فرعون ابوجهل حرکت وکړی چي د ده د هلوځلو په نتیجه کي د بعثت د (۱۴)کال د صفري پر (۲٦) تاریخ د پنجشنبې په ورځ چي د (٦۲۲) میلادي کال د سپتمبر د میاشتي (۱۲) تاریخ ؤ او د عقبهٔ الکبرٰی د بیعت څخه تقریبًا دوه نیمي میاشتي تیري سوي وې، د دغي ورځي په سهار کي او په دار الندوه کي د قریشو هغه تاریخي او خطرناکه ټولنه یا اجتماع جوړه سوه، دې ټولني ته د قریشو د قبائلو ټول رئیسان حاضرسوه! چي یوه داسي نقشه جوړه کړي چي ډېر ژر د دعوت بیرغ اخیستونکی محمّد ﷺ له منځه یو سي او د دغه ربّاني نور مرکز د همېش دپاره له دنیا څخه فلج او نیستي کړي، د دغه خطرناکه پارلماني مجلس او ټولني هغه بارِز او برجُسته شخصیات د قریشو دغه مشران وه:

۱ـ ابوجهل بن هشام، چي د بني مخزوم د قبیلې رئیس ؤ.

۲ـ جُبَیر بن مطعم، طُعَیمه بن عدي، حارث بن عامر،
چي د بني نوفل د قبیلې رئیسان وه.

۳ـ شیبه او عُتبه د ربیعه زامن، ابوسفیان بن حرب،
چي د بني عبد الشمس د قبیلې رئیسان وه.

۴ـ نضر بن الحارث، چي د بني عبدالدار د قبیلې رئیس ؤ.

۵ـ ابوالبختري بن هشام، زُمعه بن الاسود، حکیم بن حزام،
چي د بني أسد د قبلې رئیسان وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦ـ نبیه او منبه د حجاج زامن، چې د بني سهم د قبیلې رئیسان وه.
۷ـ اُمیه بن خلف، چې د بني جُمح د قبیلې رئیس ؤ.

قریشو سره و ویل چې په دې اجتماع او مشوره کې به د بني هاشم، بني مطلب او بني عبد مناف څخه هیڅوک نه وي موجود، حتّی هغه کسان چې د دوی سره دوستي او قرابت لري هغه به هم نه وي موجود او هغه کسان چې د اهل یثرِب سره قرابت او دوستي لري هغه به هم دغې ټولنې ته نه راځي، داسي تدبیر او نقشه یې جوړه کړه چې هغه کسان یې هم دغه مجلس ته د را تګ څخه منعه کړل کوم چې د مسلمانانو سره یې لږ اړیکي او قرابتونه درلودل یا یې پر هغو زړه سوی درلودی، ابوجهل غوښته چې دا سِر او راز تر هغو پټ وساتي تر څو چې د اسلام او مسلمانانو په باره کې هغه آخرنۍ فیصله راوزي او عملي کېږي، دا اجتماع په دارالندوه کې جوړه سوه، هغه دارُالندوه چې قُصی بن کلاب د قریشو لوی نیکه جوړه کړې وه او د قریشو پارلمان بلل کېدی چې مورږ یې د مخه بیان درته کړی دی.

نو د مشرک قریشو ټول هغه مشران چې د اسلام او رسول الله ﷺ سرسخته دښمنان وه په دغه اجتماع کې سره یو ځای سوه.

په دغه وخت کې چې دوی سره یو ځای دي یوه نفر دروازه وټکول، قریشو چې وکتل ښه معتبره شیخ دی چې د اهل نجد یا نجدیانو لباس یې اغوستی دی، رسول الله ﷺ د هغه په باره کې فرمایي: هغه شیطان ؤ او د کفارو دغه مجلس او مشورې ته د بشر په شکل او لباس حاضر سو غوارې چې د دوی سره په دغه خطرناکه موضوع کې مرسته وکړي، قریشو ورته ویل: څوک یې؟ ده ویل: د اهلِ نجد څخه یو شیخ یم ستاسي د دغې مشورې په مقصد خبر سوم راغلم چې ستاسي خبري واورم او ممکن په دغه باره کې نظر درکړم او نصیحت درته وکړم، دوی ویل: ډېر ښه راسه، شیطان هم ورغلی د قریشو په مجلس کې ور سره کښېنستی، اوس نو مشورې شروع سوې چې څه باید وکړو؟ هر یو زوړ او عمیق فکر وهي چې داسي نقشه جوړه کړي چې په هغه کې باید د اسلام او مسلمانانو کار پای ته ورسیږي، ډېري خبري وسوې او هر یو خپله رأیه وړاندي کوي چې په دې جمله کې ابو الأسود و ویل: محمّد ﷺ به له وطنه فراره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړو، داسې نه چې په جزيرةُ العرب کې په يوه ځای کې و اوسيږي يا! بلکل د جزيرةَ العرب څخه به يې وباسو ډير ليرې ځای ته به يې فراره کړو بيا نو هرځای ته چې ولاړی او هرڅه چې ورته پيښه سوه، موږ به دلته خپل کارونه د پخوا پر قسم جوړ او برابر کړو، په خپل منځ کې به د پخوا پر شکل بيرته سره يو مُتی سو، نجدي شيخ و ويل يا والله! دا صحي فکر نه دی آيا تاسي د هغه ښې او خوږې خبري نه اوری کومې چې د خلکو پر عقلو غالبه کيږي؟ هر ځای د ځان دپاره ملګري او تابع خلک پيدا کولای سي، بيا به هغه خپل ملګري سره را ټول کړي او پر تاسي به راسي هرڅه چې يې زړه غوښته هغه به درسره وکړي دا فکر نه دی صحي بله معقوله رأيه و واياست.

ابوالبختري بن هشام و ويل: زما په فکر محمّد ﷺ د اوسپني په قفس کي بندي کړی د قفس دروازه پسي بنده کړی او بيا نو د هغه څه انتظار باسی چې د ده و امثالو ته په پخوا کي ورپيښ سوي دي، يعني: آخر په دغه قفس کي مري، نجدي شيخ او ابوجهل و ويل: دا فکر نه دی صحي که يې بندي هم کړی د ده خبري به له هغي بندي دروازې څخه د ده ملګرو ته و رسيږي او ملګري به يې په يوه وار درباندي راتوی سي دئ به هم درڅخه خلاص کړي او تاسي به هم مغلوبه کړي، دا صحي نظر نه دی په بله رأيه پسي وګوری، پسله هغه څخه چې پارلمان دغه دوې مشورې رَد کړې يوه بله توره او منحوسه رأيه ور وړاندي سوه چې پر هغه رأيه د پارلمان ټولو اعضاوو موافِقه رأيه ورکړه، چې دغه رأيه د مکې مکرمې د لوی مجرم او د اسلام دښمن ابوجهل بن هشام له طرفه وړاندي سوه، ابوجهل ملعون و ويل:

ښه طريقه او نقشه زما سره ده، داسې نقشه چې تاسي يو هم هغه ته نه سی رسېدلای، خلکو ويل: هغه څه شي او څنګه نقشه ده؟ يا ابا الحکم! ابوجهل و ويل: د قريشو د هر ښاخ څخه به يو يو قوي او غښتلی ځوان را وباسو او بل هر قوم چې په مکه کې اوسيږي د هغو څخه به هم يو يو قوي ځوان را وباسو، دغو ځوانانو ته به تېرې توري په لاس ورکړو ټوله دې په يوه وار د تورو واري پر وکړي او و دی يې وژني، دئ به و وژل سي او موږ به ځني فارغه سو او دا به هم نه سي معلومه چې د چا په واري و وژل سو، بيا نو که بني هاشم يا بني عبد مناف د ده بدله اخيستل د ټولو قريشو او ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

قومو سره نه سي جنګېدلای ځکه د ده وینه پر ټولو قومو و وېشل سوه نو دوی به په دیت راضي سي او موږ به دیت ورکړو. نجدي شیخ و ویل: دا صحي فکر دی. ابوجهل ملعون داسي طریقه او نقشه جوړه کړه چي د شیطان سره هم دا فکر نه ؤ ورسره، نو ابوجهل د اسلام او مسلمانانو په دښمني کي تر شیطان هم خبیث ؤ. د قریشو ټولو مشرانو پر دغه ظالمانه فکر او نقشه اتفاق وکړی او د دغه اتفاق د عملي کولو دپاره یې فوري تصمیم ونیوی چي دا کار به ډېر ژر سر ته رسوو. بیانو د قریشو مشران خپلو کورو ته ولاړل.

د رسول الله ﷺ هجرت

کله چي د رسول الله ﷺ د وژلو نقشه د رأیو په اتفاق تصویب سوه د الله جل جلاله له طرفه و رسول الله ﷺ ته جبریل علیه السلام راغلی او رسول الله ﷺ یې د قریشو دغه د غدر په عمل خبر کړی او ورته وېې ویل چي: الله جل جلاله د هجرت اجازه درته وکړه او د هجرت وخت یې هم در معلوم کړی او ویل: الله جل جلاله فرمایي: نن شپه پر هغه خپل بستر مه بیدېږه کوم چي ته پر بیدېدې، اوس نو رسول الله ﷺ د هجرت دپاره تیاري او آمادګي نیسي نو د دغې ورځي په غرمه کي رسول الله ﷺ د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه کور ته د هجرت د نقشې جوړولو دپاره ورغلی، حضرتِ عائشه رضی الله عنها وایي: موږ په غرمه کي د ابوبکر رضی الله عنه په کور کي ناست ؤ چي یو چا و ابوبکر رضی الله عنه ته و ویل: هغه دی رسول الله ﷺ چي مول یې وهلی یا مخ یې پټ کړی دی راغلی، دا داسي وخت ؤ چي رسول الله ﷺ هیڅکله په دغه وخت کي زموږ کور ته نه راتلی (هو رسول الله ﷺ کله ناکله د ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه کور ته ورتلی مګر په داسي وخت کي چي غرمه او شدیده ګرمي دي وي نه ورتلی) حضرتِ عائشه رضی الله عنها وایي: عادتًا رسول الله ﷺ په دغسي وخت کي زموږ کور ته نه راتلی نو ابوبکر رضی الله عنه و ویل: زما مور او پلار دي تر ده قربان وي په دې وخت کي نه دی راغلی مګر د یوه مهم کار دپاره.

حضرتِ عائشه رضی الله عنها وایي: رسول الله ﷺ راغلی او کور ته یې د داخلېدلو اجازه وغوښتل اجازه ورکول سوه او کور ته را داخل سو، د ابوبکر رضی الله عنه سره په کور کي اسماء

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عائشهؓ چي د ابوبکرؓ لوني دي ور سره وې، رسول الله ﷺ ورته و ویل: دغه خوک چي ستا سره دي دباندي یې وباسه (د هجرت کار دومره په پټه سره کېدی چي ابوبکرؓ ته وایي لوني دي دباندي وباسه، سره له دې چي اسماء او عائشه دواړي مسلماناني دي بیا هم رسول الله ﷺ وایي: دباندي دي ووزي) ابوبکر الصدّیقؓ و ویل: یا رسولَ الله! زما مور او پلار دي تر تا قربان وي دا ستا کورنی ده څه نه پیښیږي، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا ابا بکر! ما ته د هجرت اجازه راکړل سوه، ابوبکرؓ و ویل: یا رسولَ الله ملګرتیا؟ یعني: زه دي په دې سفرکي ملګری یم؟ رسول الله ﷺ ویل: هو یا ابا بکر! ابوبکر الصدّیقؓ په ژړا سو او ډیر شدید یې وژړل، دا د خوشالی ژړا وه، حضرت عائشهؓ وایي: ما تر دغه ورځي د مخه څوک نه ؤ لیدلی چي له خوشالیه دي ژاړي عادتاً انسان له غمه ژاړي، مګر ابوبکر الصدّیقؓ په دغه ورځ له خوشالیه ژړل او د خوشالی سبب یې دا ؤ چي په هجرت کي د رسول الله ﷺ ملګری دی، دلته د ابوبکر الصدّیقؓ په کورکي د هجرت دپاره پوره نقشه جوړه او وخت وټاکل سو، رسول الله ﷺ خپل کور ته ولاړی او د شپې د را تګ په انتظار دی، خو هلته یو کار ؤ چي رسول الله ﷺ باید تر هجرت د مخه عملي کړی وای چي هغه د امانتو کار ؤ، څنګه د امانتو کار؟ هغه داسي:

څرنګه چي په هغه وخت کي بانکونه نه وه نو که به چا قیمتي شیان درلودل او دئ به په سفر تلی یا به یې د هغه شي د ساتلو دپاره ځای نه درلودی نو به یې دغه قیمتي شیان د یوه داسي چا سره د امانت پر ډول ایښوول چي په هغه چا به یې اعتبار او باور درلودی او دغه امانتونه تر هر چا د رسول الله ﷺ سره ډیر پراته وه ځکه چي دئ ﷺ صادق الأمین ؤ.

او دغه امانتونه کفارو ورته ایښوول حال دا چي دغو کفارو آزارونه هم ورکول، د ده ﷺ سره یې عقیدوي مخالفتونه هم درلودل خو د امانتو په باره کي یې تر هر چا پر ده ﷺ ډیر باور او اعتماد درلودی، نو ځکه د رسول الله سره ډیر قېمتي شیان د امانت پر قسم پراته وه، اوس چي رسول الله ﷺ ته د هجرت اجازه وسوه او دئ ﷺ نه غواړي چي دغه امانتونه ضائع سي هر شئ باید خپل مالک ته ورسیږي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو يې دغه امانتونه حضرت علي رضي الله عنه ته ور وښوول، چې دغه شئ د فلاني او دا شئ د فلاني دی، د ټولو امانتو مالکان يې ور وښوول او ويل: زما تر تګ وروسته به دغه امانتونه خپلو خاوندانو ته ورسوې او بيا يې علي رضي الله عنه ته وويل: چې ته به نن شپه زما په بسترکي بيده سې.

مګر د مجرم قريشو مشرانو ټوله ورځ په دې کي تېره کړه چي هغه خپله مجرمانه او خاينانه فيصله کومه چي د دارُالندوه په پارلماني غونډه کي سهار تصويب سوې وه په عمل کي اجراء کړي، کله چي شپه سوه رسول الله ﷺ په خپل کورکي دی او هغه ځوانان چي قريشو د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره را ټول کړي وه هغه هم د شپې راغله او د رسول الله ﷺ پر کور را وګرځېدل کورېې محاصره کړی خاصتاً دکور دروازې ته ډېر متوجه دي، دا يې قصد او اراده ده چي رسول الله ﷺ له کوره را ووزي دوی ټول په يوه وار حمله پر وکړي، د دغو ځوانانو د ډلي د إداره کولو دپاره د قريشو د مشرانو څخه يوولس نفره رئيسان وټاکل سوه، چي د دغه مجرم حرکت څارنه وکړي او د دغو رئيسانو نومونه په داسي ډول سره دي:

۱ – ابوجهل بن هشام. ۲ – حکم بن أبي العاص. ۳ – عُقبه بن أبي معيط،
۴ – نضر بن الحارث. ۵ – أميه بن خلف. ٦ – زُمعه بن الأسود،
۷ – طُعيمه بن عدي. ۸ – ابولهب. ۹ – أبئ بن خلف.
۱۰ – نبيه بن الحجاج. ۱۱ – د ده ورور منبه بن الحجاج.

د مشرک قريشو دا ټينګ يقين ؤ چي دغه مجرمانه عمل مو خامخا کاميابه کېږي تر داسي اندازې چي ابوجهل خبيث په فخر او غرور سره و درېدی او خپلو محاصره کوونکو ملګرو ته يې د پسخند پر قسم و ويل: محمّد داسي فکر او خيال کوي: که تاسي د ده متابعت وکړی د عربو او عجمو پاچهان به سی او پسله مرګه به بيا را ژوندي سی او هلته به تاسي لره داسي باغونه وي لکه د شام او اُردن او که تاسي د ده متابعت ونه کړی په دې دنيا کي به مو حلال کړي او بيا به پسله مرګه را ژوندي سی او هلته به بيا تاسي لره اوروي چي په هغه کي به سوځل کېږی.

ابن اسحاق رحمه الله وايي: د دغه جُرم د عملي کولو وخت يې تر نيمي شپې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته ټا کلی ؤ نو ټول ویښ وه او هغه د صفر د لحظې په انتظار وه، مګر الله جل جلاله پرخپله إراده غالب او قادر دی د مځکې او آسمانو امر د ده عزوجل په قدرت کې دی هرڅه چې د رب العزت سبحانه وتعالی إراده وي هغه کېږي، دئ جل جلاله خلک ساتلای سي خو د ده عزوجل له عذابه هیڅوک نه خپل ځان او نه بل څوک ساتلای سي، الله جل جلاله په دغه شپه هغه کار وکړی چې بیا په وروسته کې خپل رسول ﷺ ته فرمایي:

﴿ وَإِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ أَوْ يَقْتُلُوكَ أَوْ يُخْرِجُوكَ ۚ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللَّهُ ۖ وَاللَّهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٣٠﴾ ﴾. [الأنفال: ٣٠]

یعني: اې محمّده! ﷺ هغه وخت یاد کړه چې ستا سره هغو کسانو چې کافران سوي دي چم او فرېب کاوه، یعني: تا ته یې د دې دپاره چم جوړاوه چې تا بندي کړي، یا دي و وژني، یا تا له مکې څخه فراره کړي او دوی دغه مکر او فریب ستا سره په پټه کاوه، خو دغه د دوی د فرېب جزاء الله جل جلاله ورکوي او الله جل جلاله د فرېب ښه جزاء ورکوونکی دی.

په دغه آیات شریف کې الله جل جلاله خپل رسول ﷺ ته دغه د دارُ الندوه د مشورې بیان کړی دی او بیا یې د رسول الله ﷺ د خلاصون اطمینان ورکړی دی.

خیر کفار د نیمي شپې په انتظار دي خو د مخه تر وخت یوه له دغو ځوانانو غوښتل چې تر دېواله ورواوړي او دننه کور ته ورسي، په دغه وخت کې د کور له طرفه یوې ښځې ږغ پر وکړی، نفر بیرته را وګرځېدی او بیا دغو ځوانانو په خپل منځ کې سره و ویل: که عرب په دې خبر سي چې موږ پرخپلو ښځو دننه په کورو کې حمله کوو دا به زموږ دپاره ابدي شرم او پیغور وي، دا عیب دی چې په یوه کور کې ښځه وي او موږ ورننوزو، نو موږ به دلې انتظار کوو تر څو چې محمّد ﷺ را وزي خو کور ته به نه ورځو، پر دغه خبره یې اتفاق سو نو څکه دننه کور ته نه ورغله.

سبحان الله! دا هغه جاهل عرب وه چې ژوندي انسانان یې ښخول او دغه یې د کورو د حرم مراعت او احترام ؤ، غواړي چې د الله رسول ﷺ و وژني مګر کور ته دننه نه ورځي، خو بالمقابل د نن ورځي د هغو کسانو په عمل بشریت شرمېږي! چې دوی خپل ځانونه په نړۍ او جهان کې د علم او پوهې استادان بولي او ځانونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بشر د حقوقو بيرغ پورته کوونکي بولي، د ښځو د حقوقو په نارو خو يې د غاړي رګونه وشکېدل او په عين حال کي د دوی په دې هيڅ پروا نه کيږي چي په يوه داسي کور ورننوزي چي هلته ببله ښځو بل هيڅوک هم نه وي او چي زړه يې غواړي هغسي وکړي، کورونه محاصره کړي د کورو خاوندان وتړي او بيا د خپلو شيطاني خواهشاتو د پوره کولو دپاره ښځي بې عفته کړي، دا د نن ورځي د علم او پوهي د پروفيسرانو عمل دی او هغه د بُت پرستو جاهلانو عمل ؤ اوس يې تاسي سره مقايسه کړی.

خير دغه ځوانان د کور د دروازې سره د رسول الله ﷺ د راوتلو انتظار کوي، په دغه خطرناکه وخت کي رسول الله ﷺ و علي بن أبي طالب رضی الله عنه ته و ويل: ته زما په بستر کي پرېوزه او دغه زما زرغون حضرمي پټو در باندي واچوه او بېغمه بيده سه (دا هغه پټو ؤ چي رسول الله ﷺ به همېشه په دغه پټو کي بيدېدی) او ويل: تا ته له دويه داسي شئ نه پيښيږي چي ستا دي نا خوښه وي، بيا نو رسول الله ﷺ دروازه خلاصه کړه او له کوره و وتی، کفار دکور د دروازې سره ولاړ دي رسول الله ﷺ د دوی مخ ته او د دوی په منځ کي تېرسو دوی نه ليدی، دا د الله جل جلاله ساتنه او الهي معجزه وه چي دوی نه سواې ليدلای او رسول الله ﷺ د راوتلو په وخت کي د سورة يٰسٓ دغه آياتونه ويل:

﴿يسٓ ۝١ وَٱلْقُرْءَانِ ٱلْحَكِيمِ ۝٢ إِنَّكَ لَمِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ ۝٣ عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ۝٤﴾

ترځو د الله جل جلاله دې قول ته ورسېدی چي فرمايي:

﴿وَجَعَلْنَا مِنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ۝٩﴾

رسول الله ﷺ د دوی په منځ کي تيريږي او دوی يې نه ويني، رسول الله ﷺ په دغه هم کفايت و نه کړی بلکه د مځکي څخه به يې خاوري را اخيستې او د هر يوه پر سر يې جلا جلا وراچولې او يوه هم و نه ليدی.

الله جل جلاله خپل رسول ﷺ په دغه طريقه سره د کفارو د ليدلو څخه پټ کړی.

رسول الله ﷺ له خپله کوره را و وتی او د ابوبکرالصدّيق رضی الله عنه کور ته ورغلی او ځوانان هلته د رسول الله ﷺ د کور مخ ته د صِفر د لحظې په انتظار ولاړ دي.

بيا نو رسول الله ﷺ او ابوبکرالصدّيق رضی الله عنه د کور د شا له دروازې يا دربچې څخه.

(c) Ketabton.com: The Digital Library

و وتل او د یمن پر طرف رهي سوه، که څه هم مدینه منوره د مکې مکرمې د شمال پر طرف ته واقع ده خو دوی د جنوب پر طرف حرکت وکړی، دا په دې سبب چي د هجرت کارونه په ډیر پټ او سِرِّي ډول سره وسي او پر قریشو لار ورکه سي نو خود د جنوب او یمن پر طرف رهي سوه.

هلته هغه محاصره کوونکي ځوانان د ناکامۍ د وخت انتظار کوي، شپه ډېره تېره سوه د ځوانانو پر چهرو کرار کرار د نا امیدۍ او ناکامۍ علامې ښکاره کیږي، په دغه وخت کي یو سړئ راغلی چي د دوی د ملګرو څخه نه ؤ او وې لیدل چي ځوانان د رسول الله ﷺ د کور د دروازې سره ولاړ دي.

سړي پوښتنه وکړه چي د څه شي انتظار کوی؟

ځوانانو ویل: د محمّد ﷺ د راوتلو.

سړي ویل: خراب او برباد سواست په والله هغه ستاسي مخ ته تېر سو او ستاسي پر سرو یې خاوري هم درواچولې او په خپل کار پسي ولاړی.

دوی ویل: په والله موږ نه دی لیدلی او د خپلو سرو څخه د خاورو په ایسته کولو مشغوله سوه، خو بیا هم ځوانانو د دروازې تر چاکو ورته وکتل وې لیدل چي هغه دی په بستر کي یو څوک پروت دی ویل: والله دا محمّد دی چي بیده دی او نور هم انتظار ورته کوو، د دې امکان ؤ چي دغه ځوانان د دغه بستر پر نفر حمله وکړي ځکه د دوی دا یقین ؤ چي دا محمّد ﷺ دی.

حال دا چه په دغه بستر کي حضرت علي رضی الله عنه پروت ؤ او هغه خپل ځان د رسول الله ﷺ دپاره فدایي کړی ؤ، ځکه په دغه بستر کي بیده‌دل لوی خطر دی او دا کار لویه قرباني او فدا کاري ده، نو خود و علي رضی الله عنه ته په اسلام کي اول فِدایي ویل کیږي ځکه چي د رسول الله ﷺ په عوض او بدل کي یې خپل ځان مرګ ته سپارلی ؤ، دئ د هغه چا په بستر کي پروت دی چي د هغه د وژلو حکم د قریشو ظالمو مشرانو او مشرِک پارلمان صادر کړی دی، په دغسي بستر کي پرېوتل لویه فداکاري او قرباني ده.

څه وخت چي تېر سو ځوانانو نور صبر نه سوای کولای دروازه یې و ټکول او آخر یې په زور خلاصه کړه، دننه چي ورغله علي رضی الله عنه مخ لڅ کړی ځوانان په حیرت کي پاته

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوه چي دا خو رسول الله ﷺ نه دی نویې د علی رضي الله عنه څخه د رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه، هغه ویل: زه نه یم په خبر دلته نسته، ځوانانو کور ویلتی او رسولُ الله ﷺ یې نه کړی پیدا، په مکه مکرمه کي ډیر ژر خبر نشر سو چي محمّد ﷺ هجرت کړی دی.

له کوره تر غارِ ثوره پوري

د بعثت په څوارلسم کال د صفري د میاشتي په (۲۷) تاریخ چي د (٦۲۲) عیسوي کال د سپتمبر د میاشتي د (۱۲ – ۱۳) تاریخ سره برابریږي رسول الله ﷺ د شپې له خپله کوره و وتی او د خپل وفاء داره ملګري ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه کور ته ورغلی او د مخه تر دې چي سهار سي دوی دواړه د ابوبکر الصدیق رضي الله عنه د کور د شا له دروازې څخه په تلوار و وتل، څرنګه چي رسول الله ﷺ پوهېدی چي قریش به د دوی په طلب او پیدا کولو کي ډېر کوښښونه وکړي او هغه لار چي تر هر څه د مخه به و هغې ته ډېر متوجه وي هغه د مدینې منورې عمومي لار ده چي د مکې مکرمې د شمال و طرف ته وه، نو رسول الله ﷺ هغه لار پرېښوول او د هغې پر عکس د مکې مکرمې د جنوب پر طرف پر هغه لار رهي سو چي د یمن و طرف ته تله، ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه یو مولی درلودی (مولی هغه مریي ته ویل کیږي چي د خپل مالک له طرَفه آزاد سوی وي یعني: پخوایې مریئ ؤ او اوس یې آزاد کړی دی) نو ابوبکر رضي الله عنه دغه خپل مولی ته چي عامر بن فُهَیره نومېدی، وویل: په مورِ پسي پسونه را رهي کړه، رسولُ الله ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه رهي دي او تر شا پسونه په پسې دي، دا ولي؟ دا د دې دپاره چي د دوی د قدمو آثار او علامې ورکي سي، داسي پل او نښانه نه سي پاته چي څوک و وایي: دلته نفر تللي دي، د هجرت کار ډېر پټ او په سرّي ډول سر ته رسیږي، رسولُ الله ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه پردې لار تقریبًا پنځه میله مخ ته ولاړل ترڅو چي یوه غره ته و رسېدل چي دغه غره ته جَبَلِ ثور ویل کیږي دغه غر ډېر لوی او لوړ غر دی ډیري ډېري او لاښونه لري، دغه غره ته ختل ډېر سخت او مشکل دي خو دوی په شپه کي په ډېر تکلیف او زحمت سره دغه غره ته وختل ترڅو هغه غار ته ورسېدل چي تقریبًا د غره په سر کي ؤ او غارِ ثور ورته ویل کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غارِ ثور واقعې

کله چې دوی غار ته ورسېدل ابو بکرالصدّيق رضی الله عنه خپل مولی عامر بن فُهيره ته و ويل: ته ولاړ سه او زما کورني ته خبر ورکړه چې موږ چيري او په کوم ځای کې يو او بيا يې رسولُ الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! والله ته به غار ته نه ننوزې ترڅو چې زه تر تا د مخه نه يم ننوتلی، ځکه که په دغه غار کې يو ځيرونکی حيوان يا مار او لړم وه تر تا د مخه به ما ته تکليف راکړي، نو اول ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه غار ته ننوتی، غارِ ثور د غره غار دی په غار کې يې وکتل هلته د غار په يوه طرف کې څو نور کوچني غارونه هم وه ابوبکرالصديق رضی الله عنه خپل لُنګ څيري کړی څو غاره يې د هغه لُنګ په ټوکرانو پټ کړه، خو دوه سوري يا غاره خلاص پاته سوه د هغو پر خوله يې خپله پښه کښېښوول او بيا يې رسول الله ﷺ ته و ويل: اوس نو غار ته را داخل سه، رسولُ الله ﷺ غار ته ور ننوتی پسله څه وخته يې سر د ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه پر ځنګانه کښېښاوه او بيده سو، پسله څه وخته له يوه غاره څخه يوه شي ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه پر پښه و واهه، خو ابوبکر الصدّيق رضی الله عنه له دې بيري چې رسولُ الله ﷺ به را وېښ سي هيڅ حرکت و نه کړی خو له درده يې تر سترګو اوښکي را توی سوې چې هغه اوښکي يې د رسول الله ﷺ پر مبارک مخ ولوېدې، دا د صديق اکبر صِدق او اخلاص ؤ او دا يې د رسولُ الله ﷺ پر ساتنه حرص ؤ، رسولُ الله ﷺ په دغه اوښکو را وېښ سو او ويل: څه درته پېښه ده؟ يا ابابکر! ده رضی الله عنه و ويل: زما مور او پلار دي تر تا قربان وي يو شي و وهلم، رسولُ الله ﷺ هغه د درد پر ځای خپلي مبارکي لاړي ومښلې، د ابوبکر رضی الله عنه له بدنه هغه درد ايسته سو او دوی دواړه په دغه غار کې درې شپې پټ پاته سوه، د جمعې شپه، د شنبې شپه او د يکشنبې شپه. (بيرته مکې مکرمې ته راسه)

کله چې د قريشو دا يقين سو چې رسول الله ﷺ د دوی د خبيثي نقشې په شپه د دوی له لاسه و وتی تر ټولو د مخه يې د حضرتِ علي رضی الله عنه په وهلو شروع وکړه او کعبې شريفي ته يې راوستی د څه وخت دپاره يې په دې سبب بندي کړی چې ګوندي د رسولُ الله ﷺ معلومات ځني حاصل کړي خو کله چې کفار د علي رضی الله عنه څخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نا امیده سوه نو د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه کور ته ورغله دروازه یې ور وټکول د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه لور اسماء رضي الله عنها ورته را و وتل، ابوجهل ورته ویل: پلار دي چیري دی؟ هغې ویل: نه یم خبره چي چیري دی، ابوجهل خبیث پوه سو چي هغه هم د محمّد ﷺ سره تللی دی، نو یې یوه سخته چپلاخه ور سره کړه چي اسماء رضي الله عنها د دغي چپلاخي له زوره پر مځکه و لوېدل او د غوږ والۍ یې و لوېدی، اسماء رضي الله عنها ورته و ویل: و شرمېږه د خلکو د وهلو نه یې ښځي وهې، ابوجهل هم په خپل ځان کي وشرمېدی چي ښځه وهي نو خود له دې ځایه بیرته نا امیده ولاړی.

ابوجهل د ښځي په وهلو شرمېږي خود نن ورځي بشردوستان او د ښځو د حقوقو بیرغ پورته کوونکي د ښځو وهل او بې عزته کول د ځان همت او مړانه بولي!

څه وخت وروسته ابو قحافه د ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه پلار چي په سترګو ړوند ؤ د ابوبکر الصدیق رضي الله عنه کور ته ورغلی او د اسماء رضي الله عنها څخه یې پوښتنه وکړه چي پلار دي چیري دی؟ اسماء رضي الله عنها و ویل: نه یم خبره، څرنګه چي ټول قریش پوهېدل چي دوی په هجرت تللي دي نو ابو قحافه و ویل: تاسي ته یې د خرڅ او مصرف دپاره یو شئ در پرې اېښی دی؟ اسماء رضي الله عنها د دې دپاره چي خپل نیکه ته اطمینان ورکړي ولاړه سوه او په هغه کڅوړه کي یې ډبري را وړې کومه چي ابوبکر رضي الله عنه په هغه کي پیسې اېښوولې، هغه کڅوړه یې ابو قحافه ته ونیول او ویل: دغه یې را پرې ایښي دي، ابو قحافه چي په سترګو ړوند ؤ او شئ یې نه لیدی پر کڅوړه یې لاس تېر کړی د ده په خیال زر ورغله ځکه د هغه وخت پیسې زر وې، ویل: که یې دا در پرې ایښي وي دا خو ډېر شئ دی حال دا چي ابوبکر رضي الله عنه په کور کي څه نه وه پرې ایښي، خپل مال او دارایي چي پنځه شپږ زره درهمه کېدل هغه یې ټول د دې دپاره ور سره اخیستي وه چي د هجرت په لار کي یې د رسولُ الله ﷺ د ضرورت په وخت کي مصرف کړي.

ابوبکر رضي الله عنه ته رسول الله ﷺ تر خپل اولاد د مخه او نژدې ؤ ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه هغه خوک دی چي بیا په وروسته کي په مدینه منوره کي رسولُ الله ﷺ د مجاهدینو د مرستي دپاره د صحابهٔ کرامو څخه د مرستي یا کومک پر قسم مال وغوښتی هر چا یو څه را وړل خو ابوبکر الصدّیق رضي الله عنه خپله ټوله دارایي خپل ټول مال هر څه چي یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

درلودل ټول یې را وړه و رسول الله ﷺ ته یې کښېښوول، ځرنګه چې رسول الله ﷺ ته د ده ژوند او دارایي ور معلوم وه پوه سو چې ده خپل ټول مال را وړی دی نو یې پوښتنه ځني وکړه چې د خپل اهل او کورنۍ دپاره دې څه پرېښوول؟

ابوبکر الصدّیق ﷺ وویل: هغو ته مې الله او رسول الله پرېښوول.

خیر د قریشو دا یقین سو چې محمّد ﷺ او ابوبکر ﷺ په هجرت تللي دي جنون او لیونتوب ورته پېښ سو سمدستي یې یوه اضطراري غونډه یا جلسه جوړه کړه او په هغه کي یې دا فیصله وکړه چې ټول هغه کارونه به عملي کوو چې د دغو دوو نفرو د نیولو دپاره زموږ مرسته او کومک کوي، اول خو یې ټولي هغه لاري چې د مکې مکرمې څخه دباندي وتلې تر مسلح مراقبت یا څارني لاندي ونیولې، نوري ډلي یې هم جوړي کړې چې تر مکې مکرمې دباندي ووزي او شا و خوا په دوی پسي وګرځي، د قریشو مشرانو دا اعلان هم وکړی: که چا محمّد ﷺ مړ یا ژوندئ راوستی هغه ته (۱۰۰) اوښان په انعام او جائزه کي ورکوو، سل اوښه انعام په هغه وخت کي لویه سرمایه وه نو ټولو خلکو د رسول الله ﷺ په پلټنه او پیدا کولو شروع وکړه، پیاده او سپاره خلک پسي ګرځي او هر یو ډېر زیات کوښښ کوي چې محمّد ﷺ پیدا کړي، په غرو او شېلو کي ګرځي خو د رسول الله ﷺ او د هغه د ملګري هیڅ اثر نسته، د مکې مکرمې ځینو خلکو د جبلِ ثور پر طرف پلټنه شروع کړه او هلته پسي ګرځي هر ځای چې یې وکتل دوی یې نه کړه پیدا خو د مشرکانو څخه یوه نفر وویل: دلته په دغه غره کي یو غار هم سته.

کفار د غار و طرف ته رهي سوه مګر د غار پر شا وخوا هیڅ داسي علامه نسته چې دلته دي څوک راغلي وي خو بیا هم کفار تر غاره پوري ورغله او د غار په خوله کي و درېدل، اوس نو دلته روایتونه مختلف دي څوک وایي: الله جل جلاله د غنو په واسطه د غنو ځالګۍ د غار پر خوله واچولې او ځیني روایتونه وایي چې د غار په خوله کي کوتره وه چې هګۍ یې اچولي وې او پر خپلو هګیو پرته وه، چې دغه دواړه پردې دلالت کوي چې نه دلته څوک سته او نه څوک راغلي دي خو دغه روایتونه ضعیفه دي صحي روایت هغه دی چې په صحیح البخاري کي یې امام بخاري رحمه الله روایتوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سبحان الله! دغه کفار د غار تر خولې پورې راغله او د غار په خوله کې ولاړ دي غار هم لوی او اوږد غار نه دی که یوه له دغو کفارو دننه غار ته صحي کتلي وای دوی به یې لیدلي وای، که څه هم د غنو ځالي موجودي وای بیا یې هم دوی لیدلای سوای، خو هغه واقعي شئ چي پېښ دی هغه دا چه کفار د غار تر خولې پورې راغلي دي په محمّد ﷺ پسې ګرځي، سل اوښه جائزه او انعام غواړي، اوس د غار په خوله کې ولاړ دي او خبري کوي مګر یو هم ځان ته دا تکلیف نه ورکوي چي یو وار دننه غار ته ورننوزي، په بخاري شریف کي حدیث دی چي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه وایي: زه د رسول الله ﷺ سره په غار کي وم چي سر مي را پورته کړی د کفارو پښې مي ولیدې، ما ویل: یا رسولَ الله! که یوه له دغه قومه څخه کښته وکتل موږ وېني یعني: موږ ته دومره ډېر نژدې ولاړ وه که یوه و دغه غار ته سر را کښته کړی وای موږ یې لیدلای سوای مګر رسول الله ﷺ په هغه اعتماد او باور چي پر خپل رب عزوجل یې درلودی را ته و ویل: یا ابا بکر! څه ګمان دي دی پر هغو دوو چي دریم یې الله دی؟ دا پر الله جل جلاله د اعتماد او توکل هغه لوړ مقام دی چي رسول الله ﷺ درلودی.

او دا هم د ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه فضیلت دی چي الله جل جلاله په قرآن مجید کي د صاحب په نامه سره ذکر کړی دی، د هیچا په وسه نه ده پوره چي د ابوبکر رضی الله عنه د فضیلت څخه انکار وکړي ځکه په قرآن مجید کي د ده رضی الله عنه فضیلت ذکر سوی دی الله جل جلاله فرمایي:

﴿إِذْ هُمَا فِي ٱلْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَـٰحِبِهِۦ لَا تَحْزَنْ إِنَّ ٱللَّهَ مَعَنَا﴾ [التوبه: ۴۰]

یعني: کله چي دوی دواړه په غار کي وه کله چي محمّد ﷺ خپل ملګري او صاحب ته وایي: ته مه غمجن کېږه بېشکه چي الله زموږ سره دی.

او دا هم د امت په اجماع سره ثابته ده چي په دغه سفر کي د رسول الله ﷺ ملګری ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ؤ، دا د ابوبکر رضی الله عنه د فضیلت ثبوت او اثبات دی چي الله جل جلاله دئ د رسول الله ﷺ صاحب او ملګری و بلی او الله جل جلاله وفرمایل: زه د دوی دواړو سره یم.

اوس نو کفار د غار تر خولې پورې ورغله او هلته ولاړ دي خبري کوي خو دوی یې و نه لیدل او بیرته را وګرځېدل دا الٰهي معجزه ده چي په دغه ځای کي ښکاره کېږي ځکه کفار د غار ترخولې ورغله او په هغو خلکو پسي ګرځي چي په دغه غار کي

(c) ketabton.com: The Digital Library

موجود دي خو په غار کي يې و نه کتل، الله جل جلاله له دغه کاره څخه منعه کړل، د دوی زړونه يې له دغه را وګرځول چي په هغه غار کي چي دوی يې په خوله کي ولاړ دي خپل د مقصد په خلکو پسي ګوري، دا د قادر الله جل جلاله قدرت دی.

کفار درې ورځي پرله پسې په رسول الله ﷺ پسي ګرځېدل هر ځای يې طلب او پلټنه وکړه خو هيڅ شئ يې لاس ته نه ورغله،نه معلومات، نه علامه، نه دوی، قريش نوپربږده چي په خپل طلب او پلټنه کي سرګردانه دي.

په دغو ورځو کي چي رسول الله ﷺ او ملګری يې هلته په غار کي دي د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه زوی عبدالله د ورځي په مکه مکرمه کي ګرځي د قريشو معلومات ټولوي او د شپې پټ غارِ ثور ته ورځي او هغه د قريشو حالات و رسول الله ﷺ ته بيانوي چي نن داسي او داسي پېښه وه، د ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه لور اسماء رضي الله عنها به هم په شپه کي د سبا ورځي دپاره خواړه ورته راوړل، سبحان الله! دغه لور غر، دغه ليري او ډېرينه لار سره له دې چي نن ورځ تر يوې اندازې اصلاح سوې هم ده خو بيا هم يو قوي ځوان د ورځي په روښنايي کي بېله تکليفه او ستړيا نه سي ور ختلای خو اسماء رضي الله عنها ښځه ده او په عين وخت کي حامله هم ده (په نس کي کوچنۍ لري) د شپې په تاريکه کي د کفارو په پټه دغه لوړ غره ته خېژي او دوی ته خواړه ور رسوي او بيا بيرته خپل کورته راځي، دا کوم همت، جُرئت او فدا کاري ده.

خوندو! مسلماني ښځي دغسي وي چي د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ په لار کي حتّی د دين او مسلمانی په لار کي هيڅ تکليف، تکليف نه بولي، دا اسماء رضي الله عنها وه او دغه يې مرسته ده چي د هجرت په وخت کي يې د رسول الله ﷺ سره کول.

همدارنګه عامر بن فُهَيره رضي الله عنه هغه د ابوبکرالصدّيق رضي الله عنه مولی به بيا پر دغه لار پسونه بېول او را وستل چي د عبدالله او اسماء پلونه او د پښو علامې ورکي سي، څوک په دې نه سي پوه چي پر دغه لار څوک تللي او راغلي دي او د دغو پسو يا ميږو څخه به يې رسول الله ﷺ او ابو بکرالصدّيق رضي الله عنه ته شيدې هم ورکولې، حضرت ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه پوره ترتيبات نيولي وه، د خوړو راوړلو مؤظف، د اخبار رسولو مؤظف، د آثارو او علامو ورکولو او خرابولو مؤظف، ټولي وظيفې وېشل سوي وې، که څه هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغه هجرت دپاره سامان او وسائل ساده او بسیط وه، خو بیا هم د هغه وخت او زمانې له حاله سره برابر او مطابق وه، ټول کارونه په یوه صحي نقشه سره جوړ سوي وه، اوس نو په غار کي درې ورځي پوره او تیري سوې د قریشو دا امید قطعه سو چي رسول اللهﷺ دي د مکې مکرمې په داخل یا اطرافو کي پیدا کړي نو یې خپل طلب او پلټنه پرېښوول ځکه درې ورځي پرله پسې بېله نتیجې پوره سرګردانه سول.

د هجرت د لاري واقعات

هلته په مکه مکرمه کي یو سړئ ؤ چي عبدالله بن اُرَیقَط نومېدی دغه سړئ په لارو کي ډېر ماهر ؤیعني: لیري او نژدې، پټي او ښکاره لاري ټولي ور معلومي وې که څه هم دغه سړئ د مشرک قریشو پردین ؤ خو امانت کاره هم ؤ، نو رسول اللهﷺ او ابوبکر الصدّیقؓ تر هجرت د مخه دغه عبدالله بن اُریقط د مال او پیسو په مقابل نوکر کړی چي ته به د هجرت په وخت کي زموږ سره ځې او پر داسي لارو به مو مدینې منورې ته بیایې چي چا ته نه وي معلومي، هغه هم دا قبوله کړه.

نو ابوبکر الصدّیقؓ هغه د هجرت دپاره دوه ساتل سوي اوښان دغه عبدالله ته ور تسلیم کړي وه او بیا یې خبر ورکړی چي دغه اوښان په فلاني وخت کي غارِ ثور ته راوله، کله چي رسول اللهﷺ په غار کي درې شپې تیري کړې او د دوشنبې شپه سوه چي دا نو د هجرت د اول کال د ربیع الأول د میاشتي اوله شپه ده او د عیسوي یا میلادي (۶۲۲)کال د سپتمبر د میاشتي (۱۶) تاریخ دی عبدالله بن اُرَیقط د شپې هغه دوه اوښان ور وستل، دلته نو ابوبکر الصدّیقؓ و رسول اللهﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! د دغو دوو اوښانو څخه یو واخله او هغه ښه اوښ یې و دهﷺ ته ور نژدې کړی، رسول اللهﷺ وفرمایل: یا ابا بکر! اخلم یې مګر په قېمت سره.

په دغه وخت کي د ابوبکرؓ لور اسماءؓ هم راغله چي د دوی د سفر دپاره یې خواړه ور سره را اخیستي وه او دا یې هېر سوي وه چي د دوی د خوړو د تړلو دپاره یو ټوکر یا یو تناو (رسی،) ور سره را واخلي اوس چي دا غواړي چي د دغه خوړو د کچوري خوله وتړي یا یې د دوی په اوښ پوري وتړي ټوکر یا رسی نسته نو یې خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

نطاق دوه ځایه کړی په یوه حصه یې هغه د دوی خواړه وتړل او د نطاق هغه بله حصه یې پر خپله ملا وتړل او له دغې ورځې څخه دې ﷺ ته (ذاتُ النِطاقَین) ویل کیږي.

اوس نو نِطاق څه شي دی؟ نِطاق داسې یو ټوکر دی چې په هغه وختو کې ښځو تر ملا، یا تر سر تړی (لکه یو بَرداره کمر بند) چې دغه نِطاق د هغه وخت د لباس یو جُز ؤ، اسماء ﷺ د دغه خوړو د تړلو دپاره و یوه ټوکر ته ضرورت درلودی مګر ټوکر نسته نو یې خپل نِطاق څیرې او دوه ځایه کړی یوه حصه یې پرخپله ملا یا سر وتړل او په هغه بله حصه یې دغه خواړه وتړل او د دغې ورځې څخه و دې ﷺ ته (ذاتُ النِطاقَین) ویل کیږي، یعني: (د دوو نطاقو خاونده) او په دغه نامه سره مشهوره سوه.

بیا نو رسول الله ﷺ او ابوبکرالصدّیق ﷺ د مدینې منورې پر طرف رهي سوه، د دوی سره په دغه سفر کې عامر بن فُهَیره هم ملګری ؤ او هغه لار ښوونکی عبدالله بن اُرَیقَط هم ور سره دی، اوس نو لار ښوونه د عبدالله بن اُریقط کار دی او په هغه اړه لري، لومړئ چې له غاره رهي سوه د جنوب او یمن پر طرف ولاړل، پسله څه وخته د غرب او د سمندر د غاړې و طرف ته رهي سوه چې ساحِل ورته ویل کیږي ترڅو داسې لارې ته ورسېدل چې پر هغه لار نه څوک تله او نه چا ته ور معلومه وه بیا نو د سمندر یعني: بحر الأحمر د غاړې سره نژدې د شمال پر طرف رهي سوه چې دغه لار مدینې منورې ته تله خو دا داسې لار ده چې نادرًا به څوک پر دغه لار تلی.

دغه د هجرت د لارې تفصیل په کتابو کې راغلی دی خو څرنګه چې له دغو ځایو څخه د ډېرو ځایو نوموته اوس اوښتي دي او د عمومي لارو څخه هم ډېر لیرې او چپ دي نو د هغو ځایو د نومو تر یادولو تېرېږم او د لارې لوی واقعات به سره بیان کړو.

لومړئ: امام بخاري د ابوبکرالصدّیق ﷺ څخه روایت کوي چې وایې: په دغه شپه چې موږ رهي سوو دغه ټوله شپه او سبا تر غرمې پورې مو تګ او مزل وکړی کله چې غرمه سوه او لار فارغه سوه هیڅوک پر دغه لار نه تېرېدل په لار کې مو یوه ډېره لویه او اوږده ډبره ولیدل چې سایه یې درلودل او پر دغه ځای لمر نه راتلی نو مو د دغې ډبرې سره واړول، ما په خپلو لاسو د رسول الله ﷺ د بیدېدلو دپاره ځای جوړ کړی او پر هغه مې یو فرش آوار کړی او ورته و مې ویل: یا رسولَ الله! ته بیده سه او زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

به شا وخوا څاړ کوم، رسول الله ﷺ پرېوتی او زه څه ګوښه سوم شا وخوا څار کوم که ګورم یو شپانه دی چي پسونه یې د دغې ډبري طرف ته را رهي کړي دي غواړي چي دئ هم دغه سايې ته استراحت وکړي، زه ورغلم او ورته و مي ويل: ته څوک يې؟ ده د مکې يا مدينې د خلکو څخه يو څوک را ياد کړی ويل: د هغه مريئ يم، ما ويل: آيا په پسو کي دي شيدې سته؟ ده ويل هو، ما ويل: ما ته يې را لوشې؟ ويل هو، نو يې د لوښلو دپاره يوه مېږ ونيول، ما ويل: اول يې غُلانځه د خاورو، ورېښتانو او خيرو څخه پاکه کړه بيا يې ولوَشه، ده هم د غُلانځي تر پاکولو وروسته يو کټورئ شيدې را ولوشلې، نو رسول الله ﷺ ته ورغلم ځرنګه چي هغه بيده ؤ دا مي بنه و نه بلل چي له خوبه يې را وينې کړم تر هغو مي انتظار ورته وکړی چي دئ ﷺ را وينې سو، زما سره د رسول الله ﷺ د اوداسه او چښلو دپاره د اوبو يوه مشکوله را سره وه نو مي د دغه مشکولې څخه دغه د شيدو پر لوښي اوبه توی کړې چي څه يخي سوې بيا مي رسول الله ﷺ ته و ويل: يا رسولَ الله! وې چښه، ده ﷺ هم تر هغو وچښلې چي زه راضي او اوبه سوم، بيا رسول الله ﷺ را ته و ويل: آيا د تلو وخت نه دی؟ ما ويل: هو يا رسولَ الله!. بيا نو له هغه ځايه رهي سوو.

دوهم: ځرنګه چي ابوبکر الصديق ﷺ تاجر، ګښته او مشهوره سړئ ؤ هر چا پېژندی او رسول الله ﷺ کورنئ سړئ ؤ هر چا په رنګ نه پېژندی اوس چي دوی سره ملګري دي نو که به په مخه څوک ورغلی د ابوبکر الصديق ﷺ څخه به يې پوښتنه وکړه چي دا څوک دی؟ ده ﷺ به ورته ويل: دا سړئ لار را ښيي، د هغه به دا خيال سو چي دغه د تګ لار ور ښيي او د ده مقصد به د دين او خير لار وه چي ما ته زما د دين او عقيدې لار راښيي.

دريم: سُراقه بن مالک په عربو کي مشهوره جنګي فارِس يا پهلوان ؤ کله چي رسول الله ﷺ او ابوبکر ﷺ له غارِ ثوره را و وتل او د مدينې منورې پر طرف رهي سوه هر چا دا کوښښ کاوه چي دوی پيدا کړي او د قريشو هغه سل اوښه جائزه واخلي.

د دغو خلکو د جملې څخه يو هم سراقه بن مالک ؤ، خو دا قصه به په خپله سُراقه ته پرېږدو چي دئ په خپله قصه کوي او په دغه وخت کي مشرک ؤ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سراقه بن مالک وايي: زه د خپل قوم سره په مجلس کي ناست وم چي يو سړئ د دباندي څخه د مکې راغلی موږ ناست ؤ دئ را ته و دريدی او ويل: يا سراقه! دغه اوس مي د درياب د غاړي سره يوه سياهي وليدل چي فلاني طرف ته رهي وه ګمان کوم چي محمّد او د هغه ملګري دي وي، سراقه وايي: زه پوه سوم چي دغه نفر دوی دي خو د دې دپاره چي هغه د قريشو جائزه يوازي زه واخلم نو مي خبره واړول او سړي ته مي و ويل: دا دوی نه دي بلکه تا فلانئ او فلانئ ليدلي دي چي زموږ په مخ کي رهي سوه.

سراقه وايي: زه په دغه مجلس کي کښېنستم داسي کار او حرکت نه کوم چي خوک را پوه سي، د قوم د مجلس تر آخره ور سره ناست وم نه ولاړېږم، ځکه که ولاړ سم هغه نور پوښتنه کوي چي چيري ځې؟ نو خود خبري او مجلس ور سره کوم، کله چي دوی ولاړ سوه زه هم ډېر ژر کور ته ولاړم خپلي مينځي ته مي و ويل: زما آس وباسه د فلانۍ غونډۍ تر شا و دريږه او زما انتظار کوه، ما خپله نېزه، غشي او لښندۍ را واخيستل دکور د شا تر دروازې و وتم پټ پټ ورغلم څو آس ته ور ورسېدم، پر آس سپور سوم او پر هغه لار رهي سوم چي هغه سړي ويلي وه، دئ نو پر دغه لار پرېږده.

هلته رسول الله ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه د ملګرو سره رهي دي خو ابوبکر رضي الله عنه څه وخت د رسول الله ﷺ تر شا رهي وي څه موده وروسته بيا تر مخ رهي سي څه وخت وروسته يې بيا راسته طرف ته ځي، څه وخت وروسته يې بيا چپه طرف ته ځي يعني: دې طرف او هغه طرف ته کيږي مګر رسول الله ﷺ رهي دی حتّی شا وخوا هم نه ګوري فقط قرآن مجيد وايي او رهي دی، څه وخت وروسته د رسول الله ﷺ ورته پام سو چي ابوبکر رضي الله عنه هره لحظه يا هرګړئ دې خوا ها خوا ته کيږي، نو يې پوښتنه ځني وکړه چي يا ابا بکر! څه درته پېښه ده چي مخ او وروسته کيږې؟ ابوبکر رضي الله عنه وويل: يا رسولَ الله! يو وار مي په فکر کي را وګرځي چي کمين به يې درته نيولی وي يعني: يو څوک به په مخ کي پټ درته ولاړ وي نو د مخه سم، بيا مي په زړه کي را وګرځي چي د شا له طرفه څوک حمله و نه کړي بيا تر شا سم، بيا وايم څوک د بغل له طرفه حمله و نه کړي نو دي يوه او بل اړخ ته ځم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نبه متوجه سی دا د رسول الله ﷺ پر ساتنه د صدیق اکبر ؓ حرص ؤ. د ده ﷺ د ساتني په سبب یې پر یوه ځای قرار نه درلودی، لکه پتنګ شا وخوا پر راګرځېدی. په فارسي کې شاعر وايي:

یک جان چه متاعیست که سازم به فدایت اما چه توان کرد که موجود همین است

یعني: یو روح دومره متاع دومره قیمتي شئ نه دی چي تر تا یې قربان کړم، مګر څه وکړم؟ زه دغه یو روح لرم نور شئ را سره نسته.

خو رسول الله ﷺ اطمینان او د زړه ډاډ ورکړی ویل: اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا، الله جل جلاله زموږ سره دی مه بېرېږه، د ابوبکر الصدّیق ؓ زړه هم پر آرامه سو خو پسله څه وخته ابوبکر الصدیق ؓ ولیدل چي ډېر لیري یو سړئ پر آس سپور دی په ډېره چټکي او تیزي سره په دوی پسي را رهي دی، ویل: یا رسولَ الله! هغه سپور سړئ په موږ پسي را رهي دی، رسول الله ﷺ نه ور ته کتل پر خپله لار رهي دی او قرآن مجید وایي مګر د ابوبکر الصدّیق ؓ فکر په دغه سړي ډېر بند دی، هغه سپور ډېر تېز را رهي دی او وار په وار دوی ته ور نژدې کېږي، ابوبکر ؓ په تشویش او پرېشاني کي دی ځکه هغه سپور سړئ ډېر ور نژدې سو، دومره ور نژدې سو چي له هغه ځایه دوی په نېزه ویشتلای سي نو یې رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! سړئ ډېر را نژدې سو د هغه ځای څخه مو ویشتلای سي، دلته نو رسول الله ﷺ دعاء وکړه او ویل:

«اَللّٰهُمَّ اکْفِنَاهُ بِمَا شِئْتَ»

الهي په هر شي او هره طریقه سره چي ستا خوښه وي موږ له ده څخه وساتې.

رسول الله ﷺ د دعاء څخه نه ؤ فارغه سوی چي د سُراقه د آس پښې په مځکه ننوتې، مځکه هم سخته او ډبرینه مځکه ده خو د آس پښې په مځکه ننوتلې او سُراقه له آسه ولوېدی، سُراقه وايي: قسم په الله تر دغه ورځي د مخه هیڅ وخت له آسه نه وم لوېدلی دا اول وار ؤ چي له آسه لوېږم او بیا مځکه سخته او ډبرینه هم ده د آس پښې څنګه په مځکه ننوزي؟ کله چي له آسه ولوېدم د هغه غشو جعبه مي را وایستل چي موږ به فال په اچاوه (*دغه فال اچول د مشرکانو دین او عقیده وه*) وایی د هغو غشو څخه مي یو غشی د فال پر قسم را وایستی چي آیا په دوی پسي ورسم که یا؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

ضرر ور و رسوم که یا؟ داسي غشی را و وتی چي زما له مقصده مخالفه لیکنه پرسوې وه، یعني: د دوی د تعقیبولو څخه یې منعه کولم، د فال یا غشي په خوله مي و نه کړه بیا پر آس سپور سوم دومره ور نژدې سوم چي د رسول الله ﷺ قرائت مي اورېدی، رسول الله ﷺ هیڅ نه را ته کتل خو ابوبکر ﷺ زما خوا ته ډېر کوري. دا وار مي بیا د آس د مخ پښې تر ځنګنو په مځکه ننوتې او زه له آسه ولوېدم، بیا مي په زوره آس را پورته کړی او د آس پښې په ډېر تکلیف له مځکي را و وتې، کله چي د آس پښې له مځکي راو وتې د آس د پښو له ځایه یو ځلېدونکی ګرز لکه دود را و وتی او د آسمان خوا ته پورته سو، بیا مي هغه خپل د فال غشي را واېستل د غشو څخه بیا داسي غشی را و وتی چي زما نه ؤ خوښ، اوس نو سُراقه پوه سو چي دوی ساتل سوي دي څوک نه سي ور نژدې کېدلای، سُراقه وایي: نو مي ورناري کړه: أَلأَمَانَ أَلأَمان.

اوس سُراقه امان غواړي حال دا چي دئ د هغه سلو اوښانو انعام اخیستلو دپاره د دوی په وژلو پسي را رهي سوی ؤ، بیا نو رسول الله ﷺ او ملګري یې و درېدل.

سُراقه وایي: دغه حالات چي ما ولیدل ما ته دا را معلومه سوه چي د رسول الله ﷺ دین به ښکاره او غالبه سي، نو پرآس سپور سوم او ورغلم، رسول الله ﷺ ته مي و ویل: ستا قوم پر تا سل اوښه جائزه ایښې ده او په هغو حالاتو مي خبر کړی چي خلکو د ده په باره کي څه فکرونه درلودل او بیا مي ورته و ویل: که خوړو او کالیو ته ضرورت لری درته را به یې وړم، دوی شئ نه وغوښتی فقط ویل: زموږ حال در سره وساته یعني: چا ته مه وایه چي موږ چیري یو، ما ویل: دا چه زه ستاسي حال و نه وایم د دغه په مقابل کي څه شي را کوې؟

ښه متوجه سی: رسول الله ﷺ نه ورته و ویل چي د مدینې څخه به او څکي یا خرما درته را ولېږم او نه یې د کومو پیسو وعده ورسره وکړه بلکه رسول الله ﷺ ورته و ویل: څنګه به یې یا سُراقه! چي د کسرٰی وښي ستا په لاس وي؟

تاسي ته معلومه ده چي د فارس پاچا ته کسرٰی ویل کېده چي په هغه وخت کي د فارس پاچهي د مځکي پر مخ تر ټولو لویه پاچهي وه او د دغه کسرٰی به د سرو زرو وښي په لاس وه، اوس رسول الله ﷺ د سُراقه څخه پوښتنه کوي چي د کسرٰی وښي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستا په لاس وي ستا د زړه احساس به څه وي؟ څه حال او څه کیفیت به دي وي؟

سُراقه ته دا خبره عجبه او بې مفهومه معلومه سوه چي دا څه وايي او څنګه خبره ده؟ نو ویل: کسرٰی نو شېروان؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: هو نو شېروان چي د فارس پاچا دی او د هغه وبنې ستا په لاس وي ستا به څه احساس وي؟

اوس نو دغه خبري او موضوع ته څه توجه په کار ده: یو نفر چي له خپله قومه په پته او په هجرت را وزي او د ده پر سر د ده د قوم له طرفه سل اوښه جائزه اېښوول سوې وي او د ده سر يې په کار وي او دغه اوس د ده سره هیڅوک او هیڅ قوت هم نسته، دغه نفر وايي: چي دئ او د ده دین به د مځکي د پاچهانو پر هغه لوی پاچا کامیابه سي او وبنې به يې سُراقه ته ورکوي، دا نه سره لګېږي، عقل يې نه قبلوي، دا عجبه ده! دغه اوس په خپله د ده سر د خلکو په کار دی او د ده سره هیڅ قوت او طاقت هم نسته او دئ بیا وعده ورکوي چي مسلمانان به د فارس پاچهي اشغال کړي او د کسرٰی، هغه کسرٰی چي په مځکه کي تر ټولو لوی پاچا دی د هغه وبنې به په غنیمت واخلي او دا هم پسله سلو او دوو سوو کلو څخه نه پېښېږي بلکه ستا په وخت کي به پېښ سي یا سُراقه! اوس نو سُراقه ورته وايي:

یا محمّد! ﷺ ما ته د امان یوه ورقه را ولیکه زه به اوس په تا څوک نه خبروم او ته به د امان ورقه را ولیکې که کوم وخت زما و تا ته ضرورت پیدا سو ته به امان را کوې، رسول الله ﷺ و ابوبکرالصدّیق رضی الله عنه ته و ویل: سُراقه ته د امان عهد ور ولیکه، ابوبکر رضی الله عنه هم داسي لیک ورکړی چي لیکلي يې وه:

دغه سُراقه د مسلمانانو څخه په امان دی، یعني: هیڅ وخت ضرر نه ور رسوي په دې شرط چي دئ به د رسول الله ﷺ د هجرت خبر چا ته نه وايي.

څوک وايي دغه نوشته عامر بن فُهیره رضی الله عنه وکړه څوک وايي ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه ولیکل، سُراقه هم هغه نوشته ور سره واخیستل او رهي سو، واقعاً يې دغه حال هیچا ته و نه وایه، حتّی نور داسي خلک هم په مخه ورغله چي په رسول الله ﷺ پسي ګرځېدل خو سُراقه به ورته ویل: د دې منطقې معلومات ما وکړه دلته څوک نسته، سبحان الله! د ورځي په شروع کي دئ پسي ګرځېدی او د ورځي په آخر کي يې دئ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چوکیدار او ساتونکی سو، نور خلک هم د هغې لاري د تعقیبولو څخه منعه کوي.

تقریباً اته کاله وروسته د حنین په غزاء کي سُراقه بن مالک د مسلمانانو له طرفه بندي ونیول سو، ده دغه لیک او نوشته په هغه ورځ ښکاره کړه، کله چي مسلمانانو په جنګ کي بندي ونیوی ده و ویل: زما سره ستاسي د نبي له طرفه د امان لیک را سره دی، هغو ویل: عجبه ده کومه ده هغه نوشته کومه ده؟ ده هم هغه نوشته ورته را وایستل، صحابهٔ کرامو و رسول الله ﷺ ته راوستی، رسول الله ﷺ و فرمایل: «یومُ بِرٍّ وَ وَفَاء» یعني: هو د وفا او نېکۍ ورځ ده ایله یې کړی هغو هم پرېښاوه، رشتیا هم دا پر هغه وعده وفاء وه چي ډېره موده مخ کي یې ور سره کړې وه، ځکه د حنین غزاء تر هجرت اته کاله وروسته او د مکې مکرمې تر فتحه کولو څو ورځي وروسته پېښه سوه او سُراقه په هغه ورځ د دغه لیک په واسطه خلاص سو.

کله چي بیا د حضرتِ عمرِ فاروق رضی الله عنه د خلافت په وختو کي د فارس ښارونه یو په بل پسي نیول کېدل فارسیانو شکست وخوړی او کسرٰی وتښتېدی، مسلمانانو د کسرٰی خزانې، زر او جواهرات په غنیمت واخیستل، ټول جواهرات و امیر المؤمنین عمر فاروق رضی الله عنه ته را وړل سوه، د دغو جواهراتو په جمله کي د کسرٰی ونبي هم راوړل سوي وه، دلته نو عمر رضی الله عنه امر وکړی چي خلک دي را ټول سي، خلک را ټول سوه بیا یې سُراقه بن مالک ته چي مسلمان سوی ؤ ور بږغ کړه او دغه د کسرٰی ونبي یې د سُراقه په لاسو ور واغوستل او ویل: لاسونه دي لوړ ونیسه چي خلک یې و ویني او د خلکو په منځ کي تېر سه، د کسرٰی ونبي د سُراقه په لاس دي او لاسونه یې لوړ نیولي دي د خلکو په منځ کي تېرېږي، حضرت عمر فاروق رضی الله عنه ورته و ویل: خلکو ته و وایه چي د هجرت په ورځ رسول الله ﷺ څه درته و ویل؟ اوس نو سُراقه لاسونه لوړ نیولي دي د کسرٰی ونبي شرنګوي او وایي: زموږ نبي ﷺ د هجرت په ورځ په داسي حال کي چي د قوم له طرفه په ده پسي خلک ګرځیدل او دئ د بیرې او خوف په حالت کي ؤ ما ته دغه زېری را کړی:

(کَیفَ أنتَ یَا سُرَاقَه وَفِی یَدَیْکَ سِوَارَیْ کِسرٰی)

یعني: څه حال به دي وي یا سُراقه! چي د کسرٰی ونبي دي په لاس وي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو هغه د رسول الله ﷺ وینا او پیش ګویي پسله لږو کلو څخه ښکاره او پېښه سوه. صَادِقُ الْمَصدُوق ﷺ مُخبرِ صادق دی.

څلورم: رسول الله ﷺ او ملګري یې په آرام زړه د مدینې منورې پر طرف رهي دي د قریشو له شره خلاص او فارغه دي مګر پر هغه معروفه او مشهوره لار نه بلکه بله نوې او نا معلومه لار ده او مدینې منورې ته نژدې سوه خو په لار کي پر یوه خېمه ورغله چي دا خېمه د اُمِ مَعبَد خېمه وه، ام معبد چي یوه سخي، زړه وره او فصیحه ښځه وه د خپلي خېمې سره به ناسته وه هر مسافر چي به پر دغه لار تېرېدی دې به اوبه او خواړه ورکول، اوس رسول الله ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه پر دغه خېمه ورغله.

کله چي رسول الله ﷺ او ملګري یې دغي خېمې ته ور ورسېدل د ښځي مېړه هم نه ؤ موجود یوازي یوه ښځه په دښت کي د خیمې سره ناسته ده، ځکه دغه امِ معبد د کوچي عربو څخه وه، نو ابوبکر رضي الله عنه د ښځي څخه پوښتنه وکړه چي د خوړلو دپاره یو شئ در سره سته؟ ځکه د دوی خواړه هم خلاص سوي وه او دوی پر داسي لار تله چي هلته نه کلي وه او نه کورونه او نه بل څوک پر دغه لار تله.

نو ځکه یې دغي ښځي ته وویل: ستا سره د خوړلو یو شئ سته چي په قیمت یې درڅخه واخلو؟

ښځي وویل: که زما سره د خوړلو دپاره شئ وای تاسي به د هغه غوښتني ته نه وای اړ سوي، یعني: بېله غوښتني او طلبه ما درکاوه موږ سخیان یو دې ته ضرورت نسته چي مېلمه یې په خوله وغواړي مګر والله د خورک هیڅ شئ را سره نسته.

خو هلته د خېمې سره یوه وچه او ډنګره، ضعیفه او زړه مېږ ولاړه وه رسول الله ﷺ ورته وویل: یا ام معبد! دغه مېږ څه شي ده؟

ښځي ویل: دا یوه مېږ ده چي ضعف او ډنګرتیا د رمې څخه پاته کړې ده.

رسول الله ﷺ وفرمایل: شیدې نه لري؟

ښځي ویل: دا تر دې ډېره ضعیفه ده چي شیدې دي وکړي.

رسول الله ﷺ وفرمایل: اجازه را کوې چي دغه مېږ وَلوَشَم؟

ښځه په حیرت کي سوه چي دا څه وایي؟ وچه او ډنګره مېږ ده دئ وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه يې ولوشم؟ ښځې ويل: كه شيدې پكښې سته وې لوشه.

رسول الله ﷺ په خپل مبارک لاس د میږې غلانځه مسحه کړه او بسم الله يې و ويل د مېږې له غلانځې څخه شيدې را توی سوې، ښځې ته يې و ويل: يو لوښی راکړه، هغې هم دومره لوښی ورته را وړی چې د يوې لويې ډلې بسېدی، رسول الله ﷺ هم دغه مېږ تر هغو پوري لوشل چې دغه لوښی په شيدو ډک سو، اول يې أم معبد ته شيدې ورکړې هغې تر مړېدلو او اوبه کېدلو پوري وڅښلې بيا د رسول الله ﷺ ملګرو وڅښلې او بيا رسول الله ﷺ وڅښلې، دوهم واريې بيا مېږ ولوشل او د أم معبد ټول هغه لوښي يې د شيدو ورډک کړه چې دې درلودل ، دا ورته ګوري او په تعجب کي ده ځکه هغه مېږ چي د دې سره وه دا په خبره ده چي هغه وچه، ضعيفه او ډنګره ده او اوس يې دومره شيدې وکړې چي دا په خپله په حيرت کي پاته ده.

خير رسول الله ﷺ او ملګری يې ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ځني رهي سوه، لږ وخت وروسته ابو معبد يعني: د ښځې مېړه په داسي حال کي چي وچي او ډنګري مېږې يې را رهي کړي وې خېمې ته راغلی، وې ليده چي د کور ټول لوښي په شيدو ډک دي په تعجب کي سو، ويل: دا شيدې چيري وې؟ مېږې وچي دي او په کور کي هم د لوشلو حيوان نسته، ښځې و ويل: دلته يو مبارک سړئ تېرېدی دغه ټولي شيدې يې د دغې وچي او ډنګري مېږې څخه ولوشلې دا د هغه مبارک سړي برکت دی، ابومعبد و ويل: دغه سړئ والله هغه د قريشو صاحب او ملګری بولم چي مقصد يې رسول الله ﷺ ؤ او ويل: ته يې د چهرې او قيافې بيان را ته وکړه يا أمِ معبد!

دغه د أم معبد قصه ټولو مؤرخينو، د تاريخ علماوو او پوهانو بيان کړې ده او د دې سبب چي ټول مؤرخين دغه قصه بيانوي دا دی: چي ام معبد يوه هوښياره، پوهه، ذکي او ډېره فصيحه ښځه وه، په ژبه کي يې ډېر فصاحت او بلاغت ؤ، د سيرت په ټولو کتابو کي او په ټولو هغو احاديثو کي چي د رسول الله ﷺ د قيافې وصف پکښې بيانيږي هيڅا د رسول الله ﷺ د قيافې داسي دقيق او فصيح وصف نه دی بيان کړی لکه څرنګه چي دغه ام معبد بيان کړی دی، سره د دې چي ام معبد بېله دغه يوه واره بيا رسول الله ﷺ نه دی ليدلی، هغه صحابهٔ کرام چي د رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷺ سره یې کلونه تېر کړي دي هغو د رسول الله ﷺ د قیافې دغسې صفت نه کړی دی او نه یې کولای سوای لکه ام معبد چې کړی دی، نو له دې جهته علماء کرام د رسول الله ﷺ د قیافې په وصف کې هغه اساسي مرجع د ام معبد حدیث بولي، که څوک د رسول الله ﷺ د قیافې وصف او بیان غواړي د ام معبد تر حدیث بل دقیق او واضح حدیث نه سي پیدا کولای، دایې په داسې فصیحه او بلیغه طریقه سره صفت کوي لکه اورېدونکی چې رسول الله ﷺ ته ګوري او هغه ﷺ یې مخ ته وي نو له دې جهته ټولو مؤرخینو د رسول الله ﷺ د قیافې په باره کې د ام معبد دغه قول ساتلی دی ځکه چې ډېر فصیح دی او ډېر اهمیت لري.

اوس به د اُم معبد هغه بیان چې د رسول الله ﷺ په باره کې یې کړی دی درته را نقل کړم او بیا به یې پښتو ترجمه درته بیان سي، کله چې د ام معبد خاوند د دې ښځه پوښتنه وکړه چې د دغه مبارک سړي شکل او قیافه څنګه وه؟ دې ورته وویل:

« رَایتُ رَجُلاً ظَاهِرَ الوَضَاءَة، اَبْلَجَ الوَجْه، حَسَنُ الخلقِ لَمْ تَعبْهُ ثُجْلَةٌ، وَلَم تُزْرِ بِه صُعْلَةٌ، وَسِيمٌ قَسِيمٌ، فِی عَینِه دَعَجٌ، وَفِی اَشفَارِه وَطَفٌ، وَ فِی صَوتِه صَهَلٌ، وَ فِی عُنُقِه سَطَعٌ، وَ فِی لِحیَتِه کَثَاثَةٌ، اَزَجُّ أقرَنٌ، إنْ صَمَتَ فَعَلَیه الوقَارُ، وَان تَکَلَّمَ سَمَا وَعَلاهُ البَهَاء، اَجمَلُ النَّاسِ وَاَبْهَاهُ مِن بَعِید، وَاَحلاهُ وَ اَحسَنُهُ مِن قَرِیب، حُلوُ الْمُنطِق، فَصْلٌ لَانَزرٌ وَلَاهَذرٌ، کَاَنَّ مُنطقَهُ خَرَزَاتُ نَظمٍ یَتَحَدَرنَ، رَبعَةٌ لَا یَأسَ مِن طُولٍ، وَلَا تَقتَحِمُهُ عَینٌ مِن قَصرٍ، غُصنٌ بَینَ غُصنَینِ، فَهُوَ أنظَرُ الثَلاثَة مَنظَراً، وَ أحسَنُهُم قَدراً، لَهُ رُفَقَاءُ یَحفُّونَ بِه، ان قَالَ أنصتُوا لِقَولِه، وَ ان اَمَرَ تَبَادَرُوا لِاَمرِه، مَحشُودٌ مَحفُودٌ، لَا عَابِسٌ وَ لَا مُفَنَّدٌ».

هغه د عربي خوند او فصاحت زه د پښتو په الفاظو کې نه سم پیدا کولای چې په هغه خوږ والي سره یې درته ترجمه کړم، خو بیا به هم دغه د اُم معبد فصیح او بلیغ بیان په خپله ناقصه ژبه د پښتنو ورونو د پوهېدلو دپاره په پښتو سره ترجمه او بیان کړم.

اُم معبد وایي: داسې یو سړئ مې ولیدئ چې نُور پر ښکاره ؤ، روښانه مخ یې ؤ، ښه اخلاق، یا ښه خلقت یې ؤ، د چاغښت عیب نه پر ویل کېدی (یعني خېټور نه ؤ) او سر یې کوچنئ نه ؤ، ښایسته او نوراني ؤ، سترګې یې توري وې او باڼوګان یې اوږده وه، په آواز کې یې ښایست ؤ او په غاړه کې یې اوږد والی ؤ، ږیره یې ګڼه وه، اوږدې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې او سره مښتې ورځې يې وې، چې چپ به ؤ هيبت او دبدبه يې درلودل. که به يې خبرې کولې هوښياري او له محبته ډکې وې، د ليرې تر ټولو خلکو ښه ايسېدی او له نژدې تر ټولو ښايسته او عزتمن ؤ. خبرې يې خوږې وې، سره جلا جلا وې، نه ډېرې وې نه لږ (*يعني نه يې ډېرې خبرې کولې چې پرچا وغميږي او نه دومره لږ وې چې څوک په پوه نه سي. هره خبره يې جلا او د فهم وړ وه*) خبرې يې لکه پېول سوي ملغلرې يوه په بله پسې را توېېدې. چار شانه ؤ په جګوالي کې يې کمې نه وه او نه په سترګو کې ګردئ معلومېدی (*يعني: نه جګ ؤ نه ګردئ*) د دوو ښاخو يا ګلدستو په منځ کې يو ښاخ يا ګل دسته وه او په درو سرو کې ده ته ډېر کتل کېده (*د دې خبرې څخه يې مقصد دئ ﷺ او د ده ملګري ابوبکر او عامر بن فُهَيره دي، يعني: دوی درې لکه د وَنې درې ښاخه يا د ګلانو درې ګېډۍ داسې وه، خوسترګې له ده څخه نه اړول کېدې*) په قدر او عزت تر نورو بهتر ؤ، ملګرې يې درلودل چې پر ده مهربانه وه، چې ده به خبرې کولې د ده خبرو ته به چپ وه (يعني: غوږ به يې ورته نيولی ؤ) او که به يې يو کار ور و فرمايه د هغه په عملي کولو کې يې چابکي کول، ملګرو يې اطاعت او فرمانبرداري کول، ورين تندئ يې ؤ او په خبرو کې يې عبث او بېهوده حبرې نه وې.

دا د رسول الله ﷺ د قيافې هغه بيان ؤ چې ام معبد خپل مېړه يا خاوند ته د رسول الله ﷺ علامې ويلې، نو ابو معبد د ښځې مېړه و ويل: والله دا د قريشو هغه صاحب او ملګرى دى چې موږ يې په مکه کې خبرې اورېدلې دي او ما دا قصد کړی دی که مې په وسه پوره سوه چې د ده ملګرى سم، يعني: که موقع برابره سوه ملګرتيا به يې وکړم. دا د رسول الله ﷺ د هجرت دلارې هغه واقعه وه چې د ام معبد سره يې وليدل.

په دغه وخت کې چې رسول الله ﷺ د اُم معبد خېمې ته ورغلی ؤ هلته په مکه مکرمه کې په لوړ آواز سره ځينې بيتونه ويل کېده چې خلکو اورېدل او د بيتو ويونکی نه ليدل کېدی چې هغه بيتونه داسې وه:

جزى اللهُ ربُّ النّاسِ خيرَ جزائه　　رفيقينِ حلا خيمتى ام معبد
هما نزلا بالهدٰى واهتدت به　　وأفلح من أمسٰى رفيق محمّد

(c) ketabton.com: The Digital Library

فيـا لقُصي ما زوى الله عنكـم — بـه من فعـال لا تجـازي وسـؤدد
ليـهن بني كعـب مكـان فتاتهـم؟ — و مقعـدها للـمؤمنين بمرصـد
سلو اختكم عن شاتـها وإنائـها — فإنكم لوتسـألوا الشاة تشـهد
دعاهـا بشاةٍ حائـلٍ فتحلبـت — عليـه صريحاً ضرة الشاة مزيـد
فغادرهـا رهنـاً لـديها لحالـب — يرددهـا فـي مـصدر ثم مـورد

اسماء رضي الله عنها وايي: کله چي رسول الله ﷺ د غارِ ثور څخه ولاړی موږ ته دا نه وه معلومه چي دئ ﷺ چيري او کومي خوا ته ولاړی تر څو چي د پېرانانو څخه یو نفر د مکې مکرمې د کښتي خوا څخه راغلی او دغه ذکر سوي بيتونه يې ویل خلکو دغه آواز اورېدی او په پسې وه خو څوک يې نه ليدل، ترڅو چي دغه د آواز خاوند د مکې مکرمې تر لوړي خوا ووتی، نو اسماء رضي الله عنها وايي: کله چي موږ دغه بيتونه واورېدل موږ پوه سوو چي رسول الله ﷺ د مدينې منورې پر طرف رهي دی.

پنځم: کله چي رسول الله ﷺ د مدينې منورې طرف ته رهي ؤ اُبوبُريده چي د خپل قوم مشر او رئيس ؤ په مخه ورغلی چي هغه هم د دې دپاره را وتلی ؤ چي رسول الله ﷺ او ابوبکر رضي الله عنه ونيسي او د قريشو هغه اعلان سوې لويه جائزه واخلي، خو کله چي د رسول الله ﷺ سره مخامخ سو او خبري يې ورسره وکړې پر هغه ځای د خپل قوم د اويا نفرو سره مسلمان سو او بيا يې خپله لنګوټه د نېزې پر سر د بيرغ پر قسم وتړل او دا اعلان يې کاوه چي د أمن او سلامتيا هغه پاچا راغلی چي دنيا به په عدل او انصاف ډکه کړي.

شپږم: د مدينې منورې په لار کي رسول الله ﷺ ته زبير رضي الله عنه په مخه ورغلی چي د مسلمان تجارو په قافله کي له شامه څخه را تلی او زبير رضي الله عنه و رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّيق رضي الله عنه ته يوه يوه جوړه سپين کالي ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدينې منورې ته
د رسول الله ﷺ رسېدل

کله چې رسول الله ﷺ په مکه مکرمه کې د خلکو د سترګو څخه پټ او غائب سو مدينې منورې ته خبر ورغلی چې رسول الله ﷺ هجرت را کړی دی مګر څرنګه چې دئ ﷺ درې ورځې په غارِ ثور کې کښېنستی نو و ځنډېدی، بل دا چې رسول الله ﷺ پر هغه معلومه لار نه دی راوتلی بلکه پر بله نوې نا معلومه او اوږده لار رهي سوی دی، دلته نو د مدينې منورې مسلمانانو ته هيڅ حال نه معلومېدی چې دئ ﷺ به کله او څه وخت را ورسېږي، نو د مدينې منورې مسلمانانو څه کول؟

مصعَب بن عمير رضي الله عنه چې په مدينه منوره کې ؤ نو به هره ورځ د ټولو مسلمانانو سره د رسول الله ﷺ مخې ته د استقبال او ښه راغلي دپاره راوتی، دا د دې دپاره چې د رسول الله ﷺ مقام او درجه، عزت او احترام د مدينې منورې نورو خلکو ته هم ور ښکاره کړي چې رسول الله ﷺ د مسلمانانو په زړو کې څومره ځای لري، همدارنګه په دغه را وتلو کې سياسي لويه معنٰی هم پرته وه. هغه دا چې رسول الله ﷺ دلته راځي يوازې دا نه چې نبي او رسول الله دی بلکه علاوه پر دغه د مدينې منورې حاکم او آمر هم دی او دغه ټول مسلمانان د ده ﷺ ملګري، تابع او انصار دي، نو دا چې مسلمانان هره ورځ را وتل، دغو را وتلو د مدينې منورې پر کفارو هم روحي تاثير وکړی، هغه به هم راوتل حتّٰی يهود به ور سره را وتل ځکه د رسول الله ﷺ را تګ د ټولې مدينې منورې دپاره يوه لويه واقعه وه، نو هره ورځ به د سهار تر لمانځه وروسته د مدينې منورې خلک راوتل او په هغه لار کې به د رسول الله ﷺ د را تګ او استقبال په انتظار ناست وه چې له مکې مکرمې څخه مدينې منورې ته ور تله، ټولو خلکو به تر ماپښينه د مکې مکرمې لارې ته کتل، کله چې به ماپښين سو لمر او ګرمي به ډېر شديد سوه خلک به بېرته خپلو کورو ته ولاړل، خو د دوشنبې په ورځ چې د بعثت د (۱۴) کال د ربيعُ الأول د مياشتې اتمه ورځ وه او دغه کال د هجرت اول کال بلل کيږي او د (۶۲۲) عيسوي يا ميلادي کال د سپتمبر د مياشتې (۲۳) تاريخ ؤ، رسول الله ﷺ مدينې منورې ته ورسېدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا دي درته معلومه وي چي د رسول الله ﷺ هجرت د محرم د میاشتي په اوله نه ؤ، خو دا چه د محرم اوله ورځ د هجري کال شروع بلل کیږي دا د کال د شروع په سبب او د میاشتو د منزلو په حساب د کال اوله ورځ ده، مګر هجرت او قباء ته رسېدل د ربیع الأول یا لومړی. خور پر اتمه وه او بیا له هغه ځایه مدینې منورې ته او د مسجد نبوي منطقې ته رسېدل د ربیع الأول پر (۱۲) تاریخ وه.

اوس نو رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه په داسي وخت کي مدینې منورې ته ورسېدل چي د مدینې منورې خلک د سهار څخه را وتلي وه او د رسول الله ﷺ انتظار یې کړی ؤ څرنګه چي پر دوی ماپښین سو او ګرمي شدیده سوه او رسول الله ﷺ هم نه راغلی نو دوی بیرته د خپلو کورو طرف ته رهي سوه، کله چي دوی کورو ته ورسېدل د انتظار په ځای کي بل څوک نه وه پاته بېله یوه یهودي چي د یوې ونې په سر کي لوړ ناست ؤ، دا ځکه چي د رسول الله ﷺ د را تګ په انتظار کي ځیني خلک لوړ په ونو کي کښېنستل ځکه د لوړي څخه به یې ډېره لیري مسافه لیدلای سوای، نو دغه یهودي چي یوازي پاته ؤ او لوړ ناست ؤ د لیري یې رسول الله ﷺ او د هغه اصحاب ولیدل چي را رهي دي، د یهودي تر اختیار و وتل او په لوړ آوازیې ناري کړه: یَا بَنِی قِیله! یعني: اې د قِیله اولادې!

قِیل د أوس او خزرج د قبیلو یو پخوانئ نیکه ؤ او یهودو دغو قبیلو ته أوس او خزرج نه ویل، بلکه بني قیله یې ورته ویل، نو یهودي نارې کړه: یَا بَنِی قِیله! هٰذَا جِدُکم قَد جَاءَ، جِد بخت او نصیب ته ویل کیږي، یعني: اې بني قیله! دغه دی ستاسي بخت او نصیب راغلی.

د رسول الله ﷺ د را رسېدلو خبر ډېر ژر په مدینه منوره کي نشر او وپاشل سو، هغه مسلمانان چي کورو ته رسېدلي وه په تلواریې اسلحې را واخیستې او په لوړ آواز د الله اکبر نارې شروع سوې، د تکبیر نارې په بني عَمرو بني عوف کي واورېدل سوې هلته هم مسلمانانو د رسول الله ﷺ په را تګ د خوشالی تکبیرونه شروع کړل او په تلوار د رسول الله ﷺ د لیدلو او استقبال دپاره را ووتل، انصار او مسلمانان پر رسول الله ﷺ را ګرځېدلي دي په شوق او محبت سره ورته ګوري، سترې مسې او بنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغلئ ورته وايي. په دغه وخت کي رسول اللهﷺ د وحيو په نورکي پټ سو او د اللهﷻ دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ مَوْلَىٰهُ وَجِبْرِيلُ وَصَـٰلِحُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾﴾
[التحريم: ۴]

يعني: بېشکه هم هغه الله د دغه نبي مرسته کوونکی دی او همدارنګه يې جبريل او صالحه مومنان مرسته کوونکي دي او تر دغه وروسته يې ملائکې مرسته کوونکي دي.

عُروه بن زبيرؓ وايي: کله چي مسلمانان د رسول اللهﷺ سره يو ځای سوه نو رسول اللهﷺ دوی رهي کړه ترڅو چي په بني عَمرو بن عوف کي يې واړول او دا د ربيع الأول په مياشت کي د دوشنبې ورځ وه، د مديني منورې ډېرو مسلمانانو رسول اللهﷺ تر دغه د مخه نه ؤليدلی او په رنګ يې نه پېژندی او اوس دوی دوه نفره دي نه ورمعلومېږي چي کوم يو رسول اللهﷺ دی او کوم يو ابوبکرؓ دی او دوی دوه په عمر هم سره نژدې وه ځکه ابوبکرالصدّيقؓ تر رسول اللهﷺ په عمر دوه کاله کشر ؤ نو فرق يې نه کېدی او هر يوه به پوښتنه کول چي کوم يو رسول الله دی؟

تر څو چي د لمر د ګرمۍ شدت زيات سو ابوبکرؓ ولاړ سو او پر رسول اللهﷺ يې سايه جوړه کړه، دلته نو ټول خلک پوه سوه چي دا رسول اللهﷺ دی او هغه بل ملګری يې ابوبکر الصدّيقؓ دی.

د مديني منورې ټول خلک د رسول اللهﷺ د استقبال او ښه راغلي دپاره راغلي دي، دا داسي د خوشالۍ ورځ وه چي د مديني منورې په ټول تاريخ کي داسي خوشاله ورځ پر مدينه منوره نه وه راغلې.

اوس نو مسلمانان پر رسول اللهﷺ را ټول دي او هر يو وايي: زما سره دي ولاړ سي مګر رسول اللهﷺ په قباء کي د کُلثوم بن الهَدم په کورکي استوګنه اختيار کړه او رسول اللهﷺ په قباء کي څلور ورځي تيري کړې، دوشنبې، سه شنبې، چارشنبې او پنجشنبې او په دغو ورځو کي يې د قباء مسجد جوړ کړی، د قباء مسجد هغه لومړنۍ مسجد دی چي په اسلام کي جوړ سوی دی.

رسول اللهﷺ چي اول کار په مدينه منوره کي کړی دی هغه د مسجد جوړول

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي او په دغه کار سره موږ ته په اسلام کې د مسجد اهمیت را معلومیږي. مسجد یوازې د لمانځه ځای نه دی بلکه مسجد په اسلام کې د هر شي او هرکار مرکز دی. مسجد د تعلیم او تبلیغ ځای دی، مسجد د جرګو او مشورو مرکز دی. مسجد د جنګ او جهاد دپاره د لښکر د مسلح کولو او جوړولو مرکز دی، مسجد د مهمو او لویو غونډو مرکز دی، مسجد د غریبانو او بې کوره مسلمانانو د استوګنې ځای دی. مسجد د مسلمانانو د ټولونو او جرګو دپاره عام او رئیسي مرکز دی، نو ځکه د هغه د جوړولو څخه چاره نه وه او د دغه مقصد او هدف دپاره رسول الله ﷺ تر هرڅه د مخه مسجد جوړ کړی (مسجدِ قباء) او په هغه کې یې لمونځ آداء کړی، الله جل جلاله د دغه مسجد په باره کې فرمایي:

﴿ لَّمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى ٱلتَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَن تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَن يَتَطَهَّرُوا ۚ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾ ﴾. [التوبه: ١٠٨]

ژباړه: خامخا هغه د قباء مسجد چې تاداو او اساس یې د اولې ورځې څخه پر تقوی او پرهیزګارۍ اینوول سوی دی، د دې ډېر وړ او لائق دی چې په هغه کې د لمانځه دپاره ودرېږې، په دغه مسجد کې داسې خلک دي چې دوی دا خوښ لري چې خپل ځانونه د ګنهو او نجاستو څخه پاک وساتي او الله جل جلاله بنه ځان پاکوونکي خوښ لري.

دغه مسجد ساده او د ختو مسجد ؤ د دغه مسجد د جوړولو په کار کې رسول الله ﷺ او ټولو اصحابِ کرامو ګډون او اشتراک وکړی، دغه مسجد په لږ وخت کې جوړ سو، رسول الله ﷺ په قباء کې څه لږ ورځې پاته سو، دوشنبه، سه شنبه، چارشنبه او پنجشنبه دالته ؤ خلک به ورته راتله او د رسول الله ﷺ سره به یې پیژندل، رسول الله ﷺ د خلکو د ژوند او استوګنې کارونه ترتیبول او برابرول. خاصتًا د هغو مهاجرو مسلمانانو ژوند یې سمبالاوه چې نه یې کور درلودی نه ځای، کله چې په قباء کې د رسول الله ﷺ پنځمه ورځ سوه چې دا د جمعې ورځ وه نو یې د بني نجار قبیلې ته چې د رسول الله ﷺ ماما ګان وه (*ځکه د عبدالمطلب مور د بني نجار د قبیلې څخه وه*) حال ولېږی، هغه هم د اسلحې او تورو سره راغله، رسول الله ﷺ د الله جل جلاله په امر پرخپله اوښه په داسې حال کې سپور سو چې ابوبکر الصدیق رضي الله عنه یې تر شا ور سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کنجوغه ؤ او د مدينې منورې پر طرف رهي سو، په لار کي د جمعې د لمانځه وخت سو.
د مدينې منورې خلکو تر دغه د مخه د جمعې لمونځ آداء کاوه او اول هغه څوک چي د جمعې لمونځ يې کړی دی هغه اسعد بن زُراره الأنصاري ﷺ دی او دغه د جمعې لمونځ اسعد بن زراره ﷺ په خپل کور کي آداء کړی او دغه د جمعې اول لمانځه ته څلويښت نفره حاضر سوي وه، نو له دي جهته ځيني علماء وايي چي د جمعې د لمانځه د شرطو څخه يو دا دی چي نفر به تر څلويښتو کم يا لږ نه وي مګر دا صحي دليل نه دی ځکه که فرضًا په دغه اوله جمعه کي د خلکو تعداد يو څلويښت نفره وای نو بيا به يو څلويښت نفره شرط وای، خو دا داسي دليل نه دی چي خلک دي دغه عدد ته مجبوره کړي او هلته يو بل صحي حديث هم نسته چي هغه دي د دغه عدد تاکيد وکړي، مقصد د جمعې په هغه اول لمانځه کي چي په مدينه منوره کي د رسول الله ﷺ تر هجرت د مخه د اسعد بن زُراره ﷺ په کور کي سوی ؤ څلويښت نفره سره يو ځای سوي وه او اوس چي رسول الله ﷺ د قباء څخه د مدينې منورې پر طرف رهي دی او د سالم بن عوف د کورو منطقې ته ورسېدی د جمعې د لمانځه وخت سو، رسول الله ﷺ د جمعې د لمانځه د آداء کولو امر وکړی او د جمعې لمونځ يې د سالم بن عوف په کلي يا کورو کي آداء کړی، د جمعې په دغه لمانځه کي سلو نفرو ګډون وکړی او د لمانځه خطبه په خپله رسول الله ﷺ و ويل نو دغه خطبه هغه لومړنۍ خطبه ده چي رسول الله ﷺ يې د اسلام د شروع څخه وايي يعني: په اسلام کي د رسول الله ﷺ اوله خطبه دغه خطبه ده چي د بني سالم بن عوف په کلي کي يې و ويل چي دغه ځای د قباء او مدينې منورې په منځ کي دی او دغه مسجد ته مسجد جمعه ويل کېږي، د جمعې تر لمانځه وروسته رسول الله ﷺ مدينې منورې ته داخل سو او له دغې ورځي څخه د يثرِب د ښار نوم په مدينةُ الرسول ﷺ سره بدل سو خو نن ورځ د اختصار پر ډول مدينه منوره ورته ويل کېږي او دغه ورځ د مدينې منورې په تاريخ کي يوه روښانه او ځلانده ورځ وه، په دغه ورځ چي رسول الله ﷺ مدينې منورې ته داخلېدی د مدينې منورې کورونه او کوڅې د خوشالۍ په خندا او ږوږ ډکي وې، د انصارو نجونو او هلکانو د رسول

(c) ketabton.com: The Digital Library

اللهﷺ په استقبال کې دغه ترانه په ګډه او لوړ آواز سره ویل:

طَلَعَ البَدرُ عَلَینَا مِن ثَنِیَاتِ الوَدَاع   وَجَبَ الشُّکرُ عَلَینَا مَا دَعَا للهِ دَاع
اَیُّهَا المَبعُوثُ فِینَا جِئتَ بِالاَمرِ المُطَاع   جِئتَ شَرَّفتَ المَدِینَه مَرحَبًا یَا خَیرَ دَاع

دا هغه مشهوره بیتونه دي چې د مدینې منورې مسلمانانو د رسول اللهﷺ په استقبال کې ویل او ټول مسلمانان ډېر خوشاله وه، اوس چې رسول اللهﷺ مدینې منورې ته داخل سو پر هر کلي چې راسي د کلي مشرانو به د رسول اللهﷺ اوښه ونیول او غوښتل به یې چې رسول اللهﷺ د دوی سره پاته سي او ویل به یې: یا رسولَ الله! زموږ سره پاته سه زموږ سره عَدد، عُده، او مناعه سته او موږ دي ساتو، عدد سته یعني: نفر لرو، عُده سته یعني: اسلحه لرو او مناعه سته یعني: ستا د ساتني دپاره قوت او طاقت لرو.

انصار که څه هم د ډېر مال او شتمنۍ خاوندان نه وه خو هر یوه دا تمنّا او آرزو درلو دل چې رسول اللهﷺ د هغه په کورکي و اوسیږي، نو رسول اللهﷺ چې به د انصارو پر هر کلي او کور ورغلی هغو به د اوښي قیضه یا مهار ونیوی او ویل به یې: یا رسولَ الله! عدد، عُدې او مناعې ته راځه، مګر رسول اللهﷺ به ورته ویل: اوښه ایله کړی دا په خپله د مقصد ځای ته ځي، دا د الله جل جلاله له طرفه امر کړل سوې ده چې هغه ځای ته ولاړه سي کوم چې زما د استوګني دپاره هلته د الله جل جلاله إراده سوې ده، خلکو به هم اوښه پرېښوول، بیا چې به پر بل کلي راغلی بیا به خلکو اوښه ونیول او رسول اللهﷺ به ورته ویل: پرې یې ږدی دا امر کړه سوې ده، خلکو به هم پرېښوول، واقعًا یې هم اوښه خپل اختیار ته پرې ایښي وه نه یې تګ ته مجبوره کول او نه یې را ګرځول هري خوا ته چې اوښه تله د دې خوښه وه، پر هر کلي چې به راغله خلکو به غوښته چې اوښه ونیسي مګر رسول اللهﷺ به ورته ویل: پرې یې ږدی.

اوښه رهي وه تر څو چې د دغه اوسني مسجد نبوي ځای ته ورسېدل چې هغه وخت یوه خرابه مځکه وه او دغه مځکه د دوو یتیمانو وه، اوښه دلته پر دغه مځکه په خپله إراده چوکه سوه، رسول اللهﷺ پر سپور دی نه ځني کښته کېږي، اوښه بیا ولاړه سوه څه مخ ته ولاړه بیرته یې شا ته وکتل او را وګرځېدل بیرته راغله پر هغه

اولني ځای بیا چوکه سوه، پر دغه مبارک او مشرف ځای چې الله جل جلاله دغه ځای مبارک کړی او مشرف کړی ؤ اوښه چوکه سوه، دلته نو رسول الله ﷺ د اوښې څخه کښته سو دغه منطقه د رسول الله ﷺ د ماما ګانو د بني نجار د کورو سره وه او دا د الله جل جلاله توفیق ؤ چې اوښي ته یې ورکړی، ځکه د رسول الله ﷺ هم دا خوښه وه چې د خپلو ماما ګانو سره واړوي او د ده ﷺ په نزول او همسایتوب دوی مکرم کړي.

خلک پر رسول الله ﷺ را ټول دي او خبري ور سره کوي هر یو وایي چې زموږ کور ته را سره راځه، خو ابو ایوب انصاري رضی الله عنه په تلوار راغلی او د رسول الله ﷺ سامان یې له اوښي څخه واخیستی او خپل کور ته یې ننه ایستی، رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چې زما سامان چیري دی؟ ابو ایوب رضی الله عنه و ویل: هغه ما خپل کور ته یو وړی، رسول الله ﷺ و فرمایل «المرءُ معَ رَحلِه» یعني: سړئ د خپل سامان سره وي.

نو د رسول الله ﷺ د استوګني شرف د ابو ایوب انصاري رضی الله عنه په نصیب سو او اسعد بن زُراره رضی الله عنه راغلی د رسول الله ﷺ او ښه یې خپل کور ته بوتله چې بیا نو د اوښي روزنه او پالنه د هغه سره وه.

رسول الله ﷺ پوښتنه وکړه چې دغه مځکه کومه چې اوښه پر چوکه سوه د چا ده؟ ورته و ویل سوه: د دوو یتیمانو ده، ویل: د یتیمانو وصی او متصرف څوک دی؟ د یتیمانو وصي راغلی، رسول الله ﷺ و فرمایل: دغه مځکه درڅخه را نیسم، هغه و ویل: یا رسولَ الله! دا مځکه یې بې قېمته ستا، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا په قېمت یې غواړم مقصد مځکه یې ځني رانیول او د مځکي قېمت حضرت ابوبکر الصدِّیق رضی الله عنه ورکړی، بیا نو رسول الله ﷺ امر وکړی چې پر دغه مځکه مسجد جوړ کړی.

وروڼو او خوندو! دغه اوسنئ مسجد چې تاسي یې په مدینه منوره کي وینی او لمنځونه پکښي آداء کوی، د رسول الله ﷺ هغه اولنئ مسجد پر دغه مځکه جوړ سو، دغه مسجد پسله بیتُ اللهِ الحرام څخه د مځکي پر مخ هغه تر ټولو مبارک او هغه تر ټولو مشرف مسجد دی چې پر دغه مځکه جوړ سوی دی او دغه مځکه د دغه مسجد دپاره د الله جل جلاله خوښه او اختیار ؤ، ځکه اوښه یې خپل اختیار ته پرېښوول او اوښه په خپل اختیار او د الله جل جلاله په إراده پر دغه ځای چوکه سوه، یا (پرېوتل)

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو پر دغه ځای د مسجد نبوي د جوړېدلو سر او سبب هم دغه دی چي دغه ځای الله جل جلاله د دغه مسجد دپاره اختیار کړی دی نه بل چا، اوس نو په دغه پاک او مبارک ځای کي د مسجد نبوي د جوړولو کار شروع سو، لکه څرنګه چي مخ کي مو درته وویل: رسول الله ﷺ د ابو ایوبِ انصاري په کور کي سکونت او استوګنه اختیار کړه، د ابو ایوب رضي الله عنه کور دوه منزله ؤ او رسول الله ﷺ ته یې هغه لوړه کوټه ورکړه، څکه ابوایوب رضي الله عنه وویل: یا رسولَ الله! دا نه ده مناسبه چي زه تر تا لوړ و اوسېږم، مګر رسول الله ﷺ ورته و ویل: یا ابا ایوب! ما ته خلک راځي نو ما او خلکو ته په ختلو او کښته کېدلو کي تکلیف دی، زه به کښته واوسېږم او ته لوړ، ابو ایوب هم قبوله کړه.

هلته د مسجد په جوړولو شروع وسوه، ټول اصحابِ کرام کار کوي بېله څنډه او د اولي ورځي څخه د مسجد په کار شروع وسوه، څکه الله جل جلاله موږ د دې دپاره پیدا کړي او را استولي یو چي مځکه آباده او ودانه کړو، الله جل جلاله فرمایي:

﴿هُوَ أَنشَأَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ وَٱسۡتَعۡمَرَكُمۡ فِيهَا﴾ [هود:٦١]

یعني: همدغه الله تاسي د مځکي څخه پیدا کړي یاست او په دغه مځکه کي د إعمار او آبادېدلو طلب درڅخه کوي.

الله جل جلاله زموږ څخه د خیر او برکت په کارو د مځکي تعمیر او آبادول غواړي، نو څکه د مسجد په جوړولو ژر او فوري شروع وسوه او د مسجد د جوړولو په وخت کي به صحابهٔ کرامو د ستړیا د لیري کولو او فکر مشغولولو دپاره دغه بیتونه ویل:

اَللّٰهم لا عیشَ الا عیشَ الآخره ۞ فاغفرِ للأنصارِ والمهاجره

رسول الله ﷺ هم د اصحاب کرامو سره کار کاوه، نو ده ﷺ به هم دغه بیت د دوی سره وایه مګر خوله به یې خطا وتل، داسي به یې وایه:

اَللّٰهم لا عیشَ الا عیشَ الآخره ۞ فاغفر للمهاجرین والأنصار

دا ولې؟ څکه رسول الله ﷺ شعر نه وایه او الله جل جلاله فرمایي:

﴿وَمَا عَلَّمۡنَٰهُ ٱلشِّعۡرَ وَمَا يَنۢبَغِي لَهُۥٓۚ إِنۡ هُوَ إِلَّا ذِكۡرٞ وَقُرۡءَانٞ مُّبِينٞ ۝٦٩﴾. [یس، ٦٩]

یعني: محمّد ﷺ ته موږ نه شعر ور ښوولی دی او نه ده لره شعر ویل ښایي.

نو کله چي به رسول الله ﷺ غوښته چي شعر و وایي خطاوتی به، خپل شعر نه بلکه د بل چا په شعرکي به هم خطاوتی، سره د دې چي رسول الله ﷺ تر هر چا فصیح ؤ مګر شعر یې پرخوله نه ورتلی حتّی هغه شعرونه چي د ده ﷺ په وخت کي په خلکو کي مشهوره وه او خلکو به ویل ده ﷺ نه ویل او که به یې وغوښتل چي شعر و وایي پکښي خطا به سو، د شعر له وزنه به واوښت نثر یا خبره به ځني جوړه سوه، نو دغه د مسجد په کار کي چي به مسلمانانو شعر وایه ده ﷺ به هم ور سره وایه، مګر ژبه به یې د شعر له طرفه د دعاء طرف ته ولاړه.

رسول الله ﷺ د مسجد په جوړولو کي په خپله هم کار کاوه، خښتي او ختې یې ور سره پورته کولې، نو خود صحابهٔ کرامو په کار کولو کي ډېر کوښښ کاوه، ځکه دا عیب ؤ چي رسول الله ﷺ کار کوي او دوی ناست وي، نو خود په کار کولو کي به یې ډېر شدت هم کاوه، خلکو به یوه یوه خښته وړل او پورته کول مګر عمّار بن یاسر ؓ به دوې دوې خښتي وړلې، څومره کار چي خلکو کاوه عمّار ؓ هغومره دوه واره کاوه او رسول الله ﷺ په دغه ورځ ده ته د خیر دعاء وکړه او په عین حال کي یې یوه عجبه پېش ګویي هم ورته وکړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: افسوس پر عمّار چي یاغي ډله به یې وژني، په دغه ورځ چي د هجرت اول کال ؤ رسول الله ﷺ هغه خبر او واقعه بیان کړه چي پسله پنځه دیرش کاله څخه پېښه سوه، د صِفین په جنګ کي عمّار ؓ د معاویه ؓ د لښکرو له طرفه شهید و وژل سو.

اوس نو د ورځي کار وسو او د شپې رسول الله ﷺ د استراحت دپاره د ابو ایوب الأنصاري ؓ کور ته ورغلی ځکه د ده ﷺ د استوګني ځای هغه ؤ، ابو ایوب او د ده ښځه چي لوړ اوسېدل وایي: زموږ سره دا ېېره را سره وه: که زموږ څخه یو کړپ او درب وسي رسول الله ﷺ په تکلیف کیږي، نو د دغه لوړي خوني په دېواله پوري مښتي په ډېر احتیاط بیدېدلو، ځکه نه غواړو چي موږ دي پر رسول الله ﷺ لوړ یو او نه غواړو چي رسول الله ﷺ ته د ده ﷺ د احترام، عزت او محبت په سبب په کړپي او دربي سره تکلیف ورکړو او نه غواړو چي د وحیو او د ده ﷺ په منځ کي فاصل یا جلا کوونکي سو. خو په یوه شپه کي موږ ته یو تکلیف پېښ سو هغه دا چي: موږ د اوبو چښلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپاره یو منګئ درلودی او هغه منګئ مات سو، د منګي اوبه ټوله پر مځکه توی سوې.

تاسي ته معلومه ده چي پخواني کورونه داسي نه وه لکه د نن ورځي پاخه کورونه، بلکه د لرګو او خاشو کورونه وه، د دې امکان ؤ چي دغه اوبه کښته وځغیږي او رسول الله ﷺ ته تکلیف ورکړي، نو ابوایوب ﷺ وایي: موږ بله یوه تلتکه یا برستنه بل شئ نه درلودی ژر مو دغه اوبه په دغه تلتک وچي کړې او ټوله شپه ویښ پاته سوو، کله چي سهار سو رسول الله ﷺ ته مو وویل: یا رسول الله! دا چه ته کښته یې او موږ لوړ یو دا نه ده صحي او د تیري شپې قصه مو هم ورته بیان کړه او ورته ومو ویل: چي زموږ غوښتنه دا ده چي ته لوړ ولاړ سې او موږ کښته و اوسیږو، رسول الله ﷺ هم دغه د دوی غوښتنه قبوله کړه او هغه لوړ منزل ته وختی.

ابو ایوب ﷺ وایي: موږ به د شپې خواړه تیار کړه او رسول الله ﷺ ته به مو ور وړل بیا چي به مو هغه پاته خواړه څني راوړل نو ما او اُمِ ایوب به د برکت دپاره هغه د ده ﷺ د لاس وهلو له ځایه څخه خواړه خوړل، یوه شپه موږ و رسول الله ﷺ ته داسي خواړه ور ولیږل چي په هغه کي مو پیاز او اوږه ګډ کړي وه، بیا چي مو د خوړو لوښئ څني راوړی د ده ﷺ د لاس وهلو اثر مو نه پکښي ولیدی نو ورغلم او ورته ومي ویل: یا رسولَ الله! زما مور او پلار دي تر تا قربان وي خواړه دي بیرته را ولیږل او موږ په هغه کي ستا د لاس وهلو یعني: خوړلو اثر و نه لیدی او زموږ دا عادت ؤ چي ستا څخه به پاته خواړه راغله ما او اُم ایوب به د برکت دپاره ستا د لاس وهلو له ځایه خواړه خوړل، رسول الله ﷺ و فرمایل: ما په دغو خوړو کي د اوږي او پیاز بوی حِس کړی او زه داسي یو سړئ یم چي د خپل رب سره مناجات کوم مګر تاسي یې وخوری، ابوایوب ﷺ وایي: موږ هغه خواړه وخوړل او تر دغه ورځي وروسته مو بیا هیڅکله د رسول الله ﷺ په خوړو کي د پیاز او اوږي څخه کوم شئ نه ګډاوه، یا نه وراچاوه.

دا مي هیر سوه چي درته و وایم: کله چي علي بن أبي طالب ﷺ د رسول الله ﷺ د امانتو د رسولو دپاره په مکه مکرمه کي پاته سو بیا نو څه وخت مدینې منورې ته راغلی؟ علي بن أبي طالب ﷺ د رسول الله ﷺ تر هجرت وروسته نوري درې ورځي په مکه مکرمه کي پاته سو تر څو چي هغه د رسول الله ﷺ سره پراته

(c) ketabton.com: The Digital Library

امانتونه یې تول د هغوو مالکانو ته ورسول، د مکې مکرمې په ښار کې به ګرځېدی او ویل به یې: د هر چا امانت چې د رسول الله ﷺ سره پروت دی را دې سي وادې یې خلي، پسله هغه چې د تولو خلکو امانتونه یې ور تسلیم کړه بیا به یې ویل: د چا امانت خو به نه وي پاته؟ قریشو ورته ویل: یا والله وَفّیتَ و کَفّیتَ.

علي بن أبي طالب ﷺ پسله درو ورځو پر پښو او پیاده د مدینې منورې طرف ته رهي سو او په قُباء کې د رسول الله ﷺ سره یو ځای او ملګری سو.

څه موده وروسته رسول الله ﷺ هغه زید بن الحارثه ﷺ چې په پخوا کې زید بن محمّد ورته ویل کېده او د رسول الله ﷺ د اهل بیت څخه بلل کېدی (ځکه د ده ﷺ په کور کې لوی سوی ؤ) مکې مکرمې ته ولېږی چې د رسول الله ﷺ اهل او کورنۍ را ولي، زید بن الحارثه ﷺ هم مکې مکرمې ته ولاړی او د رسول الله ﷺ اهل بیت کرام یې را وستل چې په هغو کې د رسول الله ﷺ زوجه سوده ﷺ او دوې لوڼې: فاطمه او ام کُلثوم ﷺ، اسامه بن زید او ام ایمن وه، د رسول الله ﷺ یوه لور زینب ﷺ چې د أبي العاص ښځه وه په مکه مکرمه کې پاته سوه، هغې ته د راوتلو موقع نه سوه برابره ترڅو چې بیا یې د بدر تر غزاء وروسته هجرت وکړی، همدارنګه د دوی سره عبدالله بن أبي بکر د حضرت ابوبکر ﷺ کورنۍ هم را رهي کړل چې په هغو کې اسماء او عائشه ﷺ د ابوبکرالصدیق ﷺ لوڼې هم وې او وروسته به د اسماء ﷺ قصه درته بیان سي چې د هغې د را تګ سره څه پېښه سوه.

په هغه وختو کې مدینې منورې یوه تبه درلودل چې هر څوک به د اول وار دپاره هلته ورغلی هغه تبې به پر را تلې او حتّی ډېر کسان یې وژل، نو حضرت عائشه ﷺ وایي: کله چې ابو بکر او بلال ﷺ مدینې منورې ته ولاړل دغه تبې ورته پېښې سوې او زه چې به د دوی پوښتنې ته ورغلم دوی به د سختې تبې په وخت کې د پردېسۍ او نا امیدۍ شعرونه ویل، نو وایي: زه رسول الله ﷺ ته ورغلم او په دغه حال مې خبر کړی، بیا نو رسول الله ﷺ دعاء وکړه او ویل: الٰهي مدینه موږ ته داسې محبوبه وګرځوې لکه د مکې سره چې زموږ محبت ؤ، یا یې تر هغه هم زیات د محبت او صحت ځای وګرځوې، په کاسه او پیمانه کې یې برکت واچوې او دغه تبه ځنې نقل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړې په جُحفه کې یې وکړځوې (جحفه) جدې ته نږدې د یوه ځای نوم دی.

تردغه ځایه پورې د رسول الله ﷺ د ژوند د یوې مرحلې بیان پای ته ورسېدی، چې دغه ژوند او دغې مرحلې ته مکې دور ویل کېږي او دغه د مکې مکرمې د دعوت مودې (۱۳) کاله دوام وکړی.

دلته د رسول الله ﷺ د هجرت د واقعاتو د ښه پوهېدلو دپاره څه تبصرې ته ضرورت وینم، خو تر تبصرې د مخه به د هجرت په مقصد او مفهوم ځان پوه او خبر کړو.

د هجرت په باره کې موږ هغه وخت هم څه خبرې وکړې چې مسلمانانو د اول وار دپاره حبشې ته هجرت وکړی او اوس به نور هم د هجرت په باره کې په مختصر ډول سره دومره و وایم: چې الله ﷻ دین او عقیده تر هر شي مقدس کړي دي، کله چې د دین احکام او عقیده د زوال او خرابۍ سره مخامخ وي، یا دین او عقیده د یوه چا له طرفه تهدیدېږي بیا نو مځکه او وطن، مال او جاه کوم ارزښت او قیمت نه لري، نو ځکه الله ﷻ پر مسلمانانو دا فرض کړې ده چې د دین او عقیدې د ساتلو په لار کې دغه ټول شیان قرباني کړي، لکه صحابهٔ کرامو چې مال او دارایي، صُنعت او تجارت، کسب او کار، ملک او کورونه پرېښوول په تش او خالي لاس په یوه پټو کې مدینې منورې ته ولاړل.

په کون کې د الله ﷻ د قانون تقاضاء دا ده چې معنوي قوت، هغه قوت چې په سالمه عقیده او په حق دین کې پروت دی، دغه قوت، د وطن ګټې او نور مادي قوتونه ټول ساتلای سي، په هره اندازه سره چې یو امت په اسلامي اخلاقو پوري لاس ونیسي او د صحي الٰهي دین متابعت وکړي په هغه اندازه سره یې مادي قوت چې عبارت د وطن، مال او عزت څخه دی زیاتېږي، بقاء او دوام پیدا کوي او په کومه اندازه سره چې یو ملت د اخلاقو له طرفه فاسد وي، په عقیده کې مضطرب او بې پروا وي، هغه مادي قوت چې دئ نن ورځ د هغه په غرور وطنونه تسخیروي، دغه قوت یې مخ پر زوال او ړنګېدلو نږدې کېږي چې د دغې خبرې د تصدیق دپاره لوی شاهد د تېر تاریخ واقعات دي.

هو ته به نن ورځ په نړۍ کې داسې یو ملت وینې چې د اخلاقو له اړخه بد اخلاقه وي، د عقیدې له طرفه به هم له حقه څخه لیري وي، خو بیا به هم دغه بد اخلاقه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

بې دینه ملت د قوت او مادیاتو له طرفه پر خپلو پښو ولاړ وي، نور ملتونه او وطنونه به د ځان تابع ګرځوي، خو په حقیقت او واقعیت کې دغه ملت په ډېره تیزۍ سره د خرابۍ او بربادۍ پرطرف رهي دی خو دا چې زه او ته د هغه ملت خرابي او بربادي نه وینو یا یې نه سو لیدلای د هغه سبب د تاریخ د اوږد والي په مقابل کې د انسان د عمر لږ والی او کوتاهي ده، د دغه ملت د خرابۍ پر طرف تګ او رفتار د تاریخ وینبې سترګې لیدلای سي، نه د غافل او کم عُمره انسان بیدې سترګې، که تاسي غواړئ چې د منحرفو او مغروره دولتو نړېدل و وینئ! په تاریخ ځان خبر کړئ.

نو ځکه الله جل جلاله د دین او عقیدې د ساتلو په لار کې که ضرورت پیښ سي د مال او وطن، آرام ژوند او جایداد قرباني کول، شریعت او قانون ګرځولی دی، دغه قرباني د مسلمانانو دپاره بیرته د مال او وطن، آرام ژوند او عزت د را ګرځولو ضامنه ده، که څه هم په ښکاره او اوله مرحله کې دوی دغه ټول شیان له لاسه ورکړي.

د دغه حقیقت د اثبات دپاره د مکې مکرمې څخه و مدینې منورې ته د رسول الله ﷺ هجرت لوی او کافي دلیل دی چې دغه هجرت په ظاهره او ښکاره سره د وطن پرېښوول او ضایع کول وه، مالونه او کورونه یې پرېښوول، زموږ په اصطلاح په یوه پټو کې له مکې مکرمې څخه و وتل خو په حقیقت کې دغه هجرت د وطن ساتل وه ځکه تر هجرت لږ کلونه وروسته! مسلمانان د هغه دین او عقیدې په برکت چې دوی د هغه د ساتلو دپاره وطن پرې ایښی ؤ، بیرته هغه وطن ته فاتح او کامیابه ورغله.

هغه کسان چې مسلمانانو ته یې آزارونه ورکول او د رسول الله ﷺ د وژلو إراده یې کړې وه اوس په هیڅ بد نیت هم نه سي ورته کتلای او نه سي ور نژدې کېدلای.

د رسول الله ﷺ

د هجرت مهمي او ښکاره نقطې

لومړۍ نقطه: هغه ښکاره شئ چې موږ ته د رسول الله ﷺ له هجرته را معلومېږي هغه دا چې رسول الله ﷺ د ټولو اصحابِ کرامو د جملې څخه حضرت ابوبکر الصدّیق رضی الله عنه اختیار کړی چې په دغه سفر کې د رسول الله ﷺ ملګری وي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو علماء کرام د دې څخه د حضرت ابوبکر الصدّیقؓ سره د رسول اللهﷺ د محبت اندازه را باسي چي دیٔؓ تر ټولو اصحابو و رسول اللهﷺ ته ورنژدې ؤ او پسله رسول اللهﷺ څخه هم دیٔؓ د خلافت وړ او لائق ؤ، چي د دغه مفهوم تائید او تاکید بیا په وروسته کي نور ډیر شیان کوي.

مثلاً رسول اللهﷺ په خپله ناروغي کي د لمنځو د امامت دپاره ابوبکر الصدّیقؓ خلیفه وګرځاوه او پر دې یې ډیر تاکید کاوه چي د خلکو د لمانځه امامت به بېله دهؓ څخه بل څوک نه کوي.

همدارنګه په صحي حدیث شریف کي رسول اللهﷺ فرمایي: که ما د ځان دپاره خلیل پیدا کولای نو ابوبکر به مي د ځان خلیل ګرځولی وای [رواه: مسلم]

نو واقعاً هم اللهﷻ په خپل احسان سره ابوبکر الصدّیقؓ د دغهِ امتیاز وړ او لائق ګرځولی ؤ، ابوبکرؓ د رسول اللهﷺ په ملګرتیا کي د صدق او اخلاص یوه نمونه او مثال ؤ، بلکه خپل روح او مال یې د رسول اللهﷺ په ملګرتیا او د هغه دپاره قربانول، موړ ولیدل چي رسول اللهﷺ ته یې و ویل: تر هغو به ته غار ته نه ننوزې ترڅو چي زه ورنه سم، دا د دې دپاره: که په دغه غار کي کوم څیرونکی حیوان، یا مار او لړم، یا یو بل داسي د خطر شیٔ چي انسان ته ضرر رسوي موجود وي، دیٔؓ به خپل ځان د رسول اللهﷺ قرباني کړي او موږ ولیدل چي څنګه یې خپل مال، خپل زوی، خپله لور، خپل مولیٰ او شپانه د رسول اللهﷺ د خدمت دپاره دغه د هجرت په تکلیفي او خطرناکه سفر کي منظم کړي او ګمارلي وه.

قسم په الله دغه محبت او قرباني پر هر هغه مسلمان چي پر الله او رسول الله ایمان لري واجب او لازم دي، رسول اللهﷺ په هغه حدیث شریف کي چي امام بخاري او امام مسلم یې روایتوي فرمایي:

« لایؤمنُ أحدُکم حتّی أکونَ أحَبَّ إلیه مِن وَلَدِه وَ والده وَالنّاسِ أجْمَعِین »

یعني: ستاسي څخه یوه هم تر هغو کامل ایمان نه دی را وړی، یا کامل مومن نه دی ترڅو چي زه و هغه ته ترخپل اولاد، خپل مور او پلار او ټولو خلکو خوښ او محبوب نه سم. مسلمانانو! ښه متوجه سی او خپل ایمانونه مو د عدل په ترازو وتلی،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله ﷺ سره څومره محبت لري؟

دوهمه نقطه: یو مسلمان به د رسول الله ﷺ د هجرت او د حضرت عمرِ فاروق رضی الله عنه د هجرت په منځ کې مقارنه او موازنه سره کوي او په زړه کې به یې دا پوښتنه ور ګرځي چې حضرت عمر رضی الله عنه ولې په ښکاره سره بیله بیرې او وارخطایې هجرت وکړی؟ او کفارو ته یې لا دا تحدّي یا ګواښ هم ورکاوه چې زه په هجرت رهي یم د هر چا په زړه کې که یو شئ سته هغه دې را پسې راسي او رسول الله ﷺ په پټه او په ډېر احتیاط سره هجرت وکړی آیا د عمر رضی الله عنه جُرئت تر رسول الله ﷺ زیات او ډیر ؤ؟

د هغو په جواب کې وایم: حضرت عمر رضی الله عنه او بل هر مسلمان د رسول الله ﷺ سره فرق لري ځکه د هر چا تصرف د هغه یو شخصي تصرف بلل کیږي، د هغه تصرف د امت مسلمه دپاره نه قانون ګرځول کیږي او نه شریعت، د هغه خوښه ده کومه طریقه او وسائل چې د هغه د قوت، جُرئت، ایمان او حاله سره ور او مناسب وي کولای سي چې هغه طریقه د خپل ځان دپاره اختیار او عملي کړي.

مګر رسول الله ﷺ مشرّع یا د اسلامي قانون جوړوونکی دی یعني: د ده ﷺ ټول تصرفات زموږ دپاره دین او شریعت بلل کیږي نو ځکه د ده ﷺ ټول اقوال، افعال، صفات او تقریر د شریعت دوهم مصدر بلل کیږي، زموږ د دین او شریعت اول مصدر: قرآن دی، دوهم مصدر: د رسول الله ﷺ افعال او اقوال دي، نو که رسول الله ﷺ داسي هجرت کړی وای لکه حضرت عمر رضی الله عنه چې وکړی خلکو به داسي ګمان کولای چې د هجرت دپاره دغه هغه واجبه طریقه ده احتیاط او حذر نه دي روا، د بیرې په وخت کې باید څوک پټ نه سي، حال دا چه الله جل جلاله په دې دنیا کې خپل شریعت پر اسبابو قائم کړی دی، که څه هم په حقیقت کې هغه چې زموږ عقیده ده او ایمان پر لرو هغه دا ده: چې اسباب هم د الله جل جلاله په إراده سره برابریږي او کار کوي، مسبب الاسباب رب عزوجل دی، نو ځکه رسول الله ﷺ ټول هغه احتیاطي طریقې او مادي وسائل استعمال کړل چې بشري عقل په دغسي حالاتو کې د هغه تقاضاء کوي، هیڅ یوه داسي وسیله یې نه پرېښوول چې هغه یې نه کړه استعمال.

علي رضی الله عنه یې امر کړی چې د ده ﷺ په بستر کې پرېوزي او هغه د رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاص پټو پر ځان واچوي او بیا یې یو مشرک پسله هغه چې امین یې و بلی د دې دپاره نوکر کړی چې پر یوه داسي نا معلومه لاریې بوزي چې د دښمنانو په زړه کې نه ورګرځي او بیا یې درې ورځې په غار ثور کې په پټه سره تیرې کړې او داسي نور احتیاطات یې عملي کړل چې عقل د هغو تقاضاء کول، دا ټوله د دې دپاره چې دا واضحه او ښکاره سي چې پر الله جل جلاله ایمان درلودل د اسبابو د استعمالولو سره ضد او منافي نه دی او د رسول الله ﷺ دغه ټول احتیاطات یا د اسبابو استعمالول د بیري په سبب نه وه او نه دا په خیال او تصور کې ورګرځېدل چې د مدینې منورې تر رسېدلو د مخه دې د مشرکانو له طرفه ونیول سي او د دغه إدعاء د اثبات دپاره زمونږ دلیل دا دی: پسله هغه ځخه چې ټول مادي اسباب پای ته ورسېدل او مشرکان د هغه غار پر شا وخوا را وګرځېدل چې هلته رسول الله ﷺ او د ده ملګری پټ وه، که یوه له مشرکانو سر ورکښته کړی وای دوی به یې لیدلي وای، دلته نو د ابوبکر رضي الله عنه پر زړه بېره غالبه سوه، البته دا بېره هم د رسول الله ﷺ په سبب وه نه د خپل ځان، په دغه وخت کې رسول الله ﷺ څه ورته وویل؟ وې فرمایل:

« یا ابا بکر! ما ظنک باثنین الله ثالثهما؟»

یا ابا بکر د هغو دوو په باره کې څه فکر کوې چې دریم یې الله وي؟

که د یو چا اعتماد پر هغو اسبابو او احتیاطاتو وي چې ده برابر کړي دي په دغسي حال کې څه نا څه بېره ورته پیښیږي، نو دا معلومه خبره ده چې دغه ټول احتیاط او د اسبابو استعمالول رسول الله ﷺ د دې دپاره وکړه چې د شریعت او قانون جوړولو وظیفه آداء کړي او پسله دغه احتیاطاتو او اسبابو یې زړه په الله جل جلاله پوري تړلی ؤ او د هغه رب پر ساتنه یې پوره توکل او اعتماد ؤ، خو دغه کارونه یې د دې دپاره وکړل چې مسلمانان په دې پوه سي چې په هر کار کې باید اعتماد پر الله جل جلاله وي مګر هو دغه اعتماد د دې سره ضد او منافي نه دی چې د هغو اسبابو څخه هم کار واخیستل سي کوم چې الله عزوجل په دې کون کې اسباب ګرځولي دي.

یو بل ښکاره او روښانه دلیل چې مونږ یې پردغه موضوع وایو د رسول الله ﷺ هغه حالت دی: کله چې سُراقه پسي ور ورسېدی او د ده ﷺ د وژلو إراده یې درلودل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

که واقعاً هم د رسول الله ﷺ سره بېره ور سره وای او دغه احتیاطات یې د بیرې په سبب سره وای نو اوس به په دغه حال کې چې دښمن پسې ور ورسېدی یو څه بېره ور ته پیښه سوې وای، مګر رسول الله ﷺ د بیرې هیڅ احساس نه کاوه بلکه د قرآن مجید په تلاوت او د خپل رب سره په مناجات مشغوله ؤ ځکه د ده ﷺ دا یقین ؤ چې هغه الله چې دئ ﷺ یې په هجرت سره امر کړی دی هغه یې د دښمنانو او د هغوله شره ساتي.

درېیمه نقطه: دا چې رسول الله ﷺ حضرتِ علي ﷺ د دې دپاره په مکه مکرمه کې پرېښاوه چې هغه امانتونه و خپلو خاوندانو ته ورسوي کوم چې د رسول الله ﷺ سره پراته وه دا پر هغه عجیب ضِد او تناقضي حالت دلالت کوي چې مشرکانو د رسول الله ﷺ په باره کې درلودی، په داسې حال کې چې دوی د رسول الله ﷺ تصدیق نه کاوه د دروا غو، سحر او لېونتوب تهمتونه یې پر ویل، له بله طرفه دوی پر خپل شا وخوا تر ده ﷺ بل صادق او امین نه سوای پیدا کولای چې خپل امانتونه ورسره کښېږدي، نو یې خپل مالونه او قېمتي شیان بېله رسول الله ﷺ د بل چا سره نه ایښوول چې دا کارپر دې دلالت کوي چې د دوی کفر د شک په سبب نه ؤ چې دوی د رسول الله ﷺ په صداقت او امانت کې شک درلودی، بلکه د دوی انکار او کفر د دوی د تکبّر او حق تر پښو لاندې کولو په سبب ؤ، څرنګه چې دوی پر خپل ریاست بېربدل نو یې د رسول الله ﷺ له متابعته څخه سرکښي کول.

څلورمه نقطه: عبدالله بن أبي بکر ﷺ چې د مکې مکرمې او غار په منځ کې تګ او را تګ کاوه په مکه مکرمه کې یې اخبار تولول او بیا یې رسول الله ﷺ او خپل پلار ته ورول او خوریې اسماء ﷺ چې د دوی د خوړو یا خوراکي موادو اهتمام یې کاوه او د دغه سفر دپاره یې دوی ته د دوی د ضرورت شیان برابرول، موږ ته دا لار ښوونه کوي چې پر هر ځوان مسلمان که نارینه وي که ښځه د الله جل جلاله په لارکې د اسلام د اوامرو د تحقّق دپاره او د اسلامي ټولنې د جوړولو دپاره دا لازمه او واجب ده چې خپل انتهایي کوښښ وکړي، یوازې دا نه ده کافي چې یو انسان پر خپل ځان سره را ګرځي فقط شخصي او ځاني عبادتونه آداء کوي، بلکه پر هر مسلمان دا لازمه ده چې خپل ټول قوت او طاقت او د خپلې پوهې تخصص د اسلام په لارکې قرباني کړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دغه قرباني په هر عصر او زمانه کې د اسلام او مسلمانانو د ژوند دپاره د ځوانانو مزيت او سر لوړی وي، نن ورځ هم بايد دغه فخر د ځوانانو په نصيب وي، ځوانان کولای سي چې اسلام او اسلامي ټولنه مخ ته بوزي.

که ته هغو کسانو ته وګورې چې د دعوت او جهاد په وخت کې د رسول الله ﷺ پر شا وخوا ولاړ وه وبه وينې چې اکثريت د هغو خلکو داسي ځوانان وه چې د ځوانۍ اولي مرحلې يې نه وې تيري سوي، خو دوی خپل ټول قوت او طاقت د اسلام د نصرت دپاره او د اسلامي ټولني د جوړولو دپاره هيڅ نه دی دريغولی، نن ورځ هم زموږ اميدونه په ځوانانو پوري تړلي دي.

پنځمه نقطه: هغه واقعه چې سُراقه او د ده آس ته هغه وخت پېښه سوه چې دئ په رسول الله ﷺ پسي ور ورسېدی، موږ بايد پوه سو چې دغه واقعه د رسول الله ﷺ د خارق العاده هغو معجزو څخه يوه معجزه ده چې د حديثو امامانو د هغې پر صحت او را نقلولو اتفاق کړی دی، چې د هغو په مقدمه کې امام بخاري او امام مسلم دي، نو دا معجزه هم د رسول الله ﷺ نورو معجزو ته ور زياته کړه.

شپږمه نقطه: د رسول الله ﷺ د هجرت په قصه کې د نورو معجزو تر څنګ ښکاره او بارزه معجزه هغه معجزه ده چې رسول الله ﷺ له کوره څخه هغه وخت را و وتی چې د مشرکانو ځوانان شا وخوا د ده پر کور را ګرځېدلي وه او د ده ﷺ د وژلو په انتظار وه خو الله ﷻ د دوی ټولو سترګي په خوب داسي ور وتړلې چې يوه هم و نه ليدی، يوازي دا نه چې نه يې وليدی بلکه د دوی د دغه مؤامرې او توطئې د مسخره کولو دپاره رسول الله ﷺ د دوی ټولو سرونه په خاورو ور ډک کړل، رسول الله ﷺ د دوی تر منځ په داسي حال کې تېر سو چې د الله ﷻ دا قول يې تلاوتا وه چې فرمايي:

﴿وَجَعَلْنَا مِنۢ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَأَغْشَيْنَٰهُمْ فَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿٩﴾﴾.

دغه معجزه د هغه وخت او هري زمانې وکفارو ته د يوه اعلان په مثال سره ده، چې هو تاسي رسول الله ﷺ او د هغه و پيروانو يا متابعينو ته د دين او دعوت په لار کې د څه مو دې دپاره تکليف او آزار ورکولای سی خو دا معنٰی نه لري چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله دوی پرېښوول او هیڅکله بیا دوی نصر او کامیابي نه سي لیدلای، مشرکانو او د دین ټولو دښمنانو ته دا نه ښایي چي دغه د څه مودې دپاره په خپله کامیابي او د مسلمانانو په وژلو او آزارولو خوشاله سي، ځکه د مسلمانانو ملګری رب عزوجل فرمایي:

﴿أَلَآ إِنَّ نَصۡرَ ٱللَّهِ قَرِيبٞ﴾ [بقره: ۲۱۴]

ښکه چي د الله جل جلاله نصرت و مسلمانانو ته ډېر نژدې دی او ممکن د دغه نصرت وسائل په هره لحظه کي د الله عزوجل په إراده موجود او آماده سي.

اوومه نقطه: دغه د هجرت په قصه کي موږ ولیدل چي د مدینې منورې مسلمانانو که نارینه وه که ښځي، که لویان وه که کوچنیان په څومره شدید محبت او د زړه په اخلاص سره د رسول الله ﷺ استقبال او ښه راغلی وکړی، دوی هره ورځ د خپلو کورو څخه تر مدینې منورې دباندي را وتل او د لمر تر سوځوونکو شعاعو لاندي به د رسول الله ﷺ د را تګ په انتظار تر ماپښینه پوري ولاړ وه، کله چي به ګرمي ډېره زیاته سوه او د ورځي ډېره حصه به تېره سوه نو به خپلو کورو ته ولاړل چي د سبا ورځي د انتظار دپاره آمادګي ونیسي، کله چي بیا رسول الله ﷺ مدینې منورې ته ورسېدی د مسلمانانو په زړو کي احساسات او عواطف پر جوش راغله او په ژبه سره یې د ده ﷺ د استقبال او ښه راغلي قصیدې او ترانې ویلې او رسول الله ﷺ هم د دوی د محبت په بدله کي محبت ورکاوه، تر داسي اندازې چي د بني نجار هلکان شا وخوا پر را ګرځېدلي وه او د استقبال یا ښه راغلي ترانې یې ویلې رسول الله ﷺ و فرمایل: آیا تاسي زما سره محبت لرئ؟ ما خوښ لرئ؟ په والله زما زړه ستاسي سره محبت لري.

دغه صحنه او کیفیت موږ ته دا راښیي چي د رسول الله ﷺ محبت یوازي د ده ﷺ په متابعت کي نه دی، بلکه محبت د متابعت اساس او باعث دی، که چیري عاطفه او محبت په زړه کي نه وي د متابعت دپاره شوق نه پیدا کیږي، هغه قوم خطا وتلی دی چي وایي: د رسول الله ﷺ محبت بله معنٰی نه لري بېله متابعت او اقتداء څخه او دوی دا هېره کړې ده چي متابعت بېله قلبي محبت څخه په وجود نه سي را تلای او هغه شئ چي تا و متابعت ته ورکشوي هغه قلبي محبت دی چي احساسات او

(c) ketabton.com: The Digital Library

عواطف دي پر ښور را ولي، نو ځکه رسول الله ﷺ د ايمان اندازه د ده ﷺ په محبت سره ښوولې ده هغه چې فرمايي:

« لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى أَكُونَ أَحَبَّ إِلَيْهِ مِنْ وَالِدِه وَوَلَدِه وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ »

[رواه: البخاري]

ژباړه: يوه ستاسي تر هغو کامل ايمان نه دی راوړی، يا کامل مومن نه دی ترڅو چې زه وهغه ته تر خپل مور او پلار، خپل اولاد او ټولو خلکو خوښ او محبوب نه سم.

اتمه نقطه: کله چې رسول الله ﷺ د ابو ايوب انصاري رضي الله عنه په کور کي ؤ مور ته د هغه محبت څخه چې صُحابهٔ کرامو د رسول الله ﷺ سره درلودی يو بل شکل را ښکاره سو او هغه شئ چې د هغه محبت څخه دلته زموږ مقصد دی هغه د ابو ايوب او د هغه د ښځي هغه تبرک دی: کله چې به د رسول الله ﷺ د خوړلو لوښی د رسول الله ﷺ څخه راوړل سو دوی به د هغه ﷺ د ګوتو په ځايو پسي د تبرّک دپاره ګرځېدل، نو د دې څخه دا معلومه سوه چې د رسول الله ﷺ په آثارو تبرّک کول يو مشروع، جائز او مباح کار دی او رسول الله ﷺ هم هغه تبرُک مقرره کړی دی.

يعني: په هغه خبر سو او رَد يې نه کړی. د هجرت پر قصه به په دغه اندازه تبصره کولو سره کفايت وکړو خو دا دي تاسي ته معلومه وي چې د سيرت النّبي ﷺ پر هره موضوع تاسي دغسي تبصرې کولای سی او احکام څني را ايستلای سی، سيرت النّبي ﷺ فقط قصې او تاريخ نه دی چې فقط ويل يا اورېدل دي بلکه دا زموږ د پيغمبر او لار ښوونکي ﷺ ژوند او زموږ د شريعت د جوړولو مصدر او مرکز دی، هر څومره چې فکر پکښي کوی او هر څومره چې يې څېړی په هغه اندازه سره مو ديني معلومات پراخه کيږي او پر هغه اندازه احکام څني را ايستلای سی ځکه د رسول الله ﷺ هر قول او هر فعل زموږ دپاره ديني او تشريعي حکم لري زموږ مسلمانانو د دين او شريعت دپاره، د قناعت او تسليمېدلو دپاره فقط دغه کافي دي چې و ويل سي: رسول الله ﷺ داسي فرمايلي دي يا رسول الله ﷺ داسي کړي دي دغه زموږ دين او شريعت دی، نو سيرت النبي ﷺ چې هر څومره څېړې پر هغه اندازه احکام څني را ايستلای سې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الحمد لله د الله ﷻ په توفیق سره د سرور کائنات ﷺ ژوند د کتاب په لیکلو کې تر دغه ځایه د رسول الله ﷺ د رسالت د اولنیو دیارلسو کلو ژوند چې د مکې مکرمې ژوند یا دوره ورته ویل کیږي بیان کړل سو او اوس د مدینې منورې د ژوند یا دورې په حوادثو او واقعاتو شروع کیږي، په راتلونکي بحث کې به إن شاء الله تعالیٰ د رسول الله ﷺ د مدینې منورې د ژوند حالات په تفصیل سره مطالعه کړی.

و ما توفیقي إلاّ بالله علیه توکلت وإلیه أنیب.

وصلی الله تعالی علی خیر خلقه محمّد وآله وأصحابه و أهل بیته وسلّم تسلیماً کثیراً.

ممکن د مدینې منورې ژوند او زمانه و درو مرحلو ته تقسیم کړو،

اوله مرحله: دا هغه مرحله ده چې په هغه کې فتنې او مشکلات وه، په دغه مرحله کې د مدینې منورې له داخله مشکلات وه، له خارجه څخه د اسلام د دښمنانو حملې وې، چې دغې اولې مرحلې د حُدیبیې تر صُلحې پورې دوام درلودی او دغه صُلحه د هجرت د شپږم کال د ذوالقعدې په میاشت کې وه.

دوهمه مرحله: دا هغه مرحله ده چې د مشرکانو د مشرانو سره د حُدیبیې په صلحه کې د نه تعارض یا جنګ نه کولو فیصله وسوه، چې و دغې مرحلې ته (مرحلةُ الهُدنه) ویل کیږي او دغه مرحله د هجرت د اتم کال د روژې په میاشت کې د مکې مکرمې په فتحه سره پای ته ورسېدل او په دغه مرحله کې د شا وخوا پاچهان و اسلام ته دعوت کړل سوه.

درېیمه مرحله: هغه مرحله ده چې په ډلو ډلو خلک د الله جلّ جلاله دین او اسلام ته داخلېدل، قبائل او اقوام په دسته جمعي او د ډلو پر شکل مدینې منورې ته د اسلام را وړلو دپاره ورتله او په اسلام مشرفه کېدل، چې دغې مرحلې د رسول الله ﷺ تر رحلته پوري دوام وکړی چې دغه رحلت د هجرت په یوولسم کال او د ربیع الأول په میاشت کې پیښ سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مدينې منورې د ژوند اوله مرحله

دا هغه مرحله ده چې د هجرت په شروع کې د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره نوی ژوند شروع کيږي، د هجرت څخه يوازې دا مقصد نه ؤ چې مسلمانان د تکاليفو او آزارو، مشکلاتو او پسخندو څخه ځان خلاص کړي، بلکه هجرت د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره دا موقع هم برابره کړه چې د يوه أمن او امان په ښارکې يوه نوې اسلامي ټولنه جوړه کړي، نو ځکه پر هر قدرت لرونکي مسلمان دا فرض وه چې د دغې نوې ټولنې او نوي وطن په آبادولو او جوړولو کې حصه واخلي او خپل ټول وَس او توان د دغه مقصد د حاصلولو دپاره وښندي او په دې کې هيڅ شک نسته چې رسول الله ﷺ د دغې ټولنې د جوړولو دپاره امام او قائد، لارښوونکی او هادي دی او بېله منازعې او اختلافه د دغه کارو مشري د رسول الله ﷺ وه.

هغه قومونه چې په مدينه منوره کې اوسېدل او د رسول الله ﷺ ورسره معامله وه پر درې قسمه وه چې د هر قوم حال نسبت د هغه بل قوم حال ته ډېر واضح فرق او مختلف شکل درلودی او رسول الله ﷺ د هر قوم يا هرې ډلې دپاره خاص مسائل درلودل چې د هغه بل قوم او ډلې د مسائلو څخه مختلف او بل شان وه، چې دغه درې قسمه ډلې يا قومونه په داسې ډول سره وه:

لومړئ: د رسول الله ﷺ هغه غوره او مکرم، پاک او صالح اصحاب کرام رضي الله عنهم.

دوهم: هغه مشرکان چې تراوسه يې ايمان نه ؤ راوړی او دوی د مدينې منورې د اصلي قبيلو غړي او افراد وه، بلکه ځينې يې مشران هم وه.

درېيم: يهود، چې يهود بيا په خپله درې قبيلې وه.

اولاً: هغه مسائل چې رسول الله ﷺ د خپلو اصحابو په سبب د هغو سره مواجه او مخامخ ؤ: هغه دا چې د مدينې منورې د ژوند کيفيت په تمامه معنٰی د هغه حال او کيفيت څخه مخالف ؤ چې مهاجرو مسلمانانو په مکه مکرمه کې درلودی، هغه وخت چې دغه اوسني مهاجر مسلمانان په خپل ښار او مکه مکرمه کې وه که څه هم دوی يوې کلمې سره را جمعه کول او د ټولو هدف يو ؤ مگر دوی په مختلفو کورو کې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاشلي وه، مظلومه وه، ذليله وه، شړل سوي وه، دوی د هيڅ شي قدرت نه درلودی، امر او حکم د دوی د دين د دښمنانو په لاس کي ؤ، نو دغو مسلمانانو هلته نه سوای کولای چي يوه نوې اسلامي ټولنه په هغو مادو او شرائطو سره جوړه کړي چي هره انساني ټولنه ضرورت ورته لري، نو ځکه موږ وينو کوم قرآني آياتونه يا سورتونه چي په مکه مکرمه کي نازل سوي دي فقط د اسلام مبادي يا هغه اولني شيان بيانوي او داسي اسلامي اوامر يا قوانين پکښې دي چي هر فرد يې په انفرادي ډول سره عملي کولای سي، په هغو قرآني اوامرو کي خلک ښو او د خير وکارو ته هڅول کيږي، مسلمانان په ښو اخلاقو امر کيږي، د رذائلو او کښتو کارو څخه منعه کيږي.

مګر په مدينه منوره کي د اولي ورځي څخه د مسلمانانو حکم د دوی په خپل لاس کي ؤ او هيڅا پردوی حکم او تسلط نه درلودی نو اوس دوی ته دا موقع برابره سوه چي د تمدن او آبادۍ په کارو مشغوله سي، د معيشت او اقتصاد، د حکومت او سياست په کارو مشغوله سي، جنګ او صلحي ته متوجه سي، د حلال او حرام، عبادت او اخلاق او داسي نور ديني او دنيوي مسائل په پراخه اندازه زده او عملي کړي، دوی ته اوس موقع مساعده سوه چي يوه نوې اسلامي ټولنه جوړه کړي، داسي ټولنه چي د ژوند په ټولو امورو او مرحلو کي د جاهليت د ټولني سره فرق ولري بلکه په ټول عالَمِ انساني کي تر هري ټولني ښه او بهتره وي او دغه د دوی ټولنه، د دوی اخلاق او معاملات د اسلامي دعوت دپاره يو ښه مثال او نمونه وګرځي، هغه ټولنه جوړه کړي چي دوی د هغې ټولني د جوړولو دپاره لس کاله په مکه مکرمه کي رنګارنګ عذابونه او تکليفونه ګاللي او زغملي وه.

مګر دا دي هم درته معلومه وي چي د دغسي سالمي ټولني جوړول نه په يوه ورځ کي امکان لري نه په مياشت او کال کي، بلکه د دغسي ټولني د جوړولو دپاره ډېر اوږد وخت په کار دی چي په هغه اوږده موده کي شريعت او قانون جوړ سي او په تدريج سره د هغه شريعت په عملي کولو خلک تربيه کړل سي، چي د دغه شريعت جوړوونکی الله جل جلاله ؤ، چلوونکی، جاري کوونکی او ښوونکی يې رسول الله ﷺ ؤ.

او صَحابهٔ کرامو رضي الله عنهم اجمعين هم دغه شريعت او قانون په پراخه زړو سره قبلاوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه احکام يې پرخپلو ځانو عملي کول، د دغو مومنانو په باره کې الله جل جلاله فرمايي:

﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ ٱللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتُهُۥ زَادَتْهُمْ إِيمَٰنًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۝٢﴾. [الأنفال:۲]

يعني: حقيقي مومنان هغه کسان دي: کله چې پر دوی الٰهي آياتونه وويل سي نو د دوی ايمان په زيات سي او پر خپل رب توکل کوي.

که څه هم د دغسې مسائلو تفصيل زموږ د بحث موضوع نه ده خو موږ د ضرورت پر اندازه دغه مسايل بيان کړه.

دا هغه لوی کار ؤ چې د مسلمانانو په متعلق رسول الله ﷺ د هغه سره مخامخ ؤ چې دا د اسلامي شريعت، اسلامي دعوت او محمّدي رسالت هغه اساسي مقصد او هدف ؤ، د رسول الله ﷺ دپاره دغه کار هغه اساسي کار ؤ خو تلواري کار نه ؤ بلکه دغه کار د وخت په تېرېدلو سره کېدی، خو هلته نور داسې مسائل وه چې اهميت يې تر دغه لوی او مهم کار لږ ؤ مګر تلوارېې غوښتی، هغه داسې:

د هجرت په شروع او په مدينه منوره کې مسلمانان پر دوه قسمه وه، يو قسم مسلمانان هغه وه چې په خپله مځکه، خپلو کورو او د خپلو مالو سره وه، بله هيڅ پرېشاني يې نه درلودل بېله هغه څخه چې يو سړئ يې په خپل کورکې د ژوندانه د ضروریاتو د پوره کولو دپاره غواړي، چې دا د انصارو ډله وه، خو په خپله د انصارو په منځ کې بيا قبيلوي شديد نفرت، د زړو عناد او عداوت د ډېري مودې څخه پروت ؤ، په نژدې تيرو سوو وختو کې يې ډېر شديد جنګونه سره کړي وه.

او د مسلمانانو هغه بله ډله هغه مهاجرين وه چې هر شئ په مکه مکرمه کې ځني پاته ؤ فقط خپل ځانونه يې مدينې منورې ته رسولي وه، خپل مقدس وطن او اقارب، خپلوان او عزيزان، اهل او عيال، کور او کهول، مال او منال، دولت او ثروت، صنعت او تجارت يې ټول په مکه مکرمه کې پرې ايښي وه، دلته په مدينه منوره کې نه د شپې د تېرولو ځای لري نه د خوړلو شئ، نه کارسته چې وېې کړي، نه مال لري چې شپه په تېره کړي او د دغو مهاجرينو شمير لږ هم نه ؤ او ورځ په ورځ نور هم پسې زياتېدل،

ځکه هرهغه چا ته چي پر الله او رسول الله ایمان لري په هجرت سره امر سوی ؤ او دا هم معلومه خبره ده چي مدينه منوره یو غني او ثروتمن ښار هم نه ؤ، نو د مدينې منورې اقتصادي موازنه خرابه او متزلزله سوه، په دغه شکېدلي حالت کي اسلام دښمنو قواوو تقريبًا اقتصادي بنديز هم پر ولګاوه، خوراکي او ارتزاقي مواد يې د مدينې منورې ځخه بند غوندي کړه، نو خود اقتصادي حالت نور هم خراب سو.

دا د مسلمانانو د دوو مختلفو ډلو په متعلق ستونځي او مشکلات وه.

ثانيًا: هغه دوهم قوم چي هغه مشرکان وه خو د مدينې منورې د قبائلو اصلي او اساسي غړي وه، دوی پرمسلمانانو کوم تسلط نه درلودی خو په زړو کي يې شک ؤ او د خپلو پلرو د دين په پرېښوولو کي مترددِ وه، مګر د دغه حالته سره سره يې د اسلام او مسلمانانو سره په زړو کي چم او عداوت نه درلودی او ډېر وخت نه سو پر تېر چي اسلام ته داخل سوه او صادقه مسلمانان ځني جوړ سوه، مګر په دغو خلکو کي بيا داسي خلک هم وه چي په زړو کي يې د رسول اللهﷺ او مسلمانانو سره شديد عداوت او عناد درلودی، خو دا يې په وسه نه وه پوره چي خپل عداوت او دښمني ښکاره کړي بلکه د وخت او حالاتو د مراعت په سبب مجبوره وه چي د دوستۍ او مودّت اظهار وکړي، چي د دغو خلکو مشر او رئيس عبدالله بن اُبئ بن سلول ؤ.

عبدالله بن اُبئ بن سلول څوک ؤ؟

څه موده مخ کي او د بُعاث تر جنګ وروسته د أوس او خزرج قبيلو پردې اتفاق کړی ؤ چي دغه عبدالله به د دغو قبيلو دپاره د پاچا او رئيس په صفت سره مني او تر دغه د مخه هيڅ وخت داسي نه وه پېښه سوې چي دغه دواړي قبيلې دي د یو چا مشرتوب قبول کړي، نو د ده د تاج دپاره يې ملغلري او جواهرات هم سره یو ځای کړي وه چي ده ته د پاچهۍ تاج ور جوړ کړي او د مدينې منورې پاچا يې وګرځوي، په دغه وختو کي رسول اللهﷺ مدينې منورې ته ورغلی، د دغه عبدالله بن سلول له قومه چي کوم څوک مسلمانان سوي وه هغه خلک د رسول اللهﷺ تا بع سوه.

د دغه عبدالله په ګمان: رسول اللهﷺ د ده پاچهي د ده ځخه واخيستل، نو خود په زړه کي يې د رسول اللهﷺ سره ډېر شديد عداوت درلودی او کله چي يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا ولیدل چي حالات داسي سوه چي ده ته پر شرک پاته کېدل نفعه نه رسوي او د دنیوي ګټو څخه محرومه پاته کیږي نو د بدر تر غزاء وروسته په ظاهره مسلمان سو مګر په زړه کي هغه کافر ؤ، هر وخت چي به د رسول الله ﷺ او مسلمانانو د آزارولو او تاوان رسولو موقع په لاس ورغله خامخا به یې هغه کار کاوه او د ده هغه نور ملګري چي د ده په پاچهي کي به وزیران او رئیسان وای او اوس د رسول الله ﷺ په را تګ سره هغه هم د دغو منصبو څخه محرومه سوه، هغو هم د دغه عبدالله سره د ده د شیطاني نقشو او دسیسو په عملي کولو کي کومک کاوه او ډیر ځله به یې د مسلمانانو نوي ځوانان او ضعیف العقله کسان د خپلو دسیسو د عملي کولو دپاره د لاس آله ګرځول.

ثالثا: یا دریمه ډله چي هلته موجوده وه هغه یهود وه، دا هغه یهود وه چي په پخوا کي د رومان له ظلمه حجاز ته راغلي وه، که څه هم دوی په اصل کي عِبرانیین وه خو پسله هغه چي حِجاز ته راغله په ژبه، په لباس، په عاداتو او اصطلاحاتو د عربو سوه، حتّی د قبیلو او افرادو نومونه یې هم عربي کړل، د عربو سره یې د ښځو له طرفه دوستی هم وکړې، خو پر دغه ټولو سربېره یې هغه خپل ذاتي جنسیت یا قومیت هم ساتلی ؤ، په عربو هیڅ نه سوه ګډ، بلکه په خپل اسرائیلي او یهودي جنسیت به یې فخر هم کاوه او عرب یې ډېر سپک او خوار بلل، تر داسي اندازې چي عرب یې (اُمیین) بلل، یعني: وحشیان او بیعقلان، پست او اراذل.

د عربو مالونه یې په هره طریقه سره چي وي د ځان دپاره حلال او مباح بلل، لکه څرنګه چي الله جل جلاله د دوی دغه قول او عقیده بیانوي او فرمایي:

﴿قَالُواْ لَيۡسَ عَلَيۡنَا فِي ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ سَبِيلٞ﴾. [آل عمران:۷۵]

یعني: بېشکه دغه یهودي کتابیانو به ویل: نسته پر موږ باندي د دغو اُمّیانو په حق کي هیڅ ګناه، چي موږ یې مالونه وخورو یا چم او خیانت ور سره وکړو.

د یهودو په مسلک اُمیان و هر هغه چا ته ویل کیږي چي یهود نه وي او دغو یهودو د خپل دین د نشرولو دپاره هیڅ حماس او احساس نه درلودی بلکه د دوی سره چي هغه دیني سرمایه پاته وه هغه فال، سحر، کوډي او جادو وه او په دغو شیانو یې خپل ځانونه اهلُ العلم او روحاني قائدان بلل، په کِسب او پیسه ټولولو کي ماهران او

(c) ketabton.com: The Digital Library

استادان وه، د حبوباتو او خرما، د شرابو او لباسو تجارت د دوی په لاس کي ؤ، واردات يې غله او شراب وه، صادرات يې خرما وه، بېله دې څخه يې نور هم تجارتي او صنعتي کارونه کول، د عربو څخه يې څو چنده ګټې اخيستلې، پوازې تجارت يې نه ګاوه بلکه سود او ربا يې هم خوړل، د عربو شيخانو او رئيسانو ته به يې ډېر ډېر پوروونه ورکول، هغو به بيا دغه مالونه په بې پروايي سره د دې دپاره مصرفول چې شاعران يې په خپلو اشعارو کې صفت وکړي او په خلکو کي يې نوم لوړ سي، خو چې بيا به يې د يهودو پوروونه له سواي آداء کولای نو به يې خپلي زراعتي مځکي او باغونه پر هغو ګرو کړه، څو کاله به نه وه تېر سوي چې دغه مځکي او باغونه به د يهودو سوه.

يهود د چمو او دسيسو، د فساد او شيطانتو خاوندان وه، د عربي او همسايه قبيلو په منځ کي به يې فساد او شيطانت جوړ کړی، عربي قبيلې به يې په پټو چمو او دسيسو په پرله پسې جنګو داسي سره اخته کولې چې هغه به په ځان نه سوه پوه او دې جنګو به کلو کلو دوام درلودی، هر وخت چې به يهودو وليدل چې د جنګ اور مري يا مړ کيږي بيا به يې د هغه د ... کهله دياره شيطانتونه او فسادونه جوړ کړه او دوی به آرام ورته ناست وه، په دغه اورو کي به يې د عربو سوځل په پټه خوله سره ليدل او بيا به يې د عربي قبيلو مشرانو ته د سود او ربا درانه پوروونه د دې دپاره ورکول چې د مسکنت او غريبۍ په سبب د جنګو څخه لاس وانخلې، يهودو په دغه کار سره دوې ګټې کولې، يو خو يې خپل يهودي کيان د عربو څخه په داسي دول ساتلی ؤ چې عرب يې په خپل منځ کي په جنګو اخته کړي وه او بل يې د ربا بازار تود ؤ چې څو چنده ګټې يې اخيستلې او بې اندازې ثروت يې لاس ته راوړی.

په مدينه منوره کي د يهودو درې مشهوره قبيلې اوسېدلې:

۱ ـ بنو قينُقاع، چې د خزرج د قبيلې متعاهدين وه او کورونه يې دننه يا داخل په مدينه منوره کي وه.

۲ ـ بنو النضير.

۳ ـ بنو قُريظه، چې دغه دوې قبيلې د أوس د قبيلې متعاهدين وه او تر مدينې منورې دباندي اوسېدل او دا هغه قبيلې وې چې همېشه به يې د أوس او خزرج

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قبیلو په منځ کي جنګونه پېښول او په خپله دغه یهودي قبیلو د بُعاث په جنګ کي ګډون او اشتراک هم وکړئ.

دا معلومه خبره ده چي د یهودو څخه دا امید نه کېدی چي اسلام ته دي ښه بُغضه او عناده په بله سترګه وګوري، ځکه رسول الله ﷺ د دوی د قوم او جنسه څخه نه ؤ چي دوی دي د قومي عصبیت په سبب د هغه تر څنګ و دریږي او بل دا چي د اسلام دعوت، صالحه دعوت ؤ چي د پاشلو زړو په منځ کي یې الفت پیدا کاوه، د دښمنیو او عداوتو اور یې واژه او په ټولو کارو کي یې خلک و امانت او دیانت ته را بلل، خلک یې په دې سره امر کول چي پاک او حلال مالونه وخوري چي د دې ټولو معنٰی دا وه چي د یثرِب عربي قبائل باید په خپلو منځو ګي الفت او محبت سره ولري نو په دغه حالت کي خامخا دغه عربي قبیلې د یهودو د هغه شیطاني اِعمالو څخه خلاصېدلې، د یهودو تجارتي رونق پای ته رسېدی او هغه د رِبا مالونه کوم چي د دوی د سرمایه داری اساس او مرکز بلل کېدی حرامېدل، بلکه د دې ډېر احتمال ؤ چي دغه عربي قبائل ویښ او متوجه سي، کوم باغونه او مځکي چي یهودو د رِبا په معاملو ځني اخیستي وه بیرته خپل لاس ته را وړي.

کله چي یهود د اسلامي دعوت په مفهوم پوه سوه او وې لیده چي اسلامي دعوت غواړي چي په یثرِب کي استقرار او آرامي را ولي، د خپلو ځانو دپاره یې دغه ټول تاوانونه تر نظر وایستل نو ځکه یهودو د هغې ورځې څخه چي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی دننه په زړو کي د اسلام او د رسول الله ﷺ سره شدید عداوت درلودی، که څه هم دوی په شروع کي د دغه عداوت د ښکاره کولو جرئت نه درلودی خو پسله څه مودې څخه یې دغه عداوت واضحه او روښانه سو.

د یهودو دغه عداوت په واضحه ډول په هغه واقعه کي ښکاره کېږي چي ابن اسحاق یې دأم المؤمنین صفیه رضی الله عنها څخه روایتوي، صفیه رضی الله عنها چي د رسول الله ﷺ زوجه او د حُیَی بن أخطب یهودي لور ده او دغه حُیَی بن أخطب د مدینې منورې د یهودو د مشرانو څخه ؤ، چي دا قصه به په وروسته کي راسي چي رسول الله ﷺ د صفیې رضی الله عنها سره څنګه واده او نکاح وکړه، دغه صفیه رضی الله عنها وایي:

زه کوچنۍ وم او پرخپل پلار تر ټولو اولادو ګرانه وم، هر وخت چي به پلار ولیدم غېږ به یې را ته خلاصه کړه او په بغل کي به یې ونیولم، دغه رنګه پرخپل اکا چي ابویاسر ورته ویل کېده هم ګرانه وم، کله چي رسول الله ﷺ مدینې منورې ته راغلی او په قباء کي یې واړول سهار وختي زما پلار حُیَی بن أخطب او زما اکا ابو یاسر بن أخطب د هغه ﷺ د لیدلو دپاره ورغله او ماښام د لمر لوېدلو سره ستړي هلاک، غمجن او پرېشانه بیرته کور ته راغله، صفیه رضي الله عنها وایي: څرنګه چي زه کوچنۍ وم د هغه پخواني عادت سره سم په ډېر شوق او چابکي سره دوی ته ورغلم (یا دوی ته مي ور وځغستل) مګر په دغه ورځ د هغه غم په سبب چي د دوی سره ؤ یوه هم ما ته و نه کتل، یوازي دا نه چي په غېږ کي یې و نه نیولم بلکه را ته و یې هم نه کتل، ډېر غمجن او پرېشانه وه، صفیه رضي الله عنها د دغې ورځي خبري بیا په وروسته کي بیانوي او وایي:
وامي ورېدل چي زما اکا ابو یاسر زما پلار ته و ویل: آیا هغه هغه دی؟ یعني: دغه سړی هغه نبي دی چي موږ ته په تورات کي ذکر سوی دی؟
پلار مي و ویل: هو والله.
اکا مي ویل: آیا تا وپېژندی او یقین دي سو؟
پلار مي ویل: هو.
اکا مي ویل: نو د ده په باره کي څه نیت او إراده لرې؟
پلار مي و ویل: تر څو چي ژوندئ یم په والله دښمني او عداوت به ورسره کوم.
سبحان الله! د یهودو دغه حال دی په حق پوهېږي او حق ور معلوم سو مګر پر دغه واقعیت سر بېره د حق سره عناد او عداوت کوي دا د یهودو خوی او عادت دی، د نن ورځي یهود هم هغه یهود دي او هغه یې عداوت دی، نه پوهېږم چي جاهل او بې خبره مسلمانان څنګه پر یهودو اعتماد کوي؟ او ولي دوستي ورسره کوي؟
د یهودو د عداوت او خیانت بل شاهد د عبدالله بن سلام رضي الله عنه هغه قصه ده چي امام بخاري یې روایتوي، عبدالله بن سلام رضي الله عنه چي د مدینې منورې د یهودو د لویو علماوو او احبارو څخه ؤ دئ وایي: زه د خپلې خاله سره ناست وم خبر راغلی چي محمّد ﷺ مدینې منورې ته را ورسېدی، عبدالله بن سلام په لوړ آواز سره تکبیر و وایه

(c) ketabton.com: The Digital Library

(الله اکبر) خاله یې په تعجب کي سوه چي عبدالله څنګه د دغه سړي په را تګ سره چي وایي نبي دی تکبیر وایي؟ نو خاله یې ورته وویل: قسم دی که موسیٰ بن عمران راغلی وای تا به داسي تکبیر نه وای ویلی، عبدالله بن سلام رضی الله عنه ورته وویل: خاله! دغه سړئ او موسیٰ ورونه دي هغه نبي ؤ او دئ هم نبي دی، خاله یې ورته وویل: ستا پر حال دي افسوس وي ته څنګه وایې: چي دا سړئ نبي دی؟ عبدالله رضی الله عنه ورته وویل: هغه علامې چي د نبي آخر زمان په باره کي په تورات کي ذکر سوي دي هغه ټوله په ده کي موجودي دي.

خاله یې ورته وویل: ولاړ سه او ځان ته صحي حال معلوم کړه.

عبدالله بن سلام رضی الله عنه هم په تلوار د بني نجار منطقې ته ورغلی او د رسول الله ﷺ څخه یې داسي خبري واورېدې چي هغه ټولي د راتلونکي نبي علامې وې، عبدالله بن سلام پر هغه ځای او په هغه ساعت ایمان را وړی، عبدالله بن سلام رضی الله عنه د مدینې منورې د یهودو څخه هغه اول یهودي دی چي په اسلام مشرفه کېږي او بیا یې رسول الله ﷺ ته وویل: یا رسولَ الله! یهود تهمتي او بُهتان ویونکی قوم دی، د مخه تردې چي ته زما په باره کي پوښتنه ځني وکړې که دوی زما په اسلام خبر سي نو بیا ستا په حضور کي پر ما بُهتان او تهمتونه وایي، نو د مخه تردې چي زما د اسلام خبر نشر سي یهود او د هغو مشران را وغواړه او د دوی څخه زما په باره کي پوښتنه وکړه.

رسول الله ﷺ یهود را وغوښتل او عبدالله بن سلام رضی الله عنه دالته په یوه خونه کي پټ سو، یهود راغله او کښېنستل، رسول الله ﷺ دوی و اسلام ته دعوت کړل خو دوی د اسلام د قبلولو څخه انکار کوي او اسلام نه قبلوي، بیا نو رسول الله ﷺ د عبدالله بن سلام په باره کي پوښتنه ځني وکړه، چي عبدالله بن سلام په تاسي کي کوم مقام او درجه لري؟ یهودو وویل: هغه په موږ کي لوی عالم او د لوی عالم زوی دی، زموږ سردار او د سردار زوی دی، په موږ کي د ښه او لوړ مقام خاوند دی.

رسول الله ﷺ وفرمایل: که هغه ایمان را وړی بیا تاسي څه وایاست؟

یهودو وویل: الله دي یې له دې کاره وساتي او دغه جمله یې دوه درې واره وویل.

عبدالله بن سلام رضی الله عنه د هغه پټه ځایه راووتی او وویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

أشهد أن لا إله إلاّ الله وأشهد أن محمّداً رسولُ الله،

دا پر یهودو لوی دلیل ؤ چي دا دین حق دی مګر یهودو و ویل: دئ په موږ کي بیعقل، درواغجن او جاهل دی او د ده نور بد یې هم بیانول.

دغه د یهودو غدر او خیانت دی، لږ وخت د مخه یې اقرار کاوه چي عبدالله په موږ کي عالم، مشر او شریف دی، مګر کله چي یې ولیدل چي خبره د دوی په نفعه او فایده نه ده نور څه وایي.

یهود وفاء او وعده نه لري، په عربي کي متل دی چي وایي:

(اليَهود ليس لَهُمُ العُهود)

یعني: یهود پر خپلو وعدو او عهدو وفاء نه لري.

دا هغه اوله تجربه وه چي رسول الله ﷺ او مسلمانانو ته د مدینې منورې د داخلېدلو په اوله ورځ د یهودو په باره کي حاصله سوه.

موږ مخ کي د اسلامي نوي ټولني د جوړولو دپاره د مشکلاتو خبري کولې او د دغو ذکر سوو درو ډلو: مسلمانانو، مشرکانو او یهودو مشکلات، هغه مشکلات وه چي مسلمانانو خاصتاً رسول الله ﷺ ته له داخله څخه متوجه وه، یعني د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره د دغو درو ډلو داخلي مشکلات دغه بېل بېل مشکلات وه، مګر له خارجه څخه هغه شریره قُوه چي د مسلمانانو ضِد او د اسلام دښمنه قوه وه هغه قریش وه.

د لسو کلو را هیسي هغه وخت چي مسلمانان په مکه مکرمه کي د دوی تر لاس لاندي وه دوی د عذاب ټولي طریقې که وهل او ټکول وه، که عذابونه او آزارونه وه، که لوږي او مقاطعې وې پر استعمال کړې، بیا چي مسلمانانو مدینې منورې ته هجرت وکړی د دوی ټول مالونه که مځکي وې که کورونه، که مالونه وه که حیوانات ټول یې غصب او مصادره کړل، د مسلمانانو او د دوی د ښځو او او لادو په منځ کي یې جلا والی را وستی او پر کومو کسانو چي یې قدرت پیدا کړی هغه یې بندیان کړه او عذابونه یې ورکول، یوازي دا نه وه بلکه د رسول الله ﷺ چي د اسلامي دعوت خاوند ؤ د وژلو اِراده یې هم وکړه، چي دئ او د ده دعوت ټول له منځه یوسي او د دغه دسیسې د عملي کولو دپاره یې خپل ټول طاقت استعمال کړی، پسله دغو ټولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عذابو او آزارو څخه کله چې مسلمانانو داسې مځکې ته هجرت وکړی چې د دوی څخه پنځه سوه کیلومتره لیرې وه قریشو بیا په سیاسي عمل لاس پورې کړی.

قریشو په عربو کې دیني او دنیوي صدارت او ریاست درلودی ځکه دوی د حرم اوسېدونکي وه او د بیت الله شریفي تصرف د دوی په لاس کې ؤ، نو یې د جزیرة العرب نور مشرکان د اهلِ مدینه پر ضد و پارول تر داسې اندازې چې مدینه منوره د شدیدې مقاطعې په حالت کې سوه، واردات یې لږ سوه او د مهاجرو مسلمانانو شمېر ورځ په ورځ زیاتېدی او دا معلومه خبره وه چې د مکې مکرمې د طاغي مشرکانو او د مسلمانانو په منځ کې په نوي یا د هجرت په وطن کې جنګي حالت هم برقراره ؤ نو دا د مسلمانانو حق ؤ چې د مکې مکرمې د طاغیانو مالونه مصادره کړي او واخلي، لکه څرنګه چې هغو د دوی مالونه مصادره کړي او اخیستي وه او مسلمانان پر مشرکانو هغسې عذابونه تېر کړي لکه پر دوی چې یې تېر کړي وه او د هغو د ژوند په لار کې هغسې مشاکل پیدا کړي لکه دوی ته چې یې پیدا کړي وه، کاسه په کاسه ورکړي، دا هم د دې دپاره چې دغه کفار د مسلمانانو د نېستي کولو قدرت و نه لري او د دوی د اسلامي دعوت د مخنیوي وسائل یې د لاسه ووزي.

دا هغه قضیې او مشکلات وه چې رسول اللهﷺ د یوه رسول او لار ښوونکي، د یوه امام او قائد په صفت ور سره مخامخ ؤ.

او رسول اللهﷺ د رسول او رهبر په صفت په مدینه منوره کې دغه وظائف په پوره ډول سره انجام کړل.

هر قَوم ته یې د رحمت او شفقت، یا شِدّت او عذاب څخه هغه څه ورکړه چې د هغه شي مستحق او لائق وه او په دې کې هیڅ شک نسته چې د رسول اللهﷺ رحمت پر شدت غالبه ؤ، تر څو چې په لږو کلو کې آمریت او اداره اسلام او مسلمانانو ته را وګرځېدل.

ویونکي او اورېدونکي به د رسول اللهﷺ دغه عادلانه او کامیابه تصرفات او حالات په راتلونکي بیان کې په ښکاره ډول سره وویني،

څرنګه چې موږ اوس د هجرت د شروع واقعات بیانوو نو د هغې جملې څخه یوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعه دا وه: چي د هجرت په شروع او ابتداء کي د انصارو د مشرانو څخه يو مشر چي اسعد بن زُراره ﷺ ؤ وفات سو، دا هغه څوک دی چي تر هجرت د مخه د جمعې اول لمونځ د ده ﷺ په کور کي آداء سو او د دغه لمانځه خطبه هم ده ﷺ و ويل، دئ هغه څوک دی چي د مصعب بن عميرﷺ په ملګرتيا به د مدينې منورې پر کلو او کورو ګرځېدی او خلک به يې اسلام ته دعوتول، نو د اسعد بن زُرارهﷺ وفات د هغو لويو واقعو څخه دی چي د هجرت په شروع کي پيښي سوي دي.

او يوه بله لويه واقعه دا وه: کله چي رسول الله ﷺ مکې مکرمې ته نفر ولېږی چي د مکې مکرمې څخه د رسول الله ﷺ او ابوبکر الصدّيقﷺ کورنۍ راولي تر دغه وخته د هجرت څلور مياشتي تيري سوي وې او په دغو څلورو مياشتو کي په ټولو مسلمانانو کي هيڅ داسي نارينه کوچنئ نه ؤ پيدا سوی چي ژوندئ دي پاته سي، په مسلمانانو کي چي به هر نارينه کوچنئ وزېږېدی هغه به مړ سو.

ټول نوي ماشومان چي پيدا کېدل يا به نجوني وې يا به مړه کېدل، دلته يهودو آوازه واچول چي موږ په مسلمانانو سحر کړی دی چي د دوی به هيڅ نارينه کوچنئ نه پاته کيږي او په دې طريقه سره د مسلمانانو ريښه خېژي، ځکه مشران به يې کرار کرار مري او نوی کوچنئ به نه پکښي پاته کيږي چي دا د مسلمانانو د نيستي کېدلو سبب ګرځي او رشتيا هم په مسلمانانو کي څلور مياشتي پرله پسې داسي نارينه کوچنئ نه سو پيدا چي ژوندئ دي پاته سي، د مدينې منورې پوره او کامل ښار او په سوو کورونه او په څلورو مياشتو کي د نارينه کوچني نه پيدا کېدل ډېره عجبه وه، تر داسي اندازې چي خلکو د يهودو دغه آوازه و منل چي رشتيا هم دوی سحر کړی دی، ځکه په دنيا کي به داسي ښار نه وي چي په څلورو مياشتو کي دي نارينه کوچنئ نه سي پکښي پيدا مګر په مدينه منوره کي دا واقعه پېښه سوه، نو ځکه خلکو دغه د يهودو آوازه رشتيا وبلل.

تر څو چي اسماء د ابوبکر الصدّيقﷺ لور په داسي حال کي مدينې منورې ته راغله چي د حمل آخري مياشت يې وه، اسماء د زبير بن العوامﷺ ښځه وه او زبيرﷺ د رسول الله ﷺ د عمه صفيه بنت عبدالمطلب زوی دی، اوس چي

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسماءرضي الله عنها مدينې منورې ته راغله حامله ده او د حمل يې آخري مياشت ده او لږ موده وروسته يې زوی پيدا سو چي عبدالله بن زبيررضي الله عنه دی او مړ هم نه سو، اسماءرضي الله عنها وايي: چي عبدالله و رسول اللهﷺ ته ور ولی، په مسلمانانو کي نارينه کوچنئ پيدا کيږي او نه مري! رسول اللهﷺ ډېر په خوشاله سو، رسول اللهﷺ په خپله مبارکه خوله کي خرما و ژووله او بيا يې د عبدالله بن زبيررضي الله عنه په خوله کي ور کښېښوول، نو هغه اول شئ چي د عبدالله نس ته ورغلی هغه د رسول اللهﷺ مبارکي ناړي وې، د عبدالله په ولادت او ژوندي پاته کېدلو سره مسلمانان ډېر خوشاله سوه، د ډېري خوشالۍ څخه يې عبدالله پر سرو ګرځاوه، مسلمانانو د مدينې منورې په لارو او کوڅو کي د خوشالۍ مظاهره وکړه او په لوړ آوازيې د الله اکبر تکبيرونه ويل.

دا ټوله د نارينه کوچني د پيدا کېدلو په سبب چي مړ هم نه سو او د خوشالۍ ځای دا وُ چي د يهودو هغه د سحر آوازه هم په ماته سوه، نو د عبدالله بن زبيررضي الله عنه پيدا کېدل د مسلمانانو په تاريخ کي لويه فتحه بلل کيږي، عبدالله بن عمررضي الله عنه چي د عبدالله بن زبيررضي الله عنه د ولادت ورځ يې ليدلې ده چي په دغه ورځ صحابهٔ کرامو د ده د زېږېدلو په سبب تکبيرونه ويل او بيا يې د دهرضي الله عنه د شهادت ورځ هم وليدل، چي د حجاج بن يوسُف الثقفي لښکرو شهيد کړی او هغو هم تکبيرونه ويل، نو عبدالله بن عمررضي الله عنه وايي: د عبدالله بن زبير د پيدا کېدلو ورځ مي وليدل او بيا مي د ده د شهادت ورځ وليدل، قسم په الله هغه کسان چي د ده د ولادت په ورځ يې تکبيرونه ويل، تر هغو کسانو ښه او بهتر وه چي د ده د شهادت په ورځ يې تکبير وايه.

د ده د ولادت په ورځ صحابهٔ کرامو تکبير وايه او د ده د شهادت په ورځ د حجاج بن يوسُف الثقفي ياغي او باغي لښکرو تکبير وايه.

او د هجرت په اتمه مياشت کي رسول اللهﷺ د ام المؤمنين حضرت عائشهرضي الله عنها د حضرت ابوبکر الصدّيقرضي الله عنه د لور سره واده وکړی.

دغه د هجرت د اولو وختونو واقعات ستاسي د معلوماتو د زياتوالي د پاره درته بيان کړل سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نوي ټولني جوړول

موږ مخ کي و ویل: چي رسول الله ﷺ د هجرت په اول کال د ربیع الأول د میاشتي په دوولسم تاریخ د جمعې په ورځ چي د میلادي (۶۲۲) کال د سپټمبر د میاشتي د (۲۷) تاریخ سره برابرۀ په مدینه منوره کي د بني النجار په منطقه کي د ابو ایوبِ انصاري رضی الله عنه د کور مخ ته د خپلي اوښي څخه کښته سو او وې فرمایل: إن شاء الله منزل یا د استوګني ځای دلته دی او بیا د ابو ایوب انصاري رضی الله عنه کور ته ولاړی او اول هغه کار چه رسول الله ﷺ د هغه په عملي کولو شروع وکړه هغه پر هغه ځکه چي اوښه هلته چوکه سوې وه د مسجد جوړول وه او دغه ځکه یې د هغې د مالکانو څخه چي دوه یتیم هلکان وه را نیول او قیمت د ځکي ابوبکر الصدیق رضی الله عنه ورکړی.

او د مسجد د جوړولو په کار کي په خپله رسول الله ﷺ حصه اخیستل چي خښتي او ډبري به یې نقلولې او دغه د رسول الله ﷺ کار کول یا په کار کولو کي حصه اخیستل د صحابهٔ کرامو نشاط او احساسات نور هم ور زیاتول تر داسي اندازې چي د اصحاب کرامو څخه یوه نفر دغه شعر هم وایه:

لَئِن قَعَدنا والنَّبِيُّ يَعمَل لَذاكَ مِنّا العَمَلُ المُضَل

یعني: که موږ کښېنو او رسول الله ﷺ کار کوي دغه ناسته زموږ دپاره ګمراه کوونکی عمل او بد کار دی.

دغه د مسجد ځکه چي خَرابَه ځکه وه په هغه کي د مشرکانو پخواني قبرونه وه، ژوري کَندي وې، د خرما وُني وې او د غرقد ونه پکښې وه، د رسول الله ﷺ په امر سره د مشرکانو قبرونه وکندل سوه او خاوري یې وغورځول سوې، هغه کَندي آواري او برابري سوې، د خرما او غرقد وُني پرې کړل سوې، په دغه وخت کي قبله دِ بیت المقدس طرف ته وه، د مسجد د پایو دېوالونه په ډبرو پورته سوه او نور دېوالونه یې په اومو خښتو او ختو پورته سوه، چت یې د خرما په ښاخلو پټ کړل سو او د منځ عمودونه یې د خرما د وُني د تنو څخه ورکړل سوه، پر ځکه یې شګي او ریګ آوار سوه. مسجد ته درې دروازې ورکول سوې، د مسجد اوږد والی سل ذراعه ۇ او بَر یا

(c) ketabton.com: The Digital Library

عرض یې هم دغومره یا تر دغه لږ کم ؤ، د مسجد څنګ یا بغل ته په اومو خښتو کوټې یا حُجرې جوړې سوې چې سرونه یې په ښاخلو او د خرما په پانو پټ سوه چې دا د رسول الله ﷺ د ازواجو مطهراتو خوني او حُجرې وې، کله چې د دغو حُجرو بناء پوره او کامله سوه نو رسول الله ﷺ د ابو ایوب انصاري ﷺ له کوره و دغو حُجرو ته ور نقل سو او دا مو هم درته وویل: چې مسجد یوازې د لمنځو د آداء کولو ځای نه ؤ بلکه یوه مدرسه یا پوهنتون هم ؤ چې مسلمانانو هلته اسلامي تعلیمات او توجیهات زده کول او مسجد د هغو مجلسو ځای ؤ چې هلته هغه مختلفې او یو له بله مروري قبیلې یو ځای کېدې کومو چې د جاهلیت د وختو څخه یې نفرت او نزاع، جنګ او جدل په منځ کې پاته وه او مسجد د اسلامي شئونو د ادارې ځای ؤ او مسجد لکه د نن ورځې پارلمان هلته مشورتي او تنفیذي مجلسونه کېدل، پردې تولو سربېره مسجد د هغو فقیرو مهاجرینو د پاره کور او د استوګنې ځای هم ؤ چې نه یې کور درلودی نه اهل، نه یې اولاد درلودی نه قوم.

همدارنګه د هجرت په اول کال کې د لمانځه د رکعتو د زیاتوالي وحې نازلې سوې.

د لمانځه په متعلق درې مرحلې تېرې سوې دي، په اوله مرحله کې لمونځ اختیاري ؤ فرض نه ؤ هرچا چې به هر وخت هر څومره لمونځ کاوه د ده خوښه وه، هو رسول الله ﷺ خلک لمانځه ته را بلل او تشویقول خو لمونځ فرض نه ؤ بلکه اختیاري ؤ بیله د شپې د لمانځه څخه چې دغه د شپې لمونځ د سورةُ المزمل د دغو آیاتو:

﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمُزَّمِّلُ ۝١ قُمِ ٱلَّيْلَ إِلَّا قَلِيلًا ۝٢﴾

په نزول سره اول یوازې پر رسول الله ﷺ فرض سو او بیا وروسته پر مسلمانانو هم فرض سو، مګر نور لمنځونه تر إسراء او معراجه پورې نه وه فرض سوي خو په معراج کې پنځه لمنځونه فرض سوه، د مخه مسلمانانو لمنځونه کول خو فرض نه وه او بیا په معراج کې پنځه لمنځونه پر ټولو مسلمانانو فرض سوه خو ټول لمنځونه دوه دوه رکعاته وه، سهار، ماپښین، ماځیګر، ماښام، ماخستن، ټول دوه دوه رکعاته وه او مسلمانانو هم تر هجرته پورې دوه دوه رکعاته لمونځ کاوه څو د هجرت په اول کال کې په ماپښین، ماځیګر، ماښام او ماخستن کې زیاتوب وسو او د سهار لمونځ پر هغه

(c) kelaton.com: The Digital Library

خپل حال دوه رکعاته پاته سو.

تر دغه وخته آذان هم نه ؤ خلک د لمانځه دپاره بېله کومي علامې او بېله بڼغه را ټولېدل، خلکو به په خپل فکر وخت سنجاوه او د لمانځه د آداء کولو دپاره به په مسجد کي سره یو ځای کېدل نو د هجرت په اولو وختو کي رسول اللهﷺ د داسي شي په باره کي فکرکاوه چي په هغه سره خلک خبر سي چي د لمانځه وخت دی او په دغه باره کي یې د صحابهٔ کرامو سره هم مشوره وکړه، ځینو وویل: (بُوق) یعني: ښکر یا ټولی به پیدا کړو، دا یې نه سوه خوښه ځکه ټولی یهودو استعمالول.

چا بیا و ویل: (ناقوس) به پیدا کړو، ناقوس دوه لرګي دي چي یو یې اوږد او بل یې کوچنئ دی چي یو له بله سره ټکول کیږي، یا خو یې یوه اوسپنه وي او بل یې لرګئ وي چي سره ټکول کیږي، خو ډیر ځله ځنګولې ته هم ناقوس ویل کیږي.

دا یې هم نه سوه خوښه ځکه دغه ناقوس بیا نصاراوو استعمالاوه، خو په دغه ورځ پرکوم خاص شي اتفاق و نه سو او سره ولاړل، په وروسته کي یوه صحابي چي نوم یې عبدالله بن زید ؤ په خوب کي یو سړئ ولیدی چي زرغونه کالي یې اغوستي دي او ناقوس ور سره دی، عبدالله ورته و ویل: سړیه! دغه ناقوس نه خرڅوې؟

هغه ویل: څه په کوې؟ عبدالله ویل: موږ د لمانځه دپاره خلک په خبروو، سړي و ویل: تر دغه ښه شئ در وښیم؟ عبدالله ویل: هو، سړي و ویل: هر کله چي د لمانځه وخت سو په لوړ آواز سره وایاست:

« الله اکبر الله اکبر، الله اکبر الله اکبر،

أشهد أن لا إله إلا الله، أشهد أن لا إله إلا الله،

أشهد أن محمّداً رّسولُ الله، أشهد أن محمّداً رّسولُ الله،

حيَّ على الصلوة، حيَّ على الصلوة،

حيَّ على الفلاح، حيَّ على الفلاح،

الله اكبر الله اكبر،

لا إله إلا الله »

ټول آذان یې ور وښووی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله بن زید چې له خوبه را ویښ سو رسول الله ﷺ ته ورغلی او خپل خوب یې ورته و وایه، رسول الله ﷺ و فرمایل: دا ښه خوب دی او دغه جملې بلال ﷺ ته ور وښیه ځکه د هغه آواز لوړ او ښه دی.

(په دغه کې مورږ ته د رسول الله ﷺ له طرفه تعلیم دی چې آذان باید هغه څوک وکړي چې آواز ئې ښه او لوړ وي، نو مؤذن باید د ښه آوز خاوند وي ځکه خوب عبدالله بن زید ﷺ لیدلی ؤ او رسول الله ﷺ ورته و ویل: آذان دي بلال وکړي).

اوس چې بلال ﷺ لوړ مسجد ته وختی او آذان کوي په دغه وخت کې حضرت عمر ﷺ بیده ؤ او په دغه آذان له خوبه را ویښ سو خو په دغه وخت کې ده ﷺ هم دغسې خوب لیدی چې آذان پکښې ؤ، نو ژر و رسول الله ﷺ ته ورغلی او ویل: یا رسولَ الله! والله ما دغه شئ په خوب لیدی، رسول الله ﷺ و فرمایل: هو د لمنځو د خبرتیا دپاره دغه آذان ښه او بهتر شئ دی او بیا پر دغه آذان وحيِ هم نازلې سوې چې آذان یې ثابت او قایم کړی، دا د دغه آذان د مشروعیت او شروع کېدلو قصه وه کوم چې هره ورځ پنځه واره د دنیا په آفاقو کې پورته کیږي او د عالمُ الوجود ټول اطراف په رېږدول کیږي، د الله ﷻ پر وحدانیت او د رسول الله ﷺ پر رسالت شاهدي په آداء کیږي، د دغه آذان په واسطه مسلمانان د یوه الله ﷻ د عبادت دپاره د الله ﷻ په کورو کې سره را ټولیږي او یو ځای کیږي.

د مسلمانانو په منځ کې ورور ګلوي

لکه څرنګه چې رسول الله ﷺ د مسلمانانو د یو ځای کېدلو، اُلفت او محبت دپاره مسجد جوړ کړی، دغه رنګه یې یو بل کار هم وکړی چې د تاریخ په اوږدو کې ځلانده او روښانه کار دی چې هغه د مهاجرینو او انصارو په منځ کې ورور ګلوي وه.

دا خو درته معلومه ده چې مهاجرین هغو مسلمانانو ته ویل کیږي چې د مکې مکرمې څخه یې مدینې منورې ته هجرت کړی دی او انصار د مدینې منورې هغه مسلمانان دي چې د رسول الله ﷺ، او مهاجرینو مرسته او نصرت کوي.

بیا نو رسول الله ﷺ د انس بن مالک ﷺ په کور کې د مهاجرینو او انصارو په منځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کي ورور ګلوي، جوړه کړه هغه داسي: چي په دغه وخت او په دغه کورکي ټول (۹۰) نفره مسلمانان موجود وه چي نيم يې مهاجرين وه او نيم يې انصار وه او د رسول الله ﷺ په امر يو د انصارو او يو د مهاجرينو څخه سره ورونه سوه، نبوي امر داسي ؤ: د انصارو څخه دي هر نفر د مهاجرينو څخه يو نفر د ځان دپاره اختيار کړي او د ځان ورور دي يې و بولي او هر ورور پسله مرګه څخه د هغه بل ورور ميراث وړي. نه ذوی الأرحام او اقربا، يعني: هغه د مړه سوي انسان ميراث د ده اقرباوو ته نه رسيږي بلکه دغه اوسنی ورور ګلوي دوی په ميراث کي سره شريکوي او دغه د ميراث وړلو حکم د بدر تر غزاء پوري دوام درلودی څو چي بيا د الله جل جلاله دا قول نازل سو چي فرمايي:

﴿وَأُوْلُواْ ٱلۡأَرۡحَامِ بَعۡضُهُمۡ أَوۡلَىٰ بِبَعۡضٖ فِي كِتَٰبِ ٱللَّهِۚ﴾ [الأنفال:۷۵]

نو د ميراث حکم بيرته هغو خپلو اقرباوو ته وګرځېدی، په اول کي دا کارپه دې سبب ؤ چي هغه د جاهليت قومي عصبيت له منځه ولاړ سي، د مسلمانانو له منځه د رنګ او نسب، وطن او قوميت، فرق او اختلاف ورک سي او يوازي اسلام د خلکو د تعلق او دوستی سبب وګرځي او هيڅوک و هيچا ته بېله خپلي عقيدې، اخلاقو او تقوٰی نه سي ور نژدې کېدلای (يعني د خلکو د نژدې کېدلو وسيله يوازي عقيده ده)

رسول الله ﷺ دغه اسلامي ورور ګلوي يو نافذ او عملي تړون وګرځاوه نه فقط د خولې خبري، داسي نه چي خلک يوازي په خوله سره يو له بله ورور، ورور، وايي او د عمل يې هيڅ اثر نه وي بلکه په دغه اسلامي ورورګلوي کي الُفت او محبت ؤ، قرباني او صداقت ؤ، بل دا چي مهاجرينو خپل وطن، خپل کورونه او خپل مالونه پرې ايښي دي حتّی د مدينې منورې د ژوند او خلکو سره هم نوي او نابلده دي نو خامخا د دوی مسئوليت بايد يو څوک پرغاړه وا خلي، د رسول الله ﷺ په امر د مهاجرينو او انصارو په منځ کي سمدستي واقعي ورور ګلوي شروع سوه، امام بخاري روايت کوي او وايي: کله چي مهاجرين مدينې منورې ته راغله او رسول الله ﷺ د مهاجرينو او انصارو په منځ کي ورور ګلوي بر قراره کړه، سعد بن رُبَيِّع رضي الله عنه چي د انصارو څخه دی، عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه چي د مهاجرينو څخه دی په ورورګلوي اختيارکړی نو سعد رضي الله عنه وعبدالرّحمٰن رضي الله عنه ته وويل: په انصاروکي زه د ډير مال خاوند يم، نو زما مال پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوو حصو و وېشه یوه حصه یې ستا او بله یې زما او زه دوې ښځې لرم پکښې وګوره هره یوه چې دې خوښه وي زه به یې طلاقه کړم چې عِده یې تېره سوه ته یې په نکاح کړه.

وروڼو! دغو موضوعاتو ته په دقت سره توجه وکړئ چې یو مسلمان باید د بل مسلمان سره څومره صدق او اخلاص ولري او وروږګلوي یې باید په کومه اندازه سره وي؟ نه لکه د نن ورځې ځینې مسلمانان چې د ځاني ګټې دپاره خپل ورور حلالوي.

مګر مهاجرینو د دې مسئلې څخه د ځان په ګټه کار نه اخیستی بلکه عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه ورته و ویل: وروره ستا په اهل او مال کي دي الله جل جلاله برکت در واچوي ما ته صِرف ستاسي بازار راوښیه ستاسي بازار چیري دی؟ عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه پیسې نه درلو دې مګر په اقتصاد او کاروبار پوه سړئ ؤ الله جل جلاله برکت پرا ښبی ؤ، رسول الله ﷺ فرمایي: عبدالرّحمٰن بن عوف که خاوري خرڅي کړي هم به ګټه وکړي، کله چې عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه وفات سو پاته مال یې د سرو زرو اته ملیونه دیناره ؤ، لکه اوس چې یو سړئ د سرو زرو اته ملیونه پهلوی یا جینی، یا طلاوي ولري.

نو عبدالرّحمٰن بن عوف رضي الله عنه و ویل: بازار را وښیه، سعد رضي الله عنه د بني قینقاع بازار ور وښووی، کله چې له بازاره راغلی څه اندازه پنیر او غوړي یې ور سره را اخیستي وه، دا یې د اولي ورځې ګټه وه، بیا نو هره ورځ بازار ته تلی څو یوه ورځ د رسول الله ﷺ مجلس ته په داسي حال کي ورغلی چې ښه او نوي کالي یې اغوستي وه، رسول الله ﷺ ورته و ویل: وه وه څه پېښه ده؟ ده و ویل: واده مي کړی دی ، ویل څو مَهَر دي ورکړی؟ ویل د خرما د مندکي پر اندازه سره زر.

امام بخاري د ابو هریره رضي الله عنه څخه روایت کوي چې انصارو و رسول الله ﷺ ته و ویل: یا رسولَ الله! زموږ او زموږ د مهاجرو وروڼو په منځ کي دغه زموږ باغونه یا د خرما درختې را و وېشه.

سبحان الله! انصار دغه دي، د وروږګلوی د اولي ورځې څخه خپل مالونه ور سره تقسیموي، خو رسول الله ﷺ و ویل: یا! بیا نو انصارو مهاجرینو ته و ویل: چې تاسي زموږ سره د باغو په کار کي مرسته کوی او موږ به مو د باغو په حاصلاتو کي را سره شریکان کړو، مهاجرینو و ویل: خوښه او قبوله مو ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه حالات د انصارو پرهغه ډېره مهرباني دلالت کوي چي د خپلو مهاجرو ورونو سره يې درلودل خو بالمقابل مهاجر مسلمانانو د انصارو دغه کرم او محبت ته د پوره تقدير او احترام په سترگو کتل او دغه د دوی اخلاص يې د ځان په گټه نه استعمالاوه بلکه د انصارو په زراعت او باغو کي يې پوره کار ورسره کاوه مگر د دوی د مالو څخه يې فقط دومره اخيستل چي شپه يې په تېرېدل.

او په حقه د رسول اللهﷺ له طرفه دغه ورور گلوي يو په زړه پوري حکمت او حکيمانه سياست ؤ او د ډېرو هغو مشکلاتو دپاره چي مهاجر مسلمانان ور سره مخامخ وه ډېر ښه حل او مناسبه لاروه.

لکه څرنگه چي رسول اللهﷺ د مسلمانانو په منځ کي دغه ورور گلوي بر قراره کړه دغه رنگه يې د مدينې منورې د اوسېدونکو دپاره يوه عهد نامه هم وليکل چي دغه عهد نامې ته موږ په اوسني اصطلاح د نوي اسلامي دولت دپاره (قانون اساسي) هم ويلای سو، دا داسي عهد نامه يا قانون ؤ چي په هغه سره يې د جاهليت رواجونه او قبيلوي اختلافونه ليري او ورک کړل، دې قانون د نوي دولت دپاره داخلي او خارجي نظام کښېناوه، په دې قانون کي داسي مادې موجودي وې چي د اسلامي دولت د افرادو په خپل منځي علاقاتو او اړيکو پوري يې تعلق درلودی او همدارنگه يې د نورو خارجي خلکو يا قبيلو سره په علاقاتو پوري تعلق درلودی، يعني: داسي جامع قانون ؤ چي داخلي او خارجي سياست دواړه پکښي ځای سوي وه، چي اوس به د هغه قانون ځني لويي او مهمي مادې درته بيان سي:

اولنۍ اسلامي قانون

اوله ماده: ټول مسلمانان که د قريشو څخه وي که د مدينې منورې د اوسېدونکو څخه وي او بل هر هغه څوک چي د دوی سره يو ځای کيږي او د دوی په ملگرتيا جهاد کوي، دغه ټول د نورو خلکو څخه جلا ځان ته يو امت دی.

دوهمه ماده: دغه ټول مسلمانان د قبيلوي يا قومي اختلافه سره سره په خپل منځ کي مرسته سره کوي او د خپل بندي يا بنديانو د خلاصولو دپاره په عدل او احسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره فدیه ورکوي.

درېیمه ماده: مسلمانان په خپل منځ کي یو پوروړي یا غریب عیالداره نه پرېږدي چي د ده سره مرسته و نه کړي، یا یې د بندي فدیه نه کي ور برابره.

څلورمه ماده: ټول مسلمانان هغه چا ته یو لاس دي چي پر دوی ظلم او تجاوز کوي یا په دوی کي فساد او ګناه نشروي، که څه هم دغه څوک په دوی کي د یو چا اولاد وي.

پنځمه ماده: یو مسلمان به بل مسلمان د کافر په بدله کي نه وژني (یعني که یو مسلمان د بل مسلمان کافر ورور و وژني دغه مسلمان حق نه لري چي د هغه کافر ورور په بدله کي دغه قاتل مسلمان و وژني) او نه به د کافر سره د مسلمان په مقابل کي مرسته کیږي.

شپږمه ماده: د کفارو سره به په في سبیلِ الله جنګ او جهاد کي د مسلمانانو صلحه په پوره اتفاق او اتحاد سره وي، داسي نه سي کېدلای چي ځیني مسلمانان په انفرادي ډول د کفارو سره صلحه وکړي.

اوومه ماده: هر هغه مومن چي پر الله او د آخرت پر ورځ ایمان لري او په دغه عهدنامه اقرارکوي او ویې مني، دا نه ده ورته روا چي د یوه کافر نصرت او کومک وکړي یا ځای ورکړي، که یې د کافر مرسته وکړه یا یې ځای ورکړی د قیامت په ورځ پر هغه د الله جل جلاله غضب او لعنت دی او د ده څخه هیڅ شئ نه قبلول کیږي.

(یوازي دغه ماده نه بلکه ټول اسلامي قانون یوځل بیا په غورسره وو ایه)

څرنګه چي د مدینې منورې ځیني یهود د مسلمانانو سره په دغه معاهده کي شامل او داخل سوه، نو په دغه قانون کي څه مادې د یهودو په باره کي هم سته په ښه غور او دقت سره ورته متوجه سه.

اتمه ماده: د بني عوف یهود په دغه عهد نامه کي د مسلمانانو سره یو ځای دي، د یهودو خپل دین دی او د مسلمانانو خپل دین دی، بېله هغو کسانو چي ظلم یا یوه ګناه وکړي (*یعني هغه ته بیا د اسلامي شریعته سره سمه جزاء ورکول کیږي*) هغه څوک بېله خپله ځانه او خپلي کورنیه بل څوک نه هلا کوي.

نهمه ماده: یهود د خپل خرڅ او نفقې مسئوله دي او مسلمانان د خپل خرڅ او نفقې مسئوله دي او دوی یو د بل مرسته د هغه چا په مقابل کي سره کوي چي د دغه

عهد نامې پر افرادو تجاوزاو تېرى کوي.

لسمه ماده: د دغي عهد نامې د منونکو په منځ کي که کوم داسي اختلاف یا قضیه پېښه سوه چي د هغه په نتیجه کي د فساد او فتنې بېره وه، هغه موضوع و الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته راجع کیږي، هر څه چي د هغو حکم ؤ په هغه سره فیصله کیږي.

یوولسمه ماده: د دغي عهد نامې د افرادو څخه هرڅوک که په مدینه منوره کي وي هم په امان دی او که تر مدینې منورې دباندي ولاړ سي هم په امان دی.

دغه قانون نوري مادې هم درلودلې خو دغه ذکر سوي مادې یې زموږ د بحث دپاره مهمي مادې وې، چي بېله رسول الله ﷺ څخه بل هیڅوک حق نه لري چي تر مدینې منورې دباندي د یو چا سره عهد، اتفاق او قرار داد وکړي، نه یهودو او نه د مدینې منورې نورو مشرانو ته دا اجازه سته چي د خارجي خلکو سره تعهد یا اتفاق وکړي، دا کار فقط په رسول الله ﷺ پوري تعلق لري او یوه ماده هم داسي وه: که د یوه چا د بل چا سره دعوه وه یا یې حق ورسره ؤ، د اسلام او مسلمانانو قانون ته به رجوع کیږي، په مدینه منوره کي بېله اسلامه بل قانون نه عملي کیږي او د قریشو په باره کي معامله ډیره شدیده وه، هغه داسي:

که چیري د قریشو د کفارو څخه کوم څوک دلته راسي نه به ځای ورکول کیږي او نه به ساتل کیږي، په مدینه منوره کي هیڅکله کافر قریش نه پرېښوول کیږي، د دغه امره څخه داسي معلومېدل چي دا د قریشو پر ضد د جنګ اعلان ؤ چي د هغو سره نه صلحه سته نه ګډ ژوند کول، دا هغه قانون ؤ چي رسول الله ﷺ په الٰهي وحیو سره کښېناوه او اصحابِ کرامو ولیکی او بیا د مسلمانانو او همسایه یهودو په منځ کي متفق علیه یا په اتفاق سره د ژوند عملي قانون وګرځېدی.

نن ورځ هم دا ممکنه نه ده چي په یوه وطن یا یوه ځکه کي دي اسلامي حکم او شریعت جاري سي (*یعني په یوه ملک کي تر هغو اسلامي قانون نسته*) تر څو چي په دغه قانون چي رسول الله ﷺ اېښی دی عمل و نه سي، ځکه په عین وخت کي د اسلامي شریعت احکام هم داسي دي لکه د دغه قانون مادې.

دغه قانون د اسلام پر عدالت دلالت کوي، تاسي ولیدل چي رسول الله ﷺ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د یهودو سره د ژوند کولو څومره عادلانه مادې کښېښوولې، که په دغو مادو د یهودو له طرفه عمل سوی وای دا ممکنه وه چې د مسلمانانو او یهودو ژوند ته یې ښې خوږې مېوې راوړې وای، خو بد بختانه پر یهودو هغه خپل د مَکر، چم او خیانت طبیعت غالبه سو او لږ موده وروسته یې هغه مادې چې په دغه عهد نامه کې لیکل سوي وې او دوی پرځان لازمي کړي وې ماتې کړې، د رسول الله ﷺ او مسلمانانو سره یې قِسم قسم خیانتونه وکړه، چې إن شاء الله تعالیٰ په مناسبو وختو کې به په تفصیل سره درته بیان سي.

په ټولنه کې د دغه اسلامي قانون اثر او تاثیر

رسول الله ﷺ په دغه حکمت او دغه پوهې سره د نوي ټولني دپاره دغه د مصلحت او حکمته ډک قوانین کښېښوول، خو دغه ظاهري قوانین اصلاً د هغو معانیو اثر ؤ چې مکرم او جلیل القدره اصحابِ کرامو د رسول الله ﷺ په صحبت او ملګرتیا کې حاصلي کړي وې، رسول الله ﷺ خپل اصحاب کرام د مخه تر دغه قانون پر تعلیم او تربیه، د نفسو پر پاکوالي، د ښو اخلاقو په عملي کولو، د وروګلوی او محبت، د مجد او شرف، د طاعت او عبادت؛ په ادب مؤدبه کړي وه.

تاسي راسی چې دلته د رسول الله ﷺ ځیني هغه اقوال یا لار ښووني را نقل کړو چې خپلو متابعینو یا پیروانو ته یې د ښه ژوند د حاصلولو دپاره فرمایلي دي، دا ځکه چې اول به موږ د خپل رهبر او پېشوا جنابِ رسول الله ﷺ په دغه ارشاداتو خبر سو او دوهم به یې د خپل ژوند سر مشق او عملي لار وګرځوو، او دریېم به مو د هغو جاهلانو او ګمراهانو، بلکه د اسلام د هغو دښمنانو لږ رَد ویلی وي، کوم چې د پخوا څخه تر اوسه پوري پر هغه عظیم الشانه جناب او د الله جل جلاله پر را لېږل سوي رسول ﷺ بېځایه او ناوړه نومونه یا القاب ایږدي، خو دا متل موږ ته د پخوا څخه را معلوم دی چې وایي: (د سپي په خوله دریاب نه مرداریږي) یا وایي (د سپو غپا آسمان ته نه رسیږي) یا وایي: (قافله تېرېږي او سپي غاپي) دغه ټول متلونه د اسلام د هغو دښمنانو د حال سره برابر او موافق دي، چې دوی پر اسلام او د هغه پر پېشوا ناوړه خبري کوي.

تاسي به هغه تهمتي القاب اورېدلي وي چې د ډنمارک ګوروانانو او ګاودارانو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

يا د ثقافت او تمدن هغو پروفيسرانو چي خپلي لوني، خوندي، او ښځي د سپو او بزوګانو سره ودوي، يا د بشر د حقوقو هغه غداران چي په يوه وار پوره او کامل وطنونه د ښځو او ماشومانو، سپين ږيرو او ځوانانو سره خرابوي او انسانان يې په بې رحمانه قتل سره وژني، يا يې په هغو بنديخانو کي اچوي چي بشريت او انسانيت د هغو په اعمالو سره شرميږي، تاسي به د دغو نا اهلانو هغه تهمتي القاب اورېدلي وي چي جنابِ رسول الله صلی الله علیه وسلم ته يې نسبت کوي، خو اوس د رسول الله صلی الله علیه وسلم د دغو لار ښوونو تر اورېدلو وروسته قضاوت تاسي وکړئ چي آيا د دغو خلکو خبري او عمل حق دي که نا حق؟

د رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه يو چا پوښتنه وکړه چي کوم اسلام خير او بهتر دی؟ ده صلی الله علیه وسلم و فرمايل: چي خلکو ته ډوډۍ ورکوې او هر چا ته که يې پيژنې که يې نه پيژنې سلام وراچوې.

عبدالله بن سلام رضی الله عنه چي په اصل کي يهودي ؤ او بيا مسلمان سو وايي: کله چي رسول الله صلی الله علیه وسلم مدينې منورې ته راغلی زه ورغلم، کله چي مي د ده صلی الله علیه وسلم مخ وليدی زه پوه سوم چي دا مخ د درواغجن مخ نه دی او اوله خبره چي رسول الله صلی الله علیه وسلم و فرمايل هغه دا وه: اې خلکو! په خپل منځ کي سلام نشر کړی.

يعني: که څوک پېژنی که يې نه پېژنی سلام وراچوی.

تاسي پوهېږی چي د سلام ويلو څه مقصد او څه معنٰی ده؟

دا چي ته د اول وار دپاره د يو چا سره مخامخ سې او د ده دپاره د الله جل جلاله څخه د سلامتيا غوښتنه کوې او ورته و وايې: پرتا دي سلامتيا او د الله جل جلاله رحمت وي، آيا دا ممکنه ده چي ته دي هغه انسان ته تکليف يا ضرر ورسوې؟ هيڅکله نه.

د اسلامي سلام مفهوم او مقصد دغه دی.

او بيا چي هغه مقابل طرف هم په عين لطف او اطمينان سره تا ته دغسي سلامتيا او الهي رحمت و غواړي، دلته به د ټولني د افرادو په منځ کي څومره حُب او همدردي، څومره سکون او اطمينان پيدا سي او سلام ويل يوازي په خوله سره نه دي، بلکه په عمل کي به دي هم د دغه سلام آثار ښکاره وي.

نو رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

« أيها الناس! افشوا السلام »

اې خلکو! په خپلو منځو کې سلام نشر کړی.

« واطعموا الطعام »

او خلکو ته ډوډۍ ورکوی.

« وصلوا الأرحام »

او د اقرباوو سره دوستي او همدردي کوی.

« و صلّوا باللّيل والنّاس نيام »

او د شپې چې خلک بيده وي تاسي لمونځ کوی.

« تدخلوا الجنة بسلام »

په سلامتيا سره به جنت ته داخل سی.

تاسي په دغو څلورو جملو کې په غور او دقت سره فکر وکړی!

همدارنګه رسول الله ﷺ فرمايي: هر هغه څوک چې د ده همسايه د ده له آزارو څخه په امان نه وي هغه جنت ته نه داخليږي.

اوس نو ته فکر وکړه: چې زه ستا همسايه يم او ته زما همسايه يې او د همسايه په باره کې د اسلام امر دغه وي، نو که زه او ته په دغه امر سره عمل وکړو هلته به مو خومره آرام او هوسا بلکه له محبته ډک ژوند وي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان هغه څوک دی چې نور مسلمانان د ده د لاس او ژبې له آزاره څخه سالم پاته سي. يعني: د ده له هره شره څخه که د لاس شر وي او که د خولې شر وي خلک په امان وي.

رسول الله ﷺ فرمايي: ټول مومنان لکه يو سړئ، يا ټول مومنان د يوه سړي يا يوه جسد په مثال سره دي، که د يو چا سترګه خوږېدل ټول بدن يې په تکليف وي، که يې سر خوږېدی ټول جسم يې په تکليف وي، يعني: که په مسلمانانو کې يوه سړي ته مشکل پېښ ؤ، ټول مسلمانان بايد ور سره په تکليف سي او ټول د ده د تکليف د ليري کولو دپاره کوښښ وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله ﷺ فرمايي: مومن د مومن دپاره داسي مثال لري لکه د دېواله خښتي چي يوه په بله ټينګيږي.

په پښتو کي متل دی وايي: که تا ويل: چي زه يم او ما ويل: چي زه يم، نه به ته يې نِه به زه يم، که تا ويل: چي ته يې او ما ويل: چي ته يې، هم به زه يم هم به ته يې.

رسول الله ﷺ فرمايي: يو د بل سره بُغض مه کوی، حسد مه سره کوی، دسيسې مه سره جوړوی بلکه د الله ﷻ بندګان او يو د بل سره وروڼه اوسی او مسلمان ته دا نه ده روا چي د بل مسلمان ورور سره تر درې ورځي زيات خبري بندي کړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان د مسلمان ورور دی نه ظلم ور سره کوي او نه يې دښمن ته تسليموي او هر هغه څوک چي د خپل ورور د حاجت په اجراء کولو کي کوښښ کوي الله ﷻ به د ده حاجت ور پوره کړي، که چا د يوه مسلمانه يو تکليف ليري کړی الله ﷻ به د قيامت د ورځي د تکاليفو څخه يو تکليف د ده څخه ليري کړي، که چا د يوه مسلمان پَرده وکړه الله ﷻ به د قيامت په ورځ دده پَرده وکړي.

رسول الله ﷺ فرمايي: پر هغه چا رَحم وکړی چي په مځکه کي دي، هغه څوک به درباندي ورحميږي چي په آسمان کي دی.

رسول الله ﷺ فرمايي: هغه څوک مومن نه دی چي دئ ځان مړوي او ځنګ ته يې همسايه وږی وي.

رسول الله ﷺ فرمايي: مسلمان ته بد ويل فسق دی او جنګ ور سره کول کفر دی.

رسول الله ﷺ د لاري څخه د آزار د شي ليري کول، لکه سيبنه، ډبره، مېخ، د کېلې پوستکی او داسي نور صدقه بللې ده او د ايمان د حصو څخه يې يوه حصه بللې ده.

رسول الله ﷺ خلک د خيرات و ورکولو ته تشويقول او د خيرات داسي فضائل يې ورته بيانول چي د خلکو په زړو کي خيرات خوښ ګرځېدی.

رسول الله ﷺ فرمايي: صدقه او خيرات ګنهونه داسي پټوي لکه اوبه چي اور وژني. (تاسي پوهېږی چي صدقه رَحم پر غريبانو دی)

رسول الله ﷺ فرمايي: هر مسلمان که بل مسلمان ته د لڅوالي په وخت کي کالي ورکړه الله ﷻ به د جنت کالي په واغوندي. هر مسلمان که بل مسلمان ته په

(c) ketabton.com: The Digital Library

لوږه کې خواړه ورکړه الله جل جلاله به د جنت د مېوو څخه خواړه ورکړي او هر مسلمان که تږی مسلمان اوبه کړی الله جل جلاله به رحیق مختوم په وڅښي.

(رحیق مختوم) د جنت خوندور شربت دي.

رسول الله ﷺ فرمايي: خپل ځانونه د دوږخ له اوره وساتی که څه هم د نیمي خرما (کجور) په خیراتولو سره وي، که خرما و نه لری نو په ښه خوږه خبره سره.

یعني: یو له بله سره پستې او خوږي خبري کوی.

او پر دغو ټولو ارشاداتو سر بېره رسول الله ﷺ خلک و عفت او نه سوال کولو ته دعوتوي، د صبر او قناعت فضائل ورته بیانوي او فرمايي: که چا فقر او سوال کاوه د قیامت په ورځ به یې پرمخ غوښي نه وي، البته د دې حکمه څخه هغه سوال ګر وتلی دی چي د ډېر ضرورت په وخت کي له چا څخه یو شئ وغواړي.

رسول الله ﷺ د دغو لارښوونو تر څنګ خپل اصحاب کرام عباداتو او هغه اجر او ثوابو ته تشویقول چي د الله جل جلاله سره وه، په دغو لارښوونو او ارشاداتو سره رسول الله ﷺ د خپلو اصحاب کرامو معنویات او مواهب دومره ورپورته کړل چي د بشر په تاریخ کي پس له انبیاء علیهم السلام څخه د کمال و هغه لوړي درجې ته ورسېدل.

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وايي: که څوک غواړي چي د یو چا متابعت وکړي او د هغه پرلار ور سره ولاړ سي نو دي د هغه چا پر طریقه رهي سي چي هغه پر اسلام او پر سمه لار وفات سوی وي ځکه ژوندي خلک د فتنې او اوښتلو څخه نه دي په امان، نو د رسول الله ﷺ اصحاب د دې امت افضله انسانان وه، زړونه یې پاک وه، په علم کي عمیق وه، دنیوي کاروبار یې لږ وٌ، الله جل جلاله د خپل نبي د صحبت او د دین د اقامت دپاره اختیار کړي وه، د هغو فضیلت وپېژنی، د هغو د لاري متابعت وکړی، څومره چي مو په وسه پوره وي د هغو اخلاق او عادات اختیار کړی هغه پر مستقیمه لار وه.

او بیا په خپله رسول الله ﷺ د ټول امت قائد اعظم داسي ظاهري او معنوي کمالات درلودل، داسي مجد او فضیلت یې درلودی، داسي ښه اخلاق او ښه خویونه یې درلودل، چي زړونه ورکښېدل او ځانونه تر قربانېدل، چي یوه خبره به یې نه وه کړي صحابهٔ کرامو به د هغې پر عملي کولو تلوار کاوه، د خیر په کارو کي یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

رقابت او منافسه سره کول.

نو رسول الله ﷺ په دغه عالي اوصافو سره وکولای سوای چې په مدینه منوره کې یوه نوې د مجد او شرف داسې ټولنه جوړه کړي چې په تاریخ کې یې مثل نه لیدل کېږي او د دغې نوي ټولنې د مشکلاتو د لیرې کولو دپاره داسې حل پیدا کړي چې یو انسان په راحت سره ژوند پکښې وکړي، دا هم په داسې وخت کې چې د هغه وخت انسانانو د جهالت په تاریکیو کې ژوند کاوه، خو په دغو لار ښوونو او په دغو لوړو معنویاتو د دغې نوي ټولنې عُنصرونه پوره سوه او د وخت د ټولو مشکلاتو په مخ کې ودرېدل، د ورځو او تاریخ مخ یې سمې لارې ته واړاوه.

د مدینې منورې د یهودو سره معاهده

پسله هغه څخه چې رسول الله ﷺ په مدینه منوره کې د نوې اسلامي ټولنې اساس ټینګ او مظبوط کړی د مسلمانانو په منځ کې یې عقیدوي، سیاسي او نظامي وحدت را وستی، نو یې دا ښه او غوره و بلل چې د غیر مسلمینو سره هم منظم علاقات ولري او له دې کاره یې مقصد دا ؤ چې ټول بشریت په أمن او سلام، خیر او سعادت کې ژوند وکړي او دغه منطقه په یوه اتحاد کې منظمه سي، او هلته په هغه منطقه کې چې په تعصّب او نفاق سره ډکه وه د عفوې او بخښني طریقه کښېښوول سي، لکه د مخه چې مو درته و ویل: هغه غیر مسلمین چې مدینې منورې ته نژدې پراته وه هغه یهود وه، دغو یهودو که څه هم پټ په زړو کې د مسلمانانو سره عداوت درلودی مګر تر اوسه پوري یې هیڅ مقاومت او دښمني نه وه ښکاره کړي، نو رسول الله ﷺ د یهودو سره هم یوه خاصه معاهده ولیکل یا په بل عبارت د یهودو دپاره یې هم د دوی په خوښه او اتفاق یو قانون ولیکی چې په هغه قانون کې یې یهودو ته دیني او مالي مطلقه آزادي ورکړې وه او رسول الله ﷺ د دوی دپاره د فِراره کولو، یا د مالو د مصادره کولو، یا د دښمنۍ هیڅ سیاست نه ؤ اختیار کړی او دغه قانون د هغه قانون تر څنګ ؤ چې په خپله د مسلمانانو تر منځ لیکل سوی ؤ، چې د هغه قانون مهمې مادې مو درته بیان کړې او اوس به د یهودو سره د لیکل سوي قانون یا معاهدې مهم ټکي درته بیان سي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱ - د بني عوف یهود د مسلمانانو سره یو امت دی، د یهودو خپل دین دی او د مسلمانانو خپل دین دی، د دوی مریان او د دوی ځانونه د دوی دي او په دوی پوري اړه او تعلق لري.

۲ - یهود خپل خرځ او مصرف کوي او مسلمانان خپل خرځ او خپل مصرف کوي.

۳ - یهود او مسلمانان به یو د بل مرسته د هغه چا په مقابل کي کوي چي د دوی سره جنګ کوي یا پر دوی تجاوز او تېری کوي.

۴ - یو سړئ د بل حلیف په ګناه نه نیول کیږي او د مظلوم به مرسته کیږي.

۵ - تر کومه وخته چي مسلمانان په جنګ کي وي یهود د مسلمانانو ملګري دي.

٦ - که د دغه عهد نامې د خلکو په منځ کي یوه داسي شخړه یا اختلاف پېښ سو چي د هغه شخړه د شر او فساد د پېښېدلو بېره موجوده وه هغه موضوع به الله جل جلاله او رسول الله ﷺ ته محول کیږي. (یعني د هغې موضوع فیصله به په الهي قانون سره کیږي)

۷ - قریشو او هغو کسانو ته چي د قریشو نصرت کوي جِوار نه ورکول کیږي.

۸ - مسلمانان او یهود به یو د بل سره د هغه چا په مقابل کي مرسته کوي چي پر مدینه منوره حمله کوي او پر هر چا د هغې حصې ساتنه لازمه ده چي د دوی و طرف ته وي.

۹- دغه عهد نامه بېله ظالمه او ګناهکاره بل څوک نه ماتوي.

یعني: هر چا که دغه عهد نامه ماته کړه هغه ظالم او آثم دی او جزاء ورکول کیږي.

د دغي عهد نامې په لیکلو سره مدینه منوره او د هغې شا وخوا داسي وګرځېدل لکه یو وفاقي دولت یا فدرالي حکومت چي مرکز او پایتخت یې مدینه منوره سو او د دغه حکومت رئیس: که چیري دغه تعبیر صحي وي رسول الله ﷺ دی، حکم او امر په دغه حکومت کي د مسلمانانو دی، نو په دغه عهد نامه سره مدینه منوره د اسلام دپاره یو حقیقي او واقعي مرکز او پایتخت وګرځېده او د دې دپاره چي د أمن او سلام منطقه نوره هم پراخه سي رسول الله ﷺ په را تلونکو وختو کي د نورو قبائلو سره هم د وخت له مراعته سره سم دغسي معاهدې کړي او لیکلي دي، چي په راتلونکو بحثو کي به پر خپل ځای درته بیان سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر هجرت وروسته د قريشو دسيسې

موږ مخ کي هغه تکاليف او آزارونه درته بيان کړل چي د مکې مکرمې کفارو پر مسلمانانو تېرول او د دوی هغه عملونه هم در معلوم سوه چي د هجرت په وخت کي يې د مسلمانانو سره وکړه چي د هغو اعمالو په سبب د مکې مکرمې کفار د دې وړ وګرځېدل چي جنګ ور سره وسي او مالونه يې مصادره کړل سي خو دوی پرهغه اعمالو سر بېره بيا هم هغه خپل عداوت نه پرېښاوه او د غفلت له خوبه نه را ويښېدل، بلکه په دې ډېر خواشيني وه چي مسلمانان ولي د دوی له عذابو څخه خلاص سوه او ولي يې په مدينه منوره کي د امان ځای پيدا کړی، نو يې عبدالله بن اُبئ بن سلول ته هغه چي مشرک ؤ او د انصارو رئيس بلل کېدی-

(که رسول الله ﷺ مدينې منورې ته هجرت نه وای کړی او انصارو ايمان نه وای را وړی قريبه وه چي اهل مدينه دغه عبدالله پرخپلو ځانو پاچا ګرځولی وای).

نو قريشو دغه عبدالله بن اُبئ او د ده مشرک ملګرو ته خط وليکی چي ورته ليکلي يې وه: تاسي زموږ سړي ته (يعني رسول الله ﷺ ته) ځای ورکړی، موږ په الله سره قسم ياد وو چي يا به جنګ ور سره کوی او له خپله ښاره به يې باسی يا به موږ ټول پر تاسي حمله کوو، تاسي به وژنو او ښځي به مو بنديانې نيسو.

د دغه ليک په رسېدلو سره عبدالله بن اُبئ إراده وکړه چي د مکې مکرمې د مشرکانو امر پرځای کړي، دا ځکه چي يو خو ده په خپله د رسول الله ﷺ سره ذاتي حسد او عداوت درلودی ځکه ده دا فکر کاوه چي رسول الله ﷺ د ده پاچهي د ده څخه اخيستې ده او بل د قريشو له طرفه دغه امر هم ورته راغلی.

عبدالرّحمٰن بن کعب رضي الله عنه وايي: کله چي عبدالله بن اُبئ او د ده بت پرستو ملګرو ته دا امر ورورسېدی، خپل نفريې د رسول الله ﷺ د جنګ دپاره سره را ټول کړه.

رسول الله ﷺ چي په دغه واقعه خبر سو نو ورغلی او ورته وې فرمايل: د قريشو د جنګ وعدې دغه حال ته ورسولاست؟ قريش دومره ضرر نه سي در رسولای لکه دغه اوس چي يې تاسي په خپله خپلو ځانو ته رسوی، تاسي غواړی چي د خپلو ورونو او اولادو سره وجنګېږی؟ هغو چي د رسول الله ﷺ دغه خبري واورېدې بيرته سره وپاشل سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او عبدالله بن اُبيّ په دغه وخت کي د جنګ إراده پرېښوول. خو دا معلومه خبره وه چي عبدالله همېشه د قريشو ملګرى او طرفداره ؤ، هر وخت چي به دا موقع په لاس ورغله چي مسلمانان او مشرکان په جنګ سره اخته کړي ده به خپل ټول کوښښونه کول او په دغه کار کي يهودو هم د ده مرسته کول، مګر هلته د حکيم نبي ﷺ حِکمتونه وه چي د دوى د شر او شيطانت اورونه يې هر وخت په پوره حکمت سره وروژل.

په دغه وختو کي سعد بن معاذ ﷺ د عمرې د آداء کولو دپاره مکې مکرمې ته ولاړى او هلته د پخواني شناخت او تعلق په سبب د اُميه بن خلف کور ته ورغلى او بيا يې اُميه ته و ويل: زما دپاره داسي فارغه وخت وګوره چي زه پر کعبه شريفه طواف وکړم، اُميه هم د غابنت په وخت کي د طواف دپاره را وايستى خو په لار کي ابوجهل په مخه ورغلى، ابوجهل ويل: يا ابا صفوان! دغه څوک در سره دى؟

هغه ويل: دا د اهل يثرب سعد بن معاذ دى.

ابوجهل و سعد ﷺ ته و ويل: ګمان نه کوم چي په أمن سره دي پر کعبه طواف وکړې ځکه تاسي هغه د دينه وتلو خلکو ته ځاى ورکړى دى او تاسي دا عزم کړى دى چي د هغو نصرت او کومک وکړى، په والله که دغه ابو صفوان نه واى در سره خپل کور ته به سالم نه واى تللى.

سعد بن معاذ ﷺ په لوړ آواز ورته و ويل: په والله که ته ما له طوافه منعه کړې زه به تا له داسي شي څخه منعه کړم چي هغه و تا ته تر دغه سخت تماميږي، ستا تجارتي لار پر اهل مدينه ده.

کافر قريش، مهاجر مسلمانان تهديدوي

د مکې مکرمې کافر قريشو يوازي په دې سره کفايت و نه کړى چي د مدينې منورې و مشرکانو او منافقانو ته ليکونه وليږي بلکه مهاجر مسلمانانو ته يې هم حال ولېږى چي تاسي په دې مه خطاوزى چي يثرِب ته ولاړاست او زموږ څخه خلاص سواست موږ به هلته پسي درسو او د خپلو کورو په منځ کي به مو نېست او نابود کړو؛

دغه خبري يوازي تهديدونه او وعدې نه وې بلکه رسول الله ﷺ ته د قريشو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خیانت او د شَر د ارادې حالات ور معلوم وه نو ځکه رسول الله ﷺ او مسلمانانو به شپې په بیدارۍ، پیرو او ګزمو تېرولې.

امام مسلم د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت کوي چې وايي: د مدینې منورې په اولو شپو کې به رسول الله ﷺ د شپې ویښ ؤ، یوه شپه یې و فرمایل: کشکي زما د اصحابو څخه یو صالح سړئ نن شپه پر ما پیره وکړي، وايي: موږ دالته سره ناست ؤ چې د اسلحې شرنګئ مو واورېدی، رسول الله ﷺ ویل: څوک یې؟ هغه ویل سعد بن أبي وقاص، رسول الله ﷺ ورته و ویل: د څه شي دپاره راغلې؟ ویل زما په زړه کې پر رسول الله ﷺ بېره را ولوېده راغلم چې پیره پر وکړم، رسول الله ﷺ دعاء ورته وکړه او بیا بیده سو.

داسې نه وه چې دغه پیرې ځیني شپې وې او ځیني شپې نه وې بلکه دا د رسول الله ﷺ او مسلمانانو دپاره همېشنئ او پرله پسې کار ؤ، د حضرت عائشې رضي الله عنها څخه روایت دی چې پر رسول الله ﷺ د شپې پیرې کېدلې، تر څو چې د الله جل جلاله دا قول نازل سو چې فرمايي:

﴿وَٱللَّهُ يَعۡصِمُكَ مِنَ ٱلنَّاسِ﴾ [المائده:٦٧]

ژباړه: الله جل جلاله دې له خلکو څخه ساتي.

نو رسول الله ﷺ د هغه خپلې کوټې څخه سر را وایستی او وې فرمایل: اې خلکو زما څخه ولاړ سی الله جل جلاله زه وساتلم.

د مکې مکرمې د مشرکانو له طرفه یوازې رسول الله ﷺ ته خطر نه ؤ متوجه بلکه ټول مسلمانان په خطر کې وه، د اُبئ بن کعب رضي الله عنه څخه روایت دی وايي: کله چې رسول الله ﷺ او د ده اصحاب مدینې منورې ته راغله او انصارو ځای ورکړی، ټولو عربو د یوه قوس څخه ویشتل.

یعني: ټول عرب یې یو قسم دښمنان وه او ټولو په یوه سترګه ورته کتل، نو ځکه مسلمانانو شپه بېله اسلحې نه تېرول او د ورځې بېله اسلحې نه ګرځېدل یعني: د شپې او ورځې به اسلحه ور سره وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په جنګ او قتال سره الهي اجازه

د دغه خطرناکو حالاتو په جریان کي کوم چي په مدینه منوره کي یې د مسلمانانو وجود په خطر کي اچولی ؤ او د قریشو پردغه حال یې دلالت کاوه چي دوی هیڅکله د غفلت له خوبه نه را ویښیږي او د خپلو سرکښیو څخه لاس نه اخلي. الله جل جلاله مسلمانانو ته په جنګ کولو سره اجازه وکړه، دا فقط اجازه وه د جهاد فرضیت نه ؤ، الله جل جلاله فرمایي:

﴿أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَـٰتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا۟ ۚ وَإِنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾﴾ [الحج: ۳۹]

ژباړه: هغو کسانو ته د جنګ اجازه ورکول سوې ده چي د دوی سره د کفارو له طرفه جنګ کیږي، دا هم په دې سبب چي پر دوی ظلم کیږي او بېشکه چي الله جل جلاله د دوی پر نصرت او کومک قادر دی.

کله چي دغه د جنګ کولو اجازه نازله سوه په دغو وختو کي هغه یواځنۍ لوی او سرکښه قوت چي مسلمانانو ته متوجه ؤ هغه د قریشو قوت ؤ، نو حکمت دا ؤ چي مسلمانان خپله سیطره او تسلط پر هغو لارو قائم کړي چي هغه د مکې مکرمې څخه و شام ته د قریشو د تجارت لاري وې او رسول الله ﷺ د دغو لارو د سیطرې دپاره دوه عمده کاره یا دوې نقشې عملي کړې.

اول دا چي: رسول الله ﷺ د هغو قبیلو سره چي د دغو لارو پر شا وخوا پرتې وې یا د مدینې منورې څخه تر دغو لارو پوري پرتې وې، د حِلف یا یو پر بل د نه تجاوز کولو معاهدې ولیکلې، لکه څرنګه چي د مخه د یهودو سره دغسي معاهده لیکل سوې وه دغه رنګه د مخه تر دې چي عسکري نشاط یا عسکري تحرکات او ګزمې شروع سي د (جُهَینه) د قبیلې سره داسي معاهده ولیکل سوه چي یو پر بل به تېرۍ او تجاوز نه کوو، د جُهَینه د قبیلې کورونه د مدینې منورې څخه درې میله لیري پراته وه.

همدارنګه رسول الله ﷺ د نورو قبیلو سره هم نوري د نه تجاوز کولو معاهدې د خپلو عسکري ګزمو او ګښتو په ترڅ کي ولیکلې چي پر خپل وخت به درته بیان سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم دا چې: رسول الله ﷺ دغه د قريشو تجارتي لارو ته پرله پسې معلوماتي ډلي لېږلې، نو د دغو دوو نقشو د عملي کولو دپاره په مسلمانانو کې عسکري نشاط او تحرکات شروع سوه، ليري ليري پيرې او ګزمې شروع سوې، البته دغه کارونه پسله هغه الهي اجازې څخه وه چې د جنګ دپاره ورکول سوه.

هغه غزاوې او سريې چې تر بدر د مخه پيښې سوي دي

دغه يوه شي ته همېشه متوجه اوسی:

د سيرت يا اسلامي تاريخ په کتابو کې هر هغه جنګ ته چې په خپله رسول الله ﷺ وتلی وي (که جنګ سوی وي که نه وي سوی) هغه ته (غزاء) ويل کيږي.

او هر هغه جنګ ته چې رسول الله ﷺ نه وي وتلی بلکه د خپلو قومندانانو څخه يې يو څوک د يوې ټولۍ سره لېږلی وي هغه ته (سَرِيَه) ويل کيږي.

اوس چې مسلمانانو په عسکري حرکت شروع وکړه دغه حرکتونه يې فقط د هغه استطلاعاتي يا استخباراتي ګښتو يا ګزمو په شکل سره وه يعني: د معلوماتو دپاره دورې او ګزمې وتلې، د دغه تلو او راتلو څخه د مسلمانانو مقصد دا ؤ چې پر مدينه منوره را ګرځېدلي لارې ور معلومې سي او هغه لارې ور معلومې سي چې مکې مکرمې ته ځي او د هغو قبيلو سره د صلحې معاهدې وليکي چې د دغو لارو پر شا وخوا پرتې دي.

او په عين وخت کې د مدينې منورې مشرکان او يهود او د شا و خوا هغه صحرايي عرب چې مشرکان وه او پر دوی را ګرځېدلي وه په دې پوه کړي چې مسلمانان قوي دي او د هغه پخواني ضعفه څخه خلاص سوه.

او په عين وخت کې قريشو ته هم اخطار ورکړي چې د غفلت له خوبه را ويښ سی او ممکن قريش پرخپل تجارت او اقتصاد دغه خطر حس کړي او د صلحې لار اختيار کړي دغه قصد او إراده پرېږدي چې د مدينې منورې مسلمانان د خپلو کورو په منځ کې و وژني او د هغه ضعيفه مسلمانانو چې په مکه مکرمه کې پاته دي آزارول پرېږدي او مسلمانان د خپل رسالت د رسولو دپاره په جزيرةُ العرب کې حُر او آزاد پرېږدي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوس به د دغه لړل سوو سرِیو حالات په اختصار سره درته بیان سي:

اوله سریه: چي سریهٔ سیفُ البحر ورته ویل کیږي (سیفُ البحر) د هغه ځای نوم دی چي دغه ټولۍ هلته ولاړل. (نو ځکه په دغه نامه سره و بلل سوه)

د هجرت په اول کال د روژې په میاشت کي چي د (۶۲۳) میلادي کال د مارچ میاشت وه رسول الله ﷺ یوه ټولۍ یا سریه جوړه کړه چي شمېر یې (۳۰) نفره ؤ او ټول مهاجرین وه او د دغي ټولۍ مشر یا قومندان سیدنا حمزه بن عبدالمطلب ﷺ د رسول الله ﷺ اکا ؤ، د دغي ټولۍ بیرغ سپین او د بیرغ اخیستونکی (ابا مرثد بن کناز بن حصین الغنوي) ؤ، د دې ټولۍ وظیفه دا وه: چي د قریشو پر هغه قافله حمله وکړي چي له شامه را رهي سوې وه او درې سوه نفره ور سره ملګري دي، د دغي قافلې مشر ابوجهل ؤ دا هغه اوله ټولۍ ده چي په اسلام کي جوړېږي، حمزه ﷺ د دیرشو نفرو مهاجرینو سره د قافلې و طرف ته رهي سو او هلته د سیف البحر په منطقه کي د قافلې سره مخامخ سو دواړه طرفه د جنګ دپاره مخ په مخ سره و درېدل، دا ممکنه وه چي د قافلې د خلکو او مسلمانانو په منځ کي جنګ پېښ سي مګر مَجدي بن عَمرو الجُهَني چي د دواړو طرفو سره یې د صلحي او نه تجاوز تعهد درلودی خپل قوم یې د قافلې او د مسلمانانو د ټولۍ په منځ کي و دراوه ویل: زه نه غواړم چي زموږ په مځکه او منطقه کي جنګ پېښ سي او قافلې ته یې د تېرېدلو اجازه ورکړه.

نو د حمزه ﷺ ټولۍ څه و نه کړه، ځکه حمزه ﷺ یوازي په دې سره امر کړل سوی ؤ چي قافله را وګرځوي، دا اجازه نه وه ورکول سوې چي د بل چا سره جنګ وکړي او بل دغه مجدي د مسلمانانو حلیف هم ؤ، یعني د ده او د مسلمانانو په منځ کي د نه تعارض معاهده موجوده وه نو د دغه مجدي بن عَمرو په واسطه د قریشو قافله صحي سالمه ولاړل.

دغه واقعه د هجرت په اول کال د رمضان المبارک په میاشت کي وه چي په دغه وخت کي لا روژه نه وه فرض سوې، نو د جهاد اجازه د هجرت په اول کال کي سوې ده او اوله واقعه هم د روژې په میاشت کي وه، د دغه ښخه موږ ته دا رامعلومه سوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چي د روژې میاشت د راحت او تنبلۍ، خوب او خورک میاشت نه ده، بلکه د روژې میاشت د زحمت او طاعت، جهاد او عبادت میاشت ده او په را تلونکو بحثو کي به تاسي و وینئ چي د اسلام لویې لویې واقعې او فتوحات په روژه کي پېښ سوي دي حتّی د اسلام اوله ټولۍ او اول جهادي بیرغ د روژې په میاشت کي وه.

دوهمه سریه: چي سریهٔ رابغ ورته ویل کیږي (رابغ و جدې ته نژدې د یوه ځای نوم دی) د دغي ټولۍ لېږل د هجرت د اول کال د شوال په میاشت کي وه، روژه تېره سوه د شوال په میاشت کي رسول الله ﷺ یوه بله ټولۍ د عبیده بن الحارث بن عبدالمطلب رضی الله عنه په مشرۍ جوړه کړه، چي دغه عُبیده د رسول الله ﷺ د اکا زوی دی.

رسول الله ﷺ د دغو ټولیو مسئولیت او مشرتوب د دې دپاره د خپلو اقرباوو پر غاړه ور اچاوه چي د رسول الله ﷺ جنګ د قریشو سره ؤ، نو یې غوښتل چي د مسلمانانو د ټولیو افراد خاصتاً قومندانان هم قریش وي، بل چا ته یې دغه مشرتوب په دې سبب نه ورکاوه چي خلک پوه سي چي دغه جنګونه او اختلافونه د یوې او بلي قبیلې په منځ کي نه دي بلکه دواړه طرفه یوه قبیله ده، دلته د دین او عقیدې اختلاف دی په دیني او عقیدوي مسائلو کي دوست، قوم او قبیله اعتبار نه لري.

قصه داسي وه: چي رسول الله ﷺ ته خبر راغلی چي د قریشو یوه بله قافله د ابوسفیان په مشرۍ را رهي سوې ده او د دې قافلې سره دوه سوه نفره ملګري دي، رسول الله ﷺ عُبیده بن الحارث بن عبدالمطلب امر کړی چي ټولۍ جوړه کړه، دا وار شپېته نفریزه ټولۍ جوړه سوه او د ټولۍ ټول افراد مهاجر مسلمانان وه، ټولۍ جوړه سوه او د قافلې پر طرف رهي سوه، د دغي ټولۍ بیرغ سپین او د بیرغ اخیستونکی مُسطح بن اثاثه بن مطلب بن عبد مناف رضی الله عنه ؤ، څرنګه چي ابوسفیان د مخه لا د دغسي حملې دپاره ځان آماده کړی ؤ، نو یې وکولای سوای چي د مسلمانانو څخه قافله خلاصه کړي او هغه یې هم په دې ډول سره خلاصه کړل:

ابوسفیان د قافلې د تېربدلو د لاري په مخ کي غشي ویشتونکي کښېنولي وه او د غشو ویشتونکو تر شا د قافلې د تېربدلو لار وه، نو غشو ویشتونکو به د مسلمانانو پر ټولۍ د غشو وارونه کول او مسلمانان د غشو په سبب نه سوای ور د مخه کېدلای او هلته تر شا

(c) ketabton.com: The Digital Library

قافله تېره سوه، په دغه طریقه سره د مشرکانو قافله د مسلمانانو د حملې څخه خلاصه سوه چې په نتیجه کې د مسلمانانو او کفارو په منځ کې په غشو ویشتل وسوه مګر نور جنګ نه سو پېښ، خو په دغه سریه کې د مکې مکرمې د کفارو د ډلې څخه دوه نفره د مسلمانانو سره ملګرې سوه چې د دغو دوو نفرو څخه یو مقداد بن عَمرو البهراني ؤ، چې مقداد بن الاسود هم ورته ویل کیږي او بل یې عتبه بن غزوان المازني ؤ چې دوی اصلاً مسلمانان وه او د کفارو په قافله کې د همدغه مقصد دپاره ور سره را وتلي وه چې مسلمانانو ته ځان ورسوي او د هغو سره یو ځای سي.

درېیمه سریه: چې سریهٔ الخَرار ورته ویل کیږي (خَرار) جُحفې ته نژدې د یوه ځای نوم دی، د هجرت په اول کال د ذوالقعدې په میاشت کې رسول الله ﷺ یوه شل نفریزه ټولی جوړه کړه چې دا ټولی هم ټول مهاجرین وه، د ټولی مشر او قوماندان سعد بن أبي وقاص رضی الله عنه ؤ، د دغې ټولی بیرغ سپین او اخیستونکی یې مِقداد بن عَمرو رضی الله عنه ؤ، دا ټولی هم د قریشو یوې قافلې ته ولېږل سوه او ټولی ته وویل سوه چې تر خرار به نه تېرېږی، دغه ټولی پر پښو او پیاده ور رهي سوه، د ورځې به پټېدل او د شپې به یې تګ کاوه، دغه ټولی د پنجشنبې په ورځ خرار ته ورسېدل او هلته خبر سوه چې قافله پرون لا تېره سوې ده نو په دې وار کې هم جنګ نه سو پېښ.

په دغه وختو کې د مکې مکرمې څخه خبر راغلی چې د قریشو لوی سردار او د مکې مکرمې ډېر لوی مشر او د رسول الله ﷺ لوی دښمن ولید بن المغیره مړ سو، چې دغه ولید د خالد بن ولید پلار ؤ، نو ولید نه د بدر په جنګ کې ګډون کړی دی نه په نورو جنګو کې ځکه دئ تر دغو جنګو د مخه مړ سو.

د اَبواء یا ودان غزا: د دغو درو ټولیو تر لېږلو وروسته د هجرت په دوهم کال د صفرې په میاشت کې رسول الله ﷺ په خپله په یوه غزاء و وتی او دغه غزاء ته غَزوهُ الأبواء یا غزوهُ الوَدان ویل کیږي (ودان) د مکې مکرمې او مدینې منورې په منځ کې د یو ځای نوم دی او (أبواء) و ودان ته نژدې د بل ځای نوم دی.

نو دا د رسول الله ﷺ اوله غزاء ده چې د هجرت د دوهم کال د صفرې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

میاشت کې وه، تاسې ته معلومه ده چې تر دغه غزاء د مخه د سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه تولۍ وه چې هغه د هجرت د اول کال د شوال په میاشت کې وه، څرنګه چې تر شوال وروسته ذوالقعده داخله سوه او هغه د حرامو میاشتو څخه وه نور نو جنګ پاته سو، ذوالقعده، ذوالحجه او محرّم درې سره هغه میاشتې وې چې جنګ پکښې منعه او حرام ؤ نو ځکه په دغو درو میاشتو کې کومه غزاء یا سریه یا جنګ نه دي پېښ سوي، کله چې دغه درې حرامي میاشتې تیرې سوې او جنګ جائز سو نو سمدستي په خپله رسول الله ﷺ د مهاجرینو څخه (۷۰) نفریزه لښکر جوړ کړی غواړي چې د قریشو پر یوه قافله حمله وکړي تر څو چې ودان ته ورسېدی، څرنګه چې قافله د بني ضُمره د قبیلې په منطقه کې وه، دلته عَمرو بن مخشي الضُمري چې د بني ضُمره د مشرانو څخه ؤ خپل قوم د قافلې او مسلمانانو په منځ کې و دراوه او قافله تېره سوه، دغه عَمرو د رسول الله ﷺ څخه د دوستۍ او نه تجاوز د معاهدې غوښتنه وکړه، رسول الله ﷺ هم دغه د ده غوښتنه قبوله کړه او داسې معاهده یې ور سره ولیکل:

دا د محمّد رسول الله ﷺ له طرفه د بني ضُمره د قبیلې سره عهد دی چې دوی پر خپلو مالو او ځانو په امان دي او مورِ د هغه چا په مقابل کې د دوی مرسته کوو چې پر دوی حمله وکړي، بېله هغه وخته چې دوی د الله د دین سره و جنګیږي او که رسول الله ﷺ له دوی څخه مرسته وغوښتل دوی به یې مرسته کوي.

په دغه غزاء کې رسول الله ﷺ پنځلس ورځې تر مدینې منورې دباندې تیرې کړې، د دغې غزاء بیرغ سپین او اخیستونکی یې حمزه رضي الله عنه ؤ.

د بُواط غزاء: د هجرت د دوهم کال د ربیع الأول په میاشت کې دوهم وار بیا په خپله رسول الله ﷺ په غزاء و وتی چې دا د رسول الله ﷺ دوهمه غزاء ده او (غزوةُ البُواط) ورته ویل کیږي. بُواط د جُهَینه د غرو څخه یو غر دی چې د شام ولارې ته نژدې دی، دا وار د رسول الله ﷺ سره دوه سوه نفره سپاره ور سره وه چې په دغه وخت کې د مسلمانانو هغه لوی لښکر دغه ؤ او د دې غزاء څخه بیا هم د قریشو یوه قافله مقصد وه چې دوه زره او پنځه سوه اوښان پکښې وه او د دغې لویې قافلې سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

فقط سل نفره ساتونکي ملګري وه، د دې قافلې مشر اُميه بن خلف الجُمحي ؤ، مګر دغه قافله هم د مسلمانانو د حملې څخه خلاصه سوه ځکه قافلې ته مخ کې لا خبر رسېدلی ؤ او لا رېې واړول قافله تېره سوه او جنګ نه سو پېښ.

د دغه اسلامي لښکر بيرغ سپين او د بيرغ اخيستونکی سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه ؤ.

د سفوان غزاء: د هجرت د دوهم کال د ربيع الأول په مياشت کې کُرز بن جابر الفهري د مشرکانو د قواوو په ملګرتيا په پټه د مدينې منورې پر اطرافو کوم چې هلته د اهلِ مدينې باغونه وه او حيوانات يې ګرځېدل حمله وکړه، د باغو څخه يې خرما يا کجور او مېوې ور سره واخيستل او ځيني حيوانات يا مواشي يې ور سره بوتله او د انصارو څخه يې يو نفر چې په خپل کښت کې يې کار کاوه شهيد کړی او دغه د کُرز بن جابر ډله بيرته وتښتېدل خو هلته چغې او نارې جوړې سوې، کله چې رسول الله ﷺ دغه نارې واورېدې سمدستي پرخپل آس سپور سو او هغه طرف ته ور رهي سو، اصحابِ کرامو واورېدل چې رسول الله ﷺ هغې خوا ته ولاړ نو هر يوه کوښښ کاوه چې ژر هغه طرف ته رهي سي، هر يو ځان تياروي او رهي کيږي نو خود پاشلي او يو يو پر هغه طرف ور رهي دي ځکه يو يو په واقعه خبرېږي، په دغه حال کې د مسلمانانو (۷۰) نفريزه لښکر جوړ سو په کُرز او د هغه په قواوو پسې ور و وتی، کُرز چې تر شا په ځان پسې نفر وليدل هغه خرما چې ده ور سره اخيستې وه هغه يې غورځول او غواړي چې ځان خلاص کړي او هغه اول نفر چې په ده پسې دی او تعقيبوي يې هغه په خپله رسول الله ﷺ دی ترخو چې د بدر سره و يوې شيلې ته ورسېدی چې و دغي شيلې ته (سفوان) ويل کيږي او ځان يې خلاص کړی نو د دغي غزاء نوم هم (غزوة سفوان) سو مګر د مسلمانانو لښکر په کُرز پسې نه ور ورسېدی او بېله جنګه بيرته را وګرځېدل، دغي غزاء ته د بدر اوله غزاء هم ويل کيږي، په دغه غزاء کې د مسلمانانو بيرغ سپين او اخيستونکی يې علي بن أبي طالب رضي الله عنه ؤ.

د ذو العُشَيره غزاء: (ذُو العُشَيره) د ينبُع و طرف ته د يوه ځای نوم دی، د هجرت د دوهم کال د جمادي الأول د مياشتي په آخر کې رسول الله ﷺ

د (۱۵۰) نفرو مهاجرينو په ملګرتيا پر (۳۰) اوښانو د غزاء دپاره ووتی، د دې غزاء مقصد د قريشو پر يوه قافله حمله وه ځکه مسلمانانو ته خبر ورسېدی چې د مکې مکرمې څخه د قريشو يوه لويه قافله را ووتل چې د ټولو قريشو مالونه پکښې دي او شام ته ځي نو مسلمانانو غوښتل چې پر دغه قافله حمله وکړي، مسلمانان چې و ذُو العُشَيري ته ورسېدل خبر سوه چې قافله څو ورځې مخ کې تېره سوې ده.

دا هغه قافله ده چې د شام څخه د بيرته راتګ په وخت کې مسلمانان د حملې دپاره ور ووتل او په نتيجه کې يې د بدر لويه غزاء پېښه سوه.

دغه د ذو العُشيره په غزاء کې رسول الله ﷺ د بني مُدلِج د قبيلې او د هغو د حُلفاوو سره د نه تجاوز يا نه حملې کولو معاهده هم وکړه او رسول الله ﷺ په دغه منطقه کې د ډېري مودې دپاره چې څوک وايي: يوه مياشت وه پاته سو، دا د دې دپاره چې د مسلمانانو قوت، قدرت او سُلطه خلکو ته ور معلوم سي، ځکه دا هغه منطقې دي چې مسلمانانو ته نژدې دي او د دغو منطقو خلک د مسلمانانو قوت او طاقت ومني او په عين حال کې دغه منطقې د قريشو د قافلو لار هم ده.

په دغه غزاء کې د مسلمانانو بيرغ سپين او اخيستونکی يې حمزه ﷺ ؤ.

تر دغه ځايه مور د مسلمانانو په عسکري او اطلاعاتي حرکتو کې په ترتيب سره اول د درو سريو بيان درته وکړی او بيا مو د رسول الله ﷺ د څلورو غزاوو بيان درته وکړی چې نه په سريو کې جنګ پېښ سوی دی نه په غزاوو کې او اوس پر هغه ترتيب څلورمې سريې ته را ورسېدلو.

څلورمه سَرِيه: چې سريةُ النخله ورته ويل کيږي، نخله د طائف او مکې مکرمې په منځ کې د يوه ځای نوم دی، دغه سريه د بدر تر غزاء د مخه وه او د بدر تر غزاء پوري دا آخري ټولۍ يا سريه ده.

د هجرت په دوهم کال د رجب په مياشت کې رسول الله ﷺ عبدالله بن جَحَش الأسدي ﷺ د (۱۲) نفرو مهاجرينو سره او په بل روايت کې د (۸) نفرو سره نخله ته وليږی، د دغې ټولۍ افرادو پر دوو دوو نفرو يو اوښ درلودی او په نوبت سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانونه هوسا کول، په دغه ډله کې سعد بن أبي وقاص رضي الله عنه هم ؤ او رسول الله ﷺ دغه عبدالله بن جحش رضي الله عنه ته یو لیک ورکړی او ویل: دغه لیک به تر هغو نه ګوري چې د دوو ورځو مزل دې نه وي کړی، دغې ټولې چې دوې ورځې لار ووهل بیا یې نو لیک خلاص کړی او ویې وایه، په لیک کې د رسول الله ﷺ اوامر داسې لیکل سوي وه:

کله چې دې زما لیک و وایه نو د نخله طرف ته چې د طائف او مکې مکرمې په منځ کې ده رهي سه او هلته واړوه د قریشو د قافلې انتظار کوه، که مو قافله پیدا کړه او په وسه مو پوره سوه چې ټوله یا یو څه په غنیمت واخلی دا کار وکړی، عبدالله بن جحش رضي الله عنه و ویل (سمعاً و طاعتاً) یعني: ستا امر مې واورېدی او اطاعت دې کوم، لکه مو ړ چې وایو پر دواړو سترګو، عبدالله بن جحش خپل ورسره ملګري په دغه امر خبر کړه او ویل: زه مو دغه کار ته نه مجبوره کوم که د چا شهادت خوښ دی را سره ملګری دې سي او که یې مرګ نه وي خوښ بیرته دې وګرځي خو زه په خپله دغه ځای ته تلونکی یم.

تاسي ته معلومه ده چې په صحابهٔ کرامو کې بلکه په ټولو مسلمانانو کې داسې څوک نه وه چې د رسول الله ﷺ اطاعت دې و نه کړي او شهادت دې یې نه وي خوښ او همدغه اطاعت د دوی د کامیابۍ سبب ؤ نو ټوله ورسره رهي سوه، خو په لار کې د سعد بن أبي وقاص او د عُتبه بن غزوان هغه اوښ ورک سو چې دوی دواړه په شریکان وه، دغه دوه نفره د هغه خپل اوښ په پیدا کولو پسې ولاړل او عبدالله بن جحش په نخله کې واړول، په دغه وخت کې د قریشو قافله راغله چې اوښکي یا ممیزي، څرمني او نور تجارتي مالونه پکښې وه او د قافلې سره ملګري خلک دغه څلور نفره وه: عَمرو بن الحضرمي، حَکَم بن کیسان، عثمان او نوفل، د عبدالله بن مغیره زامن.

مسلمانانو مشوره سره وکړه چې نن د رجب آخري ورځ ده او رجب د هغو میاشتو څخه دی چې جنګ او تجاوز پکښې حرام دی، نو که جنګ ورسره وکړو د حرامي میاشتې حُرمت مو مات کړی او که یې نن شپه پرېږدو قافله د حرم منطقې ته داخلیږي چې هلته هم جنګ حرام دی، نو یې پردې اتفاق سو چې جنګ به ورسره کوو (دا یو روایت ؤ) او په بل روایت کې وایي چې د اصحاب کرامو دا خیال ؤ چې رجب وتلی او شعبان داخل سوی دی، نو خود جنګ جائز او روا دی.

په هر صورت مسلمانانو پر قافله حمله وکړه د قافلې د نفرو څخه یو نفر چې عَمرو بن الحضرمي ؤ په غشي و ویشتل سو او و وژل سو چې دغه نو اول مشرک سړئ دی چې د مسلمانانو له طرفه وژل کیږي، څرنګه چې د قافلې خلکو آمادګي نه درلودل وارخطا سوه او په تېښته یې شروع وکړه، مسلمانانو د کفارو څخه دوه نفره بندیان ونیول چې یو یې حکم بن کیسان ؤ او بل یې عثمان ؤ او نوفل په تېښته ځان خلاص کړی، مسلمانانو د قریشو ټوله قافله او هغه دوه نفره بندیان مدینې منورې ته راوستل.

عَمرو بن الحضرمي اول مشرک دی چې د دغي ټولی له طرفه و وژل سو او د اول وار دپاره بندیان ونیول سوه او اول غنیمت واخیستل سو، سبحان الله! مخ کې به دیرش نفره، شپېته نفره، حتّی دوه سوه نفره تللي او لېږل سوي وه، بېله دې څخه چې څه وکړي بیرته به په خالي لاس راغله مګر دا وار شپږو، یا لسو نفرو ټوله قافله او بندیان را وستل، دا د قادر الله جل جلاله قدرت ؤ، مګر مشکله خبره دا ده چې دغه ټول واقعات په حرامه میاشت کې چې رجب دی پېښ سوه او رسول الله ﷺ دغه د دوی په کار نه ؤ راضي او ویل: ما په حرامه میاشت کې تاسي په جنګ نه واست امر کړي.

په دې کار سره مشرکانو ته هم پر مسلمانانو د تهمت ویلو موقع په لاس ورغله، په عربو کې یې آوازې خپرې کړې چې مسلمانانو هغه میاشتي حلالي وګرځولې چي الله جل جلاله حرامي کړي دي چې دا کار په عربو کې ډېر لوی عیب او بد کار بلل کېدی او هر هغه جنګ چې په حرامو میاشتو کې پېښ سوی دی هغه ته یې (حرب الفُجار) وایه او اوس مسلمانان په حرامو میاشتو کې جنګ او تجاوز کوي دا ډېر بدکار دی، په دې باره کې د مشرکانو له طرفه خبري او تبلیغات ډېر زیات سوه.

اوس چې د ټولی نفر د قافلې غنیمتونه رسول الله ﷺ ته ورکوي رسول الله ﷺ د غنیمتو د قبلولو څخه انکار وکړی او ویل: تاسي څنګه په حرامه میاشت کي جنګ او حمله کول؟ هغو ویل: یا رسولَ الله! زموږ دا خیال ؤ چې رجب وتلی او شعبان داخل سوی دی، مګر رسول الله ﷺ نه ؤ راضي چي دغه غنیمتونه واخلي.

قریشو و رسول الله ﷺ ته حال ولېږی او پوښتنه یې وکړه چې آیا تاسي حرامي میاشتي حلالي وګرځولې؟ رسول الله ﷺ و فرمایل: یا! حرامي میاشتي مو نه دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

حلالي ګرځولي بلکه حرامي میاشتي حرامي دي خو دا کار په سهوه او خطاء کي پېښ سو او د دغه خطاء د پېښېدلو په سبب عذر وایو، قریشو ویل: بنه دغه دوه نفره بندیان مو را ایله کړه، رسول الله ﷺ و فرمایل: یا! دا هم تر هغو نه درکوم څو زموږ دوه نفره را نه سي چي هغه دوه نفره سعد بن أبي وقاص او عتبه بن غزوان وه ځکه دغه دوه نفره چي د اوښ په پیدا کېدلو پسي تللي وه تر اوسه نه وه راغلي نو د رسول الله ﷺ سره دا تشویش ؤ چي قریشو نه وي نیولي، نو خود ویل: کله چي زموږ هغه دوه نفره راسي بیا نو ستاسي بندیان درکوم، هغه دوه نفره مسلمانان هم لږ وخت وروسته راغله، رسول الله ﷺ هم حکم بن کیسان او عثمان بن عبدالله ور ایله او خوشي کړه او د هغه مړه سوي کافر یې دیت ورکړی، خو حکم بن کیسان چي د بند په موده کي د مسلمانانو بنه ژوند، اخلاق او ګذاره ولیدل اسلام یې خوښ سو او پسله ایله کېدلو مسلمان سو، مکې مکرمې ته نه ولاړی بلکه په مدینه منوره کي پاته سو او عثمان بن عبدالله تر ایله کېدلو وروسته مکې مکرمې ته ولاړی او هلته مړ سو، دا وار د الله ﷻ په ابدي بندیخانه کي بندي سو، دا په اسلام کي د هغه اولو بندیانو حال ؤ.

څرنګه چي کفارو د رجب د میاشتي د دغي حملې څخه د ځان په ګټه لویه مسئله جوړه کړې وه او دا واقعه یې په ډېر زور او شور سره هر چیري بیانول نو الله ﷻ د دغه موضوع په باره کي وحيِ نازلي کړې او دغه مسئله یې په الٰهي فیصله سره پای ته ورسول، الله ﷻ فرمایي:

﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلشَّهْرِ ٱلْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ﴾. [البقره: ۲۱۷]

یعني: اې محمّده ﷺ خلک ستا څخه په حرامو میاشتو کي د جنګ کولو پوښتنه کوي، چي دغه پوښتنه کفارو پر یوه قسم کول چي آیا تا دا کار کړی دی چي حرامي میاشتي دي حلالي کړې؟ او مسلمانانو بیا داسي پوښتنه کول چي اوس خو زموږ څخه په سهوه او خطاء کي دا کار وسو خو تردې وروسته په دغه باره کي حکم څه شي دی؟ الله ﷻ د دغه پوښتني په جواب کي فرمایي: اې محمّده ﷺ دغه پوښتني کوونکو ته ووایه: چي قصداً په دغه حرامو میاشتو کي جنګ کول ډېره لویه ګناه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ وَصَدٌّ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ وَكُفْرٌۢ بِهِۦ وَٱلْمَسْجِدِ ٱلْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِۦ مِنْهُ أَكْبَرُ عِندَ ٱللَّهِ ۚ وَٱلْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ ٱلْقَتْلِ ۗ ﴾. [البقره: ۲۱۷]

يعني: هو په حرامو مياشتو کي جنګ کول لويه ګناه ده، مګر د الله عزوجل له دينه د خلکو منعه کول او پر الله جل جلاله کافر کېدل او د مسجدالحرام څخه د خلکو منعه کول او د مسجدالحرام خلک د هغه څخه ايستل، د الله جل جلاله په نېز تر دغه جنګ چي په حرامو مياشتو کي کيږي ډېره لويه او شديده ګناه ده، او فتنه يعني: په دين کي فتنه او فساد جوړول چي خلک د الٰهي دينه منعه کوي يا يې له دينه اړوي تر دغه جنګ چي د مسلمانانو څخه په حرامه مياشت کي سهواً پېښ سو په څو درجو بد او شديد دي.

نو الٰهي وحيو د مشرکانو دغه شور ماشور پای ته ورساوه چي پر مسلمانانو او د هغو پر جنګياليو يې شک او شبهه پيدا کول چي دغه د مشرکانو خبري پوچي او بې معنٰی دي، ځکه تاسي ياست چي حرامي مياشتي حلالي ګرځوی، حرام ښار (چي مکه مکرمه ده) حلال ګرځوی، تاسي پر مسلمانانو ظلمونه وکړه، د خپلو کورو څخه مو وايستل، د مسلمانانو د دين او توحيد په سبب مو هغو ته تکليف او آزارونه ورکول، آيا مسلمانان په بلد الحرام کي نه وه مقيم؟ تاسي د هغو د مالو د غصبولو او د هغو د نبي د وژلو فيصلې په دغه بلد الحرام کي نه کړې صادري؟ اوس څه پېښه سوه چي دفعتاً حرامو مياشتو ته حرام والی راغلی؟ او په هغو کي جنګ کول ډېر بد کار بولی؟ نو معلومه خبره ده چي دغه آوازې چي تاسي يې نشروی د شرم او وقاحت څخه خالي نه دي.

ورونو! تاسي وګوری چي نن ورځ د دغسي مسائلو مثال په خپل شا وخوا کي نه وينی؟ دوی چي هرڅه کوي جائز او روا دي، خو که بل چا لږ څه وکړه هغه حرام او ناروا بولي، زه نه غواړم چي نوره تبصره پر وکړم بلکه غواړم چي په تاسي کي هم د دغسي تبصرو او مسائلو حلولو استعداد پيدا سي او د سيرة النبي ﷺ څخه د احکامو او مثالو په را ايستلو کي پوره تجربه حاصله کړی او اعظمي ګټه واخلی.

دا هغه سرېې او غزاوي وې چي د بدر تر لويي غزاء د مخه پېښي سوي دي او په يوه کي نه قتل سوی دی او نه مالونه اخيستل سوي دي، بېله دغه آخرنۍ سرېې

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه چې دغه سریه هم پسله هغه څخه وه چې د کرز بن جابر په مشرۍ مشرکانو پر مدینه منوره حمله وکړه، نفر یې هم و وژی او مالونه یې هم یو وړل، یعنې: د قتل او وژلو شروع هم د مشرکانو له طرفه وسوه، هغه د مخنی کارونه خو یې پرېږده چې دوی کړي وه حتّٰی اوس هم تجاوز د دوی له طرفه څخه ؤ.

پسله هغه چې د عبدالله بن جحش رضی الله عنه د ټولی په واسطه دغه واقعات پېښ سوه په مشرکانو کې بېره پیدا سوه، اوس یې حقیقي خطر حس کړی او د هغه شي څخه چې دوی بېرېدل هغه ورته پېښ سو، پوه سوه چې د مدینې منورې مسلمانان پوره ویښ او په حالاتو خبر دي او د دوی ټول تجارتي حرکتونه یې تر نظر لاندي نیولي دي، مسلمانان کولای سي چې درې سوه میله لیري یو ځای ته ولاړ سي او هلته د کفارو نفر و وژني، بندیان ځني ونیسي، مالونه یې واخلي او دوی بیرته سالم او غانم خپل مرکز ته ولاړ سي.

مشرکان په دې پوه سوه چې د دوی د شام تجارت په همېشني خطر کې ولوېدی، خو دې پر ځای چې د مکې مکرمې مشرکان د هغه خپل طغیان او سرکښۍ له خوبه را ویښ سي د صلحې او د نه تجاوز معاهدې ولیکي، لکه د جُهَینه او بنو ضُمره قبیلو چې ولیکلې د قریشو حِقد او حسد نور هم زیات سو، د دوی مشرانو او سردارانو هغه د مسلمانانو د تهدید او بېرولو لار تینګه ونیول چې ویل تاسي ټوله به د خپلو کورو په منځ کې و وژنو، د کفارو دغه تکبر او سرکښي وه چې د بدرو جنګ ته یې را وستل.

مګر د عبدالله بن جحش رضی الله عنه تر سریې وروسته د شعبان په میاشت کې پر مسلمانانو جهاد فرض سو او د جهاد د فرضیت په باره کې واضحه او روښانه آیاتونه نازل سوه.

الله جل جلاله په سورة البقره کې فرمایي:

﴿ وَقَٰتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَكُمۡ وَلَا تَعۡتَدُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ ۝١٩٠ ﴾ [البقره: ۱۹۰]

یعني: اې مومنانو د الله جل جلاله په لار کې د هغه چا سره جنګ کوی چې ستاسي سره جنګ کوي او پر چا تېرئ او تجاوز مه کوی (د تیري او تجاوز معنٰی دا ده چې ښځې، سپین بږیري او ماشومان قصداً مه وژنی) بېشکه چې الله جل جلاله تجاوز کوونکي نه خوښوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ وَٱقۡتُلُوهُمۡ حَيۡثُ ثَقِفۡتُمُوهُمۡ وَأَخۡرِجُوهُم مِّنۡ حَيۡثُ أَخۡرَجُوكُمۡۚ وَٱلۡفِتۡنَةُ أَشَدُّ مِنَ ٱلۡقَتۡلِۚ ﴾

او هر چیري چې مو دغه کفار پیدا کړه یا مو لاس پر بر سو ویې وژنی او د هغه ځایه شخه یې وباسی چې دوی تاسي ایستلي یاست او فتنه یعني: شرک، یا دا چې خلک د الله جل جلاله له دینه شخه منعه کوي او اړوي، تر قتل او وژلو ډېره بده ده.

﴿ وَلَا تُقَٰتِلُوهُمۡ عِندَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِ حَتَّىٰ يُقَٰتِلُوكُمۡ فِيهِ ﴾

او د کفارو سره په مسجد الحرام کي جنګ مه کوی ترڅو چې دوی ستاسي سره په دغه مسجدکي جنګ نه وي کړی.

دا د مسجد الحرام فضیلت دی چې په مسجد او په ټوله حرم کي یې جنګ کول حرام دي، نو الله جل جلاله مسلمانانو ته فرمایي: د کفارو سره په مسجد الحرام کي جنګ مه کوی ترڅو چې دوی جنګ نه وي درسره کړی.

﴿ فَإِن قَٰتَلُوكُمۡ فَٱقۡتُلُوهُمۡۗ كَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلۡكَٰفِرِينَ ۝١٩١ ﴾ [البقره: ۱۹۱]

او که چیري بیا دوی ستاسي سره په دغه حرم کي جنګ کاوه نو تاسي هم جنګ ور سره وکړی او ویې وژنی، د کافرانو جزاء همداسي ده.

﴿ فَإِنِ ٱنتَهَوۡاْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٞ رَّحِيمٞ ۝١٩٢ ﴾ [البقره: ۱۹۲]

سبحان الله! د الله جل جلاله مهربانی ته وګوره، رب عزوجل فرمایي:

که بیا هم دغه مشرکان خپل شرک پرېږدي پر دغه خپلو ټولو بدو عملو سربېره ایمان را وړي، الله جل جلاله غفور او رحیم دی د دوی توبه قبلوي او ټول ګناهونه ور معافوي.

دا خو و مسلمانانو ته په جهاد سره امر ؤ، بیا نو څه موده نه سوه تېره چې الله جل جلاله بل قسم آیاتونه نازل کړه چې په هغو کي یې مسلمانانو ته د جنګ کولو طریقه ور ښوول، جنګ ته یې نور هم تشویقول او د جنګ احکام یې ور ښوول.

الله جل جلاله په سورة محمّد کي فرمایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿ فَإِذَا لَقِيتُمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ فَضَرْبَ ٱلرِّقَابِ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَثْخَنتُمُوهُمْ فَشُدُّوا۟ ٱلْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّۢا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَآءً ﴾

ژباړه: کله چي په جنګ کي د هغو کسانو سره مخامخ سی چي کافران سوي دي، نو د دوی غاړي وهی، تر هغو پوري يې وژنی چي د دوی څخه مو ښه ډېر کسان و وژل او پر غالبه سواست، بيا نو دوی ښه ټينګ وتړی، يعني: بنديان ځني نيسی او ټينګ يې تړی چي درڅخه خلاص نه سي، بيا نو پسله بندي کولو يا احسان ور سره وکړی چي مفت يې ايله کړی يا فديه ځني واخلی ايله يې کړی يا يې د مسلمانانو په بنديانو مبادله کړی.

﴿حَتَّىٰ تَضَعَ ٱلْحَرْبُ أَوْزَارَهَا﴾

او دغه د جنګ، وژلو، بندي کولو؛ سلسله به تر هغو جاري وي ترڅو چي کفار خپله اسلحه کښېږدي او جنګ بند سي.

﴿ ذَٰلِكَ وَلَوْ يَشَآءُ ٱللَّهُ لَٱنتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِن لِّيَبْلُوَا۟ بَعْضَكُم بِبَعْضٍ ﴾

ژباړه: دا د الله جل جلاله حکم دی او که چيري الله جل جلاله د دوی څخه د بدل اخيستلو إراده فرمايلې وای، نو خامخا به يې بېله جنګه له دوی څخه بدله اخيستې وای، مګر د جهاد امر يې په دې سبب درته وکړی: چي الله عزوجل د جنګ په واسطه ځيني ستاسي په ځينو نورو سره امتحان کړي.

يعني: الله جل جلاله دا قدرت لري چي پر دغو کافرانو کوم آسماني عذاب نازل کړي، د عاديانو، ثموديانو او فرعونيانو په مثل دوی هم هلاک کړي مګر يا! اصلاً د جنګ او جهاد څخه د بندګانو امتحان مقصد دی چي څوک د الله جل جلاله پر دين او د الله جل جلاله پر نامه خپل نوم او ننګ، ځان او مال، اولاد او نور شيان قربانوي؟ او څوک د دې دنيا د ژوند وسائل، مکتبونه او شفاخانې، برق او ډامبر سړکان، تلفون او موټران، ډالر او تجارت غواړي؟ او کفار دوست هيوادونه بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه: او هغه کسان چې د الله جل جلاله په لار کې وژل سوي دي هیڅکله به الله د دوی عملونه ضائع نه کړي (که په ظاهره سره دوی ناکامه معلومیږي خو په حقیقت کې دوی کامیابه دي دغه تکلیفونه دوی جنت ته بیایي او د آخرت لوړي درجې او مرتبې یې په نصیب کیږي).

﴿سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ۝﴾ [محمد: ٥]

ژباړه: ژر به دوی ته سمه لاروښیي او د دوی حال به په دارینو کې ښه کړي.

﴿وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ۝﴾.[محمد:٦]

او الله جل جلاله به دوی هغه جنت ته داخل کړي چې د هغه جنت صفتونه یې د انبیاء علیهم السلام په واسطه ورته بیان کړي دي.

نور هم الله جل جلاله فرمايي:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَنصُرُوا اللَّهَ يَنصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ أَقْدَامَكُمْ ۝﴾.[محمد: ٧]

ژباړه: اې مومنانو! که تاسي د الله جل جلاله او رسول الله ﷺ د دین مرسته او نصرت وکړی نو الله عزوجل به ستاسي سره مرسته وکړي او پر دښمن به موکامیابه کړي او په میدان جنګ کې به ستاسي قدمونه ټینګ او ثابت کړي.

او بیا الله جل جلاله د سورة محمّد په (٢٠) نمبر آیات کې د هغو کسانو بدي بیانوي کوم چې د جنګ او جهاد امر یې د جهاد د آیاتو په نازلېدلو سره واورېدی او زړونه یې په دربي او غورځېدلو سوه الله جل جلاله فرمايي:

﴿ فَإِذَا أُنزِلَتْ سُورَةٌ مُّحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُ ۙ رَأَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ يَنظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ ۖ فَأَوْلَىٰ لَهُمْ ۝﴾. [محمد: ٢٠]

یعني: کله چې یو محکمه سورت نازل کړل سي او په هغه کې جنګ ذکر سوی وي، یعني: په جنګ سره امر پکښې وي نو ته به هغه کسان چې د دوی په زړو کې د نفاق مرض وي و وینې، چې تا ته به په داسي ډول سره ګوري لکه هغه څوک چې د مرګ د بیري بېهوښي پر راغلې وي، پس دوی لره دي هلاک وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورونو! دا چه په دغه وخت کي جهاد فرض سو او پر هغه باندي تينګار کيږي او الهي امرونه نازليږي چي ځانونه جهاد ته آماده کړی. دا داسي مسئله ده چي د دغه وخت حالاتو د دغه کار تقاضاء کول، تاسي نه وينی: که نن ورځ يو پوه او هوښيار جنګي قوماندان وي په دغسي حالاتو کي لکه د هغه وخت د مسلمانانو حالات چي وه خپل لښکر په پوره استعداد د تيارسئ په حال کي دروي، نو د رب العالمين په باره کي څه فکر کوی؟ د دغه وخت حالاتو د دغه تقاضاء کول چي د حق او باطل په منځ کي دي خونړۍ جګړه وسي.

خير! د عبدالله بن جحش د ټولۍ واقعه پر مشرکانو يوه دردوونکې ضربه وه مشرکان او د دوی ملګري يې خوږ کړه او دومره غمجن وه لکه پر سکروټو چي سره اوړي او دغه د جهاد آياتونه پردې دلالت کوي چي يوه خونړۍ جګړه را نژدې ده او په هغه جنګ او جګړه کي نهايي نصرت او کاميابي د مسلمانانو ده، تاسي تلاوت سوي آياتو ته ښه متوجه سی: الله ﷻ مسلمانان د مشرکانو په ايستلو امر کوي او ورته وايي داسي يې وباسی لکه تاسي چي يې ايستلي ياست او بيا د بنديانو په باره کي د کاميابه لښکر احکام ور ښيي او ورته فرمايي: تر هغو يې وژنی چي دوی جنګ پريږدي، دا ټوله د مسلمانانو وکاميابۍ ته اشارې دي خو الله ﷻ دغه د کاميابۍ حالات پټ و ساتل، دوی ته يې په واضحه ډول سره نه کړه بيان، دا دپاره د دې چي هر سړئ د الله ﷻ په لار کي خپل همت او مړانه ښکاره کړي، خپل وس او قدرت مصرف کړي.

په دغه وختو کي د يادوني وړ دوې نوري واقعې هم پيښي سوي دي
چي اوس به په تفصيل سره درته بيان سي:

لومړئ: د هجرت په دوهم کال د شعبان په مياشت کي الله ﷻ له بيت المقدسه و بيت الله الحرام ته د قبلې د اړولو امر نازل کړی او له دې کاره يوه فايده دا سوه چي هغه ضعيفُ الإيمانه مسلمانان او منافقان هغه چي د يهودو څخه وه او د مسلمانانو صفو ته داخل سوي وه، د بېځايه آوازو په اچولو ښکاره او معلوم سوه او بيرته هغه خپل پخواني شرک ته وګرځېدل، چي په دغه عمل سره د مسلمانانو صفونه د ډيرو خائنانو او غادرانو څخه پاک سوه او دغه د قبلې په اوښتلو کي د نوي دَوَر او نوي کيفيت

(c) ketabton.com: The Digital Library

شروع کېدلو ته يوه لطيفه اشاره هم وه، چي دا دور به تر هغو جاري وي چي مسلمانان دغه خپله قبله د کفارو څخه فتحه کوي.

او دا عجب کار نه دی چي د مسلمانانو قبله دي د دوی د دښمنانو په لاس کي وي؟ خو دلته دا اشاره وه: چي هو! که قبله څو ورځي د کفارو په لاس کي وي خو خامخا به يوه ورځ له دويه خلاصيږي.

نو په دغه الٰهي اوامرو او په دغو اشاراتو سره د مسلمانانو حماس او نشاط زيات سو او په في سبيل الله جهاد کي يې د دښمن سره مخامخ کېدلو ته شوق ډېر سو.

د قبلې د اوښتلو يا تبديلېدلو پوره تفصيل داسي دی:

تر دغه وخته پوري مسلمانانو د بيت المقدس و طرف ته لمونځ کاوه، خو د رسول الله ﷺ دا خوښه وه چي د کعبې شريفي طرف ته لمونځ وکړي، کله چي رسول الله ﷺ په مکه مکرمه کي ؤ خوښه خو يې دا وه چي لمونځ يې د کعبې شريفي طرف ته وي مګر څرنګه چي د الله جل جلاله له طرفه امر سوی ؤ چي لمونځ د بيت المقدس و طرف ته کوه نو به رسول الله ﷺ داسي ځای پر لمانځه درېدی چي کعبه شريفه به د ده ﷺ او د بيت المقدس په منځ کي وه، چي په دې طريقه سره به د ده ﷺ لمونځ د بيت المقدس او کعبې شريفي د دواړو طرف ته ؤ ځکه دواړه به د ده ﷺ د مخ و طرف ته وه، مګر کله چي مدينې منورې ته ولاړی هلته دواړه نه سره يو ځای کېدل ولي چي بيت المقدس د مدينې منورې شمال ته دی او مکه مکرمه د مدينې منورې و جنوب ته ده، نو رسول الله ﷺ به د الٰهي امر د اطاعت سره سم د مدينې منورې د شمال و طرف ته لمونځ کاوه، يعني: د بيت المقدس و طرف ته او کعبه شريفه به يې تر شا وه، نو رسول الله ﷺ به همېشه په دې انتظار ؤ چي کله به يې قبله تغير وکړي او دئ ﷺ د کعبې شريفي طرف ته لمونځ وکړي.

الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دغه د زړه غوښتنه قبوله کړه، دا يوازي خواهش او د زړه غوښتنه وه، رسول الله ﷺ په دې باره کي خواست او دعاء نه دي کړي، دا فقط يوه قلبي آرزو وه خو الله جل جلاله د رسول الله ﷺ دغه آرزو قبوله او منظوره کړه، الله جل جلاله فرمايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

﴿قَدۡ نَرَىٰ تَقَلُّبَ وَجۡهِكَ فِي ٱلسَّمَآءِۖ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبۡلَةٗ تَرۡضَىٰهَاۚ فَوَلِّ وَجۡهَكَ شَطۡرَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِۚ﴾. [البقره: ۱۴۴]

يعني: په تحقيق سره د آسمان و طرف ته ستا د مخ اړول موږ وينو نو خامخا به موږ تا و هغي قبلې ته وګرځوو چي ته يې خوښه لرې او په راضي کېږې. نو په لمانځه کي دي خپل مخ د کعبې شريفي يا مسجد الحرام طرف ته وګرځوه.

دغه مسجد ته ولي مسجد الحرام ويل کيږي؟ ځکه هلته جنګ کول، ښکارکول، د وُنو او ونبو پرېکول او داسي نور کارونه حرام دي، که څه هم هر مسجد بيتُ الله د شرف او حرمت ځاي دی خو بل هيڅ مسجد دومره عزت او حرمت نه لري لکه مسجد الحرام.

او د رسول الله ﷺ ولي دغه قبله خوښه وه؟ اول دا چه کعبه شريفه د ابراهيم عليه السلام قبله وه نو تر ټولو قبلو د ابراهيم عليه السلام قبله افضله وه او د رسول الله ﷺ د لوړ او کامل مقام سره هم دغه قبله وړ او مناسب وه او له بله طرفه به يهودو داسي ويل: چي دغه نبي زموږ د شريعت څخه مخالف او د ابراهيمي شريعت سره موافق عمل کوي نو دئ ولي زموږ د قبلې و طرف ته لمونځ کوي؟ د دغو خبرو په سبب به د رسول الله ﷺ په زړه کي دا ورګرځېدل چي د الله جل جلاله له طرفه امر را ته وکړل سي چي د کعبې شريفي طرف ته لمونځ وکړم او په دغه شوق به يې کله کله د آسمان و طرف ته هم کتل چي ښايي هغه ملائکه ووينم چي د قبلې د اوښتلو زېری را کړي.

نو هغه ؤ چي رسول الله ﷺ د بني سلمه د قبيلې په مسجد کي د خپلو اصحابِ کرامو سره د ماپښين لمونځ په جماعت آداء کاوه او دوه رکعاته لمونځ يې د بيت المقدس طرف ته آداء کړی ؤ، په دغه لمانځه کي يې په الهي امر او وحيو سره مخ د بيتُ الله شريفي طرف ته واړاوه او پاته دوه رکعاته لمونځ يې د کعبې شريفي طرف ته آداء کړی او په دغه سبب دغه مسجد ته (مسجد القبلتين) ويل کيږي.

دلته نو د قبلې په اوښتلو سره يهودو ته د خبرو او تهمت ويلو موضوع پيدا سوه، په هر مجلس او هر ځاي کي وايي: دا څنګه دين دی؟ بلکه دا دين نه دی يو وخت يې قبله بيت المقدس ؤ او اوس يې بيا قبله کعبه شريفه ده! خپله قبله ولي او څنګه بدلوي؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

یهودو رنګارنګ خبرې کولې، مګر الله جل جلاله د دوی د خبرو رد او جواب په ډېرو آیاتو کې و فرمایه چې هغه ټول آیاتونه په سورة البقره او دوهمه سیپاره کې دي، ځکه یهودو غوښتل چې د قبلې د اوښتلو پر موضوع په مسلمانانو کې فتنه جوړه کړي او تر یوې اندازې جوړه هم سوه، ضعیف الإیمانه مسلمانان او ډېر منافقان له دینه واوښتل، خو الله جل جلاله فرمایي: قبله الهي امر دی دا په مشرق او مغرب پورې تعلق نه لري، الله جل جلاله فرمایي:

﴿لَّيْسَ ٱلْبِرَّ أَن تُوَلُّوا۟ وُجُوهَكُمْ قِبَلَ ٱلْمَشْرِقِ وَٱلْمَغْرِبِ وَلَٰكِنَّ ٱلْبِرَّ مَنْ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةِ وَٱلْكِتَٰبِ وَٱلنَّبِيِّۦنَ﴾ [البقره: ۱۷۷]

یعني: نیکي یوازې دا نه ده چې په لمانځه کې خپل مخان د مشرق یا مغرب و طرف ته وګرځوی بلکه د دې کار سره د صحي عقیدې او لازمي اعمالو کول هم په کار دي، الله جل جلاله فرمایي: بلکه نیکي او ښه کار دا دی چې چا پر الله جل جلاله ایمان را وړی وي، د آخرت پر ورځ، پر ملائکو، پر آسماني کتابو او انبیاء علیهم السلام یې ایمان را وړی وي او رب عزوجل په بل آیات شریف کې فرمایي: حقیقي نیکي تقوی ده.

او دغه د قبلې موضوع په عین حال کې د الله جل جلاله له طرفه یو امتحان هم ؤ چې څوک پکښې شکمن کیږي؟ خو هغه واقعي مسلمانان پر خپله سالمه عقیده ثابت او قائم پاته سوه په ایمان کې یې ضعف او شک نه سو پیدا.

دوهم: په دغه وخت کې دوهمه موضوع د روژې فرض والی ؤ، هغه دا چې د هجرت په دوهم کال د شَعبان په میاشت کې د الله جل جلاله له طرفه پر مسلمانانو د رمضان المبارک د میاشتي روژه نیول فرض سوه، نو اوله فرضي روژه چې نیول سوې ده هغه د هجرت د دوهم کال د رمضان المبارک د میاشتي روژه وه، کله چې د رمضان المبارک میاشت داخله سوه رسول الله ﷺ او ټولو مسلمانانو روژه ونیول او د دغې روژې په مبارکه میاشت کې هغه لویه او عظیمه غزاء چې د بدر غزاء ورته ویل کیږي پېښه سوه چې د هغې غزاء بیان به إن شاء الله تعالی د دغه کتاب په دوهم ټوک کې په تفصیل سره درته وړاندې سي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله جل جلاله لره دي حمد او ثناء وي چي دسرور کائنات ﷺ ژوند د لومړي ټوک د ليکلو او پوره کولو توان او توفيق يې راکړی او هم د ده رب عزوجل له درباره دا خواست او غوښتنه کوم چي د پاته نورو دوو ټوکو د ليکلو او پوره کولو دپاره صحت او توفيق راکړي.

و ماتوفيقي إلاّ بالله عليه توکلتُ و إليه أنيب

﴿سُبۡحَٰنَ رَبِّكَ رَبِّ ٱلۡعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ۝١٨٠ وَسَلَٰمٌ عَلَى ٱلۡمُرۡسَلِينَ ۝١٨١ وَٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ۝١٨٢﴾

« وصلى الله تعالى على خير خلقه سيدنا و حبيبنا و مولانا محمّد وآله و اصحابه و اهل بيته اجمعين ».

و السلام عليکم ورحمة الله و برکاته.

د دعاء په اميد

عنايت الله 'علمي'

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مؤلف له طرفه نشر سوي او چاپ سوي کتابونه

۱ – د سرورکائنات ﷺ ژوند	: په دري ټوکه کښې.
۲ – خُلفاءُ الرّاشدين	: په يوه ټوک کښې.
۳ – ديني او اخلاقي لارښووني	: په يوه ټوک کښې.
۴ – شيطان د انسان دښمن دی	: وړوکې رساله.
۵ – د ساحر له شره خلاصون	: په يوه ټوک کښې.
٦ – آخري سفر	: په يوه ټوک کښې.
۷ – نصيحتونه	: په يوه ټوک کښې.

که ژوند او صحت باقي وه تر لاس لاندي کتاب د قصص الأنبياء عليهم السلام په نامه سره ياديږي إن شاء الله تعالى په راتلونکي وخت کي به ترتيب او چاپ سي.

و مَاتوفيقي إلاّ بِالله عليه توكّلتُ و إليه أنيب

د کتاب د ټولو لوستونکو څخه دا هيله او غوښتنه لرم چي د رب عزّوجلّ له درباره ما، زما مور او زما هغه پلار ته چي زما مُربّي او زما استاد دی د مغفرت او بخښني خاصه دعاء وکړي او رب عزّوجلّ ما ته نور توان او توفيق راکړي چي د عامو مسلمانانو ديني خدمت وکړم، او الله جلّ جلاله دي هغه چا ته د خير بدله او د خير جزاء ورکړي چي زما سره يې د دغه کتاب په چاپولو او نشرولو کي مرسته او کومک کړی دی.

عنايت الله "علمي"

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لومړي ټوک فهرست

شمېر	سرلیک	مخ
۱	په پښتو کي د (ي) تلفظ........	۱
۲	د دوهمي طبعي یا دوهم چاپ مقدمه........	۳
۳	د اولي طبعي یا اول چاپ مقدمه........	۱۱
۴	د سرور کائنات ﷺ ژوند........	۱۵
۵	یهودیت او نصرانیت جزیرة العرب ته څنګه داخل سوه...	۳۱
٦	د اول وار دپاره د کعبې شریفي پوښول........	۳۴
۷	نصرانیت او د حبشې حکم څنګه ویمن ته داخل سوه؟.......	۴۱
۸	د فیل کال او د اصحاب الفیل قصه........	۵۰
۹	یمن ته د فارس یا فارسیانو داخلېدل........	۵٦
۱۰	اسلام ته د یمن د خلقو داخلېدل........	٦۱
۱۱	د مکې مکرمې څخه د خزاعه ایستل او د قریشو تسلط.....	٦۳
۱۲	د عبدالمطلب په واسطه د زمزم د څا کندل........	٦۸
۱۳	د عبدالله واده او د محمد ﷺ مبارک میلاد........	۷۷
۱۴	د رسول الله ﷺ نسب او کورنی........	۸۱
۱۵	د رسول الله ﷺ رضاعت او پرورښت........	۸۲
۱٦	د رسول الله ﷺ د مور وفات........	۸۹
۱۷	د رسول الله ﷺ اقتصادي حالت........	۹۱
۱۸	د ابو طالب سره د رسول الله ﷺ تربیه........	۹۳
۱۹	د رسول الله ﷺ واده یا زواج........	۱۰۹
۲۰	د کعبې شریفي بیا جوړېدل........	۱۱۴
۲۱	د کعبې شریفي په نوې بناء کي د حجر اسود اېښوول.....	۱۱۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۲	د رسول الله ﷺ خلوت او تنهايي خوښېدل	۱۲۶
۲۳	د وحيو نازلېدل	۱۲۸
۲۴	د رسول الله ﷺ رسالت او په دعوت مکلفېدل	۱۴۵
۲۵	د مکي دورې اوله مرحله، يا د سري دعوت درې کلونه ...	۱۴۹
۲۶	د مکي دورې دوهمه مرحله، يا په ښکاره سره دعوت	۱۵۶
۲۷	د دعوت د اورېدلو څخه د حاجيانو منعه کول	۱۶۲
۲۸	د دعوت د چپولو دپاره د قريشو قسم قسم طريقې	۱۶۳
۲۹	د مشرکانو له طرفه د آزارو شروع کېدل	۱۶۶
۳۰	د رسول الله ﷺ او اصحاب کرامو آزارول	۱۶۷
۳۱	د ارقم بن ابي الأرقم کور	۱۹۳
۳۲	حبشې ته د مسلمانانو اول هجرت	۱۹۴
۳۳	د حبشې مهاجرو مسلمانانو ته د قريشو چم او چله	۲۰۲
۳۴	ابو طالب ته د قريشو دوهم وار ورتګ	۲۱۰
۳۵	ابو طالب ته د قريشو دريم وار ورتګ	۲۱۲
۳۶	د رسول الله ﷺ د وژلو دپاره د ياغي قريشو مشوره	۲۱۳
۳۷	د حمزه بن عبد المطلب اسلام	۲۲۰
۳۸	د عمر بن الخطاب اسلام	۲۲۲
۳۹	رسول الله ﷺ ته د دعوت پرېښوولو وړانديزونه	۲۳۶
۴۰	دوهم وار بياد رسول الله ﷺ سره د قريشو خبري	۲۴۵
۴۱	ابو طالب د بني هاشم ټولنه جوړوي	۲۵۲
۴۲	د ظلم او عداوت عهد نامه ، مقاطعه او بنديز يا اقتصادي ..	۲۵۴
۴۳	درې کاله د ابو طالب په شعب کې	۲۵۵
۴۴	د تعهد نامې يا مقاطعې ماتول	۲۵۸
۴۵	ابو طالب ته د قريشو آخرنۍ ډله	۲۶۳
۴۶	عامُ الحُزن يا د غم کال	۲۶۵
۴۷	خاصه خبرتيا. يا تنبيه	۲۶۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۴۸	د حضرت خديجه رضي الله عنها وفات	۲٦۹
۴۹	د اصحاب کرامو د دونه صبر او ثبات سبب څه وو؟	۲۷۲
۵۰	د مکې مکرمې دريمه مرحله، يا تر مکې دباندې دعوت ..	۲۸۳
۵۱	وطائف ته سفر	۲۸۴
۵۲	پر قبائلو او افرادو د اسلام عرضول	۲۹۷
۵۳	هغه قبائل چې اسلام پر عرض سوی دی	۲۹۸
۵۴	هغه کسان چې اهل مکه نه وه او مسلمانان سوي دي	۳۰۱
۵۵	د شق القمر معجزه	۳۱۳
۵٦	د اهلِ يثرِب څخه شپږ پاک روحه	۳۱٦
۵۷	د إسراء او معراج قصه	۳۱۹
۵۸	د عقبې سره اول بيعت	۳۴۳
۵۹	په مدينه منوره کې د اسلام اول سفير	۳۴۵
٦۰	د عقبې سره د اهلِ يثرِب دوهم بيعت	۳۴۹
٦۱	دوولس نفره نقيبان	۳۵۷
٦۲	شيطان په دغه بيعت او معاهده خبرېږي	۳۵۸
٦۳	د هجرت شروع	۳٦۲
٦۴	په دار الندوه کې د قريشو پارلماني شوریٰ	۳٦۷
٦۵	د رسول الله صلى الله عليه وسلم هجرت	۳۷۱
٦٦	د کور څخه تر غار ثور پورې	۳۷۷
٦۷	د غار ثور واقعې	۳۷۸
٦۸	د هجرت د لارې واقعات	۳۸۳
٦۹	مدينې منورې ته د رسول الله صلى الله عليه وسلم رسېدل	۳۹٦
۷۰	د رسول الله صلى الله عليه وسلم د هجرت مهمې او ښکاره نقطې	۴۰۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷۱ د مدينې منورې د ژوند اوله مرحله ۴۱۷

۷۲ د نوي ټولني جوړول ۴۳۰

۷۳ د مسلمانانو په مابين کي ورورګلوي ۴۳۳

۷۴ اولنئ اسلامي قانون ۴۳٦

۷۵ په ټولنه کي د اسلامي قانون اثر او تاثير ۴۳۹

۷٦ د مدينې منورې د يهودو سره معاهده ۴۴۴

۷۷ تر هجرت وروسته د قريشو دسيسې ۴۴٦

۷۸ کافر قريش، مهاجر مسلمانان تهديدوي ۴۴۷

۷۹ په جنګ او قتال سره الٰهي اجازه ۴۴۹

۸۰ هغه غزاوي او سريې چي تر بدر د مخه پيښي سوي دي ... ۴۵۰

پای

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library